

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

DIE GRIECHISCHEN
CHRISTLICHEN SCHRIFTSTELLER

DER
ERSTEN DREI JAHRHUNDERTE

HERAUSGEGEBEN VON DER KIRCHENVÄTER-COMMISSION
DER KÖNIGL. PREUSSISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

GELASIUS KIRCHENGESCHICHTE

LEIPZIG
J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG
1918

IN DER REIHENFOLGE DES ERSCHEINENS BAND 28

Druck von August Pries in Leipzig.

(Germany

HERMANN UND ELISE GEB. HECKMANN
WENTZEL-STIFTUNG

GELASIUS KIRCHENGESCHICHTE

HERAUSGEGEBEN

IM AUFTRAGE DER KIRCHENVÄTER-COMMISSION

DER KÖNIGL. PREUSSISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

AUF GRUND DER NACHGELASSENEN PAPIERE VON

PROF. LIC. GERHARD LOESCHKE

DURCH

DR. MARGRET HEINEMANN

LEIPZIG

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1918

THE INSTITUTE OF INDIAN STUDIES
10 ELMOREY PLACE
TORONTO 6, CANADA.

DEC -9 1931

2357

INHALT VON GELASIUS KIRCHENGESCHICHTE

	Seite
Vorwort	IX
Einleitung	
I. Handschriften	XI
II. Gruppierung der Handschriften	XVI
III. Capitelindices	XXV
IV. Ausgaben	XXVI
V. Gelasius, sein Werk und seine Quellen	XXVIII
VI. Quellenübersicht	XXX
Text	1—202
Register	
I. Biblischer Index	203
1. Altes Testament	203
2. Neues Testament	204
II. Quellen- und Parallelschriftsteller	206
III. Namenregister	208
IV. Wortregister	222—262

Vorwort.

Länger als es in menschlicher Berechnung lag, hat die Ausgabe des Gelasius von Cyzicus auf sich warten lassen. Durch die täglichen Aufgaben des Lehrberufes in Anspruch genommen, durch seine geschwächte Gesundheit gehemmt, hat Gerhard Loescheke sie, obwohl die Arbeit nie völlig geruht hat, nicht selbst vollenden können. Als sein Vermächtnis habe ich sie im Jahre 1912 übernommen, nachdem ich ihn schon seit 1908 bei den Vorarbeiten hatte unterstützen dürfen.

Wenn ich seinen letzten Wunsch, daß ich das gemeinsame Werk zu Ende führen möchte, erfüllen konnte, so habe ich es vornehmlich der selbstlosen Mitarbeit seines treuen Freundes Hans Lietzmann zu danken. Ihm haben Manuscript und Correcturbogen in jeder Phase vorgelegen; durch Rat und Tat hat er mehr geholfen, als aus den Anmerkungen abzulesen ist; ohne seine Ermutigung hätte ich nicht gewagt, die Verantwortung für die Ausgabe zu übernehmen.

Neben ihm danke ich K. Holl für unschätzbare Unterstützung und reiche Förderung bei Durchsicht der Correcturen.

C. Schmidt und E. Klostermann haben die zweite Correctur ganz, A. Brinkmann und P. Friedländer sowie G. Pasquali, ehe sie durch Kriegsdienst verhindert wurden, einige Bogen gelesen und manche Verbesserung vorgeschlagen. Noch in den letzten Wochen hat Professor Stroux die Mühe auf sich genommen, die Collationen für einen größeren Abschnitt in einer Baseler Handschrift nachzuprüfen und zu ergänzen. Ihnen allen sei herzlicher Dank gesagt.

Ferner habe ich in G. Loeschekes Namen alte Dankesschuld an alle abzutragen, die vordem die Arbeit gefördert haben: die Göttinger Gesellschaft der Wissenschaften hat auf Fürsprache ihres einstigen Sekretärs Ed. Schwartz die Mittel zur Beschaffung von Handschriftenphotographien bewilligt, G. Mercati hat die Handschriften der Vaticana, Ratti den Ambrosianus, G. Dalman den Hierosolymitanus nachgeschlagen

Gelasius.

B

BQ
605
.G764

und photographieren lassen, P. Glaue die Klassifizierung der Codices von Madrid, F. C. Burkitt die der Codices von Cambridge ermöglicht. Parmentier seinerzeit die Aushängebogen von Theodoret zur Verfügung gestellt.

Die Herausgabe des Bandes übernahm auf Empfehlung P. Wendlands die Berliner Kirchenväter-Commission. Der Krieg hat das Arbeitstempo zu meinem Bedauern verlangsamt.

Cassel, im August 1917.

M. HEINEMANN

I. Handschriften.

A $\left\{ \begin{array}{l} \text{A}^1 = \text{Codex Ambrosianus 534 (M 88 sup.), ältere Hand s. XII} \\ \text{oder XIII.} \\ \text{A}^2 = \text{Codex Ambrosianus 534, jüngere Hand s. XIII.} \end{array} \right.$

Da wir die Handschrift im Original nie gesehen haben und bei der Collation allein auf Photographien angewiesen waren, gebe ich die Beschreibung nach dem Katalog von Martini e Bassi: »cod. chartac. cm. 29, 5 $\times$ 19, 4; ff. II + 297 (paene omnia margg. a tineis corrosa, nunc nova charta refecta; complura humiditate foedata; partim vacua 36^v, 197^v, 250^r; quaedam lacera; ff. exciderunt post 117 et 297, alia fortasse aliis locis etc.) s. XIII.«¹

Der Schreiber erster Hand ist zufolge seiner Unterschrift fol. 274^r ein gewisser Johannes.² Der Codex gehörte ursprünglich Manuelis Sophianus und kam im Jahre 1606 von der Insel Chios nach Mailand.

Er enthält fol. 1–72 die Kirchengeschichte des Gelasius von Cyzicus, jedoch in gestörter Reihenfolge, indem fol. 1–23^r einen Nachtrag von A² darstellen: 1–19^r Buch III, das aber nur achtzehn der in dem vorangehenden Pinax aufgezählten Capitel umfaßt, während die letzten vier fehlen. Eins davon, Cap. 19, folgt im Codex mit zwei weiteren Constantinbriefen zusammen (s. Anhang I. II S. 192 ff) nach Schluß des zweiten Buches, und es findet sich daneben fol. 67^v ein Zeichen, das auf das dritte Buch zurückverweist, mit der Randbemerkung: *ἡγήτα(ταῦτα)* (die Schrift ist hier zerstört) *τοῦ τρίτου λόγου ἐν τῇ ἀρχῇ· λέπεται γὰρ ἀπ' ἀρχῆς μέχρ' ὅδε* (so) *σημεῖον τόδε*. Im Druck ist der Brief an seinen Ort gerückt (vgl. S. 183 ff). 19^r (am Ende) — 22^v ist sodann die Rede Constantins nachgetragen. Ein Randzeichen und die Capitelszahl *ιθ'* leiten auf die Stelle, wo sie einzufügen ist, d. h. auf fol. 38^r. Dort findet sich denn auch eine Notiz von späterer

1) Ob wirklich die HS durchgehends auf Papier geschrieben ist, erscheint nach der Photographie zweifelhaft. Man glaubt bisweilen — zum mindesten wo es sich um A¹ handelt — die Structur des Pergaments zu erkennen.

2) Die Unterschrift lautet:

γραφῆς τὸ τέρας τοῦ παρόντος βιβλίου φθάσας· ὁ γράψας, τῷ θεῷ
χαίρει λέγων οἰκτροῦς μοναχὸς εὐτελὴς ἰωάννης

Hand: *ζήτει ἐν τῇ ἀρχῇ μετὰ β' τετραδία εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τρίτου, κεφ. ιθ' σημειὸν τόδε.* Doch nicht genug damit, folgt Ende 22^v noch einmal und zwar von derselben Hand A² in vierzehn Zeilen der Anfang derselben Rede mit der ausführlich motivierenden Überschrift: *ἐλλειμμα*

ἐκ τῆς ^{δευτέρου} πρώτης πραγματείας τῆς παρόσης ἐκκλησιαστικῆς εἴτε ἱστορίας ἢ εἰπεῖν εἴτε πρακτικῆς εἰδήσεως κεφάλαιον ιθ' ¹ und am Rand außerdem *καὶ τοῦτο εἰς ἀναπλήρωσιν τῆς ἐλλείψεως.* Nachträglich ist die Wiederholung durch kreuzweis hindurchgezogene Striche ungültig gemacht. Daraus ergibt sich für A folgendes Bild:

A ² fol. 1—19 ^r :	Buch III 1—18	S. 138—182
„ „ 19 ^r —22 ^v :	Buch II 7, 1—44 (Oratio Constantini)	S. 46, 5—54, 24
„ „ 22 ^v (am Ende):	Buch II 7, 1—3 (Or. Const. Anfang wiederholt und getilgt)	S. 46, 5—46, 20
A ² „ 23:	Buch I Prooem. 1—13	S. 1, 23—4, 10
A ¹ „ 24 ^r —32 ^v :	Buch I Prooem. 13—II 1, 1	S. 4, 10—31, 7
A ² „ 33 ^r —36 ^v :	Buch II 1, 1—4, 5	S. 31, 7—42, 9
A ¹ „ 37 ^r —67 ^v :	Buch II 4, 5—38 mit zwei Lücken (II 7, 1— 44 = S. 46, 5—54, 24 und II 8, 8—12, 5 = S. 56, 17 — 60, 12 fehlt)	S. 42, 9—137
A ¹ „ 67 ^v —72 ^v :	Buch III 19 und An- hang I. II	S. 183—200.

Oder wenn wir den Druck zugrunde legen, ist der Text folgendermaßen auf die beiden Schreiber zu verteilen:

S. 1, 23—4, 10 = A ²	S. 4, 10—31, 7 = A ¹
31, 7—42, 9 = A ²	42, 9—46, 4 = A ¹
46, 5—54, 24 = A ²	54, 25—137, 7 = A ¹ (56, 17—60, 12 >)
138—182, 36 = A ²	183—200, 19 = A ¹

Da A² enger (ca. 42 Zeilen) schreibt als A¹ (ca. 37 Zeilen), so ist fol. 36^v (nach S. 42, 9) fast leer geblieben. Aus dem Verhältnis von A² zu A¹ ergibt sich jedenfalls der Schluß, daß A² imstande war, die in A¹ vorhandenen Lücken aus einem vollständigeren Exemplar des Gelasius-textes auszufüllen. Bei der Sorgfalt, mit welcher der Corrector gear-

1) vgl. Photius Bibl.: *ἀνεγνώσθη καὶ πρακτικὸν τῆς πρώτης συνόδου ἐν τρισὶ τόμοις. Γελασίον δὲ ἔφερε τὸ βιβλίον ἐπιγραφὴν· οὐ μᾶλλον ὑπάρχον πρακτικὸν ἢ ἱστορικόν.*

beitet hat, wäre ihm schwerlich die Lücke 56, 17—60, 12 entgangen: daher erscheint es wohl möglich, sie erst in späterer Zeit entstanden zu denken. Was es mit der fol. 38^r in der Randnotiz erwähnten Quaternionenzählung auf sich hat, ist weder aus dem Katalog der Ambrosiana noch aus den Photographien ersichtlich; Ceriani¹ gibt an, daß sich fol. 18^v die Quaternionenzahl β' finde. Genauerer ließe sich, wenn es bei der Zerstörung der Ränder überhaupt möglich sein sollte, nur an dem Originalcodex feststellen. Von Capitelzählung sind wenige Spuren vorhanden, und zwar nur von der Hand A²; fol. 33^v steht $\iota\delta$, 34^r $\iota\epsilon$, 37^v $\iota\zeta$, 38^r $\iota\eta$, 19^r $\iota\theta$, innerhalb des 3. Buches fol. 3^v ζ , 5^r η , 8^v $\iota\alpha$, 12^r $\iota\delta$ und $\iota\epsilon$.

In dem sehr umfangreichen Codex folgt auf Gelasius zunächst von fol. 72^v an Athanasii Alexandrini de Dionysio episc. Alexandr.

Die Handschrift ist für Gelasius von grundlegender Bedeutung, da nur in ihr der größte Teil des dritten Buches enthalten ist; aber sie ist nicht Archetypus für die späteren HSS.

R = Codex Vaticanus graecus 1142, s. XIII, nachgewiesen von G. Mercati, collationiert nach Photographie. Die Handschrift enthält fol. 58^r—66^v ein Fragment des Buches II, beginnt mitten im Zusammenhang S. 58, 29, umfaßt den Philosophendialog und bricht nach den auf das Glaubensbekenntnis folgenden Sätzen S. 104, 19 ab unter Hinzufügung der Worte: $\tau\acute{\epsilon}\lambda\omicron\varsigma\ \tau\tilde{\omega}\nu\ \delta\iota\alpha\lambda\acute{\epsilon}\xi\epsilon\omega\nu\ \tau\eta\varsigma\ \pi\rho\acute{\omega}\tau\eta\varsigma\ \sigma\upsilon\nu\acute{o}\delta\omicron\nu$. Capitelzählung fehlt. Die Überlieferung ist der des Ambrosianus nächstverwandt, wofür der Apparat hinreichend zeugt.

H = Codex Hierosolymitanus 111, chart., a. 1588—1591, $\gamma\rho\alpha\phi\acute{\epsilon}\nu\ \delta\pi\acute{o}\ \tau\epsilon\rho\theta\acute{\epsilon}\omicron\nu\ \mu\eta\tau\rho\omicron\pi\omicron\lambda\iota\tau\omicron\nu\ \mu\omicron\nu\epsilon\mu\beta\alpha\sigma\acute{\iota}\alpha\varsigma$. fol. 9—42 enthalten den Text des Balforeus, d. h. Buch I und II, dazu die drei Briefe Constantins S. 183 ff. Collationiert nach Photographie, die der gütigen Vermittlung G. Dalmaus verdankt wird. Capitelzählung fehlt. Nur im Philosophendialog treten unvermittelt Zahlzeichen am Rande auf, die von ζ' — $\xi\gamma'$ reichen. An mehreren Stellen finden sich Randbemerkungen dogmatischen Inhalts; vgl. Apparat zu 32, 21—74, 10. Hinzufügen ist S. 184, 15 eine schwer zu entziffernde Bemerkung, die etwa lautet: $\chi\alpha\chi\omicron\sigma\acute{o}\nu\tau\alpha\chi\tau\omicron\nu\ \kappa\alpha\iota\ \xi\upsilon\nu\omicron\iota\alpha\nu\ \mu\eta\ \xi\mu\phi\alpha\iota\nu\omicron\nu\ \delta\lambda\omicron\nu\ \tau\acute{o}\ \chi\omega\rho\acute{\iota}\omicron\nu$ und zu 127, 16 ein langer Erguß, der sich über die Hälfte des seitlichen und einen Teil des unteren Randes erstreckt, dessen Entzifferung — die Buchstaben sind in der Photographie winzig klein — mir aber die Mühe nicht zu lohnen schien; der Anfang lautet: $\chi\alpha\iota\nu\acute{o}\nu$

1) Ceriani in Monumenta sacra et profana t. I fasc. II p. VII.

μοι δοξεῖ εἶναι τὸ λεγόμενον μὴ ἐνεργεῖα γεγενῆσθαι ποτε τὸν νόον, ἀλλὰ δυνάμει εἶναι ἐν τῷ πατρὶ ἀγεννήτως. εἰ γὰρ τοῦτο, πῶς συναΐδιος καὶ συνάναρχος τῷ γεννήτορι, εἴπερ δυνάμει ἀνυπόστατός ἐστιν πτλ.

V¹ = Codex Vaticanus graecus S30 a. 1446; fol. 105^v steht der Vermerk: ἀπὸ βιβλίου μεμβράνου τοῦ μοναστηρίου τῆς χώρας. Nachgewiesen von G. Mercati, collationiert nach Photographie. Fol. 1^v—S9 enthalten den Text des Balforeus.

P³ = Codex Parisinus Suppl. gr. 516 a. 1572 enthält den Text des Balforeus. Auf Gelasius folgt zunächst Athanasius de sententia Dionysii, was in Omonts Beschreibung übersehen ist. Vorn finden sich ausführliche Ausleihevermerke, um deren Lesung sich W. Levison in Bonn freundlich bemüht hat. Der eine lautet: »Ce p(rése)nt livre a esté consigné a Monsieur de Montaignac Conseiller du Roy en sa court de parlement de Bordeaux à . . . po(ur) le service de sa Maj^{te} en court, pour estre mis entre les mains de Monsieur du ferrier du Conseil privé du Roy et son Ambassadeur a Venize lequel le jouira s'il luy plaist et le gardera jusques au retour de Monsieur de Noailles evesque d'Aqs a qui le d(it) livre appartient faist au Port de Gravoza l(e)z Raguze ce jourduy xxe jo(ur) de novembre 1572.

Die Zeilen der HS sind von je fünf zu fünf am Rande gezählt. Alles ist von einer Hand geschrieben, doch haben verschiedene Hände gelegentlich Correcturen vorgenommen. Sinnlose Lesarten sind, wohl schon von erster Hand, durch . . . ausgezeichnet worden. Die nahe Verwandtschaft mit V¹ ist handgreiflich. Collationiert ist die HS in Bonn von G. Loeschke allein.

M² = Codex Monacensis graecus 43, chart., s. XVI. Der Codex ist aus 2 HSS zusammengesetzt. Die erste umfaßt die Acten der nicaenischen und ephesinischen Synode (bis fol. 429^v), die zweite enthält Schriften des Georgius Scholarius, einsetzend mit der *πρὸς τὴν ἀνατολικὴν σύνοδον*, ferner (fol. 484^r) einen Brief Papst Nikolaus' V. in der Übersetzung des Theodorus von Gaza und (fol. 488) einen Brief des Bessarion von Nicaea und bietet am Schluß den Vermerk: *κάλλιον μετεγράφη ἢ εἶχε τὸ πρωτότυπον*. Die Capitelzählung ist, wie im Apparat vermerkt, in weitem Umfang durchgeführt. Collationiert ist die HS von G. Loeschke und mir gemeinsam in Bonn.

P¹ = Codex Parisinus graecus 413, chart., s. XVI. Die HS trägt vorn den Vermerk: transcriptum ex vetusto exemplari Bibliothecae Grima-nae, Venetiis anno 1561. Recognoverunt Joh. et Andreas Huraultii fratres. Sie ist sehr sorgfältig und peinlich von einem offenbar geübten Schreiber geschrieben. P¹ ist mit M² auf das allernächste verwandt:

auch M² wird aus dem Grimanischen Codex abgeschrieben sein. Was die Güte der beiden Abschriften angeht, so ist P¹ vorzuziehen, da er kaum einen Fehler enthält. Beachtenswert ist, daß in der Vorlage von P¹, wenn M² auch aus ihr stammt, eine Blattversetzung stattgefunden haben muß, nachdem M² abgeschrieben war (vgl. S. 117, 24). Die Capiteileinteilung stimmt im allgemeinen mit der von M² überein. Collationiert ist die HS von G. Loeschke und mir gemeinsam in Bonn.

P² = Codex Parisinus graecus 414, s. XVI nach Omont von Nicolas Sophianos¹ geschrieben, was heute aber nicht mehr aus der HS zu entnehmen ist. Von Eusebs Kg I enthält sie den Anfang bis 46, 12, ferner die Vita Constantini (vgl. Heikel p. XVII) und Oratio ad sanctum coetum. Der Gelasius-Text hat drei Lücken: a) es fehlt der Anfang bis 9, 32. Diese Lücke ist nachträglich entstanden; die Quaternionen-zählung erweist, daß der ganze erste Quaternio verloren gegangen ist. — b) Es fehlt 132, 6—133, 20 und c) 137, 4—7 sowie 183, 1—184, 22. Die beiden letzten Lücken sind in der Vorlage begründet, was das beigeschriebene *λείπει* beweist. Es fehlt jedesmal eine Seite. Die Capitelzählung ist die gleiche wie in M² P¹. Die HS gehört eng zu der Grimani-Klasse. Sie ist collationiert von G. Loeschke in Bonn.

Außer diesen für die Textconstitution benutzten HSS sind eine größere Reihe nachgewiesen und die meisten entweder collationiert oder zum mindesten durch Stichproben klassifiziert, aber als wertlos außer acht gelassen worden. An der Spitze stehe Codex Vindobonensis ms. histor. Graec. nr. 127 olim 56, pergam., s. XIII oder XIV. Größe des Codex 12, 8 × 19, des Schriftraumes 8, 5 × 13, 5. Der erste Quaternio ist verloren. Die HS enthält auf den ersten Blättern ein Stück des Philosophendialoges von 68, 6—99, 13. Trotz ihres Alters erwies sie sich leider als wertlos, da der Text durch atticistische Correcturen, durch willkürliche Kürzungen und Veränderungen sowie durch Emendationsversuche verfälscht ist. Ich bezeichne die Lesarten in den Beispielen mit W: 68, 22 *ἐκδόσαντος*] *ἐκδεδοκότος* W — 68, 25 *ἐκθιγάντων*] *ἀποφηναιμένων* W — 70, 25 *ἵνα . . . γνώσῃ*] *ἵνα . . . γνώῃς* W — 71, 16 *φῆσιν*] *δεῖξιν* W — 71, 25 *διατιτρώσκεις*] *διαδιδρώσκεις* W — 83, 1 *βλέμματα*] *ὄμματα* W — 89, 24 *πᾶν γὰρ* — 90, 1 *ἀθάνατος*] *καὶ μετ' ὀλίγα* W — 93, 15 *ἀλλὰ* — 94, 7 *τὸ ἅγιον*] *καὶ τὰ ἑξῆς* W. Dies möge zur Charakteristik genügen. Die übrigen HSS sollen nur kurz aufgezählt werden:

Codex Berolinensis 149S Phil. = 177 Meerm., s. XVI.

1) Ein Manuelis Sophianus war der Besitzer von A (vgl. S. XI).

Codex der Bibliothek von Bordeaux = Omont Inventaire sommaire D 23. s. XVI (blieb uns unbekannt).

Codex B 3. 18. 305 des Trinity College zu Cambridge, s. XV/XVI.

Codex B 9. 5. 315 des Trinity College zu Cambridge, s. XVI. Probephographien sind der gütigen Vermittelung von F. C. Burkitt zu danken.

Codex der bischöflichen Bibliothek von Évreux, s. XVI = Omont Inventaire sommaire D 48 (nähere Angaben waren nicht zu erhalten).

Vier Codices Matritenses, und zwar National Bibl. Ms. gr. 4672, 4791, 4807, Königl. Bibl. VII. B. 1, alle s. XVI, hat P. Glaue die Güte gehabt an den entscheidenden Stellen zu vergleichen oder zu photographieren.

Codex Monacensis graecus 40, Apographon von M².

Codex von Utrecht 7 (Gr. 3 antea 279d), saec. XVI, Apographon von V¹.

Codex X von Turin (Pasinus p. 75) blieb unzugänglich.

Vaticanus graecus 1163, s. XVI, nachgewiesen von G. Mercati.

Vaticanus Reg. gr. 73, s. XVI.

Vaticanus Ottob. gr. 261, s. XVI, nachgewiesen von G. Mercati.

Codex Vallicellianus 3. 192 enthält fol. 130—134 den Brief Constantins an Arius und die Arianer (S. 183 ff), ist aber ebenfalls Apographon von V¹, s. XVI.

Eine lateinische Übersetzung des landläufigen Textes im British Museum Nero DX, s. XVII ist angeblich nach einer vaticanischen HS von H. Cuffins angefertigt, ist aber wertlos.

II. Gruppierung der Handschriften.

A¹ In der Reihenfolge der Handschriften nimmt der Ambrosianus A
A² unstreitig die erste Stelle ein. Trotzdem geht es nicht an, den Text auf ihm allein aufzubauen; denn A enthält Lücken, willkürliche Änderungen und Interpolationen. Wie wertvoll die Kontrolle durch die übrigen HSS ist, läßt sich aus der Überlieferung des dritten Buches lernen. Wo wir auf A allein angewiesen sind, müssen wir häufig die Parallelüberlieferung heranziehen oder zur Conjectur greifen, um Mißverständnisse oder Fehler der HS zu beseitigen. Die Fälle hingegen, wo A allein das Richtige im Widerspruch zu den übrigen Zeugen bietet, sind selten. Bei der Gestaltung des Textes wurde deshalb eklektisch verfahren. Wir unterscheiden drei Klassen von Handschriften:

AHR

V¹P³

M²P¹P²

AHR

AHR

Zunächst mögen A und H einzeln charakterisiert werden. R gehört so eng zu A, daß sich eine eigene Behandlung erübrigt; es teilt mit ihm Lücken und eine auffallende Neigung zur Umstellung von Wörtern.

A

A

Lücken finden sich z. B. an folgenden Stellen: S. 3, 19 ἐκκλησίας > A² — 4, 14 τοῦ > A¹ — 15, 15 τὸ πανόστατον > A¹ — 32, 17 πληρώσας δὲ εἰς τοῦσδε τοὺς χρόνους, οὐκ ἀπόνως > A² — 34, 14 ἀπὸ — 16 κατὸν > A² — 36, 14 f τραπῆναι > A² — 52, 7 ταύτης — 8 ἡμετέρας > A² — 56, 17 — 60, 12 > A¹, also eine Lücke von vier Druckseiten — 84, 10 ἐπισκόπου > A¹R — 94, 29 ἅπαντες > A¹R — 102, 2 γὰρ > A¹R — 115, 17 καὶ — 18 στρατεύεσθαι > A¹ — 119, 12 ψήφῳ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως > A¹ — 153, 7 τρόπον > A¹ — 192, 5 σαντῶ πιστεύεις καὶ > A¹.

Zusätze, besonders des Artikels, enthalten u. a. folgende Stellen: 22, 28 τῆς + τοῦ A¹ — 31, 8 ἡ + τῶν A² — 34, 8 θεότητος + καὶ A² — 38, 13 ὁ καιρὸς + μου A² — 42, 22 μὲν + οὖν A¹ — 46, 28 κρυακοῦ + οἴκον A² — 55, 19 τοῦτῳ + καὶ A¹ — 52, 24 βολήσει + τοῦ A¹R — 57, 22 ἀποστολῶν + ὁ A¹R — 92, 29 καὶ + τὰ A¹R — 95, 10 σοὶ + ἡ A¹R — 98, 9 προσλήψεως + τε A¹ u. ä. oft.

Fehler sind beobachtet 3, 11 ἐξείνῃ] ἐξεῖσε A² — 5, 10 τῆς] τὰς A¹ — 15, 20 ἀναπέφηνεν] ἐναπέφηνεν A¹ — 142, 5 γραμμάτων Thdt.] πραγμάτων A² — 142, 11 καταφαίνεσθαι Thdt.] καταφαίνεται A² — 147, 4 καὶ > A² — 150, 2 <εἴη>] εἶναι A² | ἔργον θεῶν] ἔργον θεόν A² — 156, 33 ὁμολογῶν Thdt.] ὁμολογῶ A² — 160, 22 ἡδη Socr.] ἔδει A² — 170, 21 Πρωτογένους] ἐρμογένους A² — 155, 7 Ἀφάτοις Socr.] ἀφάτοις A² u. a., doch kommen gewöhnliche Schreibfehler sehr selten vor.

Umstellung der Worte ist eine bemerkenswerte Eigentümlichkeit von A. Sie scheint nicht selten rein willkürlich vorgenommen zu sein, während sie bisweilen aus dem Wunsch des Schreibers, den Hiat zu vermeiden, zu erklären ist. Rhythmischer Zwang ist nicht sicher zu erweisen. Aus der im Apparat verzeichneten Menge der Umstellungen seien folgende angeführt: 2, 9 (πατρώα) διάγων οἰκία (zur Vermeidung des Hiats) ∼ A² — 10, 29 διὰ φωνῆς δαιμόνιον ∼ A¹ — 15, 16 ταῦτα ἐνδύω (trotz Hiat) ∼ A¹ — 16, 7 τὴν σύνταξιν ἐγκατάτω (cursus Byzantinus?) ∼ A¹ — 16, 30 f ὁ λόγος ἀποδείξει (zur Vermeidung des Hiats) ∼ A¹ — 115, 5 f προορίζει τῷ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι (mit attributiver, statt praedicatorischer Wortstellung) ∼ A¹ — 115, 22 f τὸν ὀρίσμενον χρόνον (attributive Wortstellung) ∼ A¹ — 116, 24

εἰδότες κατόνα (Vermeidung des Hiats) $\sim A^1$ — 117,6 ἔσται τοῦ κατόνος (ohne ersichtlichen Grund) $\sim A^1$ — 195,15f εὐζομία συνέστηεν (mit besserem Rhythmus) $\sim A^1$.

Willkürliche Änderungen, Vertauschung von sinnverwandten Worten, Kürzungen und dgl. lassen darauf schließen, daß der Schreiber von A bzw. dessen Vorlage nicht mechanisch gearbeitet, sondern der Lust, Eigenes hinzuzutun, nicht immer widerstanden hat. So findet sich z. B. 2,7 ἐναρέτω] ἀρίστη A^2 — 3,20 ἀποστολικῆς (sc. πίστεως)] ἐλίκρινου A^2 — 7,22 οἷδε] οὗτοι A^1 — 13,6 θεοφιλοῦς] θεοφιλεστάτου (sc. βασιλέως) A^1 — 14,28 τὰ τῆς καταστροφῆς] ἡ καταστροφή A^1 — 15,13 λήξεως] ἔδρας (geg. Eus.) A^1 — 51,7 ἀσώματου] αὐτομάτου A^1R — 42,15 διχονοίᾳ] διανοία A^1 — 92,30 ἄξιον] ἄστεκτον (sc. τοῦ θεοῦ οὐδὲν) A^1RP^3 — 108,16f ἐν ταπεινοφροσύνῃ] μετὰ ταπεινοφροσύνης A^1 — 128,16 συνταγὴν] συντεταγμένον A^1 — 3,14f ἐν τοῖς ἐκεῖ ἀναγεγραμμένοις περὶ τῆς ἀσπίλου καὶ ἀσωμήτου, ὁρθοδόξου καὶ ἀποστολικῆς πίστεως] τὰ ἐκεῖσε περὶ πίστεως ἀναγεγραμμένα A^2 — 15.S scheint ein durch Conjectur gewonnener Text zu sein in A^1 .

Das Richtige steht allein in A z. B. an folgenden Stellen: 3,16 ἐν $A^2 >$ d. übr. HSS — 9,28 τε nur A^1 , ebenso 22,3 — 11,3 με nur A^1 — 46,21 ὁ τεχνίτης (statt des sinnlosen οὐ τέχνη τις d. übr. HSS) A^2 — 65,13 ff scheint der Urtext gegeben bei A^1 — 83,3 τοῖνυν in Übereinstimmung mit dem Sprachgebrauch (statt οὖν d. übr. HSS) A^1R — 114,28 statt χωρεπισκοπῆς richtig χωρεπισκόπου A^1 .

Interpolationen: Neben solchen Fällen, in denen das Richtige entweder in der Vorlage von A erhalten war oder der philologischen Tüchtigkeit seines Schreibers zu danken ist, stehen andere, bei denen Interpolation aus Parallelschriftstellern, wenn nicht zu erweisen, so doch zu erwägen ist. Abgesehen sei hier von den Stellen, die bei Besprechung der Gruppe AH zu behandeln sind. In Betracht kommen für A allein beispielsweise 17,27, wo εἰς dem Sinne der Worte Eusebs entspricht, 22,27, wo δὲ sich auch bei Thdt. findet, 35,16, wo μὴ aus Socr. übernommen sein kann, 45,21, wo οἱ wie bei Socr. hinzugefügt ist. Doch handelt es sich hierbei stets um so geringfügige Änderungen, daß sie leicht auch auf Conjectur beruhen können.

H

H

Der Wert des Hierosolymitanus H ist nicht leicht zu bestimmen. Man trifft mehrmals in ihm auf einzigartige, aber so überzeugende Lesarten, daß man schwankt, ob man sie aus einer besonders guten Vorlage ableiten oder als glänzende Conjecturen eines tüchtigen Philo-

logen buchen soll. Da die Handschrift im übrigen ebensowenig wie A frei ist von willkürlichen Eingriffen in das Gefüge des Urtextes, da auch Interpolationen einwandfrei nachzuweisen sind, so werden wohl auch die Stellen, die anscheinend allein Richtiges bieten, als Conjecturen anzusprechen sein. Es kommen vor allem die fünf folgenden Stellen in Betracht: 5,12 wäre ohne die allein von H eingesetzten Worte *παράφθειραι σπονδάων* unverständlich — 9,3 befriedigt erst nach Einfügung des Relativums *οὗς* aus H — 11,3 liefert nur H das Verbum finitum des Nebensatzes *ἐξιστόρησαν* — 50,29 ist *παντοίων* nach H in den Text einzufügen und 9S,17 tritt wiederum nur in H das notwendige Verbum des Nebensatzes *ἀνασώσῃ* auf. Während in diesen Fällen die Güte der Conjecturen die Aufnahme der Lesarten von H in den Text gerechtfertigt erscheinen ließ, wurden als willkürliche Änderungen in den Apparat verwiesen 3,1S *ἀνταρσίας*] *ἀντιλογίας* H — 4,27 *λέγων* > H — 4,32 *ἐμοῦ*] *τοῦ υἱοῦ* H — 6,22 *εὐσεβεστάτω*] *εὐλαβεστάτω* H — 13,15 *προθυμία*] *προμηθεία* H — 1S,15 *εὐφροαινομένης* (Eus. *εὖ φερομένης*)] *εὐθύνουμένης* H — 45,1S *διεξήλθεν*] *φῆδον* H — 46,2S *τετιμημένη*] *πεποικιλημένη* H — 129,6 *θεοῦ*] *κυρίου* H u. a.

Zusätze kleiner Wörter, des Artikels, einer Partikel u. ä., sind nicht selten; vgl. z. B. 3,14f *ἀνωμήτου* + *καὶ* H — 4S,22 *ἀλλὰ* + *καὶ* H — 4,16 *θεατὸς* + *ἦν* H — 9,10 *τῇν* + *τῶν* H — 11,23 *τῇν* + *τοῦ* H — 14,19 *ἔργοις* + *οὖν* H — 42,15 *ἀποστῶμεν* + *οὖν* H — 24,12 *βλέπειν* + *ἐν* H — 34,7 *ἐπιχειρήσας* + *γὰρ* H — 42,7 *εἰ* + *δὲ* H — 43,21 *συγχωρήσατε* + *μοι* H — 71,2 *βουλῆς* + *τῆς τοῦ πατρὸς* H — 122,4 *τιμιώτατον* + *ἡμῶν* H.

Lücken sind gleichfalls häufig festzustellen. Wenn es sich auch um verhältnismäßig kurze Auslassungen handelt, so sind sie um so auffälliger, da sie meist in Urkunden vorkommen. Vgl. unter anderm 17,13 *ὁ μεγαλονργὸς* und ebd. 17—19 ein weiteres Stück des Bibelcitates > H — 22,12 *ὥδε* — 13 *ἐστιν* (Überleitung zu e. Brief Constantins) > H — 35,25 *οὗς αἰεὶ ἦν* (in e. Urkunde) > H — 74,23 *ὄντος* — 25 *ἐνθυμῇσει* (Homoioteleuton) > H — 50,29 *ἢ μεταγεννημένος* > H — 52,9 *πολλάκις* > H — 54,18 *ἐπὶ* — *συνανεστράφη* (Schluß d. Bibelcitates) > H — 56,2 *Ἐλιούμ* — 3 *Ἰωβ* (Homoioteleuton) > H — 115,3—6 Canon X > H — 115,19 *προσῆκει* > H — 132,26 *συμφώνῳ* (in e. Brief Constantins) > H — 135,6 *ἀναγκαῖον* > H — 154,17 *δὴ* (in e. Brief Constantins) > H — 190,27 *κακοῦ* (ebd.) > H.

Interpolationen sind mit größerer Sicherheit nachzuweisen, als es bei A möglich war. Aus Euseb stammt 6,24 *ἔτι* H — 7,1 *τετι-*

μημένον H — 15,21 τοῦ > H — 19,11 θεοφιλεῖ + βασιλεῖ H — 19,21 συναγάγοιτο H — 21,3 πρόεισιν H u. a., aus Socrates 37,29 ἀντετρέψαμεν H — 126,26 αὐτῷ H u. a., aus Theodoret 22,18 γὰρ + περὶ H — 125,22 ἢ πιστὸν > H. Anderes wird bei Behandlung der Handschriftengruppen zur Sprache kommen.

Umstellung der Worte hingegen ist viel seltener als in A; sie kommt vor 17,21 νίδον μονογενῆ ~ H — 32,18 ἀναδεξάμενον τοσαύτην ~ H — 48,19 πᾶσι λαβεῖν ~ H u. ö., doch ist es zwecklos, die Beispiele zu häufen.

Schreib- oder Lesefehler mögen z. T. auf falsche Auflösung von Abkürzungen der Vorlage zurückzuführen sein; vgl. z. B. 3,24 παρὰ für περὶ — 31,1 τῆς für καὶ — 91,14 δὴ für διὰ. Schwerwiegender sind wohl 49,4 διαχέων] διὰ βραχέων H — 51,26 ἀρχεῖν] ἔχειν H — 188,5 οἰστρος] ἰστρος H; i. ü. ist alles Auffällige im Apparat notiert.

AHR

AHR

Die Zusammengehörigkeit von AHR erweisen gemeinsame Lücken und Fehler, von denen ich einige charakteristische herausgreife. So 2,8 καὶ διατυπωθέντα > A²H — 2,17 ἄν > A²H — 3,10 ἐν] καὶ A²H — 4,33 τριᾶς² > A¹H — 11,12 ἐν οὐρανῷ > A¹H — 17,9 καὶ (im Bibelcitat) > A¹H — 21,8 διελθόντες (geg. Eus: διελόντες) A¹H — 35,1 εἴτε²] ἢ A²H — 38,23 τε > A²H — 76,12 εἰς ἔργα αὐτοῦ (Homoioteleuton in e. Bibelcitat) > A¹HR — 88,26 συμψύεσθαι (falsch) A¹HR — 109,16 ἀνίεναι > A¹H — 113,30 καὶ > A¹H — 200,2 ἢ ἰσχὺς (in e. Brief Constantins) > A¹H. Besonders lehrreich ist 99,11. Hier haben die II. und III. Klasse den vollen Text: ταῦτα ἴσμεν· ὁ δὲ τρόπος, πῶς ταῦτα γηγένηται, [πάσης λογικῆς φύσεως ὑπερβαίνει διάνοιαν], während im Archetypus von AHR die eingeklammerten Worte fehlten. Jede der drei Handschriften bietet einen Versuch, die störende Lücke auszufüllen, und zwar findet sich in A¹ von späterer Hand am Rande ἀκατάληπτος, in H innerhalb des Textes ἀγνοεῖται, in R, wo auch noch die Worte ταῦτα γηγένηται fehlen, im Texte ἀκατάληπτος. Auch 120,9 verdient Beachtung: Klasse II und III überliefern übereinstimmend mit Socr. und Thdt. ἔστερξε, dafür ἔστεξε A¹, ἐδέξατο H. Die Erklärung liegt nahe, daß der Archetypus von AH die Corruptel ἔστεξε enthielt, woran A keinen Anstoß nahm, während H das seltenere Wort στέγειν durch das gebräuchlichere δέχεσθαι ersetzte.¹

1) 3,5 θεοῦ > A²HP³ — 36,4 γενόμενος — 5 σοφία > A²HV¹, d. h. die Lücken des Archetypus von AH sind von P³ bzw. V¹ selbständig geschaffen.

Als Eigentümlichkeit in der Wortbildung fallen auf: 6,25 *ζηλωτόν* A¹H statt *ζηλωτήν* d. übr. HSS und Ens. — 33,18 *μικρομέγεθος* A²H statt *μικρομεγέθης* und 19,21 statt *μισόθεον*] *θεομισῆ* A¹ *θεόμισον* H.

Was die Interpolationen angeht, so können sie für die Gruppe AHR, also ihren Archetypus, so sicher angenommen werden, wie es zweifelhaft bleibt, ob A für sich allein aus der Parallelüberlieferung ergänzt ist. Aus Euseb geflossen ist 7,3 *πολέμῳ* — *παραταξαμένον* A¹H — 12,20 *μηδὲ* — *ἐπαίνοις* A¹H — 14,16 *δυσγενῶς* A¹H statt *δυσμενῶς* d. übr. HSS — 14,24 *τοὺς φοβουμένους* A¹H für den Dativ d. übr. — 19,10 *αὐτῷ* A¹H > d. übr. — 133,16 *διατάττειν* A¹H für *διαπράττειν* d. übr. u. a. m., auf Socrates gehen zurück 38,13 *ὅτι* > A²H — 41,20 *προστίθῃσιν* A²H — 42,8 *συμπνέουσιν* A²H — 127,5, wo die Überlieferung in zwei Zweige gespalten ist und A¹H durch V¹P³ gestützt wird.

Innerhalb der Urkunden ist die Überlieferung besonders compliciert, sie sind daher mit größter Vorsicht zu behandeln. Doch ist zunächst die Besprechung der beiden übrigen Handschriftengruppen erforderlich.

V¹P³

V¹P³

Der Vaticanus V¹ und der Parisinus P³ sind auf Grund analoger Erwägungen, wie sie für AH gelten, als verwandt anzusprechen. Eine Menge gemeinsamer Lücken und Fehler lassen sich ohne weiteres aus dem kritischen Apparat zusammenstellen; vgl. z. B. 97,14 — 102,10 — 106,12f — 117,29 — 121,3. 25 u. v. a. Selbständiger Wert kommt der Gruppe nicht zu, doch ist sie herangezogen worden 1) weil dem Drucke Balfores P³ zugrunde zu liegen scheint (s. u. S. XXVII) und sich der Benutzer der neuen Ausgabe bei Beachtung des für P³ bzw. V¹P³ Angemerkten eine Vorstellung machen kann, wie wenig der alte Text der tatsächlichen Überlieferung entspricht, 2) weil V¹P³ in der Regel an den Stellen den Ausschlag geben, wo A und H auseinandergehen. und 3) weil durch die Gegenüberstellung von AH mit der Gesamtheit der übrigen Zeugen die Annahme, daß die Gruppe AH dem Urtext im allgemeinen am nächsten kommt, erhärtet wird.

M²P¹P²

M²P¹P²

Auch die Verwandtschaft von M²P¹P² braucht nicht eingehend bewiesen zu werden. Es genügt ein Hinweis auf gemeinsame Lücken und Fehler wie 111,8 — 115,26 — 117,7 — 137,2f — 190,9 — 194,12 — 200,4 u. a. m. Sehr stark tritt in dieser Gruppe die Neigung zur

Interpolation aus der Parallelüberlieferung hervor, wofür sich S. 130ff charakteristische Proben finden; vgl. bes. 132, 2. 7. 8. 18. Vorlage für $M^2P^1P^2$ ist das S. XIV bei der Beschreibung von P^1 erwähnte Exemplar der Bibliothek Grimani; die Gruppe ist am weitesten von dem Originaltext des Gelasius entfernt.

Bisweilen leistet jedoch die Verbindung $V^1P^3 + M^2P^1P^2$ nützliche Dienste, so 88,26, wo P^3 wohl nur durch einen Schreibfehler entsteht ist, ferner 99,11 (vgl. S. XX), wo AHR versagen, und an den übrigen Stellen, wo AH Lücken aufweisen, oder 101,11, wo zum mindesten ein Schreibfehler von AHR corrigiert wird; auch 184,20 scheint $\mu\eta$ richtig, desgleichen 192,12 $\sigma\nu\nu\sigma\theta\eta\sigma\sigma\alpha\iota$, doch können die beiden letztgenannten Stellen interpoliert sein.

Als fehlerhaft erweist sich die Gruppe $V^1P^3M^2P^1P^2$ 2,10. 13 — 3,26 — 36,10 — 120,18 — 121,4. 20 u. ö., eine Aufzählung, die hier nicht verlängert zu werden braucht, da sie genügt, um die Nachprüfung des Urteils über den Wert von AH zu ermöglichen.

A (bzw. H) V^1P^3 gegen H (bzw. A) $M^2P^1P^2$

Wie aussichtslos der Versuch ist, die Handschriften in einen Stammbaum einzuordnen, geht daraus hervor, daß sowohl AV^1P^3 wie $AM^2P^1P^2$ verbunden sein und den richtigen Text bieten können. Obwohl in der Regel die Stellung von V^1P^3 bei einem Auseinandergehen von A und H die Auswahl der Lesart bestimmt, so lassen sich doch die Fälle, wo $AM^2P^1P^2$ das Richtige haben, nicht aus der Welt schaffen. Die tabellarisch geordnete Nebeneinanderstellung der wesentlichen Erscheinungen möge dies erläutern:

	$AV^1P^3 =$ Urtext	gegen	$HM^2P^1P^2$
*32,2	$\tilde{\nu}\mu\nu\iota$ (Überlieferung) ¹		$\tilde{\nu}\mu\nu\iota\varsigma$ (Conjectur; vgl. Euseb)
48,27	$\rho\acute{\alpha}\beta\delta\omega$		$\rho\acute{\eta}\sigma\epsilon\iota$
49,29	$\epsilon\theta\nu\tilde{\omega}\nu$		$\epsilon\chi\theta\rho\tilde{\omega}\nu$
52,15	$\beta\epsilon\beta\omicron\upsilon\lambda\eta\tau\alpha\iota$		$\beta\omicron\upsilon\lambda\epsilon\tau\alpha\iota$
53,11	$\epsilon\alpha\nu\tau\tilde{\phi}$		$\rho\acute{\alpha}\sigma\tau\alpha H \epsilon\alpha\nu\tau\tilde{\phi} + \rho\acute{\alpha}\sigma\tau\alpha M^2P^1P^2$
82,27	$\delta\epsilon\iota\kappa\nu\tilde{\nu}\varsigma$ (besser)		$\delta\epsilon\iota\kappa\nu\nu\sigma\iota$
90,10	$\omicron\upsilon\delta\epsilon$		$\omicron\upsilon\tau\epsilon$
93,6	$\acute{\alpha}\pi\lambda\tilde{\eta}\nu$ (sc. $\theta\epsilon\acute{o}\tau\eta\tau\alpha$)		$\acute{\alpha}\pi\lambda\omicron\upsilon\nu$
94,5	$\epsilon\nu \pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha\tau\iota$ (wohl besser)		$\epsilon\nu + \tau\tilde{\phi}$
94,26	$\beta\omicron\tilde{\omega}\nu$ A ¹ R $\beta\omicron\tilde{\alpha}$ V^1P^3		$\beta\omicron\tilde{\omega}\nu >$
106,18	$\omicron\rho\theta\tilde{\eta}\varsigma$ (sc. $\pi\iota\sigma\tau\epsilon\omega\varsigma$)		$\omicron\rho\theta\omicron\delta\acute{o}\xi\omicron\nu$

1) Der Stern bezeichnet, daß Interpolation bei einer oder bei beiden Gruppen im Spiel sein kann. Bei den übrigen Stellen fehlt uns die Parallelüberlieferung.

(A ^V P ³)	(H ^M P ¹ P ²)
*106,26 δῆτα (= Thdt.) ¹	δὲ τῶν (vgl. δῆ τῶν Socr.)
*107,6 γλυκερός (= Thdt. Eus.) ¹ . . .	γλυκύτερος (= Socr.) ¹
111,2S συγγραφῇ	γραφῇ
*113,2 ἀξίαν (= Canon 3)	ἐξουσίαν
*113,6 τρεῖς (= vulg. Text d. Canons 4)	τριῶν (Urtext d. Gel.?)
*113,28 λιβύαις (= Canon 6)	λιβύῃ
118,10 ἐγράψαντο	ἐγράψατο
*125,6 προσήκειν (= Socr.)	προσῆκει (= Thdt. codd. AHN)
*126,6 συντιθέμεθα	συντιθέμεθα (= Socr.)
*186,16 οὐδέπωποτε (= Athan.)	οὐδέποτε
*187,14 εἶναι νῦν (= Athan.)	νῦν >

Die Sammlung der Stellen ließe sich mit leichter Mühe speciell aus den Urkunden vermehren; doch ist ein klares Bild der Überlieferungsverhältnisse erst zu gewinnen, wenn die kritische Ausgabe des Socrates fertig ist; für unsere Zwecke genügt es, zu dem oben Angeführten eine ergänzende Übersicht der weiteren Möglichkeiten der Gruppierung hinzuzufügen:

HV ¹ P ³ = Urtext	gegen	AM ² P ¹ P ²
53,9 ἀνάσχησθε		ἀνάχοισθε
*63,7 εἴποις (= Georg. Mon.)		εἴπη
*61,23 πολὺν ἢν ἀντῷ ὁ ἀγὼν		ὁ >
93,24f τὰ αὐτοῦ φρονοῦντας		
(sc. Ἀρείου)		τὰ αὐτὰ
119,17 τῶν ὁμοφρόνων ἀντῷ		τῶν ὁμοφρόνων ἀντῶν
*189,18f συνπαρχειν (= Athan.)		συνάρχειν

An wenigen Stellen wurde die Entscheidung aus inneren Gründen anders getroffen:

AM ² P ¹ P ² = Urtext	gegen	HV ¹ P ³
*35,28 ὁς (Urkunde)		ὁς
52,19 ἀθλίαις (sc. ψυχαῖς)		ἀθλίως
*115,21f ἐπιστροφῇν (= Canon 12)		ἐπιστρέφειαν
*116,6 οὗτως οὖν (= Canon 13)		οὖν > [βάρομεν P ³
*125,27 καταλιμπάνομεν (n. Thdt.)		καταλιμπάνομεν HV ¹ καταλαμ-
*189,29 ἥγουν A ¹ ἥτουν M ² P ¹ P ²		
(= Athan. R)		εἴτουν (= Athan. B)
*194,11 διδασκαλίαν καὶ (= Athan.)		καὶ >

1) Da Socrates an dieser Stelle als Vorlage des Gelasius zu gelten hat, ist anzunehmen, daß A¹V¹P³ nach Thdt. Eus. corrigiert sind.

Um das Maß der Verwirrung voll zu machen, erscheint vereinzelt auch in

	HM ² P ¹ P ² das Richtige	gegen	AV ¹ P ³
*41,20	εἰ δὲ καὶ (= Socr.)	δὲ >	
*42,8	δόγματος (= Socr.)	σώματος (= Socr. FM)	
49,30	εἰσάγουσιν	εἰσάγει	
134,26	ἐλαστός	ἐλαστόν	

Hiernach darf die Annahme begründet erscheinen, daß keine der erhaltenen Handschriften bzw. deren Vorlage frei ist von Versuchen, die verderbte Überlieferung zu bessern, sei es durch eigene Conjecturen, die oft ihren Urhebern alle Ehre machen, sei es durch Correcturen aus einer Parallelüberlieferung. Wenn trotzdem zahlreiche Fehler stehen geblieben sind¹, so darf man daraus schließen, daß der unserer gesamten Überlieferung zugrunde liegende Text bereits vielfach entstellt und unverständlich war. Dies gilt in gleichem Maße für die erzählenden Abschnitte wie für die Urkunden. Die Aufgabe des Herausgebers kann nur sein, diesen Urtext des Gelasius, soweit er für uns erreichbar, zu rekonstruieren. Es handelt sich in dieser Ausgabe also auch nicht darum, den Urtext der eingelegten Aktenstücke herzustellen. Deshalb und weil es außerdem unangebracht erschien, die für heutige Bedürfnisse nicht mehr ausreichenden textkritischen Angaben etwa des Husseyschen Socrates oder Sozomenus heranzuziehen, sind die Citate aus den Quellen bzw. der Parallelüberlieferung im kritischen Apparat auf das für die Feststellung des von Gelasius gelesenen Textes erforderliche Mindestmaß beschränkt worden. Die an sich vortreffliche Theodorettausgabe Parmentiers zeigt deutlich, wie wenig zurzeit noch stetige Hinweise auf Parallelschriftsteller fördern. Wer sich die Mühe machen will, die Gelasiusnotate im kritischen Apparat Parmentiers zu dem Briefe des Euseb an seine Gemeinde (Thdt. I 12) mit der tatsächlichen Gelasiusüberlieferung zu vergleichen, wird sich leicht davon überzeugen können. Erst wenn kritische Ausgaben aller Kirchenhistoriker und sonstigen Einzelquellen vorliegen, wird eine Ausgabe der Urkunden möglich sein, die deren Urtext festlegt und im Apparat zuverlässige Angaben über alle Sonderzeugen bucht.

1) Vgl. 7,17 — 9,30 — 15,5 (wo eine Correctur nach Euseb nahegelegen hätte!) — 32,6 — 46,27 — 47,20 — 50,9 — 52,13 — 53,14 — 97,28 — 191,4 u.a.m. Auffälligerweise sind die Fehler häufig an solchen Stellen zu finden, wo sie leicht aus der Parallelüberlieferung hätten verbessert werden können.

III. Capitelindices.

Erhalten ist nur der Capitelindex zum dritten Buche ohne beigeschriebene Zahlzeichen. Daß ihn der Schreiber von A² in seiner Vorlage vorgefunden habe, hindert nichts anzunehmen. Da das erste und zweite Buch augenscheinlich als Einheit aufgefaßt worden sind — in ihnen ist τὰ κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ ἁγίαν σύνοδον πραχθέντα (S. 1, 25), im dritten Buch aber τὰ μετὰ τὴν μεγάλην σύνοδον behandelt — und ihre Capitel, wie die Überreste der Zählung in den HSS beweisen (vgl. S. 26, 2), ohne Unterbrechung durchgezählt wurden, so ist nicht verwunderlich, daß ein Index vor dem zweiten Buch fehlt. Er fehlt allerdings in den uns vorliegenden HSS auch vor dem ersten; doch da A¹ im Anfang verstümmelt ist, so bleibt die Annahme, daß er nur nachträglich verlorengegangen ist, als Möglichkeit bestehen. Daß ein unvollständiger Gelasius-Text im Umlauf gewesen ist, eben der von Balforeus gedruckte, beweist der Inhalt aller jüngeren HSS.

Von der Wiederholung der Capitelüberschriften innerhalb des Textes durfte nicht abgesehen werden, so störend sie sein mag, da sie durch das einheitliche Zeugnis der HSS geboten erschien. Ob sie auf Gelasius selbst zurückgehen, vermag ich weder zu erweisen noch zu bestreiten. Die kleinen Verschiedenheiten zwischen der Fassung des Index im Buch III Cap. δ' ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ περὶ κτλ. gegenüber S. 142, 6 ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου περὶ κτλ. und ε' ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ πρὸς Μακάριον ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων κτλ. gegenüber S. 143, 14 f. ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τῷ <ἐπισκόπῳ> Ἱεροσολύμων κτλ. erscheinen nicht ausreichend, um auf verschiedene Herkunft resp. Echtheit oder Unechtheit der einen oder der andern Fassung schließen zu lassen.

Es mag bemerkt werden, daß sich z. B. die Überschrift S. 108, 12 περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατυπώσεων λόγος διδασκαλικός in der Form stützen läßt durch den Ausdruck 165, 34 ἡβούλετο λόγον αὐτοῖς διδασκαλικὸν προσεγγεῖν.

Das erste Buch ist in unserer Ausgabe im Vergleich zu Balforeus um ein Capitel vermehrt. Den HSS, P³ ausgenommen, zufolge mußte nämlich Cap. 2 S. 7 selbständig gezählt werden; nur so wird im ersten Buche die Gesamtzahl 12 erreicht, die in den erhaltenen Randziffern des zweiten vorausgesetzt ist. Innerhalb des zweiten Buches stimmt die Capitelzählung mit der bisherigen von 1—14 überein, von 15—18 bleibt sie um 1 hinter ihr zurück, 19 ist kürzer angesetzt, 20 eingeschoben, weshalb von 21 an die neue Zählung um 1 voraus ist. Die Paragraphenzählung ist neu hinzugefügt.

IV. Ausgaben.¹

Die beiden ersten Bücher des Gelasius wurden zugleich mit drei Briefen Constantins (S. 183ff) zum erstenmal von R. Balforeus bei F. Morellus in Paris 1599 gedruckt. Ein Nachdruck dieser Ausgabe erschien 1604 bei Commelin. Der Text ging sodann in die Conciliensammlungen über und findet sich bei Mansi im zweiten Bande p. 760ff, bisher am bequemsten zugänglich bei Migne, *Patrol. Graec.* LXXXV, 1179 ff. Eine Separatausgabe von Constantins Brief an Arius und die Arianer (B. III Cap. 19) war bereits 1595, ebenfalls bei Morelli, erfolgt zusammen mit einer lateinischen Übersetzung des P. Morinus aus Baronius *Annales* zum Jahre 319.

Weitere Fragmente des dritten Buches publicierte nach dem Codex Ambrosianus 534(A) zunächst A. Mai in seinem *Spicilegium Romanum* VI, 603 ff, über den Inhalt des Buches berichtete 1861 Fr. Oehler in der Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie. Gedruckt wurde der Text in demselben Jahre von Ceriani in den *Monumenta sacra et profana* t. I fasc. II p. 129sq. zugleich mit einer Auswahl der Lesarten von A zu den ersten Büchern. Seine Ausgabe hat sich der Nachprüfung als zuverlässig erwiesen, kleine Versehen sind stillschweigend verbessert. Den Satz, den Ceriani an das Ende seiner Vorrede setzt: „Ceterum manum medicam alicubi desiderat adhuc noster liber linguam quod attinet, et magis etiam in iis quae narrationis veritatem tangunt“, möchten wir auch heute der ersten Gesamtausgabe mit auf den Weg geben.

Seit im Jahre 1906 Gerhard Loeschke den verachteten Gelasius einer eindringenden Untersuchung gewürdigt hatte, die unter dem Titel: 'Das Syntagma des Gelasius Cyzicenus' im Rheinischen Museum LX und LXI erschien, ist der Wunsch nach einer vollständigen Neuausgabe laut geworden². Er hat die Vorarbeiten dazu bald nach Erscheinen seiner Studie in Angriff genommen und den philologischen Teil der Aufgabe insoweit zu einem gewissen Abschluß gebracht, als

1) Die Angaben G. Loeschkes im Rhein. Mus. LX, 594ff und LXI, 34ff werden, soweit sie zur Orientierung des Lesers notwendig sind, wiederholt resp. aus Notizen, die sich im Handexemplar des Verfassers nachgetragen finden, ergänzt, ohne daß jedesmal auf diese Arbeit verwiesen oder der Zusatz bezeichnet wird.

2) Vgl. Ad. Jülicher in seiner Recension *Theol. Lit.-Ztg.* 1906, Nr. 24, S. 654ff, C. Weymann in *Berl. Phil. Wochenschr.* 1907, Nr. 2, S. 33ff und in *Byz. Zeitschr.* 1906, S. 676f. — Recensionen finden sich ferner von J. Sickenberger in *D. Lit.-Ztg.* 1906, Nr. 28, S. 1754ff, von S. Rogala in *Theol. Revue* 1906, Nr. 15, S. 451ff, von P. Lejay in *Revue d'hist. et de lit. rel.* 1906, S. 279f.

er die Collationen beendet und die recensio in der Hauptsache durchgeführt hatte. Der gebotene Text ruht durchaus auf der von ihm gewollten Grundlage; wenn ich in Einzelfällen von seiner im Manuscript der Collationen angedeuteten Entscheidung abgewichen bin, so durfte ich es in der Gewißheit tun, daß er seine Entscheidung keineswegs als endgültig ansah. Bis in die letzten Tage seines Lebens haben ihn die textkritischen Probleme des Gelasius beschäftigt.

Um zu ermitteln, wie stark der Text unserer Ausgabe sich von dem bisher allein maßgebenden des Balforeus unterscheidet, braucht man, wie erwähnt, nur auf das Vorkommen von P³ im Apparat zu achten. Laut Vorrede hat Balforeus zunächst auf Wunsch des älteren Herrn de Noailles eine lateinische Übersetzung des Gelasius angefertigt. In dem Begleitschreiben sagt er: 'In parato et ad manum unicum illud exemplar tuum fuit, quod in Chio Aegeici maris insula¹, a Graecis Monachis, in quorum monasterio iam diu magna cura asservabatur, Franciscus frater tuus, volente et favente Patriarcha Constantinopolitano, ingenti pretio redemit et Byzantium ad se perferri iussit.' Von Konstantinopel ist die HS nach Frankreich gekommen, und nach dem Tode des älteren Herrn de Noailles hat sein Neffe den Balforeus mit der Herausgabe des griechischen Textes betraut. Der einleitende Geleitbrief des Balforeus beginnt: 'Patruus tuus Aegidius Noalius Episcopus Aquensis . . . nihil . . . tam enixe voluit . . . quam acta concilii Nicaeni, quae ipsius iussu Latina feci, in aspectum lucemque proferri'. Es handelt sich also zweifellos um P³, dessen Eigentümer ja zufolge dem erhaltenen Ausleihevermerk (vgl. S. XIV) M. de Noailles, evesque d'Aqs, war. Von Morellus erfahren wir noch, daß er einen Codex des Petrus Stella verglichen habe. Auch dieser scheint nachweisbar; wahrscheinlich ist es, worauf Randlesarten im Druck des Balforeus schließen lassen, der Utrechter Codex, der wieder nichts anderes ist als ein Apographon von V¹.

Um ein schlagendes Beispiel anzuführen, wieviel durch Ausnützung der Überlieferung zu gewinnen ist, verweise ich auf 73,9: τὰς δύο φύσεις προήσαντες erregte so starken Anstoß, daß G. Loeschke² die Stelle für interpoliert hielt. Tatsächlich ist *φράσεις* überliefert, *φύσεις* steht nur in P³.

Wäre es G. Loeschke vergönnt gewesen, diese Ausgabe selbst zu vollenden, so hätte er zweifellos auch den historischen Gehalt des Werkes und seine eigene Studie einer erneuten Prüfung unterworfen.

1) Auch A stammt aus Chios (vgl. S. XI).

2) Rhein. Mus. LXI, 73 Anm.

Da ein Wiederabdruck seiner Erstlingsarbeit nicht in seinem Sinne wäre, möge nur das für die Benutzung des Buches unerlässlich Notwendige aus ihr angeführt werden.

V. Gelasius, sein Werk und seine Quellen.¹

Der Name der Gelasius ist allein durch Photius (cod. 15 und 88) überliefert², über seine Persönlichkeit wissen wir nach wie vor mit Sicherheit nur das, was er in der Vorrede zu seinem Buch (S. 2 ff) erzählt. Er sei der Sohn eines Presbyters von Cyzicus, weile jetzt in Bithynien und schreibe zur Zeit des Aufstandes des Basiliscus gegen Zenon, also etwa 475, um die Behauptung der Eutychianer, die nicäischen Väter hätten monophysitisch gelehrt, zu widerlegen.

Der Titel seines Buches lautet in der landläufigen Citierung 'Synagma'. Daß er zum mindesten als Bezeichnung des Ganzen nicht ursprünglich ist, läßt sich mit Sicherheit beweisen. Die Unterschrift des ersten (vgl. S. 25 zu 12), die Überschrift und Unterschrift des zweiten (vgl. S. 26 zu 1; 137 zu 7) sowie die Überschrift des dritten Buches (vgl. S. 138,1; 139,23) sichern den Titel 'Kirchengeschichte'. Beweiskräftiger noch sind die innerhalb des Textes vorkommenden Bezeichnungen. Das dritte Buch beginnt (S. 140) mit den Worten: *τὸν μὲν πρῶτον καὶ δεύτερον λόγον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καθεξῆς ὁ λόγος ἡμῖν ἐποιήσατο*, S. 155,11 ff leitet Gelasius einen neuen Abschnitt der Erzählung mit den Worten ein: *παραθήσω δὲ καὶ ἕτερον τεκμήριον τῆς τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίας*, und an einer späteren Stelle (S. 168,5) entschuldigt er sich: *ἀλλ' ἐμοὶ μηδεὶς . . . διαμέμνηται ὡς τὴν ὅλην ἐπιστολὴν τῷ τῆσδε τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγῳ μὴ συνάψαντι*³. Dagegen erscheint *σύνταγμα* als Untertitel S. 1,23 und als Bezeichnung nur des dritten Buches, also eines Abschnittes des Ganzen, S. 135,4f in den Worten: *ἐνταῦθα καταπαύσω τὸν λόγον, τὰ λοιπὰ . . . ἐν τρίτῳ κατατάξαι συνιδὼν συντάγματι . . .*

Daß uns auch in A die Kirchengeschichte nicht vollständig erhalten ist, wurde bereits (S. XI f) bemerkt. Der Text bricht in der Schilderung der Synode von Tyrus ab. Über den ursprünglichen Umfang des dritten Buches berichtet Photius (cod. 88), es schließe mit einer Darstellung vom Ende des Kaisers Constantin und seiner Taufe; Gelasius

1) Vgl. S. XXVI Anm. 1.

2) Die Angabe Loeschkes S. 594 über die Überschrift des 3. Buches beruht auf dem hier irreführenden Druck Cerianis.

3) Vgl. auch 147,21 ff *καὶ ταῦτα . . . τῷ ἱστορικῷ παραθέσθαι γράμματι*.

erzähle, daß Constantin orthodox und nicht, wie einige behaupten, von einem Häretiker getauft sei.

Das Verhältnis des Gelasius zu seinen Quellen wird neu untersucht werden müssen. Das letzte Urteil G. Loeschkes¹ über das Werk des Gelasius lautet: „Sein Werk ist durchaus Compilation; Eusebius, Socrates, Theodoret, Rufin werden abwechselnd ungefähr wörtlich ausgeschrieben. Aber daneben werden andere uns verlorene Quellen benutzt: die Kirchengeschichte eines gewissen Johannes und ein Urkundenbuch zur nicaenischen Synode, das wir nach dem einstigen Besitzer des von Gelasius benutzten Exemplars, dem Bischof Dalmatius von Cyzicus, nennen müssen; aus ihm stammt vor allem eine Rede, mit der Constantin die nicaenische Synode begrüßt haben soll, und Protokollstücke eines Dialogs zwischen den nicaenischen Vätern und einem arianischen Philosophen Phaidon. Besonders der Protokolle Echtheit ist oft und bestimmt bestritten; mir ist sie nach wie vor wahrscheinlich.“

Unter die verlorenen Quellen des Gelasius ist, wie A. Glas in seiner Abhandlung Die Kirchengeschichte des Gelasios von Kaisareia² einleuchtend erwiesen hat, auch Gelasius von Caesarea zu zählen, und man darf wohl annehmen, daß dies nicht nur an den Stellen der Fall ist, wo das Zusammengehen des Gelasius mit Rufin oder Georgius Monachus die Vermutung zur Sicherheit erhebt. Die Capitel I 3—7, die sich schon durch den Stil der Erzählung von den umgebenden Stücken abheben, werden gleichfalls auf Gelasius von Caesarea zurückgehen und dessen Name statt Rufin³ zu stehen haben. Damit findet auch die chronologische Notiz S. 10,15 ihre Erklärung: Gelasius von Caesarea hat die Sonnenfinsternis von 360 wirklich erlebt; nur so wird im Zusammenhang der Ausdruck *ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς* verständlich. Daß Gelasius von Cyzicus die Quellenangabe seiner Vorlage kritiklos übernimmt, ist nicht selten⁴.

Somit lichtet sich das Dunkel, das über den unbenannten Quellen des Gelasius von Cyzicus waltete. Wenn er S. 134,24 von *παλαιὰ διηγήματα* redet und sich 104,15 auf seine Gewährsmänner mit den Worten beruft: *καθὰ Εὐστάθιος τε ὁ τῆς Ἀντιοχείων καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλων Ἀθανάσιος τε ὁ μέγας καὶ πάντες οἱ τὰ τῆς συνόδου συγγραψάμενοι δηγοῦνται*, so dürfen wir als einen der Ungenannten Gelasius von Caesarea einsetzen. Nicht geklärt aber ist noch immer die Frage nach dem von ihm genannten⁵, im übrigen aber unbekannten

1) Zwei kirchengeschichtliche Entwürfe S. 33f.

2) Byz. Arch. 1914 Heft 5.

3) S. 8 Anm.

4) Vgl. S. 150,20—154,14 und die Bemerkungen von Glas S. 74f.

5) S. 5,20.

Johannes. Solange nicht erwiesen ist, daß dieser Name fingiert ist, mag er sozusagen als Deckblatt für den oder die Verfasser derjenigen Stücke dienen, die Gelasius aus andern als den uns bekannt gewordenen oder durch die Quellenforschung erschlossenen Vorlagen entnommen hat. In diesem Sinne sind die folgenden Angaben zu verstehen.

VI. Quellenübersicht.¹

Buch I.

S. 2,2—6,7	Vorrede.
1. S. 6,11—26	= Eus. H. E. VIII 13 p. 776,3—778,2.
6,27—7,12	= Eus. H. E. IX 9 p. 826,20—828,8.
2. S. 7,15 ff	Rufin citiert (vgl. Apparat). vgl. Eus. H. E. Bd. III p. CCLVIII Anm. 1. Socr. I 2 p. 3.
S. 3	= Eus. H. E. IX 9, 12 p. 832,20.
3—7,3. S. 8,5—12,5	= Gelasius von Caesarea.
12,5—13,2	= Eus. H. E. IX 9 p. 830,17—832,14.
8. S. 13,5—19	Mit den Worten <i>Πουρίνος ἡγουν Γελάσιος</i> : (13,5) scheint die Kirchengeschichte des Gelasius von Caesarea citiert zu sein ² . Socr. I 2, 8. 9; 3. 1.
9. 10. S. 13,22—14,26	= Eus. H. E. IX 10 p. 838,16—840,19.
14,26—16,3	= Eus. H. E. IX 10 p. 846,11—848,15.
16,4—31	Eigenes Fabrikat. Nur Gerede! Die Rückkehr zu Euseb ³ bezeichnet 17,1: <i>ἀλλ' ἐπὶ τὴν προκειμένην ἡμῶν τῆς ἐκκλ. ἵστ. ὑπόθεσιν ἐπανέλθωμεν</i> . Auch das Verlassen der Quelle war 16,4 deutlich bezeichnet: <i>ταῦτα συντέταχεν ὁ Παμφίλον Εὐσέβιος</i> .
17,6—18,2	= Eus. H. E. X 4 p. 865—866,7.

1) Die tabellarische Übersicht ist ein Nachdruck aus Rhein. Mus. LX, 604 ff. Die Citate sind mit den Neuausgaben der angeführten Schriftsteller in Einklang gebracht. Es ist stillschweigend hinzugefügt oder geändert, was handschriftliche Notizen G. Loeschkes oder die neue Fassung des Apparates forderten.

2) Vgl. A. Glas: Die Kirchengeschichte des Gelasios von Kaisareia S. 2, 11, 14, 18.

3) Ähnlich ist die Rückkehr zur Quelle betont S. 168,11—170,4 u. ö. Zur Bezeichnung von Kürzungen dienen folgende Ausdrücke: *μικρὰ* (oder *σμικρὰ*) *ἐκ πολλῶν*: 111,28—147,22 u. ö.; *ἐν ἐκ πολλῶν* 57,20; *εἰ καὶ μὴ πάσαι . . . ἀλλ' οὖν τῶς σαφαστέρας* (*ἐπιναλαβεῖν*) 95,23 — eine Kürzung wird ausdrücklich motiviert 166,23.

11. S. 18, 11—26 = Eus. H. E. X 8 p. 892, 1—16.
 18, 26—19, 2 = Eus. H. E. X 8 p. 892, 20—23.
 19, 3—16 = Eus. H. E. X 8 p. 892, 25—894, 10.
 19, 16—20, 2 = Eus. H. E. X 8 p. 896, 31—898, 9.
 20, 2—10 = Eus. H. E. X 8 p. 898, 12—19.
 20, 12—21, 11 = Eus. H. E. X 8 p. 898, 22—900, 16.
 21, 12 = Socr. I 3, 1. 2 p. 7 f und I 4, 1 p. 9; aber
 Gel. citiert ausdrücklich Rufin.
 21, 24 ff Es werden inhaltlich als mit Euseb gegen
 Rufin gehend citiert *oi λοιποί*. Die Inhalts-
 angabe paßt nicht auf Socr. und Thdt. Ob
 Johannes gemeint ist?
 22, 13—24, 18 Fragment eines Constantinbriefes. Die Ab-
 trennung wie bei Theodoret H. E. I 20 ff p. 66 ff.
 Die Textgestaltung anders und z. T. ursprüng-
 licher.
 24, 19—24 Abschluß des vorhergehenden Abschnittes.
 12. S. 24, 26—25, 12 Von 25, 2 an bei Socr. I 4, 2—4 p. 9.

Buch II.

1. S. 31, 3—8 = Socr. I 4, 5 p. 9 f.
 31, 11—32, 11 = Eus. H. E. X 9 p. 900, 22—902, 20.
 32, 12—33, 2 Lob des Euseb. Seine Rechtgläubigkeit.
 33, 4—27 = Rufin X 1 p. 960. Socr. I 4, 5 p. 9 f, aber
 reichhaltiger. Thdt. I 25.
 33, 24 = Thdt. I 1, 5 p. 5.
 2. S. 34, 2—13 = Rufin X 1 p. 960¹.
 34, 13—17 Z. T. wörtlich Socr. I 5, 6 p. 11 f.
 3. S. 34, 24—40, 18 Alexandrinisches Synodalschreiben von 324
 wie bei Socr. anschließend, aber mit den dort
 fehlenden Unterschriften. Johannes? Oder
 sollte die Namenliste auch bei Socr. ur-
 sprünglich gestanden und erst in unserer
 Überlieferung ausgefallen sein? Vgl. zu einem
 ähnlichen Fall Rhein. Mus. LIX, 453 f und
 Ed. Schwartz in den Göttinger Nachrichten
 1904, 395 ff.
 40, 19—41, 2 Abschluß wie bei Socr. I 6, 31 p. 22 und
 I 7, 1 p. 26.

1) Vgl. Glas a. a. O. S. 20.

4. S. 41,3—43,24 Fragment eines Constantinbriefes (gekürzt). Umgebung und Abtrennung beweist, daß Socr. I 7 Quelle ist. Der vollständige Brief bei Eus. V. C. II c. 64 ff.
43,25—27 = Socr. I 8, 1 p. 35.
5. S. 44,3—45,18 = Socr. I 8 p. 36 ff abgesehen von einem eingeschobenen Satz aus Johannes: ἦν δὲ αὐτῷ ἐξκαδέκατον ἔτος καὶ μῆνες ἕξ τῆς βασιλείας, ὅτε ταῦτα αὐτῷ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ἐσπούδαστο. Gel. schöpft, wie Abtrennung und Einkleidung zeigt, aus Socr., nicht aus dem von ihm (S. 44,9) citierten Originalbericht des Eus. V. C. III c. 7. S.
6. S. 45,19—46,1 = Socr. I 8, 12 p. 39 und I 8, 17 p. 40.
46,1—4 Überleitung zu der Rede.
7. S. 46,6—53,29 Eröffnungsrede Constantins. Nach ausdrücklicher Angabe der Vorrede (S. 3,9 ff) aus dem Buch des Dalmatius¹. Die Schlußsätze z. T. in directer, z. T. in indirecter Rede auch bei Thdt. I 7, 11. 12 p. 32.
53,21—29 = Thdt. I 7, 13. 14 p. 32 f z. T. wörtlich, aber vermischt mit Elementen aus Socr. I 8, 31 p. 46 und Rufin X 5 p. 964.
54,1—24 = Rufin X 2 p. 961. Socr. I, 8, 18 ff p. 41. Vgl. für den Ausdruck Socr. I 8, 18 p. 41 und Sozom. I 17, 3—5.
55,19—56,8 = Thdt. I 11, 4—6 p. 47.
56,9—18 = Rufin X 2 am Ende p. 961.
9. S. 56,20—57,7 = Rufin X 4 p. 963. Zum Schluß im griechischen Ausdruck mit Socr. I 11 p. 88 zusammentreffend. Vgl. auch Philostorgius III 12 p. 43 (Bidez), Georgios Monachos II p. 517, 15 ff (de Boor). Quelle ist Gelasius von Caesarea².
- 10—11, 10 ff. S. 57,9—59,2 = Rufin X 5 p. 963 f kürzend. Vgl. auch Socr. I 12 p. 90 ff. Soz. I 11, 1—5. Quelle ist Gelasius von Caesarea³.

1) An die Echtheit der von Gelasius überlieferten Actenstücke glaubt J. A. Heikel und benutzt sie in seiner Schrift Kritische Beiträge zu den Constantin-Schriften des Eusebius (= Texte und Untersuchungen 36. Bd. Heft 4), um die Unechtheit der Oratio ad sanctum coetum nachzuweisen.

2) Vgl. Glas a. a. O. S. 42 u. 80.

3) Vgl. Glas a. a. O. S. 43.

- 11,11 ff. 12. S. 59,3—61,11 60,30 ff. Unbekannte Quelle. Buch des Dalmatius?
Vgl. zur Sache Socr. I S, 13 p. 39. Sozom. I 17,3.
13. S. 61,14—64,5 Vgl. Rufin X 3 p. 961—963. Im Anfang und am Schluß frei erweitert. Vgl. auch Soz. I 18, 1—7 und Georgios Mon. Chron. II 505, 18—507,15 (de Boor). Quelle ist Gelasius von Caesarea¹.
- 14—24. S. 64,11—101,23 Philosophendialog. Buch des Dalmatius?
25. S. 101,24—102,2 Abschluß des vorigen Abschnittes. Buch des Dalmatius?
102,3—17 = Rufin X 5 p. 965 erweitert. Vgl. auch Georg. Mon. II p. 507, 21—508,3. Quelle ist Gelasius von Caesarea².
- 102,19—103,4 Quelle? Wahrscheinlich von Gelasius selbst komponiert. Nichts Neues.
27. S. 103,9—104,3 Nicaenisches Symbol. Quelle?
104,4—14 = Rufin X 5 p. 965.
- 104,14—19 Zusatz des Gelasius.
28. S. 104,21—106,7 Unterschriften der Bischöfe. Nach Johannes? Oder ist der Abschnitt hier überhaupt interpoliert? Vgl. S. 135 ff. Die Überschrift des Abschnittes paßt nicht zu seinem Satzlusatz³.
106,9—26 Quelle unsicher. Johannes?
29. S. 106,26—107,17 Eus. V. C. III, 13, 14 ausdrücklich citiert. Wie Citat und Abtrennung beweisen, aus Socr. I S, 21 geschöpft, aber zum Schluß interpoliert. Der letzte Satz scheint von Gelasius im Hinblick auf Cap. 31 f zugesetzt; aber vgl. Rufin X 5 am Schluß und Thdt. I 13, 2.

1) Vgl. Glas a. a. O. S. 19 u. 36 ff. 2) Vgl. Glas a. a. O. S. 19 u. 44 f.

3) Die Zusätze 105,7 *Λεόντιος Καισαρείας τὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ κυρίου καλλώπισμα* und 105,20 *Πρωτογένης ὁ θαναμάσιος πόλεως Σαρδισῆς* beweisen ebenso wie 105,13 *σὺν Εὐσεβίῳ τῷ Παμφίλῳ ἐπισκόπῳ Καισαρείας*, 105,1 *Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας σὺν Ἀθανασίῳ τότε ἀρχιεπισκόπῳ ὄντι* und 105,27 *Ἀλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως τότε πρεσβύτερος ἔτι ὄν*, daß die Liste nicht in einer officiellen Synodalspublication gestanden hat. Sie ist daher bis auf weiteres Johannes zuzuweisen und kann der Trennung der Macedonien entsprechend (vgl. 105,16) ruhig in der ersten Hälfte des 5. Jahrhunderts redigiert gelten. Die Frage ist dann nur, ob der Redactor damals eine alte zuverlässige Liste benutzt hat. Dafür spricht, daß die in der Liste vorausgesetzten Rechtsverhältnisse auf die erste Hälfte des 5. Jahrhunderts kaum zutreffen. Sie scheinen älter und die Liste derart entstanden zu sein, daß eine alte Liste notdürftig zugestutzt ist. G. L.

30. S. 107,19—108,9 = Socr. I 10 p. 86 ff. Socr. versichert, die Geschichte sei nirgends überliefert; er habe sie persönlich von einem glaubwürdigen alten Manne gehört.
31. S. 108,13—111,30 Diatyposeis. Buch des Dalmatius?
32. S. 112,1—118,7 Canoneshandschriften? Johannes?
118,8—13 Abschluß und Überleitung.
33. S. 118,13—119,6 = Socr. I 11 p. 88 ff; vgl. Sozom. I, 23.3f.
119,7—120,4 Selbständige Zusammenfassung von Bekanntem unter Verweis auf Thdt. I 20, 11 p. 69 und Überleitung zum Folgenden.
34. S. 120,6—123,13 Socr. I 9, 1—14 p. 57 ff oder Thdt. I 9. Das Synodalschreiben 120,15 ff findet sich auch in den Athanas.-HSS (vgl. G. Loeschcke im Rh. Mus. LIX, 461 ff und Parmentiers Theodoretausgabe S. 38) und bis 122,27 lateinisch S. Leonis opera III 587 f. Es schließt ebenso unmittelbar an wie bei Thdt.¹
35. S. 123,14—128,2 Brief des Euseb an seine Gemeinde in der bei Thdt. I 12 p. 48 ff gegen Socr. I 8, 35—54 p. 48 ff erhaltenen ursprünglichen Gestalt; vgl. Parmentier p. LVIII.
36. S. 128,3—19 = Socr. I 9, 30 f p. 69. Brief des Constantin inc. *τοὺς πονηροῦς*. Auch im Veronensis 60, f. 113^v.
128,20—22 = Socr. I 9, 64 p. 85. Abschlußformel.
37. S. 128,25—130,6 = Socr. I 9, 17—25 p. 64. Brief des Constantin inc. *τελείαν παρά*; auch in den Athanas.-HSS überliefert (vgl. Rh. Mus. LIX, 459) und im Veronensis 60, f. 112^v. Die lateinische Übersetzung des cod. Paris. lat. 1682 ist von Ed. Schwartz Acta conciliorum IV 2 p. 101 ediert.
130,9—133,24 = Thdt. I 10 p. 42 ff. Brief des Constantin inc. *πεῖραν λαβών*. Vgl. auch Eus. V. C. III 17—20. Socr. I 9,32—46 p. 70 ff.
133,25—134,12 = Thdt. I 11,1—2 p. 46 f, d. h. der unmittelbar anschließende Abschnitt.

1) Beachtenswert erscheint, daß in Cap. 34—37 die Urkunden ohne verbindenden Text aneinandergereiht sind.

- 134,12 Gelasius citiert Eus.V.C.III 21 (am Ende), 22, benutzt aber 15—23 Thdt. I 13,3 f p. 55 als Vorlage. Im Anfang interpoliert.
 134,23 f Datierung wie 44,5 (vgl.S.XXXII). Johannes?
 134,27—135,16 Eigene das Buch abschließende Bemerkungen.
 135,20—137,7 Bischofsliste = 104,21—106,6 (Gel.¹).

Buch III.

- 138,1—139,24 Handschriftlich überlieferter Pinax.
 1. S. 140,1—27 Einleitung.
 2—6. S. 141,1—145,7 = Thdt. I 14,12 p. 58,17 — I 18,1 p. 64,3. Ein Satz vorausgeschoben.
 141,13—142,5 Brief des Constantin inc. *ὥς τοῦ παρόντος*.
 142,8—28 Brief des Constantin inc. *κατὰ τὴν ἐπώνυμον*.
 143,16—144,29 Brief des Constantin inc. *τοσαύτη τοῦ σωτήρος*.
 6. S. 144,30—145,7 = Thdt. I 18,1 p. 63. Rufin X 6. Quelle ist Gelasius von Caesarea¹.
 7. S. 145,12—26 = Thdt. I 18,2—4 p. 64,3—17.
 145,26—146,21 = Rufin X 7 a. E. und S p. 970,7 ff, etwas erweitert. Quelle ist Gelasius von Caesarea².
 146,22—147,19 = Thdt. I 18,5—9 p. 64 f. Auch hier ist Gelasius von Caesarea als Quelle wahrscheinlich.
 147,19 f Zunächst die Notiz: *Θυγατέρα δὲ καταλέλοιπεν* (scil. Helena), *ὀνόματι Κωνσταντίαν, τὴν τοῦ Ἀσεβοῦς Αἰωνίου γενομένην γυναικα*, wozu zu vergleichen Ruf. X 12 p. 976. Socr. I 25 p. 136. Thdt. II 3 p. 96⁴. Dann ein abschließender Satz.
 8. S. 147,29—34 = Socr. I 17, S p. 106 f; vgl. auch S. 12,18 ff. Die Überleitung zu der Socratesstelle stammt von Gelasius selbst.
 9. S. 148,2—7 = Ruf. X S p. 971,5 ff⁵.
 148,8—150,22 = Ruf. X 9 f p. 971 ff; aber nicht unbedeutend erweitert. Quelle ist wieder Gelasius von Caesarea⁶. Die Notiz des Rufin, daß er die Geschichte persönlich von Aidesios gehört habe, ist von Gelasius unverändert übernommen.

1) Vgl. Glas a. a. O. S. 45 f.

2) Vgl. Glas a. a. O. S. 47 f.

3) Vgl. ebd.

4) Vgl. Glas a. a. O. S. 48.

5) Vgl. ebd.

6) Vgl. Glas a. a. O. S. 50 ff.

10. S. 150,24—154,19 == Ruf. X 11 p. 973 ff, erweitert¹. Die Quellenangabe des Rufin (er hat die Geschichte von Bakkurios gehört) ist wieder übernommen.
- 154,20—155,11 == Socr. I 18,5 ff p. 110. Etwas umgearbeitet.
- 155,11—21 Johannes?
- 155,22—25 == Thdt. I 24,12 f p. 76.
11. S. 155,31—157,11 == Thdt. I 25,1—13 p. 76 ff. Brief des Constantin inc. *τὴν θείαν πίστιν*.
- 156,9 Interpolation des Gelasius.
12. S. 158,15—160,7 Johannes?² Gelasius bietet mehr als die Parallelrecensionen Socr. I 25, Thdt. II 3,2, Ruf. X 12; vor allem kennt er den dort nicht genannten Namen des Presbyters, der Constantia für Arius einnahm: Eutocius (158,24 f).
- 159,12—17 == Thdt. II 3,2 f p. 96.
- 160,4—6 == Thdt. II 3,6 p. 97.
- 160,8—20 == Socr. I 14,1 p. 97, obwohl wortreicher. Vgl. auch Philostorg. I 9 p. 10,2 ff (Bidez).
13. S. 160,22—161,26 == Socr. I 14,2 ff p. 97 ff. Schrift des Euseb. v. Nicomedien und Theognis v. Nicaea.
- 161,26—162,20 Ohne wirkliche Parallele bei Socr. Thdt. Ruf. Quelle Johannes?
- 162,21—163,26 Teilweise bei Socr. I 25,5 f. 9—11 p. 137 ff. Wahrscheinlich mit Stücken aus Johannes durchsetzt. Oder sollte alles aus Johannes stammen und Johannes zu den Quellen des Socr. zählen?
- 163,23—164,12 vgl. Vita Athan. 2 p. CXXXVIII^b Montf.
- 163,26—164,10 == Socr. I 27,1—4 p. 143 f.
14. S. 164,5—12 == Socr. I 27,4 p. 143. Fragment eines Constantinbriefes inc. *ἔχων τοίνυν*.
15. S. 164,15—165,6 Brief des Constantin inc. *καὶ νῦν ἄρα*. Johannes?
- 165,7—17 vgl. Vita Athan. 2 p. CXXXVIII^a Montf.
- 165,7—9 == Socr. I 27,5 p. 144.

1) Vgl. Glas a. a. O. S. 53.

2) Auch Glas a. a. O. S. 54 hebt die Verschiedenheiten zwischen Gelasius und den Parallelrecensionen hervor und scheint hier Gelas. Caes. als Vorlage auszuscheiden.

- 165,10—22 Datierung der nicaenischen Synode und des Lebens des Alexander von Alex. abweichend von Socr. Thdt. und Ruf., aber übereinstimmend mit Buch II S. 44,5 und 134,24. Quelle Johannes?
- 165,23—166,29 = Ruf. X 15 p. 980 ff, jedoch ziemlich frei. Ob wieder Johannes benutzt ist?¹ Vgl. auch Vita Athan. 1 p. CXXXVII^b Montf.
- 166,28—167,32 vgl. Vita Athan. III 2 p. CXXXVIII^e Montf.
- 166,30—167,25 = Socr. I 27,6 ff p. 145 ff, aber zeitweilig ziemlich stark umgearbeitet, gekürzt, auch wohl etwas erweitert. Ob immer noch Johannes benutzt ist?
- 167,25—32 Johannes?
- 167,32—168,3 = Thdt. I 26,5 p. 81.
- 168,4—11 Zwischenbemerkung des Autors².
16. S. 168,16—29 = Thdt. I 27 p. 82. Fragment eines Constantinbriefes. Zum Schluß ist ein Segenswunsch angehängt, fälschlich, wie Athan. Apol. c. Ar. 62 Montf. I 180 E beweist.
- 168,30—169,14 Johannes?
- 169,15—33 Thdt. 21,1 f p. 70 ausdrücklich zitiert.
- 169,33—170,3 Zwischenbemerkung des Autors.
- 170,4—11 Thdt. I 21,3 erweitert.
- 170,13—27 Polemik gegen Thdt. I 21,4 p. 70.
- 170,27—171,34 = Thdt. I 21,4 ff p. 70 ff, wenn nicht aus dessen Quelle: die stilistischen Abweichungen sind ziemlich stark. Sollte Johannes hier benutzt sein und zu den Quellen des Thdt. zählen?
- 171,35—172,4 Johannes?
- 172,4—21 = Thdt. I 22,1 ff p. 72.
- 172,22—173,15 = Thdt. I 28,1 ff p. 82 f. Aber als Ort der Synode wird nicht *Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης*, sondern *Ἀντιόχεια τῆς Συρίας* (172,33) genannt. Ob nach Johannes?

1) Glas a. a. O. S. 57 nimmt auch hier Gelas. Caes. als Quelle an und führt die Unterschiede zwischen Gel. Cyz. und Rufin auf individuelle stilistische Redactionen beider zurück.

2) Vgl. G. Loeschke Rhein. Mus. LX, 613 und Parmentier in der Vorrede zu Theodoret p. LXIV f.

17. S. 173,20—174,23 = Thdt. I 29 p. 53 ff. Brief des Constantin inc. ἦν μὲν ἴσως.
 174,24—175,19 Johannes? Vgl. Vita Athan. 3 p. CXXXIX^c Montf.
 175,19—23 = Thdt. I 29,7 p. 55.
 175,23—34 Johannes? Vgl. Ruf. X 18 p. 983.
 175,34—179,10 = Thdt. I 30—31,3 p. 55 ff. Zeitweilig etwas erweitert und scheinbar nach anderer Quelle ergänzt; beachte bes. 176,7 ff (vgl. o. S. XXXVII).
 178,27—179,2 Johannes?
 179,3—10 = Thdt. I 31,3 p. 55.
 18. S. 179,29—181,34 Brief des Constantin inc. ἐγὼ μὲν ἀγνοῶ. Ausführlicher als Athan. apol. ad Ar. 86, der Quelle ist für Socr. I 34 p. 158 ff. Soz. II 28. Johannes?¹
 182,1 f = Socr. I 35,1 p. 163.
 182,3—35 Johannes?
 19. S. 183,1—192,12 Brief des Constantin an Arius und die Arianer inc. κατὸς ἐρμηνεύς. Johannes? Als Fragment des 3. Buches gedruckt von Balforeus. Der Brief ist vollständig außer bei Gelasius nur in der Urkundensammlung der Athanas.-HSS überliefert².

Anhang.

- I 192,18—199,16 Brief des Constantin an die Gemeinde zu Nicomedien inc. τὸν δεσπότην θεόν. Erhalten in der Urkundensammlung der Athanas.-HSS und von S. 196,4 an bereits S. 22 ff nach Thdt. I 20 citiert.
 II 200,1—19 Brief des Constantin an Theodot von Laodicea inc. ὅση τῆς θείας ὁργῆς, gleichfalls in den Athanas.-HSS. Im Pinax werden noch erwähnt:
Προσευχὴ τοῦ νικηφόρου καὶ θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου περὶ τῆς αἰσχίστης τελευτῆς Ἀρείου.
Ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου βασιλέως πρὸς Πίστον ἐπίσκοπον Μαρκιανουπόλεως.
Ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον.

1) Vgl. G. Loeschke Rhein. Mus. LXI, 34 ff.

2) Vgl. G. Loeschke ebd.

GELASIUS KIRCHENGESCHICHTE

Verzeichnis der Handschriften

- A¹ = Codex Ambrosianus 534 ältere Hand, s. XII XIII
A² = Codex Ambrosianus 534 jüngere Hand, s. XIII
H = Codex Hierosolymitanus 111, a. 1588—1591
R = Codex Vat. graec. 1142, s. XIII
V¹ = Codex Vat. graec. 830, a. 1146
P³ = Codex Paris. Suppl. graec. 516, a. 1572
M² = Codex Monacensis graec. 43, s. XVI
P¹ = Codex Paris. graec. 413, s. XVI
P² = Codex Paris. graec. 418, s. XVI
-

Erläuterung der Zeichen und Abkürzungen

> = läßt aus	[] = zu beseitigender Einschub
+ = fügt hinzu	* = vermutete Lücke
~ = stellt um	† = nicht sicher zu heilende Textver-
> = auf Conjectur beruhender Zusatz	derbnis

G.L. = Gerhard Loescheke

Hei = Heinemann

Ltz. = Lietzmann

ΓΕΛΑΣΙΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ Α

- α' *Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου.*
- 5 β' *Περὶ τῶν ὁμοχρόνων βασιλέων Κωνσταντίνου Μαξεντίου καὶ Μαξιμίνου.*
- γ' *Περὶ τῆς τυραννίδος Μαξεντίου.*
- δ' *Περὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ὅπως κατὰ τοῦ τυράννου Μαξεντίου ἐστρατοπεδεύσατο.*
- 10 ε' *Περὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ ὀφθέντος ἐν οὐρανῷ τῷ βασιλεὶ Κωνσταντίνῳ.*
- ζ' *Περὶ τοῦ σίγνου οὗ ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος ἀντίτυπον τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ σταυροῦ ἐν οὐρανῷ.*
- 15 ζ' *Περὶ τῆς κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς Μαξεντίου νίκης τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου.*
- η' *Περὶ Αικιννίου πεμπομένου παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς Κωνσταντίνου κατὰ τοῦ ἐπ' ἀνατολῆς τυράννου.*
- θ' *Περὶ τῆς τοῦ κατὰ ἀνατολὴν τυράννου Μαξιμίνου ἀπονοίας.*
- ι' *Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως.*
- 20 ια' *Περὶ τῆς Αικιννίου κακοτροπίας.*
- ιβ' *Περὶ τῆς κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς Αικιννίου νίκης τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου.)*
- σύνταγμα τῆς ἐν Νικαίᾳ ἀγίας συνόδου περὶ ᾧν διημφισβήτησαν πρὸς τοὺς ἀγίους πατέρας οἱ αἵρετικοὶ καὶ ἐκφώνησις τοῦ κρατήσαντος*
- 25 *ὀρθοδόξου δόγματος. προοίμιον περὶ τῶν κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ ἀγίαν σύνοδον παραθέντων.*

1—22 Der Name des Verfassers ist nicht direkt überliefert, der Buchtitel aus der Subscription zu Buch I und den Überschriften zu II und III erschlossen, der Capitulindex nach den Capitulüberschriften innerhalb des Textes zusammengestellt.

23 σύνταγμα — 26 παραθέντων A² 23—26 σύνταγμα τῶν κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ ἀγίαν σύνοδον παραθέντων M²P¹P²V¹P³. Am Rand von anderer Hand Γελασίον τοῦ Κυζικηνοῦ V¹. Am Kopf der Seite von späterer Hand ἡ ἀρχὴ τοῦ βιβλίου ἔσθιν A² 25 περὶ τῶν | εἰς τὰ H | ἀγίαν > H 26 παραθέντα H

Gelasius. 1

- Τὰ κατὰ τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην καὶ οἰκουμηνικὴν τῶν ἐπισκόπων Prooem. 1
 συναθροισθεῖσαν σύνοδον ἐν τῇ Νικαέῳ ἐκ πασῶν, ὡς ἔπος εἰπεῖν,
 τῶν τοῦ Ῥωμαίων κόσμου ἐπαρχιῶν καὶ Περσίδος, ἕκ τε τῆς τοῦ θεοῦ
 χάριτος καὶ θεοπίσματος τοῦ θεοφιλοῦς καὶ εὐσεβοῦς βασιλέως Κων-
 5 σταντίνου τοῦ ἡμετέρου ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως
 κατὰ τῶν μοχθηρῶν καὶ ἁσεβῶν δογμάτων τοῦ θεομάχου Ἀρείου
 πάντα τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐναρέτῳ καὶ ἁγίᾳ συνόδῳ λεχθέντα τε καὶ 2
 πραχθέντα καὶ διατυπωθέντα πάσαι τε καὶ πρόπαλαι ἀναγνόντες ἔτι
 ἐν τῇ πατρῷᾳ οἰκίᾳ διάγων, εὐρηκῶς αὐτὰ ἐν βίβλῳ ἀρχαιοτάτῃ
 10 ἐγγεγραμμένα ἐν μεμβράναις ἅπαντα ἀπαρалаίπτως ἐχούσαις, γενο-
 μέναις μὲν τοῦ θείου καὶ αἰοδίμου Δαλματίου τοῦ ἀρχιεπισκόπου
 γενομένου τῆς ἁγίας καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς τῶν Κυζικηνῶν
 λαμπρᾶς μητροπόλεως, περιελθούσαις δὲ εἰς τὸν τοῦ ποτε ἡμετέρου
 οἴκου δεσπότην, λέγω δὴ τὸν κατὰ σάρκα πατέρα ἐμὸν, τῆς αὐτῆς
 15 ἀγιοτάτης ἐκκλησίας πρεσβυτερίου ἡξιωμένον· ἦτινι ἱερᾷ βίβλῳ ἐν- 3
 τυχὼν καὶ σχολὴν πολλὴν ἐν αὐτῇ ποιησάμενος ἐπὶ μνήμης μὲν
 φέρειν πάντα οὐχ οἷός τε ἦμην (οὐδὲ γὰρ ἂν τις ἀνθρώπων τὸ
 ἅπατον ἐκείνο πέλαγος τῶν ἐν αὐτῇ ἐγκειμένων ἐπὶ μνήμης (ἦ) διὰ
 στόματος φέρειν δύνηθῇ) πλείστα δὲ ὅσα ἐπεσημνήαμην, τὰ τε 4
 20 τῶν ἡμετέρων ἁγίων πατέρων καὶ ἐπισκόπων τῆς τοῦ ὑγιαίνοντος
 λόγου διδασκαλίας αὐτῶν δόγματα τάς τε πρὸς τοὺς Ἀρειομανίτας
 αὐτῶν ἀντιθέσεις καὶ τοὺς κατὰ τῆς ἐκείνων βλασφημίας ἐγγράφους
 ἐλέγχους, ἧς ἐβλασφήμησαν οἱ μαρτοὶ Ἀρειομανῖται κατὰ τοῦ υἱοῦ
 τοῦ θεοῦ, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος· τάς 5
 25 τε τῶν μισθωτῶν Ἀρείου τῶν φιλοσόφων πρὸς τοὺς ἐπισκόπους

23 vgl. Luk. 12, 10

A²H V¹P³ M²P¹

2 ἐν τῇ] τῆς H 3 Ῥωμαίων V¹P³M²P¹ 6 καὶ > M² 7 ἐναρέτῳ] ἀρίστη A²
 8 καὶ διατυπωθέντα > A²H 9 διάγων οἰκία ~ A² 10 βεμβράναις A²H P³ βε-
 βράναις V¹ 10 f γενομένης M²P¹V¹P³ 11 f γενομένου ἀρχιεπισκόπου ~ M²P¹
 13 περιελθούσης M²P¹V¹P³ 15 ἡξιωμένον P³ 17 ἂν > A²H | τις] εἰς H
 19 δυνήσεται A² | δέ] τε HSS 21 ἀρειανίτας H (aber am Rand γρ. ἀρειο-
 μανίτας), M² 23 ἀρειανῖται M² 24 γὰρ A²V¹ > HM²P¹P³

ἀντιρρήσεις, τὰς τε τῶν ἡμετέρων πρὸς ἐκείνους διὰ γραφικῶν δι-
 δαγμάτων κατὰ τῶν αὐτῶν σοφισμάτων ἐναργεῖς ἐπιλύσεις, περὶ τε 6
 τῆς ἀνάρχου καὶ αἰὶ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ συνυπαρχούσης τοῦ υἱοῦ αὐ-
 τοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος προαιωνίου μιᾶς θεότητος, περὶ τε τῆς
 5 αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, θεοῦ λόγον, ἐπ' ἐσχάτων τῆς ἡμετέρας ἕνεκα
 σωτηρίας ἐκ τῆς θεοτόκου παρθένου Μαρίας ἀπορρήτου σαρκώσεως
 καὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας ἀποστολικῶν διατυπώσεων πᾶσαν ἀπλῶς τὴν
 ἐκείσε γεγενημένην πραγματείαν ἐνιστορήσας ἐν τῇ προορηθείσῃ ἱερᾷ
 βίβλῳ, πρὸ γε πάντων τὰς τοῦ πιστοτάτου βασιλέως Κωνσταντίνου 7
 10 τοῦ ἐν τῇ συνόδῳ συνεδρεύσαντος θείας καὶ ἀληθῶς ἀποστολικὰς
 ἐννοίας, ἥσθην εἰς τοσοῦτον τοῖς τῇ βίβλῳ ἐκείνῃ τῇ ἱερᾷ περιεχο-
 μένοις, ὥστε εἰπεῖν με πρὸς τὸν κύριον· ὥς γλυνκέα τῷ λάρυγγί
 μου τὰ λόγιά σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου· οὕτως ὑπερ- 8
 ηγάσθην ἐν τοῖς ἐκεῖ ἀναγεγραμμένοις περὶ τῆς ἀσπίλου καὶ ἀμω-
 15 μήτου, ὀρθοδόξου καὶ ἀποστολικῆς πίστεως.

Μετὰ δὲ καιροῦς τινας θράσας ἐνταῦθα, ἐν τῇ τῶν Βιθυνῶν ἐπαρ- 9
 χίᾳ λέγω, κατ' εὐδοκίαν τοῦ θεοῦ, κινήσεώς τε καὶ συζητήσεως πλείστης
 ὅσης γεγενημένης ἐπὶ τῆς ἀνταρσίας τοῦ ἀνοσίου Βασιλίσκου κατὰ
 τῆς ἀποστολικῆς καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἐν αὐτῇ
 20 πολιτενομένης ἀποστολικῆς πίστεως, ὑπεκκαίωντων μάλιστα καὶ κι- 10
 νούντων τὰ βασίλεια τῆς τῶν τοῦ αἰρετικοῦ Εὐτυχοῦς ὁμοφρόνων
 συμμορίας, προβαλλομένων ἡμῖν ὑπὸ τῶν * ἐν Νικαίᾳ φημί ὑπὸ
 τῶν πατέρων * κρατεῖν πίστιν· οἱ διηλέγχοντο πρὸς ἡμῶν πολέμιοι 11
 ἐκείνης ὑπάρχοντες· οὐ γὰρ ᾔδεισαν τί λέγουσιν, ἢ περὶ τίνων δια-
 25 βεβαιοῦνται· προφέροντος γάρ μου τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἁγίᾳ χορεία
 τῶν ὀρθοδόξων τοῦ θεοῦ ἱερέων ἐν πνεύματι ἁγίῳ παρὰ τοῦ

12 Psal. 118, 103 — 24 vgl. 1 Tim. 1, 7

A²H V¹P³ M²P¹

4 τοῦ > M² 5 θεοῦ² > A²HP³ (aber vgl. S. 6, 2) 8 ἐκεῖ^{σε} H | γε-
 νομένην A² | ἱστορήσας H 10 ἐν] καὶ A²H | ἀληθεῖς A² 11 ἐκείνῃ] ἐκείσε A² |
 τοῖς τῇ ἱερᾷ βίβλῳ ἐκείνῃ ~ V¹ 11 f περιεχομένης P¹ 14 ἐν τοῖς — 15 πί-
 στεως] τὰ ἐκείσε περὶ πίστεως ἀναγεγραμμένα A² 14 f ἀμωμήτου + καὶ H
 16 ἐν A² > d. übr. HSS 18 ὅσης aber ὁ aus ου corr. H οὔσης d. übr. HSS | ἀνταρ-
 σίας] ἀντιλογίας H 19 ἐκκλησίας > A² 20 ἀποστολικῆς] ἐλλικρινούς A² 21 f βα-
 σίλεια τῆς συμμορίας τῶν τοῦ αἰρετικοῦ εὐτυχοῦς ὁμοφρόνων A² 21 τῶν > M²P¹
 | ὁμοφρόνος M² (aber am Rand von 2. Hd. ὁμοφρόνων), im Text ὁμοφρόνος, am
 Rand von einem der Correctoren γρ. ὁμοφρόνων²⁵ P¹ 22 <ὀρθόδοξον, τὴν>
 Holl | φησὶν M²P¹V¹P³ 23 scheint ein Participium ausgefallen, etwa ὀρισθεῖσαν
 (s. S. 4, 2) | διελέγχονται H 24 περὶ] παρὰ H 26 παρὰ A²H, τὰ M²P¹V¹P³
 1*

- κυρίου δι' αὐτῶν ἐκφωνηθέντα, ἀπεπήδων ἀφ' ἡμῶν, χείρονα τῶν Ἀρείου βλασφημιῶν κατὰ τῶν ἐκεῖσε ὀρισθέντων διὰ γλώττης προφέροντες καὶ ἀναθεματισμὸν ὀλιποντες κατὰ τῶν ταῦτα οὕτως φρονούντων. οἱ ἄθλιοι διὰ ταῦτα καὶ δι' ἄλλα πολλὰ κινήθοντα 12
- 5 κατὰ τῆς ἁγίας καὶ ὀρθοδόξου πίστεως ἡμῶν τῆς ἀνέκαθεν ἐκ τε τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν προρρηθέντων ἁγίων ἡμῶν πατέρων τῶν ἐν τῇ Νικαέων συνειλεγμένων ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ τῇ μητρὶ ἡμῶν πολιτευομένης, πλείστην ὄσπιν ἔρευναν ἐποιήσάμην πάντῃ τε καὶ πανταχοῦ, τὸ δὲ λεγόμενον πάντα κάλων κινήσας, ἀνερευνῆσαι 13
- 10 τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἱερᾷ συνόδῳ πεπραγμένα ὑπὲρ τοῦ τῆς αὐτῆς ἁγίας καὶ ἀποστολικῆς πίστεως ὅρου, ἣν οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων οὔτε δι' ἀνθρώπων ἢ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία παρείληphen, ἀλλ' ἡ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος καὶ θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος· ὃς μετὰ τὴν τῆς ἐνσάρχου αὐτοῦ παρουσίας οἰκονομίαν, 14
- 15 τὸ μέγα ἀληθῶς τῆς εὐσεβείας μυστήριον, καθὼς γέγραπται, φανερωθεῖς τε σαρκὶ καὶ ἀγγέλοις ὁφθεῖς (οὔτε γὰρ ἀγγέλοις θεατὸς ὁ μο- 15
νογενὴς κατὰ τὴν τῆς θεότητος οὐσίαν, εἰ μὴ ἐσαρκώθη) τὰ πάντα πληρώσας τὰ κατὰ τὴν οἰκονομίαν τό τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐκούσιον πάθος καὶ τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν τῇ ἁγίᾳ ἐκείνῃ καὶ ἀναμαρτήτῳ
- 20 σαρκὶ αὐτοῦ παραχωρήσας, δι' ἧς τὸ ἡμέτερον ἀπεθανάτισε γένος, ἀναβαίνων εἰς τοὺς οὐρανοὺς ταύτης τῆς ἁγίας καὶ ἀμωμήτου πίστεως τὸν θεῖον καὶ προσκυνητὸν ὅρον δι' ἑαυτοῦ ἔπηξε, καὶ μέγα βροντήσας κατὰ τὸ γεγραμμένον »κύριος ἀνέβη εἰς οὐρανοὺς καὶ ἐβρόντησε« καὶ ἐν ἑτέρῳ »ἐβρόντησεν ἐξ οὐρανοῦ ὁ κύριος, 16
- 25 καὶ ὁ ὕψιστος ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ«. καὶ τί ἐβρόντησε; ποίαν δὲ φωνὴν ἔδωκεν ὁ ὕψιστος; »πορευθέντες, φησὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους λέγων, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος«. εἰ γὰρ καὶ διὰ φιλανθρωπίαν τὴν ὑμῶν σάρκα ἔμ- 17
- 30 ψυχον καὶ ἔννον ἐκ τῆς πανσέμνου καὶ ἁγίας παρθένου Μαρίας προσείληφα, ἀλλ' ἡ τῆς σαρκὸς πρόσληψις προσθήκη τῇ τοῦ πατρὸς καὶ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τριάδι οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ μένει ἡ τριάς τριάς. »πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη,

7 vgl. Gal. 4, 26 — 11 Gal. 1, 1 — 15 vgl. I Tim. 3, 16 — 23 I Kōn. 2, 10 — 24 Psal. 17, 14 — 26 Matth. 28, 19. 20

A² (A¹ von Z. 10 ὑπὲρ an) H V¹P³ M²P¹

1 τῶν + τοῦ A² 5 ἁγίας — ἡμῶν > P³ 14 τοῦ > A¹ 16 ἀγγέ-
λοις² + ἦν (viell. von 2. Hd.) A¹ | θεατός + ἦν H 21 ἁγίας] ὁρθῆς M²P¹
27 λέγων > H 29 ὑμῶν] ἡμῶν HM²P³ 31 προσείληphen H (aber corr. aus
προσείληφα), P³ 32 ἐμοῦ] τοῦ υἱοῦ H 33 τριάς² > A¹H

βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ
καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Τοῦτον τὸν ἅγιον καὶ προσκυνητὸν ὄρον τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου 18
πίστεως παρὰ τοῦ κυρίου λαβόντες οἱ ἱεροὶ ἀπόστολοι πάσῃ τῇ ὑπὸ
5 τὸν οὐρανὸν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ ἐκήρυξαν, ὡς πληρωθῆναι ἐπ' αὐτοῦ
τὸ προφητικὸν λόγιον τὸ φάσκον· »εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ
φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥή-
ματα αὐτῶν. ὅντινα ὄρον καὶ τὴν προσκυνητὴν ταύτην δωρεάν, 19
τὴν εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν θείων ἀποστόλων παρὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
10 δεδομένην, μετὰ πλείστον ὅσον καὶ χρόνον πανσαμένου τοῦ κατὰ τῆς
ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ διωγμοῦ διὰ Ἀρείου πάλιν ὁ ἐχθρὸς τῆς ἡμε-
τέρας σωτηρίας παραφθεῖραι σπουδάζων κατὰ τῆς αὐτῆς ἀγίας καὶ
ἀμωμήτου ὀπλίζεται πίστει, ξένα τινὰ παρεισφύρων κατὰ τοῦ σω-
τῆρος βλάσφημα ῥήματα, δι' ὧν τὴν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκ-
15 κλησίαν τοῦ κυρίου ἐτάραξεν.

Ὁ δὲ χάριν καὶ τὴν πολυάνθρωπον ἐκείνην ἐπὶ τὴν τῶν Νικαίων 20
πόλιν ὁ πιστότατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος συνήγαγε σύνοδον, ἣς
τὰ πεπραγμένα πάντα προεγνωκώς, ὡς ἀνωτέρω ἔφην, καὶ διερευνη-
σάμενος μόλις ἐδυνήθη ἐν εὐρεῖν φανερά τῶν ἐκείσε ἐσχευμένων καὶ
20 ἐγγραφέντων παρὰ τισὶ διαφόροις φιλομαθέσιν ἀνδράσιν, Ἰωάννην 21
μὲν τινι πρεσβυτέρῳ ἀνδρὶ παλαιῷ, ἄγαν γραφικῷ, ἐν τετραδίοις
παλαιοῖς λίαν, οὐ μὴν ὅλα· καὶ ἐξ ἄλλων δὲ συγγραφέων διαφόρων,
Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου ἐπισκόπου Καισαρείας καὶ Ρουφίνου πρεσβυ- 22
τέρου Ρώμης τῶν καὶ τῇ ἀγίᾳ ἐκείνῃ κοινωνησάντων συνόδῳ καὶ
25 ἄλλων πλείστον ὅσων. οὐ μὴν τὴν ἀκολουθίαν τῆς ὅλης ἀρμονίας 23
εὖρον κατὰ τὴν ἱερὰν ἐκείνην βίβλον, ἣ προενέτυχον, ὡς ἀνωτέρω
μοι εἴρηται. μόνος γὰρ Εὐσέβιος ὁ θαυμασιος ὁ Παμφίλου ἀτρεπὶ
τῇ λεωφόρῳ τῆς ἀληθείας ἀπὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας ἕως τῶν
τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου χρόνων διώδευσεν.

30 Ἀλλ' οὐδὲ τὰ ὅλα εὖρε ἐδυνήθη, πλὴν ὅσα γνώριμά μοι καὶ τῆς 24
ἀληθείας ἴδια κατὰ τὴν προαναγνωσθεῖσάν μοι βίβλον εὖρον. καὶ ἐξ ἐκα-
τέρων ἀναλεξάμενος ἀναγκαῖον ᾤθηται ἐγγράφαι τῷδε τῷ βιβλίῳ πρὸς
ὠφέλειαν κοινὴν καὶ στήριγμα τῶν ἐντενυομένων τῷδε τῷ γράμματι.

6 Psal. 18, 5

A¹H V¹P³ M²P¹

2 τοῦ > M² 5 τοῦ θεοῦ > M²P¹ 10 τῆς] τὰς A¹ 12 παραφθεῖραι σπον-
δάων sinngemäß H > d. übr. HSS | αὐτῆς] αὐτοῦ H 13 f σωτήρος + ἡμῶν M²P¹
15 ἐτάραξεν V¹P³ 18 f διερευνησάμην H 19 ff Gel. sucht hist. Erläuterung des bei
Dalmatius (ἐκείσε) Berichteten: nur Euseb gibt e. vollständ. geschichtliche Einführung
21 ἄγαν γραφικῷ ἄγαν H 31 f ἐκατέρων: Dalmatius und die andern Quellen

"Αρξεται δὴ μοι λοιπὸν ὁ λόγος προοδοποιουντός μοι καὶ ποδη- 25
 γοῦντος τοῦ ἀεὶ ζῶντος θεοῦ λόγον ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας
 τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ χριστοφόρου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ καὶ
 τὴν σύνοδον τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ Νικαίᾳ συναθροισθῆναι προσ-
 5 τάζαντος πόλει· ἐν ἑτέρῳ γάρ, εἰ τῷ θεῷ φίλον, τὰ τῆς γενέ- 26
 σεως αὐτοῦ καὶ τῶν χρόνων τῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Κωνσταντίου
 τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλείας τὴν διαγωγὴν ἐντάξω συγγράμματι.

Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου.

Μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῆς βασιλικῆς ἀλουργίδος τῆς τῶν τυράννων 11
 10 Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, τὸν ἰδιωτικὸν ἀπειληφότων αὐτῶν
 βίον, καθά φησιν ὁ Εὐσέβιος, χρόνου οὐ πλείστου μεταξὺ γενομένου
 βασιλεὺς Κωνσταντίος, τὸν πάντα βίον πραότατος καὶ τοῖς ὑπηκόοις
 εὐνοϊκώτατος τῷ τε θεῷ λόγῳ προσφιλέστατον ἑαυτὸν διαθέμενος,
 παῖδα γνήσιον Κωνσταντίνον αὐτοκράτορα καὶ Σεβαστὸν ἀνθ' ἑαυτοῦ
 15 καταλιπὼν, κοινῷ φύσεως νόμῳ τελευτᾷ τὸν βίον, ἀπάσης μετὰ θά-
 νατον, ὅση βασιλεῖ τις ἂν ὀφείλετο. τιμῆς ἡξιωμένος, χρηστότατος
 καὶ ἡπιώτατος βασιλεὺς γεγονώς· ὃς δὴ καὶ μόνος τῶν καθ' ἡμᾶς 2
 ἐπαξίως τῆς ἡγεμονίας τὸν πάντα τῆς ἀρχῆς διατελέσας χρόνον καὶ
 τὰ ἄλλα τοῖς πᾶσι δεξιώτατον καὶ ἐνεργητικώτατον παρασχὼν ἑαυτὸν,
 20 τέλος εὐδόκιμον καὶ τρισμακάριον ἀπέλγησε τοῦ βίου, μόνος ἐπὶ τῆς
 αὐτοῦ βασιλείας εὐμενῶς καὶ ἐπιδόξως ἐπὶ διαδόχῳ γνησίῳ παιδί τὰ
 πάντα σφόδρῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ τελευτήσας. τούτου παῖς Κων- 3
 σταντίνος εὐθὺς ἀρχόμενος βασιλεὺς τελειώτατος καὶ Σεβαστὸς πρὸς
 τῶν στρατοπέδων καὶ ἐπὶ πολὺν τούτων πρότερον παρ' αὐτοῦ τοῦ
 25 καμβασιλέως θεοῦ ἀναγορευθεὶς, ζηλωτὴν ἑαυτὸν τῆς πατρικῆς περὶ
 τὸν ἡμέτερον λόγον εὐσεβείας κατεστήσατο.

Καὶ μεθ' ἑτερα· οὕτω δὴ Κωνσταντίνου, ὃν βασιλέα ἐκ βασιλέως 4
 εὐσεβῆ τε ἐξ εὐσεβεστάτου καὶ τὰ πάντα σωφρονεστάτου γεγονέναι

11—26 vgl. Eus. H. E. VIII 13 p. 776, 3—778, 2 — 27—S. 7, 12 vgl. Eus.
 H. E. IX 9 p. 826, 20—828, 8

A¹H V¹P³ M²P¹

6 Κωνσταντίνου P³ κωνσταν^t V¹ 7 βασιλείας + καὶ H 8 Die Über-
 schrift findet sich in A¹HM²V¹, in P³ ist eine Zeile für sie freigelassen, sie fehlt
 in P¹ 11 ὁ > P³ 12 τὸν πάντα βίον πραότατος > P³ | πραότατα A¹ Eus.
 πραότα^t H 13 ἐννοϊκώτατα A¹ Eus. ἐννοϊκώ^t H 15 μετὰ] μὲν P³ 20 τρισμα-
 κάριστον M²P¹V¹P³ | εὐδόκιμον wie Eus. AT E^{1m} εὐδαμον d. übrig. Eus.-HSS
 22 σφόδρῳ] σωφρονεστάτῳ Eus. nach σφόδρῳ + τε V¹ Eus. ABDM | εὐσε-
 βεστάτῳ] ἐλαβεστάτῳ H 24 ἐπὶ A¹M²P¹V¹P³ wie Eus. T¹, ἔτι H Eus. 25 ἀν-
 γορευθεὶς P³ | ζηλωτὸν A¹H 27 δὴ wie Eus. A¹TER δῆτα Eus. BD δῆτα M

εἰρήκαμεν, συνέσει τε καὶ εὐσεβείᾳ τετιμημένον, παρὰ τοῦ παμβα-
 σιλέως θεοῦ τῶν ὅλων καὶ σωτῆρος κατὰ τῶν δυσσεβεστάτων τυράν-
 νων ἀνεγερθέντων πολέμῳ τε ἐννόμῳ παραταξαμένου θεοῦ συμμα-
 χούντος αὐτῷ παραδοξότατα, πίπτει μὲν ἐπὶ Ῥώμῃς ὑπὸ Κωνσταν-
 5 τίνου Μαξέντιος, ὁ δ' ἐπ' ἀνατολῆς οὐ πολὺν ἐπιζήσας ἐκείνῳ χρόνον
 αἰσχίστῳ καὶ αὐτὸς θανάτῳ ὑπὸ Λικιννίου οὕτω τότε μανέντος
 πεμφθέντος κατ' αὐτοῦ ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ θεοφιλεστάτου βα-
 σιλέως, καταστρέφει τὸν βίον. πρότερός γε μὴν ὁ τῇ τιμῇ καὶ 5
 τάξει τῆς βασιλείας πρῶτος Κωνσταντίνος τῶν ἐπὶ Ῥώμῃς κατα-
 10 τυραννουμένων φειδῶ λαβὼν, θεὸν τὸν οὐράνιον τὸν τε τούτου
 λόγον, αὐτὸν δὴ τὸν πάντων σωτῆρα Ἰησοῦν Χριστόν, σύμμαχον δι'
 εὐχῶν ἐπικαλεσάμενος, πρόεισι πανστρατιᾷ τὰ τῆς ἐκ προγόνων ἐλευ-
 θερίας Ῥωμαίοις προμνόμενος. ταῦτα ὁ Εὐσέβιος.

Περὶ τῶν ὁμοχρόνων βασιλέων Κωνσταντίνου Μαξεντίου καὶ Μαξιμίνου.

15 Ὁ δὲ Ρουφῖνος — εἰ καὶ μὴ κατὰ τάξιν τὴν ἀκολουθίαν καὶ 21
 τὴν τῆς ἀληθείας ἀρμονίαν Εὐσέβιου τοῦ πάντῳ τοῦ Παμφίλου
 τῇ ἱστορίᾳ ἐνέθηκεν, ἀλλ' ὅμως ὅσα συγγενῇ τῆς Εὐσέβιου πραγ-
 ματείας εὐροίμι ἐκ τοῦ αὐτοῦ Ρουφίνου καὶ τῶν ἄλλων συγγρα-
 20 φέων ἀναλεξάμενος ἐνθήσω, καθὰ ἀνωτέρω εἶρηκα, τῷδε τῷ βι-
 βλίῳ — λέγει δὲ καὶ οὗτος· μετὰ γοῦν τὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ 2
 Μαξιμιανοῦ ἀπόθεσιν καὶ τὴν τελευταίαν Κωνσταντίου ὑπολείπονται
 τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ὁμόχρονοι βασιλεῖς οἷδε· Κωνσταντίνος μὲν τὴν
 τοῦ πατρὸς μοῖραν εἰληφώς· αὕτη δὲ ἦν ἀπὸ τε τῆς καλουμένης Εὐ-
 25 ρώπης ἀρχομένη ἐπὶ τε τὸν Ἰστρον διήκουσα Σκυθίαν τε ἐκατέραν
 καὶ Κελτοὺς ἅπαντας Ἰλνυριούς τε καὶ Σαυρομάτας καὶ τὴν ἐπὶ
 τὸν Ῥήνον ποταμὸν κατήκουσαν τῶν βαρβάρων γῆν τὴν τε Μακεδο-
 νίαν καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν θάλασσαν Θεσσαλίαν τε καὶ Ἀχαΐαν καὶ ὅσα

19 vgl. S. 5, 23 — 20 ff das Citat im lat. Text nicht zu identificieren. Vgl.
 Eus. H. E. Bd. III S. CCLVIII Anm. 1. Socr. I 2 p. 3 (Hussey)

A¹H V¹P³ M²P¹

1 τετιμημένον H vgl. d. krit. Apparat zu Euseb an dieser Stelle 3 πολέμῳ
 — παραταξαμένον > V¹P³M²P¹ 4f Κωνσταντίνου wie Eus. ATER κωνσταντίνου
 Eus. BDM 5 ὁ] εἰ P³ | ἐπιζητήσας P³ | χρόνῳ H 6 hier und sonst λικιννίου
 A¹ Eus. λικινίου d. übr. HSS | Λικιννίου — μανέντος wie Eus. AT¹Rc Λικίν-
 νιον — μανέντα Eus. T¹ER¹BDM 7 πεμφθέντος HM²P¹ πεμφθησομένου A¹V¹P³
 8 τῇ > H καὶ Eus. 12 ἐνζῆς corr. aus ἐνζήν H | πανστρατι A¹ Eus. R
 14 Capitelüberschrift > P³ 13 ὁ > HP³ 17 τὴν ἱστορίαν HSS 18 τοῦ] τῶν M²P¹
 19f βιβλίδῳ M²P¹ 20 τὴν > M²P¹V¹P³ 21 ὑπολείποντας P³ 22 οἷδε] οἷτοι A¹

πρὸς ἥλιον δνόμενον ἐπιστρέφοντα τὸ Ἴόνιον ὀρίζει πέλαγος· καὶ 3
Μαξιμίνος δὲ ὁ Διοκλητιανοῦ παῖς ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν ἀνατολὴν
ἔθνη, καθά φησιν ὁ Εὐσέβιος, Μαξεντίος τε τὴν Ῥώμην καὶ τὰ ἀπὸ
τῆς Ἰταλίας εἰς αὐτὸν καθήκοντα τὸν ὠκεανὸν διεῖπον.

5

Περὶ τῆς τυραννίδος Μαξεντίου.

Κωνσταντῖνος οὖν μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς ἔννομον κηδεῖαν καὶ 3 1
τὰς νομιζομένας τιμὰς ζημίαν ἠγγήσατο τῆς Ῥωμαίων συμφορᾶς τὴν
ἡσυχίαν. ἤκουε γὰρ τὴν Ῥωμαίων πόλιν κάμνουσαν τοῖς Μαξεντίου 2
κακοῖς· εἰς γὰρ ὁμότητα τυραννίδος ὁ τῆς βασιλείας αὐτῷ μετεβάλ-
10 λετο τρόπος. πολλοὺς τε γὰρ ἀκρίτως τῶν ἐν τέλει θανάτῳ παρα-
διδούς, ζημίας τε καὶ φυγὰς καὶ τῆς γῆς ἀναδασμὸν καὶ προτιμήσεις
ἀνεξετάστως ἐπέβαλλεν, ἥδη δὲ καὶ γυναικῶν ἀλλοτρίων ἐρῶν ἢ
κακίᾳ διέφθειρεν ἢ τοῖς ἐπιτάγμασιν ἐβιάζετο· καὶ λοιπὸν ἀνασφαλὲς
ἦν γυναικα ἔχειν εὐπρεπῇ καὶ διὰ σωφροσύνης φυλακὴν πολλή τις
15 ἦν κατὰ τὴν πόλιν μαιφονία. ταῦτα καὶ πλείστα ἕτερα ἀκούων 3
ὁ θεοφιλέστατος Κωνσταντῖνος, ἃ μὴ τῆς παρουσίας ἐστὶ συντάξως,
παρωξύνετο· ποιεῖ γὰρ οἰκείαν λύπην τοῖς φιλοθέοις ἀνδράσιν ἢ
τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀδικία.

20

Περὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ὅπως κατὰ τοῦ τυράννου Μαξεντίου
ἐστρατοπεδεύσατο.

Ἐδόκει δὴ αὐτῷ λοιπὸν τῶν ὅπλων ἅπτεσθαι καὶ τοῖς τοιαῦτα 4 1
πάσχειν Ῥωμαίοις ἐπαμῦναι· τὸ γὰρ ἐκείνους τῶν κακῶν ἐξελεῖσθαι
ἴσον ἢ εἰπεῖν καὶ πάντας ἀνθρώπους διασώσαι. βουλὴν δὲ λαμ- 2
βάνει πρότερον τὰς ἀποστατούσας πόλεις τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας
25 ἀνακαλέσασθαι, τὰς μὲν τοῖς λόγοις τὰς δὲ τοῖς ὅπλοις τὰς δὲ τῇ
τῆς φιλανθρωπίας εὐποιᾷ. τοὺς τε γὰρ φόρους αὐτοῖς κουφοτέρους
ἀπέφηνε καὶ τὴν τῆς ἀκροάσεως ἰσότητα παρεῖχε, τὰς δὲ νεωτεροποιίας
καὶ ἀπονοίας συνετῶς διέλυε, σιωπῶν μᾶλλον ἢ φοβῶν, εἰδὼς τὰ
Σαύρων καὶ τὰ Φράγγων καὶ τὰ Γερμανῶν ἔθνη φιλόκαινά τε εἶναι
30 καὶ πρὸς τὰς τῶν βασιλέων ἐπαναστάσεις εὐρίπιστον ἔχειν ὁρμὴν

3 Vgl. Eus. H. E. IX 9, 12 p. 832, 20 — Capp. 3—7, 4 gehen vermutlich auf
den oben (S. 7, 14) genannten Rufin zurück

A¹H V¹P³ M²P¹

5 Capitülüberschrift fehlt, doch ist wieder eine Zeile für sie freigelassen P³

11 καὶ² > M² | προστιμήσεις H 12 ἐπέβαλεν HP¹M² 13 ἀνασφαλὲς] οὐκ
ἀσφαλὲς, aber οὐκ auf Rasur A¹ 14 σωφροσύνην P³ 20 ἐστρατεύσατο M²P¹
24 τῆς + τῶν H 25 ἀνακαλέσασθαι V¹ | beidemale τὰς δὲ corr. aus
τὰ δὲ H 27 δὲ Brinkmann τε Wendland, Pasquali: γε HSS

καὶ νόμον πολλάκις τὴν γνώμην ποιῆσθαι. ὑπηγάγετο δὲ καὶ Σπά- 3
 νους καὶ Βρεττανοὺς καὶ τὰς αὐτόθι νήσους καὶ τὰ λοιπὰ γένη καὶ
 ἅπαντας τοὺς τῶν τοῦ ἡλίου δυσμῶν γινομένους μάρτυρας, οὓς
 εἰδέναι φασίν, εἴτε ἀληθῶς τῷ ὠκεανῷ καταδύεται εἴτε καὶ περὶ τὸ
 5 ὕδωρ φθάσας πάλιν δι' ἑτέρας ὁδοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀνακάμπτει· εἶλε δὲ
 καὶ τῷ κράτει τῶν ὅπλων τὰ αὐτόθι βάρβαρα φύλα, παρέργω τῆς
 μάχης πρὸς τὸ ἔργον συγχρησάμενος. τοὺς μὲν γὰρ ὑποτάξας, τοὺς 4
 δὲ μισθοδοτήσας, τοὺς δὲ φίλους ἀντὶ πολεμίων καὶ συνήθεις ἀντὶ
 παλαιῶν ἐχθρῶν καταστήσας, ἐπανήγαγε πάντας συμμάχους, οὐδένα
 10 λυπήσας οὐδὲ πολιορκήσας καὶ ἐπὶ τὴν ἑτέρων σωτηρίαν ἐπει-
 χθεῖς. ὅπου γὰρ ὁ θεὸς συμμαχεῖ, πάντα κατευθύνεται καὶ τὸν 5
 ἀνθρώπινον λόγον ὑπεραίρει.

Μετὰ τοιαύτης φιλοθέου γνώμης ὁ πάντα πιστότατος Κωνσταν-
 τῖνος τὸν Ῥῆμον ἐπὶ δεξιὰ διαβὰς καὶ πολλὰ μὲν ὄρη πολλοὺς δὲ
 15 ποταμοὺς ἀνωνύμους ὀλίγῳ στρατῷ περαιωθεῖς, πολλὰ τε βάρβαρα
 ἔθνη χειρωσάμενος Γάλλων τε καὶ Φράγγων καὶ Σπάνων δέκα
 ἔθνη προσ(αγ)αγόμενος, προσῆγε λοιπὸν τοῖς Ἰταλίας ὄρεσι τὸ στρα-
 τευμα. ταῦτα ἀκούσαντι τῷ Μαξεντίῳ ταραχὴ τις ἦν ἀδόκητος· οὐ 6
 γὰρ ἂν ποτε τοσαύτην χώραν διαβῆναι προσεδόκα ὄρεσι καὶ ποτα-
 20 μοῖς καὶ ποικίλοις βαρβάροις πεφραγμένην καὶ ταῖς αὐτοφύεσι τῆς
 ἐρημίας δυσχερεῖαι· μέγιστον γὰρ γίνεται πολλάκις ἐπιτεχισμα βα-
 σιλείας ἢ τῶν τόπων ἐρημία. καὶ δὴ ἐδόκει σὺν πολλῷ τάχει τῆς 7
 Ῥώμης ὑπεξελθόντα τὸν στρατὸν ἀνθυπεξάγειν καὶ τῆς Ἰταλίας πον
 προανακροῦσασθαι. ὥς δὲ ἀντεπαρετάττοντο καὶ τὰ σημεῖα εἶδον
 25 ἀλλήλων, ἔνταῦθα ἡ μάχη λοιπὸν ἀνίσσον εἶχε τὴν ἐλπίδα. οἱ μὲν
 γὰρ ἀπὸ Ῥώμης προεκτεθέντες καὶ κατὰ φάλαγγας ἐκχεόμενοι καὶ ἐκ
 πολλῆς ἐκχειρίας καὶ διαναπαύσεως ὄντες ἐδόκουν ἀξιόμαχοι κατα-
 φαίνεσθαι φρόνημά τε φέρειν ἄξιον τῆς πόλεως ἐφάμιλλον. οἱ 8
 δὲ μετὰ Κωνσταντίνου παραταττόμενοι πολλὴν μὲν κατελήφεσαν
 30 γῆν, πολλὰ δὲ λάφυρα καὶ σκῦλα τοῦ πολέμου συνήγοντο πόθῳ·
 δρόμῳ δὲ μᾶλλον τῆς νίκης ἢ ἀπολαύσει τῶν εἰλημμένων χρησάμενοι
 ἤδη λοιπὸν ἦσαν πρὸς τὸν κάματον ἀπαγορεύοντες καὶ πρὸς τὴν
 πυκνότητα τῶν πόνων ἐνδιδόντες.

A⁴H V¹P³ M²P¹

1f Σπάνους καὶ > V¹ 2 Βρεττανοὺς A¹ Βρετανοὺς d. übr. HSS 3 οὓς
 H > i. d. übr. HSS 10 οὐδὲ πολιορκήσας > P³ | τὴν + τῶν H | ἑτέρας M²
 12 λόγον] λογισμὸν P³ 17 corr. Wendland, Friedländer 21 δυσχερεῖαι aber
 am Rand von 1. Hd. δυσχωρίαις P¹ 24 ἀντιπαρετάττοντο A¹ 26 προεκαθόντες H
 27 ἐκχειρίας A¹HV¹P³ 28 τε nur A¹ > i. d. übr. HSS 30 πόθῳ [δρόμῳ]
 δὲ Holl 32 ἤδη + δὲ M²P¹V¹P³

Περὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ ὁφθέντος ἐν οὐρανῷ τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ.

Οὕτω δὲ κεκοιμένης τῆς μάχης καὶ τῆς παρατάξεως ἰσορρόπου 51
οὔσης οὐρανόθεν ὁ θεὸς Κωνσταντίνον ὀπλίζει, δείξας αὐτῷ τὸ σω-
τήριον τοῦ σταυροῦ σύμβολον φωτοειδῶς ἐν οὐρανῷ· γράμματα δὲ
5 ἐμήνυε τῆς ὁφews τὴν δύναμιν λέγοντα· τούτῳ νίκα.

Τοῦτο τὸ διήγημα τοῖς μὲν ἀπίστοις μῦθος εἶναι δοκεῖ καὶ πλάσμα 2
τοῖς [δὲ] ἡμετέροις δόγμασι κεχαρισμένον, τοῖς δὲ τάληθῇ πιστεῦναι
συνειθισμένοις ἐναργῆς τοῦ πράγματος ἡ ἀπόδειξις. ὁ γὰρ τούτου τοῦ
συμβόλου ζωγράφος θεὸς ἔδειξεν ἔργῳ μετὰ ταῦτα τὴν ἀληθεύσαν
10 τοῦ γράμματος χάριν.

Εἰ δὲ μήπω πειθόμεν ἂ γράφομεν· πρότερον γὰρ ἱστορίας γρά- 3
φομεν διὰ τὸ μικρὸν ἄνωθεν ἡμᾶς τὰ χρήσιμα συλλέγειν τῶν ἐκείνῳ
βεβιωμένων· ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἀπιστεῖν δεῖ, ἂ καὶ ἐπὶ τῆς
ἡμετέρας γενεᾶς οἱ Κωνσταντίνῳ τῷ Κωνσταντίνον παιδὶ συμπαρα-
15 ταξάμενοι καὶ αὐτοπιτήσαντες τὴν παλαιὰν ἀπιστίαν νεαραῖς ὄψεσιν
ἐθεράπευσαν. εἴτε γὰρ Ἑβραῖοι εἶεν οἱ τούτοις ἀντιλέγοντες, πολλῶ 4
τούτων ἀπιθανώτερα τὰ ἐν ταῖς ἐκείνων βίβλοις πιστευόμενα· θά-
λασσα πεζενομένη καὶ ὕδωρ τειχίζον καὶ πέλαγος ὁδοιπορούμενον καὶ
θεὸς ἐν βάτῳ φθεγγόμενος καὶ φλόξ νομοθετοῦσα καὶ σάλπιγξ ἄνευ
20 ὀργάνου τὴν ἔρημον συνηχοῦσα καὶ ἄγγελοι παραταττόμενοι καὶ
ἀρχιστράτηγοι δυνάμειος κυρίου τῆς φάλαγγος ὑπερμαχοῦντες καὶ
λίθοι χαλάξης καὶ βέλη πυρὸς ἀντὶ τῶν συνήθων δοράτων βαλλό-
μενα· καὶ ὅμως ἀνεξετάστως πάντες οἱ εὖ φρονοῦντες συντιθέμεθα.
θεοῦ γὰρ βουλομένου οὐδὲν ἀνήνυτον. εἴτε Ἕλληνες εἶεν οἱ τὸ 5
25 θαῦμα μὴ παραδεχόμενοι, πολλὰ ἔχομεν εἰπεῖν, ἂ μὴ βουλόμεθα λέγειν.
πόσα Ἀλεξάνδρῳ μέλλοντι περαιοῦσθαι τὸν ἐπὶ Γρανικῷ πόλεμον
καὶ τὴν ἐπὶ Δαρείου παράταξιν ἐπεθείασαν οἱ χρησμολόγοι; καίτοι τὰ
ἐκείνων πλάσματα τὴν φαινομένην ἀπόδειξιν οὐκ ἔχει. πῶς τε Σω-
κράτει τῷ φιλοσόφῳ δαιμόνιον διὰ φωνῆς προεμήνυε τῶν μὴ πρα-
30 κτών τὴν ἔκβασιν καὶ τὰ περὶ Πυθαγόρου τοῦ Σαμίον ὑπὸ τῶν
ἐκείνων μαθητῶν συνταχθέντα;

15 νεαρᾶς ὄψεσι: wohl die Sonnenfinsternis vom 28. Aug. 360 vgl. Ammian.
Marc. XX, 3 — 18 vgl. Exod. 14, 29 — 19 vgl. Exod. 3, 4. 19, 16 — 21 Jos. 5, 14
— 22 Jos. 10, 11 — 26 vgl. Plutarch Alexand. c. 16 — 28 vgl. Plutarch de genio
Socr. — 30 vgl. Diog. Laërt. VIII 3ff

A¹H V¹P³ M²P¹P² (von Z. 1 περὶ αὐ)

2 οὕτω M²P¹ οὕτω d. übr. HSS 4 φωτοειδές M²P¹P² 7 δὲ tilgen Brinkm.
Friedl. 9 ἔργον V¹ | ἀληθεύουσιν M²P¹P², ἀληθεύσασιν corr. aus ἀληθεύον-
σαν H 11 εἰ — γράφομεν > P³ | lies πιστότερον? Lietzmann 14 κωνσταντίνῳ
A¹H 18 καὶ³ + ὁ P¹ 20 συμπαραταττόμενοι V¹P³M²P¹P² 29 διὰ φωνῆς
δαιμόνιον ~ A¹ | μὴ > H 30 περὶ + τοῦ M²P¹P²

Ἐὼ λέγειν καὶ τὰ τῶν ποιητῶν πλάσματα, καὶ ὅπως τινες τῶν 6
 παρ' αὐτοῖς εὐδοκίμων καὶ συμπολεμεῖν αὐτοῖς τινας τῶν παρ' αὐ-
 τοῖς νομισθέντων θεῶν ἐξιστόρησαν, ἵνα μὴ τις με τὰ μυθώδη
 τοῖς ἀληθεῖσι καὶ τὰ μηδαμῶς πραχθέντα τοῖς πραχθεῖσιν ἀντεξε-
 5 τάξειν νομίῃ. τὴν γὰρ πολυδύναμον τοῦ Χριστοῦ χάριν, ἀφ' οὗ 7
 περ εἰς ἀνθρώπους ἦνθησε, καὶ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς καὶ ἐν θα-
 λάσσῃ καὶ ἐν φυτοῖς καὶ ἐν ξύλοις καὶ ἐν ἱματίοις καὶ ἐν νόσῳ καὶ
 ἐν ὑγείᾳ καὶ ἐν βρωτοῖς καὶ ἐν ποτοῖς ἀλεξιφάρμακόν τε γενομένην
 καὶ γινομένην καὶ ἐσομένην θεραπείαν καὶ οἱ πειραθέντες μὲν ἴσασι,
 10 καὶ ἡμεῖς δὲ κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν προΐούσης τῆς ἱστορίας ἐκθησόμεθα.

Περὶ τοῦ σίγνου οὗ ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀντίτυπον τοῦ ὀφθέντος
 αὐτῷ σταυροῦ ἐν οὐρανῷ.

Ὁ δ' οὖν Κωνσταντῖνος τὴν τοῦ θαύματος ὄψιν εἰς τροπαίου 6 1
 σχῆμα μεταβαλὼν καὶ χρυσοκολλήτοις λίθοις συναρμόσας εἰς δόρατός
 15 τε ἀπαρτίσας ὑψηλοτάτου ὄψιν, ἐδίδου φέρεσθαι τοῖς προῖκπεύσι, τὴν
 τῶν γραμμάτων ὑπόσχεσιν διὰ τῶν ἔργων λοιπὸν ἐπιζητῶν. καὶ 2
 τῆς ἐλπίδος οὐ διήμαρτε, θάπτον μὲν οἷς τεθέαται πιστεύσας, ταχυ-
 τέραν δὲ τῆς ὀψεως τὴν νίκην ὑποδεξάμενος.

Περὶ τῆς κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς Μαξεντίου νίκης τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως
 20 Κωνσταντίνου.

Ὁ μὲν οὖν Κωνσταντῖνος τὸν πολὺν τοῦ πολέμου κάματον τῇ 7 1
 πίστει ὑποτεμνόμενος καὶ τὸν ἀπὸ τῆς Ῥώμης στρατὸν οὐχ ὑφορώμενος
 γενναίως ἀντιπαρετάττετο. Μαξέντιος δὲ τὴν Κωνσταντίνου ἀλκὴν
 δείσας ἔτι τε καὶ τὸ μῖσος Ῥωμαίων ὑφορώμενος (πρὸς γὰρ τοὺς
 25 πλείστον διὰ τὴν ἀσωτίαν αὐτοῦ διεβέβλητο) ἐσκέψατο δόλῳ τὴν
 ἐπιβουλὴν μετελθεῖν. ὁ δὲ δόλος γέφυρα ἦν εἰς μηχανῆς εἶδος ἢ ὑπὸ
 τῶν τοιούτων συμπαγεῖσα. τὸ μὲν γὰρ φαινόμενον ἄνωθεν διὰ 2
 βασίς ἦν τὸν Κωνσταντίνον ὑποδεξιμένη, τὸ δὲ λανθάνον παγὶς
 ἦν πλάνης τοῖς ἐκείνου βήμασι συντεθεῖσα. διαβῆναι γὰρ μικρὸν
 30 ἔδει, καὶ τὸ μηχανῆμα ἐέλυτο καὶ ὁ πολέμιος εἴληπτο τάφον ἀδόκητον
 τῆς ἀπωλείας τὸν τόπον λαβών. ἀλλ' ὁ μὲν οὕτως ἐσκεύασε τῆς 3
 ἐπιβάσεως τὰ θήρατρα· θεία δὲ χάρις τοῖς οἰκείοις σοφίσμασι τὸν
 τῶν κακῶν τεχνίτην περιβάλλει. πρὶν γὰρ Κωνσταντίνον ἀλῶναι,
 Α'Η V¹P³ M²P¹P²

1 ὅπως Α'Η πῶς d. übr. HSS 3 ἐξιστόρησαν H > i. d. übr. HSS | με nur
 Α' > d. übr. HSS 9 θεραπείαν tilgt Holl 12 ἐν οὐρανῷ > Α'Η 15 ἀναρ-
 τήσας H | φέρειν V¹P³M²P¹P² 16 λοιπὸν > H 18 τὴν > Α' 23 ἀντε-
 παρετάττετο V¹P³ | τὴν + τοῦ H 25 αὐτοῦ > M²P¹P² 26f τρόπον τὸν
 τοιοῦτον Wendland 28 ὑποδεξαμένη (auf Rasur corr. in ὑποδεξιμένη) M²P²

φθάσας αὐτὸς ὑποπίπτει ταῖς οἰκείαις τέχναις ὁ τύραννος, κακεὶ
 τυραννοκτόνος ἑαυτοῦ γεγονὼς καὶ χρηστὴν ἐπιβουλὴν καθ' ἑαυτοῦ
 σκευάσας, πρὸ τῆς Ῥώμης περὶ τὴν καλουμένην Μουλβίαν γέφυραν
 ὁ προορηθεὶς Μαξέντιος αὐτὸς καταδύς εἰς τὸν ποταμόν, ἀποπνιγείς
 5 ὤλετο· ὥστε τὸν δῆμον ὅλον Ῥωμαίων βοῆσαι λέγοντα· ἄλῳμεν 4
 τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται, καθά φησιν Εὐσέβιος ὁ
 Παμφίλου, ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριπεν εἰς θάλασσαν.
 βοηθὸς καὶ σκεπαστὴς ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν. καὶ τίς
 ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, κύριε, τίς ὁμοίός σοι; δεδοξασμένος ἐν
 10 ἀγίοις, θανμαστός ἐν δόξῃ, ποιῶν τέρατα·.

Οἷς ἐπιλέγει ὁ αὐτός· ταῦτα καὶ ὅσα τούτοις ἀδελφά τε καὶ 5
 ἔμμερῃ Κωνσταντίνος [δὲ] τὸν πανηγεμόνα καὶ τῆς νίκης αἴτιον
 θεὸν καὶ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν Ἰησοῦν Χριστὸν αὐτοῖς ἔργοις
 ἀννυήσας, ἐπὶ Ῥώμην μετ' ἐπινικίων εἰσῆλυνε, πάντων ἀνθρώπων
 15 αὐτὸν ἅμα κομίδῃ νηπίοις καὶ γυναιξὶ τῶν τε ἀπὸ τῆς συγκλήτου
 βουλῆς καὶ τῶν ἄλλως διασημοτάτων σὺν παντὶ δῆμῳ Ῥωμαίων
 φαιδροῖς ὅμμασιν αὐταῖς ψυχαῖς οἷα λυτρωτὴν σωτῆρά τε καὶ
 εὐεργέτην μετ' εὐφημιῶν καὶ ἀπλήστου χαρᾶς ὑποδεχομένων· ὁ 6
 δὲ ἔμμερτον τὴν εἰς τὸν θεὸν εὐσέβειαν κεκτημένος, μὴδ' ὅλως ἐπὶ
 20 ταῖς βοαῖς ὑποσαλευόμενος μὴδὲ ἐπαιρόμενος ταῖς ἐπαίνοις εὐ μάλα
 τῆς ἐκ θεοῦ συναισθόμενος βοηθείας, αὐτίκα τὸ τοῦ σωτηρίου πά-
 θους τρόπαιον ὑπὸ χεῖρα ἰδίας εἰκόνοιο ἀνατεθῆναι προστάττει. καὶ
 δὴ σταυροῦ σημεῖον ἐν τῇ δεξιᾷ κατέχοντα αὐτὸν ἐν τῷ μάλιστα τῶν
 ἐπὶ Ῥώμης δεδημοσιευμένων τόπων στήσαντες, αὐτὴν δὴ ταύτην
 25 προγραφὴν ἐνταχθῆναι ῥήμασιν αὐτοῖς ἐγκελεύεται τῇ Ῥωμαίων φωνῇ·
 «τούτῳ τῷ σωτηριώδει σημεῖῳ, τῷ ἀληθινῷ ἐλέγχῳ τῆς ἀνδρείας, 7
 τὴν πόλιν ὑμῶν ἀπὸ ζυγοῦ τοῦ τυράννου διασώσας ἡλευθέρωσα, ἔτι

5—S. 13, 2 vgl. Eus. H. E. IX 9 p. 830, 17—832, 14 — 5—8 Exod. 15, 1. 2
 — 8—10 Exod. 15, 11

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 *μουλβίαν* A¹ *βορλβίαν* H *μουλβαίαν* d. übr. HSS. In M² ist das Wort am
 Rand von 1. Hd. rot wiederholt 4 ὁ — ἀποπνιγείς > V¹ 10 ἐν δόξαις od. ἐνδό-
 ξως Eus. 12 δὲ tilgt Klostermann 12 τῷ — 13 θεῷ Eus. 19 εἰς + τὴν M²
 20 *παρασαλευόμενος*, aber *μὴδὲ* — *ἐπαίνοις* > V¹P³M²P¹P² 21f *πάθος* P³ 22 *ἰδία*
 P³ 24 *τόπων* H | *στήσαντες* corr. aus *στήσαντας* A¹ (die Eusebüberlieferung
 gespalten: *στήσαντας* BDM, *Vita Const.* 26, 21 *στήσαντες* ATER, aber alle *ἐντάξει*)
 27 *τῶν τυράννων* V¹P³M²P¹P²

μὴν καὶ τὴν σύγκλητον καὶ τὸν δῆμον Ῥωμαίων τῇ ἀρχαίᾳ ἐπιφανείᾳ
καὶ λαμπρότητι ἐλευθερώσας ἀποκατέστησα. τοσαῦτα Εὐσέβιος.

Περὶ Αἰκινίου πεμπομένου παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς Κωνσταντίνου κατὰ τοῦ ἐπ'
ἀνατολῆς τυράννου.

5 Ὁ γε μὴν Ῥουφίνος ἤγουν Γελάσιος ταῦτα ὧδε λέγει· μετὰ 81
ταῦτα Αἰκίνιον γαμβρόν τιγγάνοντα τοῦ θεοφιλοῦς Κωνσταντίνου
ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ Κωνσταντίᾳ συμβασιλεύειν τῷ Κωνσταντίνῳ ἢ
Ῥωμαίων ἡγήσατο σύγκλητος· ὅντινα αὖθις ἐπὶ τὴν ἐφ' ἂν ἐξέπεμψε
κατὰ τοῦ ἐκεῖσε τυράννου, τὴν σωτηρίαν τῶν ἐκεῖσε Χριστιανῶν
10 προμηθεύμενος. ἀπολαύσας γὰρ τῶν τηλικούτων εὐεργεσιῶν τοῦ
θεοῦ ὁ εὐσεβὴς Κωνσταντίνος εὐχαριστήρια τῷ εὐεργέτῃ προσφέρειν
ἐσπούδαζε. ταῦτα δὲ ἦν τὸ ἀνεῖναι τοὺς Χριστιανούς τοῦ διώκε- 2
σθαι καὶ τοὺς ἐν ἐξορίᾳ ὄντας ἀνακαλεῖσθαι καὶ τοὺς ἐν δεσμοτηρίοις
ἀφίεσθαι καὶ τοῖς δημυνθεῖσι τὰς οὐσίας αὐτῶν ἀποκαθίστασθαι
15 τὰς τε ἐκκλησίας ἀνορθοῦσθαι· καὶ πάντα ἐποίει σὺν προθυμίᾳ
πολλῇ τὰ τοῦ Χριστοῦ φρονῶν. τὰ πάντα Χριστιανὸς ὢν ὡς
Χριστιανὸς πάντα ἔπραττεν ἀνεγείρων τὰς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ καὶ
πολυτελέει τιμῶν ἀναθήμασιν, ἔτι δὲ καὶ τοὺς Ἑλλήνων ναοὺς
καθαίρεισθαι καὶ πυρὶ διαφθεῖρεσθαι προστάττων.

20 Περὶ τῆς τοῦ κατὰ ἀνατολὴν τυράννου Μαξιμίνου ἀπονοίας.

Ὁ μέντοι κατὰ τὴν ἀνατολὴν τύραννος τὰς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας 9 1
ἐπόρθει. ἐκπεριῶλθε δὲ αὐτὸν τοιαύτη τις αἰτία· τὸ μέγεθος τῆς
οὐ κατ' ἀξίαν αὐτῷ ἐπιτραπίσης ἡγεμονίας μήτε οἷός τε φέρειν ὦν,
ἀλλὰ δι' ἀπειρίαν σόφρονος καὶ βασιλικοῦ λογισμοῦ ἀπειροχάλως
25 τοῖς πράγμασιν ἐγχειρῶν, ἐπὶ πᾶσι δὲ ὑπερηφανίας μεγαλαυχία τὴν
ψυχὴν ἀλόγως ἀρθεῖς, ἥδη καὶ κατὰ τῶν τῆς βασιλείας κοινωνῶν
καὶ τοῦ πάντα αὐτοῦ μάλιστα Κωνσταντίνου διαφέροντος, γένει τε

5—19 vgl. Soer. I 2, 8. 9 (s. o. S. 7, 20); 3, 1 — 22—S. 14, 26 vgl. Eus.
H. E. IX 10 p. 838, 16—840, 19

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 ἐλευθέρω A¹ ἐλευθέρων H | ἀπεκατέστησα M²P¹P²V¹P³ 3 πεμ-
πομένον > H | τοῦ] τοῖς P¹ 4 τυράνον M² 5 λέγει ὧδε ~ V¹P³M²P¹P² |
μετὰ + δὲ P² 6 θεοφιλεστάτου A¹ 8 ἥτινα H 12 δὲ > V¹ 13 ἐξω-
ρία H | καὶ 2 > P³ 15 προθυμία] προμηθείᾳ H 16 [τὰ πάντα] <μῆπω δὲ>
Χριστιανὸς Friedl. 19 καθαίρεισθάντως aber ~τως von späterer Hd. A¹ 20 τοῦ
> A¹ | κατὰ ἀνατολὴν τοῦ H | Μαξιμιανοῦ M²P¹P² μαξιμινοῦ P³ 23 ἐπι-
τραπίσης αὐτῷ ~ M²P¹P² 27 f am Rand von späterer Hd. ἐπερ A¹

καὶ τροφῇ καὶ παιδείᾳ ἀξιωματί τε καὶ συνέσει καὶ τό γε πάντων
 κορυφαϊότατον σωφροσύνη καὶ τῇ περὶ τὸν ἀληθῆ θεὸν εὐσεβείᾳ
 διαλάμποντος, τολμᾶν ὥρμητο Μαξιμῖνος θρασύνεσθαι καὶ πρῶτον
 ἐαυτὸν ταῖς τιμαῖς ὑπαγορεύειν. ἐπιτείνας δὲ εἰς ἀπόνοϊαν μανίας 2
 5 τὰς τε συνθήκας, αἷς πρὸς Αἰκίννιον πεποίητο, παρασπονδήσας,
 πόλεμον ἄσπονδον αἶρεται. εἴτα ἐν βραχεὶ τὰ πάντα κυκήσας πᾶσάν
 τε πόλιν ἐκταράξας καὶ πᾶν στρατόπεδον μυριάνδρον τὸ πλῆθος
 συναγαγών. ἔξεισιν εἰς μάχην πρὸς Αἰκίννιον, κατὰ τε αὐτοῦ καὶ τοῦ
 10 αὐτὸν στείλαντος Κωνσταντίνου. καὶ δὴ συμβαλὼν εἰς χεῖρας, ἔρημος
 τῆς ἐκ θεοῦ καθίσταται ἐπισκοπῆς, ἐξ αὐτοῦ τῆς νίκης τοῦ πάντων
 μόνου θεοῦ πρωτανευθείσης τῷ τότε κρατοῦντι Κωνσταντίνῳ. ἀπ-
 ὀλλυσι μὲν πρῶτον τὸ ἐφ' ᾧ ἐπεποιθεὶ ὀπλιτικὸν πλῆθος ὁ 3
 ἀλιτῆριος, τῶν τε ἄμφ' αὐτὸν δορυφόρων γυμνωθεὶς καὶ πάντων
 ἔρημον αὐτὸν καταλελοιπότην τῷ τε κρατοῦντι προσπεφευγόντων,
 15 ὑπεκδύς ὁ δέιλαιος ὡς τάχιστα τὸν οὐ πρόποντα αὐτῷ βασιλικὸν
 κόσμον, δειλῶς καὶ δυσγενῶς καὶ ἑνάνθρωπος ἀποδύς, ὑποδύνει τὸ
 πλῆθος, καὶ ἔπειτα διαδιδράσκει κρυπταζόμενός τε ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς
 καὶ τὰς κόμας μόλις τῶν πολεμιστῶν τὰς χεῖρας διέξεισι, τὰ τῆς
 σωτηρίας αὐτῷ προμνόμενος. ἔργοις αὐτοῖς εὖ μάλα πιστοὺς καὶ 4
 20 ἀληθεῖς τοὺς θεοὺς ἀποφῆναι ἔνεστιν ὧδε χρησμούς, ἐν οἷς εἴρηται
 «οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, καὶ γίγας οὐ
 σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ. ψευδὴς ἵππος εἰς
 σωτηρίαν, ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται.
 ἰδοὺ οἱ ὄφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν, τοὺς
 25 ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ῥύσασθαι ἐκ θανάτου τὰς
 ψυχὰς αὐτῶν.» ὁ δὲ δυσσεβὴς ἄθρόα θεοῦ πληγαῖς μάλιστα ἐν
 δευτέρῳ πολέμου συμβολῇ καταστρέφει τὸν βίον.

Γίνεται δὲ αὐτῷ τὰ τῆς καταστροφῆς, οὐχ οἷα στρατηγοῖς 5
 πολεμάρχαις ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ γνωρίμων πολλάκις ἀνδριζόμενοις

21 Psal. 32, 16—19 — 26—S. 16, 3 vgl. Eus. H. E. IX 10 p. 846, 11—848, 15

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 f τῷ γε πάντων κορυφαϊότητι Eus. 4 ἀναγορεύειν Eus. 6 αἶρεται Eus.]
 αἶρει A¹H αἰρεῖται d. übr. HSS | τὰ > M² | κυκήσας] συνήσας M² 6 f πᾶσαν
 τε] καὶ πᾶσαν A¹ (gegen Eus.) 12 ᾧπερ V¹ 13 ἄμφ' αὐτόν] ὑπ oder ὑφ
 αὐτοῦ H 14 τε > P² | προσπεφευγόντων M² 16 δυσγενῶς A¹H (Eus.) δυσμε-
 νῶς d. übr. HSS 17 διαδιδράσκει HA¹ (aber von späterer Hd. corr. in διαδιδρά-
 σκει A¹) 19 αὐτῷ von späterer Hd. corr. in ἐαυτῷ A¹ | ἔργοις + οὖν H 24 τοὺς
 φοβουμένους (aber corr. aus τοῖς φοβουμένοις) A¹H Eus. τοῖς φοβουμένοις M²P¹P²
 V¹P³ 27 πολέμου > V¹ 28 τὰ > A¹H | ἡ καταστροφή A¹ 29 πολεμάρχαις H

ἐν πολέμῳ τὴν εὐκλεῆ τελευτὴν εὐθαρσῶς ὑπομῖναι, ἀλλὰ γὰρ ἅπασι
 ὧν δυσσεβῆς καὶ θεομάχος, τῆς παρατάξεως ἐν ταύτῳ πρὸ τοῦ πεδίου
 συνεστῶσης οἰκοὶ μένων αὐτὸς καὶ κρυπταζόμενος τὴν προσήκουσαν
 τιμωρίαν ὑπέχει, ἀθρόως θεοῦ πληγεὶς μάστιγι, ὡς ἀλγηδόσι δεινῶς
 5 καὶ περιωδυνίαις ἐλαννόμενον πρηνῇ καταπεσεῖν λιμῷ τε δια-
 φθείρεσθαι τὰς τε σάρκας αὐτοῦ ὅλας ἀοράτῳ καὶ θεηλάτῳ πυρὶ
 κατατῆκεσθαι ὡς διαρρέυσαντα τὸ μὲν πᾶν εἶδος τῆς παλαιᾶς
 μορφῆς ἀφανισθῆναι, ξηρῶν δ' αὐτὸ μόνον ὁστέων οἶόν τι μακρῷ
 χρόνῳ κατεσχελετευμένον εἰδωλον ὑπολειφθῆναι ὡς μηδὲν ἄλλο τι
 10 νομίζουσιν τοὺς παρόντας ἢ τάφον αὐτῷ τῆς ψυχῆς γεγονέναι τὸ σῶμα
 ἐν εἶδει νεκρῷ καὶ παντελῶς ἀπορρεῦσαντι κατορρωγμένης· σοφ- 6
 δρότερον δὲ ἔτι μᾶλλον τῆς θέρμης αὐτὸν ἐκ βάθους μυελῶν
 καταφλεγούσης, προσηθῶσι τε αὐτοῦ τὰ ὅμματα καὶ τῆς ἰδίας λήξεως
 ἀποπεσόντα πηρὸν αὐτὸν ἀφιαῖσιν. ὃ δὲ ἐπὶ τούτοις ἀναπνέων
 15 ἀνθρομολογούμενος τῷ κυρίῳ θάνατον ἐπεκαλεῖτο· καὶ τὸ πανόστατον
 ἐνδίκως ταῦτα τῆς κατὰ τοῦ Χριστοῦ παροινίας ἕνεκα πεπονθέναι
 ὁμολογήσας ἀφίησι τὴν ψυχὴν.

Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως

Οὕτω δὴτα Μαξιμίνου ἐκποδὼν γενομένου, ὃς μόνος ἔτι λείπων 10 1
 20 τῶν τῆς θεοσεβείας ἐχθρῶν, ἀπάντων χεῖριστος ἀναπέφηνεν, τὰ μὲν
 τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως ἐκ θεμελίων αὐτῶν χάριτι τοῦ

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 ἐν πολέμῳ > M²P¹P² πολέμοις corr. mit roter Tinte in πολέμῳ V¹
 4 ἀθρόῳ Brinkm. ἀθρόῳ Eus. | πληγεὶς θεοῦ ~ H | δεινῶς A¹H δειναῖς d. übr. HSS
 Eus. 5 περιωδυνίαις P²V¹P³ | ἐλαννόμενον A¹ ἐλαννόμενος d. übr. HSS | πρηνῇ A¹
 Eus. AT⁺RBD⁺ πρηνῆς H πρὶν ἢ M² (wo corr. in πρηνῆς) P¹P²V¹P³ Eus. T² 8 ξηρῶν
 — ὁστέων nach Text des Euseb (vgl. d. complicierten Apparat dort). Alle Gelasiuslss.
 corrupt: ξηρὸν δ' αὐτὸν μόνον ὁστέον γεγονέναι M²P¹P²V¹P³ ebenso + καὶ H (Eus. A)
 | ξηρῶν δ' αὐτῶν ὁστέων τοῦ σαρκίου ὑπολελειμμένων εἰδωλον οἷά τι ὑπολειφθῆναι A¹
 8f μακρῷ χρόνῳ Eus. νόσω μακρᾷ H μακρῷ ohne χρόνῳ M²P¹P²V¹P³ 9 κατεσκηλι-
 τευμένον HM²P¹P²V¹P³ (Eus. AT⁺EM) 11 κατορρωγμένης M²P¹ (aber P¹ von 1. Hd.
 corr. aus κατορρωγμένους) die meisten Eus. HSS, κατορρωγμένης HV¹P³ Eus. T¹BD
 κατωρρωγμένης A¹ (die Correctur von späterer Hd.) 13 τε] δὲ P²V¹P³ (Eus. μὲν)
 | λήξεως] ἔθρας A¹ 15 τὸ πανόστατον > A¹ 16 ταῦτα ἐνδίκως ~ A¹ | τοῦ
 > H 18 Die Capitellüberschrift fehlt in sämtlichen HSS an dieser Stelle und ist
 erst Z. 20 irrthümlich nach ἀναπέφηνεν eingeschoben, aber ἀνέσεως statt ἀνανεώ-
 σεως (Eus.) 19 μαξιμιανοῦ H | ἔτι λείπων Eus. ABDM ἐπιλείπων A¹HV¹P³ Eus.
 TeER ἐπιλείποντων M²P¹P² 20 ἀναπέφηνεν A¹ 21 ἀνανεώσεως Eus. ἀνέσεως
 HSS | τοῦ > H Eus. (mit Ausnahme von M)

θεοῦ τοῦ παντοκράτορος ἡγείρετο· ὁ τε τοῦ Χριστοῦ λόγος εἰς
δόξαν τοῦ τῶν ὄλων θεοῦ διαλάμπων, μείζονα τῆς ἔμπροσθεν ἀπε-
λάμβανε παρρησίαν.

- Ταῦτα ἐν ἐνάτῳ τόμῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ὁ πάντα ²
⁵ ἄριστος συντέταχεν ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος· τῶν γὰρ αὐτοῦ πόνων,
ὡς ἀνωτέρω μοι εἴρηται, καὶ τῶν ἄλλων τὴν ἀνάλεξιν ποιοῦμενος
τοῦ βιβλιδίου τούτου διὰ βραχείων ἐγχαράττω τὴν σύνταξιν, πλείστη
ᾧση σπουδῇ τὴν πορείαν τοῦ λόγου ποιοῦμενος ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν καὶ
λαμπροφανὲς ἅγιον καὶ θεῖον ὄρος τῆς κατὰ Νίκαιαν ἀποστολικῆς
¹⁰ καὶ ἐναρέτου τῶν τοῦ θεοῦ ἱερέων συνόδου· ὁρῶν μάλιστα τὸν
προφήτην κρατοῦντά με τῆς χειρὸς καὶ προτρέποντα· »δεῦρο, ³
φρσίν, ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον
τοῦ θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ
πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ. ἐκ γὰρ Σιών ἐξελεύσεται νόμος καὶ
¹⁵ λόγος κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ«. ἀληθῶς γὰρ Σιών καὶ Ἱερου- ⁴
σαλήμ καὶ ὄρος κυρίου ὑψηλότατον καὶ οἶκος τοῦ θεοῦ Ἰακώβ ὁ
θεῖος ἐκεῖνος τῶν τοῦ θεοῦ ὀρθοδόξων ἱερέων ὁμιλος, πνεύματι
ἁγίῳ διασκεψαμένων καὶ παραστησάντων διὰ τε γραφῶν προφητικῶν
καὶ εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν »περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς«
²⁰ τοῦτ' ἔστι τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ὡς ἀληθῶς ἄκτιστος τῇ τῆς θεότητος
φύσει καὶ οὐ κτίσμα, καθὼς ὁ θεομάχος καὶ ἀσεβέστατος κατ' αὐτοῦ
ἐβλασφήμησεν Ἄρειος, καὶ ὅτι τῆς αὐτῆς οὐσίας, ἥς καὶ ὁ γεννήσας
αὐτὸν πρὸ τῶν αἰώνων ἀπάντων ὑπάρχει πατὴρ καὶ τοῦ αὐτοῦ
χρήματος· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς αὐτῆς θεότητος
²⁵ καὶ οὐσίας, ἥς ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός, σαφέστατα ἔδειξαν. καὶ ἀληθῶς ⁵
ὑψηλὸν ὄρος θεοῦ ἄνωθεν ἡμῖν, καθὰ προεδήλωσεν ὁ λόγος παρ'
αὐτοῦ τοῦ κυρίου διὰ τῶν ἀποστόλων δοθεὶς καὶ νῦν διὰ τῶν αὐτοῦ
ἱερέων κατὰ τὴν Νικαέων γραφικαῖς μαρτυρίαις τρανωθεὶς ὁ προσ-
κνητὸς οὗτος καὶ ἅγιος τῆς ἀμωμότητος πίστεως ὄρος· περὶ οὗ
³⁰ σαφέστερον ἡμῖν συνεργεῖα τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος προϋὼν ἀποδείξει ὁ
λόγος.

11 vgl. Psal. 72, 23. Jes. 2, 3 — 19 I Joh. 1, 1

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 μείζονος H 3 παρ' οὐσίας H παρρησίας Eus. D 5 συντεταχώς P³
 7 τὴν σύνταξιν ἐγχαράττω ~ A¹ 8 ποιοῦμαι H 9 καὶ θεῖον am Rand nach
 ὄρος eingefügt H 10 συνόδων P³ 11 με] μετὰ M²P¹P²P³ 14 πορευσόμεθα
 P²P³ 15 κυρίου] καὶ P³ > M² 25 καὶ ὁ υἱός > V¹ | ὁ² > M² 26 καθὰ]
 καθὼς H 30f ὁ λόγος ἀποδείξει ~ A¹

Ἄλλ' ἐπὶ τὴν προκειμένην ἡμῖν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας 6
 ὑπόθεσιν ἐπανέλθωμεν, ἐπαναλαμβάνοντες τὰ περὶ τῆς τοῦ βασιλέως
 θεοῦ εἰς τὸν αὐτοῦ λαὸν ἀντιλήψεως καὶ τῆς τῶν τυράννων
 καταστροφῆς διὰ τοῦ θεράποντος αὐτοῦ τοῦ θεοφιλοῦς Κωνσταν-
 5 τίνου τοῦ βασιλέως, ἦν δι' αὐτοῦ εἰρήνην ἐκρυτάνευσεν ταῖς κατὰ
 τὴν οἰκουμένην αὐτοῦ ἐκκλησίαις ὁ μόνος »μέγας κύριος ὁ ποιῶν 7
 θαυμάσια μεγάλα μόνος καὶ ἀνεξιχνίαστα, ὧν οὐκ ἔστιν
 ἀριθμός· ὁ ἀλλοιωῶν καιροὺς καὶ χρόνους, μεθιστῶν βασι-
 λεῖς τε καὶ καθιστῶν, ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχὸν καὶ ἀπὸ
 10 κοπρίας ἀνυψῶν πένητα. καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων,
 καὶ ὕψωσε ταπεινούς· πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ
 πλουτοῦντας ἐξαπέστειλε κενούς, καὶ βραχίονας ὑπερηφάν-
 ων συνέτριπεν· ὁ θαυματουργός, ὁ μεγαλουργός, ὁ τῶν ὅλων
 δεσπότης, ὁ τοῦ σύμπαντος κόσμου δημιουργός, ὁ παντοκράτωρ, ὁ
 15 παραγάθος, ὁ εἰς καὶ μόνος θεός, ᾧ τὸ καινὸν ῥῆμα ἀναπέμπομεν
 προσυπακούοντες τῷ ποιοῦντι θαυμάσια μεγάλα μόνῳ, ὅτι εἰς
 τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ· τῷ πατάξαντι βασιλεῖς μεγά-
 λους καὶ ἀποκτείναντι βασιλεῖς κραταιούς, ὅτι εἰς τὸν
 αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ· ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη
 20 ἡμῶν ὁ κύριος«. ἐφ' οἷς ἅσασιν ἀννυνοῦντες μὴ διαλείψωμεν τὸν 8
 τῶν ὅλων θεόν, καὶ τὸν τούτου μονογενῆ υἱὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν
 κύριον ἡμῶν, τὸν σὺν τῷ πατρὶ πάντων ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν αἷτιον,
 τὸν τῆς θεογνωσίας αὐτοῦ εἰσηγητὴν ἡμῶν, τὸν τῆς εἰς αὐτὸν
 εὐσεβείας διδάσκαλον, τὸν τῶν ἀσεβῶν ὀλετήρα, τὸν τυραννοκτόνον,
 25 τὸν τοῦ βίου διορθωτὴν, τὸν τῶν ἀπεγνωσμένων σωτήρα Ἰησοῦν
 ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ πάντες δοξάζωμεν, ὅτι δὴ μόνος, οἷα 9
 παραγάθου πατρὸς * * * βουλῇ τῆς πατρικῆς καὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ
 ἁγίου πνεύματος φιλανθρωπίας τῶν κάτω πον κειμένων ἐν θοορᾷ

6—S. 18, 2 vgl. Eus. H. E. X 4 p. 865, 5—866, 7 — 6 Psal. 47, 2. 71, 18 —
 7 Hiob 5, 9. 9, 10 — 8 Dan. 2, 21 — 9 Psal. 112, 7 — 10—12 Luk. 1, 52—53 —
 12 Hiob 38, 15 — 15 Psal. 97, 1 — 16—20 Psal. 135, 4. 17. 18. 23

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1—3 nicht alles mehr von 1. Hd. A¹ 3 αὐτὸν V¹P³ 6 μέγας nachträgl.
 eingefügt H 9 καὶ > A¹H 10 ἀννῶν] ἀνιστῶν M²P¹P² (Eus. ἀνιστῶν ATFRMΣ
 ἀννῶν BD) | πένητας + ὅς A¹ 13 ὁ μεγαλουργός > H 17 τῷ — 19 αὐ-
 τοῦ > H 20 ἡμῶν > H 21 υἱὸν μονογενῆ ~ H 22 τῷ > H 26 ἐν > V¹
 | δοξάζοντες H 27 In den HSS eine Lücke anzunehmen; bei Eus. steht πατρὸς
 + μονώτατος ὑπάρχων παραγάθος παῖς. In A¹ von später Hd. interpoliert υἱὸς
 βουλῆς P²

Gelasius.

τὴν σωτηρίαν ἡμῶν προμηθούμενος, εὖ μάλα τὴν ἡμετέραν ὑποδὺς φύσιν, καθάπερ τις ἄριστος ἰατρὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἀναλαβὼν καὶ τὰς νόσους φέρων, καὶ τότε καὶ αἰὲ σωτηρίαν καὶ ζωὴν τῷ τῶν ἀνθρώπων κατειργάσατο γένει. ὃς δὲ βασιλεὺς βασιλέων καὶ τοῦ 10
5 ἰδίου λαοῦ αἰὲ προμηθούμενος τὸν αὐτῷ φίλον καὶ θεράποντα Ἰδιον Κωνσταντῖνον τοῖς τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας καὶ πίστεως ὅπλοις φράσας κατὰ τῶν ἀσεβῶν τυράννων, τοῦ τε κατὰ Ρώμην Μαξιεντίου καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἀνατολὴν Μαξιμίνου, ἀνεγύγερκεν· οὓς δι' αὐτοῦ ἀνελὼν φαιδρὰν καὶ βαθείαν εἰρήνην τῷ οἰκείῳ λαῷ ἀποδέδωκεν.

10

Περὶ τῆς Αἰκινυίου κακοτροπίας.

Οὐκ ἦν δὲ ἄρα, φησὶν ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος, τῷ μισοκάλῳ φθόνῳ 11 1
τῷ τε φιλοπονήρῳ δαίμονι φορητὸς ἢ τῶν ὀρωμένων θεία, ὥσπερ οὐδὲ Αἰκινυίῳ μετατραπέντι [ὥσπερ] ἐτύγχανεν αὐτάρκη πρὸς σφόδρα λογισμὸν τὰ τοῖς ἔμπροσθεν δεδηλωμένοις τυράννοις συμβεβηκότα, 15
ὃς εὐφραينوμένης αὐτῷ τῆς ἀρχῆς, τῆς βασιλέως τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου δευτερεύων τιμῆς ἐπιγαμβρίας τε καὶ συγγενείας ἡξιωμένος, μιμήσεως μὲν τῆς τῶν καλῶν ἀπελιμπάνετο, τῆς δὲ τῶν ἀσεβῶν τυράννων μοχθηρίας ἐξήλυν τὴν κακοτροπίαν καὶ ὧν τοῦ βίου τὴν καταστροφὴν ἐπείδεν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς, τούτων ἐπεσθαι 20
τῇ γνώμῃ μᾶλλον ἢ τῇ τοῦ κρείττονος φιλίᾳ τε καὶ διαθέσει ἡβούλετο. διαφθορηθεὶς τοιγαροῦν τῷ παρενεργέτῃ, πόλεμον δυσαγῇ 2
καὶ δεινότατον πρὸς αὐτὸν ἐκφέρει, οὐ φύσεως νόμων φειδόμενος, οὐκ ὀρχωμοσιῶν οὐκ αἵματος οὐ συνθηκῶν μνήμην ἐν διανοίᾳ λαβών. ὁ 3
μὲν γὰρ αὐτῷ οἷα πανάγαθος βασιλεὺς εὐνοίας παρέχων ἀληθοῦς 25
σύμβολα, συγγενείας τῆς πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐφθόνησε γάμων τε λαμπρῶν ἀδελφῆς μετουσίαν οὐκ ἀπηρνήσατο. καὶ μεθ' ἕτερα· ἀλλὰ 4
τούτοις τάναντία Αἰκινυῖος διεπράττετο, παντοίας ὀσημέραι κατὰ

2 vgl. Jes. 53, 4 — 11—26 vgl. Eus. H. E. X S p. 892, 1—16 — 26—S. 19, 2
vgl. Eus. a. a. O. 20—23

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 μάλα + προθύμως Eus. 6 εὐσεβείας καὶ am Rand nachträglich eingefügt H | πίστεως καὶ εὐσεβείας ~ V¹ 7 vgl. S. 19, 7, 22, 7 12 φορητὴ H wie Eus. R [Vita Const. 30, 23] 13 μετατραπέντι ὥσπερ > Eus. 15 εὐφραينوμένης A¹M²P¹P²V¹P³ εὐφρομένης H (Eus. εὖ φερομένης) 20 τὴν γνώμην V¹P³ 22 νόμον H νόμον P³ 23 ὀρχωμοσιῶν M²P¹P²V¹P³ | οὐ] οὐχὶ H 25 σύμβολον H | αὐτὸν von 1. Hd. corr. aus αὐτὸ P² | τε] τὰς P³ 27 τάναντία > P² | ὀσημέραι] ὡς ἡμέραι V¹

τοῦ κρείττονος μηχανὰς ἐπιτεχνώμενος ὁ μισόθεος, πάντας ἐπινοῶν ἐπιβουλῆς τρόπους, ὡς ἂν κακοῖς τὸν εὐεργέτην ἀμείψῃται.

- Οἷς ἐπιλέγει· τῷ δὲ ἄρα ἦν ὁ θεὸς φίλος κηδεμὼν καὶ φύλαξ, 5
τῷ Κωνσταντίνῳ λέγω, ὃς αὐτῷ τὰς ἐν ἀπορρήτῳ καὶ σκοτεινῷ
5 μηχανανομένας ὑπὸ τοῦ τυράννου συμβουλίας εἰς φῶς ἄγων διήλεγε.
τοσοῦτον ἀρετῇ, τὸ μέγα τῆς θεοσεβείας ὄπλον, πρὸς ἄμυναν μὲν
ἐχθρῶν, οἰκείας δὲ φυλακὴν σωτηρίας ἰσχύει. ὣν δὲ πεφραγμένος ὁ
θεοφιλέστατος ἡμῶν βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τῇ ἐκ τοῦ θεοῦ βοηθείᾳ
τὰς τοῦ δυσωνύμου πολυπλόκου ἐπιβουλὰς διεδίδρασκεν. ὁ δὲ 6
10 τυράννος τὴν λαθροαἰαν συσκευὴν ὡς οὐδαμῶς ἑώρα κατὰ γνώμην αὐτῷ
χωροῦσαν, τοῦ θεοῦ πάντα δόλον τε καὶ ῥεδιουργίαν τῷ θεοφιλεῖ κατὰ-
φωρα ποιοῦντος, οὐκ ἔτι οἷός τε ὦν ἐπικρύπτεσθαι, προφανῇ λοιπὸν
πόλεμον αἰρεῖται. ὁμοίως δὲ κατὰ Κωνσταντίνου πολεμεῖν διαγνούς, 7
ἤδη καὶ κατὰ τοῦ θεοῦ τῶν ὄλων ὡς φρουροῦ Κωνσταντίνου, ὃν
15 ἥπιστατο σέβειν αὐτόν, παρατάττεσθαι ὥρμηται· καὶ ἔπειτα τοὺς ὑπ'
αὐτῷ θεοσεβεῖς ἤλαυρε. καὶ μεθ' ἑτερα· καὶ ὁ τρόπος δὲ τοῦ κατ' 8
αὐτῶν φθόρου ξένος τις ἦν καὶ οἷος οὐδεπώποτε ἠκούσθη. τὰς γοῦν
ἀμφὶ τὴν Ἀμάσειαν καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ Πόντου πόλεις ὅσοις κακοῖς
πιέζεσθαι προσέταξε, πᾶσαν ὑπερβολὴν ὠμότητος ὑπερηκόντισεν.
20 ἔνθα τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ αἱ μὲν ἐξ ὕψους εἰς ἔδαφος αὐθις
κατερρίπτοντο, τὰς δὲ ἀποκλείεσθαι ἐκέλευσεν, ὡς ἂν μὴ συνάγοιτό
τις τῶν εἰωθότων μηδὲ τῷ θεῷ τὰς ὀφειλομένας εὐχὰς καὶ λατρείας
ἀποδίδωσι. συντελεῖσθαι γὰρ οὐχ ἠγείτο ὑπὲρ αὐτοῦ ταύτας — πῶς 9
γὰρ οἷόν τε ἦν τοῦτο ἐννοεῖν τὸν μισόθεον — φάυλῳ συνειδότι τοῦτο
25 λογιζόμενος, ὑπὲρ δὲ Κωνσταντίνου τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως πράττειν

3—16 vgl. Eus. a. a. O. p. 892, 25—894, 10 — 16—S. 20, 2 vgl. Eus. a. a. O. p. 896, 31—898, 9

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 ἄρα ἦν ὁ θεὸς A¹H ἄρα ὁ θεὸς ἦν Eus. ἦν ἄρα ὁ θεὸς d. übr. HSS 4 λέγω, aber durch Rasur corr. aus λέγων A¹ λέγων H λέγων d. übr. HSS 6 ἀρετῇ, τὸ wie Eus. Tc ἀρετῆς τὸ die meisten Eus. HSS | θεοσεβείας] εὐσεβείας M²P¹P² | μὲν > P² 7 ὦν δὲ wie Eus. B, nur H hat ᾧ δὲ wie Eus. AM τῶν δὲ P³ 8 τοῦ > V¹ 10 αὐτῷ A¹H Eus. > die übr. HSS 11 θεοφιλεῖ + βασιλεῖ H Eus. 12 κατὰ-φωρα P³ Eus. BDM | λοιπὸν > V¹P³M²P¹P² Eus. 13 αἰρεῖται] αἴρεται Eus. | ὅμως ἔδει κατὰ A¹ (wo aber erst im Text und dann auch am Rand von späterer Hd. corr. in ὁμοίως δὲ κατὰ), M²P¹P²V¹P³ ὅμως ἤδη κατὰ H ὁμοίως δὲ τα Eus. | Κωνσταντίνῳ V¹ Eus. Κωνσταντίνου d. übr. HSS 17 αὐτὸν M²P¹P²V¹ (aber viell. in Correctur), P³ Eus. TER Mc | φθόρου HSS geg. Eus. φόνου 20 τοῦ θεοῦ > V¹ 21 συναγάγοιτο H Eus. BD 23 ἀποδίδωσι HSS (ἀποδιδῶσι A¹) ἀποδιδῶ Eus. 24 θεομισῶν A¹ θεόμισον H 25 λογιζόμενος corr. in λογιζόμενον A¹

ἡμᾶς καὶ τὸν θεὸν ἰλεοῦσθαι ἐπέπειστο. ὅθεν, ἐκ τούτου παρορ-
μηθεὶς, τὸν θυμὸν καθ' ἡμῶν ἐπισκῆπτει. καὶ μετὰ βραχέα· καὶ 10
δὴ ἀπήγγοντο πολλοὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐκολάζοντο ἀπροφασίστως
ὁμοίως τοῖς μισαφόνοις οἱ μηδὲν ἡδίκηχότες, καινοτέραν ὑπομένοντες
5 τελευτήν, ξίφει τὸ σῶμα εἰς πολλὰ τμήματα κατακρουοργούμενοι καὶ
μετὰ τὴν ἀπηνῆ ταύτην καὶ φρικτωτάτην θείαν τοῖς τῆς θαλάσσης
βυθοῖς τοῖς ἰχθύσιν εἰς βορὰν ἐρρίπτοντο. φυγαὶ δὲ αὐτοῖς ἐπὶ 11
τούτοις τῶν δυσσεβῶν ἀπάντων ὁμόσε ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν σὺν
κομιδῇ νηπίοις ἐγίνοντο, καὶ πάλιν ἀγροὶ καὶ πάλιν ἐρημίαι νύπαι
10 τε καὶ ὄρη τοὺς τοῦ Χριστοῦ θεράποντας ὑπεδέχοντο, κατὰ πάντων
ἀνακινήσαντος τοῦ δυσσεβοῦς τὸν πόλεμον.

Καὶ μετὰ βραχέα· εἰ μὴ τάριστα τὸ μέλλον ἔσεσθαι προλαβὼν ὁ 12
τῶν ψυχῶν ὑπεράγαθος θεὸς ὡς ἐν βαθεὶ σκότῳ καὶ νυκτὶ ζοφωδε-
στάτῃ φωστῆρα μέγαν ἀθρόως καὶ σωτήρα τοῖς πᾶσιν ἐξέλαμψε, τὸν
15 αὐτοῦ θεράποντα Κωνσταντῖνον ὑψηλῶ βραχίονι γενναιοτάτῃ δὲ
χειρὶ χειραγωγήσας.

Τούτῳ μὲν οὖν ἄνωθεν ἐξ οὐρανῶν καρπὸν εὐσεβείας ἐπάξιον 13
τρόπαια κατὰ τῶν ἀσεβῶν παρεῖχε νίκης, τὸν δὲ ἀλιτήριον αὐτοῖς
συμβούλοις ἅπασι καὶ φίλοις ὑπὸ τοῖς Κωνσταντίνου ποσὶ πρηνῇ
20 κατέβαλεν ὁ Κωνσταντίνου καὶ πάντων ἡμῶν θεός. ὥς γὰρ εἰς 14
ἔσχατα μανίας τὰ κατ' αὐτὸν ἤλανε, οὐκ ἀνεκτὸν εἶναι λογισά-
μενος βασιλεὺς Κωνσταντίνος ὁ τῷ θεῷ φίλος τὸν ἔμφυτον σῶφρονα
καὶ εὐσεβῆ συναγαγὼν λογισμὸν καὶ τὸ στερεὸν τοῦ δικαίου τρόπαιον
φιλανθρωπία κερασάμενος, ἐπαμῦναι κρῖνει τοῖς ὑπὸ τῷ τυράννῳ
25 ταλαιπωρουμένοις, καὶ τό γε πλείστον ἀνθρώπων γένος, βραχεῖς
λυμεῶνας ἐκποδὼν ποιησάμενος, ἀνασώσασθαι ὀρμᾶται. μόνη γὰρ 15
αὐτῷ χρωμένον φιλανθρωπία τῷ δυσσεβεῖ τοῦ φιλανθρωποτάτου
βασιλέως Κωνσταντίνου τὸν πρὸ τούτου χρόνον καὶ τὸν οὐ συμ-
παθείας ἄξιον ἐλεοῦντος, τῷ μὲν ἐγίνετο πλέον οὐδέν, τῆς κακίας οὐκ
30 ἀπαλλαττομένη, αὖξοντι δὲ μᾶλλον τὴν κατὰ τῶν ὑποχειρίων ἐθνῶν

2—10 vgl. Eus. a. a. O. p. 898, 12—19 — 12—S. 21, 11 vgl. Eus. a. a. O.
p. 898, 22—900, 16

A¹H V¹P³ M²P¹P²

5 κρουοργούμενοι M²P¹P² 6 φρικτωτάτην HP² 9 πάλιν² > M²P¹P²
11 δυσσεβοῦς M² δυσσεβοῦς corr. von 1. Hd. in δυσσεβοῦς P² 13 τῶν + οἰκείων
Eus. | ὑπεράγαθος HSS (viell. durch Lesefehler aus) ὑπέρμαχος Eus. 15 δέ]
δὴ H 17 οὖν > P² 19 πρηνῇ] πρηνῇ V¹ Eus. T¹BD corr. Te πρὶν ἤν P³
23 τὸν στερεὸν τοῦ δικ. τρόπον Eus. 26 ὄρμηται M²P¹P² 27 χρωμένῳ Eus.
| τῷ — 28 Κωνσταντίνου > Eus. 29 ἐλεοῦντι Eus. | οὐκ > V¹

λύτταν, τοῖς δὲ κακούμενοις οὐδεμία ἦν σωτηρίας ἐλπίς, ὑπὸ δεινοῦ
 θηρίου καταπονουμένοις. διὸ δὴ τῷ φιλανθρωπῷ μίξας τὸ μισο- 16
 πόνηρον ὃ τῶν ἀγαθῶν χορηγὸς πρόεισιν ἅμα παιδί Κρίσπου βασιλεῖ
 φιλανθρωποτάτῳ ἀπὸ τῆς ἐσπερίων [τῆς] μεγίστης Ρώμης ἐπὶ τὴν
 5 ἐφάν κατὰ τοῦ τυράννου, σωτηρίας δεξιὰν ἅσαι τοῖς ἀπολλυμένοις
 ἐκτείνας· παμβασιλεῖ θεῷ καὶ παιδί Χριστῷ σωτῆρι ποδηγῷ καὶ
 συμμάχῳ χρώμενοι, πατὴρ Κωνσταντῖνος βασιλεὺς ἅμα νιῷ βασιλεῖ
 Κρίσπῳ ἄμφω κύκλῳ διελόντες τὴν κατὰ τῶν θεομισῶν παράταξιν,
 ὁσδῖαν τὴν νίκην ἀποφέρονται, τῶν κατὰ τὴν συμβολὴν πάντων
 10 ἐξευμαρισθέντων αὐτοῖς καὶ κατὰ γνώμην τοῦ παμβασιλέως θεοῦ,
 καθά φησιν ὁ φιλαληθέστατος Εὐσέβιος ὁ τοῦ παρεμφήμου Παμφίλου.
 Ρουφῖνος δὲ φησὶν — εἰ καὶ μηδεμίαν μοῖραν τῶν γεγεννημένων ἐπὶ 17
 Αἰκινρίου πραγμάτων ἐμνημόνευσεν, ὅμως καὶ αὐτὰ τὰ λεξίδια τοῦ
 πορορηθέντος ἀναλεξάμενος ἐνθήσω τῇ συγγραφῇ — φησὶ δὲ οὗτος·
 15 Αἰκίνριος μὲν οὖν ὁ συμβασιλεύων αὐτῷ, δηλονότι τῷ θεοφιλεῖ Κων-
 σταντίνῳ, τὰς Ἑλληνικὰς ἔχων δόξας ἐμίσει Χριστιανούς· καὶ διωγμὸν
 μὲν προφανῇ κατ' αὐτῶν φόβῳ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου κινεῖν
 ὑπεστέλλετο, λεληθότως δὲ πολλοὺς ἐσκευορεῖτο. προῖων δὲ φανε- 18
 ρῶς τὸν κατὰ πάντων διωγμὸν ἀνεκίνει ἐν τοῖς τῆς ἀνατολῆς τόποις,
 20 ὥς καὶ πολλοὺς τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας ἀναδειχθῆναι ἐν διαφόροις
 τόποις· ἐκ δὴ τούτου εἰς ἀπέχθειαν τὴν πρὸς αὐτὸν μεγίστην τὸν
 βασιλεῖα Κωνσταντίνου ἐκίνησεν. ἦσαν δὲ πρὸς ἀλλήλους πολέμιοι.
 ταῦτα μὲν οὗτος.

Οἱ δὲ λοιποί, ὅσοι τῆς Εὐσέβιου τοῦ Παμφίλου ἀληθείας συν- 19
 25 ἡγοροί, διελόντες, φασὶν, ἄμφω τὴν στρατιὰν πατὴρ Κωνσταντῖνος
 βασιλεὺς καὶ υἱὸς Κρίσπος βασιλεὺς κατὰ τοῦ ἄσεβοῦς τυράννου
 ὤρμητο, ὃ μὲν οὖν υἱὸς Κρίσπος ἐπὶ τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν μέρη τῇ
 σὺν αὐτῷ στρατιᾷ τὴν πορείαν ποιούμενος, ὃ δὲ πατὴρ Κωνσταν-
 τῖνος κατὰ τῆς Εὐρώπης τοῖς ἄμφ' αὐτὸν δορυφόροις τὴν ὁδὸν
 30 διήνυνεν. ὃ δὲ μισόθθος καὶ πάσης ἀσεβείας καὶ μαιφονίας ἐμπλεως 20

12 vgl. Soer. I 3, 1. 2 p. 7f und I 4, 1 p. 9; s. o. S. 7, 20 — 30 Über das
 Verhältnis von Licinius und Euseb vgl. auch die Vita Constantini des Cod. An-
 gelic. A in Philostorgius ed. Bidez p. 180 und XCVI

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 πρόεισιν H Eus. πρόσσεισιν die übr. HSS 5 σωτηρίαν P² 6 Χριστῷ] χορηγῷ
 P² κυρίῳ M² 8 διελθόντες A¹H geg. Eus. 10 καὶ tilgt Pasquali 11 παρεμφήμου
 > P² 12 φησὶν > H 15 οὖν > P² | θεοφιλεῖ A¹ β^βασιλεῖ θ^εοφιλεῖ H βασιλεῖ d.
 übrigen HSS 17 κινεῖν] κοινῇ P² 18 λεληθότως M²P¹ 19 τὸν] τῶν M²
 25 φασὶν] κατὰ A¹ (Ceriani: φασὶν — sic per compendium 1. m., 2. m. κατὰ), φησὶν
 HM²P¹P²V¹P³ | στρατείαν A¹ 27 υἱὸς > P² 27f σὺν τῇ αὐτῷ ∞ M²P¹P²V¹P³

- ἐξ ἀνατολῶν μετὰ πλείστον ὅσον στρατοῦ κατ' αὐτῶν παρατατιόμενος καὶ μεγαλαυχῶν ἤρχετο· ἠθάσας δὲ ἐν τῇ Νικομηδέων, ἐγνωκὼς τε καὶ εἰδὼς τὴν τοῦ Θεοφιλοῦς Κωνσταντίνου ψυχὴν σέβουσαν τοὺς τοῦ Θεοῦ ἱερεῖς καὶ ὅτι διὰ πάσης ἄγοι τιμῆς, μισθοδοτεῖ τὸν τῆς
- 5 Νικομηδέων ἐπισκόπον Εὐσέβιον πάλαι πρόσφρυγα αὐτοῦ ὄντα κατὰ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου, οἰόμενος δι' αὐτοῦ καὶ τῶν ἄμφ' αὐτὸν ἀνελεῖν τὸν τοῖς τοῦ Θεοῦ πεφραγμένον ἀκαταμαχῆτοις ὅπλοις Κωνσταντῖνον. συντίθεται οὖν αὐτῷ ὁ θαυμάσιος Εὐσέ- 21 βιος, ἐπαγγελίας λιπαρηθεὶς παρὰ τοῦ συνασεβοῦς αὐτοῦ Λικιννίου.
- 10 Καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, ἐξ αὐτῆς τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως ἐπιστολῆς ἔνστι πληροφωρηθῆναι, ἧς τοῖς Νικομηθεύσιν ἐπέστειλεν, ὧδέ πως λέγων πρὸς τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς·
- Τίς ἐστὶν ὁ ταῦτα διδάξας οὕτως ἄκακον πληθός; Εὐσέβιος 22 >δηλαδὲ ὁ τῆς τυραννικῆς ὁμότητος συμμύστης. ὅτι γὰρ πανταχοῦ
- 15 >τοῦ τυράννου γεγένηται προσφύλαξ, πολλαχόθεν ἔστι συννορᾶν. τοῦτο >μὲν αἱ τῶν ἐπισκόπων σφαγαὶ διαμαρτύρονται, ἀλλὰ τῶν ἀληθῶς >ἐπισκόπων, τοῦτο δὲ ἡ χαλεπωτάτη τῶν Χριστιανῶν ἐκδίωξις διαρ- >ρήθην βοᾷ. οὐδὲν γὰρ τῶν εἰς ἐμὲ γεγεννημένων παρ' αὐτοῦ νῦν 23 >ἐρῶ, δι' ὧν, ὅτε μάλιστα αἱ τῶν ἐναντίων μερῶν καθ' ἡμῶν ἐπραγ-
- 20 >ματεύοντο συνδρομαί, οὗτος καὶ ὀφθαλμοὺς κατασκόπους ἔπεμπε >κατ' ἐμοῦ καὶ μόνον οὐκ ἐνόπλους τῷ τυράννῳ συνεισέφερεν >ὑποργίας αὐτῷ χάριν. μηδ' ἐμέ τις οἰέσθω εἶναι πρὸς τὴν τούτων 24 >ἀπόδειξιν ἀπαράσκευον· ἔλεγχος γάρ ἐστιν ἀκριβής, ὅτι τοὺς πρεσβυ- >τέρους καὶ τοὺς διακόνους τοὺς Εὐσεβίου παραπεμπομένους φανερώς
- 25 >ὑπ' ἐμοῦ συνελῆφθαι συνέστηκεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν παρ' ἡμῶν >νῦν οὐκ ἀγανακτήσεως ἔνεκεν, ἀλλ' εἰς αἰσχύνην ἐκείνων προενή- >νεκται. ἐκεῖνο μόνον δέδια, ἐκεῖνο διαλογίζομαι, ὅτι ὑμᾶς ὁρῶ πρὸς >τὴν τοῦ ἐγκλήματος καλεῖσθαι κοινωνίαν· διὰ γὰρ τῆς Εὐσεβίου

13—S. 24, 18 vgl. unten Anhang Nr. I (= Gel.²) und Theodoret H. E. I 20 ff p. 66 ff

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 τε A¹ > die übr. HSS 4 f τῶν — ἐπισκόπων A¹ 6 τῶν] τὸν P² 8 θαυ-
μάσιος A¹H θαυμαστός d. übr. HSS 9 ἐπαγγελίας M² | αὐτοῦ] αὐτῷ M²P¹P²
11 ἧς] ἦν corr. in ἦν M² ἦν P¹ | ἐπέστειλεν P³ 12 ὧδε — 13 ἐστὶν > H
aber am Rand ⚭ (viell. ζήτει Holl) 14 ὁ Thdt. Gel.² > HSS 15 πρόσφρυξ Thdt.
16 αἱ τῶν] αὐτῶν H 18 οἰδὲ H | γὰρ + περὶ H Thdt. 20 συνδρομέναι
P³ | οὔτος corr. aus οὕτως A¹ 22 αὐτῷ χάριν > Thdt. Gel.² 24 εὐσε-
βίου A¹ | παραπεμπομένους HSS, παρεπομένους Thdt. Gel.² 25 παρέστηκεν
V¹ | ἀλλὰ — 26 ἔνεκεν > M²P¹P² 25f μὲν παρήμι ὃ νῦν Thdt. Gel.²
27 ἐκεῖνο¹ + δὲ A¹ Thdt. T 28 τῆς + τοῦ A¹

- >διαγωγῆς τε καὶ διαστροφῆς συνείδησιν κερχωρισμένην τῆς ἀληθείας
 >εὐλήφρατε. ἀλλ' ἔστιν οὐ βραδεία θεραπεία, εἴγε ἐπίσκοπον πιστόν 25
 >τε καὶ ἀκέραιον νῦν γοῦν λαβόντες πρὸς θεὸν ἀπίδῃτε. ὅπερ ἐπὶ
 >τοῦ παρόντος ἐν ὑμῖν ἔστιν, ὃ καὶ πάλαι ἐχρῆν τῆς ὑμετέρας κρίσεως
 5 >ῥητῆσθαι, εἰ μὴ ὁ προειρημένος Εὐσεβίος δεινῇ τῶν τότε συλλα-
 >βομένων αὐτῷ προαιρέσει ἐνταῦθα ἐληλύθει καὶ τὴν τῆς τάξεως
 >ὀρθότητα ἀναισχύντως † συνεπεπράχει.
 >Ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ τοῦ αὐτοῦ Εὐσεβίου πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην 26
 >ὀλίγα προσῆκε φράσαι, μακροθύμως ἀκούσατε. μέμνηται ἡ ὑμετέρα
 10 >ἀνεξικακία ἐπὶ τῆς Νικαέων πόλεως γεγενῆσθαι σύνοδον ἐπισκόπων,
 >ἣ καὶ αὐτὸς ἐγὼ προπόντως τῇ τῆς ἐμῆς συνειδήσεως λατρείᾳ
 >παρήμην, οὐδὲν ἕτερον βουλόμενος ἢ ὁμόνοιαν ἅπασιν ἐργάσασθαι,
 >καὶ πρὸ πάντων ἐλέγξαι καὶ ἀποσείσασθαι τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὃ τὴν
 >μὲν ἀρχὴν εὐλόγει διὰ τῆς Ἀρείου τοῦ Ἀλεξανδρέως ἀπονοίας,
 15 >ἰσχυροποιεῖτο δὲ παραχρῆμα διὰ τῆς Εὐσεβίου ἀτόπου τε καὶ ὀλεθρίας
 >σπονδῆς. ἀλλ' αὐτὸς οὗτος Εὐσεβίος, προσφιλέστατοι καὶ τιμιότα- 27
 >τοι, μεθ' ὅσης νομίζετε συνδρομῆς ἅτε δὴ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως
 >αὐτῆς ἡττώμενος, μεθ' ὅσης δὲ αἰσχύνῃς τῇ πανταχόθεν ἐληλεγμένη
 >ψευδολογίᾳ αὐτοῦ συνίσταται, ὑποπέμπων μὲν μοι διαφόρους τοὺς
 20 >ὑπὲρ αὐτοῦ ἀξιοῦντας, ἐξαιτούμενος δὲ παρ' ἐμοῦ συμμαχίαν τινά,
 >ὅπως μὴ ἐπὶ τοσούτῳ ἐλεγχθεῖς πλημμελήματι τῆς ὑπαρχούσης αὐτῷ
 >ἐκπέσοι τιμῆς; μάρτυς ἐστὶ μοι τούτων αὐτὸς ὁ θεός, ὃς ἐμοὶ τε 28
 >καὶ ὑμῖν φιλαγάθως ἐπιμένει, ὅτι καὶ ἐμὲ αὐτὸς ἐκεῖνος Εὐσεβίος
 >περιέτρεψε καὶ ἀπρεπῶς ὑφῆρπασεν· ἀλλ' ἡ θεία με πρόνοια ἐπὶ τὴν
 25 >ἀληθεστάτην αὐτῆς ὁδὸν ἐπανήγαγεν· ὃ καὶ ὑμεῖς ἐπέγνωτε καὶ ἐπι-
 >γνώσεσθε. πάντα μὲν γὰρ ἐπράχθη παρ' αὐτοῦ τότε, Εὐσεβίου τοῦ
 >ἁνοσίου λέγω, καθὼς αὐτὸς ἐπόθει πᾶν ὁτιοῦν κακὸν ἐπὶ τῆς αὐτοῦ
 >διανοίας ἀποκρυπτόμενος.

A¹H V¹P³ M²P¹P²

4 ἡμῖν P²V¹ | ἡμετέρας M²P¹P²P³ 5 ῥητῆσαι H | τότε] τε A¹H τότε V¹
 6 αὐτῷ > M²P¹P² vgl. die Thdt.-Überlieferung 7 συνεπεπράχει die Corruptel
 der Thdt.-Überlieferung von Gel. übernommen; vgl. Parmentier zu der Stelle.
 Balforeus emendiert συνετεταράχει 8 αὐτοῦ > M² (αὐτοῦ τοῦ Gel.² Thdt. nszΩ
 αὐτοῦ τοῦτου AT) | ἡμετέραν HP² 11 am Rand ὅρα ζῆλον ἀνδρὸς εὐσεβοῦς H
 12 ἅπασιν > P¹ | ἐργάζεσθαι P² 17 νομίζεται P³ 18 τῇ] ἡ und das
 folgende ἐληλεγμένη ψευδολογία ohne iota subscr. P² 19 μὲν μοι] μέντοι H Thdt. T¹
 23 φιλάγαθος H 24 ἀλλ' — 25 ἐπανήγαγεν > Thdt. Gel.² 26 ἐπράχθη τότε
 παρὰ εὐσεβίου H 27 ἐπεπόθει H | ὁτιοῦν M²P¹

Ἀλλὰ πρῶην, ἵνα τὰ λοιπὰ τῆς τούτου σκαιότητος παρῶ, τί 29
 ῥάλλιστα μετὰ Θεογνίου, ὃν τῆς ἀνοσίας αὐτοῦ προαιρέσεως ἔχει
 5 κοινωνόν, διεπράξατο, ἀκούσατε, παρακαλῶ. Ἀλεξανδρέας τινας τῆς
 ἡμετέρας πίστεως ἀναχωρήσαντας ἐνταῦθα κεκελεύειν ἀποστα-
 λῆναι, ἐπειδὴ διὰ τῆς τούτων ὑψηροσίας διχονοίας ἡγείρετο πυρ-
 ρός. ἀλλ' οὗτοι οἱ καλοὶ τε καὶ ἀγαθοὶ ἐπίσκοποι, οὓς ἅπας ἡ τῆς 30
 συνόδου ἀλήθεια πρὸς μετάνοιαν τετηρήκει, οὐ μόνον ἐδέξαντο ἐκεί-
 νους καὶ παρ' ἑαυτοῖς ἡσφαλίσαντο, ἀλλὰ καὶ ἐκοινωνήσαν αὐτοῖς τῆς
 τῶν τρόπων κακοηθείας. διὸ τοῦτο περὶ τοὺς ἀχαρίστους τούτους
 10 ἔκρινα πρᾶξιαι. ἀρπαγέντας γὰρ αὐτοὺς ἐκέλευσα ὥς πορρωτάτω
 ἐξορισθῆναι. νῦν ὑμέτερόν ἐστι πρὸς τὸν θεὸν ἐκείνῃ τῇ πίστει 31
 βλέπειν ἢ πάντοτε καὶ γεγενῆσθαι ὑμᾶς καὶ εἶναι πρέπει, καὶ δια-
 πρᾶξασθαι οὕτως. ἵνα ἐπισκόπους ἄγνους τε καὶ ὀρθοδόξους καὶ
 φιλανθρωπούς ἔχοντες χαίρωμεν. εἰ τις δὲ πρὸς μνήμην τῶν
 15 λυμενίων ἐκείνων ἢ πρὸς ἔπαινον ἀπρονοήτως ἐξαφθῆναι τολμήσει,
 παραρῆμα τῆς ἰδίας τόλμης διὰ τῆς τοῦ θεράποντος τοῦ θεοῦ,
 τοῦτ' ἔστιν ἐμοῦ, ἐνεργείας ἀνασταλήσεται. ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξει
 ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἡ τοῦ Θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου 32
 20 ἐπιστολὴ σαφέστατα ἔδειξε περὶ τοῦ ἄσεβους Εὐσεβίου τοῦ Νικο-
 μηθείας, ὃς προσφύλαξ οὐ μόνον γέγονε τοῦ θεομισοῦς Αἰκιννίου
 ἀλλὰ καὶ συμμύστης καὶ ὑπουργὸς τῆς ἐκείνου τυραννίδος καὶ ἀσεβείας.
 βασιῶ δὲ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν προκειμένην τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας
 ὑπόθεσιν.

25 Περὶ τῆς κατὰ τοῦ ἄσεβους Αἰκιννίου νίκης τοῦ Θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου.

Αἰκιννίου τοίνυν σὺν στρατιῇ τῇ σὺν αὐτῷ ἀπὸ τῆς Νικομηδέων 12 1
 ἐξορμήσαντος ἐπὶ τὸ Βυζάντιον κατὰ τοῦ Θεοφιλοῦς Κωνσταντίνου
 τοῦ βασιλέως ἐκείσε τότε παρόντος, τῶν δὲ θατέρων στρατιωτικῶν
 φραλάγγων τὸν χριστοφόρον βασιλέα ἐν κύκλῳ αὐτῶν ἐχόντων, ἰδὼν
 30 ὁ ἄλιτῆριος καὶ τῶν οἰκείων δὲ στρατῶν ἔρημον ἑαυτὸν θεασάμενος

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 τοῦτον] αὐτοῦ A¹ Thdt. n 2 ἀνοσίον H 3 ἀλεξανδρείας P³ 4 κε-
 κελεύει P² καὶ κελεύειν P³ 6 ἀγαθοὶ τε καὶ καλοὶ ~ H 7 ἐδέξατο P³ 8 καὶ
 · παρ' αὐτοῖς im Text · καὶ παρ' ἑαυτοῖς am Rand V¹ | ἡσφαλίσαιτο P³ 9 τῶν
 > P² 11 ἡμῖτερον M²P¹P²V¹P³ 12 βλέπειν + ἐν H | ἡμᾶς P²P³ 13 ἄγνους]
 ἔγνους P³ 16 τοῦτ' > P² 17 διαφυλάξαι M²P¹P² 20 ἄσεβους] εὐσεβοῦς,
 aber von späterer Hand corr. V¹ 28 δὲ θατέρων A¹H δ' ἐκατέρων d. übr. HSS
 29 αὐτὸν HP² | ἐχόντων A¹H (vgl. Index s. v. partic.) ἔχονσων d. übr. HSS

ἐπὶ τὴν τῶν κρειττόνων ἀσπίδα προσπεφενγότων, τὰ μὲν πρῶτα
 κρυπτάζεσθαι ἐσπούδαζεν ἐν Χρυσοπόλει τῆς Βιθυνῶν (ἐπίνειον δὲ
 τοῦτο τῆς Χαλκηδόνος ἐστὶ) μὴ δυνηθεὶς δέ, ἰδὼν ἑαυτὸν ἥδη
 5 πρηνῇ κείμενον ὑπὸ τοῖς Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως ποσίν, ἐξέδωκεν
 βασιλεὺς φιλανθρωπεύεται καὶ κτείνει μὲν οὐδαμῶς, οἰκεῖν δὲ τὴν
 Θεσσαλονίκην προσέταξεν ἡσυχάζοντα. ὁ δὲ πρὸς ὀλίγον χρόνον 3
 ἡσυχάζειν ἐδόκει· μετὰ δὲ ταῦτα βαρβάρους τινας προσκαλούμενος
 καὶ σὺν αὐτοῖς διασκεπτόμενος, ἀναμάχεσθαι τὴν ἥτιαν ἐσπού-
 10 δαζε. τοῦτο γνοὺς βασιλεὺς ὁ πιστότατος, ἀναιρεθῆναι τὸν θεο- 4
 μιῶν ἐκέλευσε· καὶ ἀνηρέθη ὁ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ θερά-
 ποντος † τύραννος.

2 vgl. Socr. I 4, 2—4 p. 9

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 ἐσπούδαζεν P² 3 χαλκηδόνης A¹V¹ (wo aber χ mit roter Tinte in χ corr.)
 P³, am Rand von späterer Hd. χαλκιδῶν' M² 4 τοῖς] τῆς V¹, τοῖς, aber corr.
 aus τῆς von 1. Hd. P³ | τοῦ > P² 5 συλλαβῶν] λαβῶν M²P¹P² 8 προσ-
 καλεσάμενος H, προσκαλεσάμενος mit roter Tinte corr. in προσκαλούμενος V¹
 11 ὁ <κατὰ> τοῦ Xq. Friedl. <ἐπὶ> τοῦ Xq. Balf. oder 12 <ἔχθιστος> τύραννος Ltz.
 Nach 12 τέλος τοῦ πρώτου λόγου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας H ἐπληρώθη λόγος
 πρῶτος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας V¹P³

ΛΟΓΟΣ Β̄

- ιγ' *Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ ἄσεβοῦς Αἰκινίου καὶ αὐτοκρατορίας τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ εἰρήνης τῶν τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν.*
- 5 ιδ' *Περὶ τῆς ἐφενρεθείσης αἰρέσεως ὑπὸ τοῦ θεομάχου Ἀρείου.*
 ιε' *Καθαιρετικὸν Ἀρείου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ διαπεμφθὲν παρὰ Ἀλεξάνδρου ἐπισκόπου τοῖς ἀπανταχοῦ ἐπισκόποις.*
 ις' *Ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου βασιλέως πρὸς Ἀλέξανδρον καὶ Ἀρείου διαπεμφθεῖσα διὰ Ὁσίου ἐπισκόπου Κουρδούβης.*
- 10 ις' *Ὅπου ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος σύνοδον ἐπισκόπων ἐπὶ τῆς Νικαίων κελεύει γενέσθαι.*
 ιη' *Ὅπου ὁ βασιλεὺς συνεδρεύει τοῖς ἐπισκόποις.*
 ιθ' *Λόγος Κωνσταντίνου Σεβαστοῦ προσφωνητικὸς πρὸς τὴν ἁγίαν σύνοδον.*
- 15 κ' *Ὅπου τοὺς λιβέλλους τῶν ἐπισκόπων ὁ βασιλεὺς δέχεται.*
 κα' *Περὶ τοῦ ἁγίου Παρνουτίου.*
 κβ' *Περὶ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος.*
 κγ' *Ὅπου τὴν θυγατέρα αὐτοῦ τεθνεῶσαν ἐγείρει διὰ τὸν ἔμπορον.*
 κδ' *Περὶ τοῦ δεῖν τρεῖς ὑποστάσεις νοεῖν καὶ πιστεύειν ἁχωρίστως*
- 20 *ἐπὶ τῆς ἁρχῆς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος μᾶς θεότητος.*
 κε' *Ὅπου εἰς τῶν φιλοσόφων ὑπὲρ Ἀρείου κατὰ τῆς ἁγίας ἐκείνης τῶν ἀποστολικῶν τοῦ θεοῦ ἱερέων συνόδου πλεῖστα ὅσα ἀποφθέγγεται.*
- 25 κς' *Ἀντίρρησις ἐτέρου φιλοσόφου τοῦνομα Φαίδωνος ποιούμενον καὶ αὐτοῦ τοὺς λόγους ὑπὲρ τοῦ θεομάχου Ἀρείου καὶ τῆς*

1 λόγος β⁻ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας A¹ M² P¹ P² V¹ P³ (nur daß in all diesen Zeugen außer A¹ δεύτερος statt β⁻ ausgeschrieben ist), λόγος⁹⁰⁵ β⁺ am Rand H. Die Capitel sind ohne Berücksichtigung der Bucheinteilung weiter gezählt und beginnen mit ιγ'. Im übrigen vgl. das zu S. 1, 1 Bemerkte.

- ἐφενρεθείσης ὑπ' αὐτοῦ βλασφημίας. πρότασις τοῦ φιλοσόφου
 πρὸς τὴν ἁγίαν σύνοδον εἰς τὸ «ποιήσωμεν ἄνθρωπον».
- κζ' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ Εὐσταθίου ἐπισκόπου Ἀντι-
 οχείας.
- 5 κη' Ἐτι ἀνταπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου
 Εὐσταθίου.
- κθ' Ἀπόκρισις σύμφωνος τῶν ἁγίων πατέρων.
- λ' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου ὑπὲρ Ἀρείου.
- λα' Οἱ ἅγιοι ἐπίσκοποι διὰ Ὁσίου ἐπισκόπου πόλεως Κουρδούβης
 10 ἐρμηνεύοντες αὐτὸν ἐτέρου εἶπον.
- λβ' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου.
- λγ' Ἀπόκρισις τῆς ἁγίας συνόδου διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Ὁσίου
 πόλεως Κουρδούβης.
- λδ' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου.
- 15 λε' Ἀνταπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ Λεοντίου ἐπισκόπου
 Καισαρείας Καππαδοκίας καὶ Εὐψυχίου ἐπισκόπου Τυάνων.
- λς' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου.
- λς' Ἀνταπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τῶν αὐτῶν ἐπισκόπων
 Λεοντίου καὶ Εὐψυχίου.
- 20 λη' Ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου.
- λθ' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τῶν αὐτῶν ὁσιωτάτων ἐπι-
 σκόπων Λεοντίου καὶ Εὐψυχίου.
- μ' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου περὶ τοῦ «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν
 ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ» ἐκ τῶν παροιμιῶν Σολομῶντος.
- 25 μα' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐπισκόπων διὰ Εὐσεβίου τοῦ
 Παμφίλου ἐπισκόπου Καισαρείας Παλαιστίνης.
- μβ' Ὁ φιλόσοφος.
- μγ' Οἱ ἅγιοι ἐπίσκοποι οἱ ἡμέτεροι διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Εὐσε-
 βίου τοῦ Παμφίλου εἶπον.
- 30 μδ' Ἐτέρα ἀντίφρασις τοῦ φιλοσόφου.
- με' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων ἐπισκόπων πρὸς τὸν φιλόσοφον διὰ τοῦ
 ἐπισκόπου Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου.
- μς' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου.
- μς' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων ἐπισκόπων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Εὐ-
 35 σεβίου τοῦ Παμφίλου.
- μη' Ἀντεπερώτησις τοῦ φιλοσόφου.
- μθ' Οἱ ἅγιοι ἐπίσκοποι διὰ τοῦ αὐτοῦ Εὐσεβίου Παμφίλου εἶπον.
- ν' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου.
- να' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων ἐπισκόπων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Εὐ-
 40 σεβίου τοῦ Παμφίλου.
- νβ' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

- νγ' Ἀνταπόκρισις τῶν πατέρων διὰ Πρωτογέροντος ἐπισκόπου Σαρδικῆς.
 νδ' Ὁ φιλόσοφος.
 ςε' Ἐτι οἱ ἅγιοι πατέρες εἶπον διὰ Λεοντίου ἐπισκόπου Καισαρείας
 7 Καπαδοκίας.
 ςζ' Ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου πρὸς τοὺς ἁγίους ἡμῶν πατέρας.
 ςς' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου
 Λεοντίου πρὸς τὸν φιλόσοφον.
 νη' Ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου πρὸς τὸ κοινὸν τῶν ἁγίων ἐπισκόπων.
 10 νθ' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων πρὸς τὸν φιλόσοφον διὰ τοῦ
 αὐτοῦ Λεοντίου ἐπισκόπου.
 ξ' Ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου.
 ξα' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων ὑποθετικῇ πρὸς τὸν φιλόσοφον
 περὶ πυρὸς καὶ ἀπανγίσματος καὶ φωτὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ Λεοντίου
 15 ἐπισκόπου.
 ξβ' Ὅπου πιστεύει ὁ φιλόσοφος εἰς τὴν ἁγίαν τριάδα.
 ξγ' Προσθέντες οἱ ἅγιοι πατέρες εἶπον πρὸς τὸν φιλόσοφον περὶ
 πηγῆς καὶ ποταμοῦ καὶ ὕδατος διὰ τοῦ ἐπισκόπου Λεοντίου.
 ξδ' Καὶ ὁ φιλόσοφος.
 20 ξε' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Λεοντίου.
 ξς' Εὐχαριστία τοῦ φιλοσόφου καὶ ἐπερώτησις περὶ τῆς τοῦ κυρίου
 ἐνανθρωπήσεως.
 ξς' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων πρὸς τὸν φιλόσοφον διὰ τοῦ
 ἐπισκόπου Λεοντίου.
 25 ξη' Ἐπερώτησις τοῦ φιλοσόφου περὶ τοῦ αὐτοῦ.
 ξθ' Ἀπόκρισις παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων διὰ Μακαρίου ἐπισκόπου
 Ἱεροσολύμων.
 ο' Ὁ φιλόσοφος.
 οα' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ Μακαρίου ἐπισκό-
 30 πον Ἱεροσολύμων.
 οβ' Περὶ τῆς τῶν πάντων ὁμοφωνίας τῆς εἰς τὸ ὁμοούσιον.
 ογ' Ὅπου ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς συνόδου ἐκκηρύττεται ὁ ἀσεβὴς Ἄρειος
 καὶ οἱ σὺν αὐτῷ.
 οδ' Ἐκθεσις τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς πίστεως ἐκτεθείσης ὑπὸ
 35 τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐπὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κων-
 σταντίνου ἐν ὑπατείᾳ Παυλίνου καὶ Ἰουλιανοῦ τῶν λαμπρῶν
 ἔτους ἀπὸ Ἀλεξάνδρου χλς' ἐν μηνὶ Δεσίῳ ιθ' τῇ πρὸ δεκατριῶν
 Καλανδῶν Ἰουλίου ινδ' ιγ' ἐν Νικαίᾳ μητροπόλει τῆς Βιθυνίας.
 οε' Αἱ περὶ τῆς πίστεως ὑπογραφαὶ τῶν ἐπισκόπων.
 40 ος' Ὅπου ὁ βασιλεὺς ἀναστὰς ἐκ τοῦ θρόνου εὐχαριστηρίους φωνὰς
 ἀναπέμπει τῷ θεῷ.

- οζ' Περὶ Ἀγεσίου ἐπισκόπου τῶν Νανάτων καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
 οη' Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατυπώσεων λόγος διδασκαλικός.
 οθ' Περὶ τῶν λεγόντων μὴ δεῖν Χριστιανοὺς ἐργάζεσθαι.
 π' Περὶ τῶν ἱερωμένων.
 5 πα' Περὶ τοῦ μὴ δεῖν λαϊκούς ἀνιέναι ἐν τῷ ἄμβωνι.
 πβ' Περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.
 πγ' Περὶ τῆς θείας τραπέζης καὶ τοῦ ἐπ' αὐτὴν μυστηρίου τοῦ σώ-
 ματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ.
 πδ' Περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως.
 10 πε' Ὅτι μία ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ.
 πς' Περὶ τῆς τοῦ θεοῦ προγνώσεως καὶ τοῦ κόσμου.
 πζ' Ὅροι ἐκκλησιαστικοὶ συναχθείσης τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου
 ἐν Νικαίᾳ. Περὶ εὐνούχων ἀποκοψάντων ἑαυτούς.
 πη' Περὶ τῶν ἀπὸ ἐθνικῶν εἰς χειροτονίαν προαχθέντων.
 15 πθ' Περὶ τῶν τὰς συνεισάκτους ἔχόντων.
 ς' Περὶ καταστάσεως ἐπισκόπων.
 ςα' Περὶ τῶν ἀκοινωνήτων γινομένων.
 ςβ' Περὶ τῶν ἐξαίρετων τιμῶν, αἱ τοῖς μείζονας κυβερνῶσιν ἐπισκο-
 πὰς ἐκκλησιαστικῶς ἐκανονίσθησαν.
 20 ςγ' Περὶ τοῦ ἐν Αἰλίᾳ ἐπισκόπου.
 ςδ' Περὶ τῶν ὀνομαζομένων Καθαρῶν.
 ςε' Περὶ χειροτονίας πρεσβυτέρων.
 ςς' Περὶ τῶν πταιόντων καὶ προχειρισθέντων κατὰ ἄγνοιαν.
 ςζ' Περὶ παραβάντων χωρὶς ἀνάγκης.
 25 ςη' Περὶ τῶν ἀποταξαμένων καὶ πάλιν εἰς κόσμον ἀναδραμόντων.
 ςθ' Περὶ τῶν ἐν τῷ ἀποθνήσκειν κοινωνίαν ἐπιζητούντων.
 ς' Περὶ τῶν κατηχουμένων παραπεσόντων δέ.
 ρα' Περὶ τοῦ μὴ δεῖν μετατίθεσθαι ἀπὸ ἐτέρας πόλεως εἰς ἑτέραν.
 ρβ' Περὶ τῶν ἐν αἵς προεβλήθησαν ἐκκλησίαις οὐκ ἐμμενόντων.
 30 ργ' Περὶ κληρικῶν τοκιζόντων.
 ρδ' Περὶ πρεσβυτέρων λαμβανόντων παρὰ διακόνων τὴν εὐχαρι-
 στίαν.
 ρε' Περὶ τῶν ἐκ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως προσελθόντων ἢ προσ-
 ιόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ.
 35 ρς' Περὶ τῶν ἐν κυριακῇ γόνυ κλινόντων.
 ρς' Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοὺς ἱερωμένους ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν
 ἐκβάλλειν.
 ρη' Περὶ τοῦ ἀροσίου Μελιτίου.
 ρθ' Συνοδικὴ ἐπιστολὴ γραφεῖσα τοῖς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν καὶ Αἴγυ-
 πτον καὶ Πεντάπολιν καὶ Λιβύην καὶ ταῖς κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπ'
 40 οὐρανὸν ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις κλήροις τε καὶ λαοῖς τῆς

ὀρθοδόξου πίστεως παρὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ ἀγίας συνόδου τῶν ἐπισκόπων.

ρι' Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ γραφεῖσα παρὰ Εὐσεβίου ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς ἐν Παλαιστίνῃ.

5 ρια' Ἡ ἐν τῇ συνόδῳ ὑπαγορευθεῖσα πίστις.

ριβ' Νικητῆς Κωνσταντίνος μέγιστος Σεβαστὸς ἐπισκόποις καὶ λαοῖς.

ριγ' Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Ἀλεξανδρεῖς κατὰ Ἀρείου καὶ πρὸς πάντας ὀρθοδόξους.

ριδ' Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ἣν ἀπὸ τῆς Νικαέων ἀπέστειλε τοῖς ἀπολειφθεῖσι τῆς συνόδου ἐπισκόποις.

10

ριε' Κατάλογος τῶν ἀγίων ἐπισκόπων, δι' ὧν ἡ σὺν αὐτοῖς ἐν Νικαίᾳ ἀγία καὶ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ταῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ διεπέμψατο τὰ ἐν αὐτῇ δι' αὐτῶν κεκρυμένα ὑπὸ τοῦ ἀγίου πνεύματος.)

Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ ἄσεβοῦς Λικιννίου καὶ αὐτοκρατορίας τοῦ
 βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ εἰρήνης τῶν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν.

Κωνσταντῖνος τοίνυν πάντων γενόμενος ἐγκρατὴς διὰ τῆς ἐκ 11
 Θεοῦ δοθείσης αὐτῷ συνάρεσεως αὐτοκράτωρ βασιλεὺς ἀγαδει-
 5 χθεῖς, τὰ Χριστιανῶν αὖξιν εἰσέτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐσπούδα-
 ζεν. ἐποίει τε τοῦτο διαφόροις τοῖς τρόποις, ἔμπυρον ἔχων πίστιν
 καὶ ἔμφυτον τὴν εἰς τὸν τῶν ὅλων Θεὸν πιστοτάτην εὐσέβειαν, καὶ
 ἦν πᾶσα ἡ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἐκκλησία ἐν βαθεῖα εἰρήνῃ. ἀκού- 2
 σωμεν δὴ, τί ἐνταῦθα λέγει καὶ ὁ ἀροτὴρ ὁ κάλλιστος τῆς ἐκκλη-
 10 σιαστικῆς γεωργίας ὁ φιλαληθέστατος Εὐσέβιος ὁ τοῦ παμφήμου
 Παμφίλου. ὁ μὲν οὖν Λικίννιος, φησί, τὴν ὁμοίαν τοῖς ἀθέοις τυράν- 3
 νοις τῆς ἀσεβείας μετελθὼν ὁδόν, ἐπὶ τὸν ἴσον αὐτοῖς ἐνδίκως περι-
 ηνέχθη κρημνόν. ἀλλ' οὗτος μὲν ταύτῃ πῃ βεβλημένος ἔκειτο· ὁ δὲ 4
 ἀρετῇ πάσῃ τῆς Θεοσεβείας ἐκπρέπων μέγιστος νικητὴς Ἀγνουστος
 15 Κωνσταντῖνος σὺν παιδί Κρίσπῳ, βασιλεῖ Θεοφιλεστάτῳ κατὰ πάντα
 τῷ πατρὶ ὁμοιότατῳ, τὴν οἰκίαν ὅσῳ ἀπελάμβανε, καὶ μίαν ἡρωμέ-
 νην τὴν Ῥωμαίων κατὰ τὸ παλαιὸν παρῆχον ἀρχήν, τὴν ἐπ' ἀνίσχον-
 τος ἡλίου πᾶσαν ἐγκύκλιον καθ' ἐκάτερα τῆς οἰκουμένης ἄρχον
 τε ὁμοῦ καὶ μεσημβρίαν εἰς ἑσχατα δομένης ἡμέρας ὑπὸ τὴν
 20 αὐτὴν ἄγοντες εἰρήνην. ἀφηγεῖτο δ' οὖν ἐξ ἀνθρώπων πᾶν δέος 5
 τῶν αὐτοὺς πιεζόντων, λαμπρὰς δὲ ἐτέλουν καὶ πανηγυρικὰς ἑορτῶν
 ἡμέρας, ἦν δὲ φωτὸς ἔμπλεα τὰ πάντα, καὶ μειδιῶσι προσώποις ὄμμασι

3—8 vgl. Socr. I 4, 5 p. 9f — 11—S. 32, 11 vgl. Eus. H. E. X 9 p. 900, 22
 —902, 20 .

A¹ A² (von Z. 7 πιστοτάτην an) H V¹P³ M²P¹P²

1 καὶ] τῆς H 6 τε] δὲ P² | ἔμπυρον P² 8 ἡ + τῶν A² | τὸν
 corr. aus τῶν A² | ἐκκλησιῶν A² | εἰρήνη + ἐκ τοῦ δεκάτου τόμου εὐσεβίου
 τοῦ παμφίλου A²HM²P¹P²V¹ 10 παμφήμου] πανευφήμου M²P¹P² > V¹ 12 εὐ-
 σεβείας H 13 πῃ βεβλημένος] περιβεβλημένος P³ 18 ἐν κέκλω Eus. 20 αὐ-
 τὴν A²H αὐτῶν d. übr. HSS 21 τῶν πρὶν αὐτοὺς πιεζόντων Eus.

τε φαιδροῖς οἱ πρὶν κατηφεῖς ἀλλήλους ἔβλεπον, παρῆσαν δὲ αὐτοῖς
 καὶ ὕμνοι κατὰ πόλιν ὁμοῦ καὶ ἄγρους, τὸν βασιλέα θεὸν καὶ τὸν
 τούτου γνήσιον παῖδα Χριστὸν πρῶτιστα πάντων, ὅτι δὴ τοῦτο ἐδι-
 5 δάχθησαν, ἐγέραιρον, καὶ ἔπειτα τὸν εὐσεβῆ βασιλέα ἅμα παισὶ θεο-
 6 φιλέουσιν εὐφῆμουν, κακῶν δὲ ἀμνηστία παλαιῶν ἦν καὶ λήθη πάσης
 δυσσεβείας, τῶν δὲ ἀγαθῶν <παρόντων> ἀπόλαυσις καὶ προσέτι μελ-
 λόντων προσδοκία. ἤπλωντο οὖν κατὰ πάντα τόπον τῆς τοῦ νικη-
 τοῦ βασιλέως φιλανθρωπίας ἔμπλεοι διατάξεις νόμοι τε μεγαλοδωρεᾶς
 καὶ ἀληθοῦς εὐσεβείας γνωρίσματα ἔχοντες. οὕτω δὴ τα πάσης τυ- 7
 8 ραννίδος ἐκκαθαρθείσης, μόνοις ἐφυλάττετο τὰ τῆς προσηκούσης
 βασιλείας βέβαιά τε καὶ ἀνεπίφθονα Κωνσταντίνῳ καὶ τοῖς τούτου παισὶ.
 Τοσαῦτα οὖν ὁ τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἀξιο- 8
 πιστότατος Εὐσέβιος ὁ τοῦ Παμφίλου πλείστους ὅσους ἀγῶνας θέμε-
 νος καὶ διερευνησάμενος ἐκ <τε> τῶν ἀπλῶς ἐχόντων τὴν ἀναλογὴν
 15 ποιησάμενος, ἐν δέκα τόμοις ὅλοις τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῖν ἱστο-
 ρίας ἀκριβῶς καταλείλει, ἀρξάμενος μὲν ἀπὸ τῆς τοῦ κυρίου παρ- 9
 ουσίας, πληρώσας δὲ εἰς τοῦσδε τοὺς χρόνους, οὐκ ἀπόνως — πῶς γὰρ
 οἷόν τε ἦν τοσαύτην ἀναδεξάμενον φροντίδα τοῦ διασώσασθαι τῆς
 τοιαύτης συλλογῆς τὴν ἀρμονίαν — ἀλλ', ὡς ἀρτίως ἔφην, πολλὴν
 20 εἰσενεγκάμενος τὴν σπουδὴν καὶ πλοῦτον ἄφατον πόνον· ἀλλὰ 10
 μηδεὶς οἰέσθω τὸν ἄνδρα ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ ἐπιπεφημισμένων, ὡς
 τῆς Ἀρείου βλασφημίου μοχθηρίας ποτέ τι πεφρονήκει, ἀλλὰ πεπεισθῶ,
 ὡς εἰ καὶ τινα ἢ ἐλάλησεν ἢ ἔγραψε μικρόν τι τῶν Ἀρείου ὑπονοού-
 μενα, οὐ μὴν κατὰ τὴν ἀσεβῆ ἐκείνου ἔννοιαν ἀλλ' ἐξ ἀπεριέργου
 25 ἀπλότητος, καθὼς καὶ αὐτὸς ἐν τῷ ἀπολογητικῷ αὐτοῦ λόγῳ, ᾧ
 διεπέμψατο πρὸς τὸ τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων κοινόν, μαρτυράμενος
 ταῦτα ἐπληροφόρησε. καὶ ἀληθεύειν τὸν ἄνδρα ὑπολάβοι πᾶς τις 11
 εὐφρονῶν ὁπότε σύνεστι καὶ ἐξ ἐκείνου πεισθῆναι μήπω τότε πού
 ποτε τὰ Ἀρείου ἀκουσθησόμενα. δείξει δὲ τὰ ἐν τῇ συνόδῳ τῇ κατὰ

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 παρῆσαν A², παρὸν aber am Rand ¶ παρῆν H, παρὸν M²P¹P² παρῆν V¹P³
 > Eus. 2 ὕμνοι A²V¹P³ ὕμνοις HM²P¹P² Eus. 6 παρόντων nach Euseb zugesetzt
 > HSS 12 οὖν > V¹P³ 14 corr. Litz. 15 ἡμῖν > M² 17 πληρώσας — ἀπόνως
 > A² 18 ἀναδεξ. τοσαύτην ∞ H 21 περὶ > P² | ἐπιπεφημισμένων A², ἐπι-
 φημισμένων H, ἐπιπεφημισμένον P² | Randnotiz: οὗτος μὲν φησι τὸν παμφίλον
 μὴ ἀρειογνώμονα εἶναι, ἐν πολλοῖς δὲ τοῖς αὐτοῦ λόγοις φρονῶν φαίνεται τὰ τοῦ
 ἀρείου H 22 βλασφήμον μοχθηρίας] βλασφημίας V¹P³ βλασφήμον corr. aus
 βλασφημίας A² 23 τινα ἢ] τιν' ἂν V¹P³ | τῶν] τοῦ H 27 ἀληθεύει P³
 29 ποτε nachträgl. eingefügt A²

τὴν Νικαέων αὐτῷ ἡγωνισμένα κατὰ τῆς ἀσεβείας Ἀρείου ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως.

Ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐπανίσταμεν. 12 τῆς οὖν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίας Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν 5 εἰρήνην βαθεῖαν ἐχοῦσης, πρυτανευθείσης αὐτῇ ταύτης παρὰ τοῦ παμβασιλείως θεοῦ διὰ τοῦ θεράποντος αὐτοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῶν αὐτοῦ παίδων, μετὰ τὸ μαρτύριον τοῦ θεσπεσίου Πέτρου τοῦ τῆς 13 Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας ἐπισκόπου γενομένου, τελειωθέντος αὐτοῦ ἐν αὐτῷ τῷ μαρτυρίῳ καὶ τὸν τῆς ἀθλήσεως ἄφθαρτον στέφανον 10 ἀναδησαμένον, χηρεύει ἡ ἐκεῖσε ἐκκλησία ἐνιαυτὸν ἕνα· μετὰ δὲ 14 τὸν ἐνιαυτὸν χειροτονεῖται εἰς τὸν θρόνον τοῦ αὐτοῦ ἁγίου μάρτυρος Πέτρου Ἀχιλλᾶς, ἀνὴρ στιβαρὸς καὶ μεγαλοφυῆς ἁγιοφρων εὐλαβείᾳ ὁμοῦ καὶ σοφίᾳ πλείστη ὅση διαπρέπων, καθὼς ἡμῖν τὰ παλαιὰ καὶ ἀπλανῶς ἔχοντα διηγοῦνται συγγράμματα, ὃς πολλὰ παρακληθεὶς 15 ὑπεδέξατο τὸν Ἀρείον εἰς τὴν διακονίαν. τούτου δὲ ἐπιβιώσαντος 15 μῆνας πέντε μόνον ὑποδέχεται τὴν τῆς ἀρχιερωσύνης ἀρχὴν τῆς αὐτόθι τῶν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας Ἀλέξανδρος, ἀνὴρ τίμιος ἐν πᾶσι παντὶ τῷ τῆς ἐκκλησίας κλήρῳ καὶ λαῷ, μικρομεγέθης εὐμετάδοτος εὐλαος 20 ἐπεικὴς φιλόθεος φιλόανθρωπος φιλόπτωχος χρηστὸς προσήνης πρὸς πάντα εἴπερ τις ἄλλος, ὃς καὶ αὐτὸς κατέστησε τὸν Ἀρείον πρεσβύτερον ἔγγιστα ἑαυτοῦ. ἐπὶ τούτου τῆς εἰρήνης τῶν ἐκκλησιῶν 16 ὁσημέραι ὥς ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον λαμπρυνομένης καὶ εἰς μίαν ὁμόνοιαν συνεστώσης καὶ τοῖς ἐπάθλοις τῶν ἁγίων μαρτύρων πανταχοῦ γῆς σεμννομένης, οὐκ ἐνεγκὼν ὁ διάβολος τὴν τοσαύτην τοῦ 25 πιστοτάτου τῆς ἐκκλησίας λαοῦ ἐπὶ τῇ ἐν αὐτῇ πρὸς τὸν θεὸν οὐρανίῳ θρησκείᾳ ἀνῆλθον πάλιν ἐκ τινος φιλονεικίας τῶν ἐν αὐτῇ ταραχὴν ὑφίσταται.

4—27 vgl. Rufin X 1 p. 960. Socr. a. a. O. — 24 vgl. Thdt. I 1, 5 p. 5

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 τὴν] τῶν H 5 πρυτανευθείσης A² 6 βασιλείως H 7 παίδων] πάντων P³ 10 ἀναδησαμένον corr. aus ἀναδυσσαμένον A² ἀναδυσσαμένον P² | ἡ > P³ | ἐκεῖσε am Rand und wohl von anderer Hd. eingefügt A² 11 τοῦ αὐτοῦ HM²P¹P² τοῦ ἑαυτοῦ A² αὐτοῦ τοῦ V¹P³ 12 ἀχιλλᾶς A² ἀχιλλᾶς HM²P¹ V¹P³ ἀχιλλᾶς aber wohl corr. P² | εὐλαβείᾳ durch Corr. H εὐσεβείᾳ M² 14 γράμματα V¹ 15 τὸν > V¹ 16 ἀρχιερωσύνης A² H ἱερωσύνης d. übr. HSS 18 μικρομέγεθος A²H 19 φιλόθεος > M²P¹P² 21 τοῦτου] τοῦτο A² 25 πληρώματος H | ἐν nachträgl., aber von 1. Hd. eingefügt P³ 27 ἐφίσταται Text, aber am Rand (wohl von anderer Hd.) ἐφίστησαν A²

Gelasius.

Περὶ τῆς ἐφειρεθείσης αἰρέσεως ἐπὶ τοῦ θεομάχου Ἀρείου.

Ὁ γὰρ πρεσβύτερος ἐκεῖνος, ὃν ἔφαμεν τῆς τοιαύτης ἡξιοῦσθαι τιμῆς **2 1**
 ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Ἄρειος τοῦτομα, ἀνὴρ
 προσχήματι μᾶλλον εὐσεβῆς τὰ δὲ ἄλλα δόξης καὶ κενότητος θερμὸς
5 ἔραστῆς, ἠρξάτο προσφέρειν τινὰ ξένα περὶ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως,
 ἃ τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις οὐδεὶς πώποτε ἐζήτησεν ἢ παρεισήνεγκεν
 ἐπιχειρήσας τὸν μονογενῆ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διελεῖν **2**
 τῆς τοῦ πατρὸς ἀρρήτου καὶ ἀδίου θεότητος, πολλῆς κατὰ τὴν
 ἐκκλησίαν παραίτιος ταραχῆς γέγονεν. ἀλλὰ δὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου **3**
10 προαότητι φύσεως τὸν Ἄρειον ἐπὶ τὸ ἄμεινον θέλοντος μεταβαλεῖν
 πρεπούσας παραινέσεις, μηδέπω δὲ κοίνοντος ἀποφάσει χρησασθαι
 τέως, ἐπινέμεσθαι διὰ τοῦτο πολλοὺς τὴν λοιμικὴν περίστασιν τῆς
 αἰρέσεως γέγονεν, ἔπειτα ὡς ἀπὸ μικροῦ σπινθήρος μέγα πῦρ ἐξαφθῆ-
 ναι. ἀρξάμενον δὲ τὸ κακὸν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας **4**
15 καὶ κατὰ πόλεις ἄλλας καὶ επαρχίας διέτρεχε. τέλος ὡς ἐνείδεν **5**
 ἐπὶ τὸ χεῖρον τὸ κακὸν προΐεναι, σύνοδον τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων
 συστησάμενος καὶ καθελὼν τὸν Ἄρειον, δίδωσιν εἰς τοὺς συλλειτουργ-
 γοὺς τὴν ἐπόθεσιν ὃ Ἀλέξανδρος, πλατύτερόν τε τὰ κατὰ τὸν Ἄρειον
20 ἐκτεθεικὼς σπουδὴν τε ἐνείεις πρὸς ἀναίρεσιν τῆς αἰρέσεως, εἰς παρα-
 σκευὴν τῆς διαγνώσεως αὐτοὺς ἐτοιμάζεσθαι παρακελεύεται, γράψας
 πρὸς αὐτοὺς τοιάδε·

Καθαιρετικὸν Ἀρείου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ διαπεμφθὲν παρὰ Ἀλεξάνδρου ἐπισκόπου
 τοῖς ἡπανταχοῦ ἐπισκόποις·

»Τοῖς ἀγαπητοῖς καὶ τιμιωτάτοις συλλειτουργοῖς τοῖς ἡπανταχοῦ **3 1**
25 »τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας Ἀλέξανδρος ἐν κυρίῳ χαίρειν.
 »Ἐνὸς σώματος ὄντος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐντολῆς τε οὔσης **2**
 »ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς τηρεῖν τὸν σύνδεσμον τῆς ὁμοροίας καὶ εἰρή-
 »νης ἀκόλουθόν ἐστι γράφειν ἡμᾶς καὶ σημαίνειν ἀλλήλοις τὰ παρ'

2—13 vgl. Rufin a. a. O. — **13—17** vgl. Socr. I 5, 6 p. 11f — **22** Das Schreiben ist erhalten in den Athanasius-HSS (vgl. G. Loescheke Rhein. Mus. LIX, 458ff u. E. Schwartz Gött. Nachr. 1904, 291f) und bei Socr. I 6 p. 12ff, aber bei diesem fehlen die Unterschriften — **26** vgl. Ephes. 4, 4, 3

A²H V¹P³ M²P¹P²

2 ἡξιοῦσθαι V¹P³ **5** προσφέρειν H **7** ἐπιχειρήσας + γὰρ H
8 θεότητος + καὶ A² **9** ταραχῆς παραίτιος ∞ H **14** δέ] τε HSS > P² |
 ἀπὸ — **16** κακὸν > A² **16** αὐτὸν corr. aus αὐτῶν A² **18** ὁ > M²
21 τοιάδε πρὸς αὐτοὺς ∞ A²

>ἐκάστοις γίνομενα, ἵνα εἴτε πάσχει εἴτε χαίρει ἐν μέλoς, ἢ συμπάσχω-
 >μεν ἢ συγχαίρωμεν ἀλλήλοις. ἐν τῇ ἡμετέρᾳ τοίνυν παροιμίᾳ ἐξῆλ- 3
 >θον νῦν ἄνδρες παράνομοι καὶ χριστομάχοι, διδάσκοντες ἀποστασίαν,
 >ἣν εἰκότως ἂν τις πρόδρομον τοῦ ἀντιχρίστου ὑπονόησειε καὶ κα-
 5 >λέσειε. καὶ ἐβουλόμην μὲν σιωπῇ παραδοῦναι τὸ τοιοῦτον, ὅπως 4
 >ἐν τοῖς ἀποστάταις μόνοις ἀναλωθῇ τὸ κακὸν καὶ μὴ εἰς ἑτέρους
 >τόπους διαβὰν τὸ τοιοῦτον ὑπώσῃ τινῶν ἀκεραίων τὰς ἀκοάς.
 >ἐπειδὴ δὲ Εὐσέβιος <ὁ> νῦν ἐν τῇ Νικομηδείᾳ, νομίσας ἐπ' αὐτῷ κειῖσθαι
 >τὰ τῆς ἐκκλησίας, ὅτι καταλείψας τὴν Βηρυτὸν καὶ ἐποφθαλμίσας
 10 >τῇ ἐκκλησίᾳ Νικομηδέων οὐκ ἐκδεδίχεται τὰ κατ' αὐτόν, προίσταται
 >καὶ τούτων τῶν ἀποστατῶν καὶ γράφειν ἐπεχείρησε πανταχοῦ συν-
 >ιστῶν αὐτούς, ὅπως ὑποσύρῃ τινὰς ἀγνοοῦντας εἰς τὴν ἐσχάτην
 >ταύτην καὶ χριστομάχον αἵρεσιν, ἀνάγκην ἔσχον, εἰδὼς τὸ ἐν τῷ
 >νόμῳ γεγραμμένον μηκέτι μὲν σιωπῆσαι, ἀναγγεῖλαι δὲ λοιπὸν πᾶσιν
 15 >ὑμῖν, ἵνα γινώσκητε τοὺς τε ἀποστάτας γενομένους καὶ τὰ τῆς αἰρέ-
 >σεως αὐτῶν δύστηνα ῥημάτια καί, ἐὰν γράφῃ Εὐσέβιος, μὴ προσέ-
 >χητε. παλαιὰν γὰρ αὐτοῦ κακόνοϊαν τὴν χρόνῳ σιωπηθεῖσαν νῦν 5
 >διὰ τούτων ἀνανεῶσαι βουλόμενος, σχηματίζεται μὲν ὡς ὑπὲρ τούτων
 >γράφειν, ἔργῳ δὲ δείκνυσιν ὅτι ὑπὲρ αὐτοῦ σπουδάζων τοῦτο ποιεῖ.
 20 >Οἱ μὲν οὖν ἀποστάται γενόμενοι εἰσιν Ἀρειος καὶ Ἀχιλλεὺς καὶ 6
 >Θαλῆς καὶ Καρπώνης καὶ ἕτερος Ἀρειος καὶ Σαρμάτης καὶ Εὐδῳῖος
 >καὶ Λούκιος καὶ Ἰούλιος καὶ Μηνᾶς καὶ Ἑλλάδιος καὶ Γάϊος καὶ σὺν
 >αὐτοῖς Σεκοῦνδος καὶ Θεωνᾶς οἱ ποτὲ λεχθέντες ἐπίσκοποι. ποῖα 7
 >δὲ παρὰ τὰς γραφὰς ἐφευρόντες λαλοῦσιν, ἔστι ταῦτα. οὐκ αἰεὶ ὁ
 25 >θεὸς πατὴρ ἦν, ἀλλ' ἦν ὅτε ὁ θεὸς πατὴρ οὐκ ἦν. οὐκ αἰεὶ ἦν ὁ
 >τοῦ θεοῦ λόγος, ἀλλ' ἐξ οὐκ ὄντων γέγονεν. ὁ γὰρ ὢν θεὸς τὸν
 >μὴ ὄντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πεποίηκεν. διὸ καὶ ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν.

1 vgl. I Kor. 12, 26 — 14 vgl. Matth. 18, 17. Röm. 16, 17 — 20—24 vgl.
 Thdt. I 4, 61 (dazu G. Loeschke in Zeitschr. f. Kirchengesch. XXXI (1910), S. 584)

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 εἴτε¹] τε P² | εἴτε²] ἢ A²H 4 ἦν] ἡ corr. in ἡ und überdies am Rand von
 anderer Hd. ἦν M² | ὑπονόησει H 7 ἀκεραίων > A² ἀκαιρέων P² 8 νῦν] μὲν P²
 11 τῶν nachtrügl. eingefügt A² 13 ταύτην nachtrügl. eingefügt P² 14 λοιπὸν
 > P² 15 γινώσκητε, aber τε corr. aus ται A², γινώσκητ^ε P² | γινώσκητε τοί-
 >τους γενομένους und am Rand τοῖς τε ἀποστάτας H 16 μὴ A² > d. übr. HSS
 17 αὐτοῦ] ἐαυτοῦ H 18 διὰ τούτων] τοῦτον A² | ἀνανεώσας P² 20 ἀχιλλεύς A²
 ἀχιλεὺς H 21 σαρμάτος V¹ 22 ἐλλάδιος A²H ἐλάδιος d. übr. HSS 23 Θεο-
 νᾶς V¹ 24 ταῦτα + δόγμα Ἀρειῶν rot geschrieben V¹, am Rand von 1. Hd. M²P¹
 25 οὐκ αἰεὶ ἦν > H 26 τὸν] τὰ H

»κτίσμα γὰρ ἐστὶ καὶ ποίημα ὁ υἱός· οὐτε δὲ ὁμοίος κατ' οὐσίαν τῷ
 »πατρὶ ἐστὶν οὐτε ἀληθινός καὶ φύσει τοῦ πατρὸς λόγος ἐστὶν οὐτε
 »ἀληθινὴ σοφία αὐτοῦ ἐστίν, ἀλλὰ εἷς μὲν τῶν ποιημάτων καὶ γεννη-
 »τῶν ἐστι, καταχρηστικῶς δὲ λέγεται λόγος καὶ σοφία, γενόμενος 8
 5 »καὶ αὐτὸς τῷ ἰδίῳ τοῦ θεοῦ λόγῳ καὶ τῇ ἐν τῷ θεῷ σοφίᾳ. ἐν ἣ
 »καὶ τὰ πάντα καὶ αὐτὸν πεποίηκεν ὁ θεός. διὸ καὶ τρεπτός ἐστι
 »καὶ ἀλλοιωτός τὴν φύσιν ὥς καὶ πάντα τὰ λογικά. ξένος τε καὶ 9
 »ἀλλότριος καὶ ἀπεχθονισμένος ἐστὶν ὁ λόγος τῆς τοῦ θεοῦ οὐσίας
 »καὶ ἄρρητός ἐστιν ὁ πατὴρ τῷ υἱῷ. οὐτε γὰρ τελείως καὶ ἀκριβῶς
 10 »γινώσκει ὁ λόγος τὸν πατέρα οὐτε τελείως ὁρᾷ αὐτὸν δύναται.
 »καὶ γὰρ καὶ ἑαυτοῦ τὴν οὐσίαν οὐκ οἶδεν ὁ υἱός ὥς ἐστι. δι' ἡμᾶς
 »γὰρ πεποιήται, ἵνα ἡμᾶς δι' αὐτοῦ ὥς δι' ὁργάνου κτίσῃ ὁ θεός. καὶ
 »οὐκ ἂν ἐπέστη. εἰ μὴ ἡμᾶς ὁ θεὸς ἤθελε ποιῆσαι.

»Ἠρώτησε γοῦν τις αὐτούς, εἰ δύναται ὁ τοῦ θεοῦ λόγος τρα- 10
 15 »πῆναι, ὥς ὁ διάβολος ἐτράπη. καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν εἰπεῖν ὅτι »ναὶ
 »δύναται, τρεπτῆς γὰρ φύσεώς ἐστι. γενητός καὶ κτιστός ἐπάρ-
 »χων. ταῦτα λέγοντας τοὺς περὶ Ἀρείου καὶ ἐπὶ τούτοις ἀναι-
 »σχυντοῦντας αὐτούς τε καὶ τοὺς συνακολουθήσαντας αὐτοῖς ἡμεῖς
 »μὲν μετὰ τῶν κατ' Αἴγυπτον καὶ τὰς Λιβύας ἐπισκόπων ἐγγὺς
 20 »ἐκαστὸν ὄντων συνελθόντες ἀνεθεματίσαμεν. οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον 11
 »προσεδέξαντο, σπονδάζοντες ἐγκαταμίξαι τὸ ψεῦδος τῇ ἀληθείᾳ καὶ
 »τῇ εὐσεβείᾳ τὴν ἀσεβειαν, ἀλλ' οὐκ ἰσχύσουσι, νικᾷ γὰρ ἡ ἀλήθεια.
 »καὶ οὐδεμία ἐστὶ »κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότους· οὐδὲ »συμφώ-
 »νησις Χριστοῦ πρὸς Βελίαν. τίς γὰρ ἤκουσε πώποτε τοιαῦτα; 12
 25 »ἢ τίς νῦν ἀκούων οὐ ξενίζεται καὶ τὰς ἀκοάς βύει ὑπὲρ τοῦ μὴ τὸν
 »κύριον τούτων τῶν ῥημάτων ψαῦσαι τῆς ἀκοῆς; τίς γὰρ ἀκούων
 »Ἰωάννου λέγοντος »ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· οὐ καταγινώσκει τούτων
 »λεγόντων »ἦν ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν, ἢ τίς ἀκούων ἐν τῷ εὐαγγελίῳ
 »μονογενῆς υἱός. καὶ δι' αὐτοῦ ἐγένετο πάντα· οὐ μισήσει

22 I Esra 3, 12 — 23f II Kor. 6, 14, 15 — 25 vgl. Ignatius Ephes. 9, 1 —
 27 Joh. 1, 1 — 29 Joh. 3, 18, 1, 3

A²H V¹P³ M²P¹P²

2 καὶ nachträgl. eingefügt H 2f οὐτε ἀληθινὴ σοφία αὐτοῦ ἐστὶν > M²
 P¹P²V¹P³ 4 γενόμενος — 5 σοφία > A²HV¹ 6 καὶ¹ > M²P¹P² 7 καὶ²
 + τὰ aber wohl erst verschrieben A² 9 καὶ ἀκριβῶς — 10 τελείως > M²P¹P²
 V¹P³ 10 λόγος] υἱός M²P¹P²V¹P³ 11 ἑαυτοῦ A² (Socr.) αὐτοῦ d. übr. HSS
 οἶδεν corr. aus εἶδεν A² 12 γὰρ > P² 14 τις corr. aus τι P² 14f τρα-
 πῆναι > A² 20 δέ] δι' V¹ 27 Ἰωάννου — 28 ἀκούων > V¹ 28 εὐαγγελίῳ
 + ὁ M²P¹P²

- >τούτους φθειγγομένους ὅτι »εἷς ἐστι τῶν ποιημάτων; πῶς γὰρ
 >δύναται εἷς εἶναι τῶν δι' αὐτοῦ γενομένων, ἢ πῶς μονογενὴς ὁ τοῖς
 >πᾶσι κατ' ἐκείνους συναριθμούμενος; πῶς δὲ ἐξ οὐκ ὄντων ἂν εἴη
 >τοῦ πατρὸς λέγοντος »ἐξηγεύξαστο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν»
 5 >καὶ »ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε; ἢ πῶς ἀν- 13
 >όμοιος τῇ οὐσίᾳ τοῦ πατρὸς ὁ ὢν εἰκὼν τελεία καὶ ἀπαύγασμα τοῦ
 >πατρὸς καὶ λέγων »ὁ ἐμὲ ἑωρακὼς ἑώρακε τὸν πατέρα»; πῶς
 >δέ, εἰ λόγος καὶ σοφία ἐστὶν ὁ νῦν τοῦ θεοῦ, »ἦν ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν»;
 Ἰσον γὰρ ἐστὶν αὐτοὺς λέγειν ἄλογον καὶ ἄσφόν ποτε τὸν θεόν. πῶς 14
 10 >δὲ τρεπτός καὶ ἄλλοιωτός ὁ λέγων δι' ἑαυτοῦ μὲν »ἐγὼ ἐν τῷ
 >πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί» καὶ »ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐσμέν»
 >διὰ δὲ τοῦ προφήτου »Ἴδετέ με ὅτι ἐγὼ εἰμι καὶ οὐκ ἡλλοίω-
 >μαι»; εἰ γὰρ καὶ ἐπ' αὐτόν τις τὸν πατέρα δύναται τὸ ῥητὸν ἀνα-
 >γέρειν, ἀλλὰ ἁρμοδιώτερον ἂν εἴη περὶ τοῦ λόγου νῦν λεγόμενον
 15 >ὅτι καὶ γενόμενος ἄνθρωπος οὐκ ἡλλοίωται, ἀλλ' ὡς εἶπεν ὁ ἀπό-
 >στολος »Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς
 >τοὺς αἰῶνας». τί δὲ ἄρα εἶπεν αὐτοὺς ἔπεισεν ὅτι δι' ἡμᾶς γέγονε,
 >καίτοι τοῦ Παύλου λέγοντος »δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ
 >πάντα»; περὶ γὰρ τοῦ βλασφημεῖν αὐτοὺς ὅτι οὐκ οἶδε τελείως 15
 20 >ὁ νῦν τὸν πατέρα, οὐ δεῖ θαυμάζειν. ἅπαξ γὰρ προθέμενοι χριστο-
 >μαχεῖν. παρακρούονται καὶ τὰς φωνὰς αὐτοῦ λέγοντος »καθὼς
 >γινώσκει με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ γινώσκω τὸν πατέρα». εἰ μὲν
 >οὖν ἐκ μέρους ὁ πατήρ γινώσκει τὸν νῦν, δῆλον ὅτι καὶ ὁ νῦν οὐ
 >τελείως γινώσκει τὸν πατέρα· εἰ δὲ τοῦτο λέγειν οὐ θέμις, οἶδε δὲ
 25 >τελείως ὁ πατήρ τὸν νῦν, δῆλον ὅτι καθὼς γινώσκει ὁ πατήρ τὸν
 >ἑαυτοῦ λόγον, οὕτως καὶ ὁ λόγος γινώσκει τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, οὐ
 >καὶ ἔστι λόγος.
- >Ταῦτα λέγοντες καὶ ἀναπτύσσοντες τὰς θείας γραφὰς πολλάκις 16
 >ἐνετρέψαμεν αὐτούς, καὶ πάλιν ὡς χαμαιλέοντες μετεβάλλοντο,
 30 >φιλονεικοῦντες εἰς ἑαυτοὺς ἐφελκῦσαι τὸ γεγραμμένον »ὅταν ἔλθῃ
 >ἀσεβὴς εἰς βάθος κακῶν, καταφρονεῖ». πολλὰ γοῦν ἀρέσεις

4 Psal. 44, 1 — 5 Psal. 109, 3 — 6 vgl. Weish. Sal. 7, 26 — 7 Joh. 14, 9
 — 8 vgl. Joh. 1, 1. I Kor. 1, 24 — 10 Joh. 14, 11 — 11 Joh. 10, 30 — 12 Mal.
 3, 6 — 16 Hebr. 13, 8 — 18 Hebr. 2, 10 — 21 Joh. 10, 15 — 30 Prov. 18, 3

A²H V¹P³ M²P¹P²

8 ἐστὶ τοῦ θεοῦ ὁ νῦν ~ V¹P³M²P¹P² 14 νῦν > H 23 οὐ] μὴ V¹P³
 24 τοῦτον P³ | οἶδε] εἶδε V¹ 29 ἀνετρέψαμεν H (Soer.) 30 f ἀσεβὴς
 ἔλθῃ ~ V¹

>πρὸ αὐτῶν γεγόνασιν, αἵτινες πλέον τοῦ δέοντος τολμήσασαι πεπτώ-
 >κασιν εἰς ἀφροσύνην, οὗτοι δὲ διὰ πάντων ἑαυτῶν τῶν ῥηματίων
 >ἐπιχειρήσαντες τὰ εἰς ἀναίρεσιν τῆς τοῦ λόγου θεότητος, ἐδικαίω-
 >σαν ἑξ ἑαυτῶν ἐκείνας ὡς ἐγγύτεροι τοῦ ἀντιχρίστου γενόμενοι. διὸ
 5 >καὶ ἀπεκρύνθησαν καὶ ἀνεθεματίσθησαν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. λν- 17
 >ποῦμεθα μὲν οὖν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τούτων καὶ μάλιστα ὅτι μαθόν-
 >τες ποτὲ καὶ αὐτοὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας νῦν ἀπεπήδησαν, οὐ ξενιζό-
 >μεθα δέ. τοῦτο γὰρ καὶ Ὑμέναιος καὶ Φιλητὸς πεπόνθασιν καὶ πρὸ
 >αὐτῶν Ἰούδας ὁ(ς) ἀκολουθήσας τῷ σωτῆρι ὑστερον προδότης καὶ
 10 >ἀποστάτης γέγονε. καὶ περὶ τούτων δὲ αὐτῶν οὐκ ἀδίδακτοι 18
 >μεμενήμεν, ἀλλ' ὁ μὲν κύριος προείρηκε >βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς
 >πλανήσῃ. πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέ-
 >γοντες ὅτι ἐγὼ εἰμι καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε, καὶ πολλοὺς
 >πλανήσουσι. μὴ πορευθῆτε οὖν ὀπίσω αὐτῶν, ὁ δὲ Παῦλος
 15 >μαθὼν ταῦτα παρὰ τοῦ σωτῆρος ἔγραψεν >ὅτι ἐν ὑστέροις και-
 >ροῖς ἀποστήσονται τινες ἀπὸ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως,
 >προσέχοντες πνεύμασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων
 >ἀποστρεφόμενων τὴν ἀλήθειαν. τοῦ τοίνυν κυρίου καὶ σωτῆ- 19
 >ρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τε ἑαυτοῦ παραγγέιλαντος καὶ διὰ τοῦ
 20 >ἀποστόλου σημάναντος περὶ τῶν τοιούτων ἀκολούθως ἡμεῖς αὐτή-
 >κοι τῆς ἀσεβείας αὐτῶν γενόμενοι ἀνεθεματίσαμεν, καθὰ προείπομεν,
 >τοὺς τοιούτους, ἀποδείξαντες αὐτοὺς ἄλλοτρίους τῆς καθολικῆς
 >ἐκκλησίας τε καὶ πίστεως. ἐδηλώσαμεν οὖν καὶ τῇ ὑμετέρᾳ θεο- 20
 >σεβείᾳ, ἀγαπητοὶ καὶ τιμιώτατοι συλλειτουργοί, ἵνα μήτε τις ἐξ
 25 >αὐτῶν, εἰ προπετεύσαιντο καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν, προσδέξῃσθε μήτε
 >Εὐσεβίῳ ἢ ἑτέρῳ τινὶ γράφοντι περὶ αὐτῶν πεισθῆτε. πρέπει γὰρ
 >ἡμῶς Χριστιανοὺς ὄντας πάντας τοὺς κατὰ Χριστοῦ λέγοντάς τε
 >καὶ φρονοῦντας ὡς θεομάχους καὶ φθορέας τῶν ψυχῶν ἀποστρέ-
 >φεσθαι, καὶ μηδὲ κἂν χαίρειν τοῖς τοιούτοις λέγειν, ἵνα μήποτε καὶ
 30 >ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν κοινωνοὶ γενόμεθα, ὡς παρήγγειλεν ὁ μακά-

8 vgl. II Timoth. 2, 17 — 11 Matth. 24, 4. 5. Luk. 21, 8 — 15 I Timoth. 4, 1 —
 18 Tit. 1, 14 — 29 vgl. II Joh. 10

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 τολῆσαι A² 4 ἐγγύτεροι P³ 5 ἀπεκρύνθησαν H 6 μὲν > P²
 8 γὰρ] δὲ V¹P³ γὰρ δὲ P¹ | καὶ³ > V¹ 9 αὐτοῦ A² | ὁ(ς) corr. Holl 10 περὶ]
 ἐπὶ P² 13 ὅτι > A²H (Soer.) | ὁ καιρὸς + μου A² 14 οὖν > V¹P³ (Soer.
 Athanas.) 18 ἀποστρεφόμενοι H 19 αὐτοῦ H 22 ἀποδείξαντες + τε A²M²P¹P²
 αὐτοὺς > H 23 τε > A²H | ἡμετέρα P³ 25 ἡμῶς P³ | προσδέξῃσθε,
 aber η aus α corr. A² 28 φρονοῦντας ὡς > A² | ὡς] ὁς HV¹P³

»ριος Ἰωάννης. προσείπατε τοὺς παρ' ὑμῖν ἀδελφούς, ὑμᾶς οἱ σὺν
 »ἐμοὶ προσαγορεύουσιν.

»*Ἀλεξανδρείας πρεσβύτεροι*

- »*Κόλλωνθος πρεσβύτερος σύμψηφός εἰμι τοῖς γεγραμμένοις καὶ* 21
 5 »*τῇ καθαιρέσει Ἀρείου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀσεβησάντων.*
 »*Ἀλέξανδρος πρεσβύτερος ὁμοίως Διόσκορος πρεσβύτερος ὁμοίως*
 »*Διονύσιος πρεσβύτερος ὁμοίως Εὐσέβιος πρεσβύτερος ὁμοίως*
 »*Ἀλέξανδρος πρεσβύτερος ὁμοίως Σίλας πρεσβύτερος ὁμοίως*
 »*Ἀρποκρατίων πρεσβύτερος ὁμοίως Ἀγάθων πρεσβύτερος ὁμοίως*
 10 »*Νεμέσιος πρεσβύτερος ὁμοίως Λόγγος πρεσβύτερος ὁμοίως*
 »*Σιλβανὸς πρεσβύτερος ὁμοίως Πιρωτὸς πρεσβύτερος ὁμοίως*
 »*Ἀπὶς πρεσβύτερος ὁμοίως Προτέριος πρεσβύτερος ὁμοίως*
 »*Παῦλος πρεσβύτερος ὁμοίως Κῦρος πρεσβύτερος ὁμοίως*

»*διάκονοι*

- 15 »*Ἀμμώνιος διάκονος ὁμοίως Μακάριος διάκονος ὁμοίως*
 »*Πιστὸς διάκονος ὁμοίως Ἀθανάσιος διάκονος ὁμοίως*
 »*Εὐμενὴς διάκονος ὁμοίως Ἀπολλώνιος διάκονος ὁμοίως*
 »*Ὀλύμπιος διάκονος ὁμοίως Ἀφθόνιος διάκονος ὁμοίως*
 »*Ἀθανάσιος διάκονος ὁμοίως Μακάριος διάκονος ὁμοίως*
 20 »*Παῦλος διάκονος ὁμοίως Πέτρος διάκονος ὁμοίως*
 »*Ἀμνντιανὸς διάκονος ὁμοίως Γάιος διάκονος ὁμοίως*

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 ἰω̄ A²HP³ 4 Κόλωνθος M²P¹P², ὀλλωνθος d. h. es ist wie öfter K rot vorzusetzen vergessen P³ 6 πρεσβ.² > (aus Raumangel) A² 6—8 ἀλέξανδρος πρεσβύτερος ὁμοίως, εὐσέβιος πρεσβύτερος ὁμοίως, ἀλέξανδρος πρεσβύτερος ὁμοίως, διονύσιος πρεσβύτερος ὁμοίως, διόσκορος πρεσβύτερος ὁμοίως, σίλας πρεσβύτερος ὁμοίως ~ H 6f διονύσιος πρεσβύτερος ὁμοίως, διόσκορος πρεσβύτερος ὁμοίως ~ M²P² (von den Athanas.-HSS hat R Διόσκορος Διονύσιος, B erst umgekehrt, dann aber umgeordnet) 7 εὐσέβιος A² 8 ὁμοίως¹ > (am Zeilenende) A² 9 ἀγαθός V¹P³ (Athan.) | πρεσβ.² > A² 10 λογγίνος H 11 πιρωτὸς corr. aus πυρωτὸς A² 12 πρεσβ.² > A² 15—21 In der Vorlage von A² waren die Columnen offenbar vertauscht. Daher erscheinen die Namen in A² paarweise umgeordnet; also: μακάριος διακ. ὁμ. ἀμμώνιος διακ. ὁμ. ἀθανάσιος διακ. ὁμ. πιστός usf. 17 Die Namen ~ P³ 19 Ἀθανάσιος > P³ 21 ἀμνντιανὸς H ἀμνντιανὸς P² > M² | hier fügt P² Ἀπολλῶς ein und läßt ihn S. 40, 2 aus

»Μαρεώτου πρεσβύτεροι

»Απολλῶς πρεσβύτερος ὁμοίως	»Ἰγγένιος πρεσβύτερος ὁμοίως
»Αμμωνᾶς πρεσβύτερος ὁμοίως	Διόσκορος πρεσβύτερος ὁμοίως
»Σωστράτης πρεσβύτερος ὁμοίως	Θέων πρεσβύτερος ὁμοίως
5 »Τύραννος πρεσβύτερος ὁμοίως	Κόπρης πρεσβύτερος ὁμοίως
»Αμμωνᾶς πρεσβύτερος ὁμοίως	»Ῥοίων πρεσβύτερος ὁμοίως
»Σερῆνος πρεσβύτερος ὁμοίως	Δίδυμος πρεσβύτερος ὁμοίως
»Πρακλῆς πρεσβύτερος ὁμοίως	Βόκκων πρεσβύτερος ὁμοίως
»Αγάθων πρεσβύτερος ὁμοίως	»Αχιλλᾶς πρεσβύτερος ὁμοίως
10 »Σαραπίων διάκονος ὁμοίως	»Θιάκονοι
»Δίδυμος διάκονος ὁμοίως	»Ιουῆστος διάκονος ὁμοίως
»Μαῦρος διάκονος ὁμοίως	Δημήτριος διάκονος ὁμοίως
»Κομῶν διάκονος ὁμοίως	Μάρκος διάκονος ὁμοίως
15 »Τρέφων διάκονος ὁμοίως	»Αλέξανδρος διάκονος ὁμοίως
»Δίδυμος διάκονος ὁμοίως	»Αμμώνιος διάκονος ὁμοίως
»Σέρας διάκονος ὁμοίως	Πτολαρίων διάκονος ὁμοίως
»Ἰέραξ διάκονος ὁμοίως	Γάιος διάκονος ὁμοίως
	Μάρκος διάκονος ὁμοίως».

Τοιαῦτα τοῖς ἀπανταχοῦ κατὰ πόλιν Ἀλεξάνδρου γράφοντος 22
 20 χεῖρον ἐγένετο τὸ κακόν. ταῦτα γνοὺς ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος,
 καὶ τὴν ψυχὴν ὑπεραλγῆσας συμφορὰν τε οἰκείαν τὸ πρᾶγμα ἡγού-
 μενος. παραχοῇμα τὸ ἀνασθεῖν κακὸν κατασβέσαι σπονδάζων, γράμ-
 ματα πρὸς Ἀλέξανδρον καὶ Ἀρειον διαπέμπεται δι' ἀνδρὸς ἁγιοπίστου,

19—S. 41, 2 vgl. Socr. I 6, 31 p. 22 und I 7, 1 p. 26

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 πρεσβύτερος und am Rand von dem Corrector ff πρεσβύτεροι P¹
 2 ἀπωλός A² ἀπολώς H | ἰγγένιος HP²P³ πρεσβύτερος² > A² 4. 6. 8 πρεσβ.¹
 > A² 7 σερίνος A²H 8 βοκῶν HP² κόκκων V¹ 9 ἀγάθωνος aber der Cor-
 rector am Rand ff ἀγαθός P¹ ἀγαθός V¹ Athan. | ἀχιλλᾶς H | nach ἀχιλλᾶς
 eingefügt σαραπίων (so!) πρεσβ. ὁμ., dafür fehlt d. Name Z. 11 unter den Dia-
 konen P² 10 διάκονοι > H 11 σαραπίων A²HM²P¹P² 11 u. 12 Die Namen
 ∼ M² 13 μαῦρος διακ. ὁμ. > P³ 14 κομῶν V¹P³ 14—18 κομῶν διάκονος
 ὁμοίως τρέφων διακ. ὁμ. δίδυμος διακ. ὁμ. σέρας διακ. ὁμ. ἔρξ διακ. ὁμ. μάρκος
 διακ. ὁμ. ἀλέξανδρος διακ. ὁμ. ἀμμώνιος διακ. ὁμ. πτολαρίων διακ. ὁμ. γάιος διακ.
 ὁμ. μάρκος διακ. ὁμ. P² (d. h. der Schreiber hat von κομῶν an vertikal gelesen)
 14 διακ.² > A² 15 Die Namen ∼ V¹ | τρέφων A²H 16 πτωλαρίων V¹P³
 18 σέρας A² σέβαξ H ἔρξ M² ἔρξ P¹ (P²) ἰέραξ V¹P³ (Athan.)

ἐπισκόπου πόλεως μᾶς τῶν Σπαρίων Κορυδοῦβης. ἐπεὶ αὐτὸν ἡγάπα
καὶ διὰ τιμῆς ἤγεν ὁ βασιλεὺς.

Ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου βασιλέως πρὸς Ἀλέξανδρον καὶ Ἀρείου διαπεμφθεῖσα
διὰ Ὁσίου ἐπισκόπου Κορυδοῦβης.

- 5 » Νικητῆς Κωνσταντῖνος μέγιστος Σεβαστὸς Ἀλεξάνδρου καὶ Ἀρείου. 4 1
» Μανθάνω ἐκείθεν ὑπῆρχθαι τοῦ παρόντος ζητήματος τὴν κατα-
» βολήν, ὅτε σὺ αὐτός, ὦ πάτερ Ἀλέξανδρε, παρὰ τῶν πρεσβυτέρων
» ἐξήτης, τί δὴ ποτε αὐτῶν ἕκαστος φρονεῖ ὑπὲρ τινος τόπου τῶν
» ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένων, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ ματαίου τινὸς ζητήματος
10 » μέρους πυνθάνοιτο, σὺ τε, ὦ Ἀρείε, ὅπερ ἢ μήτε τὴν ἀρχὴν ἐνθυ-
» μιηθῆναι σε ἔδει ἢ ἐνθυμηθέντα σιωπῇ παραδοῦναι προσῆκον ἦν,
» ἀπροόπτως ἀντέθηκας. ὅθεν τῆς ἐν ὑμῖν διχονοίας ἐγερεθείσης 2
» ἢ μὲν σύνοδος ἡρνήθη, ὁ δὲ ἀγιώτατος λαὸς εἰς ἀμφοτέρους
» σχισθεὶς ἐκ τῆς τοῦ κοινοῦ σώματος ἀρμονίας ἐχωρίσθη. οὐκοῦν
15 » ἐκάτερος ὑμῶν ἐξ Ἰσου τὴν γνώμην παρασχών, ὅπερ ἂν ὑμῖν ὁ συν-
» θεράπων ὑμῶν δικαίως παραινέι, δεξάσθω. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; 3
» οὔτε ἐρωτᾶν ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἐξ ἀρχῆς προσῆκον ἦν οὔτε ἐπε-
» ρωτώμενον ἀποκρίνασθαι. τὰς γὰρ τοιαύτας ζητήσεις πάσας οὐ
» νόμου τινὸς ἀνάγκη προστάττει, ἀλλὰ ἀνωφελοῦς ἀργίας ἐρεσχελία
20 » προτίθησιν· εἰ δὲ καὶ φυσικῆς τινος γυμνασίας ἕνεκα γίνοιτο,
» ὅμως ὀφείλομεν εἶσω τῆς διανοίας ἐγκλείειν καὶ μὴ προχεῖρως εἰς
» δημοσίας συνόδους ἐκφέρειν, μηδὲ ταῖς πάντων ἀκοαῖς ἀπρονοήτως
» πιστεύειν. πόσος γάρ ἐστιν ἕκαστος, ὡς πραγμάτων οὕτω μεγάλων
» καὶ λίαν δυσχερῶν δύναμιν ἢ πρὸς τὸ ἀκριβὲς συνιδεῖν ἢ κατ' ἀξίαν
25 » ἐξημεῦσαι; καὶ μετὰ βραχεία· οὐκοῦν φευγτέον ἐν τοῖς τοιούτοις 4
» τὴν πολυλογίαν, ἵνα μήπως, ἡμῶν ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως τὸ προ-
» τεθὲν ἐξημεῦσαι μὴ δυνηθέντων, ἢ τῶν διδασκομένων ἀκροατῶν
» βραδυτέρα σύρεις πρὸς ἀκριβῆ τοῦ ῥηθέντος κατάληψιν ἐλθεῖν μὴ

3 Das Brieffragment nach Soer. I, 7 (Gelasius kürzt), der vollständige Brief
bei Eus. V. C. II c. 64ff

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 κορυδοῦβης am Rand von anderer Hand A²Soer. κορυδοῦβης M² κορυδοῦ-
βης corr. in κορυδοῦβης P³ 4 κορυδοῦβης M² κορυδοῦβα (so!) von späterer Hd.
corr. in κορυδοῦβα P³ 10 τε] δὲ M² | ὅπερ] ὁ P² 11 σε > M²P¹P² 12 προ-
όπτως P³ 13 ἢ μὲν σύνοδος ἡρνήθη > P³ 16 τι] ὅτι M² 20 προστίθηναι
A²H Soer. | δὲ > A²V¹P³ 23 πιστεύσειν V¹ | ἕκαστον P¹ 24 συνιδεῖν M²P¹
25 ff Der Text der Vorlage geändert; ἢ σύρεις... χωρήσασα ist nom. absol. 26 μί-
πως + ἢ Eus. Soer. 27 ἢ] ἢ Eus. Soer. > P³ 28 βραδυτέρα συνείσει Eus. Soer.

χωρήσασα, αὐθις ἐξ ἑκατέρου τούτων ἢ βλασφημίας ἢ σχίσματος
εἰς ἀνάγκην ὁ δῆμος περισταίη. καὶ μεθ' ἕτερα· τὸ γὰρ διχοροεῖν
οὔτε πρότερον οὔτε ὅλως θεμιτὸν εἶναι πιστεύεται.

Ἵνα δὲ μικρῷ παραδείγματι τὴν ὑμετέραν σύνεσιν ὑπομνήσασαι, 5
ἵστε δῆπου καὶ τοὺς φιλοσόφους αὐτούς, ὥς ἐν ἐνὶ μὲν ἅπαντες
δόγματι συντίθενται, πολλάκις δὲ ἐπειδὴν ἐν τινι τῶν ἀποφάσεων
μέρει διαφωνῶσιν, εἰ καὶ τῇ τῆς ἐπιστήμης ἀρετῇ χωρίζονται, τῇ
μέντοι τοῦ δόγματος ἐνώσει πάλιν εἰς ἀλλήλους ἐμπνέουσιν. εἰ
δὲ τοῦτό ἐστι, πῶς οὐ πολλῷ δικαιότερον ὑμᾶς τοὺς τοῦ μεγά-
λου θεοῦ θεράποντας καθεστῶτας, ἐν τοιαύτῃ προαιρέσει θρη-
σκείας ὁμοψήγους ἀλλήλοις εἶναι; ἐπισκεψόμεθα δὴ λογισμῷ 6
μείζονι, καὶ πλείονι σύνεσι τὸ δηθὲν ἐνθυμηθῶμεν, εἴπερ ὀρθῶς
ἔχει δι' ὀλίγας καὶ ματαίων δημάτων ἐν ὑμῖν φιλονεικίας ἀδελφούς
ἀδελφοῖς ἀντικεῖσθαι καὶ τέκνα πατράσι καὶ τὸ τῆς συνόδου τίμιον
ἀσβεβὲι διχονοίᾳ χωρίζεσθαι δι' ὑμῶν. ἀποστῶμεν ἐκόντες τῶν 7
διαβολικῶν πειρασμῶν. ὁ μέγας ἡμῶν θεός, ὁ σωτὴρ πάντων, κοινὸν
ἡμᾶσι τὸ φῶς ἐξέτεινεν. ὅφ' οὐ τῇ προνοίᾳ ταύτην ἡμεῖς τῷ θερα-
πευτῇ τοῦ κρείττονος τὴν σπουδὴν εἰς τέλος ἐνεγκεῖν συγχωρήσατε,
ὅπως ὑμᾶς τοὺς ἐκείνου δῆμονες ἐμῇ προσφωνήσει καὶ ὑπηρεσίᾳ καὶ
20 νουθεσίᾳ ἐνστάσει πρὸς τὴν τῆς συνόδου ἀγίαν κοινωνίαν ἐπαγά-
γοιμι.

Καὶ μεθ' ἕτερα· περὶ μὲν τῆς θείας προνοίας μία τις ἐν ὑμῖν 8
ἔστω πίστις, μία σύνεσις, μία συνθήκη τοῦ κρείττονος, ἃ δὲ ὑπὸ τῶν
ἐλαχίστων τούτων ζητήσεων ἐν ἀλλήλοις ἀκριβολογείσθε, καὶ μὴ
25 πρὸς μίαν γνώμην συμφέρετε, μένειν εἶσω λογισμοῦ προσήκει τῷ
τῆς διανοίας ἀπορρήτῳ τηρούμεναι. τὸ μέντοι τῆς κοινῆς φιλίας
ἐξαιρέτον καὶ ἡ τῆς ἀληθείας πίστις ἣ τε περὶ τὸν θεὸν καὶ τοῦ

A² A¹ (von Z. 9 τοῦς an = fol. 37r) H V¹P³ M²P¹P²

1 χωρησάντων Eus. Socr. 2 ἀνάγκην] die Endung -κην heute nicht mehr
zu sehen A² 4 ὑμετέραν M²P¹ 5 τοῖς φιλοσόφοις P² | ἐν > H 6 ἐν] ἂν P³
7 εἰ + δὲ H 8 δόγματος] σώματος A²V¹P³ Socr. FM | σμπνέοναι A²H
Socr. Eus. 9 ὑμᾶς || τοὺς Seitenwechsel A², gleichzeitig setzt wieder A¹ ein
10f ἐν τῇ τῆς τοιαύτῃ προαιρέσει θρησκείας HM²P¹ ἐν τῇ ταύτης προαιρέσει θρη-
σκείας P² 11 ὁμοψήγους] ὁμοψήχους P³ Socr. Eus. | ἀλλήλους V¹ 13 ὀλί-
γων P² | ματαίων > P² | ὑμῖν aus ἡμῖν corr. P² 15 διχονοίᾳ] διανοία A¹ |
ἀποστῶμεν + οὖν H 17 ὅφ' ἔφ' A¹HP³ (ἔφ' Socr. ὅφ' Eus.) 19 ὑμᾶς]
ἡμᾶς P³ | προσφωνήσει P³ Socr. Eus. προσφωνήσει HSS 22 μὲν + οὖν A¹
24 καὶ] καὶ P³ 25 λογισμῶν A¹ λογισμῷ P³ 27f τὸν νόμον P²

>νόμον θρησκεία καὶ τιμὴ μενέτω παρ' ὑμῖν ἀσάλευτος. ἐπανε- 9
 >θετε δὴ πρὸς τὴν ἀλλήλων φιλίαν τε καὶ χάριν, ἀπόδοτε τῷ σύμ-
 >παντι λαῷ τὰς οἰκείας περιπλοκάς, ὑμεῖς τε αὐτοὶ καθάπερ τὰς
 >ἐναντῶν ψυχὰς ἐκκαθάραντες αὐτὶς ἀλλήλους ἐπίγνωτε· ἡδεῖα γὰρ
 5 >πολλάκις γίνεται φιλία μετὰ τὴν τῆς ἔχθρας ἀπόθεσιν αὐτὶς εἰς
 >καταλλαγὴν ἐπανελθοῦσα. ἀπόδοτε οὖν μοι γαληνὰς μὲν ἡμέρας 10
 >νύκτας δὲ ἀμερίμνους, ἵνα καὶ μοί τις ἡδονὴ καθαροῦ φωτός καὶ βίου
 >λοιπὸν ἡσυχου εὐφροσύνη σῶζῃται. εἰ δὲ μή, στένειν ἀνάγκη καὶ 11
 >δακρυοῖς δι' ὅλου συνέχεσθαι καὶ μηδὲ τὸν τοῦ ζῆν αἰῶνα πρῶως
 10 >ὑφίστασθαι. τῶν γὰρ τοι τοῦ θεοῦ λαῶν, τῶν συνθεραπόντων
 >λέγω τῶν ἱμῶν, οὕτως ἀδίκῃ καὶ βλαβερᾷ πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίᾳ
 >κεχωρισμένων ἐμὲ πῶς ἐγχωρεῖ τῷ λογισμῷ συνεστάναι λοιπόν; ἵνα 12
 >δὲ τῆς ἐπὶ τούτῳ λύπης τὴν ὑπερβολὴν αἰσθήσεσθε, ἀκούσατε.
 >πρώην ἐπιστὰς τῇ Νικομηδέων πόλει παραχρηῖμα εἰς τὴν ἐφ' ἡμῶν
 15 >ἡλείγνυον τῇ γνώμῃ. σπεύδοντι δὲ μοι πρὸς ὑμᾶς ἤδη καὶ τῷ
 >πλείονι μέρει σὺν ὑμῖν ὄντι ἢ τοῦδε τοῦ πράγματος ἀγγελία πρὸς
 >τὸ ἔμπαλιν τὸν λογισμὸν ἀνεχαίτισεν, ἵνα μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶν
 >ἀναγκασθῇην, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀκοαῖς προσέσθαι δυνατόν ἡγούμην. ἀνοί- 13
 >ξατε δὴ μοι λοιπὸν ἐν τῇ καθ' ὑμᾶς ὁμονοίᾳ τῆς ἐφ' ἡμῶν τὴν ὁδόν,
 20 >ἣν ταῖς πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίαις ἀπεκλείσατέ μοι, καὶ συγχωρή-
 >σατε θάπτον ὑμᾶς τε ὁμοῦ καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας δῆμους ἐπιδειν
 >χαίροντα καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀπάντων ὁμονοίας τε καὶ ἐλευ-
 >θερίας ὀφειλομένην χάριν ὑπ' εὐφῆμοις λόγων συνθήμασιν ὁμολογῇ-
 >σαι τῷ κρείττονι.

25 Τοιαῦτα μὲν θαυμάσια καὶ σοφίας μετὰ παρήναι ἡ τοῦ βασιλέως 14
 ἐπιστολή. τὸ δὲ κακὸν ἐπικρατέστερον ἦν καὶ τῆς βασιλείας σπουδῆς
 καὶ τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ διακονησαμένου τοῖς γραμμασιν.

25—27 = Socr. I 8, 1 p. 35

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 καὶ > V¹P³ | ἡμῖν P³ 4 ἐκκαθαράντες A¹M²P¹P²V¹P³ | am Rand
 γνώμη A¹HP² 5 ἀπόθεσιν M²P¹P²V¹ ἐπόθεσιν A¹P³Eus. ^δἀπόθεσιν H 10 τῶν¹
 τὸν P² 13 τούτου P² | αἰσθήσθησθε H αἰσθησθε Socr. 15 ἡμᾶς P³
 ἡμῖν P³ 18 προσέσθαι Socr. M²P¹P² προσεῖσθαι H V¹P³. Das Wort am Zeilen-
 anfang zerstört, aber unter der Zeile von spät. Hd. προσεῖσθαι A¹ 19 ἡμᾶς HP³
 20 μοι > V¹ 21 συγχωρήσατέ + μοι H 23f ὁμολογεῖσθαι H 25 καὶ
 σοφίας μετὰ > P³

Ὅπου ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος στέροdon ἐπισκόπων ἐπὶ τῆς
Νικαίων κελεύει γενέσθαι.

Ὅρων τοίνυν ὁ βασιλεὺς ταραττομένην τὴν ἐκκλησίαν σὺν ὁdon 5 1
οἰζουμενικὴν συγκροτεῖ, τοὺς πανταχόθεν ἐπισκόπους διὰ γραμμάτων
5 εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας ἀπαντῆσαι παρακαλῶν. ἦν δὲ αὐτῷ ἐξ-
καιδέκατον ἔτος καὶ μῆρες ἐξ τῆς βασιλείας, ὅτε ταῦτα αὐτῷ ὑπὲρ
τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ἐσπούδαστο. παρῆσαν τε ἐκ πολλῶν 2
ἐπαρχιῶν τε καὶ πόλεων οἱ ἐπίσκοποι, περὶ ὧν ὁ Παμφίλον Εὐσέβιος
ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῶν εἰς τὸν Κωνσταντίνου βίον τάδε κατὰ
10 λέξιν φησὶν· τῶν γοῦν ἐκκλησιῶν ἀπασῶν, αἱ τὴν Εὐρώπην ἅπασαν,
Λιβύην τε καὶ τὴν Ἀσίαν ἐπλήρουν, ὁμοῦ συνῆκτο τῶν τοῦ θεοῦ
λειτουργῶν τὰ ἀκροθίνια· εἰς τε οἶκος εὐκτήριος, ὥσπερ ἐκ θεοῦ 3
πλατυνόμενος, ἔνδον ἐχώρει κατὰ τὸ αὐτὸ Σύρους τε ἅμα καὶ Κίλι-
κας Φοινίκας τε καὶ Ἀραβας καὶ Παλαιστινοὺς καὶ ἐπὶ τούτοις
15 Αἰγυπτίους Θηβαίους Αἰθίους τοὺς τε ἐκ Μέσης τῶν ποταμῶν ὁρω-
μένους. ἦδη δὲ καὶ Πέρσης ἐπίσκοπος τῇ συνόδῳ παρῆν, οὐδὲ Σκύ-
θης ἀπελιμπάνετο τῆς χορείας· Πόντος τε καὶ Ἀσία Φρυγία τε καὶ
Παμφυλία τοὺς παρ' αὐτοῖς παρείχον ἐκκρίτους. ἀλλὰ καὶ Θράκες
καὶ Μακεδόνες Ἀχαῖοι τε καὶ Πειρωῶται οἱ (δ') ἔτι προσωτάτω οἰκοῦν-
20 τε· ἀπὴντων, αὐτός τε Σπάνων ὁ πάνν βοώμενος Ὅσιος, ἐπέχων
καὶ τὸν τόπον τοῦ τῆς μεγίστης Ῥώμης ἐπισκόπου Σιλβέστρου σὺν
πρεσβυτέροις Ῥώμης Βίττονι καὶ Βικεντίῳ τοῖς πολλοῖς ἅμα συνε-
δρεύων. τῆς δὲ νῦν βασιλευούσης πόλεως ὁ μὲν προεστὼς Μητρο- 4
γάνης τοῦνομα διὰ γῆρας ἐστέρει, πρεσβύτεροι δὲ αὐτοῦ παρόντες
25 τὴν αὐτοῦ τάξιν ἐτέλουν, ὧν ὁ εἰς Ἀλέξανδρος ἦν, ὁ μετ' αὐτὸν
ἐπίσκοπος τῆς αὐτῆς γεγονὼς πόλεως. τοιοῦτον μόνος ἐξ αἰῶνος 5

3—S. 45, 18 vgl. Soer. I S p. 36 ff. Aus ihm schöpft Gelasius, nicht aus dem von ihm zitierten Originalbericht des Euseb V. C. III c. 7. S. — 5 Die Zeitangabe, die bei Soer. fehlt, unter Rückverweisung wiederholt S. 134, 24, wo als Quelle τὰ παλαιὰ διηγήματα (s. a. S. 33, 13) angeführt werden. Etwa der S. 5, 20 genannte Johannes?

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 Eine von späterer Hd. geschriebene verstümmelte Randlesart scheint die Capitellüberschrift in anderer Form zu enthalten (fol. 37^v) A¹ | θεοφιλέστατος > M²P¹P² | τῆς] τῇ H 4 πανταχόθεν aus πανταχοῦ corr. M² 7 ἐκκλησιαστικῆς + ἰσοτόριās A¹ 10 ἀπασῶν] πασῶν V¹ ἐκπασῶν P³ 13 τε καὶ ἅμα ∞ M² 14 ἄραβας A¹ 14 f Αἰγυπτίους ἐπὶ τούτοις ∞ HM²P¹P² 18 ἐκκρίτους Soer. ἐγκρίτους HSS 19 ἡπειρωταὶ] οἱ πειωταὶ P³ 20 ἀπὴντων] ἀπάντων H | σπάνων] πάντων H | βοώμενος + ὁ V¹P³ 23, δὲ Soer.] τε HSS 24 ἐστέρει] ἡσθένει A¹ 25 Ἀλέξανδρος — S. 45, 1 εἰς am Rand nachgetragen H 26 πόλεως γεγονώς ∞ P²

εἰς βασιλεὺς Κωνσταντῖνος Χριστῷ στέφανον δεσμῷ συνάψας εἰρή-
νης, τῷ αὐτοῦ σωτῆρι τῆς κατ' ἐχθρῶν πολεμίων νίκης θεοπροπέε
ἀντίθει χαριστήριον, εἰκόνα χορείας ἀποστολικῆς ταύτην καθ' ἡμᾶς
συστησάμενος. ἐπεὶ καὶ κατ' ἐκείνους συνήχθαι λόγος ἀπὸ παντὸς 6
5 ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἀνδρας εὐλαβεῖς, καθὼς ἐν ταῖς
πράξεσι τῶν ἀποστόλων, ἐν οἷς ἐτύχανον »Πάρθοι καὶ Μῆδοι
καὶ Ἑλαμίται«, πλὴν ὅσον ἐκείνοις μὲν ὑστέρει τὸ μὴ ἐκ θεοῦ λει-
τουργῶν συνεστάναι τοὺς πάντας, ἐπὶ δὲ τῆς παρούσης χορείας ἐπι-
σκόπων μὲν πληθὺς ἦν τριακοσίων ἀριθμὸν ὑπερακοντίζουσα, ἐπο-
10 μένων δὲ τούτοις πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἀκολούθων τε πλείστων
ὅσον ἑτέρων οὐδ' ἦν ἀριθμὸς εἰς κατάληψιν. τῶν δὲ τοῦ θεοῦ 7
λειτουργῶν οἱ μὲν διέπρεπον σοφίας λόγῳ, οἱ δὲ βίον στεργότῃ καὶ
καρτερίας ὑπομονῇ, οἱ δὲ τῷ μέσῳ τρόπῳ κατεκοσμοῦντο. ἦσαν δὲ
τούτων οἱ μὲν χρόνων μήκει τετιμημένοι, οἱ δὲ νεότητι καὶ ψυχῆς
15 ἀκμῇ διαλάμποντες, οἱ δὲ ἄρτι παρελθόντες ἐπὶ τὸν τῆς λειτουργίας
δρόμον. οἷς δὴ πᾶσιν ὁ βασιλεὺς ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας τὰ σιτηρέσια 8
δαψιλῶς χορηγεῖσθαι προσέταττε. τοιαῦτα μὲν περὶ τῶν ἐκεῖ συνελ-
θόντων ὁ Παμφίλου διεξῆλθεν Εὐσέβιος.

Ὅπον ὁ βασιλεὺς συνεδρεῖται τοῖς ἐπισκόποις.

20 Ἐπιτελέσας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπινίκιον κατὰ Λικιννίου ἐορτήν, 6 1
ἀπήντα καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Νίκαιαν. τῇ δὲ ἐξῆς πάντες ἅμα οἱ ἐπί-
σκοποι εἰς ἓνα τόπον συνήρχοντο, παρήει δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς μετ'
αὐτούς, καὶ ἐπεὶ παρήλθεν, εἰς μέσον ἔστη καὶ οὐ πρότερον καθίζειν
ἠρεῖτο, πρὶν ἂν οἱ ἐπίσκοποι ἐπινεύσειαν· τοσαύτη τις εὐλάβεια καὶ

4 Act. 2, 5 — 6 Act. 2, 9 — 19—S. 46, 1 vgl. Soer. I S, 12 p. 39 u. I S, 17 p. 40

A¹H V¹P³ M²P¹P²

4 Die Zeilenanfänge in A¹ oft nicht mehr zu lesen. Das Unleserliche wird
im Folgenden durch [] markiert | [λόγος] A¹ 5 τὸν τῶν V¹P³ | [ἐν ταῖς] A¹
6 πράξεσι + δηλοῦται HM²P¹P² | ἐν οἷς > M², aber am Rand von 2. Hd. ein-
gefügt 7 ὑστέρει τὸ M²P¹P² ὑστερεῖτο HV¹P³ ὑστερεῖται A¹ 8 [συν]εστάναι A¹
8f ἐπι[σκό]πων A¹ 9 ὑπερακοντίζον ἑπομένων P³ [ἐπομ]ένων A¹ 10 πλεί-
[στων] A¹ 11 [θ]ε[ο]ῦ A¹ 12 [καὶ] A¹ 13 [ῆ]σαν A¹ | δὲ A¹ τε HM²P¹P²V¹
τε corr. aus δὲ P³ 14 νεότητος HM²P¹P² | [ψυ]χῆς A¹ 15 [λει]τουργίας A¹
16 [τὰ] A¹ 17 [μ]ὲν A¹ > M²P¹P² | ἐκείσε HM²P¹P² 17f συνελθόντων
συναχθέντων V¹ 18 διεξῆλθεν] φησὶν H 19 [ὁ]πον A¹ 20 [ἐπι]τελέσας A¹ |
ἐπινίκια H 21 ἅμα πάντες ~ M²P¹P² | οἱ A¹ (Soer.) > in den übr. HSS
24 πρὶν πλὴν A¹ | ἐπινεύσειεν P³

αἰδῶς τῶν ἀνδρῶν τὸν βασιλέα κατεῖχε. πρὸς οὓς ὁ βασιλεὺς ὁ 2
 παυνύφημος παραινετικὸν καὶ διδασκαλικὸν προσενήνοχε λόγον εἰς
 ὑμνησὶν καὶ δοξολογίαν καὶ εὐχαριστίαν τοῦ τῶν πάντων θεοῦ τοῦ
 τοσαῦτα αὐτῷ χαρισάμενον, ὥδέ πως λέγων·

5 Λόγος Κωνσταντίνου Σεβαστοῦ προσφωνητικὸς πρὸς τὴν ἐγίαν σύνοδον.

» Πολλὰς μὲν πρὸς εὐποιάν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει ἐπιφανε- 7 1
 > στάτας ὁδοὺς ἢ τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ τρόφιμος δικαιοσύνη ὑπέ-
 > στρωσεν, οὐχ ἡκιστα δὲ ἐκείνην τὴν ἐπισήμοτέραν καὶ μάλιστα
 > ἀστροφύσσαν, ἣν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἀγιωτάτου νόμου τῆς καθο-
 10 > λικῆς ἐκκλησίας πᾶσιν ἡμῖν παντὸς θαύματος μεῖζον ἡθροίσε, τῆς
 > πίστεως τὸ κυριακὸν οἰκητήριον. τούτου δὲ τὴν μὲν κορυφὴν 2
 > μέχρι τοῦ γέγονος τῶν ἁστρῶν ἐληλυθῆναι ὁρῶμεν, τοὺς δὲ θεμε-
 > λίους ἔτι ἀρχομένον τοῦ ἔργου οὕτως βαθύως καὶ πιστῶς ἐρριζώ-
 > σθαι θείῳ νεύματι γινώσκομεν, ὥς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην αἰσθῆσιν
 15 > τούτου λαβεῖν. ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοίνυν τῆς προειρημένης ἀπα- 3
 > σῶν τῶν λοιπῶν ὅλων ὑπερκειμένης ἄκρι τοῦ τέλους τῆς ἐξόδου
 > γράνεται ὁμαλὴ καὶ ἰσοπέδος πορεία τῇ λαμπρότητι τοῦ φωτὸς χρω-
 > μένη, ἥς καὶ τὸ μέτωπον ἀστροειδεῖ σφραγίδι κεκοσμημένον δυοκαί-
 > δεκα τὸν ἀριθμὸν κίονες χιόνος λαμπρότεροι, ἀκίνητοι τῇ θέσει τῆς
 20 > πίστεως αἰδίως τῇ τῆς θεότητος τοῦ ἡμετέρου σωτῆρος δυνάμει
 > βαστάζουσι. τούτου τοίνυν τοῦ τηλικούτου ἔργου ὁ τεχνίτης 4
 > προσλαμβάνουσιν ἡμῖν καὶ τὴν ἀπὸ ψυχῆς δικαίαν πίστιν τοῦ ἀθανάτου
 > αὐτοῦ νόμου εἰς νοῦν ἔδωκεν ἡμῖν τὴν σεμνότητα· οὐπερ πρὸς τοὺς
 > πλωῶντας οὐδὲν ἕτερον εἰ μὴ ἀγνῆς καὶ εὐσεβοῦς ἐπιθυμίας ἐπειγού-
 25 > σης, μόνῃ καθαρᾷ διανοίᾳς πεποιθῆσει πρόσεισιν ὁ βουλόμε- 5
 > ρος. τούτῳ δὲ αὐτῷ θαυμαστὴν τινα κόσμον λαμπρότητα σωτή-
 > ριος προσήγαγε λογισμός· λέγω δέ, ἔνδοθεν πίστις ἀνθρώπων διὰ
 > παντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ κυριακοῦ ἀνθοῦσι στεφάνοις τετιμημένη

6 ff aus dem Buch des Dalmatios; vgl. oben S. 2, 11 — 11 ff vgl. die Schilderung
 der Grabeskirche Eus. V. C. III c. 34 ff — 27 vgl. Constantins Rede a. d. heil.
 Versammlung (= Or) p. 187, 19 (Heikel)

A¹ A² (von Z. 5 λόγος an) H V¹P³ M²P¹P²

1 f ὁ παυνύφημος βασιλεὺς A¹ 4 ὥδέ — S. 54, 24 > A¹ ist aber von A²
 nach Schluß von Buch III nachgetragen (vgl. für die näheren Angaben die Be-
 schreibung der HS) 5 ἐγίαν > H 6 εὐποιάν P³ | εὐποιάν τῶν ἀνθρώπων
 τῷ γένει P² 11 τὸ > V¹P³ | τούτου] τοῦτο P³ 13 ἀρχομένους M²P¹P²
 17 πορείας M² 18 f δύο καὶ δέκατον P¹ δύο καὶ δέκα τὸν M² 21 ὁ τεχνίτης A²
 οὐ τέχνη τις d. übr. HSS 22 πίστιν] κρίσιν M²P¹P² 24 ἀγνοῦς H 26 τοῦτῳ V¹
 τοῦτο d. übr. HSS | αὐτὸ HM²P¹P² 26 f σωτηρίου H 27 λέγω Balf.] λόγω
 HSS 28 κυριακοῦ + οἶκον A² | τετιμημένη] πεποιτμένη H

>ἀθανασίας καρπὸν ἀθροίζουσα ἄγωνες τόνους τῆς ζωῆς τῆς
 >ἀνθρωπείας εἰς φανερόν ἄγουσα ἐπιφανεῖς καθίστησιν. αὐθις
 >ἐντεῦθεν ἢ ἔξωθεν οὐράνιος δόξα ἐστεμμένη τοῦ αἰῶνος ἀεὶ τικτο-
 5 >μένον μᾶλλον δὲ φρομένον βραβεῖα ὑπογράφει, καὶ τραφέντα μετὰ
 >τοῦ προσήκοντος ἐπαίνου ἅπασαν τοῦ αὐτοῦ ἔργον τὴν τελεσιουργ-
 >γίαν κοσμεῖ. ὁ δὲ αὐτὸς οὗτος ὁ κυριακὸς οἶκος ὑπὸ δύο μόνων 6
 >φυλάκων φρουρεῖται· καὶ φόβος μὲν θεὸς πρόσκειται τῇ ἐνίων ἐννοίᾳ
 >σωφρονιστήριον, πάρεστι δὲ ἀεὶ καὶ τοῖς εὖ φρονοῦσιν ὁ πρὸς τὸ
 >θεῖον ἔπαινος τῆς συνέσεως βραβεῖον· τούτων γὰρ ἑκατέρων ἐπικει-
 10 >μένων τοῖς προθέροις τοῦ ἀγιοτάτου τόπον δικαιοσύνην μὲν αἱ θύραι
 >ἀναπεπταμέναι δέχονται, αὕτη τε εἴσω οἰκισθεῖσα μένει ἀκήρατος, τῇ
 >δὲ ἀδικίᾳ οὐδὲ θέμις ταῖς θύραις προσελθεῖν, ἀλλὰ ἐξόριστος τούτου
 >τοῦ τόπου ἐκκλείεται. ταῦτά με, ὦ τιμιώτατοι καὶ παντὸς ἐπαίνου 7
 >ἄξιοι ἀδελφοί, τὰ πράγματα οὕτω σαφῇ εἰς τὴν τοῦ αἰδίου καὶ ἀθα-
 15 >νάτου φωτὸς λαμπρότητα ἤγαγεν, ἵνα μὴ πόρρω με ἐστῶτα ἀμφίβολος
 >τις ἴσως τῆς ψυχῆς πίστις ἀπεργάσῃται τῆς ἀληθείας ἀνάγκοστον.
 >Ἀλλὰ τί πρῶτον διαβεβαιώσομαι; πότερον τῆς εὐδαιμονίας τὸν 8
 >τύπον, ἣτις εἴσω τοῦ στήθους τοῦ ἑμοῦ συνελημμένη λανθάνει, ἢ
 >τὰς θείας εὐεργεσίας τὰς περὶ ἐμὲ ὑπὸ τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ, ἐξ
 20 >ᾧ τὸν ἀριθμὸν πολλῶν ἔργων ἱκανὸν γοῦν λέγειν ἢ φανεῖν ἤδη,
 >ὥς τὴν ἐμὴν μετριότητα ὁ αὐτὸς ἡμέτερος θεὸς καὶ πάντων πραγ-
 >μάτων πατήρ εἰκότως ἑαυτῷ κατεδουλώσατο. πιστεύετε, ὦ τι- 9
 >μιώτατοι ἀδελφοί, προσλαμβάνοντες ἀκέραιον πίστιν τοῖς λεγομένοις,
 >εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἢ ἐμὴ διάνοια τῶν θείων εὐεργετημάτων κορε-
 25 >σθεῖσα εὐδαιμονεῖν δοκεῖ καὶ ἀπὸ τ(οι)οῦτου πράγματος ἐξόχους ἐπαί-
 >νους πληροῦσαι δύνασθαι φαίνεται. ὅμως, ὅπερ τῆς ἀληθείας ἢ πίστις
 >ἐναργῶς δείκνυσιν, οὔτε φωνὴ οὔτε γλῶττα τῷ προστάγματι τῆς
 >διανοίας ὑπονογῆσαι ἀρκοῦσι καὶ μάλα εἰκότως. ἀμέτρον γὰρ 10

17 vgl. Or p. 187, 28. 192, 7 — 28 vgl. Or p. 169, 10

A²H V¹P³ M²P¹P²

2 φανερόν] φῶς M²P¹P² | ἄγουσαν M² 4 τραφέντα Subjekt von κοσμεῖ
 8 καὶ > V¹ 9 ἔπαινος aus ἐπαινον corr. A²M² | συνέσιος V¹P³ 12 τούτου] τούτοις P³
 13 ἐκκλείεται H | με] μὲν H 16 ἴσως > P² | ἀπεργάσῃται P³ 17 διαβεβαιώσο-
 μεν P² 18 ἥτις] εἰτις A² | συνελημμένην A² (wo aber corr. in συνελημμένη), M²P¹
 19 ἐπὶ > V¹ 20 πολλῶν + ὄντων M²P¹P² | ἱκανὸν γοῦν A² ἱκανὸν οὖν HV¹P³
 εἰ καὶ ἔν ὧν M² εἰ καὶ ἔν ὧν P² εἰ καὶ ἔν, ἔν ὧν P¹ | λέγομεν HSS. Die Stelle scheint
 schwer verderben. Viell. ἱκανὸν γοῦν λέγομεν (ἐν, ἵνα ἡ εὐσπλαγχνος δύναμις αὐτοῦ)
 φανεῖν ἤδη καὶ . . . καταδουλώσατο G. L. θεοῦ ἐξ(ερεχθεῖσας, ὧν τὸν ἀριθμὸν πολ-
 λῶν <οὐδῶν) ἔργον ἱκανὸν γοῦν λέγειν) φανεῖν ἤδη, <δι' ὧν> καὶ. Holl λέγειν ἐν
 ᾧ φανεῖν ἤδη, ὡς τὴν Pasquali 21 ὡς Pasq.] καὶ HSS 24 εἰ] ἢ P³ | εἰ + γὰρ
 HM²P¹P² | τὰ > M²P¹V¹P³ 26 ὅμως > P² ὁ μὲν P³ 28 ἀρκοῦσαι P³

- ὄντος τοῦ μεγέθους τῶν ἐνεργειῶν ἡ μὲν διάνοια ὑψηλὴ τις οὖσα
 τοὺς ἀνωτέρω τοῦ σώματος τόπους καταλαμβάνει, ἡ δὲ τῆς γλώττης
 πορεία εἰς στενὸν κομιδῇ τόπον συγκλεισθεῖσα, ἀδόκιμος σχεδὸν (τοῦ) λέ-
 γειν οὖσα, παντάπασιν σιωπῇ. τίς γὰρ ἡμῶν οὕτω προπετὴς λογισμῶ,
 5 ἵνα τοιαύτης πεποιθήσεως ἀπορρίψῃ λόγον, δι' οὗ φάναι ἂν τολμή-
 σαιε πᾶν εὐκόλως τῷ τὰ πάντα δυναμένῳ θεῷ ἢ καὶ πᾶντων τῶν
 καλλίστων δημιουργῶ ἐνδόξους ἐπαίνους καὶ ἐπαξίους ἐντελῶς εἰ-
 πεῖν; ὅποτε εἴ τις μόνην τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ αὐτὸν τετέχθαι 11
 νομοθετήσαντος λογίσαιτο, εἰδὼς ἂν σκοπήσειε μηδὲν δύνασθαι ἐρε-
 10 θῆναι, ὅπερ ἄξιον θεοῦ λεχθῆναι δυνήσεται. τί τοίνυν τῆς ἐμῆς 12
 μετριότητος τὴν καθοσίωσιν λέγειν ἐχορῇ, εἰ μὴ τοῦτο, ὅπερ ὁ θεὸς
 λόγος τῆς ἀληθείας δείκνυσιν; οὗ τὸ μέγεθος ἡτίς μεγίστη προσ-
 κύνησις σκοπηράτω σαφῶς, εἰ καταρτῆσαι δυνήσεται ἐν αὐτοῖς τοῖς
 περὶ αὐτοῦ λεγομένοις καὶ οὐδεμία πλάνη αὐτὸν ὀλισθήσει.
 15 Καὶ εἶδε μοι τῷ ὑμετέρῳ συνδιακόνῳ δαυιλῆς εὐπορία τοῦ λέγειν 13
 ἀρχέσειεν, ἵνα ἐκεῖνα ἄξια ὄντα τοῦ κηρύττεσθαι ἐγκωμιάσω, ἅπερ ὁ
 θεὸς σωτὴρ ὁ ἡμέτερος πάντων τε πραγμάτων φύλαξ τοῖς προσι-
 μίοις τῆς αὐτοῦ παρουσίας, ὅποτε τῆς ἡμετέρας λυσιτελείας ἕνεκα
 20 ἀνθρώποις δίδαγμα τοῦ παρ' αὐτοῦ οἴκτου δηλῶν, γαληνῶ νέματι
 τῆς αὐτοῦ θεότητος ἔδειξε. τίνας ἄρξομαι ἄρα; ἀπὸ τῆς αὐτοῦ 14
 διδαχῆς καὶ σεμνότητος; ἀλλὰ ἀπὸ θείων διδασκαλιῶν, ὧν αὐτὸς δι'
 ἑαυτοῦ μηδενὸς διδάσκοντος μόνος διδάσκαλος πέφηνεν; ἀλλ' ὅπως
 ἀνέπνευσαν διὰ τῆς αὐτοῦ προνοίας τοσοῦτοι ἄνθρωποι, ὅσους οὐδὲ
 25 ἀριθμῶ περιλαβεῖν οἶόν τε, μικρῶ τινι τροφῇ καὶ ἐλαχίστοις σιτίοις
 καὶ μόνοις δύο ἰχθύσι τῇ τούτου θείᾳ προνοίᾳ, καὶ Αἰζάρου μετὰ 15
 τὴν τελευτὴν βραχείᾳ τινὶ ῥάβδῳ ἀνάστασιν πεποίηκε καὶ εἰς τὴν
 τοῦ φωτὸς λαμπρότητα αὐτὸς ἀνήγαγε; πῶς δ' ἂν εἴποιμι τὴν 16
 αἰγνὴν αὐτοῦ θεότητα, δι' ἧς γυναικά τινα ἀπορρητοτέρως (νοσοῦσαν)
 30 θεασάμενος καὶ τῆς ἑαυτοῦ ὁμιλίας μόνης καταξιώσας, ὕγιᾳ τε αὐτὸς
 καὶ παντὸς νοσήματος ἐλευθέραν ἔδειξε; τίς δ' ἂν κατ' ἀξίαν εἴποι 17

21 vgl. Luk. 2, 47. Or a. a. O. — 23 vgl. Joh. 6, 9 — 26 vgl. Joh. 11, 43 —
 28 vgl. Mark. 5, 25

A²H V¹P³ M²P¹P²

3 ἀδόκιμος mit M²P¹P² δόκιμος d. übr. HSS 3f λέγονσι H λέγονσα d. übr. HSS
 corr. Holl 4 σιωπᾶν A² S μόνην > P² 9 νομοθετῆσαι HM²P¹P² | μηδέν] μὴ
 δὲ M² μὴ V¹ 10 ὅπερ] ἕξπερ A² | δυνήσεται 13 ebenso A² 14 αὐτὸν (sc. τὸν
 προσκύνοντα) dem Sinne nach statt αὐτὸν (sc. τὴν προσκύνησιν) 15 ἡμετέρῳ
 A²M²P²V¹P³ 19 πᾶσι λαβεῖν ~ H 22 ἀλλὰ + καὶ H 26 τῇ τοῦ θεοῦ προ-
 νοίᾳ H 27 ῥάβδῳ] ῥήσει HM²P¹P² 29 corr. Holl 30 τε > M² 31 καὶ > P²

>αὐτοῦ τὸ ἀθάνατον ἔργον, δι' οὗ τις συνεχεῖ καὶ μακροῦ νόσου τηκε-
 >δόνι ἀναλωθεὶς καὶ τῶν μελῶν αὐτοῦ χυθέντων καὶ διασπασθέντων
 >ὅλων κείμενος ἄφνω θεῖω ἰάματι ῥωσθεὶς αὐτὸ τὸ σκιμπόδιον, ἐφ'
 >ᾧ ἔκειτο, τοῖς ὅμοις ἐπέθηκε καὶ εὐχαριστίας ἐπαίνους διαχέων διὰ
 5 >τε τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐνορίας διέδραμεν; ἀλλὰ τὸ θεῖον αὐτοῦ 18
 >καὶ σταθερὸν βάδισμα, ὡς ἐπιβαίνων τὴν ἀγρίαν θάλατταν κατα-
 >πατήσας ἐπέξενσε καὶ τοῖς θείοις ἔχρεσι τῆς βαθυτάτης θαλάττης
 >τὴν ὑγρότητα ἔπηξε καὶ διὰ μέσον πελάγους οὐδενὶ μέτρῳ βαθύτητος
 >περιοριζομένου ὥσπερ διὰ γῆς τὴν πορείαν ἐποιήσατο; ἀλλὰ τὴν 19
 10 >ἡπῖαν αὐτοῦ ἀνεξικακίαν, δι' ἧς νικητῆς ὢν ἐν πᾶσι τῶν ἀνοήτων
 >δήμων τὴν αὐθάδειαν ἐδάμασε καὶ δαμασθεῖσαν πόρρω ἀπ' αὐτῶν
 >διαχωρίζων τὴν ἀγριότητα τῷ νόμῳ ὑπέταξεν; ἀλλ' ἐκεῖνα τὰ 20
 >ὑπέρλαμπρα καὶ μέγιστα τῆς αὐτοῦ θεότητος, οἷς ζῶμεν, οἷς εὐδο-
 >κοῦμεν οἵτινες τῆς μελλούσης εὐδαιμονίας τὴν ἐλπίδα οὐ μόνον
 15 >προσδοκῶμεν ἀλλ' ὥσπερ τινὶ τρόπῳ ἤδη κατέχομεν; τί πλέον 21
 >τολμῶ λέγειν καὶ μετ' αὐτῆς τῆς μικρᾶς τοῦ λόγου παρασκευῆς, εἰ
 >μὴ μόνον τοῦτο, ὅπερ τῆς ἐμῆς καθωσιωμένης ψυχῆς συνεῖναι χορή,
 >τὴν καθαρότητα, ὁποῖος τοίνυν ἐστὶν ὁ παντοδύναμος θεός, ὁ τὸν
 >οὐρανὸν οἰκῶν, καὶ περὶ πᾶν τὸ ἀνθρώπινον γένος, μάλιστα δὲ καὶ
 20 >ἐξαιρέτως περὶ τὴν καλλίστην καὶ παντὸς ἐπαίνου μεῖζονα δικαιοσύ-
 >νην, ὅποτε καὶ τοῦ ἰδίου θεοῦ πνεύματος τὸ ἀγιώτατον κατ' ἀξίαν
 >σῶμα ἐνοικεῖν τε αὐτῷ καὶ οὕτω σωτηριῶδες τοῖς ἀνθρώποις
 >σώμασιν εἶναι κατηξίωσεν.

>Ἐπειδὴ οὖν περὶ τῆς οὕτω ἀγιωτάτης καὶ σωτηρίου τῆς πάντα 22
 25 >δυναμένης θεοῦ τάξεως ἄμετρος τῶν ἐχθρῶν μανία ὥσπερ ἀχλύς
 >τινὴ συγκεχυμένη ἐπολεθρίου σκαιότητος ἐρημρεῖαν ποιεῖσθαι οὐκ
 >ἀμφιβάλλει, διὰ βραχέων, εἰς ὅσον ἡ πίστις καὶ ἡ καθοσίωσις τῆς
 >ψυχῆς τῆς ἐμῆς τοῦ λέγειν εὐπορίαν διαφιεύεται, διηγῆσασθαι πει-
 >ράσομαι. καὶ γὰρ αἱ τούτων τῶν ἐθνῶν κακόνοια τοιοῦτον γένος 23
 30 >εἰσάγουσιν ἀναισχυντίας, ὥστε ἀσεβεῖ στόματι μὴ φοβηθῆναι εἰπεῖν
 >τὸν θεὸν τὸν πάντα δυνάμενον πάντα τὰ τῷ θεῷ νόμῳ δηλούμενα

1 vgl. Joh. 5, 5ff — 5 vgl. Joh. 6, 16ff. Or p. 175, 9

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 μικρῶ P³ | νόσου corr. aus νόσω H 4 ἐπαίνου A² | διαχέων] διὰ
 βραχέων H 6f καταποντήσας V¹ 7 ἐπέξενξε conl. Heikel Krit. Beitr. S. 22
 10 ἡπῖαν] ὁποῖαν M²P¹P² 11 πόρρω αὐτῶν, aber am Rand ἀπ' αὐτῶν H
 13 οἷς²] ὡς H 17 καθοσιωμένης HP² 19 περὶ > P³ 22 ἐνοικοῦν τε αὐτῷ
 HSS, corr. Friedl. 29 αἱ corr. in ἡ A² | ἐθνῶν A²V¹P³ ἐχθρῶν HM²P¹P²
 30 εἰσάγει A²V¹P³ 31 παντοδυνάμενον HV¹ | πάντα² > M²P¹P²
 Gelasius.

>μήτε πεποιηθέναι μήτε ποιῆσαι βεβουλῆσθαι. ὃ τῆς τοιαύτης ἄσε- 24
 >βοῦς φωνῆς τῆς κατ' ἀξίαν ἄπασαν ὑπερβολὴν τιμωρίας καὶ ἐαυτῆς
 >ἀπαιτούσης· ὅντως ἐμμανῶς καὶ τολμηρῶς τῆς θείας ταύτης εὐ-
 >εργεσίας τὴν δόξαν τὴν μηδενὶ τῶν ἀνθρώπων περιληφθῆναι δυνα-
 5 >μένην ἄφανῇ καταστῆσαι ἐπιθυμεῖ. τί γὰρ μᾶλλον ἢ ἀγνότης ἀξιον 25
 >τοῦ θεοῦ; ἥτις ἐκ τῆς ἀγνωστότης ὁμιλίας μετὰ τῆς πηγῆς τῆς
 >δικαιοσύνης προελήλυθε καὶ διὰ πάσης τῆς περιόδου τῆς οἰκουμένης
 >ἐπλήμμυρε καὶ τὰς δυνάμεις τῶν ἀγνωσμάτων ἀρετῶν τοῖς ἀνθρώ-
 >ποις ἐπέδειξεν, ὥσπερ ἑαυτοῖς πρῶτον ἐχθρὰς νομίσαντες (ἔπαθον τὰ)
 10 >τῶν Ἀσσυρίων· οἷς προηγουμένου τοῦ θαύλου παραδείγματος καὶ τὰ
 >λοιπὰ ἔθνη συνθέσθαι αὐτοῖς ἀνεπέσθη. ἐν οἷς, ὥσπερ ἡμεῖς 26
 >ἰδίᾳ θεωρία δοκιμάζομεν, τὸν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ θείον ὁρῶ-
 >μεν συνεργεῖν οἶκτον, ὅποτε καὶ κατ' ἡμέραν καὶ κατὰ χρόνους
 >πολλοὺς ἐξ αὐτῶν πυρώδους μανίας οἴστρον ἔλαννομένους) ὁ αὐτὸς
 15 >εἰς τὴν τοῦ σωτηριώδους λήματος ἀνεξικακίαν ἐκέλευσεν ἀνή-
 >κειν. καὶ οὐδὲ οὕτως τοῖς λοιποῖς τῆς τοιαύτης εὐεργεσίας τὸ
 >μέγεθος δύναται πρὸς χάριω ἐλθεῖν (διὰ) τὴν παρὰ ἀνθρώπων
 >ἄγνοιαν τὴν θείαν δυναστείαν δύνασθαι πάντα λόγον ἔψῳσαι καὶ εἰς
 >ὑψος ἀρθέντα βεβαιώσασθαι (καὶ) αὐτίς καθελεῖν καὶ διαλῦσαι. ἀλλὰ 27
 20 >μᾶλλον τοῖς ἀνθρωπίνους πράγμασιν ἐναντίως ἢ ἀπέβη, εἰ (μὴ) ὁ θεὸς
 >ὁ τὰ πάντα δυνάμενος σιωπηρῶς τῆς αὐτοῦ θεότητος νύμφῃ πάντα
 >πράττειν προέθετο. μᾶλλον γὰρ ἢ τῶν ἀνθρώπων μανία ἐγένετο
 >συγῆ, καὶ ἡ ἀνθρωπεία (ἀνθάδεια) οὐκ ἔχουσα πέρας πάσας ἢ τὰς
 >ὑψυχὰς ἐπόρθησεν. οὐδὲ ἢ τὰ ἄλλα πλείστα ὄντα, ἅπερ ἐν τῇ τοῦ κόσμου
 25 >ἀναστροφῇ τὴν ἰδίαν λειτουργεῖ τάξιν, ἀναφανῆναι δεδύνηται· ἀλλ' 28
 >ὁμοῦ πάντα μετὰ τῆς ἀγνοίας τοῦ θείου ταχέως ἢ ἀπωλώλει, τοῦ
 >δὲ φθόρου καὶ τῆς βασκανίας τὸ ἄδικον οὐχ ὥς ἐν ὀλίγοις μεμενή-
 >κει ἀλλ' οὐδεὶς ἢ ὑπρέθη ταύτης τῆς βασκανίας ἀλλότριος, τῶν θρη-
 >σκευῶν τὰ γένη παντοίων εἰς τοσοῦτον μεγάλως τε καὶ πλατέως εἰς
 30 >τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων διαχυθέντων, ὥς ἀξίως τῇ τούτων αἰσχρό-

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 τῆς > A² 3 ἐπαιτούσης P³ | ὅντως] ὅντως V¹ οὕτως P³ 4 δόξαν τὴν > P²
 5 ἥ] ἦν M² 7 πᾶσαν P³ 9 ἐπέδειξεν HM²V¹P² | ἐχθρὰς πρῶτον ~ A² | πρό-
 τερον H | πάθει HSS 10 ἀσσυρίων H 14 οἰστρομένης HSS (viell. οἰστρομενόν A²
 zu der Änderung vgl. Eus. V. C. p. 134, 7) 15 ἀνεξικακία P³ 17 (διὰ) G. L. 18 δύν-
 ασθαι von ἄγνοιαν abhängig? Oder Lücke hinter ἄγνοιαν? 19 (καὶ) G. L. 20 (μὴ)
 Ltz. 21 σιωπηρῶς] vielleicht σωτηριῶς Ltz. 22 ἢ > P³ | ἐγένετο HP² 23 (ἀνθά-
 δεια) G. L. 25 δύναται A² 26 μετὰ] μεστὰ V¹ μὲν P³ | τῆς > H | ἀπωλώλει A²
 ἀπωλώλει d. übr. HSS 27 τὸ — 28 βασκανίας > aber am Rand nachgetragen A² |
 ὅντως ἐν A²HM²P¹P² οὕτως ἐν V¹P³ οὐχ ὥς ἐν corr. Friedl 29 παντοίων H
 > d. übr. HSS 30 zu διαχυθέντων vgl. das zu 24, 29 Angemerkte

- >τητι τὸ φῶς ταύτης τῆς ἡμετέρας λαμπρότητος ἐπισκιασθῆναι
 >αὐτοῖς αἰεὶ τ' αὐτῆς αὐτοὺς στερίσσεσθαι. οὐδεὶς οὖν λόγος θυνή- 29
 >σεται τῶν εἰρημένων τὴν ἐμὴν πίστιν ἀπὸ τῆς ἐμῆς ἐξέλκειν ψυχῆς.
 >ἔπεται γὰρ αὐτῇ μηδενὸς φάυλου ἐμποδὼν ὄντος δυνάμεις τελεία, ὁ
 5 >ζῶν τῆς ἀληθείας λόγος, εἰς πάντα θυνάμενος, φέλαξ πάντων πραγ-
 >μάτων, τῆς ἡμετέρας σωτηρίας κηδεμών. οὗτος οὖν δοκεῖ τινι
 >τρόπῳ τοῦ ἀγιοτάτου αὐτοῦ λόγου δαφυλεῖσθαι τὴν ὁμίλιαν * τοῦ
 >ἐλευθεροῦντος διαφυλάττειν καὶ τοῦ φωτὸς τὴν λαμπρότητα ἡμῶν
 >παρέχειν.
- 10 >Τίνος τοίνυν ἕνεκα καὶ νῦν πάντων τῶν ἐθνῶν οἱ δῆμοι τὸ 30
 >οὐράνιον μὴ καθορῶντες φῶς καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου ὁσίου ὑπερφρο-
 >νούντες, τὸ γῆϊνον ἐπιζητοῦσιν οὐδεμίαν ἔχον ὑπόστασιν ἀληθείας
 >οὐδὲ φαιδρότητα ἀγνῆς λαμπρότητος οὐδὲ δυναστείαν τῆς οὐρανόου
 >θεότητος; ὃ ἀναξίου δράματος· ἔτι καὶ νῦν μηδὲν ἐλλείποντες 31
 15 >τῆς ἀσεβείας μηδὲ πρὸς τὸ θεὸν ἀφορῶντες, ὑπὸ τῆς ἀθλίας πλάνης
 >καταπίπτοντες οὐχ ὁρῶσι· καὶ τοῖς ὁυπαροῖς τούτοις ἔργοις τοῖς
 >τοῦ κόσμου τὴν λαμπρότητα οὐ παύονται μαινόντες, δηλαδὴ ξύλον
 >καὶ λίθον καὶ χαλκὸν καὶ ἄργυρον καὶ χρυσὸν καὶ ταύτας τὰς γῆϊνας
 >(ὑλὰς) εἰς τὸ προσκυνεῖν καθιδρύντες καὶ ἀπὸ τούτων ἐλπίδα τῆς
 20 >ζωῆς ἐπαγγελλλόμενοι, ναοὺς αὐτοῖς μετὰ ἐπισήμον κόσμον οἰκοδο-
 >μοῦντες καὶ ἀπὸ τούτου οὕτως αὔξοντες αὐτῶν τῆς προσκυνήσεως
 >τὰς προσθήκας, ἐπειδήπερ τὸ μέγεθος τῶν οἰκοδομημάτων ἐπ' αὐτῶν
 >γενομένων ἄξιον τῆς ἐαυτῶν ὀψεως παρέχεται τὸ θαῦμα. ὁπότε 32
 >τοίνυν ταῦτα ποιεῖν δοκοῦσι, σαφῶς νοεῖται, εἰ καὶ τὰ μάλιστα αὐτοὶ
 25 >οὐκ αἰσθάνονται οὐδὲ ὁρῶσιν ὑπερηφάνως, ὅτι τοῖς ἐαυτῶν ἔργοις
 >αὐχεῖν δοκοῦντες ἀλίσκονται. ἡλίκος τοίνυν καὶ πόσος τε ὁ θεός
 >ἐστὶν ὁ πάντων θυνάστης οὐχ ἢ ὁρῶμενος, τίς καὶ πάντων αὐθέν-
 >της ἐστὶ καὶ κριτής, ὃν τινες αὐτῇ τῇ πεποιθήσει τῆς ἰδίας, ὡς
 >νομίζουσιν, ἀρετῆς <ὑβρίζοντες ἐαυτοὺς> λανθάνουσιν. αὐτοῦ γὰρ τῇ 33
 30 >διατυπώσει καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἡμετέρου σώματος ἔλαβε τὸν ὀφειλόμενον

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 ἐπισκιασθῆν HSS 2 τ' αὐτῆς] ταύτης HSS 5 εἰς] εἰς H | θυνάμενα
 H | πάντων + τῶν H 6 οὕτως HSS 7 τρόπῳ τοῦ αὐτοῦ λόγου τοῦ ἀγιο-
 τάτου ∼ A² | etwa ὁμίλιαν, <τὴν γνώσιν> τοῦ Ltz. 9 παρέχει P³ 15 ἐπὶ]
 ἀπὸ P² | τῆς > V¹ 18 καὶ ἄργυρον καὶ χαλκὸν ∼ A² 19 <ἔλας> G. L.
 20 ἀπαγγελλλόμενοι A²P³ 23 γενομένον HSS | τὸ nachträglich eingefügt H
 24 αὐτοῖ] αὐτοῦ M² 26 αὐχεῖν] ἔχειν H 27 ἐστὶν ὁ θεός ∼ P² | ὁ
 πάντα θυνάστης M²P¹P²V¹A² (wo aber corr. in ὁ πάντων θυνάστης), P³ ὁ τοῦ παν-
 τὸς θυνάστης und am Rand ὀπάντων H | † etwa οὐχ <ὁρῶσιν οὐδὲ γινώσκουσιν>
 G. L. οὐχ ὁρῶσιν, ὅστις καὶ Ltz. 29 corr. Ltz.

>τύπον, καὶ ἵνα σχῶμεν τῆς ἁρμονίας τὴν ἀκμὴν, ὁ αὐτὸς τῶν πάντων
 >μελῶν τὴν συζυγίαν ἰσχυροτάτοις νεύροις συνέδησεν, ἵνα ἐν πάσῃ πρά-
 >ξει τῆς ἡμετέρας σπουδῆς ἀκάματον ἔχοιμεν τὴν ἀκμὴν τῆς οἰκίας
 >ἁρμονίας. τούτων τοίνυν σωτηριώδει διατυπώσει τελειοιουργηθέν-
 5 >των καὶ πνεῦμα ἡμῖν, ἵνα ταῦτα πάντα κινεῖσθαι δύναιτο καὶ ἀκμά-
 >ζειν, ἐνέπνευσε καὶ θεὸν τοῖς ἡμετέροις ὀφθαλμοῖς συνεχώρησε καὶ
 >πρὸς σένεσιν τῇ ἡμετέρᾳ κεφαλῇ δέδωκε καὶ εἶσω τῆς χώρας ταύτης
 >πάσης τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας τὸν λογισμὸν συνέκλεισε. τοι- 34
 >γαροῦν εἴ τις εὖ φρονῶν ταύτης τῆς διατυπώσεως τὸν λογισμὸν
 10 >σχοπήσειε, τὰ δὲ λοιπὰ παύσειεν, ἃ μῆτε λόγῳ μῆτε ἀριθμῷ περι-
 >ληφθῆναι δύναται, ταχεῖα ἐνθυμήσει καὶ ἰδεῖν καὶ συνιέναι δυνήσεται
 >τὴν αἰώνιον καὶ σωτηριώδη τοῦ ἀθανάτου θεοῦ ἔξουσίαν καὶ οὐ
 >δυνήσεται ἐκείνῳ πλάνης τινὸς χωρὶς ἢ ἀνθρώπος ἐνδῆσαι, ὅποτε
 >σαφῶς αὐτῷ ἔξεστι καὶ ἰδεῖν πάντα τὰ γεγονότα εἶναι δυνάμει τοῦ
 15 >θεοῦ, ὡς αὐτὸς πάντα ταῦτα εἶναι βεβούληται.

>Ἴνα δὲ εἴη ἰδεῖν, ὅτι τις ἀθέμιτος κόσμον πολιτεία τὴν τοῦ 35
 >θεοῦ ἀγνωσίαν τοῖς ἀνθρώποις ἀπειργάσατο, λογισμοῦ ἁμαρτήματος
 >προτέρου τεχθέντος ἐκ πλάνης τοῦ ἐχθροῦ ἐν ταῖς τῶν σκαιῶν
 >ἀνθρώπων ἀθλίαις ψυχαῖς, ἐκ τοῦ θείου νόμου λαβεῖν ἡμᾶς ἔνεστι
 20 >σαφῇ τὴν περὶ τούτου ἀπόδειξιν. ἐξ ἐκείνου γὰρ καιροῦ, ἐξ οὗ 36
 >ὑπὸ τῶν δύο ἐκείνων τῶν ἐν ἀρχῇ κατασταθέντων τὸ θεῖον καὶ
 >ἅγιον πρόσταγμα μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας οὐκ ἐφυλάχθη,
 >ἐτέχθη μετὰ ταῦτα τῆς προσηγορίας ταύτης τὸ ἄνθος· γέγονε δὲ
 >συνεχὲς καὶ μᾶλλον ἐπηύξησεν, ἐξ οὗ καὶ οἱ προειρημένοι δύο θεῖοι
 25 >νεύματι ἀπεβλήθησαν· ἕως δὲ τοσούτου ἡ ὕλη αὐτὴ μετὰ τῆς σκαι- 37
 >ότητος τῶν ἀνθρώπων προήχθη, ὥστε τῆς τε ἐφ᾽ αὐτὴν καὶ τῶν πρὸς
 >δύσιν κρηπίδων κατεψηφίσατο· αὐτὴ τε ἡ ὑπερβολὴ τῆς ἐναντίας
 >δυνάμεως τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων κατέλαβε καὶ ἡμάνρωσεν.
 > * ἐν ᾧ μέντοι προστάγματι ἅγιος καὶ ἀθάνατός ἐστι τοῦ τὰ πάντα 38
 30 >δυναμένου θεοῦ ὁ ἀκάματος οἶκτος. πάσαις γὰρ ταῖς ἡμέραις καὶ
 >τοῖς χρόνοις τοῖς παρεληλυθόσιν ἀναριθμήτους τῶν δῆμων πολυ-

A²H V¹P³ M²P¹P²

3 οἰκίας A²HV¹P³ 5 πάντα ταῦτα ~ H 5f καὶ ἀκμάζειν δύναιτο
 ~ M²P¹P²V¹P³ 7 πρὸς = Adv. dazu | ταύτης — 8 ἡμετέρας > A² 10 δέ]
 δὴ P³ 11 συνεῖναι V¹ συνίνα P³ | δύναται P³ δύνηται V¹ 12 σωτηριώδει A²
 13 χωρὶς] lies etwa σειραῖς oder σχοινίοις Ltz. | ὅποτε] A²HM²P¹P² σέ ποτε V¹
 σέπεται P³ (σκέπτεσθαι Balf.) 15 ταῦτα πάντα ~ P² | βούλεται HM²P¹P²
 19 ἀθλίως HV¹P³ 23 ταῦτα > M²P¹P² | προσηγορίας nämlich ἁμαρτήματος;
 vgl. Z. 17 24 δύο nachträglich eingefügt A² 26 τε > HP² | τῶν] τῆς H

>πληθείας ἀπὸ τοῦ βάρους τούτου δι' ἑμοῦ τοῦ αὐτοῦ θεράποντος ὁ
>θεὸς δεδουλωμένας ἔλευθεροῖ, καὶ εἰς ἐντελῆ αἰωνίου φωτὸς ἐξάξει
>λαμπρότητα. ἀπὸ τούτων τοιγαροῦν ἐγώ, ἀδελφοὶ ποθεινότατοι,
>οἰκειοτέρᾳ τινὶ προνοίᾳ καὶ ἐνδόξοις εὐεργεσίαις τοῦ ἀθανάτου καὶ
5 >ἡμετέρου θεοῦ τὸ λοιπὸν ἐπισημότερος εἶναι τῇ πρὸς αὐτὸν καθα-
>ρωτάτῃ πίστει πέποιθα.

>Δεξάσθω τοιγαροῦν με ἡ ἀγνωτάτη σύνοδος τῆς ὑμετέρας ἀγίω- 39
>τητος, καὶ μὴ μοι τὴν σωφρονεστάτην ἐκκλησίαν καὶ τῆς ἀγνῆς
>κοινῆς τε πάντων ἡμῶν μητρὸς τὰς θύρας ἀντιτεθῆναι ἀνάσχησθε.
10 >εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ νῦν ὁ λογισμὸς τῆς ἐμῆς ψυχῆς ἐντελῇ τὴν
>καθαρότητα τῆς καθολικῆς πίστεως ἐπιζητῶν, τοῦτο ἑαυτῷ γενέσθαι
>οὐκ οἶεται εἶναι ἄξιον, ὅπως προτρέπει καὶ ὑπομιμνήσκει, καὶ τὸ
>μέτεπον τῆς οἰκίας αἰδοῦς πασῶν τῶν καλλίστων ἀρετῶν ἐξενή-
>νοχε σφραγίδα, καὶ τῶν πυλῶν(ων) τῆς ἀθανασίας ἤρξατο ἅπτεσθαι
15 >καὶ τούτους κρούειν, ὅπως καὶ ὑμεῖς τῆς ὑμετέρας ἀδελφότητος εὐθὺς
>συγχωρῆσαι τὴν εὐνοίαν καταξιώσητε εἰς μίαν ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην
>τῆς καθολικῆς πίστεως βλέψαντες. τοῦτο γὰρ τῷ θεῷ προεπῶδες 40
>καὶ τῇ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πίστει ἀρμόδιον καὶ τῷ κοινῷ τῶν
>πραγμάτων συμφέρον, ἵνα τῆς θεόθεν ἡμῖν παρασχεθείσης ἐντιμο-
20 >τάτης εἰρήνης ἄξιαν ἀμοιβὴν τῷ ταύτην ἡμῖν χαρισμένῳ κοινῶς
>ἅπαντες προσενέγκωμεν. δεινὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς ἂν εἴη καὶ ἄγαν 41
>δεινὸν καταλυθέντων τῶν πολέμιων καὶ μηδενὸς ἀντιτείνειν ἔτι
>τολμῶντος, βάλλειν ἡμᾶς ἀλλήλους καὶ τοῖς δυσμενέσιν ἡδονὴν καὶ
>γέλωτα προξενεῖν, ἄλλως τε [δὲ] καὶ περὶ θείων διαλεγομένους
25 >πραγμάτων καὶ τοῦ παναγίου πνεύματος τὴν διδασκαλίαν ἀνάγραπτον
>ἔχοντας. εὐαγγελικαὶ γὰρ βίβλοι καὶ ἀποστολικά καὶ τῶν παλαιῶν
>προφητῶν τὰ θεσπίσματα σαφῶς ἡμᾶς, ἅπερ χρὴ περὶ τοῦ θείου
>φρονεῖν, ἐκπαιδεύουσι. τὴν πολεμοποιὸν οὖν ἀπελάσαντες ἔρην, ἐκ
>τῶν θεοπνεύστον λόγων λάβωμεν τῶν ζητουμένων τὴν λύσιν.

9 vgl. Gal. 4, 26 — 21—29 vgl. Thdt. I 7, 11, 12 p. 32

A²H V¹P³ M²P¹P²

4f ἡμετέρον καὶ ἀθανάτον ∞ V¹ 7 με > M² | ἀγνωτάτῃ P³ | ἡμετέρας H
9 κοινῆς > M²P¹P² | τε] καὶ A² | ἀνάσχοισθε A²M²P¹P² | wohl ἀντιτεθῆναι Ltz.
11 ἑαυτῷ] ῥᾶστα H | ἑαυτῷ + ῥᾶστα M²P¹P² 14 πυλῶνων wegen des folgenden
τούτους G. L.; πυλῶν HSS 15 ἡμεῖς A² | ἡμετέρας corr. in ἡμετέρας A² ἡμε-
τέρας P¹P²V¹ ἡμετέρας d. übr. HSS 16 ἄνοιαν P² | καταξιώσητε — ὁμόνοιαν > P³
22 μηδενός] μηδεν V¹ 24 διαλεγόμενοι P³ 28 πολεμοποιῶν A²V¹ πολεμο-
ποιοῦν P³ | οἶν > P³

Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια ὁ πάνσοφος βασιλεὺς, οἷα δὴ 42
 παῖς φιλοπύτῳ, τοῖς ἱερεῦσιν ὡς πατράσι προσέφερε, τῶν ἀποστο-
 λικῶν δογμάτων τὴν συμφωνίαν πραγματευόμενος. τῆς δὲ συνόδου
 τῶν συνελθόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐπισκόπων — τριακόσιοι δὲ ἦσαν δέκα
 5 καὶ ὀκτώ· ἀλλ' οἱ μὲν τριακόσιοι καὶ πρὸς τοῖς λεγομένοις ἐπέιθοντο
 καὶ τὴν τε πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν τὴν τε τῶν δογμάτων ὑγίειαν
 ἡσπάζοντο· οἱ δὲ λοιποὶ, καθὼς καὶ πάλαι εἰρήκαμεν, τοῖς ἀποστο- 43
 λικοῖς ἀντεμάχοντο δόγμασιν, οἵτινες τὴν τοῦ Ἀρείου δόξαν μεγα-
 λοφυῶς συγκροτεῖν ἐσπουδάζον, δέκα καὶ ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν ὄντες,
 10 Εὐσέβιος τε ὁ Νικομηθεύς, ὡς καὶ πρότερον εἴρηται, Θεόγνης ὁ τῆς
 Νικαίας, Μάρης Χαλκηδόνος, Θεόδωρος Ἡρακλείας Θράκης, Μηνό-
 φαντος Ἐφέσου, Πατρόφιλος Σκυθοπόλεως, Νάρκισσος Νερωνιάδος
 Κιλικίας δευτέρως, ἦν νῦν Εἰρηνοπόλιν ὀνομάζομεν, Θεωνᾶς ὁ Μαρ-
 μαρίτης, Σεκοῦνδος Πτολεμαίδος Αἰγύπτου καὶ σὺν αὐτοῖς ἕτεροι
 15 ὀκτὼ οἵτινες ἑαυτοὺς τῷ τῶν τριακοσίων ἀγίῳ χορῷ ἐπιμίξαντες
 ὡς δὴθεν ὀρθόδοξοι τοῖς ἀποστολικοῖς ἀντεπράττον δόγμασιν Ἀρείου
 συνηγοροῦντες· τούτοις δὲ γενναίως ἀντηγωνίζοντο οἱ ἐν ἀγίοις 44
 πατέρες ἡμῶν Ἀλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως τότε πρεσβύτερος
 ὢν καὶ Ἀθανάσιος ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκκλησίας· διὸ
 20 καὶ φθόνος ὥπλιστο κατ' αὐτῶν, ὡς ὕστερον λέξομεν. οἱ δὲ ἡμέ-
 τεροι ἄγιοι ἐπισκοποὶ καλοῦσι τὸν Ἀρείον εἰς τὴν σύνοδον, ἐπιτρέ-
 ποντες αὐτῷ συστήναι τοῖς ἰδίοις δόγμασι νεύματι τοῦ τὰ πάντα
 νικηφόρου βασιλέως· ἐπέπερ, ὡς ἄρτίως εἰρήκαμεν, καὶ αὐτὸς τῇ
 συνόδῳ συνήδρευεν.

25 Ὅπου τοῖς λιβέλλων τῶν ἐπισκόπων ὁ βασιλεὺς δέχεται.

Ἀλλὰ τὸ κατὰ τὴν σύνοδον γερονδὸς θαυμαστὸν παρὰ τοῦ τὰ 81
 πάντα νικηφόρου βασιλέως οὐκ ἄξιον σιωπῇ παραπέμψασθαι. καὶ
 γὰρ ἐπισυναχθέντων πάντων τῶν ἐπισκόπων καί, καθὼς ἔθος ἐστὶ,
 γενομένων ζητήσεών τε καὶ συγκρίσεων παρὰ τινων τῶν ἐπισκόπων
 30 ῥεσεχελίων ἕνεκα ἄλλον πρὸς ἄλλον ἔχοντος, λιβέλλων τε ἐπιδιδόμε-

1—24 vgl. Thdt. I 7, 13. 14 p. 32f. Soer. I 8, 31 p. 46. Rufin. X 5 p. 964
 — 25—S. 55, 18 vgl. Rufin. X 2 p. 961. Soer. I 8, 18ff p. 41

A²A¹ (von Z. 25 ὅπου an) H V¹P³ M²P¹P²

1 τὰ > H 2 προσέφερε] φέρων A² 4 δὲ > P² es ist ein Anakoluth. Pasquali.
 5 πρὸς—6 τε > V¹ 7 πάλαι εἰρήκαμεν] προεωρίκαμεν M²P¹P² 8 ἀντεμάχοντο]
 ἀντέχον P³ 10 Θεόγνης A² Θεόγνης V¹P³ Θεόγνης HM²P¹P² 11 Μάρης χαλκηδό-
 νος A² 12 πατρόφιλος HM²P¹P² | νάρκισσος HM²P¹P²V¹P³ 16 ἀντεπράττοντο A²
 17 δὲ > V¹P³ 18 Ἀλέξ. + ὁ HM²P¹P² 28 ἐπισυνεχθέντων M² | ἔστιν ἔθος ∞ P²

νων ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐγκλημάτων συγκροτουμένων παρὰ τῷ εὐσεβεῖ
 βασιλεῖ, δεξάμενος τοὺς λιβέλλους σφραγίσας τε τῷ δακτυλίῳ αὐτοῦ
 ἐκέλευσε φυλάττεσθαι· ἐνορῶν τε τῶν τοιούτων ἐπισκόπων τὴν 2
 πρὸς ἀλλήλους ζυγομαχίαν, εἶπεν, ὅτι χρὴ πάντας ὁμοῦ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ
 5 συνελθόντας περὶ τούτων διαλαβεῖν. καὶ ἐνστάσης τῆς προθεσμίας
 εἰς μέσον καθίσας ὁ βασιλεὺς καὶ ἡσυχίας γενομένης τῷ καιρῷ
 πρεπούσης πάντων τοὺς λιβέλλους προσέταξεν ἐνεχθῆναι· καὶ δὴ
 δεξάμενος καὶ ἐν τῷ οἰκείῳ κόλπῳ θέμενος μήτε ἐγκύναι τοῖς
 ἐμφερομένοις ἐθελήσας, λέγει· »τοῦ θεοῦ ὑμᾶς προχειρισμένου ἐρεῖς 3
 10 τε καὶ ἄρχοντας κρίνειν τε καὶ διακρίνειν τὰ πλήθη καὶ θεοὺς εἶναι
 ἅτε δὴ ἀνθρώπων ἀπάντων ὑπερέχοντας ὀρισμένου κατὰ τὸ εἰρη-
 μένον· »ἐγὼ εἶπα· θεοὶ ἐστέ καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· καὶ τό· »ὁ
 θεὸς ἔστι ἐν συναγωγῇ θεῶν· χρὴ τῶν μὲν κοινῶν ὀλιγορεῖν
 πραγμάτων, πᾶσαν δὲ τὴν σπουδὴν περὶ τὰ θεῖα ποιῆσθαι«. καὶ 4
 15 κελύσας ἐνεχθῆναι πῦρ, ἐμπρησθῆναι τοὺς λιβέλλους προσέταξεν.
 ἔσπευδε γὰρ μηδένα τῶν ἔξω ἐπιγινῶναι τῶν τοιούτων ἐπισκόπων
 τὴν ἀνόμαλον ἐπιχειρήσιν· τοσαύτη ἡ τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς ἐρεῖς
 τοῦ θεοῦ ἐνλάβεια, ἣν θαυμάσειαν ἅπαντες οἱ ἐν φρονοῦντες.

Κακεῖνο δὲ ὁμοιότροπον τούτῳ ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένον οὐ δίκαιον 5
 20 ἡγοῦμαι παραδοῦναι σιγῇ. φιλαπεχθήμονες γὰρ ἄνδρες καὶ φιλολο-
 δοροὶ λαϊκοὶ ἐγράψαντο τῶν ἐπισκόπων τινὰς καὶ τῷ βασιλεῖ τὰς
 ἐγγράφους κατηγορίας ἐπέδοσαν καὶ ταῦτα πρὸ τῆς γεγεννημένης
 ὁμονοίας. ὁ δὲ καὶ ταύτας δεξάμενος, εἶτα δεσμὸν ἐπιθείς καὶ τῷ 6
 δακτυλίῳ σημηνάμενος, φυλαχθῆναι καὶ ταύτας ἐκέλευσεν. εἶτα τὴν
 25 σύμβασιν τῆς ὁμονοίας ἐργασάμενος, ταύτας κομισθῆναι προστά-

5f vgl. für den Ausdruck Soer. I 8, 18 p. 41 und Sozom. I 17, 3—5 —
 12f Psal. 81, 6. ebd. 1 — 19—S. 56, 8 vgl. Theod. I 11, 4—6 p. 47

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 σφραγίσας τε] σφραγίσασθαι P² 4 [πάν]τας A¹ 5 [δια]λαβεῖν
 A¹ | [καὶ ἐνστά]σης A¹ | προσθεσμίας A¹ 7 [καὶ] A¹ 8 θ[ε]μ[ε]ιος A¹ |
 am Rand ὕρα τοῦ ἁγίου βασιλέως περὶ τὰ θεῖα ἐνλάβειαν H 10 διακρί[νειν]
 A¹ 11 ὑπερέχοντας ἀπάντων ∞ A¹ 12 [ὑψίστου] A¹ 13 κο[ινῶν] A¹
 14 [ποι]εῖσθαι A¹ 15 ἀνεχθῆναι, am Rand von späterer Hd. ἐνεχθῆναι M²
 16 το[ιοῦτων] A¹ 17 β[α]σιλέως A¹ 18 ἐνλάβειαν P² | θαυμάσειεν A¹
 HP³ | ἅ[παντες] A¹ | ἐν φρονοῦντες] ἐνφημοῦντες H 19 τοῦτ[ω] + καὶ A¹ |
 αὐτ[οῦ] A¹ 21 ἐγράψαντ[ο] A¹ 22 κατ[ηγ]ορίας A¹ 23 εἶτα — 24 σημηνά-
 μενος > V¹ 24 δακτυλ[ίῳ] A¹ 25 σύμβασιν unleserlich A¹ | ταύτας nach-
 träglich hinter κομισθῆναι eingeschoben H | προκομισθῆναι V¹ προσκομισθῆ-
 ναι P³ 25f προσ[τάξας] A¹

ξας, παρόντων πάντων τῶν ἐπισκόπων πρὸς καὶ ταύτας κατέκλινον, ὁμοθυμῶς μηδὲν τῶν ἐγγεγραμμένων ἀνεγνωσέναι. οὐ γὰρ ἔφη 7
 χρῆναι τῶν ἱερέων τὰ πλημμελήματα δῆλα τοῖς πολλοῖς γίνεσθαι, 8
 ἵνα μὴ σκαιόδουλον πρόσθαιον ἐντεῦθεν λαμβάνοντες ἀδελφῶς ἀμαρτά-
 5 νωσι. ἡσὶ δὲ αὐτὸν καὶ τοῦτο προσθεῖναι, ὡς εἰ αὐτόπτης ἐπισκό-
 πον ἐγεγόνει γάμον ἑλλότριον διορύττοντος, συγκαλύψαι ἂν τῇ πορ-
 φερίδι τὸ παρὰ νόμῳ γινόμενον, ὡς ἂν μὴ βλάψαι τοὺς θεωμένους
 τῶν δρωμένων ἢ ὄψις. τοσαύτη ἡ τοῦ βασιλέως θεοφιλεῖς καὶ
 ἀξιάστος σύνεσις. ἐπὶ πολλὰς δὲ ἡμέρας οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ και- 8
 10 ροὺς ἐφεξῆς συνερχόμενος τοῖς ἐπισκόποις ὁ βασιλεὺς, ἅμα αὐτοῖς τὰ
 περὶ τῆς πίστεως διελάμβανε τὰς τε διαφόρους αὐτῶν γνώμας ἀνε-
 λέγετο. ἦσαν γάρ, καθὼς πολλάκις εἰρήκαμεν, ἐν αὐτοῖς τινες τοῖς
 ἀθεμίτοις Ἀρείου δόγμασι συμφερόμενοι καὶ τῷ πλήθει τῶν ἁγίων
 ἐπισκόπων, τῶν τῆς ἀληθείας ὑπερμαχοῦντων, ἀντιπράττοντες. ἀλλ'
 15 οἱ ἄριστοι καὶ τὰ πάντα ἱερώτατοι πατέρες ἡμῶν τῷ τῆς ἀληθείας
 ὅπλῳ ἡσφαλισμένοι τὴν λαμπρὰν καὶ ἀμώμητον πίστιν μετὰ παρη-
 σίας ἐκήρυττον· μεθ' ὧν ἦν καὶ ὁμολογητῶν πολλὸς ἐριθμός, ἀνθιστα-
 μένων τοῖς ἐθέλονσι περιποιεῖσθαι τὰ μοχθηρὰ τοῦ Ἀρείου δόγματα.

Περὶ τοῦ ἁγίου Παφνουτίου.

20 Ἦν δὲ ἐν αὐτοῖς καὶ ὁ μέγας καὶ ἅγιος Παφνούτιος τὸν τῶν 9 1
 ὁμολογητῶν καὶ ἐπισκόπων κατακοσμῶν χορόν, ἄνθρωπος Αἰγύπτιος, θεοῦ
 δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῆς ὁμηγύρεως ἐκείνης, οὗ Μαξιμιανὸς ὁ βασιλεὺς
 τὸν δεξιὸν ἐξώρνεον ὀφθαλμὸν καὶ τὰς λαίαις ἐνενοσώπησεν ἀγκύλας
 παραδόντες τοῖς μετέλλοις συνέχεσθαι, ἐν ᾧ τοσαύτη ἦν ἡ τοῦ θεοῦ 2
 25 χάρις, ὥστε σημεῖα αὐτὸν ποιεῖν μηδὲν ἐλάττω τῶν πάσαι ἐπὶ τῶν

9—18 vgl. Rufin. X 2 am Ende, p. 961 — 20—S. 57, 7 vgl. Rufin. X 4
 p. 963; s. auch Socr. I 11 p. SS. Philostorgius III 12 p. 43 Bidez. Georgios Mo-
 nachos II p. 507, 15 ff de Boor

A¹ (bis Z. 17 ἐκήρυττον) H V¹P³ M²P¹P²

1 τῶν > A¹P³ 2 ἔφη HP³, in A¹ ist nur noch ἔφ zu lesen, eine spätere
 Hd. fügt hinzu ζε(?) 4f ἀμαρτάνονσι HV¹P³ 5 προσθεῖναι V¹ 6 ἐγγε-
 γιναι A¹HM²P¹ ἐγεγόνει P² ἐγεγόνει V¹ γέγονει P³ 7 ἂν > P³ | βλάβη
 M²P¹P² (Thdt) 8 [ἡ] A¹ 9 ἡ[μέρας] A¹ | δὲ² + ἡμέρας A¹H | καὶ > P³
 10 συνερχόμε[ος] A¹ 13 ἀρε[ο]ν A¹ 15 ἄ[ριστοι] A¹ 16 ἡσφαλισ[μένοι] A¹
 17 ἐκ[ήρυττον] A¹ (eine spätere Hd. hat ergänzt οὐτ; damit endet fol. 38v)
 17 μεθ' — S. 60, 12 μακαρίας > A¹ 18 θέλονσι M²P¹P² 20 καὶ² > M²
 22 Μαξιμιανός V¹P³ 23 ἐξώριττεν V¹P³

ἀποστόλων γεγενημένων. λόγῳ γὰρ μόνῳ τοὺς δαίμονας ἐφνυγάδενε καὶ εὐχῇ διαφόρους ἀσθενοῦντας ἐθεράπευε τυφλοῖς τε τὸ βλέπειν τὸν θεὸν ἔξαιτούμενος παρείχετο καὶ παρεθέντας πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ἡγην ἀκμὴν τὰ μέλη ἐνεργεῖν ποιῶν ὑγιῶς. ὃν ὁ βασιλεὺς 3
5 σφόδρα διὰ τιμῆς ἡγε συνεχῶς τε ἐπὶ τὰ βασίλεια μετεπέμπετο καὶ τὸν ἐξορρυσγμένον ὀφθαλμὸν κατεφίλει· τοσαύτη προσῆν τῷ εὐσεβεῖ βασιλεῖ πρὸς τοὺς ἀγίους πίστις.

Περὶ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος.

Καὶ δὴ καὶ Σπυρίδων Κύπριός τις ἀνὴρ ἐπίσημος ἐν κυρίῳ καὶ 10 1
10 τὴν ἐκ παιδὸς ποιμενικὴν πεῖραν τῇ τοῦ Χριστοῦ ποίμνῃ καθιερω-
μένος, προφητικῶ βίῳ διαγινόμενος ἐγνωρίζετο, ὃς καὶ γε διέπων τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ ποιμαίνειν τὰ ἴδια πρόβατα οὐκ ἐπαύετο. οὗτω δὲ 2
ἦν χρηστὸς καὶ ἀνεξίκακος, ὅτι ληστῶν ἐφόδον δόλῳ προσβαλόντων τῇ ποίμνῃ ἀοράτοις τε δεσμοῖς κρατουμένων κινηθῆναι τε μὴ δυνα-
15 μένων ἕως πρῶί, ἐπιστάς ὁ μακάριος δι' εὐχῆς ἀνεθῆναι αὐτοὺς τῆς συνοχῆς ποιεῖ· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν κριῶν τὸν κράτιστον ἀποιο-
20 μένοις δίδωσιν, εἰπὼν· ὦ νεαρίσχοι, πρὸς ἀπόχρησιν τοῦτον, μὴ ἄπρακτοι ἀπίοντες τῇ νυκτὶ ταύτῃ δι' ἐμὲ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπο-
ρίας καταμέμψησθε. πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα θαυμαστά περὶ τοῦ 3
20 ἁγίου τούτου ἀκηκόαμεν, ἐν δὲ ἐκ πολλῶν παραθήσομεν.

Ὅπου τὴν θυγατέρα αὐτοῦ τεθνεῶσαν ἐγείρει διὰ τὸν ἔμπορον.

Θυγατέρα ἔσχεν ὁ θαυμάσιος καὶ ἀοίδιμος οὗτος τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, 11 1
Εὐφρόνην τοῦνομα, ἣ τῷ γέροντι προσφόρος διακονήσασα ἐν παρ-
θενίᾳ τὸν ἀνθρώπινον βίον ὑπεξέρχεται. ταύτης μετὰ θάνατον 2
25 ἐξ ἀποδημίας τις ἀναστάς ἔμπορος παρακαταθήκην ἀπῆται τὸν γέροντα,

9—S. 59, 2 vgl. Rufin. X 5 p. 963f s. a. Socr. I 12 p. 90ff. Soz. I 11, 1—5

H V¹P³ M²P¹P²

2 τε > H 3 παραθένας M² 4 ποιεῖν (vielleicht von 1. Hd. unter-
strichen) P³ 5 σφόδρα nachträglich hinter τιμῆς eingefügt H 6 ἐξορρυ-
μένον H, ἐξορρυγμένον V¹P³ | προσῆν] ἐξῆν P² 12 ποιμέρειν + εἰς V¹
13 προσβαλλόντων HV¹P³ 16 τὸν κράτιστον τῶν κριῶν ∞ H 19 οὖν > V¹P³
| θαύματα V¹P³ 19f τοῦτον τοῦ ἁγίου ∞ V¹ 20 δὲ > P³ 22 θαυμάσιος]
μακάριος V¹P³ | οὗτος > H 24 διεξέρχεται P³ | μετὰ μὲν P³ 25 παρα-
θήκην V¹P³

- ἦν τῇ αὐτοῦ θυγατρὶ τῇ παρθένῳ ἦν παραθέμενος. ὁ δὲ μακάριος 3
 Σπυρίδων ἠγνόησε παντελῶς τὴν ἐπόθεσιν· ὥς δὲ πολὺς ἦν ἐπιχει-
 μενος αὐτῷ ὁ ἄνθρωπος, πολλὰ ἄνω καὶ κάτω τὸν οἶκον διερευνήσας
 ὁ γέρον καὶ μὴ εἰδὼν ἡριᾶτο σφόδρα καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα ἔλεγε
 5 μῆτε εἰδέναι μῆτε εἶναι τι ἐν τῷ οἴκῳ. ὁ δὲ ἔμπορος ἐκβοῶν 4
 δάκρυσι τε συνεχόμενος καὶ ὀλοφνυρόμενος ἤτει τὴν παρακαταθήκην.
 λέγων αὐτὸν διαχειρίσεσθαι τῆς ἀπωλείας χάριν, εἰ μὴ λάβοι τὰ
 παρακατατεθέντα, φάσκων ἕνεκα γήρως αὐτῷ ταύτην τὴν παραμυθίαν
 περὶ λᾶθαι παρ' αὐτῇ τῇ παρθένῳ παραθέμενος. ἀναγκάζεται 5
 10 τοίνυν ὁ γέρον ὁ ἅγιος ἐκεῖνος· ἐπὶ τὸ μνήμα τῆς θυγατρὸς ἅμα τῷ
 ἔμπορῳ ὁρμῆσαι πρὸς πεῦσιν τοῦ πράγματος· ὁ δὲ ἐλθὼν καλεῖ τὴν
 θυγατέρα ἐξ ὀνόματος καὶ φησι πρὸς αὐτήν· «τέκνον μου Εἰρήνη»,
 ἣ δὲ ἀποκριθεῖσα ἀπὸ τοῦ τάφου λέγει πρὸς αὐτόν· «τί θέλεις, ὦ
 πάτερ; ὁ δὲ γέρον πρὸς αὐτήν· «ποῦ ἀπέθου τὴν τοῦδε τοῦ ἀνθρώ-
 15 που παραθήκην, ὦ θύγατερ; κακείνη πρὸς αὐτὸν ἔφη· «ἐν τῷδε
 κείται τῷ τόπῳ, πάτερ; σαφῶς τὸν τόπον ἐπισημάνασα τῷ πατρί.
 ὁ δὲ πρὸς αὐτήν· «πορεύου ἐν εἰρήνῃ, τέκνον μου Εἰρήνη». ὁ οὖν 6
 γέρον ἐπιστρέψας οἶκοι καὶ εὐρὼν οὐπερ εἶπεν ἡ παρθένος κείσθαι
 τὴν παραθήκην, ἀπέδωκε τῷ ἀνδρί.
 20 Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τοῦ ἀνδρὸς ἄδονται θαύματα καὶ παρα- 7
 δοξοποιαίαι πολλαί, αἵ καὶ μέχρι δεῦρο πρὸς τῶν ἐγγωρίων δει-
 κνυνται τοῖς ἐφισταμένοις πρὸς πληροφορίαν τῆς ἀληθοῦς ἡμῶν
 εἰς Χριστὸν πίστεως. τοιούτοις τοιγαροῦν μέχρι τῶν καιρῶν
 ἐκείνων ἁγίοις ἀνδράσιν ἡ ἐκκλησία διέπρεπεν, ἐξ ὧν πολλοὶ
 25 παρῆσαν κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον. ἀλλὰ μὴν καὶ Ἀθανάσιος, 8
 περὶ οὗ καὶ πρώην εἰρήκαμεν, τηρικᾶδε διάκονος ὢν, οὐκ ἄμοιρος
 τοῦ τῶν ἁγίων ἐκείνων χοροῦ εἶναι ὑπὸ πάντων ὁμολόγητο·
 συνῆν δὲ τῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκκλησίας ἐπισκόπῳ,
 βοηθὸς ἄριστος ὑπάρχων αὐτῷ. ἀνεκίνουν γοῦν ὁσημέραι οἱ ἡμέ- 9
 30 τεροι ἅγιοι ἐπίσκοποι ἐπὶ πλείστον ὅσον χρόνον πάμπολλα περὶ τῆς
 πίστεως, οἵεσθαι δὲν μηδὲν εὐχερὲς ἢ τολμηρὸν περὶ τηλικαύτης
 ζητήσεως διαπράττεσθαι, συχνῶς τε τὸν Ἀρειον μετεπέμποντο καὶ 10
 πυκνῇ ἀνακρίσει τὰς προτάσεις αὐτοῦ ἀναπτύσσοντες διέλυνον· πλείστη

HR (von Z. 29 -νον γοῦν an) V¹P³ M²P¹P²

4 ὁ — εἰρὼν am Rand nachgetragen, aber von 1. Hd. P² 7 διαχειρίσασθαι
 M²A¹ διαχειρίσασθαι die übr. HSS corr. Pasquali. *etiam suae quoque inlatum esse*
esse exitum Rufin. | λάβοι V¹P³ 10 τοίνυν > P² 11 τοῦ — καλεῖ > P³
 13 ἀπὸ τοῦ τάφου > P² 15 παρακαταθήκην M²P¹P² 16 σαφῶς — πατρί > V¹
 19 παρακαταθήκην M²P¹P² 25 καὶ + ὁ H 27 ἐκείνον V¹P³ 29 αὐτῷ > P²
 | «νον γοῦν setzt ein R | γοῦν] οἶν HM²P¹P²

τε ὅση σπουδὴ καὶ φροντίς ἦν αὐτοῖς, πῶς ἐχρῆν πρὸς τὴν ἀνατρο-
 πὴν τῶν ἀθέσμων αὐτοῦ δογμάτων ψηφισασθαι καὶ ἀνθορίσα-
 σθαι. μετὰ πολλῆς οὖν τῆς σκέψεως καὶ τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἰκεσίας 11
 ταῦτα διελάμβανον. διὸ καὶ σφόδρα σοφῶς καὶ λίαν ἀρμοδίως τοὺς
 5 κατὰ τῶν ἀθεμίτων δογμάτων Ἀρείου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐλέγχους
 ἀντέθηκαν, προόρριζον ἀνασπάσαντες τὰς κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
 μαρὰς αὐτῶν βλασφημίας καὶ ἐξαφανίσαντες. καὶ τῷ μὲν οὐκ ἐκ 12
 τοῦ θεοῦ λέγειν ἐκείνους τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀντέθησαν οἱ ἡμέτεροι τὸ
 »θεὸν ἐκ θεοῦ«, καὶ τῷ »μὴ ἀληθινὸν θεὸν« κατ' ἐκείνους ἀντέγραψαν
 10 οἱ ἡμέτεροι »θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ«, καὶ τῷ »κτίσμα«
 αὐτὸν λέγειν ἐκείνους ἀνθωρίσαντο οἱ ἡμέτεροι »γεννηθέντα οὐ
 ποιηθέντα«, καὶ τῷ »ἐτερουσίῳ« ὑπ' ἐκείνων προβαλλομένῳ ἀντέθηκαν
 οἱ ἡμέτεροι ἐπίσκοποι τὸ »ὁμοούσιον εἶναι τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ τοῦτ'
 ἔστι γεννηθέντα ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς· κτίστην τε αὐτὸν καὶ
 15 δημιουργὸν ὄρατων τε καὶ ἀοράτων« ἐκλήρυξαν κατὰ τὴν ἀνέκαθεν
 παραδοθεῖσαν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἀποστολικὴν πίστιν, γραφικαῖς
 μαρτυρίαις τὰς ἀποδείξεις ἐκδύσαντες, καθὼς προῖον ὁ λόγος ἀπο-
 δείξει. ταύτῃ τῇ ἀντιδότῳ τὰ θανάσιμα φάρμακα ἀνατρέψαντες 13
 ἄρα τρανοτέραν ἐντεῦθεν ἤδη λοιπὸν τὴν ἀποστολικὴν συμφώνως
 20 ἔγγράφονται πίστιν.

Περὶ τοῦ δεῖν τρεῖς ἑποστάσεις νοεῖν καὶ πιστεῖν ἀχωρίτως ἐπὶ τῆς ἀρρήτου
 τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος μιᾶς θεότητος.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος τῶν ἐν Νικαίᾳ συν- 12 1
 αχθέντων ἁγίων πατέρων ἡμῶν διὰ τοῦ μακαρίου καὶ ἁγίου ἐπι-
 25 σκόπου Ὁσίου πόλεως Κουρδούβης τῆς τῶν Σπάνων ἐπαρχίας, ἐπέ-
 χοντος καὶ τὸν τόπον τοῦ τῆς Ῥωμαίων ἐπισκόπου σὺν τοῖς ἐκ τοῦ
 αὐτοῦ θρόνου προαναφωνηθεῖσι πρεσβυτέροις, ἐξημενύοντος αὐτὸν
 ἑτέρου εἶπεν· »ἡ θεότης οὐκ ἐν πρόσωπόν ἐστι κατὰ τὴν Ἰου- 2
 δαίων ἐπόληψιν, ἀλλὰ τρία πρόσωπα καθ' ὑπόστασιν ἀληθινὴν, οὐκ
 30 ὀνόματι ψιλῶ, καὶ τοῦτο μαρτυρίαις πολλαῖς ἀπὸ τε παλαιᾶς καὶ
 νέας διαθήκης κηρύττεται. ἡ μὲν παλαιὰ κατὰ τὸν σωματικώτερον 3

HR V¹P³ M²P¹P²

3 τὸν > HR 6 προόρριζους HM²P¹P² 9 τῷ τὸ V¹P³ | μὴ μὲν P³ | θεὸν²
 > V¹ | ἀντέγραφον H ἐγράψαντο RV¹P³ 10 τῷ τὸ V¹P³ 12 ἐτερουσίῳ
 HP³ 13 τὸν υἱὸν > H 15 τε > M² 17 ἐκδύσαντες M²P¹P²V¹ | ἐκδύ-
 σαντες — 17f ἀποδείξει > P³ 19 ἄρα > P³ | ἐνταῦθα P² 20 ἔγραφον R
 22 μιᾶς θεότητος > H 23f συνεχθέντων M²P³ 25 Ὁσίου > R 26 τοῦ > P³

- ἔτι τρόπον διαλεγομένη λόγον ὡς λαλούμενον παρέστησεν, ἡ δὲ καινὴ
τὸν λόγον θεὸν ἀπέδειξε κατὰ τὸ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος
ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· καὶ πρόσωπον τέλειον
ἐκ τελείου· θεὸς γὰρ οὐ μέρος ὁ εἶς, ἀλλὰ τέλειος ὥσπερ ὁ πατήρ,
5 τῆς αὐτῆς οὐσίας ὢν, ἧς καὶ ὁ γεννήσας αὐτὸν ἀφράστως πατήρ. συν- 4
υπάρχει δὲ ὡσαύτως τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα
τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ τοῦ αὐτοῦ χρήματος ὢν, ὥσπερ ὁ πατήρ καὶ ὁ
εἶς. μίαν τοίνυν βουλὴν μίαν βασιλείαν μίαν ἀνθεντίαν μίαν 5
δεσποτείαν ἐπὶ πάντων τῶν κτιστῶν φύσεων ὁρωμένων τε καὶ
10 νοουμένων, μίαν θεότητα καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν ὁμολογητέον πρὸς
ἡμῶν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐ σύγχυσιν
ἢ διαίρεσιν τῶν τῆς ἀρρήτου ἐκείνης καὶ μακαρίας τριάδος ὑποστά-
σεων κληρυττόντων ἡμῶν, ἀλλὰ πατέρα αἰὲ ἀληθῶς πατέρα ἀληθινοῦ 6
υἱοῦ αἰὲ ὄντα καὶ ὑφεστῶτα, καὶ υἱὸν ἀληθῶς υἱὸν ἀληθινοῦ πατρὸς
15 αἰὲ ὄντα καὶ ὑφεστῶτα, καὶ πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς πνεῦμα ἅγιον αἰὲ
ὄν καὶ ὑφεστός, τριάδα ἀχώριστον ἀρρητον καὶ ἀληθῶς ἀπεριωρόν
καὶ ἀνέκφραστον, μίαν θεότητα καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν ταύτης εἶναι
πιστεύοντες. καὶ ταύτην ὁμολογοῦμεν κατὰ τὴν ἀνέκαθεν παρὰ 7
τοῦ κυρίου διὰ τῶν ἱερῶν αὐτοῦ ἀποστόλων καὶ τῶν τὴν ἐκείνων
20 ἁγίαν πίστιν φυλαξάντων ἀσπίλως ἀρχαίων ἁγίων ἡμῶν πατέρων
παραδοθείσαν ἡμῖν τῆς αὐτῆς πίστεως ἀληθῆς δογμάτων ἀκρίβειαν,
ἐτοιμῶς ἐχόντων ἡμῶν σὺν εὐδοκίᾳ τοῦ ἁγίου πνεύματος διὰ πλεί-
στων ὁσων μαρτυριῶν τῶν ἐκ τῶν θείων γραφῶν δεῖξαι ταῦτα
οὕτως ἔχειν. 8
- 25 Τούτων παρ' αὐτῶν μᾶλλον δὲ δι' αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἁγίου 8
πνεύματος ἐκφωνουμένων, οἱ τῆς ἀσεβείας Ἀρείου ἀντιποιοῦμενοι
ἐπεγόγγυζον λίαν τρυχόμενοι· ἦσαν δὲ οἱ περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικο-
μηθείας καὶ Θέογγιν τὸν τῆς Νικαίας, οὓς ἔμπροσθεν ἡδὴ ἐδηλώ-
σαμεν· ἀπέβλεπον δὲ ὅμως εἰς τοὺς μισθωτοὺς Ἀρείου φιλοσόφους
30 τινὰς λόγους ὑπεράγαν, οὓς συνηγόρους τῆς οἰκειᾶς μοχθηρίας μισθω-

2 Joh. 1, 1 — 28 vgl. S. 54, 10 — 30ff zur Sache vgl. Socr. I 8, 13 p. 39.
Sozom. I 17, 3

A¹ (von Z. 12 τριάδος an) HR V¹P³ M²P¹P²

5 τῆς αὐτῆς — πατήρ > P² 9f νοουμένων τε καὶ ὁρωμένων ~ R
12 τριάδος > R 13 ἀληθῶς] ἀληθῆ R 14 καὶ υἱὸν — 15 ὑφεστῶτα
> R | υἱὸν² nachträgl. eingefügt P² 16 ὑφεστός HRM²P¹P²P³ 19 τοῦ
> P³ | ἱερῶν] ἁγίων R 23 δεῖξαι > (aber am Rand von späterer Hd. ἀπο-
δεῖξαι) A¹ > R 25f ἐπὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος δι' αὐτῶν ~ R 27 ἐπεγόγγυζον
λίαν τρυχόμενοι > P³ | οἱ περὶ] ἐπὶ R³ | τὸν > R 29 ὁμοίως HP³

σάμενος Ἄρειος σὺν αὐτοῖς ἦκεν εἰς τὴν ἀρίαν ἐκείνην καὶ οἰκουμένην σύνοδον. παρήσαν γὰρ πλείστοι ὅσοι φιλόσοφοι, εἰς οὓς 9 ἡλπιζότες, ὡς ἀρτίως εἰρήκαμεν, οἱ τῆς ἀληθείας πολέμιοι εἰκότως ἐάλωντο μετὰ τοῦ καὶ τῆς βλασφημίας αὐτῶν διδασκάλου, πληρου- 5 μένης ἐπ' αὐτοῦ καὶ αὐτῶν τῆς ἱερᾶς γραφῆς λεγούσης· ἐπικατά- ρατος πᾶς ἄνθρωπος, ὃς ἔχει τὴν ἐλπίδα αὐτοῦ ἐπ' ἄνθρω- πον καὶ ἀπὸ κυρίου ἀπέστη ἡ καρδιά αὐτοῦ. ἀπέστη γὰρ 10 ὄντως ἀπὸ κυρίου ἡ βλάσφημος καρδιά τοῦ θεομάχου Ἀρείου καὶ τῶν κοινωνῶν τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ, κτίσμα καὶ ποίημα τολμησάντων 10 λέγειν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν πάντων κτίστην καὶ δημιουργὸν ἀορά- των καὶ ὁρατῶν κτιστῶν φύσεων.

Ὅπου εἰς τῶν φιλοσόφων ὑπὲρ Ἀρείου κατὰ τῆς ἀγίας ἐκείνης τῶν ἀποστολικῶν τοῦ θεοῦ ἱερῶν συνόδου πλείστα ὅσα ἀποφθέγγεται.

Εἷς δέ τις τῶν μισθωτῶν Ἀρείου φιλόσοφος, λίαν παρὰ πάντας 13 1 τοὺς ἄλλους θαυμαζόμενος, πολλὰ καὶ πάμπολλα ὑπὲρ Ἀρείου πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τοὺς ἡμετέρους διετείνετο ἐπὶ πλείστας ὅσας ἡμέρας, ὥστε γίνεσθαι ἐφ' ἐκάστης ἐκ τῆς διὰ τῶν λόγων συμβολῆς μεγάλης ἀκρόασιν, τοῦ πλήθους τῶν συνερχομένων ἐπισυγγέοντος, τοῦ δὲ φιλο- 20 σόφου κατὰ τῶν παρὰ τῆς ἀγίας συνόδου λεγομένων τὰς ἀσεβεῖς Ἀρείου βλασφημίας προβαλλομένου, λέγοντος περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τὸ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν καὶ ὅτι κτίσμα καὶ ποίημα ἐξ οὐκ ὄντων καὶ ἐξ ἐτέρας οὐσίας καὶ ὑποστάσεως ἐστι· καὶ ὑπὲρ τούτων τῶν 2 μαιρῶν δογματῶν Ἀρείου πολὺς ἦν αὐτῷ ὁ ἄγων καὶ αἱ τῶν λόγων νικαδές, λυτῶντος αὐτοῦ κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ κατατρέχον- 25 τος τοῦ τῶν ἀρίων ἱερέων ἐκείνων χοροῦ, λαλοῦντος ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ἐχθροῦ· οἱ δὲ τῆς ἀλη- 3

5 Jerem. 17, 5 — 14ff vgl. Rufin. X 3 p. 961—963. Soz. I 18, 1—7 — 14—S. 64, 8 vgl. Georgios Mon. Chron. II 505, 18—507, 15 de Boor

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 σύνοδον > P³ 4 ἐάλωντο A¹R ἐάλων H ἐαλώκασι M²P¹P² ἐάλωνται V¹P³
μετὰ τοῦ καὶ A¹V¹P³ μετὰ καὶ τοῦ HM²P¹P² καὶ μετὰ τοῦ P³ 5 αὐτοῦ] αὐτῷ
A¹RV¹P³ 6f ὁ ἐλπίζων ἐπ' ἄνθρωπον R 8 ὄντος M² | ἀπὸ + τοῦ HV¹P³
| τοῦ θεομάχου] καὶ θεομάχου R 10 τὸν²] τῶν M² 10f ὁρατῶν καὶ ἀοράτων
~ A¹R 12 εἷς > P³ | ὑπὲρ > V¹P³ 15f πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἐπισκόπους A¹R
17 διὰ τῆς ἐκ τῶν ~ A¹R 18 ἐπισυντρέχοντος Georg. Mon. | τοῖδε HSS corr.
Ltz. 19 [παρὰ] A¹ περὶ HM²P¹P² 20 βλα[σφη]μίας A¹ aber am Rand von
späterer Hd. ergänzt φη] | προβαλλομένου > H 21 καὶ ποίημα > R | ὄν-
τος A¹ 22 ὑποστάσεως καὶ οὐσίας ~ R 23 ὁ > A¹RM²P¹P² 26 τῶν > P²

θείας ὑπέρομαχοι, οἱ ἡμέτεροι ἐπίσκοποι, τὰς ὀφειλομένας καὶ πρεπού-
 σας ἐπὲρ τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων ἀντιθέσεις ἀταράχως τῷ
 φιλοσόφῳ προσέφερον, τὸν μέγαν προσήτην ὁμοῦ καὶ βασιλέα Δαυὶδ
 μιμούμενοι λέγοντα· »ἡτοιμάσθην, καὶ οὐκ ἐταράχθην«, πάσας
 5 γὰρ τὰς τοῦ φιλοσόφου πολυπλόκους προτάσεις ὡς περὶ τῷ θείῳ
 λόγῳ στετυπέου δίκην κατανήλισκον. ἀλλὰ καὶ οὕτως ὁ φιλόσο- 4
 φος τῇ τῶν λόγων διαβολικῇ εὐτεχνίᾳ θαρρῶν τὴν διὰ τῶν ἐπι-
 σκόπων ἀλήθειαν κηρυττομένην ἀντιτοξεύειν ἐνίστατο, εὖ μάλα ῥᾶστα
 πᾶσι τοῖς ἐπαγομένοις αὐτῷ, ὡς ᾤετο, προσφερόμενος, ἐπιλύειν τε
 10 ἐβιάζετο τὰ κινούμενα δίκην ἐγγέλους· ἐν οἷς γὰρ ἐδόκει ἑαυτῷ
 συνίστασθαι, διολισθαίνων τῶν ἐπικρατεστέρων αὐτῷ προσφερομέ-
 νων νοημάτων ἐκ τῶν οἰκείων ῥημάτων ἀλισκόμενος συγκατέπι-
 πτεν. ἀλλὰ καὶ οὕτως κορυβαντιῶν ἀλαζονικῶς κατὰ τῆς εἰρηνι- 5
 κωτάτης συνόδου ἐφέρετο, ἐλπίζων νικᾶν τοῦ ἐν αὐτοῖς ἀητιήτου
 15 πνεύματος Χριστοῦ τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν· ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὁ 6
 θεὸς »ὁ δρασώμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν«,
 ὅτι οὐκ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἀλλ' ἐν δυνάμει συνίσταται,
 δι' ἐνὸς τῶν ἐκέισε δούλων αὐτοῦ τὸν ἐν τῷ φιλοσόφῳ λαλοῦντα
 πονηρὸν δαίμονα ἰσχυρῶς κατεσίγασεν οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐξέβα-
 20 λεν. ἀνὴρ γάρ τις ἐκ τῶν παρόντων τῇ συνόδῳ ἄγιον ὁμολογη- 7
 τῶν ἄπλοους τὴν φήσιν εἶπερ τις ἄλλος τῶν ἁγίων καὶ μηδὲν ἕτερον
 εἰδὼς »εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον« σαρκὶ
 κατὰ τὰς γραφάς, συνὼν τοῖς ἐπισκόποις καὶ ὁρῶν τὸν φιλόσοφον κατεπ-
 αιρούμενον τῶν ἡμετέρων ἁγίων ἐπισκόπων καὶ τῇ μοχθηρᾷ αὐτοῦ
 25 συζητήσει καταλαξορευόμενον, αἰτεῖ παρὰ τῶν ἐπισκόπων τῶν τοῦ
 θεοῦ ἱερέων χώραν αὐτῷ συνομιλίας παρ' αὐτῶν πρὸς τὸν φιλό-

4 Psal. 118, 60 — 16 I Kor. 3, 19 — 17 I Kor. 4, 20 — 22 I Kor. 2, 2

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 ἀντιθέσεις] καὶ πρεπούσας wiederholt R 3 ὁμοῦ καὶ βασιλέα > V¹ |
 Δαυὶδ > R 5 προφ' = προφάσεις R 6 οὕτως] οὕτος M²P¹P²V¹P³ 8 κηρυτ-
 τομένην ἀλήθειαν ∞ M²P¹P² 9 προσφερόμενος A¹ 10 κινούμενα + καὶ M²P¹P²
 | γὰρ > M²P¹P² 11 ἐπικρατέστερον HM²P¹P² | αὐτοῦ V¹ 14 ἀητιήτου]
 ἀκτίστον P³ 14f νικᾶν τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν τοῦ ἐν αὐτοῖς (R αὐτῇ)
 ἀητιήτου πνεύματος ∞ A¹R 16 δρασώμενος P²V¹ 19 κατεσίγασεν A¹HR
 δαίμονον ἰσχυρῶς κατεσίγασεν ||||| ἀλλὰ (bei || wechselt die Zeile und ist am
 Rand zugefügt μονα οὐ, nach κατεσίγασεν etwa 6 Buchstaben wegradiert) A¹
 δαίμονα οὐ μόνον ἰσχυρῶς κατεσίγασεν ἀλλὰ καὶ ∞ R 20 γάρ] δέ R 22 ἐσταν-
 ρωμένων A¹HR 25 ζητήσῃ P² | κατηλαξορευόμενον V¹ 26 ὁμιλίας A¹R

- σοφον δοθῆναι. τότε οἱ καθ' ἡμᾶς ἄγιοι ἐπίσκοποι θεωροῦντες 8
τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀπλότητα καὶ τὸ ἄπειρον αὐτὸν εἶναι γραμμάτων
ἐπειθον μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ μέσον, μὴ ποτε παρὰ τοῖς μοχθηροῖς
καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθροῖς γέλως γένηται. ὁ δὲ μὴ ἀνασχόμενος 9
5 πρόσεισι τῷ φιλοσόφῳ καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν· »ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ
Χριστοῦ τοῦ ἀεὶ σὺν τῷ πατρὶ ὄντος θεοῦ λόγου ἄκουσον τὰ τῆς
ἀληθείας δόγματα, ᾧ φιλόσοφε. ὁ δὲ πρὸς αὐτόν· »ἔαν εἴποις.
καὶ ὁ ἄγιος πρὸς αὐτόν· »εἰς ἐστὶν ὁ θεός, φησὶν, ὁ τὸν οὐρανὸν
καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα δημιουργήσας,
10 ὃς καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκ γῆς διαπλάσας ὑπεστήσατο τὰ πάντα τῷ
λόγῳ αὐτοῦ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι. τοῦτον τὸν λόγον, ᾧ φιλό- 10
σοφε, θεοῦ υἱὸν ἡμεῖς εἰδότες προσκυνούμεν, πιστεύοντες διὰ τὴν
ἡμετέραν ἀπολύτρωσιν ἐκ παρθένου αὐτὸν σεσαρκῶσθαι καὶ τετέχθαι
καὶ ἐννηθρωπικῆναι καὶ διὰ τοῦ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ πάθους τοῦ ἐν
15 τῷ σταυρῷ καὶ τοῦ θανάτου ἐλευθερωκῆναι αὐτὸν ἡμᾶς ἐκ τῆς
αἰωνίου κατακρίσεως διὰ τε τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ζωὴν ἡμῖν αὐτὸν
αἰώνιον περιποιεῖσθαι· ὃν καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνελθόντα ἐλπίζομεν πάλιν
ἐλεύσεσθαι κριτὴν τε ἔσεσθαι περὶ πάντων ὧν διεπραξάμεθα. πιστεύ-
εις τούτοις, ᾧ φιλόσοφε; ὁ δὲ φιλόσοφος ὥς ἂν μηδεπώποτε 11
20 πείραν λόγον εἰς ἀντίθεσιν ἐσχηκὼς ἀπηνεώθη, καὶ ὡς κωφὸς ἢ
ἄλαλος οὕτως ἀπεσιώπησε· τοῦτο μόνον οἰκτρῶ λίαν τῇ φωνῇ πρὸς
αὐτὸν εἰρηκὼς ὅτι »κάμοι ταῦτα οὕτως ἔχειν δοκεῖ καὶ μηδὲν ἕτερον
εἶναι ἢ πάντα καθὼς προείρηκας. ὁ δὲ γέρον πρὸς αὐτόν ἔφη· 12
»εἰ ταῦτα οὕτως ἔχειν πιστεύεις, ᾧ φιλόσοφε, ἀναστὰς ἀκολούθει μοι
25 καὶ ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν σπουδάσωμεν, ἐν ἣ ἡγήσῃ τὸ σημεῖον ταύτης
τῆς πίστεως. ὁ δὲ φιλόσοφος μεταβαλὼν ὅλον ἑαυτὸν πρὸς τὴν 13
ἀληθῆ εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσέβειαν, ἀναστὰς ἠκολούθει τῷ
γέροντι καὶ ἐπιστραφεὶς λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ πᾶσι τοῖς
συνελθούσιν εἰς τὴν ἀκρόασιν »ἀκούσατε, φησὶν, ᾧ ἄνδρες, ἕως ὅτε
30 λόγων ἐποιούμην σπουδὴν, λόγους λόγοις ἀντετίθουν καὶ τὰ προσ-

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

4 τῆς] τοῖς P²V¹ 7 ἀλ[ηθείας] A¹ | εἴπο.ς HRV¹P³ (Georg. Mon.?) εἴπης
A¹M²P¹P² 9 θάλατταν H | αὐτοῖς] τοῖς H 10 ὃς] ὁ A¹HM²P¹P² | ἐκ + τῆς H
| διαπλάσας + οὗτος A¹R | ὑπεστήσατο + τε V¹ 11 καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι
> V¹ 12 ἡμεῖς > H 14 ἐπανθρωπικῆναι R 16f αἰώνιον αὐτὸν ∞ R
18 κριτὴν τε περὶ || περὶ πάντων (ἔσεσθαι >) V¹ 20 ἦ] καὶ Georg. Mon. 22 καὶ
> V¹P³ 23 πάντα καθὼς] ὡς M²P¹P² 25 σπουδάσωμεν] βαδισομεν R
26 αὐτόν M² 27 ἀληθῆ — εὐσέβειαν] ἀλήθειαν R | ἠκολούθησε R 29 ἀκρόασιν
+ αὐτοῦ P² 30 λόγοις λόγους ∞ A¹R λόγους > P³

γερόμενα τέχνη τοῦ λέγειν ἀνέτρεπον· ὅτε δὲ ἀντὶ λόγων δυνάμεις 14
 τις θεία ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ζητοῦντος προελήλυθεν, οὐκ ἔσχυσαν
 οἱ λόγοι λοιπὸν τῇ δυνάμει ἀντιτάσσασθαι — οὔτε γὰρ ἀνθρωπος
 θεῷ οἷός τέ ἐστιν ἀντιστήσεσθαι. διὰ τοι τοῦτο εἰ τις ὑμῶν δύναται
 5 συνίεναι, ὡς ἐγὼ νενόμικα, πιστεύσει εἰς Χριστὸν καὶ ἀκολουθησάτω
 τούτῳ τῷ γέροντι, ἐν ᾧ ἐλάλησεν ὁ θεός. τοῦτον τὸν τρόπον 15
 ἀναλαβὼν ὁ φιλόσοφος φωτισθεὶς τε καὶ γενόμενος Χριστιανὸς ἔχαιρεν
 ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ γέροντος· τούτου δὲ τοῦ φιλοσόφου βαπτισθέντος
 καὶ τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ συναφθέντος καὶ διαναπαυομένου καὶ
 10 ἀγαλλιωόντος ἐπὶ τοῖς μεγαλείοις τοῦ θεοῦ, ἡ σύνοδος ἔχαιρεν.

Ἀντίρρησις ἑτέρου φιλοσόφου τοῦνομα Φαίδωνος ποιούμενον καὶ αὐτοῦ τοὺς λόγους
 ἐπὲρ τοῦ θεομήχον Ἀρείου καὶ τῆς ἐφενρεθείσης ὑπ' αὐτοῦ βλασφημίας.

Πρότασις τοῦ φιλοσόφου πρὸς τὴν ἀγίαν σύνοδον εἰς τὸ 14 1
 »ποιήσωμεν ἀνθρώπου«· καὶ εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἀν-
 15 θρώπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. εἰ οὖν,
 ὡς ἡ φωνὴ δηλοῖ, ἡ καὶ ὁ νοῦς ἔξαπαγθεὶς, ἀνθρωπόμορφον ἂν τις
 λέξοι τὸν θεόν. τὸν δὲ θεὸν ἴσμεν ἀπλοῦν καὶ ἀσχημάτιστον. τί
 οὖν βούλονται αἱ σημασίαι τῶν προσηγοριῶν τούτων; φατέ, μὴ ἄρα
 ἀνθρωπόμορφον τὸ θεῖον; ἀπόκρισις τῶν ἀγίων πατέρων διὰ 2
 20 Εὐσταθίου ἐπισκόπου Ἀρτιοχείας· οὐκ οὕτως, ὁ φιλόσοφε, ἀλλ' ἡ
 τὸ εἰπεῖν τὸν θεόν· ἀρχέτωσαν πάσης τῆς γῆς καὶ τὸ κατα-
 κυριεύσάτωσαν αὐτῆς καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ· τοῦτο τὸ
 κύριον ἐστὶ τοῦ ποιῆσαι τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα θεοῦ καὶ ἄρχειν
 αὐτὸν πάσης τῆς γῆς. εἰπέτω, ὡς ἄρχει ὁ θεὸς ἀπάσης τῆς γῆς 3
 25 καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πάντων, οὕτω καὶ τὸν ἄνθρωπον δεύτερον ἄρχοντα
 πάσης τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κατέστησε, τοῦτο εἶναι τὸ κατ'
 εἰκόνα θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν· γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον
 φημι. εἴ τι ἀνταπόκρισις τῶν ἀγίων πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ 4

14 Gen. 1, 26 — 17 vgl. S. 15, 22; Theodoret quæst. in Genes. 20 t. I p. 25, 30
 Schulze | 21 Theodoret ebd. p. 26. Gen. 1, 26. 28 — 26 Gen. 1, 26

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 τοῦ > HV¹P³ 3 οὐδὲ Georg. Mon. | οὔτε — 4 ἀντιστήσεσθαι > M²P¹P²
 5 ἔγωγε HM²P¹P² | γὰρ νενόμικα Georg. Mon. 7 τε A¹R > d. übr. HSS 9 ἐκκλησίᾳ
 τοῦ θεοῦ ∞ R 12 εὐρεθείσης A¹R 13 ἡ πρότασις A¹R | φιλοσόφου] λόγον H
 16 ἐπαγθεὶς H | ἂν τις ἀνθρωπόμορφον ∞ A¹R 17 λέξι A¹ λέξει R | ἴμεν, aber am
 Rand von späterer Hd. ἴσμεν M² 21 τὸν θεόν > R, nachträglich eingefügt V¹ | τὸ
 > M² 23 εἰκόνα + τοῦ H | καὶ > H 24 εἰπέτω — 26 γῆς > M²P¹P² 24 ἀπάσης]
 πάσης R

ἐπισκόπου Εὐσταθίου εἰς αὐτό· »καὶ εἶπεν ὁ θεός· ποιήσω- 4
 μεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν«.
 ἀλλὰ πρὸς τίνα ἔφη, ζητήσωμεν, φιλόσοφε. ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν »καὶ
 εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν
 5 καὶ καθ' ὁμοίωσιν« ζήτημα ἐνέβαλε νοῆσαι ἡμᾶς, πρὸς τίνα ἔλεγε
 τὸ ποιήσωμεν· εἰπὼν γὰρ »καὶ εἶπεν ὁ θεός ποιήσωμεν ἄν-
 θρωπον« ἐπήγαγε λέγων »καὶ ἐποίησεν ὁ θεός τὸν ἄνθρωπον,
 κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν
 αὐτούς«. ἡ οὖν τοῦ ποιήσωμεν σημασία τὸ εἶναι πρόσωπον 5
 10 συνδημιουργὸν σημαίνει καὶ συνισοπροσώγορον εἰσάγει. ὥς γὰρ
 θεός ὁ πατὴρ ἐστὶν ὁ εἰπὼν »ποιήσωμεν ἄνθρωπον«, οὕτω
 θεός ἐστι καὶ πρὸς ὃν τὸ ποιήσωμεν εἰρηκε, μιᾶς οὔσης τῆς τῶν
 ἀμφοτέρων προσώπων θεότητος, τοῦ τε εἰπόντος »ποιήσωμεν
 ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν« καὶ τοῦ
 15 ποιήσαντος τὸν ἄνθρωπον. τὸ γὰρ ποιήσωμεν τὸ πανάγιον καὶ 6
 ἀπαράλλακτον τῆς τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ θεότητος παρίστησιν ἡ φωνή.
 ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ εἰκὼν ἀπλή καὶ ἀσύνθετός ἐστι πῦρ οὐσα τῇ φύσει.
 ἀπόκρισις σύμφωνος τῶν ἁγίων πατέρων· φῶς ἀπρόσιτον καὶ 7
 ἄσπεκτός ἐστι φύσις ἡ τῆς ἁγίας τριάδος οὐσία. αὕτη ἐστὶν ἡ διάνοια
 20 τοῦ ποιήσωμεν.
 Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου ὑπὲρ Ἀρείου· πάλιν ἐρῶ τὸ τὸν λ' 15 1
 θεὸν ἀπλοῦν εἶναι καὶ ἀσχημάτιστον καὶ ἀσύνθετον. πῶς οὖν ἄρα
 νοητέον τὸ »κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν« καὶ
 τὸ μὴ προϋπάρχειν τὸν εἰπόντα τοῦ πρὸς ὃν ἔλεγε »ποιήσωμεν
 25 ἄνθρωπον« καὶ τὰ ἐξῆς, φασὲ ἡμῖν σαφῇ τὴν περὶ τούτων ἀπό-
 δεξιν, εἰ δύνασθε. οἱ ἅγιοι ἐπίσκοποι διὰ Ὁσίου ἐπισκόπου λα'
 πόλεως Κονρδούβης ἐρμηνεύοντες αὐτὸν ἑτέρου εἶπον· εἰ προϋπ- 2
 ἦρχεν, ὥς σὺ φῆς, τοῦ υἱοῦ ὁ πατὴρ καὶ μεταγενέστερος ὁ υἱὸς μετὰ

1. 3 Gen. 1, 26 — 7 Gen. 1, 27 — 18 I Tim. 6, 16 — 19 Ode 8 (Gebet
 Manasses), 5

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 Εὐσταθίου ἐπισκόπου ~ R | εἰς τὸ αὐτὸ H > P²P³ 3 καὶ — 4 θεός
 > R 4 κατ' εἰκόνα — 6 f ἄνθρωπον > V¹P³ (Balfor.) 8 ἄρρεν] ἄρρεν R 9 ἡ]
 εἰ P² | ποιήσωμεν + ἐν P² 15 τδ¹] = quod ad illud attinet vgl. 6S, 1. 3
 19 ἄκτιστός aber am Rand ff ἄσπεκτος H 21 ἐρῶ τὸ] ἐρωτῶ HM²P¹ ἐρῶ
 τῷ P² 24 [μὴ] A¹ | ἔλεγε] ὁ λόγος R 25 τὰ > M² | σαφῇ > R | τουτον H
 26 δύνασθε corr. aus δύνασθαι R, δύνασθαι P² 27 πόλεως > H | κονρδοῦβης
 im Text, κονρδοῦβης am Rand von anderer Hd. A¹, κονρδοῦβης R | εἶπον ἐρμη-
 νεύοντες αὐτὸν ἑτέρου ~ R | εἶπεν HP³ εἶπαν M²P¹P²V¹ 28 μετὰ] μὲν P³
 Gelasius. 5

χρόνους τινὰς χτισθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ εἰς νῆδον αὐτοῦ μετὰ ταῦτα
 ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρὸς ἀναγορευθεὶς, καθά φατε ἀσεβῶς βλασφη-
 μούντες εἰς ποιήσιν τῶν χριστῶν φήσεων προκεκτίσθαι αὐτὸν ὑπ'
 5 αὐτοῦ, εἶπεν ἄν κατὰ τὴν ὑμετέραν ἀσέβειαν ὁ ἄκτιστος θεὸς πρὸς
 τὸν χριστὸν θεὸν καθ' ὑμᾶς· »ποιήσόν μοι ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα
 ἐμὴν καὶ ὁμοίωσιν«. ἀλλ' ἐπεὶ περ αἰὲ πατὴρ ὁ θεός, ὡς προαπε- 3
 δείξαμεν, καὶ αἰὲ συνυπάρχει τῷ πατρὶ ὁ νῖός, οὐ μεταγενέστερος
 χρόνοις, οὐκ ἐλάσσων δυνάμει, οὐ περιγραπτὸς τόπῳ, ἀλλ' αἰὲ καὶ
 ὡσαύτως ἀδίδως συνυπάρχων τῷ πατρὶ, γεγεννημένος ἐξ αὐτοῦ ἀπε-
 10 ρινοήτως καὶ ἀνεκφράστως, καθὰ προειρήκαμεν, θεὸς ἀληθινὸς ὢν
 αἰὲ ἐκ τοῦ αἰὲ ὄντος ἀληθινοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, συνάναρχος τῷ
 πατρὶ, συναΐδιος τῷ πατρὶ, συμβασιλεύων αἰὲ τῷ πατρὶ, ὁμοούσιος
 τῷ πατρὶ, ἰσοδύναμος τῷ πατρὶ, συνδημιουργὸς τῷ πατρὶ. εἰ γὰρ 4
 καὶ πάντα διὰ τοῦ νιὸς γεγενῆσθαι λέγει ἡ θεία τῶν εὐαγγελίων
 15 φωνὴ καὶ ὅτι »χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν«, ἀλλ'
 ὅμως οὐ δίχα τοῦ πατρὸς ἐδημιούργησεν, ἐπεὶ περ μία θεότης καὶ
 βουλὴ μία τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ νιὸς καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἄχω-
 ρίστως αἰὲ ὄντος τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν νῖον καὶ τοῦ νιὸς πρὸς τὸν
 πατέρα, νοητέον οὖν, ὃ φιλόσοφε, ὅτι ἐν κατὰ τὴν τῆς θεότητος 5
 20 οὐσίαν ὁ πατὴρ καὶ ὁ νῖός, καθὰ καὶ ἐν εὐαγγελίοις ὁ αὐτὸς νῖός
 βοᾷ »ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἓν ἐσμεν«. πρὸς ὃν ἔλεγε »ποιήσωμεν
 ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν«. ἀντίρρησις
 τοῦ φιλοσόφου· καὶ ἡδὴ ἐν ταῖς προτέροις ἐπερωτήσεσιν λβ' 6
 ἔφαμεν μὴ εἶναι τὸν θεὸν ἀνθρωπόμορφον· τίνα οὖν ἔχει τὴν σημα-
 25σίαν ἡ ῥῆσις αὕτη, τὸ »κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίω-
 σιν«, φατὲ ἡμῖν. οὐ γὰρ μισρὸν ἡμῖν ἢ λέξις παρέχει ἀγῶνα· τέως
 τοῦτο λεκτέον. ἀπόκρισις τῆς ἁγίας συνόδου διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπι- λγ'
 σκόπου Ὁσίου πόλεως Κουρδούβης· τὸ »κατ' εἰκόνα«, ὃ φιλό- 7

6f vgl. S. 60, 13 — 10 vgl. S. 60, 16f — 14f Joh. 1, 3 — 21 Joh. 10, 30 —
 Gen. 1, 26 — 25. 28 Gen. 1, 26

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 φήσεως M² | προκεκτίσθαι HRP³ προεκτίσται V¹ προεκτίσθαι (aber aus
 προκεκτίσθαι corr.) A¹, M²P¹P² 5 θεόν] νῖον RM²P¹P²V¹P³ 7 ὑπάρχει M²
 8 χρόνῳ M²P¹P² 9 συνυπάρχων] συνών R | γεγεννημένος P¹P³ 10 ὢν ἀλη-
 θινός ~ P² 11 ὄντος > R 12 συναΐδιος — 13 πατρὶ³ am Rand nachträglich
 zugefügt H 12 ὁμοούσιος aus ὁμοιοῦσιος corr. P³ 14f τῶν εὐαγγελίων
 φωνῇ] γραφῇ R 15 οὐδὲ ἓν] οὐδὲν M² 16 ἐδημιούργησεν + ἀλλ' M²P¹P²
 V¹P³ 19 ὃ > V¹P³ 20f ὁ αὐτὸς βοᾷ νῖός ~ H αὐτὸς βοᾷ ὁ νῖός ~ M²P¹P²
 21 ἔλεγεν + οὕτω R 24 τὴν > R 28 ὁσίον ἐπισκόπου ~ A¹R | κορ-
 δοῦβης R

σοφε, νοητέον οὐ κατὰ τὴν τῶν σωμάτων σύνθεσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ νοερὸν ἐντετυπῶσθαι ὁ τῆς ἀληθείας παρίστησι λόγος. ἀκουε τοίνυν καὶ σύνες· ἀγαθὸς ὢν ὁ θεὸς τῇ φύσει ἐνέπηξε τῇ νοερᾷ τοῦ 8 ἀνθρώπου οὐσίᾳ τὸ »κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσιν« οἷον τὴν 5 ἀγαθότητα τὴν ἀπλότητα τὴν ἀγιότητα τὴν καθαρότητα τὴν ἀφθονίαν τὴν χρηστότητα τὴν μακαριότητα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· ἢν' ἅπερ ἐστὶν ὁ θεὸς τῇ φύσει, ταῦτα κατὰ τὴν αὐτοῦ χάριν ἔχειν δυνηθῇ καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ κτισθεὶς ἄνθρωπος, τοῦτ' ἐστὶ τὸ νοερὸν αὐτοῦ. καὶ ὥσπερ οἱ τῶν ζωγράφων ἐπιστήμονες γράφοντες ἐν 9 σάνισι τὰς ὁμοιώσεις τῶν εἰκόνων, ἐκ διαφόρων καὶ οὐκ ἐξ ἑνὸς χρώματος τὰς εἰκόνας ἀπαρалаίπτως γράφουσιν, οὕτω δέδωκεν ὁ θεὸς καὶ τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντι ἐν τῷ νοερῷ ταμίῳ τῆς ψυχῆς, τοῦτ' ἐστὶ τῷ νῷ, ἔχειν διὰ τῶν ἀρετῶν τὸ »κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσιν«, τῆς εἰκόνος ἀπαρалаίπτως εὐρι- 10 σκομένης ἐν τῷ ἀνθρώπῳ διὰ τῶν προορηθέντων θείων πραγμάτων, ὧν ἐνέθηκεν αὐτῷ ὁ θεὸς εἰπὼν »ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν«.

Ἀντίρρησις τοῦ γιλοσόφου· ὑπερκείμεθω μοι ταῦτα ἐπὶ τοῦ 16 1 παρόντος καιροῦ· ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἐπερωτητέον περὶ τοῦ δι' οὗ 20 ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ πάντα τὰ τε ὁρώμενα τὰ τε μὴ ὁρώμενα. οὐ γὰρ μοι δοκεῖ εὖ ἔχειν, ἅπερ εἰρήκατε, ὅτι ἐν κατὰ τὸ αὐτὸ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς αἰδίως ἅμα καὶ ὅτι θεὸς αἱ συμπροϋπάρχων τῷ πατρὶ ὁ υἱός. ἐγὼ δὲ φαίην ὑπονοεῖν ἐν τοῖς κτίσμασι γεγενῆ- 2 σθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ. ἐδεῖτο γὰρ ὁ θεὸς ὑπονοεῖν εἰς τὴν τοῦ 25 ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου κατασκευήν. διὸ μέλλων ὁ δημιουργὸς θεὸς κτίζειν τὰς κτιστὰς φύσεις ὑπεστήσατο ἑαυτῷ ἐργαλεῖον, δι' οὗ κτίσει πάσας τὰς φύσεις. ὥσπερ γὰρ ὁ τέκτων προϋφιστᾷ ἐργαλεῖα 3 εἰς τὴν τῶν ὑπ' αὐτοῦ μελλόντων γίνεσθαι κατασκευήν, οὕτως ἐστὶ νοῆσαι καὶ ἐπὶ τοῦ θεοῦ, ὅτι ὑποστήσας ἑαυτῷ ὡς ἐργαλεῖον τὸν

4. 13. 16 Gen. 1, 26

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 τὴν — τὸ > P³ | τῶν > RV¹ | τὸ > V¹ 2 ἐκτετυπῶσθαι
 HM²P¹P² 3 ἀνέπηξε P² 4 καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ κατ' εἰκόνα ~ R 4 ff τὴν
 ἀγαθότητα τὴν καθαρότητα τὴν ἀφθονίαν τὴν ἀπλότητα τὴν ἀγιότητα (so!) τὴν
 χρηστότητα ~ V¹ 10 τὰς τῶν εἰκόνων ὁμοιώσεις ~ R 12 τῷ¹ — 13 ἔστι
 > R 14 f ἐνρισκομένης] σωζομένης R 15¹ προειρημένων H | θείων] δύο
 A¹R > H 16 ἀνέθηκεν A¹RV¹P³ 17 ὁμοίωσιν] ὁμοίων P¹ 20 f μὴ
 ὁρώμενα^{μὴ} ὁρώμενα P² 21 f τὸ αὐτὸ] ταντὸ R 22 συμπάρχων aber am Rand
 ff συμπροπάρχων H συμπροπάρχει R 29 ὡς > H

νῖδον ἔκτισε δι' αὐτοῦ τὸν κόσμον. τὸ γὰρ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων 4
 ῥηθὲν ὅτι »πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο«, ὡς δι' ἐργαλείου ἐκτί-
 σθησαν αἱ δι' αὐτοῦ φύσεις, καὶ τὸ »κατ' εἰκόνα δὲ ἡμετέραν
 καὶ καθ' ὁμοίωσιν« εἰπεῖν τὸν θεὸν κτισθῆναι τὸν ἄνθρωπον διὰ
 5 τοῦ ἐργαλείου, τοῦτ' ἔστι διὰ τοῦ νῖδου, κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα καὶ
 ὁμοίωσιν εἶπεν ὁ θεός. ἀνταπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ λε'
 Λεοντίου ἐπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας καὶ Εὐψυχίου ἐπί-
 σκόπου Τράνων· εἰ οὖν, ὡς σὺ φῆς, ἐργαλεῖον ὁ νῖδος εἰς ποιήσιν 5
 τῶν κτιστῶν φύσεων ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐκτίσθη, ἐκ τῶν σεαυτοῦ
 10 καταπίπτεις λόγων, ὃ φιλόσοφε. λέγει γὰρ ἡ τοῦ εὐαγγελίου φωνή,
 ὡς καὶ αὐτὸς ἀρτίως ἐμνήσθης »πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο«, καὶ
 ἐπάγει »καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν«. εἰ οὖν 6
 πᾶν τὸ κτιστὸν δι' αὐτοῦ γέγονε καὶ χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδὲ ἓν,
 ὁ κόσμος δὲ κτίσμα καὶ ὁ νῖδος, ὡς αὐτὸς φῆς, ἑαυτὸν ἄρα ἔκτισεν
 15 καὶ οὐχ ὁ πατήρ. ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου· ἅπαξ εἶπον, ὅτι ὡς 7
 δι' ἐργαλείου πάντα δι' αὐτοῦ ἐποίησεν ὁ θεὸς εἰς αὐτὸ τοῦτο ποιήσας
 αὐτὸν πρὸ πάσης κτίσεως, πρὸς ποιήσιν τῶν κτιστῶν φύσεων ἐργα-
 λεῖον εὐτρεπίσας αὐτόν. ἀνταπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ λς'
 τῶν αὐτῶν ἐπισκόπων Λεοντίου καὶ Εὐψυχίου· εἰπέ, ὃ βέλτιστε, 8
 20 τοῦ σοί τις ἐργαλεῖα ἀνεβόησε τὸν νῖδον τοῦ θεοῦ ἢ τὸ ἅγιον αὐτοῦ
 πνεῦμα; παράσχον ἡμῖν τὰς μαρτυρίας τῶν ὑποθέσεων. τίνας πνευ-
 ματοφόρον ἔχεις τὰς ὑπογραφὰς ἐκδώσαντος ἐργαλεῖον τὸν νῖδον τοῦ
 θεοῦ, τὸν κτίστην πάντων τῶν αἰώνων καὶ πασῶν στρατιῶν ἐπουρα-
 νίου καὶ πάντων ἐπιγείων; ἐπάκουσον τοίνυν, ὃ φιλόσοφε, τῶν 9
 25 μαρτυριῶν τῶν ἐκ τῶν θείων γραφῶν τῶν ἐκθησάντων θεὸν συνα-
 ῖδιον τῷ πατρὶ τὸν νῖδον αὐτοῦ, κτίστην τε καὶ δημιουργὸν πασῶν

2 Joh. 1, 3 — 3 Gen. 1, 26 — 11 Joh. 1, 3

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 δι' αὐτοῦ αἱ ∼ R 5 διὰ > V¹ 11f καὶ ἐπάγει > R 12 ἐγένετο
 γέγονεν R 13 γέγονεν — 15 πατήρ Text nach A¹ 13f γέγονεν οὐδὲ ὁ
 κόσμος· κτίσμα δὲ καὶ ὁ νῖδος κτλ. HM²P¹P² γέγονεν οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε κτίσμα δὲ ὁ
 κόσμος καὶ ὁ νῖδος R γέγονεν οὐδὲν ὃ γέγονε, κτίσμα δὲ καὶ ὁ νῖδος V¹P³ 14f ἔκ-
 τισεν + ὁ νῖδος R ἔκτισεν ἄρα ∼ HV¹P³ 15 ὡς > V¹P³ 17 πρὸ > P³ |
 κτίσεως + καὶ HP³ 19 λέοντος R 20 ἐργαλεῖον R | ἢ] τί P³ 22 ἐκ-
 δώσαντος > R ἐκδόσαντος M²P¹P²V¹P³ | ἐργαλεῖα A¹ 23 τὸν] καὶ R | ἀπάν-
 των H | τῶν > V¹ 25 zu ἐκθησάντων vgl. 24, 29, 50, 30 25f συναῖδιον]
 ὡς αἰδίου P³ 26 πασῶν] πάντων R

- τῶν κτιστῶν φύσεων. ἐν μὲν βίβλῳ κτίσεως ἔχεις Μωσῆν τὸν 10
 προφήτην, ὃς συνδημιουργὸν τῷ θεῷ καὶ πατρὶ τὸν υἱὸν ἐξέδωκε,
 λέγων καθὰ προειρήκαμέν σοι, ὦ βέλτιστε, »εἶπεν ὁ θεός· ποιή-
 σωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ κατ' ὁμοίωσιν·
 5 πρόσωπον συνδημιουργὸν συγκαλεῖν πέφικεν ἀλλ' οὐχὶ ἐργαλεῖον. τὸ
 γὰρ εἰπεῖν »καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα
 θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς·
 αὐθεντίαν προσώπων σημαίνει. ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν »ποιήσωμεν 11
 ἄνθρωπον· ἀναιρεῖ τὴν τῶν ἐργαλειῶν ἐπίνοιαν. τρανοτέραν <δε>
 10 δέχον μαρτυρίαν αὐθεντικὴν εἰς μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ υἱοῦ ἐκτε-
 θεῖσαν δεικνῦσαν αὐτὸν δημιουργὸν πασῶν τῶν γεννητῶν φύσεων,
 ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ Βαροῦχ ἐκ στόματος Ἱερεμίου προφήτου
 λέγοντος »ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον 12
 ἐνέπλησεν αὐτὴν κτηνῶν τετραπόδων, ὁ ἀποστέλλων τὸ
 15 φῶς καὶ πορεύεται· ἐκάλεσεν αὐτό, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ
 τρόμφ. οἱ δὲ ἄστέρες ἔλαμψαν ἐν ταῖς φυλακαῖς αὐτῶν
 καὶ ἠὺφράνθησαν. ἐκάλεσεν αὐτούς, καὶ εἶπαν· πάρεσμεν·
 ἔλαμψαν μετ' εὐφροσύνης τῷ ποιήσαντι αὐτούς. οὗτος ὁ
 θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξεῦρε
 20 πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί
 αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ αὐτοῦ. μετὰ ταῦτα ἐπὶ
 τῆς γῆς ὄφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη· καὶ ὁ 13
 Ἰσραὴλ λέγει τῷ Ἰσραὴλ »καὶ νῦν οὐκ ἔγνως, εἰ μὴ ἤκουσας;
 θεὸς αἰώνιος, θεὸς ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς· τίς
 25 οὐν οὗτος ὁ θεὸς ὁ αἰώνιος, ὃ φιλόσοφε, ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα
 τῆς γῆς, ὁ καὶ ἐπὶ γῆς ὄφθεις καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφεῖς;
 τὸν υἱὸν λέγεις συνανεστράφθαι τοῖς ἀνθρώποις ἢ τὸν πατέρα;

3. 6 Gen. 1, 26f — 13 Baruch 3, 32ff — 23 Jes. 40, 23

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 μωσῆν R 2 συνδημιουργὸν τὸν υἱὸν τῷ θεῷ καὶ πατρὶ ~ R 5 ἐργα-
 λεῖον A¹R ἐργαλεῖα die übr. HSS | τὸ] τῷ HM²P¹ 7 ἄρρεν R 8 πρόσωπον A¹
 προσώπους P² πρόσωπον d. übr. HSS | σημαίνει προσώπους ~ P² 9 τὴν > P³
 10 δέχου] δὲ ἔχω A¹R | αὐθεντικὴν + εἰπεῖν R | μόνον τὸ > A¹R 11 δει-
 κνύουσαν A¹ | γεννητῶν A¹HV¹ γεννητῶν d. übr. HSS 12 ἱερεμίου + τοῦ A¹R
 13 χρόνον > R 17 εἶπ· = εἶπον A¹R 20f τῷ παιδί αὐτοῦ Ἰακώβ ~ R
 21 τῷ ἡγαπημένῳ + ἐπ' P³ 22 τῆς > HM²P¹P²P³ 23 εἰ] ἢ RM²P¹ 24 θεός¹
 + ὁ M² 24f τίς οὐν > R 25 ὁ² > M² 27 λέγει R

ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου· ὁ υἱός, φησί, συνανέστραπται, καθὼς λη' 14
 εἶρηκαν αἱ θεῖαι γραφαὶ καὶ πεισθῆναι ἐξ αὐτῶν ἀποδέδειγμαι.
 ἀλλ' ἔστι μοι ἔτι δυνατωτάτη καὶ ἀναντίρροπος ἀντίθεσις περὶ αὐτοῦ.
 ὅτι πρὸ πάσης κτίσεως ἔκτισεν αὐτὸν ὁ θεός, ἵνα δι' αὐτοῦ τὰ
 5 πάντα κτίσῃ. καὶ ταῦτα ἀποδείξω ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τῶν ἀγώνων.
 ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τῶν αὐτῶν ὁσιωτάτων ἐπι- 15
 σκότων Λεοντίου καὶ Εὐψυχίου· οὐχ οὕτως, φιλόσοφε, οὐκ ἔνεστι
 δεῖξαι σε ταῦτα ἄπερ φῆς. γέννημα γάρ ἐστι τοῦ θεοῦ καὶ οὐ ποίημα,
 καθάπερ διὰ πλειόνων ἀπεδείξαμεν. καὶ τίς γάρ, ὦ φιλόσοφε, τῶν
 10 ἐν εὐσεβείᾳ καὶ ἀγχινοίᾳ πλουτούντων ἀνδρῶν οὐκ ἐκπλήττεται ἐπὶ
 ταῖς τοσαύταις αὐτοῦ ἐνεργείαις τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθεῖσων
 φύσεων ὡς ὑπὸ θεοῦ, τοῦτ' ἔστιν ὑπ' αὐτοῦ, κτισθεῖσων, τῆς γραφῆς
 βοώσης· ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον· καὶ εἶδεν ὁ θεὸς
 τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν·. Ἰωάννης δὲ ὁ 16
 15 εὐαγγελιστὴς σαφέστατα δείκνυσιν αὐτὸν αἰὲ συνπαράχοντα τῷ πατρὶ
 συναΐδιόν τε καὶ συνάναρχον τῷ πατρὶ, ἐν ἀρχῇ γάρ φησιν ἦν ὁ
 λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος·
 οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο
 καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν·. ἰδοὺ σαφέστατα 17
 20 δέδεικται, ὦ φιλόσοφε, ὅτι πάσης γεννητῆς φύσεως δημιουργὸς ὁ υἱός·
 εἰ οὖν δημιουργὸς τῶν ὅλων κτισμάτων ἐστίν, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν,
 ὁρωμένων τε καὶ νοουμένων, δῆλον ὅτι θεὸς ἀληθῶς φύσει καὶ οὐκ
 ἐργαλεῖον, ὡς φῆς, οὐδὲ κτίσμα οὔτε ποίημα οὔτε μεταγενέστερος
 τοῦ πατρὸς. τὸ γάρ ἦν τετράκις λεχθὲν ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ 18
 25 τὸ προὔπαρχον οὐκ ἔχει. ἵνα δὲ τελειότατα γνώσῃ ὅτι οὐκ ὑπεξουσίος
 ἀλλ' αὐτεξουσίος ὡς καὶ ὁ πατήρ, δέχον καὶ ἄλλην ἐναργεστάτην
 μαρτυρίαν. ἄκουε τοίνυν τοῦ θεοπεσίου Ἰωακίου βοῶντος· καὶ 19
 29 θελήσουσι, φησὶν, εἰ ἐγεννήθησαν πυρίκαυστοι· τοὺς Ἰουδαίους
 προσαναφωνῶν· ὅτι παιδίον ἐγεννήθη υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν.

13 Gen. 1, 27. 31 — 17 Joh. 1, 1—3 — 27 ff Jes. 9, 5. 6

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 συνανέστραπται A¹V¹P³ συνανέστρηπται R συνανεστράφη H (wo aber η wohl auf Rasur) M²P¹P² | καθά H 2 ἀποδέδειγμαι R 3 ἔτι > R | ἀναντίρροπος (so!) + ἔτι R 4 δι' αὐτῶν τῶν P² 6 ὁσιωτάτων H 8 ἔφησ V¹P³ 13 βοώ-
 σης + καὶ M²P¹P² 14 τὰ > P² 18 nach ἦν Rasur A¹ 19 ἐγένετο) οὐ γέ-
 γονεν H 19 σαφέστατα > R 20 γεννητῆς, aber ν corrig. A¹, R γενετῆς
 durch Rasur aus γεννητῆς P² γεννητῆς P³ | υἱός) θεός R 25 γνῶς R 26 καί²
 > R 28 φησὶν > P² | ἐγεννήθησαν P¹ 29 προσαναφωνῶν H προανα-
 φωνῶν d. übr. HSS, aber corr. aus προσαναφωνῶν in A¹

- οὐ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 μεγάλης βουλῆς ἄγγελος θαυμαστὸς σύμβουλος θεὸς ἰσχυ-
 ρὸς ἐξουσιαστής. ἄκουε, φιλόσοφε, ἐξουσιαστὴν αὐτὸν προκη-
 ρυττόμενον καὶ οὐχ ὑπεξούσιον. καθὼς ὑμεῖς φατε. ἀλλὰ πάλιν 20
 5 ἐπαναληπτέον τὴν λέξιν· »θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστής, ἄρχων
 εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος«. ἐν δὲ μὲν τῶν αὐτοῦ
 εὐεργεσιῶν παρίστησιν αὐτὸν ὁ αὐτὸς μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ
 αὐτεξούσιον τε καὶ κτίστην τοῦ ἀνθρώπου, ἐπὶ τῇ τοῦ ἐκ γενετῆς
 τυφλοῦ ἀναπληρώσει ὑπ' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ γεγεννη-
 10 μένη. ἀπαύγασμα γάρ ἐστι τοῦ πατρὸς συναΐδιον καὶ χαρακτὴρ 21
 ἀπαράλλακτος τῆς ὅλης αὐτοῦ ὑποστάσεως, καθά φησι Παῦλος ὁ
 ἀπόστολος, τὸ »σκεῦος τῆς ἐκλογῆς«. ἰδοὺ, φιλόσοφε, τοσοῦτοι 22
 ἀναρχον, ἐπέπερ καὶ συνάκτιστον τῷ πατρὶ κτίστην τε πασῶν τῶν
 κτιστῶν φύσεων, καθὰ πλειστάκις εἰρήκαμεν, τῶν τε ὁρωμένων τῶν
 15 τε νοουμένων τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἀπέδειξαν. ποῦ δὲ καὶ οἱ μάρτυρες 23
 τῶν ἐργαλείων, φῆσον εἰ ἔχεις· τάχα οὐ καὶ εἰς ἐργαλεῖα πιστεύσας
 ἐπαπίσθης, εἴπερ, ὡς φῆς, πιστὸς ὑπάρχεις τῷ θεῷ.
 Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου περὶ τοῦ »κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν μ' 17 1
 ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ· ἐκ τῶν παροιμιῶν Σολομῶντος·
 20 ἐπεὶ, φησί, τοσοῦτον βιάζεσθε ὑμεῖς τὴν ἀλήθειαν, τί εἴπωμεν
 περὶ ταύτης τῆς φανεράς λέξεως τῆς »κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν
 ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ«; ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων μα'
 τῶν ἐπισκόπων διὰ Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου ἐπισκόπου Καισα-
 ρείας Παλαιστίνης· τί πιθανῶς καὶ ῥηδίως ὡς οἴεσθαι τοὺς βυθοὺς 2
 25 διατινῶσκεις; μὴ σαυτῷ, ὦ φιλόσοφε, ἀφορμὰς ἀνάνδρουν ἐπισώρνεε,
 ὅρα μὴ πως δυσεπιβήτοις κρημνοῖς ἀπαρρυλάκτως ἐπιβὰς κρημ-

S vgl. Joh. 9, 1 — 10 vgl. Hebr. 1, 3 — 12 Act. 9, 15 — 18. 21 u. ὁ. Prov.
 8, 22 — 24 Über das Verhältniß dieser Rede zu Eusebs Schriften vgl. G. Loescheke
 im Rhein. Mus. LXI 68ff

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 βουλῆς + τῆς τοῦ πατρὸς H 3 ἐξουσιαστής + ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ
 τοῦ μέλλοντος αἰῶνος V¹P³ (Balf.) 4 ἀλλὰ — 6 αἰῶνος > V¹P³ ἰσχυρὸς, ἄρχων εἰ-
 ρήνης, ἐξουσιαστής ~ R 8 γενετῆς RM²P¹P² γεννητοῖς A¹ γεννητῆς HV¹P³ 9f γε-
 γεννημένη M² 11f φησι ὁ ἀπόστολος Παῦλος ~ A¹ (wo aber ὁ fehlt) R
 13f τῶν κτιστῶν πασῶν φύσεων ~ A¹R 15 ἀπέδειξαν corr. aus ἀπεδείξαμεν
 A¹ ἀπεδείξαμεν R 19 Σολομῶντος > M²P¹P² 20—24 am Rand nach-
 getragen, aber 20 εἴπωμεν 23 τῶν ἐπισκόπων und ἐπισκόπον Καισαρείας Πα-
 λαιστίνης > H 20 ὑμεῖς > R 23f καισαρείας + τῆς R 24 οἴεσθαι A¹HR
 οἷη die übr. HSS · 25 ὦ > A¹R 26f κρημνισθῆση R

ρισθῆς. ἀλλ' εἰς τὸ «κύριος ἔκτισέ με» νῦν γήσομεν· οἱ πρὸ 3
 ἡμῶν ἐξέδωκαν περὶ τῆς λέξεως ταύτης, τῆς ὅτι «κύριος ἔκτισέ
 με» πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα καὶ εἰς τὴν κατὰ σάρκα δὲ οἰκονομίαν τῆς
 5 πειρασθείας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ὅπως διείληφεν,
 πάντως ὅτε τὰς ἐκδόσεις. ἡμεῖς δὲ καὶ ἐπ' ἄλλαις ἱστορίαις τὴν 4
 ἐκδοσιν νῦν ποιησόμεθα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ συνεργοῦντος,
 καὶ εἰ θέλεις, φιλόσοφε, αὐτὴν ὅλην τὴν λέξιν προτείνωμεν μετὰ
 καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς. λέγει γὰρ ἡ ἀρχὴ αὐτῆς· «ἐὰν ἀναγγείλω 5
 ἔμιν τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα, μνημονεύσω τὰ ἐξ αἰῶνος
 10 ἀριθμῆσαι·» εἶτα ἐπάγει λέγων «κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν
 αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθιμελίωσέ με ἐν
 ἀρχῇ, πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι, πρὸ τοῦ προελθεῖν τὰς
 πηγὰς τῶν ὑδάτων, πρὸ τοῦ ὄρη ἐδρασθῆναι, πρὸ δὲ
 15 πάντων βουνῶν γεννῆ με. ὅθεν κατασχευάζων τὸ ὅτι «κύριος
 ἔκτισέ με» ἐπισυνάψας εἶπε «κύριος ἐποίησε χώρας καὶ ἀοική-
 20 τους». ζητῶμεν λοιπὸν κύριον τὸν κτίσαντα αὐτὸν τὸν καὶ 6
 ποιήσαντα χώρας καὶ ἀοικήτους· νυγματισθεὶς γὰρ ὁ Σολομῶν ἐκ
 τῶν τοῦ πρὸς Ἰωβ εἰπόντος «ποῦ ἦσθα ἐν τῷ θεμελιῶν με τὴν
 γῆν»; εἶπε «κύριος ἐποίησε χώρας καὶ ἀοικήτους». ἐν δὲ 7
 20 βίβλῳ Βαρουχ ἐκ στόματος Ἱερεμίου τοῦ προφήτου, καθὼς προαπε-
 δεξαμεν, περὶ τοῦ ποιήσαντος χώρας καὶ ἀοικήτους λέγει· «νῆοι
 Ἀγὰρ ἐκζητοῦντες τὴν σύνεσιν ἐπὶ τῆς γῆς οἱ ἔμποροι καὶ
 οἱ ἐκζητῆται τῆς συνέσεως· ὁδὸν δὲ σοφίας οὐκ ἔγνωσαν
 οὐδὲ ἐμνήσθησαν τὰς τρίβους αὐτῆς». καὶ μετ' ὀλίγα· «ἀλλ' 8
 25 ὁ εἰδὼς τὰ πάντα γινώσκει αὐτήν, ἐξευρὲν αὐτὴν τῇ συνέσει
 αὐτοῦ· εἰπὼν περὶ τοῦ ἐξευρόντος τὴν σοφίαν τῇ συνέσει αὐτοῦ
 ἐπάγει αὐτοῦ καὶ τὰς ἐνεργείας, λέγων «ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν
 εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον ἐνέπλησεν αὐτὴν κτηνῶν τετραπόδων,
 ὁ ἀποστέλλων τὸ φῶς καὶ πορεύεται». οὐ παραβλεπτόν 9
 30 γάρ, ὦ φιλόσοφε, τὰ αὐτὰ πάλιν διαγορεῦσαι πρὸς ἐναργῆ ἀπόδειξιν

8 Prov. 8, 21a — 10 Prov. 8, 22—25 — 14f Prov. 8, 22, 26 — 18 Hiob 38, 4 —
 21 Baruch 3, 23 (gekürzt) — 24 Baruch 3, 32 — 27 Baruch 3, 32f

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 φήσωμεν HR φήσομεν + ὁ M²P¹P²V¹P³ 6 χριστοῦ > M²P¹P² 7 θέλεις + ὦ
 A¹RM²P¹P² 8 τῆς αὐτῆς ἀρχ[ῆς] ~ R 11 εἰς ἔργα αὐτοῦ > P² 13 ἐδρασθῆναι
 τὰ ὄρη ~ P² 14 κατασχευάζων — 15 με > V¹ 16 καὶ > HM²P¹P² 17 νυγ-
 ματισθεὶς] γυμνασθεὶς H 18 τῶν > RM²P¹P² | πρὸς] πατρὸς P²P³ 20 καθὰ
 HM²P¹P² 23 ὁδῶν M²P¹P² 26 αὐτοῦ > H

- τῆς προκειμένης ὑποθέσεως. ὁ ἀποστέλλων, φησί, τὸ φῶς καὶ πορεύεται, ἐκάλεσεν αὐτό, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ τρόμῳ· οἱ δὲ ἀστέρες ἔλαμψαν ἐν ταῖς φυλακαῖς αὐτῶν καὶ ἠύφρανθησαν· ἐκάλεσεν αὐτούς, καὶ εἶπαν· πάρεσμεν· ἔλαμψαν
 5 μετ' εὐφροσύνης τῷ ποιήσαντι αὐτούς. οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ αὐτοῦ. μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὥφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανέστραψε. τὰς δύο φράσεις
 10 προσήσαντες κυρίως τοῦ ποιήσαντος χώρας καὶ ἀοικήτους, ἃς εἶπε Σολομὼν καὶ Βαροὺχ ἡτοι Ἱερεμίας — εἰπὼν γὰρ »ἐκτισέ με« ἐπήγαγεν αὐτοῦ καὶ τὰς ἐνεργείας λέγων »κύριος ἐποίησε χώρας καὶ ἀοικήτους« — συλλογισώμεθα, ὃ βέλτιστε, τὸ τίς κύριος ὁ ποιήσας χώρας καὶ ἀοικήτους, καὶ νοήσομεν ὅτι οὐκ ἄλλος ἀλλ' ἢ πάντως ὁ
 15 κατασκευάσας τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον· ἐν τῷ γὰρ κατασκευάζειν τὴν γῆν »ποιεῖν ἐστι χώρας καὶ ἀοικήτους«· ὁ καὶ ἐμπλήσας αὐτὴν κτηνῶν τετραπόδων, ὁ καὶ καλέσας τὸ φῶς, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ τρόμῳ καὶ τὰ ἐξῆς, περὶ οὗ λέγει, ὅτι »ἐπὶ τῆς γῆς ὥφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανέστραψε. νοητέον
 20 οὖν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κύριος ὁ κτίσας τὴν λογιστικὴν σοφίαν εἰς ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, ἣν ἠντιθέμισέ τῳ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἀνθρώπῳ, ὁ ποιήσας χώρας καὶ ἀοικήτους, ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον.
- Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὴν ἀρχὴν τῆς λέξεως ἰδόμεν »ἐὰν ἀναγγείλω
 25 ἔμην τὰ κατ' ἡμέραν γινόμενα«, ἀλλ' οὐκ εἶπε τὰ μέλλοντα, καὶ πάλιν λέγει »μνημονεύσω τὰ ἐξ αἰῶνος ἐξαριθμῆσαι« ἀλλ' οὐ τὰ πρὸ αἰῶνος. ἐγνώσθη ἡμῖν, ὅτι ὁ νῦν τοῦ θεοῦ ἐστιν ὁ καὶ
 14 τὴν λογιστικὴν σοφίαν κτίσας, ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, ὁ ποιήσας χώρας καὶ ἀοικήτους, ὁ καὶ τῷ Ἰωβ εἰπὼν
 30 »ὅτε ἐγενήθησαν ἄστρα, ἤνεσάν με πάντες ἄγγελοι μου«.

1 Baruch 3, 33ff — 10 vgl. Prov. 8, 26 — 11 Prov. 8, 22 — 12 Prov. 8, 26 —
 18 Baruch 3, 38 — 24ff Prov. 8, 21a — 28 Baruch 3, 32 — 30 Hiob 38, 7

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 φησί > R 3f ἐνφράνθησαν A¹R 4 αὐτούς > P³ | εἶπον R 8 ἡγαπημένῳ + ἐπ' HSS außer A¹ (vgl. 69, 21) | τῆς > M²P¹P³ 9 φράσεις] φρίσεις P³ (Balf.) 10 προσήσαντες H 11 γὰρ + κύριος A¹R 12 καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ ~ R | λέγων > H 13 τὸ > HM²P¹P² 14 καὶ² > A¹RV¹P³ | νοήσομεν A¹HRP²V¹P³ | ἄλλος] ἄλλας P² 15 τὸν > M² | ἐν γὰρ τῷ ~ V¹P³ 15f κατασκευάσαι R 20 λογικὴν P² 27 ἔμην V¹P³ 28 λογικὴν P²

Μωσῆς δὲ λέγει περὶ τοῦ ποιήσαντος τὸ φῶς καὶ εἶπεν ὁ θεός·
γεννηθήτω φῶς· καὶ ἐπήγαγε λέγων καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς
τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς ἀστέρας· καὶ
τὰ ἑξῆς. ἱκανὰ εἶναι μοι δοκεῖ τὰ λεχθέντα, ἃ αἱ ἀποδείξεις παρέ- 15
5 στησαν, ᾧ φιλόσοφε, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐστιν ὁ καὶ τὴν ἐν Σολο-
μῶντι λογιστικὴν σοφίαν κτίσας καὶ πάντα τὰ κτιστά, καὶ οὐκ ἐργα-
λεῖον. ἵνα δέ σοι σαφεστέραν τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων ἀπόδειξιν 16
παραστήσωμεν καὶ τάχιον ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν νοῦν τοῦ πράγματος καὶ
τῆς θεωρίας αὐτοῦ, τὰ ἐκ τῆς γραφῆς λέξωμεν. μέλλων ὁ προ- 17
10 φήτης Μωσῆς ἐξίέναι τὸν βίον, ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ ἀναλήψεως
Μωσέως, προσκαλεσάμενος Ἰησοῦν υἱὸν Ναυῆ καὶ διαλεγόμενος πρὸς
αὐτὸν ἔφη· καὶ προεθεάσατό με ὁ θεὸς πρὸ καταβολῆς
κόσμου εἶναι με τῆς διαθήκης αὐτοῦ μεσίτην· καὶ ἐν βίβλῳ
λόγων μυστικῶν Μωσέως αὐτὸς Μωσῆς προεῖπε περὶ τοῦ Δαυὶδ καὶ
15 Σολομῶντος. περὶ οὗ Σολομῶντος οὕτω προεῖπε καὶ διαδοχεύ- 18
σει (ἐπ') αὐτὸν ὁ θεὸς σοφίαν καὶ δικαιοσύνην καὶ ἐπιστή-
μην πλήρη, αὐτὸς οἰκοδομήσει τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ καὶ τὰ
ἑξῆς. ἵνα δὲ σαφεστέρον εἴῃ ὁ φημι, οὕτως ἐξετάσωμεν τὸν νοῦν· ὁ 19
ἄνθρωπος διὰ τὸν κόσμον, ἢ ὁ κόσμος διὰ τὸν ἄνθρωπον; ὁ φιλό-
20 σοφος· πάντως ὁ κόσμος διὰ τὸν ἄνθρωπον. οἱ ἄγιοι ἐπίσκοποι μγ'
οἱ ἡμέτεροι διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου
εἶπον· καὶ εἰ ὁ κόσμος διὰ τὸν ἄνθρωπον πάντως ὡς προγενεστέρον 20
τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει ὄντος, ὁ δὲ κόσμος μετα-
γενέστερος ἢν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς λογιστικῆς σοφίας ἐν τῇ τοῦ
25 θεοῦ ἐνθυμήσει, ὁ ἄνθρωπος οὖν προγενεστέρος ἐστὶ τοῦ κόσμου καὶ
ἡ σοφία· ὁ οὖν προγενέστερος ὢν τοῦ κόσμου προϋπάρχει καὶ τῶν
τοῦ κόσμου φύσεων, οἷον οὐρανοῦ καὶ γῆς ἡμέρας νυκτὸς νεφῶν
ἀνέμων ἀβύσσων πηγῶν ὁρέων βουνῶν. τούτων πάντων προ- 21
γενεστέρα ἐστὶν ἡ σοφία καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει,
30 δι' ὃν ὁ κόσμος· προπρεσβύτερος οὖν τῶν τοῦ κόσμου φύσεων ὁ

1 Gen. 1, 3 — 2 Gen. 1, 16 — 11 vgl. Himmelfahrt d. Mose ed. Clemen I 6. 14
— 13f unbekannte Quelle

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 γεννηθήτω R | ὁ > RV¹ 4 ἃ] ἃ καὶ P² αἰ P³ 6 λογικὴν P² 9 τὰ > H
10 τοῦ βίου (corr. aus τὸν βίον) H | am Rand ὕρα βίβλον ἀναλήψεως Μωσέως· rñv
μὴ ἐνδοσκομεν H 14 λόγῳ P³ | τοῦ > R 15 διαχεῖσει M²P¹ 16 (ἐπ') erg. nach
S. 76, 20 | ὁ¹ > R 19 vgl. S. 77, 22 21 τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου > H | ἐπισκόπου
> V¹ 22 εἶπον A¹RH εἶπαν d. übr. HSS 23 ὄντος — 25 ἐνθυμήσει > H 24 καὶ
τῆς] καὶ, aber i. Text corr. in κατὰ, am Rand in μετὰ M² καὶ P¹ καίτοι P² 25 καὶ
— 26 κόσμον > RV¹P³ 27 οἷον nicht mehr deutlich R | καὶ + τῆς P³ 28 τοῦ-
των > V¹ 30 δι' ὃν — S. 75, 1 ἐνθυμήσει > V¹P³, am Rand nachgetragen H

ἄνθρωπος καὶ ἡ σοφία ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει ἥδη προϋπάρχει
 τοῦ κόσμου. ἀλλ' οὗτος μὲν οὖν μεταγενέστερος κτισθεὶς ἠνέχθη 22
 ἐν τῇ τῆς κτίσεως παρόδῳ, ὁ δὲ μεταγενέστερος τοῦ ἀνθρώπου ἐν
 τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει οὗτος προγενέστερος παρηνέχθη ἐν τῇ τῆς
 5 κτίσεως παρόδῳ. ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ σοφία, ἣν ἐξεῦρε τῇ συνέσει αὐτοῦ 23
 ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἣν δέδωκε τῷ κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ ἀνθρώπῳ, καὶ
 αὕτη προὔπηρξε τοῦ κόσμου καὶ τῶν φύσεων αὐτοῦ ἐν τῇ τοῦ θεοῦ
 ἐνθυμήσει — εἰδὼς οὖν ἐν ἑαυτῷ ὁ Σολομών, διδαχθεὶς ἐκ τῆς τοῦ 24
 θεοῦ δοθείσης αὐτῷ σοφίας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ σοφία προὔπηρξαν
 10 τοῦ κόσμου καὶ τῶν φύσεων αὐτοῦ ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει, βασι-
 νίσας * τὸ ἥδη προϋπάρχον τοῦ κόσμου ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει πρὸ
 καταβολῆς κόσμου, ὃ ἐξεῦρε τῇ συνέσει αὐτοῦ ὁ κύριος, τοῦτο ἥδη
 ἔκτισεν ὁ αὐτὸς κύριος μεταγενέστερον τοῦ κόσμου καὶ τῶν φύσεων
 αὐτοῦ· λέγει οὖν ὁ Σολομών ὡς ἐκ προσώπου τῆς ἐν ἀνθρώπῳ 25
 15 σοφίας τῆς προὑπαρξάσης τοῦ κόσμου ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει
 * κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ· τῇ 26
 ἐν τῷ ἀνθρώπῳ σοφίᾳ ἀνῆκεν ἐκφωνεῖν τῇ λογιστικῇ, τῇ εὐτρε-
 πισθείᾳ τῷ ἀνθρώπῳ ταῦτα, τῷ κατ' εἰκόνα τοῦ θεοῦ γενομένῳ·
 τὸ οὖν * κύριος ἔκτισε*, τῷ προϋπάρχοντι τοῦ κόσμου ἐν τῇ τοῦ
 20 θεοῦ ἐνθυμήσει, τοῦτο τοῦτο προεῖρηκε· τὸ δὲ *γεννᾷ με* συνεῖς
 πάλιν εἰς τὰς μετὰ ταῦτα ἐκ φύσεως παιδοποιίας ἐκδιδόμενον εἶπε·
 τὸ *γεννᾷ με* νόει τοίνυν, φιλόσοφε, τῆς αὐτῆς φύσεως παλαιουμέ-
 νης καὶ ἀνανεουμένης ἄκρι συντελείας. τὸ οὖν *κύριος ἔκτισέ 27
 με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ* εἰς τὴν τῷ ἀνθρώπῳ
 25 δοθείσαν λογιστικὴν σοφίαν διαληπτέον, τὸ δὲ *γεννᾷ με* <εἰς> τὸ
 κατὰ πρόγνωσιν τοῦ θεοῦ αὐτῆς τῆς φύσεως, τὸ ἐξ αὐτῆς, ἐξ εἰκότων, ὡς
 τροχὸν εἰλιπτόμενον ἐπ' αὐτὸν τὸν καμπτήρα, ἐπανιὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς

16 u. ö. Prov. 8, 22ff

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 ὁ δὲ — 5 παρόδῳ > P² 4 προγενέστερος] μεταγενέστερος V¹P³ 5 τῇ
 > HP²V¹ | ἐξεῦρεν ἐν τῇ R 6 ἑαυτοῦ] αὐτοῦ A¹R 8 Anakoluth oder
 Lücke: <δῆλον>. erg. Holl | εἰδὼς — 11 ἐνθυμήσει > P² 9 προὔπηρξε H
 11 erg. etwa <ἔγω ὅτι> Ltz. | προὑπάρξαν A¹R | κόσμον + καὶ V¹P³ 13 ob
 μεταγενέστερον <δ'>? Ltz. 14 ἐκ > P³ | ἀνθρώπῳ + προὑπαρχοῦσης R
 15 [τῆς προὑ]παρξάσης A¹ | θεοῦ + σοφία R 18 τοῦ > R 19 οὖν + ἦν HP³
 21 παιδοποιή P³ (παιδοποιήσεις Balf.) | ἐκδιδομένον HP³ ἐκδοδομένου V¹ 22 τῆς
 corr. aus τῇ P² | αὐτῆς] αὐτὸς R 24 τῶν ἀνθρώπων A¹P²P³ 25 corr. Holl
 | λογικὴν P² | διαληπτέον] νοητέον R 26 τὸ] τοῦ A¹R | ἐξ αὐτῆς] ἐξ αὐτοῦ R

τοῦ πρωτοκτίστου ἀνθρώπου τοῦ κατ' εἰκόνα θεοῦ κτισθέντος, ἐν
 ᾧ τὴν λογιστικὴν σοφίαν τὴν κτιστὴν ἐνέθηκεν, ἐν ᾧ τὴν εἰλικρινῇ
 αὐτοῦ ἀγάπην ἐνετύπωσεν ὁ θεός. οὕπερ τὴν ἀνάγκησιν ἐν ἑαυτῷ 28
 ποιούμενος ὁ σωτὴρ ἔλεγε πρὸς τὸν πατέρα οἰκονομικῶς· ὅτι
 5 ἡγάπησάς με, φησί, πρὸ καταβολῆς κόσμου. τὸ δὲ πρὸ τοῦ
 αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με ἐν ἀρχῇ· ἱστορήσας ὁ Σολομών, ὅτι οἱ
 αἰῶνες οἱ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ἐκ τῆς περιόδου τῆς ἡμέρας καὶ τῆς
 νυκτὸς τὴν σύστασιν ἔχουσι, τὸ δὲ προὔπαρξαι τῆς ἡμέρας καὶ τῆς
 νυκτὸς, προὔπαρξαι ἐστὶ τοῦ αἰῶνος τούτου — ταύταις ταῖς ἱστορίαις
 10 θεωρήσας ὁ Σολομών ἤρμωσεν εὐαριμόστως τῷ τε ἀνθρώπῳ καὶ τῇ
 σοφίᾳ. διὸ ἐκ προσώπου αὐτῆς ἐκφωνήσας λέγει τὸ κύριος 29
 ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος
 ἐθεμελίωσέ με ἐν ἀρχῇ, συλλογισάμενος ἐν ἑαυτῷ πάλιν, ὅτι
 μέλλοντος τοῦ θεοῦ παράγειν τὰς φύσεις τὰς ἐκκοσμίους
 15 προγενεστέρας τοῦ τε ἀνθρώπου καὶ τῆς σοφίας εἰς τὸ εἶναι, καὶ
 ὅτι δεῖ τοὺς προγενεστέρους παρεῖναι, παραγενομένων δὲ τῶν φύσεων
 ἱστορεῖν κατὰ τάξιν τὰς φύσεις παραγενομένας, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος
 καὶ ἡ σοφία ἡγέσθαι τῶν ἔργων ἐτάχθησαν, ἡ οὖν τῷ ἀνθρώπῳ 30
 δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ θεοῦ λογιστικὴ καὶ κριτικὴ σοφία, (ἡ διαδοχούσα
 20 ἐπὶ Σολομῶντα, καθὰ φησιν ὁ μέγας Μωσῆς) λέγει ἐν Σολομῶντι·
 κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ καὶ
 τὰ ἐξῆς. ἥς ἐκ προσώπου, τῆς προγενεστέρας οὖν τῷ ἀνθρώπῳ 31
 τοῦ κόσμου, δηγοῦμενος τὰς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ τὰς ἐν τῷ κόσμῳ
 παράγοντας τὰς φύσεις φησὶν ὁ αὐτός· κύριος ἐποίησε χώρας
 25 καὶ αἰοικήτους, ἄκρα οἰκούμενα τῆς ὑπ' οὐρανόν. ἡνίκα
 ἡτοίμασε τὸν οὐρανόν, συμπαρήμην αὐτῷ· ὅτε ἀφώριξε τὸν
 ἑαυτοῦ θρόνον ἐπ' ἀνέμων, ἡνίκα ἰσχυρὰ ἐποίει τὰ ἄνω
 νέφη, καὶ ὡς ἀσφαλεῖς ἐτίθει πηγὰς τῆς ὑπ' οὐρανόν. ἐν

4 Joh. 17, 24 — 5. 11. 21. 24 Prov. 8, 22ff — 19 vgl. S. 74, 13

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 πρωτοκτίστου] ἀκτίστου (vgl. S. 83, 19 [α ist Zahl]) R 2 λογιστικὴν corr. aus
 λογικὴν P² | ἀνέθηκεν P² 3 ἐτίπωσεν H | οὕπερ] ὅπερ HP³ 5 τὸ] τοῦ P²
 7 τῷ > RV¹ | καὶ > P² 10 ἡρμῶ = ἡρμωσεν R 11 ἀναφωνήσας P²
 12 εἰς ἔργα αὐτοῦ > A¹HR 15 καὶ² — 16 παρεῖναι > A¹R 16 δέ] τε V¹P³
 17 ἱστορεῖ durch Rasur aus ἱστορεῖν A¹ | παραγενομένας V¹P³ 18 ἐτάχθησαν
 A¹R ἐτίθησαν V¹P³ ἐσώθησαν d. übr. HSS 19 δοθεῖσα λογιστικὴ σοφία ὑπὸ τοῦ θεοῦ
 καὶ κριτικὴ ~ R 20 ἐν] ἐπὶ A¹HR 24 αὐτοῦ A¹H 25 καὶ nachträglich eingefügt H
 | αἰοικήτους + καὶ P³ | ἡνίκα — 26 οὐρανόν > P³ 27 θρόνον > R 28 τῆς]
 τῇ H, unleserlich am Zeilenanfang, darüber von anderer Hand γὰρ κατ' οὐρανόν A¹

τῷ τιθέναι τῇ θαλάσῃ ἀκριβασμὸν αὐτοῦ. καὶ ὕδατα οὐ
παρελεύσονται λόγον στόματος αὐτοῦ, καὶ ἰσχυρὰ ἐποιεῖ
τὰ θεμέλια τῆς γῆς, ἡμην παρ' αὐτῷ ἀρμόζουσα, ἐγὼ ἡμην
ἢ προσέχαιρε.

- 5 Ταῦτα ἐκ προσώπου τῆς σοφίας, καὶ δείκνυσιν ἀσφαλῶς, ὅτι ὁ 32
προϋπάρξας τοῦ κόσμου ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει, δι' ὃν καὶ ὁ
κόσμος εὐτρεπίσθη, δηλονότι καὶ τῶν τοῦ κόσμου φύσεων προϋ-
πῆρξεν. Ἰστωρ οὖν γενόμενος τῆς παρόδου τῶν φύσεων ὑπαριθμεῖ 33
τὴν τάξιν αὐτῶν ὁ προγενέστερος αὐτῶν, ἡ σοφία, ἣν ἐξεῦρε τῇ
10 συνέσει αὐτοῦ, ἣν ἠτύρεπισε τῷ ἀνθρώπῳ. τίς οὖν ὁ ταύτην 34
τὴν σοφίαν προεντρεπίσας καὶ δεδοκὼς τῷ ἀνθρώπῳ, ἡ ἐφηγήσατο
αὐτοῦ τὰς ἐνεργείας; ὅτι οὐκ ἄλλος ἀλλ' ἢ πάντως ὁ κατασκευάσας
τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, ὁ καὶ ἐμπλήσας αὐτὴν κτηνῶν
τετραπόδων, ὁ καλέσας τὸ φῶς, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ τρόμος.
15 ὁ ἐπὶ γῆς ὄφθεις καὶ συναναστραφεῖς ἀνθρώποις. τοῦτο 35
κεκλήρονται αἱ ἐνεργοὶ τῶν φύσεων πάροδοι· ὅτι δὲ εἰς τὸ πρόσω-
πον εἴρηται τῆς σοφίας οὐχὶ τοῦ νιοῦ τοῦ θεοῦ τὸ κύριος ἐκτισέ-
μεν, ἀλλ' ἡ τῆς λογιστικῆς σοφίας, τῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου εὐτρε-
πισθείσης καὶ δοθείσης τῷ ἀνθρώπῳ, δι' ὃν ὁ κόσμος ἐγένετο, σα- 36
20 φέστατα διὰ πάντων δέδεικται, ὅτι εἰς τὸ πρόσωπον εἴρηται τῆς
λογιστικῆς σοφίας· βεβαίως δὲ τὰ προειρημένα ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγ-
γελίῳ λέγων »τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ
ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον«, προσωποποιήσας τὸν κόσμον εἰς
πρόσωπον τοῦ σαββάτου ἀντὶ τοῦ· »ὁ κόσμος διὰ τὸν ἄνθρωπον,
25 ἀλλ' οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸν κόσμον.

- Ἐτέρω ἀντίγραφῳ τοῦ φιλοσόφου· ἀλλά, φησὶν, ἡ σοφία ἡ μὲν 181
ἐν Σολομῶντι ὁ νῦν τοῦ θεοῦ ἐστι. τοῦτ' ἔστιν ἡ σοφία τοῦ θεοῦ,
ὁ εἰπὼν· »κύριος ἐκτισέ με« καὶ τὰ ἐξῆς. ἀπόκρισις τῶν ἁγίων με'
ἐπισκόπων πρὸς τὸν φιλόσοφον διὰ τοῦ ἐπισκόπου Εὐσεβίου
30 τοῦ Παμφίλου· εἰπέ, ὁ φιλόσοφος, ἡ σοφία ἡ ἐν Σολομῶντι. ὡς φῆς, 2

9. 12 Baruch 3, 32 — 15 Baruch 3, 38 — 22 Mark. 2, 27 — 24 vgl. S. 74, 19

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 ἡμην aber darüber von anderer Hand ἦν A¹ | ἀρμόζουσα + καὶ R
4 παρέχαιρε V¹P³ 6 δι' ὃν] διὰ P³ 7 εὐτρεπίσε R 12 αὐτῷ R
15 τοῦτο] τοῦτο R 16 αἱ — 17 εἴρηται > P³ (Balf.) 18 λογικῆς V¹P³
| τῆς?] καὶ P² 19 καὶ δοθείσης > P² 20 πάντων A¹RV¹P³ τοῦτων d.
übr. HSS 21 λογικῆς V¹ 23 προσωποποιήσας — εἰς > P³ 24 ἀντὶ + δὲ H
25 ἀλλ' > R 29f διὰ εὐσεβίου τοῦ παμφίλου ἐπισκόπου καισαρείας παλαιστίν-
ης H 30 παμφίλου R | ἡ ἐν Σολομῶντι σοφία ∼ R | ὡς + σὺ M²P¹P²V¹P³

ἡ τοῦ θεοῦ ἐστὶ σοφία; ὁ φιλόσοφος· ναὶ φησιν, οὕτως ἔχει. ὁ
 ἐπίσκοπος· εἰπέ, ἡ σοφία τοῦ θεοῦ πρόγνωσιν ἔχει ἢ οὐ; ὁ φιλό-
 σοφος· ναὶ ἔχει. ὁ ἐπίσκοπος· ἡ σοφία τοῦ θεοῦ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ
 ἐστίν, ἣν φῆς ἐν Σολομῶντι; ὁ φιλόσοφος· ναὶ φησιν. ὁ ἐπίσκοπος·
 5 πῶς κρίνει ὁ κρίνων, κατὰ πρόγνωσιν ἢ οὐ; ὁ φιλόσοφος· ναὶ
 φησιν. ἀλλὰ πῶς; ὁ ἐπίσκοπος· ὁ οὖν κρίνων κατὰ πρόγνωσιν,
 κρίνει καὶ κατὰ τὰ ἔργα ὡς προγνωστικῆς; ὁ φιλόσοφος· ναὶ εἶπον.
 ὁ ἐπίσκοπος· πῶς οὖν ἡ σοφία ἡ ἐν Σολομῶντι λέγει· τρία ἐστὶν 3
 ἀδύνατά μοι νοῆσαι, καὶ τὸ τέταρτον οὐκ ἐπιγινώσκω; τὰ
 10 τρία εἰρηκεῖα ἡ ἐν Σολομῶντι σοφία ἀδυνατεῖν αὐτὴν νοῆσαι περὶ
 τοῦ τετάρτου εἶπε μὴ ἐπιγινώσκειν καὶ ὁδοὺς ἀνδρὸς ἐν νεό-
 τητι. εἰ οὖν ἡ σοφία τοῦ θεοῦ ἐστίν ἡ ἐν Σολομῶντι, πῶς 4
 κρίνει τὸν κόσμον μὴ εἰδυῖα ἀνδρὸς ὁδοὺς ἐν νεότητι; καὶ πῶς
 τοῦτο ἀληθές, ὅτι ὁ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα θεοῦ, τοῦτ'
 15 ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καθὼς φησι Μωσῆς ὁ προφήτης ἔτι δὲ καὶ
 Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς πάντα δι' αὐτοῦ, φησὶν, ἐγένετο οὐκ
 ἐπίσταται ὁδοὺς ἀνδρὸς ἐν νεότητι; ὁ πλάσας κατὰ μόνας 5
 τὰς καρδίας αὐτῶν, ὁ συνιείς εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν, ὁ
 ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς κατὰ τὸν προφήτην τὸν εἰπόντα·
 20 σὺ ἔγνως τὴν καθέδραν μου καὶ τὴν ἑγερσίην μου· σὺ
 συνῆκας πάντα τοὺς διαλογισμοὺς μου, φησὶν, ἀπὸ μακρό-
 θεν· τὴν τρίβον μου καὶ τὴν σχοῖνόν μου σὺ ἐξιχνίασας
 καὶ πάσας τὰς ὁδοὺς μου προείδες. καὶ ἐν ἑτέρῳ πάλιν ὁ 6
 παιδεύων ἔθνη οὐχὶ ἐλέγξει ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γινώσιν;
 25 κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ
 μάταιοι. ὁ οὖν ταῦτα ἐπιστάμενος καὶ πάντα προγινώσκων οὐκ 7
 ἐπίσταται ὁδοὺς ἀνδρὸς ἐν νεότητι; καὶ πολλὰ ἔστιν εὐρεῖν ἐκ τῶν
 γραφῶν τὰ ἐλέγχοντα τὴν ἄνοιαν τῶν κακῶς ὑπεληφόντων περὶ τοῦ
 ῥητοῦ τούτου. πῶς γὰρ ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γινώσιν αὐτὸς 8

8 Prov. 24, 53 (30, 18) — 11 Prov. 24, 54 — 13 Röm. 3, 6 — 16 Joh.
 1, 3 — 17 Psal. 32, 15. 7, 10 — 20 Psal. 138, 2ff — 23 Psal. 93, 10f

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 δ² > M² 3 δ¹ > M² 4 φῆς] φωνεῖ A¹R φησιν H 6 δ¹ > M²
 10 ἡ — σοφία > R | ἀδυνατεῖ P² ἀδύνατον A¹ 11 εἶπε οὐ P³ | γινώσκειν
 RP³ 14 θεοῦ] αὐτοῦ A¹R 15 δ¹ unleserlich in A¹ | καθά H | καὶ > P²
 16 φησὶν > R 20 καθέδραν] καρδίαν M²P¹P² | μον¹ > A¹ 21 πάντας
 > A¹R | φησὶν > R 21f μακρόθεν + σὺ συνῆκας πάντα τοὺς διαλογισμοὺς
 μου R 26 γινώσκων HM²P¹P² 27 εὐρεῖν + ἐν τῷ εὐαγγελίῳ καὶ P²

- οὐκ ἐπίσταται ὁδοὺς ἀνδρὸς ἐν νεότητι; εὖ ἴσθι οὖν, ὃ φιλόσοφε, ὅτι Σολομὼν κριτικὴν ἔλαβε σοφίαν, ἣν ἐξεύρε τῇ συνέσει αὐτοῦ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἣν ἠτύρεπισε τῷ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἀνθρώπῳ συλλογιστικῇ. ἀμέλει δὲ ἐπιβεβαίωσι τὰ ῥηθέντα ὁ κύριος ἐν εὐαγγελίοις 9
- 5 λέγων τὸ «καὶ ἰδοὺ πλείον Σολομῶντος ὧδε». ἀνέτρεψε τοὺς λέγοντας αὐτὸν εἶναι τὴν ἐν Σολομῶντι σοφίαν· εἰ γὰρ τῷ ψόφῳ τῆς φωνῆς ἰσοπροσήγορός ἐστιν ὅτι σοφία, ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ σοφία ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, θεὸς προγνωστικὸς ἐστὶ καὶ κατὰ πρόγνωσιν κρίνει καὶ κατὰ τὰ ἔργα ὡς κτίστης καὶ δημιουργὸς τῶν πάντων, καθὼς
- 10 φησι ὁ Παῦλος τὸ «σκευὸς τῆς ἐκλογῆς» Ἑβραίοις γράφων. ὧδέ πως 10 λέγει περὶ αὐτοῦ «ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργῆς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον καὶ διικνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας· καὶ οὐκ ἔστι κτίσις
- 15 ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος. καὶ πρὸς 11 Ῥωμαίους δὲ ὁ αὐτὸς γράφει λέγων «ὧν οἱ πατέρες καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα ὃν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν». δείκνυσσι δὲ ὧδε, ὅτι ἡ τοῦ θεοῦ καὶ 12
- 20 πατρὸς σοφία θεὸς ἐστιν ἀληθῶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, αἰδίας ἐξ αἰδίου καὶ ἀληθινὸς ἐξ ἀληθινοῦ, φύσει ὧν αἰεὶ υἱὸς τοῦ αἰεὶ ὄντος θεοῦ καὶ πατρὸς.
- Ἀντίρρησης τοῦ φιλοσόφου· τί οὖν ἔστιν ὃ φῆς «ὁδὸν δὲ μὴ» 19 1 σοφίας οὐκ ἔγνωσαν οὐδὲ ἐμνήσθησαν τὰς τρίβους αὐτῆς· καὶ τὰ ἐξῆς; ἀποκρισὶς τῶν ἁγίων ἐπισκόπων διὰ τοῦ αὐτοῦ μὴ·
- 25 ἐπισκόπου Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου· πολλάκις πρὸς τὰ ῥήματα 2 τῆς σοφίας ἀπιδῶν, ὃ φιλόσοφε, ἐθαύμασας τῆς σοφίας τὴν δύναμιν, ὅτι δὴ μεγίστην νοημάτων ἀλήθειαν ἔστιν εὐρεῖν ἐν αὐτῇ βραχυτάταις ταῖς λέξεσι. καὶ τάχα δικαίως ἂν τις παραικάσειε τὰ ῥήματα 3

5 Matth. 12, 42 — 10 Act. 9, 15 — 11 Hebr. 4, 12f — 17 Röm. 9, 5 — 23 Baruch 3, 23

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 κριτικὴν] κριτικὴν P³ | ἔλαβε] ἔλεγε M²P¹P² 5 καὶ > H | πλείονα A¹H πλείονα von späterer Hd. corr. in πλείων P³ 6 γὰρ A¹RV¹P³ καὶ d. übr. HSS 9 τὰ > P³ 10 ὁ A¹RV¹P³ καὶ d. übr. HSS | Ἑβραίοις + γὰρ M²P¹P² 11 λέγων R 20 ἀληθῆς R 24 αὐτοῦ RM²P¹P² 25 ἁγίων > H | τοῦ — 26 ἐπισκόπου > H 26 τοῦ > V¹ | παμφίλου R 28 αὐτῇ] αὐταῖς ταῖς R 29 ταῖς > V¹R | τὰ > P³

τῆς γραφῆς τῇ εὐαγγελικῇ παραβολῇ τῇ διαγορευούσῃ ἐοικέναι τὴν βασι-
 λείαν τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπewς, ὅπερ βραχύτερον μὲν ἐστὶ
 πάντων τῶν σπερμάτων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, φυνὲν δὲ καὶ ἀναπληρωθὲν
 ἱκανὴν σκέπην τοῖς πετεινοῖς δίδωσιν. οὕτως ὀρῶμεν τὴν τῶν 4
 5 θείων ῥημάτων δύναμιν ἐν βραχείσιν σπειρομένην λέξεσιν, ἀναπλη-
 ρουμένων δὲ τῶν ρημάτων καὶ ὥσπερ κλάδων ἐπὶ τὴν διάνοιαν
 τῶν πετεινῶν ἐπεκτεινομένων, τοῦτ' ἐστὶ τῶν ἀνθρώπων, τοσαύτη
 τις εὐρίσκεται δύναμις, ὥστε μὴ μόνοις τοῖς γεωργοῖς ἀλλὰ καὶ τοῖς
 παρεστῶσι πετεινοῖς ἱκανὴν παρέχειν τὴν σκέπην. πόθεν οὖν 5
 10 ἐκινήθην πρὸς ταύτην τὴν ἔννοιαν ἢ ἐκ τοῦ λόγου τῆς ἱερᾶς γραφῆς
 τοῦ ἱεροψάλτου Δαβὶδ πρὸς ἀπόδειξιν καὶ σύστασιν οὐ τῆς λογιστι-
 κῆς σοφίας, ὡς αὐτὸς ὑπέληφας, ἀλλὰ τῆς καὶ ταύτην καὶ πάντα
 τὰ γεννητὰ δημιουργήσεως ἀκαταλήπτου σοφίας τῆς ἀκτίστου καὶ
 ἀνάρχου, τοῦτ' ἐστὶ Χριστοῦ· ἐπεὶ περ Χριστὸς θεοῦ δύναμις καὶ 6
 15 θεοῦ σοφία κατὰ τὸν τῆς ἀρχῆς καὶ ἀπερινοήτου θεότητος αὐτοῦ
 τρόπον, ὁ ἀληθὴς τοῦ θεοῦ θεὸς λόγος. «τῷ γὰρ λόγῳ κυρίου
 οἱ οὐρανοί, φησὶν, ἐστερεώθησαν καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στό-
 ματος αὐτοῦ πάντα ἡ δύναμις αὐτῶν». ἤκουσας λόγον κυρίου, 7
 ἤκουσας πνεῦμα τοῦ στόματος αὐτοῦ· ἄκουε τοίνυν καὶ πάλιν περὶ
 20 τῆς συστάσεως τῆς ἀληθοῦς πίστεως τῆς εὐσεβῶς ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν
 νοουμένης τε καὶ κηρυττομένης, ἐπεὶ περ, οἶμαι, οὐδὲν τῶν προανα-
 φωνηθέντων σοι παρὰ τοσαύτης ἀγίων ἀρχιερέων πνευματικῆς χο-
 ρείας τὴν αἰσθησιν δέδεξαι. ἄκουε τοίνυν εὐσεβῶς, καὶ μὴ 8
 τοῖς ἀνθρωπίνους λογισμοῖς διερευνᾶσθαι περὶ τὰ ἀπόρητα· ὁ
 25 τέλειος οὐτε μειοῦται οὐτε ἀΐξει. εἰς ἀγέννητος ὁ θεὸς
 καὶ πατὴρ. εἰς καὶ ὁ γεγεννημένος ἐξ αὐτοῦ μονογενὴς υἱὸς
 θεὸς λόγος· ὥσπερ οὖν οὐκ ἐστὶ συγγεννητος τῷ θεῷ 9
 καὶ πατρὶ θεὸς ἕτερος, οὕτως οὐδὲ συγγεγεννημένος ἢ
 προγεγεννημένος ἢ μεταγεγεννημένος υἱὸς ἕτερος τοῦ θεοῦ

1 ff vgl. Matth. 13, 32 — 14 vgl. I Kor. 1, 24 — 16 Psal. 32, 6 — 25 vgl. Apol-
 linaris I 188, 3f. 300, 11 ff Lietzmann

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 ὅπερ] ὅτι V¹P³ | μὲν > M² 3 τῆς > R 5 βραχείσιν A¹RV¹P³
 βραχείαις HM²P¹P² vgl. 68, 25 6 κλάδος R | τὴν > M²P¹P² 7 ἀπεκτει-
 νομένων M² 9 παρέχει HP² 10 ἐκ + τῆς V¹P³ 11 τοῦ > V¹P³
 11 f λογικῆς H λογικῆς P² 12 καὶ¹ > V¹ 13 γεννητὰ RP²P³ 16 θεὸς
 > P¹P² υἱὸς verm. Holl 16 f κυρίου φησὶν οἱ οὐρανοὶ ἐστεραιώθησαν P²
 17 φησὶν > V¹P³ 19 αὐτοῦ > P² 20 εὐσεβοῦς H 21 οὐδὲν > H
 22 παρὰ] περὶ R 25 ἀγέννητος A¹HR 26 γεγεννημένος M² 27 οὖν > A¹R
 27 f τῷ πατρὶ καὶ θεῷ ∞ R 29 ἢ μεταγεγεννημένος > H

>τῷ μονογενεὶ υἱῷ αὐτοῦ θεῷ λόγῳ. εἷς ὄντως θεὸς καὶ
 >πατὴρ, εἷς ὄντως καὶ ὁ γεγεννημένος ἐξ αὐτοῦ ἀφράστως
 >υἱὸς θεὸς λόγος. Ὡςπερ οὖν οὐ λόγῳ μόνῳ πατὴρ ὁ θεός, 10
 >οὕτως οὐδὲ λόγῳ μόνῳ υἱὸς (ὁ υἱός,) ἀλλὰ ἀληθῶς υἱός· γνήσιος ὁ
 5 >πατὴρ, γνήσιος ὁ υἱός· θεὸς ὁ πατὴρ, θεὸς καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ
 >γεγεννημένος υἱός· τέλειος ὁ πατὴρ, τέλειος αὐτοῦ καὶ ὁ υἱός·
 >ἀσώματος ὁ πατὴρ, ἀσώματος καὶ ὁ υἱός, ἀσωμάτου γὰρ χα-
 >ρακτὴρ καὶ εἰκὼν ἀσώματος δηλονότι. πιστεύεις τοῦτο, ᾧ 11
 φιλόσοφε, ὅτι γεγέννηται ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς ὁ μονογενὴς
 10 υἱὸς αὐτοῦ, καθάπερ ἐξ ὑπαρχῆς τῶν λόγων διὰ πλείστων
 ὅσων γραφικῶν μαρτυριῶν ἀπεδείξαμεν, ἢ οὐ; ἀντεπερώτησις τοῦ μῆ-
 φιλοσόφου· πῶς καὶ τίνι τρόπῳ, φράσον. οἱ ἄγιοι ἐπίσκοποι μὲν
 διὰ τοῦ αὐτοῦ Εὐσεβίου Παμφίλου εἶπον· μὴ ζῆτει πῶς, φιλό- 12
 σοφε· εἰ δὲ μὴ, καθὰ ἦδη διὰ πλειόνων εἰρηταί σοι καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς
 15 διαλέξεως διεμαρτυράμεθα, ὅτι κρημνίσαι σεαυτὸν σπονδάξεις διερε-
 νᾶν πειρώμενος τὰ ἀνεξερεύνητα. εἰ μὲν γὰρ ἐνδέχεται ζητεῖν 13
 πῶς ὁ ἀγέννητος, ἐνδέχεται ζητεῖν πῶς καὶ ὁ γεγεννημένος· εἰ δὲ
 οὐ καταλείπει ζήτησιν ὁ ἀγέννητος πῶς ἀγέννητος, οὕτως οὐδὲ ὁ
 γεγεννημένος καταλείπει ζήτησιν πῶς γεγέννηται· μὴ ζῆτει τὰ ἀνε-
 20 ρεύνητα, οὐ γὰρ εὐρίσκεις, τὰ εὐρισκόμενα ζῆτει, καὶ εὐρίσκεις. ἐὰν 14
 γὰρ ζητῇς, παρὰ τίνος ἔχεις μαθεῖν; παρὰ τῆς γῆς; οὐχ ὑφίστατο.
 παρὰ θαλάσσης; οὐδέπω ἐκέκτιστο ἡ ὑγρὰ. παρὰ οὐρανοῦ; οὐκ ἦν
 ποιηθεῖς. παρὰ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἀστρον; οὐδέπω δεδημιούρ-
 γηντο. παρὰ ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων; οὐδέπω ἦσαν, ἐπεὶ περ καὶ
 25 αὐτῶν ποιητῆς ὁ υἱός. ἀλλὰ παρὰ αἰώνων; πρὸ αἰώνων ὁ μονο-
 γενής. μὴ ἐξέταξε τὰ μὴ αἰεὶ ὄντα περὶ τοῦ αἰεὶ ὄντος. ἄρρητος. 15
 (ἀρρήτως) ἀγέννητος ὁ πατὴρ· ἄρρητος, ἀρρήτως γεγεννημένος ἐξ
 αὐτοῦ ὁ υἱός. σιώπησον περὶ τοῦ πῶς, καὶ παραχώρει τοῦτο τῷ 16

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

4 corr. Holl 5 γνήσιος + καὶ (aber wohl nachträglich eingefügt) A¹, R
 5f γεγεννημένος ἐξ αὐτοῦ ~ R 6 καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ~ A¹R | υἱὸς + καὶ V¹
 7 ἀσωμάτου] αὐτομάτου A¹R | γὰρ > R 7f χαρακτῆρος R 8 καὶ + ἡ
 V¹P³M²P¹P² ἡ durch Rasur getilgt A¹ | τοῦτο R 13 αὐτοῦ > R, nach τοῦ
 Rasur A¹ | Εὐσεβίου + τοῦ M²P¹ | παμφίλου R > HP² | εἶπον A¹ >
 HRP¹ εἶπαν d. übr. HSS 15 διεμαρτυράμεθα + σοι R 17 ἀγέννητος — καὶ
 ὁ > P³ | ἐνδέχεται + καὶ HV¹ | καὶ πῶς ~ A¹R | καὶ > P² 18 ὁ ἀγέν-
 νητος — 19 ζήτησιν > V¹P³ 18f οὕτως οὐδ' ὁ γεγεννημένος πῶς γεγέννηται
 καταλείπει ζήτησιν ~ R 21 ὑφίσταται R 22 ἐκτιστο durch Rasur aus ἐκέκτιστο
 A¹ ἐκτιστο H ἐκέκτιστο P³ 27 corr. G. L.

Gelasius.

γεγεννηκότι καὶ τῷ γεγεννημένῳ. ὁ γὰρ πατὴρ μόνος γινώσκει τὸν
 υἱὸν τίς ἐστι καὶ ὁ υἱὸς τὸν πατέρα καὶ ὃ ἂν βούληται ὁ υἱὸς
 ἀποκαλύψαι, καθὰ φησὶ αὐτοῦ τὸ εὐαγγέλιον. εἰ δὲ μὴ θέλεις 17
 παύσασθαι τὸ πῶς, ἀλλὰ φιλονεικεῖς διερευνᾶν τὰ ἀνεξερευνήτα,
 5 καταγελῶμέν σου τὴν τόλμαν, μάλλον δὲ καὶ πενθοῦμέν σε, ὅτι οὐ
 πίστει θέλεις νοεῖν τὸν θεὸν αἰὶ πατέρα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ τὸν
 μονογενῆ υἱὸν αὐτοῦ αἰὶ υἱὸν αὐτοῦ, συνυπάρχοντα αἰὶ τῷ πατρὶ
 καὶ οὐ μεταγενέστερον, καθὼς οὐ ἀσεβῶς φῆς. ἀλλὰ τότῃ πίστει 18
 καὶ ὁμολόγῃ τέλειον ἐκ τελείου τὸν υἱόν, ὡς πολλάκις ἤκουσας,
 10 ὡς αἰδίου ἐκ φωτὸς αἰδίου, θεὸν ἀληθινὸν ἐξ ἀληθινοῦ
 θεοῦ καὶ πατρός, ἄκτιστον ἐξ ἀκτίστου, ἀσύνθετον ἐξ ἀσυν-
 θέτου, αἰὶ ὄντα πρὸς τὸν πατέρα· ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ λόγος,
 καθὰ φησιν Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστής. καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν
 θεὸν καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. τὸ ἦν, φιλόσοφε, τὸ προὑπάρχον 19
 οὐκ ἔχει, τὸ ἦν, φιλόσοφε, περιγράφει τὸ οὐκ ἦν, καθὰ προαπειδεί-
 ξαμεν, καὶ τὸ θεὸς περιγράφει τὸ οὐ θεός. τοῖς γεγραμμένοις πίστευε,
 τὰ μὴ γεγραμμένα μὴ ἐννόει μηδὲ ζήτηι. πίστευε ὅτι πάντα αὐτὸς 20
 ἐδημιούργησεν ὁ υἱὸς τὰ γεγεννημένα νεύματι πατρικῷ οὐκ ὀφθαλμῶν
 βλέμματι, ἀσύνθετος γὰρ ὁ θεός, ὡς προειρήκαμεν, ἀλλὰ νεύματι,
 20 ὡς αὐτὸς οἶδε μόνος. ὅπερ ἡμεῖς πίστει νοοῦντες κηρύττομεν κατὰ
 τὴν διδασκαλίαν τῶν ἱερῶν γραφῶν, ὅτι βουλῇ τοῦ πατρὸς καὶ ἐαν-
 τοῦ δεδημιούργηκε πᾶσαν τὴν κτίσιν τὴν τε ἐπουράνιον καὶ ἐπίγειον
 τὴν τε ὁρωμένην καὶ νοούμενην οὐκ ὀργάνοις οὔτε μηχαναῖς οὐδὲ
 συφεργίᾳ τινὸς ἐτέρου, ἀλλὰ βουλήσει πατρός, καθὰ ἀρτίως εἰρήκαμεν,
 25 τοῦ εἰπόντος πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ποιήσωμεν
 ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. οὐκ 21
 εἶπε ποιήσον ἢ ποιήσατε, ἀλλὰ ποιήσωμεν. δείκνυς τὸ ὁμοούσιον καὶ
 ὁμότιμον ἐπὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀφράστου τριάδος. μὴ ὑπο- 22
 γόγγυξέ, ὦ φιλόσοφε, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνακίνηε, ἀλλὰ ὅρα τῷ τῆς

1 vgl. Matth. 11, 27 — 12 Joh. 1, 1f — 25 Gen. 1, 26

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 θέλεις V¹P³ 4 τὸ A¹HV¹P³ τοῦ RM²P¹P² 5 καὶ > H | πενθοῦμέν
 σε V¹P³ 6 καὶ — 7 αὐτοῦ² > aber συνυπάρχοντά τε αἰὶ τῷ πατρὶ + τοῦ
 τον τὸν μονογενῆ υἱὸν αὐτοῦ R 8 πίστει + νόει H 9 πολλάκις > H
 10f ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ RP³ (wo aber am Rand ἐξ ἀληθινοῦ κτλ.) 13 Ἰωάννης
 > H 14 προὑπάρχειν RV¹ 15 ὀφθαλμοῦ R 23 οὐδέ] οὔτε A¹R 24 β v-
 λήσει + τοῦ A¹R | καθὼς R 27 δείκνυσσι HP¹P²M² (am Rand; im Text
 δείκνουςι) 28 τριάδος + καὶ P³

διανοίας βλέμματι τὴν τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων ἀκριβειαν καὶ δέχον
 πιστῶς μὴ ἐπὶ πλεῖον γινόμενος ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός. ἄκουε 23
 τοῖνυν καὶ σύμφες· ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ πρὸ αἰώνων αὐτοῦ νόος, πρὸς
 ὃν εἶπε ποιήσωμεν ἄνθρωπον καὶ τὰ ἑξῆς αὐτὸς πάλιν ἐπ'
 5 ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν βουλῇ πατρικῇ καὶ οἰκείᾳ ἄνθρωπος γέγονε.
 σαρκωθεὶς ἐκ παρθένου διὰ τὸν ἐκπεσόντα ἄνθρωπον Ἀδάμ, ὁ ἀσώ- 24
 ματος ἐν σώματι κενώσας ἑαυτόν, ὡς εἶπεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος,
 διὰ τὸ σῶμα. ἔλαβε νέφος ὁ θεὸς λόγος τὸ σῶμα, ἵνα μὴ καταφλέξῃ
 τὰς κτιστὰς φύσεις τὰς ἐν τῷ κόσμῳ· θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἑώρακε
 10 πώποτε. ἐκρατήθη σαρκί, ἵνα καὶ ἡ σὰρξ διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν 25
 ἀτρέπτου ἐνώσεως ἐλευθερῶθῃ τοῦ θανάτου, ἀόρατος ἐν ὁρατῷ, ἵνα
 ἐπομείνῃ τὰ ὁρώμενα, ὡς ἄνθρωπος ὑπὸ χρόνον, ἀλλ' ἀληθεία κατ'
 ἀμφοτέρα θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἄνθρωπος καὶ θεὸς ὁ αὐτός· εἰς γὰρ
 ἐξ ἀμφοῖν Χριστός. ροομένης καὶ γνωριζομένης τῆς διαφορᾶς τῶν
 15 οὐσιῶν, τῆς τε θεότητος αὐτοῦ καὶ τῆς σαρκός· θεὸς ἦν καὶ ἔστι,
 γέγονεν ἄνθρωπος δι' οἰκονομίαν. δι' αὐτὸν προφητῇται, δι' αὐτὸν 26
 ἀπόστολοι, δι' αὐτὸν μάρτυρες· προφητῇται διὰ τὸν προφητευσθέντα,
 ἀπόστολοι διὰ τὸν ἀπεσταλμένον οἰκονομικῶς, μάρτυρες διὰ τὸν
 πρωτομάρτυρα. ἦλθε θεὸς ἐπὶ γῆς ὁ νόος, σαρκὶ κρύψας, ὡς ἡβου-
 20 λήθη, τὸ τῆς αὐτοῦ θεότητος μέγεθος, οὐκ ἐρημώσας τὰ ἐν οὐρανοῖς
 (οὐδὲ γὰρ πρὸ τοῦ σαρκωθῆναι ἔρημος αὐτοῦ ὁ κόσμος). θεὸς ἦν καὶ 27
 ἔστι, γέγονε καὶ ἄνθρωπος δι' οἰκονομίαν, σαρκωθεὶς καὶ τεχθεὶς ἐκ
 παρθένου δι' οἰκείαν φιλανθρωπίαν. ἄξιον ἑαυτοῦ καὶ ἴσον υἱὸν 28
 ἐγέννησεν ὁ πατήρ. ὡς οἶδεν ὁ γεννήσας αὐτὸν θεὸς καὶ πατήρ καὶ
 25 ὁ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος υἱός, ὃ φιλόσοφε.

Ἀρτίρρησις τοῦ φιλοσόφου· μὴ ἐπὶ πλείστον ὅσον ἐπίμενε βια- 201
 ζόμενος τὴν ἀλήθειαν καὶ τῇ τῶν λόγων εὐτεχνία ἐπισκιάζειν ὡς
 νέφος περιῶ τὸ τῆς γραφῆς ἀνάμικτον φέγγος, ἀλλὰ εἰς τὸ προφανές

2 vgl. Joh. 20, 27 — 4 Gen. 1, 26 — 7 vgl. Phil. 2, 7 — 9 Joh. 1, 18 —

11 vgl. Ignatius Ephes. inser.

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 τοῖνυν A¹R οὐν d. übr. HSS S καταφλέξας (oder -αι?) M²P¹P² 10 καὶ
 > H 11 ἐνώσεως > R | ἐλευθερῶθῃ A¹HV¹P³ 12 ἐπομένη P²P³ 14 ροοί-
 μενος καὶ γνωριζόμενος V¹ 15 τε > M²P¹P² | ἔστι] ἔσται A¹R 16 f αὐ-
 τοῦ dreimal R 17 δι' αὐτόν — 18 ἀπόστολοι erst ausgelassen, dann (von 1. Hd.?)
 nachgetragen M² 19 πρωτομάρτυρα] ἁμα¹⁹ R (vgl. S. 76, 1) 20 τὸ nach
 θεότητος M²P¹P² 25 ὁ > RM² 26 πλεῖον P³ 28 τὸ > V¹P³ | φεγγος
 P³ | ἐμφανές R

τῆς γραφῆς ἐλθὲ τὸ προτεθέν σοι καὶ μὴ φεῦγε τὸ κύριος ἔκτισέ
 με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ· καὶ τὸ κύριος ἐποίησε
 χάρας καὶ ἀοικήτους, ἅκρα οἰκούμενα τῆς ὑπ' οὐρανόν.
 μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχει ἔννοιαν περὶ τοῦ ἐνδὸς κυρίου, ταῦτα ἔστι 2
 5 τοῦ θεοῦ τοῦ καὶ πρωτόκτιστον κτίσαντος εἰς ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ
 εἰς ἔργα αὐτοῦ, ὃν καὶ εἶδὼν αὐτοῦ προσηγόρευσε τοῦ καὶ κτίσαντος
 δι' αὐτοῦ ὡς δι' ἐργαλείου χάρας καὶ ἀοικήτους. εἰ γὰρ καὶ ἡ 3
 κτιστὴ τοῦ θεοῦ σοφία, τοῦτ' ἔστιν ὁ εἶδος, ἐργάζεται, ἀλλ' ὁ θεὸς ἦν
 ὁ κτίζων δι' αὐτοῦ τὰ μὴ ὄντα ὡς δι' ἐργαλείου. ἀπόκρισις τῶν να'
 10 ἁγίων ἐπισκόπων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Εὐσεβίου τοῦ Παμ-
 φίλου· πολὺ διαστήκων τῆς βασιλικῆς λεωφόρου, τοῦτ' ἔστι τῆς 4
 ἀποστολικῆς πίστεως, ἔξω πον ταύτης φέρεσθαι ἀνέχῃ κορυμνίσαι
 σεαυτὸν ἅπασι ἐλόμενος καὶ μικρὸν ἀνανεύσας ἐκ τοῦ περιέχοντός σε
 τῆς ἀσεβείας βυθοῦ, ὅταν ἤκουσας παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου ταύτης
 15 τὴν προφητείαν τοῦ μεγάλου Ἱερεμίου δακτυλοδεικτούντος, ὡς ἂν
 εἴποι τις, καὶ λέγοντος· οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὗ λογισθήσεται
 ἕτερος πρὸς αὐτὸν· καὶ τὰ ἐξῆς. οἷς ἐπιλέγει μετὰ ταῦτα 5
 ἐπὶ τῆς γῆς ὥφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη· καὶ
 οἶσθα, ὦ φιλόσοφε, ἐπερωτηθεὶς παρὰ τῶν ἁγίων ἐπισκόπων· τίς ὁ
 20 ἐπὶ τῆς γῆς ὄφθεις καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφεὶς, ὁ πατὴρ ἢ ὁ
 εἶδος; καὶ ὁμολογήσας ὅτι ὁ εἶδος, καθὼς αἱ θείαι γραφαὶ λέγου-
 σιν· οὐ ταῦτα εἶρηκας; πῶς πάλιν ἐπὶ τὸν βυθὸν τῆς μοχθηρίας 6
 Ἀρείου ἑαυτὸν ἀκοντίζεις, μᾶλλον δὲ βυθίζεις; οὐ γὰρ ἀνέξενυξας
 χωρισθεὶς ἐκείνου, ὡς ἑαυτὸν συνέξενυξας. προκρίνεις, ὦ ἄθλιε, τῶν
 25 ἀποστολικῶν δογμάτων τὰ Ἀρείου βλάσφημα ῥήματα, κτίσμα καὶ
 ἐργαλεῖον τὸν εἶδὼν τοῦ θεοῦ ἀποκαλῶν. ἄκουε τοίνυν πρὸς ἡμῶν, 7
 ὦ φιλόσοφε, εἴπερ φιλόσοφος εἶ, καὶ πείθου μὴ αὐτὸν εἶναι τὸν
 εἶδὼν τοῦ θεοῦ τὴν κτιστὴν σοφίαν τὴν λογιστικὴν τὴν τῷ ἀνθρώπῳ

1 Prov. 8, 22 — 2 Prov. 8, 26 — 14 vgl. S. 69, 18, 73, 5 — 16 Baruch
 3, 26 — 17 Baruch 3, 28

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 τῆς γραφῆς > P² 2 ἐποίησε] ἔκτισε H 6 προσηγόρευσε M² | καὶ²
 > H 7 δι' αὐτοῦ > H | δι'² > H | καὶ² > P² 8 θεοῦ] ἀνθρώπου V¹
 | ἐργάζετο A¹HP² 9 ὡς δι' ἐργαλείου > V¹ 10 ἐπισκόπων] πατέρων R |
 ἐπισκόπων > A¹R 10f παμφίλου R 12 ἔξω πον] ἔξω πρὸ A¹R ἔξω πῶς P³
 πῶς ἔξω V¹ 17 ἐπιλέγει] ἐπάγει V¹ 18 ἐπὶ — συναναστράφη > H 19 οἶ-
 δας A¹R 20 τῆς > V¹ 21 ὁμολόγησας RHM²P¹ 24 ὡς] ᾧ aus ᾧ corr.
 M² ᾧ P¹V¹ 27 φιλόσοφε] φιλόσοφος M²P¹P² 28 οὐσίαν H | τὴν³ > P³

ἐπ' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ δοθεῖσαν τοῦ κτίσαντος χώρας καὶ ἀοικήτους. ἐπίστησόν σου τὸν νοῦν, μὴ πρὸς ἀπέχθειαν βλέπων, 8 ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν καὶ ὁδηγήσει σε αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, καὶ γνώσῃ ὅτι οὐ κτίσμα ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ αὐτὸς κτίστης καὶ 5 δημιουργὸς πασῶν τῶν κτιστῶν φύσεων, καθὼς καὶ αὐτὸς μικρὸν διαβλέψας φρονήσας καὶ νοήσεις, ὥς γε ἐγὼ πεπίστευκα, εἴπερ σωθῆναι ποθέεις.

Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ἔστω, ὦρ' 21 1
φρσί, πιστὰ περὶ τοῦ υἱοῦ καὶ ἀγαμφίλεκτα, ὥς φάτε, ὅτι ἔκτισεν 10 ἢ ὅτι συνέκτισε τῷ θεῷ καὶ πατρί, ὥς αἱ μαρτυρίαι δηλοῦσι, καὶ ὅτι οὐ ποίημα ἀλλὰ γέννημα τοῦ θεοῦ φύσει ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος καὶ ἰδοὺ δεχόμεθα. μὴ καὶ περὶ τοῦ πνεύματος ἔχετε τι λέγειν; τίς 2 γὰρ τολμήσειε φῆσαι τὸ ἅγιον πνεῦμα κτίστην τινῶν γενητῶν φύσεων; τοῦ δὲ καὶ μαρτυρίαι περὶ αὐτοῦ λέγουσι δεδημιουργηκέναι 15 αὐτό τι τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων κτισμάτων; τίς δὲ ὅλως ἀνέγραψατο περὶ αὐτοῦ ὥς περὶ τοῦ υἱοῦ; ἐκβοήσῃ τις ὑμῶν, εἰ ἔχοι ἀνταπόκρισις τῶν πατέρων διὰ Πρωτογένους ἐπισκόπου Σαρ- νγ' δικῆς· οὐκ ἔστι δυσχερές, ὃ φιλόσοφε, ἐπιδείξαι σοι τὰς μαρτυρίας 3 τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἃς οἱ πατέρες ἡμῶν ἐξέθεντο 20 περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἔκτισε. πάλιν φήσωμεν τὸ περὶ τῆς κτίσεως ῥηθὲν «καὶ εἶπεν ὁ θεός, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν» καὶ ἐπήγαγε λέγων «καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς». ὥς οὖν θεὸς ἐστὶν ὁ πα- 4 25 τὴρ ὁ εἰπὼν τῷ υἱῷ «ποιήσωμεν», ὁ δὲ υἱὸς θεὸς ὢν ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον, εἰ οὖν θεὸν λέγομεν τὸν εἰπόντα καὶ τὸν ποιήσαντα τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὕαν, λοιπὸν ἀκουσον περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὁ

21 Gen. 1, 26. 27

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 ἐπ' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ δοθεῖσαν τοῦ θεοῦ ∼ A¹ δοθεῖσαν τοῦ υἱοῦ ∼ R 2 σου] μοι A¹R σου aus μοι corr. H (vgl. 87, 10) 4 αὐτὸς + ὁ H 6 γε > V¹ 9 περὶ τοῦ υἱοῦ πιστὰ ∼ M²P¹P² | ἀμφίλεκτα A¹ 11 γεγεννημένου R 13 τὸ ἅγιον πνεῦμα φῆσαι ∼ R | γεννητῶν P² 14 λέγουσι (danaach Rasur) περὶ αὐτοῦ ∼ A¹ | μαρτυρία λέγει περὶ αὐτοῦ R 15 αὐτῷ V¹P³ | ὅλως] λόγος R 16 ὑμῶν > R | ἔχει R 17 ἀπόκρισις M²P¹P² | πρωτογένου A¹R 17f σερδικῆς V¹P³ 20 φήσωμεν RP²V¹ ἐρήσωμεν P³ 21f ἡμετέρα A¹ 24 ἄρρεν R | αὐτοῖς] αὐτῶν A¹R 25 ὁ εἰπὼν ποιήσωμεν τῷ υἱῷ (aber ὁ εἰπὼν nachträgl. eingefügt) R | ποιήσωμεν + ἄνθρωπον M²P¹P² 26 λέγει R

ποιήσας τὸν Ἀδὰμ θεὸς ἦν, ἢ οὐ; ὁ φιλόσοφος· ναὶ θεὸς ἐστίν. 18' 5
ὁ ἐπίσκοπος· ἐν τῇ βίβλῳ Ἰωβ Ἐλιοὺμ ὁ Βουζανίτης λέγει πρὸς
Ἰωβ· πνεῦμα θεῖον τὸ ποιῆσάν με. εἰ οὖν θεὸς ἐστίν ὁ ποιή-
σας τὸν Ἀδὰμ, τί εἶπαις τὸν ποιήσαντα τὸν Ἐλιοὺμ; ἢ ἑτεροούσιος
5 δοκεῖ σοι εἶναι ὁ Ἐλιοὺμ τοῦ Ἀδάμ; τῶν γὰρ δημιουργῶν ἐπὶ τῆς
Ἰσῆς ἐπιστήμης τὸ ἰσοσχέδιον τοῦ συμπεράσματος φανεροῦσθαι πέφικεν
ἐπὶ τὸ τοῦ ἀνθρώπου πρόσωπον. τί οὖν λέξεις, φιλόσοφε, τὸν 6
ποιήσαντα τὸν Ἐλιοὺμ; ἄρα οὐχὶ θεὸν καὶ ποιητὴν ἀνθρώπου; ὥς
γὰρ ἔφη περὶ τοῦ ποιήσαντος τὸν Ἀδὰμ καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς
10 τὸν Ἀδάμ, οὕτως εἶπεν ἡμῶς δίκαιον καὶ περὶ τοῦ ποιήσαντος τὸν
Ἐλιοὺμ, ὅτι θεὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα· ὦν γὰρ ἴση τῆς δημιουργίας ἡ
πλάσις, ἴση καὶ ἡ τῶν δημιουργῶν προσηγορία, εἴπερ μία θεότης τῆς
ἁγίας τριάδος ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι τελείαις καὶ ἴσαις νοουμένη. ἐν 7
βίβλῳ δὲ ἀναλήψεως Μωσέως Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος διαλεγόμενος
15 τῷ διαβόλῳ λέγει· ἀπὸ γὰρ πνεύματος ἁγίου αὐτοῦ πάντες
ἐκτίσθημεν· καὶ πάλιν λέγει· ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ ἐξῆλθε
τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ὁ κόσμος ἐγένετο· ἴσον ἐστὶ τοῦτο τοῦ
«πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο». ἀχώριστος γὰρ αἰεὶ ἡ θεία καὶ ἄρρητος 8
τριάς, ὃ τε πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, δημιουργήσασα
20 ἅμα πᾶσαν τὴν κτίσιν τὴν τε νοητὴν καὶ αἰσθητὴν. λέγει γὰρ 9
καὶ ἐν τῷ λβ' ψαλμῷ· τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώ-
θησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις
αὐτῶν. ἄκουε δὴ τοῦ θεοῦ ἐν Ἠσαΐα λέγοντος· ἐγὼ κύριος ὁ
θεὸς σου, ἐπακούσομαί σου θεὸς Ἰσραὴλ. εἰπὼν δὲ περὶ τῶν 10
25 εὐεργεσιῶν τὰ πρὸς τὸν λαὸν ἐπάγει λέγων· ἵνα ἴδωσι καὶ νοή-
σωσι καὶ ἐπίστανται ἅμα, ὅτι χεὶρ κυρίου ἐποίησε πάντα
ταῦτα, καὶ ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ κατέδειξεν αὐτά, χεῖρα φή-
σας τὸ ἅγιον πνεῦμα τοῦ θεοῦ, ἅγιον δὲ τοῦ Ἰσραὴλ τὸν υἱὸν αὐτοῦ.

3 Hiob 33, 4 — 9 Gen. 1, 27 — 14 vgl. Lueken, Michael 120ff — 18 Joh.
1, 3 — 21 Psal. 32, 6 — 23 Jes. 61, 14 — 25 ebd. 20

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 Ἐλιοὺβ A¹R | Ἐλιοὺμ — 3 Ἰωβ > H 4 ἢ — 5 Ἐλιοὺμ > P³ | ἑτεροού-
σιος P³ (Balf.) 5 τὸν γὰρ δημιουργόν P² 11 ὦν V¹P³ | γὰρ M²P¹P² >
d. übr. HSS | ἴση — 13 τριάδος > R 13 νοουμένη + τὸ ὅτι «καὶ ἐποίησεν ὁ
θεὸς τὸν ἀνθρώπον» καὶ «τὸ θεῖον πνεῦμα τὸ ποιῆσαν τὸν Ἐλιοὺμ» V¹P³M²P¹P²
15 τῷ διαβόλῳ > R | ἔλεγεν R. 17 ἴσον — 18 ἐγένετο > P³ 19 καὶ
> A¹R 20 καὶ + τὴν V¹P³ 21 λβ'] τριακοστῷ δευτέρῳ M²P¹P² 24 δὲ + τὰ R
25 τὰ > R 26 ἐπίστανται H 26f ταῦτα πάντα ~ A¹M²P¹P² πάντα > R

καὶ πάλιν πρὸς Ἰακώβ εἶπεν ὡς ἡ χεὶρ μου ἐθμελίωσε τὴν γῆν 11
καὶ ἡ δεξιὰ μου ἐστερέωσε τὸν οὐρανόν, καθὰ καὶ Ἰεζεκιήλ
λέγει ὡς ἐγένετο χεὶρ κυρίου ἐπ' ἐμέ. εἶωθεν ἡ γραφή. ὦ φι- 12
λόσοφε, ἡ χεὶρα ἡ βραχίονα καλεῖν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ,
5 δεξιὰν δὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. ἔτι οἱ ἅγιοι πατέρες εἶπον διὰ Λεον- νε'
τίον ἐπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας· ἱκανὰ μὲν τὰ λεχθέντα 13
περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἁγίου πνεύματος πείσαι σε, φιλόσοφε, ὅτι
συνδημιουργὸν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ πασῶν τῶν κτιστῶν φύσεων καὶ
τῆς αὐτῆς θεότητος καὶ οὐσίας, ἥς ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός. ἐπιστήσας 14
10 οὖν τὸν ροῦν σου ἐκ τῶν προλεχθέντων σοι ἄκουε καὶ ῥῖν σαφε-
στέρας ἀποδείξεις περὶ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἱερῶν γραφῶν. λέγει ὁ προ-
φήτης Δαβὶδ ἐν τῷ 5' ψαλμῷ ὡς ἄσατε τῷ κυρίῳ ἕσμα και-
νόν. διὰ τί; ὅτι θαυμάστὰ ἐποίησεν ὁ κύριος, ἔσωσεν
αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ — ἀντὶ τοῦ ὁ υἱὸς αὐτοῦ — καὶ ὁ 15
βραχίων ὁ ἅγιος αὐτοῦ — τὸ πνεῦμα λέγων τὸ ἅγιον. καὶ 15
ἐν καθολικαῖς δὲ Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς βοᾷ περὶ τοῦ πνεύματος
τοῦ ἁγίου θεολογῶν αὐτὸ καὶ αὐτὸς καθὰ καὶ πάντες ὡς τὸ πνεῦμά
ἐστι τὸ μαρτυροῦν, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια καὶ μετ'
ὀλίγα ὡς πιστεύων, φησὶν, εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἔχει τὴν
20 μαρτυρίαν τοῦ θεοῦ ἐν ἑαυτῷ — ἀντὶ τοῦ τὸ πνεῦμα τοῦ
θεοῦ — ὡς δὲ μὴ πιστεύων τῷ υἱῷ ψεύστην πεποιήκεν αὐ-
τόν. καὶ ὁ μέγας δὲ τῶν ἀποστόλων πρόβολος ὁ θεὸς Πέτρος 16
φησὶ πρὸς Ἀνανίαν ὡς τί ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν
σου ψεύσασθαι σε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; καὶ μετ' ὀλίγα ὡς οὐκ
25 ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ θεῷ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ πάλαι
ὡς τὸν οὐρανόν, φησὶ, καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει κύριος.
καὶ ὁ Σολομών δὲ δεικνύς, τίς ὁ πληρῶν, λέγει ὡς πνεῦμα κυρίου

1 Jes. 48, 12f — 3 Ezech. 3, 22 — 12ff Psal. 97, 1 — 17ff I Joh. 5, 6. 10 —
23f Act. 5, 3. 4 — 26 Jerem. 23, 24 — 27 Weish. Sal. 1, 7

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 εἰς + γὰρ A¹R 4 ἡ > A¹R 5 υἱὸν + τοῦ υἱοῦ P³ | ἔτι] ὅτι P³ |
εἶπον A¹HR εἶπαν d. übr. HSS 5f λέοντο (= Λέοντος) R 7 σε + ὦ HM²P¹P² 8 υἱῷ
+ τὸ ἅγιον πνεῦμα R 11 ἀποδείξεις > R 12 5' A¹H ἐνενηχοστῷ ἐβδόμῳ d. übr.
HSS 15 λέγει R 16 καθολικαῖς] καθαρῶ R 17 τοῦ + αὐτοῦ τὸ πνεῦμα λέγων
τὸ ἅγιον aber wieder gestrichen H | καὶ αὐτὸς > M²P¹P² 18 τὸ' > M²
τὸ' — ἐστίν > V¹ 19 τοῦ θεοῦ > R 20 αὐτῷ M²P¹P² | τὸ > P² 22 δὲ >
H | ἀποστόλων + ὁ A¹R 23 εἰς > HM²P¹P² 26 φησὶ > R, nach γῆν V¹

πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην. πείθου τοίνυν καὶ περὶ τῆς τοῦ 17
 ἁγίου πνεύματος δεσποτείας καὶ δέχου καὶ τὰς περὶ αὐτοῦ μαρτυρίας.
 πιστεύων ὅτι τῆς αὐτῆς θεότητος καὶ οὐσίας καὶ τοῦ αὐτοῦ χρήμα-
 τος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὗπερ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός, συνπαρόχον ἀεὶ
 5 τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ. ἀκούεις, φιλόσοφε; ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου 15
 πρὸς τοὺς ἁγίους ἡμῶν πατέρας· οὐκοῦν, καθὼς φατε καὶ αἱ μαρτυρίαι 18
 δὲ τῶν γραφῶν ὧν παρηγάγετε δηλοῦσι, θεολογεῖν δεῖ καὶ τὸ πνεῦμα
 τὸ ἅγιον· καὶ μοι δοκεῖ βεβιασμένην εἶναι τὴν ἔννοιαν, εἰ μὴ τὰ
 τῶν γραφῶν ὑφ' ἡμῶν παρήχθη. πλὴν τὸ μὲν περὶ Ἐλιούμ τοῦ 19
 10 Βουζιανίτου σαφές ἢ ἀποδείξις, περὶ δὲ τῆς ῥηθείσης ἀναλήψεως
 Μωσέως περὶ ἧς ἀρτίως εἰρήκατε οὐδὲ ἀκηκόειν ποτὲ εἰ μὴ νῦν·
 ὅθεν αὐτῷ ὑμᾶς σαφεστέραν μοι τῶν λεχθέντων παραστήσαι τὴν
 σύστασιν. οὐδὲ γὰρ μοι αὐτάρκη τὰ ἡδη παρ' ὑμῶν λεχθέντα πρὸς 20
 ἐντελεστάτην πληροφορίαν περὶ τοῦ πνεύματος, λευκοτέρας <δὲ> δεῖ-
 15 ται γρασεως καὶ γενναιοτέρας ἢ ὑπόθεσις. οὐ γὰρ περὶ τῶν τυχόν-
 των ἢ ζήτησις. ἀπόκρισις τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων διὰ τοῦ 15
 αὐτοῦ ἐπισκόπου Λεοντίου πρὸς τὸν φιλόσοφον· πολλῆς οὕσης 21
 τῆς τῶν εἰσηγηθέντων σοι ἀποδείξεως καὶ ἐναργεστάτων τῶν μαρ-
 τυριῶν τῶν ἐκ τῶν θείων γραφῶν πεῖσαι σε δυναμένων περὶ τῆς
 20 προκειμένης ὑποθέσεως, ᾧ φιλόσοφε, θαυμάζομεν, πῶς τοσαύτης
 συνέσεως δοκῶν ἔμπλως εἶναι ἔτι ἀμφιβάλλεις. ἀλλ' ἐπειδὴ σε 22
 πρὸς τὴν ἀλήθειαν βλέπειν ἐθέλομεν καὶ τοῦτο εὐχόμεθα, παραινου-
 μέν σου τῇ συνέσει ἄρξασθαι πίστει νοεῖν τὴν ἄκτιστον φύσιν ἐκείνην
 καὶ ἄτρεπτον, καὶ μὴ ἀνθρωπίνους λογισμοῖς, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν,
 25 πολυπραγμονεῖν κατατόλμα τὰ ὑπὲρ νοῦν, μηδὲ ταῖς κακοδόξοις καὶ
 ἀσεβείαις ἐννοίας Ἀρείου συμφέρεσθαι ἐπὶ πλεῖστον ὅσον ἀνέχου
 φιλόσοφος ὢν, ὡς φῆς, φιλόσοφε, ἀλλὰ δέχου πιστῶς, ὡς ἀρτίως
 εἰρήκαμεν, τὰ τε νῦν ῥηθέντα σοι τὰ τε μέλλοντα ῥηθήσεσθαι. δέ- 23
 χου μίαν θεότητα τοῦ πατρὸς τοῦ γεννήσαντος τὸν υἱὸν ἀνεκφρά-
 30 στως καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ γεγεννημένου ἐξ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύ-
 ματος τοῦ ἐκπορευομένου ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς, ἰδίον δὲ ὄντος τοῦ

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1f τοῦ ἁγίου πνεύματος τῆς δεσποτείας ~ H 3f καὶ — χρήματος > P³
 4 συνπαρόχει R συνπαρόχων P² 6 ἡμῶν > R 7 καὶ > R 9 ἡμῶν
 RV¹P³ | τὸ corr. in τοῦ A¹ τοῦ R 11 ἀκηκόειν HRM²P¹P² 12 μοι nach
 λεχθέντων M²P¹P² 13—14 πρὸς ἐντελεστάτην γὰρ πληροφορίαν περὶ τοῦ πνεύ-
 ματος οὐκ αὐτάρκη τὰ—λεχθέντα ~ V¹P³ 14 λευκοτέρας] λεπιοτέρας R | λευ-
 ζοτέρας + γὰρ V¹P³ 16 ἡμῶν > P³ 17 λόντος R 25 μηδέ] μὴ A¹RP³
 26 συμφέρεσθαι V¹M²P¹P² συμφέρεσθαι A¹HR συμφέρεσθαι P³ | ὅσον > M²P¹P²

νιού, καθά φησιν ὁ θεὸς ἀπόστολος Παῦλος »εἰ τις πνεῦμα Χρι- 24
 στοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ« καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς
 »ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά ἐστι« καὶ πάλιν »διαιρέσεις δὲ χα-
 ρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα« καὶ διαιρέσεις διακονούν
 5 εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσιν.
 ὁ δὲ αὐτὸς θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι καὶ μετ' οὐ
 πολλὰ »πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα.
 διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστω καθὼς βούλεται«. ἰδοὺ, ὦ φιλόσοφε, 25
 σαφεστάτη καὶ τρανότερα ἀπόδειξις θεολογοῦσα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,
 10 δεικνύουσα αὐτοῦ τὴν αὐτεξουσιότητα. ὅρα πῶς ὧδε λέγει »διαιρέ-
 σεις δὲ ἐνεργημάτων εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ
 πάντα ἐν πᾶσι καὶ τὸ »πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ
 τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστω καθὼς βούλε-
 ται«. καὶ ὁ κύριος δὲ ἐν εὐαγγελίοις, ὡς οἶσθα, σαφῶς διαλεγό- 26
 15 μενος πρὸς τὴν Σαμαρείτιδα, τί φησι; »πνεῦμα ὁ θεός«. εἰ οὖν
 πνεῦμα ὁ θεός, πάντως θεός καὶ τὸ πνεῦμα· ἀλλ' οὐκ ἄλλος καὶ
 ἄλλος, ἀλλὰ μία θεότης τῶν θατέρων προσώπων κατὰ τὴν τῶν
 ὑποστάσεων ἔννοιαν. ἀλλὰ πρόσωπον ἀκούοντες, μὴ ἀνθρωπόμορ- 27
 20 καὶ ἐν ἀρχῇ τῶν λόγων καὶ αὐτὸς ὥς καὶ ἡμεῖς καθωμολόγησας. καὶ 28
 γὰρ καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ πρόσωπον ἔχειν μεμαρτύρηται, καθὰ
 αὐτὸς ὁ κύριος ἐν εὐαγγελίοις πρὸς τοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους
 διαλεγόμενος ἔφη »ἐποικριταί, τὸ πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ καὶ
 τῆς γῆς οὐδατε δοκιμάζετε« καὶ τὰ ἐξῆς. πᾶν γὰρ τὸ ὕφεστος 29
 25 ἐφ' ὅσον ὑψίσταται, πρόσωπον ἔχειν λέγεται τῆς οἰκείας φύσεως ἥτοι
 σχῆμα. ἀλλὰ μὴν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ κτιστά, καθὰ καὶ πᾶσα ἡ τῶν
 γεννητῶν φύσις, ἡ δὲ θεία καὶ ἄρρητος οὐσία ἄκτιστος, ἐπεὶ περ ἀπλῇ

1 Röm. 8, 9 — 3. 10 II Kor. 3, 17 I Kor. 12, 4. 6 — 7. 12 ebd. 11 —
 15 Joh. 4, 24 — 20 vgl. S. 64, 17. 65, 22 — 23 Luk. 12, 56

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 διαίρεσις M² 4 εἰσὶ — 5 ἐνεργημάτων > H 4. 5. 10f διαίρεσις M²
 (am Rand von anderer Hd. διαίρεσεις) 5 αὐτὸς δὲ ∼ R 6f μετ' οὐ πολλὰ
 P³ μετὰ πολλὰ d. übr. HSS 7 ταῦτα δὲ πάντα ∼ A¹R 9 τρανότερα A¹RV¹
 12 δὲ > P² | ταῦτα > M²P¹P² 13 διαιροῦν + τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα R
 14 ἐν > aber vor εὐαγγελίοις Correcturvermerk P³ 15 τί > H 16 ὁ > P³
 16f ἄλλως καὶ ἄλλως P² 17 μία + ἡ R 19 γὰρ δὲ HM²P¹P² 21 καὶ
 > M²P¹P² 23f καὶ τῆς γῆς > H 25 ὑψίσταται P³ 27 γεννητόρων H
 γεννητῶν P³ γενιτῶν corr. aus γεννητῶν P² | ἀπλοῦς R

καὶ αὐνθετος καὶ ἀσχημάτιστος αἰδιός τε καὶ ἀθάνατος. ἀλλ' ἐπὶ 30
 τὸ προκείμενον ἐπαρέλθωμεν. ἀπεδείξαμεν διὰ πλειόνων τῶν ἐκ τῶν
 θείων γραφῶν μαρτυριῶν συνδημιουργὸν τῷ πατρὶ καὶ τῷ νύῳ πά-
 5 σης κτίσεως ὁρωμένης τε καὶ νοουμένης εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,
 ἐπεὶ περ καὶ ἀχώριστον αἰεὶ ἐστὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ νύου, καθὰ καὶ
 ὁ νύος τοῦ πατρὸς καὶ ὁ πατὴρ τοῦ νύου. δεῦρο δέ, εἰ δοκεῖ, λάμ- 31
 βανε καὶ δι' ὑποδείγματων εἰ καὶ ἀσθενεστέρων χρηστὰς ὑποθήκας·
 ὁ λόγος ὁ σὸς καθὰ καὶ παντὸς ἀνθρώπου προφορικὸς μὲν ἐστὶ,
 γινῆται δὲ ἀτμήτως ἐκ τοῦ σοῦ νοῦ. ὁμοίως καὶ τὸ πνεῦμά σου
 10 καὶ ἐκπορεύεται ἐκ σοῦ· καὶ οὐκ ἂν οὐδὲ τὸν λόγον σου οὔτε τὸ
 πνεῦμά σου εἰποῖς ἀλλότριον σου. καὶ ταῦτα μὲν οὐκ ἂν ἀπα- 32
 ξιώσης ἐπ' ἀνθρώπων νοεῖν, ἐπὶ δὲ τῆς ἀρρήτου καὶ ἀπερινοήτου καὶ
 ἀκαταλήπτου οὐσίας ἐκείνης τοῦ θεοῦ ἀλλότριον (ἐρεῖς) τὸν οὐ προφο-
 ρικὸν αὐτοῦ λόγον ἀλλὰ ζῶντα αἰεὶ καὶ ἐνεργῆ καὶ τομώτερον
 15 ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον κριτὴν τε πάντων ὄντα ἐπεὶ περ
 καὶ δημιουργόν; ᾧ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ,
 πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ.
 καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον τὸ ἐρευνῶν καὶ τὰ βάθρη τοῦ 33
 θεοῦ τολμᾷ τις ἀλλότριον εἶναι εἰπεῖν ἢ τὸν λόγον ἢ τὸ πνεῦμα
 20 τοῦ θεοῦ ἢ τοὺς ταῦτα λέγοντας προσέειπαι; ναί, φιλόσοφε.
 Ἀπόκρισις τοῦ γιλοσόφου πρὸς τὸ κοινὸν τῶν ἁγίων ἐπι- νή·
 σκόπων· ἐπειδὴ εἰς ὑψηλότεραν ἔννοιάν με ἡγάγετε φήσαντες δεῖν 22 1
 μίαν θεότητα νοεῖσθαι καὶ πιστεύεσθαι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ νύου
 καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἐπιμέμνημαι δὲ τῶν παρ' ὑμῶν ἔμπροσθεν
 25 ῥηθέντων, ὅτι θεὸς ὁ πατὴρ καὶ θεὸς ὁ νύος καὶ θεὸς τὸ πνεῦμα
 τὸ ἅγιον, νῦν δέ φασιν μίαν θεότητα τῶν τριῶν τελείων ὑποστά- 2
 σεων τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ νύου καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, λευκότερον

14 ff vgl. Hebr. 4, 12f — 18 vgl. I Kor. 2, 10

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 καὶ² > M² 4 νοουμένης τε καὶ ὁρωμένης ~ A¹R 5 ἐστὶν αἰεὶ ~ A¹R
 7 καὶ¹ > R 8 μὲν > R 9 ἀτμήτως + καὶ A¹HRP³ | σοῦ¹ > P³ | ὁμοίως
 + δὲ H 10 οὐδὲ A¹RV¹P³ οὔτε d. ūbr. HSS | οὔτε] οὐδὲ R 11 εἵπης A¹R
 11f ἀπαξιῶσαις M²P¹P² 12f καὶ ἀκαταλήπτου > A¹ | ἐκείνης > R 13 corr. Holl, Litz. 15 κριτὴν τε] καὶ τὴν τε (am Rand von späterer
 Hd. das Richtige) M² 16 ᾧ] ὧν M²P¹P² 18 τὸ ἅγιον αὐτοῦ ~ A¹R | καὶ²
 > P³ 19 εἶναι > R 21f ἐπισκόπων] πατέρων M²P¹P² 24 ἐπιμέμνηται P³
 | δὲ > A¹R | τῶν > R | ὑμῶν P¹V¹P³ 25 καὶ¹ > RM²P¹P² | καὶ² > R

σαφηνίσαι μοι τὰς ῥήσεις, παρακαλῶ. ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πα- 19'
 τέρων πρὸς τὸν φιλόσοφον διὰ τοῦ αὐτοῦ Λεοντίου ἐπισκόπου·
 ἀνέκφραστός ἐστιν ἐπεὶ καὶ ἀπερινόητος καὶ ἀνεπιλόγιστος καὶ 3
 πάντῃ ἀνεξιχνίαστος ἡ θεία καὶ ἄρρητος οὐσία ἐκείνη ἡ τὰ πάντα
 5 ὑπερέχουσα καὶ τὰ πάντα περιέχουσα. πλὴν ἄκουε πρὸς ἡμῶν· 4
 οὐκ ἄλλον σοι θεὸν καὶ ἄλλον εἰρήκαμεν, καθάπερ ὁ ἀσεβὴς ἐβλασφή-
 μησεν Ἄρειος ἵνα θεὸν ἄκτιστον καὶ ἄλλον κτιστὸν εἰρηκῶς καὶ τὸ
 πνεῦμα τοῦ θεοῦ ὁμοίως κτιστὸν κεκηρυχῶς — μὴ γένοιτο —, ἀλλὰ
 μίαν θεότητα νοεῖσθαι καὶ πιστεῦσθαι εἰρήκαμεν μίαν οὐσίαν κυρι-
 10 ὀτητά τε καὶ βουλὴν μίαν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου
 πνεύματος, εἰδέναι τε τὰς τῆς ἁγίας τριάδος ὑποστάσεις οὐ διεξευγμέ- 5
 νας οὐδὲ τοπικάς, ἀλλὰ πιστεῖν μόνῃ μίαν θεότητα νοεῖσθαι καὶ πι-
 στεῦσθαι, καθὰ καὶ πολλάκις εἰρήκαμεν. τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου
 καὶ προσκυνητῆς τριάδος. Ἰδοὺ διὰ πάντων ἔδειξεν ἡ ἀληθὴς πί- 6
 15 στις μὴ δεῖν ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος νοεῖν διαφοράν. ὥδε δὲ μικρόν
 σου τὸν νοῦν δοῦναι ἡμῖν ἐθέλῃσον καὶ πιστωθήσῃ ἐπὶ πλείον, δεχό-
 μενος ἐπὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος δι' ἡμῶν σωτηριῶδεις ὑποθήκας, ἵνα
 γνῶς τῆς ἁγίας τριάδος μίαν θεότητα ἀεὶ οὖσαν καὶ ὑφεστῶσαν,
 τριάδα ἀληθῶς τριάδα καὶ μηδὲν ἐν αὐτῇ προϋπάρχον ποτέ, ἀλλὰ
 20 αἰ καὶ ὡσαύτως οὖσαν ἀδιαίρετον καὶ ὁμοούσιον τριάδα. ἀπόκρισις 5'
 τοῦ φιλοσόφου· μὴ με οἴεσθε ἀποστρέφεσθαι τὰ τῆς ἀληθείας 7
 δόγματα, ἧ γὰρ ἂν ἐκ πρώτης καταρχῆς τῶν λόγων παρωδάμην
 ὑμῶν τοὺς λόγους, ἀλλὰ διὰ τοῦτο διερευνῶ τὰς τῶν νοημάτων
 ὑμῶν σημασίας, ἵνα σαφεστέρα μοι καὶ διευκρινῆς γένηται ἡ τῶν
 25 λεγομένων παρ' ὑμῶν ὑπόθεσις. ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων 8α'
 ὑποθετικῇ πρὸς τὸν φιλόσοφον περὶ πυρὸς καὶ ἀπαιγμάματος
 καὶ φωτὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ Λεοντίου ἐπισκόπου· ἄκουε δὴ καὶ νῦν, 8
 ἄκουε, ὦ φιλόσοφε. ἥδη προὑπεθέμεθά σου τῇ διανοίᾳ διὰ πλείστον

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1f πατέρων] ἐπισκόπων R 2 ἐπισκόπον λεοντίου ~ M²P¹P² ἐπισκόπον > H
 5 πρὸς] παρ' P² 6 σοι + τὸν H | καθάπερ + καὶ V¹P³ 7 ἄλλων] ἵνα R
 9 Nach εἰρήκαμεν größerer Raum A¹ 10 τε > R | τοῦ πατρὸς] οὐσίαν P³
 13 καὶ¹ > M²P¹P² 14 διὰ] δὴ H 16 θέλῃσον P² 17 ἀπὸ Holl | ὑμῶν R
 20 καὶ¹ > H | οὖσαν ἀπλὴν καὶ ἀδιαίρετον τριάδα καὶ ὁμοούσιον R 22 ἧ]
 οὐ RP² | ἐκ πρώτης κατ' ἀρχὴν A¹R 23 ἐρευνῶ V¹P³ 24 μοι σαφε-
 στέρα ~ R | μοι > A¹ 26 περὶ + τοῦ M² (wo es aber von 1. Hd. wieder ge-
 strichen), P¹ 27 λέοντος R | καὶ² > (kann aber ursprüngl. gestanden haben) A¹
 28 ὦ φιλόσοφε ἄκουε ~ R | προὑπεθέμεθα Balfor. προαπεθέμεθα HSS

ὅσων τῶν ἐκ τῶν θείων γραφῶν, ὅτι ἡ θεότης ἀπλῆ τις ἐστὶ καὶ
 ἀσύνθετος. ὥς καὶ αὐτὸς καθωμολόγησας ἐν ἀρχῇ σου τῶν προτά-
 σεων, καὶ ὅτι πῦρ ἀθάνατόν τε καὶ αἰδίου καὶ ἄκτιστον οὕσα 9
 τῇ φύσει φῶς τε ἀχώρητον καὶ ἀκατάληπτον καὶ οὐκ ἐν ἐνὶ
 5 προσώπῳ κατὰ τὸ δοκοῦν Ἰουδαίοις νοουμένη, ἀλλ' ἐν τριάδι
 αἰὲ ἀχωρίστοις οὕσι προσώποις παρὰ πᾶσι Χριστιανοῖς πεπίστευται
 καὶ κηρύττεται ἡ ἀχώριστος τριάς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ
 ἁγίου πνεύματος, καθάπερ ἀποδέδεικται. μάνθανε δὲ καὶ νῦν, ὃ 10
 φιλόσοφε — εἰ καὶ τολμηρὸν ποιούμεν, ἀλλὰ ὕλειος ἡμῖν ἡ θεία με-
 10 γαλειότης· ὑπὲρ γὰρ τῆς σῆς καὶ τῶν λοιπῶν σοτηρίας ὁ πόνος ἡμῖν
 διακνύεται — μάνθανε τοίνυν ἐκ τῶν αἰσθητῶν περὶ τῶν νοητῶν
 καὶ ἐκ τῶν κατὰ νοῦν περὶ τῶν ὑπὲρ νοῦν καὶ ἐκ τῶν λεγομένων περὶ
 τῶν ὑπὲρ λόγον, εἰ καὶ ἀσύγκριτα πάντα τὰ τε ὁρώμενα τὰ τε νοούμενα 11
 τῶν τε ἐξουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων· κτισμά-
 15 των πρὸς τὴν ἄκτιστον ἐκείνην καὶ ἀκατάληπτον καὶ ἀθάνατον τοῦ
 θεοῦ οὐσίαν· πλὴν τὸ ἐμπεδὸν ἐπὶ δόγμα οὐ μέτριον πρὸς ὁφέλειαν
 τοῖς πιστῶς δεχομένοις, ἀλλ' ἱκανὴν εἰκόνα παρέχον τῆς εὐσεβείας
 τοῖς εὐσεβῶς ἐθέλουσι νοεῖν λέξωμεν. τὸ αἰσθητὸν τοῦτο πῦρ φύ- 12
 σις μία ὣν ἦτοι οὐσία τριάς ἐστὶ κατὰ ταῦτό, πῦρ ἀπαύγασμα φῶς.
 20 καὶ οὐδὲν τοιούτων προὑπάρχον τοῦ θατέρου εἰρίζεται, ἀλλ' ἐστὶν
 ἀχωρίστως ἀλλήλων τὰ τρία, τὸ πῦρ, τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀπαύγασμα καὶ τὸ
 φῶς. διαχωρίσον τοίνυν, εἰ δύνῃ, ὃ φιλόσοφε, τὰ τρία καὶ δεῖξον 13
 ἡμῖν θάτερον τοῦ θατέρου προὑπάρχον· ἢ τοῦ ἀπαυγάσματος τὸ πῦρ
 καθ' ἑαυτὸ προὑπάρχον καὶ μεταγενέστερον μετὰ χρόνους τινὰς τοῦ
 25 πυρὸς τὸ ἀπαύγασμα, ἢ μεταγενέστερον πάλιν ἢ μεταχρόνιον τοῦ
 πυρὸς καὶ τοῦ ἀπαυγάσματος τὸ φῶς ἢ προχρόνιον. δεῖξον ἡμῖν, 14
 εἰ δύνῃ, διαχωρίσας ἀπ' ἀλλήλων τὰ τρία καὶ μὴ οὐχὶ ὁσαύτως ὡν
 πῦρ ἀπαύγασμα φῶς, μιᾶς οὔσης τῆς τοῦ πυρὸς φύσεως. ταῦτα 15
 κατὰ νοῦν λαβὼν τὰ αἰσθητὰ καὶ κτιστά, εἰ καὶ ἀσύγκριτα, ὥς ἀρ-
 30 τῶς εἰρήζαμεν, πρὸς τὴν αἰδίου καὶ ἄκτιστον τοῦ θεοῦ οὐσίαν, πλὴν

2 vgl. S. 64, 17. 65, 22 — 14 Phil. 2, 10

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 ἀσύνθετος P¹ 4 οὐκ > P² | ἐν > HP² 5 τρισὶν Hein. 6 πιστεύεται P³
 8 δὲ > R | ὦ > H 13 ἀσύγκριτα + τὰ A¹RP² 14 οὐρανίων V¹P³
 15 ἀθάνατον] ἀθάτον R 17 ἀσεβείας P³ 19 κατ' αὐτὸ A¹R | ἀπαύγασμα +
 καὶ H 20 τοῦ > RM²P¹P² 21 ἀλλήλων > M²P¹P² | καὶ > A¹R 22 τοίνυν]
 οὖν R 23 τοῦ¹ > M²P¹P² | ἢ — 24 προυπάρχον > A¹R 24f τοῦ πυρὸς
 > M²P¹P² 25 τοῦ] τὸ M² 29 καὶ¹ + τὰ A¹R 29f ἄρτι R 30 ἄκτιστον]
 ἄσπεκτον A¹RP³

- δέχον ἐκ τούτων ἀφορμὰς σωτηρίους καὶ περὶ αὐτῶν τῇ πίστει τὸ τῆς
 διανοίας σου ὅμμα ἀνάβηθι ἐπὶ τὴν ὑψηλὴν τοῦ θεοῦ ἐπὶ γυνώσκων·
 καὶ ἀπαντήσῃ σοι, ὥς γε εὐχόμεθα καὶ πιστεύομεν. ἐναστράπτουσά 16
 σοι ἡ χάρις ἡ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.
 5 δεικνύουσά σοι μίαν θεότητα, πῶς οὖσαν ἀθάνατον καὶ ἀπαύγασμα
 καὶ φῶς, ἀπλήν καὶ ἀσύνθετον ἀχώριστον ἀδιαίρετον ἀπερινόητον
 καὶ ἀνέκφραστον, τριάδα ἀληθῶς ὁμοούσιον τὴν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ
 υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.
- Ὅπου πιστεύει ὁ φιλόσοφος εἰς τὴν ἁγίαν τριάδα, ταῦτα ξβ' 17
 10 ἀκούσας ὁ φιλόσοφος καὶ ὡς ἐν ἐκστάσει γενόμενος ἀπηνεώθη ἐπὶ
 πλείστον ὅσον καὶ «οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ συνετάρασσον αὐτόν»
 φόβος τε πολὺς ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν· εἶτα εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν ἀνεκραύγασε
 μέγα, εἰπὼν· δόξα σοι, ὁ θεὸς ὁ ἐμπνεύσας τούτοις τοῖς ἁγίοις σου 18
 τὸ ὑπὲρ πάντα νοῦν μυστήριον τῆς ἀχράντου καὶ ἀχωρίστου καὶ ἀκτί-
 15 στου θεότητος· ἀλλὰ δέομαί σου, Χριστέ, ὡς παναγὰθου πατρὸς παν-
 ἀγαθος υἱός, πάρες ἅπερ εἰς σὲ ὑπαχθεῖς ταῖς ἀσεβείαι παρὰ τοῦ
 Ἀρείου δόξαις ἡμαρτον, καὶ μὴ εἰσπραχθῆσομαι δίκας παρὰ σοὶ τῷ
 δικαίῳ κριτῇ ὑπὲρ τῶν ἀσεβῶν ῥημάτων ἐκείνων, ὧν κατὰ σοῦ ἀπέ-
 20 φηνα ὁ τάλας. οὐαὶ Ἀρείῳ καὶ τῇ συμμορίᾳ αὐτοῦ τῇ ἀσεβεί. 19
 20 βλασφημήσασιν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ [λέγουσιν] ἥν ποτε ὅτε οὐκ ἦν
 καὶ ὅτι κτίσμα καὶ ποίημα καὶ ἕξ ἐτέρας οὐσίας ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ
 καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ μὴ τῆς αὐτῆς οὐσίας ἧς ὁ πατὴρ εἰρη-
 κόσι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἀναθεματίζω 20
 νῦν καὶ πάντοτε Ἀρείον καὶ τὰς ἀσεβεῖς αὐτοῦ δόξας καὶ τοὺς τὰ
 25 αὐτοῦ φρονοῦντας πάντας καὶ τοὺς βλασφημοῦντας κατὰ τε τοῦ
 πατρὸς κατὰ τε τοῦ υἱοῦ καὶ κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὁ γὰρ τὸν
 υἱὸν μὴ ἔχων οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει· καὶ ὁ εἰς τὸν υἱὸν καὶ τὸ
 πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημήσας εἰς τὸν πατέρα ἐβλασφήμησε. καθίξει 21
 30 τεῖω τὴν ὑμετέραν ἱερὰν γερονσίαν, βοηθήσατέ μοι διὰ τῶν ὑπὲρ ἡμοῦ
 πρὸς τὸν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἰκεσιῶν ὑμῶν ἀκολουθοῦντι
 μάλιστα τοῖς δι' ὑμῶν ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκτεθεισι καὶ ὀρι-

11 Dan. 5, 6 (Th.) — 15f vgl. S. 17, 27 — 26 vgl. I Joh. 2, 23

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 σοι > M²P² | [γε] A¹ 4 ἡ' > M²P¹P² 6 ἀπλοῦν HM²P¹P² 9 mit ξβ'
 hört die Zählung auf in M² 13 σου > H 15 ἅπερ] ἅ A¹R | ταῖς] τοῖς H
 18 ἐκείνων ῥημάτων ∞ A¹R 18f ἀπέφηνα (aber a. Rand ἀπέφηνα) M² 19 τῇ
 ἀσεβεί αὐτοῦ συμμορίᾳ A¹R 21 ὁ υἱός — 22 οὐσίας] καὶ οὐχ R 24 πάντοτε
 + τὸν H | αὐτοῦ ἀσεβεῖς ∞ P² 24f τὰ αὐτὰ A¹M²P¹P² 26 καὶ κατὰ] κατὰ
 τε R 29 ἱερὰν > M²P¹P² | βοηθήσατέ μοι > R 31f διοριζομένοις A¹R

ζομένοις, καὶ ὁμολογῶ ταῦτα ἀληθῆ εἶναι καὶ βέβαια. τοῦτο γὰρ 22
πιστεύω εἶναι ὅπερ ὁ ἱεροφάντης εἶπε Παῦλος· τὸ μυστήριον τὸ
ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, ὃ
νῦν ἀπεκαλύφθη, καθὼς εἴρηται τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ ἀποστό-
5 λοῖς καὶ προφήταις· καὶ ὑμῖν, ἐν πνεύματι ἀεὶ ὄντα καὶ συν-
νέχοντα καὶ συνδιαμέροντα τῷ θεῷ καὶ πατρὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ
τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον.

Προσθέτετε οἱ ἅγιοι πατέρες εἶπον πρὸς τὸν φιλόσοφον 23
περὶ πηγῆς καὶ ποταμοῦ καὶ ὕδατος διὰ τοῦ ἐπισκόπου Λεον-
10 τίου· κάκεινο δὲ νοητέον ὃ γίλε λοιπὸν τῆς ἀληθείας, φιλόσοφε. 23 1
πηγὴν νοήσωμεν γεννῶσαν ποταμὸν ὕδατος· πᾶς γὰρ ποταμός, ὡς
οἶσθα, πηγὴν ἔχει γεννήτορα, εἴτα προέρχεται μὲν ὁ ποταμός ἐκ τῆς
πηγῆς τοῦ ὕδατος, ἀλλ' οὐδεὶς καλεῖ τὸν ποταμὸν πηγὴν ἢ τὴν
πηγὴν ποταμόν, ἀλλ' ἡ πηγὴ πηγὴ καλεῖται καὶ ὁ ποταμός ποταμός
15 καὶ ἀμφοτέρω ἐν ὕδωρ. ἐπὶ δέ τις ἐθέλοι ἀρτίσασθαι ἐκ τοῦ πο- 2
ταμοῦ ἢ τῆς πηγῆς ὕδωρ, μεταβάλλει τὴν προσηγορίαν. οὐκ ἔρει
γὰρ ἀπελθε, πορευθεὶς ἀντλήσον καὶ φέρε μοι τὴν πηγὴν ἢ τὸν
ποταμόν· ἀλλ' ὕδωρ. καὶ μία μὲν ἡ φύσις, τρία δὲ πρόσωπα λεκτέα
πηγὴ ποταμός ὕδωρ. ἀλλὰ καὶ ἡ θεία γραφὴ ταῦτα ἡρώδουσα 3
20 δείκνυται — οὐ γὰρ ἀλλότρια ταύτης ἡμεῖς σοι φθεγγόμεθα, γνήσιον
λοιπὸν τέκνον τῆς χάριτος, εἰ καὶ ὡς ἐν ὑποδείγμασι καὶ τύποις
καὶ εἰκόσι τῆς ἀληθείας τὸν λόγον εἰσηγησάμεθα — λέγει οὖν περὶ τοῦ 4
υἱοῦ ἡ θεία γραφὴ· «κλινεῖ, φησὶν, ἐπ' αὐτοὺς ὡς ποταμὸς εἰρή-
νης»· ἐκπορευόμενος δηλονότι ἐκ τῆς ἀληθοῦς πηγῆς τῆς ζωῆς τῆς
25 τοῦ πατρὸς θεότητος, καθά φησιν αὐτός ὁ κύριος ἐν εὐαγγελίοις
βοῶν· «ἐγὼ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἤκω», κάκεινο δὲ ὅπερ
ἔφη λευκότερα· «ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐσμέν», καὶ τὸ «ἐγὼ ἐν
τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί»· καὶ τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον, ὅτι 5
ἐξ αὐτοῦ λαμβάνομεν ἅπαντες οἱ πιστοί, τῆς αὐτῆς ὅν οὐσίας ἥς ὁ

2 Kol. 1, 26 — 23 Jes. 66, 12 — 26 Joh. 8, 42 — 27 Joh. 10, 30 —
27f Joh. 14, 10

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 πιστεύων P³ | εἶπε] ἔφη R 3 τῶν² > V¹ 5 ἐν + τῷ HM²P¹P² |
ὄντα] ὄν M² 9 καὶ¹ > H | τοῦ + αὐτοῦ V¹ 9f λεοντίου ἐπισκόπου ~ V¹
10 λοιπὸν ὃ γίλε ~ R 12 γεννήτορα R γεννητ⁹ P³ 12f ἐκ τῆς πηγῆς
> V¹P³ 15 ἐπὶ] ἐν R | ἀρτίσασθαι RM²P¹ 20 σοι > M²P¹P² 21 τῆς
χάριτος > V¹ 23 υἱοῦ + τοῦ θεοῦ M²P¹P² | φησὶν > R 24 τῆς² > R
26 βοῶν A¹R βοᾷ V¹P³ > HM²P¹P² 29 ἅπαντες > A¹R

πατήρ καὶ ὁ υἱός, ἐκπορευόμενον μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς ἴδιον δὲ ὄν τοῦ
 υἱοῦ, καθάπερ ἀνωτέρω ἀπεδείξαμεν, ὅτι δὲ ἐξ αὐτοῦ ἡμῖν ἀναβλύζον
 ἐστὶ, σαφέστατα ἐν εὐαγγελίοις ἐδίδαξεν αὐτὸς ὁ κύριος εἰπὼν· »ἐάν
 5 καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύ-
 σουσιν ὕδατος ζῶντος«, οἷς ὁ εὐαγγελιστὴς θεόθεν ἐμπνευσθεὶς
 τὸ ῥηθὲν ἐρμηνεύων ἐπιφέρει λέγων· »τοῦτο δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ
 πνεύματος οὗ ἡμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐ-
 τόν«. καὶ ὁ προφήτης δὲ Δαυὶδ ὅρα τί περὶ ταύτης τῆς πηγῆς 6
 10 τῆς ὄντως ζωῆς, τῆς ἀγίας τριάδος βοᾷ ὅτι »παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς,
 ἐν τῷ φωτὶ σου ὁψόμεθα φῶς«, πηγὴν ζωῆς τὸν θεὸν καὶ πατέρα
 καλῶν πρὸς τὸν υἱὸν λέγων, ἐπεὶ περὶ ὁ πατήρ ἐν τῷ υἱῷ καὶ ὁ υἱὸς
 ἐν τῷ πατρὶ· φῶς δὲ τὸν υἱὸν προσαγορεύει. ἐν ᾧ φωτὶ λέγει ὄφρα
 15 φῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. »ἐν γὰρ τῷ φωτὶ σου, φησί, ὁψόμεθα
 7 φῶς«. πηγὴ γὰρ ὄντως τῆς ζωῆς καὶ φωτὸς ὁ πατήρ, φῶς καὶ ὁ
 υἱὸς ἐκ φωτὸς τοῦ πατρὸς, φῶς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐξ αὐτοῦ
 τοῦ φωτός. ἐπεὶ περὶ, ὡς πολλάκις ἡμῖν λεκτέον, μία θεότης τοῦ 8
 πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καθὰ αὐτὸς βοᾷ διὰ
 τῶν προφητικῶν λόγων· »ἐγὼ εἰμι θεός, οὐκ ἔστιν ἄλλος· καὶ
 20 ἐγὼ θεός πρῶτος καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα
 ἐγὼ εἰμι« καὶ πάλιν »ἐγὼ εἰμι καὶ οὐκ ἡλλοίωμαι καὶ εἰς τὸν
 αἰῶνα ἐγὼ εἰμι« καὶ τὰ ἐξῆς καὶ κατὰ τὰ προαποδειχθέντα. ἀναγ- 9
 καὶ τον γὰρ οἶμαι ἐπαλαβεῖν τὰς ῥήσεις, εἰ καὶ μὴ πάσας διὰ τὸ
 πληθὺς, ἀλλ' οὖν τὰς σαφεστέρας πρὸς τὸ βεβαιωτέραν τὴν σύστασιν
 25 ἔχειν τὰ εἰρημένα. τὰ οὖν ἐκ στόματος Ἱερεμίου τοῦ προφήτου 10
 παραθήσομεν· »ὁ κατασκευάσας, φησί, τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα

2 vgl. S. 88, 31 — 3 Joh. 7, 37f — 7 Joh. 7, 39 — 10 Psal. 35, 10 —
 12 vgl. Joh. 14, 10 — 14 Psal. 35, 10 — 19 Jes. 41, 4; 45, 21 — 21 Mal. 3, 6
 — 26 Baruch 3, 32ff vgl. S. 69, 13ff

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 ὁ > P³ 2 ἡμῖν > P² | ἀναβλύζον ἡμῖν ∼ V¹ 3 αὐτὸς > H
 7 τὸ ῥηθὲν] τάληθες A¹ τάληθη R | ἔλεγε] ἔλεγον R εἶπε V¹ 9 δὲ > H |
 ταύτης + τῆς γραφῆς ἡ ὥς (καί?) περὶ P² 10 σοὶ + ἡ A¹R 12 λέγει R
 13 ἀπαγορεύει V¹P³ | ᾧ] τω H 14 φῶς > R 14f ἐν τῷ φωτὶ
 σου γὰρ ὁψόμεθα φησὶ φῶς ∼ R | ὁψόμεθα φησὶ φῶς ∼ A¹ 15 πηγὴν H
 18 καθὼς R 19 προφητικῶν + ἀποδ. R | λέγων V¹ | θεός + καὶ M²P¹P²
 21 καὶ πάλιν ἐγὼ εἰμι auf d. Rand nachgetragen V¹ | καὶ 1—22 εἰμι > M²P¹P²
 22 ἀποδειχθέντα V¹ ἀπροαποδειχθέντα P³ 26 παραθήσομαι P²

χρόνον ἐνέπλησεν αὐτὴν κτηνῶν τετραπόδων. ὁ ἀποστέλλων τὸ φῶς καὶ πορεύεται, ἐκάλεισεν αὐτὸ καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ τρόμῳ· οἱ δὲ ἄσπερες ἔλαμψαν ἐν ταῖς φυλακαῖς αὐτῶν καὶ ἠυφρόανθησαν· ἐκάλεισεν αὐτοὺς καὶ εἶπαν· πάρεσμεν·
 5 ἔλαμψαν μετ' εὐφροσύνης τῷ ποιήσαντι αὐτούς. οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθῆσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· καὶ τὰ ἐξῆς. ἀναγκαῖον οὖν, θεοφιλέστατε φιλόσοφε, ἐπιστῆσαι ὧδε τὸν 11
 νοῦν καὶ ἀναπτύξαι τῆς γραφῆς τὴν διάνοιαν. ἔδειξε γάρ, καθὰ καὶ αὐτὸς συνωμολόγησας, ὅτι περὶ τοῦ νιοῦ ταῦτα προεῖρηται. » μετὰ
 10 ταῦτα γάρ, φησὶν, ἐπὶ τῆς γῆς ὥφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφει. εἰ οὖν κατὰ τὴν ἀσεβῆ μοχθηρίαν Ἀρείου ἄλλη 12
 τις οὐσία κτιστὴ ἐστι τοῦ νιοῦ καὶ μεταγενέστερος τοῦ πατρὸς θεός, λέγει δὲ περὶ αὐτοῦ ἡ γραφή· οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθῆσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν·, οὐ θεὸς ὁ πατὴρ κατὰ τὴν Ἀρείου
 15 ἀσέβειαν, ἐπεὶ λέγει περὶ τοῦ νιοῦ· οὐ λογισθῆσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν·, καὶ ἐλέγχονται οἱ ἀσεβεῖς Ἀρειομανῖται σὺν τῷ τῆς βλασφημίας αὐτῶν ἀνέντη πρὸ τῆς περὶ τοῦ νιοῦ ἀρνήσεως αὐτὸν τὸν πατέρα ἐκβαλόντες τῆς θεότητος, καὶ ἄθεοι παντελῶς εὐρίσκονται οἱ τῆς ἀληθείας πολέμοι. ὁ γὰρ τὸν νῖον μὴ ἔχων, καθὰ 13
 20 φησιν ἐν καθολικαῖς, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει, ἡ δὲ καθολικὴ πίστις μίαν θεότητα οἶδε καὶ ταύτην προεβείει τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ νιοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, παρ' ἣν οὐ λογισθῆσεται ἕτερα. τὸ δὲ μυστήριον τοῦτο τῆς ἁγίας καὶ προσκυνητῆς καὶ ὁμοουσίου τριάδος ἀπερινόητον καὶ ἀνέκφραστον καὶ πάντη ἀκατάληπτον ὑπάρχει πίστει
 25 μόνῃ νοεῖσθαι δυνάμενον.
 Καὶ ὁ φιλόσοφος· θεῖα ὡς ἀληθῶς καὶ φωτὸς ἔμπλεα τὰ παρὰ 24 1
 τοῦ ἁγίου πνεύματος δι' ἡμῶν ἐκφωνηθέντα. δέομαι δὲ ἡμῶν, ἑρασμίων μοι ὄντων τῶν ἱερῶν τῆς διδασκαλίας ὑμῶν λόγων, ὑπόσχετέ μοι τὰς εὐαγείας ὑμῶν ἀκοὰς καὶ πρὸς ἃ ἐπερωτῶ διδάξατε, ἵνα
 30 πληροστάτην λήψωσθε παρὰ τοῦ θεοῦ τὴν ὑπὲρ τῆς ἐμῆς σωτηρίας ἀμοιβήν. ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου

9 Baruch 3, 38 — 13 Baruch 3, 36 — 20 I Joh. 2, 23

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 αὐτὸ] τὸ φῶς R 4 εἶπον R 7 ἀναγκαῖον H ἀναγκαῖως d. ūbr.
 HSS | οὖν + ὧ V¹P³ | φιλόσοφε > H | ἐπίστησον H 8 καθὼς R 9 ὅτι] ἔτι R 14 οὐ — 16 καὶ > A¹R, καὶ scheint durch Rasur getilgt A¹ 18 ἐκβαλόντες HR 22 παρ'] καθ' R 26 Mit 36' hört die Zählung in P² und damit überhaupt i. d. HSS auf 29 εὐαγείας ὑμῶν > R 30 λήψωσθε HM²P¹
 31 ἀγιωτάτων A¹M²P¹V¹

Λεοντίου· εἶπε δὲ βούλει, ἐπιθυμητὸν γὰρ ἡμῖν πληροφορησαί σε, ἐν 2
 πᾶσιν εὐμαρῶς δυναμένου σου νῦν μάλιστα δέχεσθαι τὰς ἀποδείξεις
 τῶν ῥήσεων ἐλλαμφθέντος σου ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος. εὐχαριστία
 τοῦ φιλοσόφου καὶ ἐπερώτησις περὶ τῆς τοῦ κυρίου ἐνανθρω-
 5 πῆσεως· χάρις ὑμῶν τῇ ἱερᾷ κεφαλῇ. φατέ δέ μοι, ὧ ἱερώτατοι, 3
 πῶς νοητέον τὸ τὸν θεὸν λόγον τὸν τοῦ θεοῦ υἱὸν ἐπὶ τῆς γῆς ὥφθαι
 καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφθαι ἀθέατον ὄντα πάση κτιστῇ φύσει
 ὁρωμένην τε καὶ νοουμένην, καὶ τίς ἡ αἰτία, δι' ἣν ταῦτα ἐπραγμα-
 τεύσατο, διδάξατε, παρακαλῶ. ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων πρὸς
 10 τὸν φιλόσοφον διὰ τοῦ ἐπισκόπου Λεοντίου· ἡ μὲν αἰτία τῆς 4
 αὐτοῦ παρουσίας ὁικονομήθη ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ
 τῶν πρωτοκτίστων ἀνθρώπων τοῦ τε Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας γεγεννημέ-
 νην ἀπόπτωσιν, ἥτις ἅπαν τὸ αὐτῶν ἐπενέμετο γένος. ἐπεὶ οὖν 5
 παραβάντες τὴν ἐντολὴν τοῦ θείου χαρίσματος ἐγυμνώθησαν, τοῦτο
 15 ἀποδοῦναι ἡθέλησεν ὁ δημιουργὸς τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει. καὶ
 νοητέον ἐνταῦθα, ὅτι ὥσπερ εἶπεν ὁ θεὸς· ποιήσωμεν ἄνθρωπον
 κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν· καὶ ἐποίησεν ὁ
 θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατὰ τὰς προρρηθείσας ἀποδείξεις. ὁ αὐτὸς
 20 ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἐποίησαμεν. καὶ ὥσπερ ὁ θεὸς καὶ 6
 πατὴρ εἶπε τὸ ποιήσωμεν καὶ ὁ υἱὸς ἐδημιούργησε, θεὸς ὢν ἐκ
 θεοῦ, ὁ αὐτὸς πάλιν βουλῇ πατρικῇ ἀνασῶσαι ἐν ἑαυτῷ ἡβουλήθη
 τὸν ἄνθρωπον. ἐπερώτησις τοῦ φιλοσόφου περὶ τοῦ αὐτοῦ· καὶ 7
 πῶς ἐπὶ τῆς γῆς ὥφθη καὶ συνανεστράφη ὡς ἄνθρωπος τοῖς ἀν-
 25 θρώποις θεὸς ὢν ἀναλλοίωτος; ἀπόκρισις παρὰ τῶν ἁγίων πατέ-
 ρων διὰ Μακαρίου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων· κατὰ τὴν φωνὴν 8
 τοῦ θεσπεσίου Παύλου· μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον,
 θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, τοῦτ' ἐστὶν ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς τότε
 αὐτὸς ὥφθη καὶ ἀγγέλοις· οὐδὲ γὰρ ἀγγέλοις ἢ ἀρχαγγέλοις ἢ τισι
 30 τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων θεατὸς ὁ μονογενὴς, ἐπεὶ περ θεὸν οὐδεὶς

6f. 24 vgl. Baruch 3, 38 — 16 Gen. 1, 26f — 27 I Tim. 3, 16 — 30 vgl.

Joh. 1, 18

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 ὧ ὁ R 2 εὐμαρῶς + ὡς P² | σου > R 3 λαμφθέντος P¹ ἐλαμφθέν-
 τος P² 4 κυρίου + ἡμῶν R 5 δέ] δὴ P² 6 τῆς > R 9f πρὸς τὸν φιλό-
 σοφον > R 10 τοῦ + αὐτοῦ M²P¹ 11 τῆς M²P¹P² 14 ἐγυμνώθησαν] ἐστε-
 ρήθησαν V¹P³ ἐγυμνώθη R 22 πατρικῇ βουλῇ ~ H | αὐτῷ P² 23 ἀπερώτησις M²
 24 τῆς > M²P¹P² | καὶ + τοῖς ἀνθρώποις ~ P² 25 παρὰ > M²P¹P² 28 θεὸς
 Holl] ὁς HSS (ε P³ Balf.) | ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ~ H 29 ὥφθη (ἀνθρώποις) Holl |
 ἢ ἀρχαγγέλοις > P² 30 οὐδεὶς θεὸν ~ H

Gelasius.

ἐώρακε πώποτε. οὐπερ τὴν ἐξ οὐρανῶν καταφοίτησιν ἀκούων 9
 μὴ τοπικὴν μετάστασιν τῆς ἀχωρήτου αὐτοῦ ὑποπτεύσης θεότητος,
 οἰκονομίαν δὲ νόει τὸ ὅλον τοῦτο τὸ μέγα ὡς ἀληθῶς τῆς εὐσεβείας
 μυστήριον, ἐν ᾧ ἀνεκαίνισθημεν. ἀνακαίνισις γὰρ γέγονε καὶνότη- 10
 5 τος ἐπαράλληλις· διὰ δὴ τοῦτο ἀποδιδούς ἡμῖν τὴν πρὸς ἑαυτὸν
 ὁμοίωσιν ὁ αὐτὸς τοῦ θεοῦ λόγος εἰς ὁμοίωσιν ἡμῶν κατῆλθεν. ἀδύ- 11
 νατον δὲ ἦν θεὸν ὁμοιωθῆναι ἡμῖν μὴ σαρκωθέντα — οὐ γὰρ ἀσώ-
 ματον εἶδος αὐτῷ ἀσωμάτου οὐσίας προσεγίνετο, ὅπερ ἦν αὐτός,
 ἀλλὰ τὸ σωματικόν — σωματικὴ δὲ οὐσία ἄνευ προσλήψεως οὐκ
 10 ἔγινετο· διὰ τοῦτο σῶμα ἀληθῶς προσέλαβεν, ἵνα οἱ τῆς ἐξ ἀρχῆς
 ἀδελφότητος ἐκπεσόντες διὰ τὴν τοῦ ἀσωμάτου εἶδους ἀλλαγὴν, τοῦτ'
 ἔστι τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος, ἥς διὰ τῶν πρώτων ἀνθρώπων
 τοῦ τε Ἀδάμ καὶ τῆς Ἐβας ἀπωλέσαμεν, εἰς ἀδελφότητα εἰσαχθῶμεν
 διὰ τῆς σωματικῆς προσλήψεως καὶ πάλιν τὸ ἀσώματον εἶδος τὸ
 15 θεῖον ἀπολάβωμεν. λαμβάνει δὲ σάρκα ἐκ γυναικός· οὕτως γὰρ 12
 καὶ ὁμογενὴς ἡμῖν καθίσταται, ἵνα καὶ ὡς ὁμογενέσιν ἡμῖν μεταδῷ
 τῆς δόξης τῆς ἑαυτοῦ, ἵνα καὶ τὴν γυναῖκα διὰ τῆς γεννήσεως ἀνασώσῃ·
 ἀνασώσθῃσεται γάρ, φησὶν, ἡ γυνὴ διὰ τῆς τεκνογονίας. σὰρξ 13
 δὲ προσείληπτο τὸ κατὰ φύσιν ἔχουσα ζωτικόν· οὐδεμία γὰρ σὰρξ ἄνευ
 20 τοῦ ζωοποιοῦ, ὃ καὶ ψυχὴν ἰδίως ἢ γραφὴ καλεῖ. ὁ φιλόσοφος· τίς 14
 οὐκ ἂν ἐκπλαγῇ ἐπὶ τοῖς μεγαλείοις τοῦ θεοῦ τούτοις, ὡς ἔφατε;
 πλὴν πῶς λαμβάνει σάρκα ἐκ γυναικός, καθὼς ἀρτίως εἰρήκατε;
 ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ Μακαρίου ἐπι-
 σκόπου Ἱεροσολύμων· ἥδη εἰρηκαμέν σοι, ὦ βέλτιστε, μηδαμῶς 15
 25 ἐπὶ τῶν τοῦ θεοῦ μυστηρίων λέγειν τὸ ὅπως· ἀπόρητα γὰρ εἰσι
 καὶ ἀνεπιλόγιστα· ὡς δὲ ἐκ τῶν ἱερῶν λόγων ἐδιδάχθημεν, ἐροῦμεν
 ὅσον ὁ λόγος παραστῆσαι δυνήσεται. τὸ γὰρ παντελῶς καταληπτί- 16
 30 ον τοῦ μυστηρίου ἐκείνου, τῆς τοῦ κυρίου ἐνσάρκον οἰκονομίας, πῶς
 γέγονεν, οἶδεν ἀνθρώπων οὐδὲ ἀγγέλων οὐδεὶς, οὐδὲ αὐτὸς Γαβριὴλ
 ὁ διαζονησάμενος τῷ μυστηρίῳ ἐκείνῳ, οὐδὲ ἡ πάναγνος καὶ καθαρά
 καὶ ἁγία παρθένος Μαρία παραστῆσαι δυνήσεται τὴν ὅλην τῆς αὐτῆς

3f I Tim. 3, 16 — 1S I Tim. 2, 15

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

9 ἄνευ + τῆς R | προσλήψεως + τε A¹ 11 ἀλλαγ[ν] A¹ 12 τὸν προ-
 τον ἄνθρωπον P² 15 σάρκα] σῶμα V¹ 16 ὁ μονογενὴς P³, ὁμογενὴς corr.
 aus ὁμονογενὴς HR 17 τῆς ἑαυτοῦ δόξης A¹R | ἀνασώσῃ H > d. übr. HSS
 20 ζωοποιοῦ A¹HR ζωοτιζοῦ d. übr. HSS 21 ἐκπλαγείη M²P¹P² | φατέ R
 30 τὸ μυστήριον ἐκεῖνο A¹R

τοῦ θεοῦ λόγου σαρκώσεως κατάληψιν — αὐτὸς γὰρ μόνος ὁ μονο-
γενὴς τοῦ θεοῦ υἱὸς τὸ ἀκριβὲς οἶδε τῆς ἑαυτοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρω-
πήσεως — εἰ γὰρ καὶ »παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται 17
καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου« καθά φησιν ὁ Λουκᾶς, περὶ
5 τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ οἰκονομίας ὅτι »ἐκ σπέρματος Δαυὶδ καὶ Ἀβραάμ
τὸ κατὰ σάρκα« καὶ τὸ »ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς«, τοῦτ' ἔστιν ἐκ
τῆς παρθένου, »ὁ λεγόμενος Χριστός«, καὶ ὅτι »ὧν οἱ πατέρες
καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα«, καὶ ὅτι »οὐκ ἀγγέλων,
ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπελάβετο«, καὶ ὅτι »κατὰ πάντα
10 ὁμοιώθη ἡμῖν, πλὴν τῆς ἁμαρτίας«. ταῦτα ἴσμεν· ὁ δὲ 18
τρόπος, πῶς ταῦτα γεγνήται, πάσης λογικῆς φύσεως ὑπερβαίνει
διάνοιαν. λέγει γὰρ καὶ περὶ τούτου Ἱερεμίας ὁ προφήτης »καὶ
ἄνθρωπος ἐστι, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν;

Θαυμάζοντος δὲ τοῦ φιλοσόφου καὶ παντὸς τοῦ συναθροισθέντος
15 πλήθους εἰς τὴν ἀκρόασιν προσθέντες οἱ ἄγιοι πατέρες διὰ Μακα-
ρίου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων εἶπον· ἤδη διὰ πλείστον ὅσων 19
ἀπεδείξαμεν, ὅτι θεὸς ὧν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ γέγονεν
ἄνθρωπος διὰ φιланθρωπίας, σαρκωθείς καὶ γεννηθεὶς ἐκ τῆς παρ-
θένου Μαρίας ἀπορορήτω γεννήσει. ἐπειδὴ γὰρ ἡβουλήθη, ὡς προ- 20
20 ἀπέδειξεν ὁ λόγος, ἀνακαινίσαι τὰ διὰ τὴν ἀπόπτωσιν τῶν πρωτο-
πλάστων λυθέντα, γέγονεν ἐν τοῖς ἡμετέροις, ἵνα ἡμᾶς ποιήσῃ ἐν
τοῖς ἑαυτοῦ, συγκαταβάς ὡς ἱατρὸς ἄριστος τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν. πάλιν 21
ἐροῦμεν τὸ συγκαταβῆναι καὶ τὸ κατελθεῖν καὶ τὸ ἀπεστῆλθαι κατὰ
τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ τρόπον διαληπτέον, ὡς προαπεδείξα-
25 μεν· τῇ γὰρ θεότητι αὐτοῦ τὰ πάντα σὺν τῷ πατρὶ πληροὶ αἶε κατὰ
τὰς προαποδοθείσας ἐννοίας. ἄκουε τοίνυν· γεννώμεθα ἐκ γυναικός· 22

3 Luk. 1, 2 — 5 Röm. 1, 3 — 6 Matth. 1, 16 — 7 Röm. 9, 5 — 8 Hebr.
2, 16 — 9 Hebr. 4, 15 — 12 Jerem. 17, 9

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 δι' ἡμᾶς ἑαυτοῦ ∼ R 4 γενομένον P³ | ὁ > R 6 Nach
σάρκα etwas getilgt R | τὸ ἐξ ἧς V¹P³ ὅτι ἐξ ἧς HM²P¹P² καὶ τὰ ἐξ ἧς A¹R
11 γένεται von 2. Hd. corr. in γεγένηται M² | πάσης — 12 διάνοιαν > A¹HR
mit dem Unterschied, daß A¹ am Rand u. schwerlich von 1. Hd. einfügt ἀκατά-
ληπτος, H im Text einfügt ἀγνοεῖται, R auch noch die vorhergehenden Worte
ταῦτα γεγένηται fortläßt und statt dessen ἀκατάληπτος im Text hat 14f πλήθος
τοῦ συναθροισθέντος ∼ M²P¹P² 15f διὰ Μακαρίον ἐπισκόπον scheint schon in
alter Zeit von 2. Hd. wiederholt zu sein (unleserlich) A¹ 16 [ῥ]θ[η] A¹ 17 ὧν]
ῥν V¹P³ | θεοῦ + καὶ V¹ 20 ἀπόστιασιν A¹H 23 συγκαταβᾶν A¹HRV¹P³
συγκαταβῆναι M²P¹P² | ἀπεστῆλθαι] ἀπέλθειν R

ἦλθε διὰ φιλανθρωπίαν εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἡμεῖς μὲν ἐξ ἡδονῆς ὕπνου
καὶ σπέρματος ἀνδρός, αὐτὸς δὲ μόνος ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ
Μαρίας τῆς παρθένου. γαλακτοτροφούμεθα· ἦλθε καὶ εἰς τοῦτο
σαρκὶ ὁ τῇ θεότητι αὐτοῦ διδόνς τροφὴν πάσῃ σαρκί. γινόμεθα εἰς
5 προκοπὴν καὶ ἀνῆλθον ἡλικίας· οὐκ ἀπηξίωσε γενέσθαι καὶ αὐτὸς
τοῦτο σωματικῶς, καθὼς γέγραπται ὅτι »Ἰησοῦς προέκοπτε
σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀνθρώποις· καὶ 23
ἕως τριακοστοετοῦς χρόνου διανύσας, ἵνα πᾶσαν ἡλικίαν εὐλογῇ,
τότε ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἔρχεται, κηρύσσοντος Ἰωάννου υἱοῦ Ζαχαρίου
10 τῷ λαῷ βάπτισμα μετανοίας, οὐκ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν οὔτε νόθε-
σίας δῶρον διδόντος· οὐ γὰρ ἦν Ἰωάννου ταῦτα δοῦναι [ἀλλ'] οὔτε
ἀγγέλου, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ σαρκωθέντος καὶ ἐνανθρωπήσαντος θεοῦ
λόγου. καὶ ἀνέχεται τὸ ὑπὲρ ἡμῶν βάπτισμα, καὶ θεὸς ὢν ἀνα- 24
μάρτητος ἐβαπτίσθη σωματικῶς ὡς ἄνθρωπος, οὐκ αὐτὸς δεόμενος
15 βαπτίσματος, ἀλλ' ἵνα τὸ ἡμέτερον βάπτισμα δοξάσῃ, ἵνα πιστεῦσωμεν,
ὅτι ὥσπερ ἐπ' αὐτὸν κατήλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὕτως καὶ ἐφ'
ἡμᾶς τοὺς εἰς αὐτὸν βαπτιζομένους. εἶτα συναναστραφεῖς τοῖς 25
ἀνθρώποις τὰς τε τῶν θείων αὐτοῦ ἐντολῶν παραδόνς ἐκδόσεις τὰς
τε τῶν σημείων ἐργασάμενος θαυματουργίας, ἐπὶ τριετὴ χρόνον καὶ
20 τετάρτου ἀρξάμενος οὕτως ἐπὶ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκούσιον αὐτοῦ σωμα-
τικὸν ἔρχεται πάθος· ἡμῖν γὰρ κεχερώσθητο τιμωρία σταυροῦ· ἀλλ'
εἰ πάντες ἐσταυρώθημεν, οὔτε ἑαυτοὺς ἐκ τοῦ θανάτου ἀρπάσαι
ἰσχύσαμεν. »ἐβασίλευσε γὰρ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι 26
Μωσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας· πολλοὶ ἅγιοι, πολλοὶ
25 προφῆται, πολλοὶ δίκαιοι· καὶ οὐδεὶς αὐτῶν τῆς τοῦ θανάτου ἐξου-
σίας ἑαυτὸν ἡδυνήθη λυτρώσασθαι, ἀλλὰ ἦλθεν αὐτὸς ὁ τῶν πάντων
σωτὴρ καὶ τὰς ἡμῖν χρεωστονύμενας τιμωρίας εἰς τὴν ἐξ ἡμῶν ἀνθ'
ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀναμάρτητον αὐτοῦ ὑπεδέξατο σάρκα. κατεφερό- 27
μεθα μετὰ τὸν θάνατον εἰς τὸν Αἶδην· ἀνεδέξατο καὶ τοῦτο καὶ

1f vgl. Weish. Sal. 7, 2 — 6 Luk. 2, 52 — 9 vgl. Mark. 1, 4 — 17 vgl.
Baruch 3, 38 — 23 Röm. 5, 14

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

4 πάσῃ σαρκὶ τροφὴν ~ R 5 καὶ αὐτὸς γενέσθαι ~ HM²P¹P² 6 τοῦτο
> V¹ | καθὰ R 8 εὐλογῇ ἡλικίαν ~ R 9 ἔρχεται] ἦλθε R 11 corr. Hei.
12 ἐνανθρωπήσαντος + τοῦ P² 17 συναναστραφεῖς M² 20 τέταρτον HM²P¹P²
τεταρτ¹ R | ὑπὲρ ἡμῶν > P² 22f ἰσχύσαμεν ἀρπάσαι ~ H ἰσχύσαμεν A ἰσχύο-
μεν R 23 μέχρ¹] ἕως A¹ 25 προλλῆται V¹ | αὐτῶν nachträglich, aber
wohl von 1. Hd. eingefügt A¹ 26 ἑαυτὸν bis λυτρώσασθαι am Seitenschluß un-
leserlich, von späterer Hd. auf der folgenden Seite am oberen Rand ... τρωσαι . . A¹
27 τὰς + ἐξ ἁμαρτιῶν R 28f καταφερόμεθα R

κατήλθεν ἐκουσίως εἰς αὐτόν· οὐ κατηνέχθη καθάπερ ἡμεῖς ἀλλὰ
κατήλθεν, οὐ γὰρ ἦν ὑποκείμενος τῷ θανάτῳ, ἀλλ' ἐξουσιαστὴς τοῦ
θανάτου καὶ μόνος κατελθὼν μετὰ πλήθους ἀνελήλυθεν. αὐτὸς 28
γὰρ ἦν ὁ νοερός κόκκος τοῦ σίτου ὁ ὑπὲρ ἡμῶν πεσὼν εἰς τὴν γῆν
5 καὶ ἀποθανὼν σαρκί, ὅς τῇ τῆς θεότητος αὐτοῦ δυνάμει ἀνέστησε
τὸν σωματικὸν αὐτοῦ ναὸν κατὰ τὰς γραφὰς καρποφορήσαντα τὴν
τοῦ παντὸς ἀνθρωπίνου γένους ἀνάστασιν, καὶ ἐμφανίσας τοῖς μαθηταῖς
μετὰ τὴν τριήμερον ταφὴν καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν ἐπέδειξεν
αὐτοῖς τὰ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ σώματος αὐτοῦ πάθη, εἰπών· »ψηλα-
10 φήσατέ με, καὶ ἴδετε, ὅτι αὐτὸς ἐγὼ εἰμι, ὁ θανατουργῶν,
ὁ καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ ὑμετέρου γένους ἐν τῇ σαρκί μου καταδεξάμενος
πάθη«. εἰτα ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας συναυλιζόμενος αὐτοῖς δούς τε 29
αὐτοῖς σωτηρίων ἐντολῶν ὑποθήκας, ἀνελήλυθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς
βλεπόντων αὐτῶν, ἐν δεξιᾷ τε τοῦ πατρὸς κεκαθικέναι αὐτὸν οἱ
15 ἱεροὶ ἐδίδαξαν λόγοι. ὃν καὶ ἤξιν προσδοκῶμεν ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ
αἰῶνος κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς ἁδίως ὡς αἱ συμβασιλεύοντα τῷ
πατρὶ εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας. αὕτη ἡ τῆς ἐκκλησίας ἀποστολικὴ 30
καὶ ἀμώμητος πίστις, ἣν τινα ἄνωθεν παρ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου διὰ
τῶν ἀποστόλων ἐκ προγόνων εἰς ἐκγόρους παραδοθεῖσαν ἡ ἐκκλησία
20 πρεσβεύει καὶ ἄχρι καὶ νῦν καὶ εἰς αἰὶ ταύτην κρατεῖ, εἰπόντος τοῦ
κυρίου τοῖς μαθηταῖς· »πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ
ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ
υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος«.

Περὶ τῆς τῶν πάντων ὁμοφωνίας τῆς εἰς τὸ ὁμοούσιον.

25 Τούτων οὕτως ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος διὰ τῶν ἁγίων ἡμῶν 25 1
πατέρων τῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ συνειληγμένων ἐκφωνηθέντων,
ἐμεγάλυνε τὸν θεὸν ἅπαν τὸ πλῆθος ἐκείνο τὸ εἰς τὴν ἀκρόασιν
ἐκείνην συνελθόν. ἐπηκροᾶτο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ θεοφιλέστατος βασι- 2
λεὺς συμπαρὼν καὶ αὐτὸς τὰ πλεῖστα τῇ συνόδῳ καὶ ὑπεραγασθεὶς
30 ἐδόξαζε τὸν θεὸν τοιούτων ἐπακούσας θείων δογμάτων· χαίρων δῆτα

4 vgl. Joh. 12, 24 — 5 vgl. I Pe. 3, 18 — 5 ff vgl. Joh. 2, 21f — 9 Luk. 24, 39 —
12 ff vgl. Act. 1, 3—11 — 21 Matth. 28, 19. 20

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

6 κατὰ ^{τὰς} στίχ^ς V¹ 7 ἀνθρωπίνου γένους] ἀνθρώπου R ἀνθρωπείου γένους
V¹P³ 8 τῇ² > M² 11 ὑμετέρου V¹P³M²P¹P² ἡμετέρου A¹HR 12 f δούς
τε αὐτοῖς > V¹ 16 συμβασιλεύοντα] συμβουλεύοντα P³ 19 ἐγγόνους A¹HR
20 καὶ² > M²P¹P² 24 τῶν > HM²P¹P² | πόντων] πατέρων R 25 ἡμῶν > H
26 τῇ > M² 30 ἐδόξασε V¹ | θείων > H

ἐπὶ τῇ τῶν ἡμετέρων ἐπισκόπων συμφωνίᾳ, ἡγαλλιάτο τῷ πνεύματι·
 ἔσπευδε γὰρ μηδένα μὴ μέγαν μὴ μικρὸν διαφωνῆσαι ταύτης τῆς
 σωτηρίου ὁμολογίας. μετὰ γοῦν τὴν πολλὴν ταύτην καὶ χρονίαν 3
 τῆς προσκυνητῆς σκέψεως ἐκπλήρωσιν ἔδοξε πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς ἡμε-
 5 τέροις τὸ ὁμοούσιον δεῖν ὀρίσασθαι ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως,
 ὃν τρόπον καὶ οἱ μετὰ τοὺς ἀποστόλους ἅγιοι ἡμῶν πατέρες ταύτην
 παρέδωκαν τὴν πίστιν. τοῦτ' ἔστι τῆς ἀντὶς οὐσίας τῆς τοῦ πατρὸς
 ὁμολογεῖν τὸν εἶδόν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἥντινα πίστιν πάντες 4
 οἱ ἐν τῇ Νικαίᾳ συναθροισθέντες ἅγιοι ἐπίσκοποι ἐβεβαίωσαν, τό τε
 10 τῶν ἱερατικῶν καὶ ὁμολογητῶν ἁγίων ἀνδρῶν πληθὸς αὐτός τε ὁ
 πανεύφημος καὶ θεοφιλέστατος βασιλεὺς καὶ ἅπαν τὸ ἐκεῖσε τῶν
 πιστῶν συνεληλυθὸς πληθὸς χαίροντες ἀπεδέξαντο τὴν ὁμολογίαν 5
 τῆς πίστεως, παρεκτὸς ἑπτακαίδεκα ἐπισκόπων τὸν ἀριθμὸν περὶ ὧν
 καὶ ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, οἷς ὁ Ἄρειος ἐπιτέρεσθαι δοκῶν σὺν αὐτοῖς
 15 ἑάλω, συμφώνοις αὐτοῦ οὖσι, λεγόντων αὐτῶν σὺν αὐτῷ ἔξωθεν τὸν
 εἶδόν δεδημιουργῆσθαι τῷ θεῷ ἐκ μὴ ὄντων τιμῶν ὑποστάσεων καὶ
 οὐκ ἀπ' αὐτῆς τῆς τοῦ πατρὸς θεότητος γεννηθέντα.

Ὅπου ἐπὶ τοῦ κοινοῦ τῆς συνόδου ἐκκηρύττεται ὁ ἄσεβης Ἄρειος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ.

Διὸ ἐκκηρύκτους αὐτοὺς καὶ αὐτίς γενέσθαι σὺν Ἀρείῳ τῆς καθο- 26 1
 20 λικῆς ἐκκλησίας παμψηφὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἡμῶν πατέρες ὠρίσαντο,
 ἀναθεματίσαντες αὐτοὺς τε καὶ τὴν ἄσεβῃ αὐτῶν δόξαν καὶ τὰ ῥήματα
 καὶ τὰ νοήματα αὐτῶν τὰ βλάσφημα, οἷς ἐχέχρητο κατὰ τοῦ εἰδὸς
 τοῦ θεοῦ λέγοντες ἔξ οὐκ ὄντων αὐτὸν εἶναι καὶ ὅτι ἦν ποτε ὅτε
 οὐκ ἦν καὶ αὐτεξουσιότητι κακίας καὶ ἀρετῆς δεκτικὸν αὐτὸν εἶναι
 25 τὸν εἶδόν τοῦ θεοῦ, κτίσμα λέγοντες αὐτὸν εἶναι καὶ ποίημα. ἀνε- 2
 θεμάτισεν ἅπαντα ταῦτα καὶ αὐτοὺς ἡ ἁγία σύνοδος οὐδὲ ὅσον
 ἀκοῦσαι τῆς ἄσεβοῦς δόξης αὐτῶν καὶ ἀπονοίας καὶ τῶν βλασφημιῶν
 αὐτῶν ῥημάτων ἀνασχομένη. ἀλλὰ καὶ τὸ πιττάκιον δὲ αὐτῶν, 3
 ὅπερ γέμον τῆς ἄσεβείας αὐτῶν ἐπιδοῦναι ἐτόλμησαν, παραχοῆμα
 30 διέρρηξαν. καὶ τὰ μὲν κατ' ἐκείνους τοιοῦτον εἴληφε παρὰ τῆς ἁγίας

3—17 vgl. Rufin X 5 p. 965 — 22ff vgl. Philostorg. I 9a S. 10 (Bidez) und
 oben S. 35, 24ff

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 συμφωνία > P² 2 γὰρ > A¹R 4f πᾶσι τοῖς ἡμετέροις ὁμοῦ ∼ R
 5 δεῖν — πίστει] ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας δεῖν ὀρίσασθαι R 7 ἀντὶς] αὐτοῦ H
 8 ἅπαντες M²P¹P² 10 ἁγίων > V¹P³ | τε > H 27 καὶ ἀπονοίας — 28 ῥη-
 μῶν am Rand von 1. Hd. V¹ 27 τῶν > R 28 δὲ > RM²

συνόδου τέλος. τὰ δὲ περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως συμφώνως 4
 ἅπαντες οἱ ἐπίσκοποι ἐν ὀλίγοις ῥήμασι διὰ τὴν τοῦ πιστοῦ πλήθους
 τῶν λαῶν ἀπλότητα τὸ ὅλον περιλαβόντες ὥδε πως ἐγγράφως ἐκτί-
 θενται τὸ τῆς καθολικῆς πίστεως σύμβολον.

5 Ἐκθεσις τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς πίστεως ἐκτεθείσης ἐπὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ
 συνόδου ἐπὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου ἐν ἐπατεία Παυλίνου καὶ
 Ἰουλιανοῦ τῶν λαμπρῶν ἔτους ἀπὸ Ἀλεξάνδρου χλς' ἐν μηνὶ Δεσίου ιθ' τῇ πρὸ δεκα-
 τριῶν Καλανδῶν Ἰουλίου ἡδ. ιγ' ἐν Νικαίᾳ μητροπόλει τῆς Βιθυνίας.

- Πιστεύομεν εἰς ἓνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα ὁρατῶν τε πάν- 27 1
 10 των καὶ ἀοράτων ποιητὴν. καὶ εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν 2
 τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μορογενῆ, τοῦτ' ἔστιν
 ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀλη-
 θινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα. ὁμοούσιον τῷ
 15 πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ,
 τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελ- 3
 θόντα καὶ σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα ταφέντα καὶ 4
 ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ
 καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καὶ πάλιν ἐρχόμενον κοῖναι ζῶντας
 καὶ νεκρούς. καὶ εἰς τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα. 5
 20 Τοὺς δὲ λέγοντας· ἢν ποτε ὅτε οὐκ ἦν καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ 6
 ἦν καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας
 φάσκοντας εἶναι ἢ κτιστὸν ἢ τρεπτὸν ἢ ἁλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ
 θεοῦ· τοὺς τοιοῦτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ
 ἐκκλησία.
 25 Αὕτη ἐστὶν ἡ πίστις, ἣν ἐξέθεντο οἱ ἐν Νικαίᾳ ἅγιοι ἡμῶν 7
 πατέρες οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι πρῶτον μὲν κατὰ Ἀρείου βλασφη-
 μοῦντος καὶ λέγοντος κτίσμα τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ κατὰ Σαβελλίου 8
 τε καὶ Φωτεινοῦ καὶ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως καὶ Μανιχαίου καὶ
 Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκιωνος καὶ κατὰ πάσης δὲ αἵρέσεως, ἣτις ἐπαν-

20—24 vgl. Philostorg. a. a. O.

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 δὲ > H 2 ἐν ὀλίγοις ῥήμασι nach 3 ἀπλότητα ∼ A¹R | τὴν > R
 3f ἐκτίθεται P² 5 νικαίας P³ 6 ἐπὶ] ἐπὶ P² | βασιλέως] μεγάλου R
 7 χλς] χλς P³ | δίσίω (so!) A¹ | ιθ' > V¹P³ 7f δεκατριῶν unleserlich A¹
 8 τῶν βιθυνῶν H τῶν βιθυνίων R 18 ἐρχόμενον + ἐρχόμενον H 19 πνεῦμα
 αὐτοῦ ∼ R αὐτοῦ > V¹ 20 ποτε > V¹ 20f καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν > P³
 21 ὅτι nach ὄντων ∼ R | ἑτέρας] ἡμετέρας A¹ (wo aber ημ wieder radiert), R
 22 ἡ κτιστὸν > M²P¹P²P³ 23 καὶ ἀποστολικὴ > H 25 ἅγιοι > R 27 σα-
 βελίον A¹ 28 σαμωσατέως R 29 δὲ > H

ἔσται τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ· οὐκ κατέκρινεν ἡ ἐν 9
τῇ Νικαέων πόλει συνηγμένη τῶν ἁγίων ὀρθοδόξων σύνοδος, ὧν τὰ
ὀνόματα καὶ τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἐστὶν ὑποτεταγμένα.

Ἀναφέρεται τοίνυν ἐπὶ τὸν εὐσεβῆ καὶ πανεύφημον βασιλέα τὰ 10
5 ἐπὶ τῆς συνόδου κεκριμένα ἢ τε κατὰ τῶν θεομάχων ἀπόφασις καὶ
ἢ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐκθεσίς, ἣν ὡς θεόθεν προενεχθεῖσαν
ἀσμένως προσεδέξατο μετὰ πλείστης ὁσῆς σεβασμιότητος· τοὺς δὲ
ταύτης πολέμιους ὡς ἅτε θεῷ ἐναντιούμενους ἐξορίαν ὑποστήναι
ψηφίζεται. ἔξ τοίνυν ἐκ τῶν μετὰ Ἀρείου ἐπισκόπων σὺν αὐτῷ 11
10 Ἀρείῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν συναποσθῆναι ἠνέσχοντο. οἱ δὲ γὰρ 12
ἔνδεκα δέισαντες τοῦ τε θεοφιλοῦς βασιλέως τὴν παρουσίαν καὶ τῆς
συνόδου τῶν ἐπισκόπων τὸ πλῆθος, μὴ ἐξοστρακισθῆεν, ὑποκρινά-
μενοι ὑπογράφουσιν εἰς τὸ ὁμοούσιον χειρὶ οὐ προθήσει. ταύτης 13
τῆς ὑπουλίας ἑξαρχος ὁ Νικομηθείας Εὐσέβιος, ὃς καὶ μέχρι τέλους
15 δαίνυνται τῇ ἐφ' ἐκότερα κεκρημένος γνώμῃ, καθὰ Εὐστάθιός τε ὁ
τῆς Ἀντιοχείων καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου Ἀθανάσιός τε ὁ μέγας καὶ
πάντες οἱ τὰ τῆς συνόδου συγγραψάμενοι διηγοῦνται τῇ τε πρὸς
ἡμᾶς δι' ὑποκρίσεως τὸν ἄνδρα τοῦ δοκεῖν εἶναι καὶ τῆς τῶν ἐναν-
τίων συμμορίας γενναίως ὑπερμαχοῦντα.

20 Αἱ περὶ τῆς πίστεως ὑπογραφαὶ τῶν ἐπισκόπων.

Ὅσις ἐπίσκοπος πόλεως Κουρδούβης ταῖς κατὰ Ῥώμην καὶ 28 1
Σπαρίαν καὶ Ἰταλίαν πᾶσαν καὶ ταῖς ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι τοῖς
ἐπέκεινα κατ' ἐμὲ οὖσιν ἕως τοῦ ὀκταετοῦ ἁγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας
διὰ τῶν σὺν αὐτῷ πρεσβυτέρων Ῥώμης Βίτωνος καὶ Βικεντίου.

4—14 vgl. Rufin X 5 p. 965

A¹H R (bis Z. 19 ὑπερμαχοῦντα) V¹P³ M²P¹P²

1 ἡ > H 3 ἐστὶ τεταγμένα H 5 κεκριμένα P¹ 8 ὡς — ἐναντιον-
μένους > V¹ | ἐξορίαν] ἐξουσίαν P² 10 συναποσθῆναι HP² | γὰρ > M²P¹P²
γὰρ + ὁ A¹ + οἱ R 11 ἔνδεκα] τὰ A¹HR | τε > RM²P¹P² 12f ὑποκρινόμε-
νοι H 14 Νικομηδείων A¹ 15 τῇ ausnahmsweise mit iota adscriptum A¹ |
τῆς — γνώμης H, τὴν ἐφ' ἐκότερα κεκτημένος γνώμην M²P¹P² | κεκρημέν[ος] A¹ |
[καθ]α A¹ 17 τῆς HM²P¹P² 17 ff ' (sie erzählen) daß der Mann auf unserer
Seite stehe (τῇ πρὸς ἡμᾶς... εἶναι) aus Heuchelei, um zu scheinen, und daß er für
die Gegenpartei aufrichtig kämpfe'. Doch scheint der Text verderbt Ltz. 18 δοκεῖ[ν]
A¹ δοκεῖ P³ 19 ὑπερμαχοῦντα HRM²P¹P² ὑπερμαχοῦ[] A¹ ὑπερμαχοῦντες V¹P³ |
Nach Hinzufügung von τέλος τῶν διαλέξεων τῆς πρώτης συνόδου
bricht ab R 20 περὶ > V¹P³ 21 κορδοῦβης M² | ταῖς Holl] τῆς HV¹P³M²P¹P²
τοῖς A¹ (vgl. S. 135, 20) | [κατὰ] A¹ 22 ἰσπανίαν A¹ | τοῖς¹] ταῖς H ἐν τοῖς >
P² | λοιπαῖς P² 23 zu οὖσιν vgl. 24, 29, 50, 30, 68, 25, 80, 5

Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας σὺν Ἀθανασίῳ τότε ἀρχιεπισκόπῳ ὄντι 2
ταῖς κατ' Αἴγυπτον πᾶσαν καὶ Λιβύην καὶ Πεντάπολιν καὶ τὰ ὅμορα
τούτοις ἕως τῶν τῆς Ἰνδίας ἐπαρχιῶν.

Εὐστάθιος Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης ταῖς κατὰ Συρίαν κοίλιν καὶ 3
5 Μεσοποταμίαν πᾶσαν καὶ Κιλικίαν ἐκατέραν.

Ἰωάννης Πέρσης ταῖς ἐν Περσίδι πάσῃ καὶ τῇ μεγάλῃ Ἰνδίᾳ. 4

Λεόντιος Καισαρείας Καππαδοκίας, τὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ κυρίου 5
καλλώπισμα, ταῖς κατ' αὐτὴν Καππαδοκίαν Γαλατίαν Πόντον Διοσπόν-
του Παφλαγονίαν Πόντον Πολεμαϊκὸν Ἀρμενίαν μικρὰν καὶ μεγάλην.

10 Θεωνᾶς Κυζίκου ταῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Ἑλλήσποντον Ἀνδρίαν 6
τε καὶ Καρίαν διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων Εὐτυχίου Σμύρνης καὶ
Μαρίνου Τρωάδος.

Μακάριος Ἱεροσολύμων σὺν Εὐσεβίῳ τῷ Παμφίλῳ ἐπισκόπῳ 7
Καισαρείας ταῖς κατὰ Παλαιστίνην καὶ Ἀραβίαν καὶ Φοινίκην.

15 Ἀλέξανδρος Θεσσαλονίκης διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τελούντων ταῖς 8
κατὰ Μακεδονίαν πρώτην καὶ δευτέραν σὺν τῇ Ἑλλάδι τὴν τε Εὐρώπην
πᾶσαν Σκυθίαν ἐκατέραν καὶ ταῖς κατὰ τὸ Ἰλλυρικὸν ἀπάσαις Θεσσα-
λίαν τε καὶ Ἀχαΐαν.

Νουνέμιος Λαοδικείας ταῖς κατὰ τὴν Φρυγίαν πρώτην καὶ δευτέραν. 9

20 Πρωτογένης ὁ θαυμασιὸς πόλεως Σαρδικῆς ταῖς ἐν Δακίᾳ Καλα- 10
βρίᾳ Λαοδανίᾳ καὶ ταῖς ὁμόροις τούτοις.

Κεκιλιανὸς Καρθαγένης ταῖς κατὰ πάσας τὰς ἐπαρχίας τὰς τε 11
Ἀφρικὰς καὶ τὰς Νουμηθίας καὶ Μανριτανίας ἀμφοτέρως οὐσαῖς
ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις.

25 Πιστὸς Μαρζιανουπόλεως ταῖς κατὰ τὴν Μυσίαν καὶ τὰ τῶν 12
Ἀθηνῶν καὶ Γάλλων ἔθνη καὶ ταῖς πλησιοχώροις τούτων πόλεσιν.

Ἀλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως τότε πρεσβύτερος ἔτι ὢν εἰς 13

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 Ἀλέξανδρος > P³ | τότε] τε H τῷ M²P¹P² 2 τοῖς A¹ 4 u. ὁ. ταῖς
corr. Harduin τῆς HSS 5 ἐκατέρας A¹ 8 αὐτὴν + τὴν H 9 παφλαγο-
νίας M² | πόντου πολεμαϊκοῦ A¹HV¹P³ πόντου πολεμαϊκοῦ M²P¹P² 10 λεωνᾶς
A¹ | τοῖς A¹ | ἐλλήσποντον A¹V¹ 11 αὐτῶν P² 14 ἀραβίαν HM²P¹
15 αὐτῶν H 16 μακεδονίαν + καὶ H 17 ἰλλυρικὸν A¹ 19 τὴν > H
20 σαρδικοῖς A¹ | ταῖς] τῆς HM²P¹P²P³ 20f καλαβρίᾳ] καὶ λαβρία H καλαν-
ρίᾳ RV¹P³ 22 κικιλιανός H | καθαργαίνης A¹ καθαργένης P³ 22f ταῖς
κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν τῆς τε ἀφρικῆς καὶ τῆς νουμηθίας καὶ μανριτανίας ἀμφοτέ-
ραις HM²P¹P² 23 ἀμφοτέρως V¹P³ ἀμφοτέρως d. übr. HSS (vgl. S. 136, 22)
25 τὴν > HV¹ 26 γάλλων A¹HM²P¹P² Ἀθηνῶν ist gesagt, weil die Nicaenische
Liste (ed. Gelzer p. LXIV n. 212) auch einen Πιστὸς Ἀθηνῶν nennt Ltz.

ἕσπερον δὲ καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἱερατείας τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας λαχὼν
σὺν Παύλῳ ἔτι τότε ἀναγνώστη ὄντι καὶ νοταρίῳ αὐτοῦ ταῖς ἐν ταῖς
νήσοις πάσαις κυλλάσων.

Οὗτοι πάντες οἱ ἄγιοι καὶ ἀποστολικοὶ ἄνδρες πάσαις ταῖς ὑπὸ 14
5 τὸν οὐρανὸν ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις τὰ ἐν τῇ Νικαίων ἁγίᾳ
μεγάλῃ καὶ οἰκουμένικῃ συνόδῳ κεκριμένα διαπορθμεύσαντες πανταχοῦ
γῆς παρέδωκαν.

Ὅπου ὁ βασιλεὺς ἀναστὰς ἐκ τοῦ θρόνου εὐχαριστήριους φωνὰς ἀναπέμπει τῷ θεῷ.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπὶ τῇ ἐκθέσει τῆς ὁρθῆς καὶ 29 1
10 ἀποστολικῆς πίστεως τῆς ἐκ πνεύματος ἁγίου διὰ τῶν τριακοσίων
ἁγίων ἡμῶν πατέρων ἐκφωνηθείσης ὥσπερ δι' ἑνὸς στόματος καὶ
κυρωθείσης παρὰ πάντων ἡσθεῖς ἀνέστη ἐκ τοῦ θρόνου ἐπὶ παρουσίᾳ
παντὸς τοῦ πλήθους τῶν τε ἁγίων ἀρχιερέων καὶ πάντων τῶν
συνδραμόντων εἰς τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν τῆς πίστεως ἀκρόασιν καὶ τὰς 2
15 χεῖρας ἀπλώσας καὶ τὸ ὄμμα τείνας εἰς τὸν οὐρανὸν πρὸς τὸν θεόν,
εὐφημοῖς ῥήμασιν ἀνέμνησε τὸν τῶν πάντων ἡμῶν σωτῆρα καὶ
ἐνεργέτην θεόν, ὅτι τὴν ποθομένην αὐτῷ τῶν ἐπισκόπων ὁμόνοιαν
καὶ τὴν περὶ τῆς ὁρθῆς καὶ σωτηρίου πίστεως αὐτῶν ὁμοφωνίαν
αὐτῷ ἐπρυτάνευσε. τοσοῦτος ἦν ὁ πάντα ἄριστος ἐκεῖνος καὶ 3
20 θεοφιλὴς βασιλεὺς περὶ τὴν τῶν τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν φροντίδα καὶ
τὴν τῶν ποιμένων εἰρηνικωτάτην ὁμόνοιαν.

Οὗκ ἄτοπον δὲ ἡγοῦμαι καὶ τὰ Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου, ἅπερ 4
περὶ τούτων (τῶν ἐν τῇ συνόδῳ πραγματευθέντων λέγω) ποιῆσθαι
τὸν λόγον ἀρχόμενος καλῶς διελάβετο ἐν τῷ τρίτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ
25 τῷ εἰς τὸν βίον Κωνσταντῖνον τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως, ἐντάξαι τῇδε
τῇ συγγραφῇ. ἔστι δὲ ταῦτα· πλείστον δῆτα ὅφ' ἐκατέρου ἵκματος 5
προτεινομένων πολλῆς τε ἀμφιβολίας τὰ πρῶτα παρὰ τινων γινο-

26—S. 107, 15 vgl. Eus. VC III, 13. 14. Socr. I 8, 21. Thdt. I 13, 2

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 ἐπισκοπῆς A¹H 2 ὄντι ἀναγνώστη τότε ~ A¹ | αὐτοῦ > H 4 [οἱ
ἄγιοι] A¹ 7 γῆς > M²P¹P² 11 ἁγίων > H 12 ἡσθεῖς — 13 πάντων > V¹P³
(Balf.) 13 ἁγίων übergeschrieben H > M²P¹ | παντὸς — ἀρχιερέων] πάντων
τῶν ἀρχιερέων P² 15 ἀπλώσας > P² 16 τῶν > M² | ὅλων H | ἡμῶν H
18 ὁρθῆς] ὁρθοδόξου HM²P¹P² 20 τῶν > A¹ | ἐκκλησίαν A¹ 22 τὴν
M²P¹P² 24 ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου P² 25 ἐντάξας P³ 26 δῆτα
A¹V¹P³ Thdt δὲ τῶν HM²P¹P² δὴ τῶν Socr. δὴ ταῖς Eus.-HSS | nach ἐκατέρου,
wie es scheint, Rasur A¹

μένης, ἐπηκροῶτο πάντων ὁ βασιλεὺς ὁ πανεύφημος σχολῇ τε εὐτονω-
 τάτη τὰς προτάσεις θατέρων τῶν μερῶν ὑπεδέχετο· ἐν μέρει τε 6
 ἀντιλαμβάνομενος τῶν παρ' ἑκατέρου τμήματος λεγομένων ἡρέμα τε
 συνῆγε τοὺς φιλονείκους ἐνισταμένους πρῶτος τε ποιούμενος τὰς πρὸς
 5 ἑκαστον ὁμιλίας ἐλληνίζων τε τῇ φωνῇ, ἐπειδὴ μηδὲ ταύτης ἀμαθῶς
 εἶχε, γλυκερός τις ἦν καὶ ἡδύς, τοὺς μὲν συμπείθων τοὺς δὲ κατα- 7
 δυσοπῶν τῷ λόγῳ τοὺς δὲ εὖ λέγοντας ἐπαινῶν πάντας τε εἰς
 ὁμόνοιαν ἐλαύνων ἕως ὅτε ὁμογνώμονας καὶ ὁμοδόξους ἐπ' αὐτῷ
 κατεστήσατο ὡς ὁμοφώνως μὲν κρατῆσαι τὴν εὐσεβῆ δοξολογίαν
 10 κρατυνθῆναι τε τὴν ἀληθῶς ἐκ πνεύματος ἁγίου παρὰ πάντων
 τῶν προορηθέντων ἁγίων ἡμῶν πατέρων ἐκφωνηθεῖσαν σωτή-
 ριον πίστιν, ἐν τ' αὐτῷ δὲ καὶ περὶ τῆς σωτηρίου ἐορτῆς τοῦ 8
 πάσχα ἕνα παρὰ πᾶσιν ὁμολογηθῆναι καιρὸν ἐνομοθέτησε. τότε 9
 δὴ καὶ ἐγγράφως δι' ὑποσημειώσεως ἑκάστου τὰ κοινῇ δεδομένα
 15 κυρωθῆναι ὥρισατο, καὶ περὶ τῶν καθ' ἑκαστον ἐκκλησιαστικῶν
 διατυπώσεων καὶ κανόνων ἐγγράφως ἐκθεῖναι τοὺς ἐπισκόπους
 παρεγγυᾷ.

Περὶ Ἀέσιον ἐπισκόπου τῶν Ναυατιανῶν καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.

Κινεῖ δὲ ἡμᾶς ἡ τοῦ βασιλέως πίστις καὶ ἑτέρου πράγματος 30 1
 20 ἐπιμνησθῆναι, ὅς τὴν σπουδὴν καὶ πρόνοιαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς
 εἰρήνης ἐποιεῖτο, ὡς μηδὲ τὰ ἐλάχιστα αὐτὸν παραλιπεῖν. καὶ Ἀέσιον
 γὰρ τῆς τῶν Ναυατιανῶν θρησκείας ἐπίσκοπον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ
 κεκλήκει εἰς τὴν σύνοδον ὡς καὶ αὐτοὺς τὸ ὁμοούσιον καὶ τὴν τριάδα
 25 δοξάζοντας. μετὰ οὖν τὸ ἐκτεθῆναι καὶ ὑπογραφῆναι παρὰ τε τῆς 2
 25 συνόδου καὶ τοῦ βασιλέως τὸν ὅρον τῆς πίστεως, ἡρώτα τὸν Ἀέσιον
 Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς, εἰ καὶ αὐτὸς τῇ πίστει συντίθεται καὶ τῷ
 ὀρισμῷ τῆς περὶ τοῦ πάσχα ἐορτῆς. ὁ δὲ Ἀέσιος πρὸς αὐτόν 3
 »οὐδὲν καινόν, ἔφη, ὦ βασιλεῦ, ἡ σύνοδος ὥρισεν· οὕτω γὰρ ἄνωθεν
 ἅπαντες ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων παρειλήφμεν καὶ τὸν ὅρον

15—17 vgl. Rufin X 5 am Schluß p. 965 — 19—S. 108, 9 vgl. Socr. I 10 p. 86f

A¹H V¹P³ M²P¹P²

6 γλυκερός A¹V¹P³ Thdt Eus. γλυκύτερος HM²P¹P² S ὅτε + εἰς M²P¹P²
 9 ὁμοφρόνως V¹P³ 9 εὐσεβῆ—11f σωτήριον Interpolation des Gel. 19 κινεῖ]
 ἀινεῖ P³ 20f ἐποιεῖτο τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ~ M²P¹P² 21 αὐτῶν P²
 22 τοῦ ναυάτου A¹ ναυατιανῶν d. übr. HSS 23 ἐκεκλήκει V¹ | ὁμοούσιον P³
 25 καὶ τοῦ βασιλέως > Socr. 27 περὶ > P² 28 βασιλεὺς P² 29 χρό-
 νων Socr.] θρόνων HSS

- τῆς πίστεως καὶ τὸν χρόνον τῆς τοῦ πάσχα ἑορτῆς. καὶ ὁ βασι- 4
 λεὺς πρὸς αὐτόν· »τί οὖν τῆς κοινωνίας ἡμῶν χωρίζῃς; ὁ δὲ Ἀέσιος
 τὰ ἐπὶ Δεκίου κατὰ τὸν διωγμὸν γενόμενα περὶ τῶν ἐν τῷ μαρτυρίῳ
 μὴ δυνηθέντων ἀγωνίσασθαι ἀλλὰ ἀρνησαμένων διηγείτο καὶ ἀκρίβειαν
 5 αὐτοῦ κανόνοσ προεβάλλετο λέγων ὡς »ἄρα οὐ χορὴ τοὺς μετὰ τὸ
 βάπτισμα ἡμαρτηγότας δέχεσθαι μετανοοῦντας ἢ τῆς κοινωνίας τοῦ
 μυστηρίου τοῦ λοιποῦ ἀξιούσθαι. ταῦτα εἰπόντος τοῦ Ἀεσίου 5
 ἔφη πρὸς αὐτόν ὁ βασιλεὺς· »θές, ὦ Ἀέσιε, κλίμακα μόνος καὶ
 ἀνάβηθι εἰς τὸν οὐρανόν». 6
 10 Μετὰ ταῦτα πάντες οἱ ἐπίσκοποι διατυπώσεις ἐκκλησιαστικὰς 6
 διαφόρους ἐκτίθενται.

Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατυπώσεων λόγος διδασκαλικός.

- Ὁμιλήσωμεν τῷ φωτί, ὃ ἔστιν ὁ Χριστός, ὡς πλησίον αὐτοῦ 31 1
 ἔστωτες· ὡς ὁρῶντες αὐτὸν οὕτως πολιτευσώμεθα ταῖς εὐχαῖς ταῖς
 15 ἀγιαζούσαις. εὐχαὶ γὰρ ἀγιάζουσιν, ἐὰν λόγῳ θεῷ προσευχώμεθα,
 λόγος δὲ θεὸς πάρεστιν, ἐνθα καρδίᾳ καὶ πολιτεία καθαρὰ ἐν ταπει-
 νοφροσύνῃ φυλάττεται. ἔκαμνεν ὁ Ἰσραὴλ τὰς θυσίας ἐπιτελῶν·
 ἔκραζον οἱ προφῆται πρὸς τὸν θεόν· »ἔξαπόστειλον τὸ φῶς σου
 καὶ τὴν ἀλήθειάν σου». ἐκείνοι ἔκραζον καὶ ἡμεῖς ἐλάβομεν·
 20 »ἄλλοι κερκοπιάκασι», καθὼς εἶπεν ὁ κύριος, »καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν
 κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθαμεν». ἦλθε γὰρ πρὸς ἡμᾶς αὐτὸς ὁ κύριος
 λέγων »ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς, ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια». ἀκαμάτως
 ἐλάβομεν τὴν χάριν, ἀλλὰ διὰ καμάτου δεῖ ἡμᾶς φυλάξαι τὴν χάριν.
 Περὶ τῶν λεγόντων μὴ δεῖν Χριστιανοὺς ἐργάζεσθαι. ἐπεὶ περ 2
 25 τινὲς οὐκ ἐργάζεσθαι βουλόμενοι, ἀλλὰ περιεργάζεσθαι ἐκλαμβάνουσι
 κακῶς τὰς τοῦ κυρίου ἱερὰς φωνὰς εἰπόντος »μὴ μεριμνᾶτε τῇ
 ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε» ὡς οὐ χορῆναι λέγοντες ἀκολουθοῦντας

18 Psal. 42, 3 — 20 vgl. Joh. 4, 38 — 22 Joh. 8, 12. 14, 6 — 26 Matth. 6, 25

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 γενόμενα H γινόμενα d. übr. HSS 4 ἀγωνίζεσθαι H 6f τῶν μυστη-
 ρίων A¹ 7 ταῦτα — Ἀεσίου > P² 12 περὶ] ἐκ, aber am Rand corr. ff̃ περὶ P¹
 14 πολιτευσόμεθα A¹ 15 προσευχώμεθα M² 16f μετὰ ταπεινοφροσύνης A¹
 17 ἔκαμνεν HM²P¹ ἔκαμνεν, aber über v¹ wohl · A¹ ἔκαμψεν P³ | ὁ > M²P¹P²
 21 κόπον] τόπον A¹ τόπον αὐτῶν M²P¹ 22 [τὸ φῶς] A¹ 24 μὴ > M²P²
 27 φάγητε A¹V¹ φάγετε HM²P¹P²P³ 27f ὑμῶν τί φάγητε ὡς οὐ χορῆναι λέγοντες
 ἀκολουθοῦντες (so!) τῇ φωνῇ am Rand von 1. Hd. eingefügt P¹ 27 ἀκολου-
 θοῦν A¹ ἀκολουθοῦντες HM²P¹ > P²

τῇ φωνῇ ταύτῃ ἐργάζεσθαι εἰς τὴν γῆν Χριστιανούς, ἀποδεικτέον ἡμῖν μὴ οὕτως εἰρηκέναι τὸν κύριον. ἐγχορεῖ γὰρ καὶ ἐργάζεσθαι καὶ μὴ μεριμνᾶν, εἰδότας ἡμᾶς καὶ πιστεύοντα, ὅτι τῶν ἔργων ἡμῶν τὴν αὐξήσιν καὶ τοὺς καρποὺς αὐτὸς ὁ κύριος δίδωσιν εἰπών·
 5 »οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ὡς ἔαν ἄνθρωπος βάλην τὸν σπόρον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν καὶ καθεύδῃ καὶ ἐγείρεται νύκτα καὶ ἡμέραν· καὶ ὁ σπόρος βλαστάνει καὶ μηκύνεται, ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός».

Περὶ τῶν ἱερωμένων. τοὺς ἱερωμένους εἰς τύπον καὶ εἰκόνα ³
 10 χορὴ εἶναι τῶν ἑπουρανίων, καὶ τὸν μὲν ἐπίσκοπον (θρόνον) ἐπέχειν αὐτοῦ τοῦ κυρίου ὡς κεφαλὴν μετ' αὐτὸν ὄντα τῆς ἐκκλησίας, ἧς παρείληφε, τὸν δὲ πρεσβύτερον τὸν σεραφικὸν ἐπέχειν θρόνον, τὸν δὲ διάκονον τὸν χερουβικόν· τὸν ὑπηρέτην εἰς διακονίαν τούτων εἶναι προσήκει.

15 Περὶ τοῦ μὴ δεῖν λαϊκοὺς ἀνιέναι ἐν τῷ ἄμβωνι. περὶ τοῦ ⁴
 μὴ δεῖν λαϊκοὺς ἀνιέναι ἐν τῷ ἄμβωνι, πλὴν τῶν τεταγμένων ἀναγινώσκειν ἢ ψάλλειν ἐν ταῖς διφθέραις.

Περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. τὸ βάπτισμα ἡμῶν οὐ τοῖς ⁵
 αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς κατανοητέον, ἀλλὰ τοῖς νοεροῖς. ὕδωρ ὀρεῖ,
 20 νόησον τὴν ἐν τοῖς ὕδασι κρυπτομένην τοῦ θεοῦ δύναμιν. ἐν γὰρ πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ βαπτίζεσθαι ἡμᾶς οἱ ἱεροὶ διδάσκονσι λόγοι· ἐν γὰρ πίστει τοῦ βαπτίζοντος καὶ ἐν πίστει τοῦ βαπτιζομένου διὰ τῆς ἱερᾶς ἐπικλήσεως πλήρη τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ
 25 θεοῦ πυρὸς νόει τὰ ὕδατα· αὐτὸς γὰρ, φησί, βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ». κατέρχεται μὲν οὖν ὁ βαπτιζόμενος ὑπεύθυνος ἁμαρτημάτων καὶ τῇ τῆς φθορᾶς δουλείᾳ ἐνεχόμενος· ἀνέρχεται δὲ ἐλευθερωθεὶς τῆς τε τοιαύτης δουλείας καὶ τῆς ἁμαρτίας, υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ κληρονόμος χάριτι αὐτοῦ γεγονώς, συγκληρονόμος δὲ Χριστοῦ, αὐτὸν ἐνδυσάμενος τὸν Χριστόν, καθὼς γέγραπται
 30 »ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε».

5 Mark. 4, 26f — 21.24 Matth. 3, 11 — 24 vgl. Röm. 8, 21 — 28 vgl. Röm. 8, 16 — 30 Gal. 3, 27

A¹H. V¹P³ M²P¹P²

3 εἰδότας M² 4 αὐτὸς] αὐτοὺς HM²P¹P² 6 καθεύδει HP² 9 ἱερω-
 μένων, ἱερουμένους V¹P³ 10f ἐπέχειν + τὸν τύπον M²P¹P² + τὸν τόπον P³
 (Balf.), am Rand von späterer Hd. τύπον, das nach ἐπίσκοπον eingeschoben
 werden soll A¹ corr. Ltz. 12 παρείληφε] παρῆλθε P² 15 ἀνιέναι] ἀναβαίνειν
 HM²P¹P² 16 ἀνιέναι > A¹H 24 αὐτὸς γὰρ — ἐν > P³ | βαπτίσει, φησὶν
 P² | βαπτίσει + ὑμᾶς M²P¹P² 29 Χριστόν + συγκληρονόμος καὶ τῆς βασι-
 λείας αὐτοῦ P² 30 ἐνδύσασθε M²

Περὶ τῆς θείας τραπέξης καὶ τοῦ ἐπ' αὐτὴν μυστηρίου τοῦ 6
 σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. ἐπὶ τῆς θείας τραπέξης
 πάλιν κἀνταῦθα μὴ τῷ προκειμένῳ ἄρτῳ καὶ τῷ ποτηρίῳ ταπεινῶς
 προσέχωμεν. ἀλλ' ὑψώσαντες ἡμῶν τὴν διάνοιαν, πίστει νοήσωμεν
 5 κείσθαι ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης τραπέξης τὸν ἄμνον τοῦ θεοῦ, τὸν
 αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀθύτως ὑπὸ τῶν ἱερέων θνύμε-
 νον, καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα ἀληθῶς λαμβάνοντας ἡμᾶς.
 πιστεύειν ταῦτα εἶναι τὰ τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως σύμβολα. διὰ
 τοῦτο γὰρ οὔτε πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ' ὀλίγον, ἵνα γνῶμεν ὅτι οὐκ
 10 εἰς πλησμονήν, ἀλλ' εἰς ἁγιασμόν.

Περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως. οὐχ ἀπλῶς ὁ κύριος τὴν 7
 ἑαυτοῦ σάρκα ὑπὲρ ἡμῶν παρέδωκεν εἰς πάθος καὶ θάνατον, ἀλλ'
 ἵνα τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν πραγματεύσῃται, καίπερ ἐλεύθερος ὢν
 τοῦ θανάτου, καθὼς ἀνωτέρω ὁ λόγος ἀπέδειξε. βοῶ ὁ προφήτης
 15 ὡς ἐκ προσώπου αὐτοῦ, προαναφωνῶν τὸ μέλλον τῆς κατὰ σάρκα
 αὐτοῦ οἰκονομίας μυστήριον «ἐγενήθη, φησὶν, ὡσεὶ ἄνθρωπος
 ἀβοήθητος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος». τίς δὲ ἐλεύθερος θανάτου,
 εἰ μὴ θεός; ἀλλὰ κατὰ τὰς προαποδειχθείσας ἀποδείξεις σαρκωθείς
 διὰ φιλανθρωπίαν, γέγονεν ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος, ταπει-
 20 νώσας τὴν ἑαυτοῦ σάρκα μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταν-
 ροῦ, ἣ καὶ ἐγγεῖραι κηρύττεται, ἵνα ἡμᾶς ἀπαθανάτισας πρυτα-
 νεύσῃ ἡμῖν τοῖς ἀπεγνωσμένοις δι' αὐτῆς τῆς ἡμετέρας ἀπαρχῆς τὴν
 τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν ἐλπίδα· ὅπως μηκέτι ὦμεν δοῦλοι τῷ αἰωνίῳ
 θανάτῳ, ἀλλ' ἐλεύθεροι, καθάπερ καὶ ἡ ἀπαρχὴ ἡμῶν Χριστός, καθά
 25 φησιν ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος· «ἀπαρχὴ Χριστός, ἔπειτα
 οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ». ὃν καὶ σωτῆρα αὐτὸν
 δὴ τοῦτον τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς
 υἱὸν μονογενῆ ἀπεκδέχεσθαι ἡμᾶς ἐξ οὐρανῶν, ἀναστήσοντα ἡμῶν ἐκ
 τῶν τάφων τὰ σώματα, ἐπιμαρτύρεται λέγων «ἡμῶν τὸ πολί-
 30 τευμα, φησὶν, ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδε-
 χόμεθα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὃς μετασχηματίζει τὸ
 σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς

5 Joh. 1, 29 — 7 vgl. I Pe. 1, 19 — 10 vgl. Kol. 2, 23 — 14 vgl. S. 101, 2 —
 16 Psal. 87, 5f — 19 vgl. Phil. 2, 8 — 25 I Kor. 15, 23 — 29 Phil. 3, 20

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 [μὴ] A¹ 4 προσέχωμεν M² 9 ὅτι > P³ 13 καίπερ] καθάπερ P³
 14 ἀπέδειξε + καὶ A¹ 16 ἐγεννήθη P² 18 προαποδειχθείσας + ἀνωτέρω
 M²P¹P² 21 ἀπαθανάτισας A¹ 32 ἡμῶν H

δόξης αὐτοῦ. οὕτως γὰρ δεῖ τὸ σῶμα ἡμῶν δοξασθῆναι, ὡς τὸ τοῦ δεσπότου, ἀνεπίδεκτον κακίας καὶ πάντων τῶν νῦν παθῶν, ἐλεύθερον τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἁμαρτίας, ἅγιον, ἵνα ἐν καινότητι ζωῆς σὺν αὐτῷ περιπατήσῃ δινηθῶμεν ἐν φωτὶ ἐπουρανίῳ, συμ-
 5 βασιλεύοντες αἰεὶ αὐτῷ τῷ Χριστῷ. ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ ἐλπίδι καὶ τὸ ἅγιον εἰλήφαμεν βάπτισμα, καὶ τὴν σωτήριον τῶν ἁγίων αὐτοῦ μελῶν μετουσίαν ὑποδεχόμεθα. ταῦτα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τὰ δόγματα.

Ὅτι μία ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. μία ἡ ἐκκλησία ἐν οὐρανοῖς, ἡ 8 αὕτη καὶ ἐπὶ γῆς· ἐν ταύτῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπαναπαύεται. αἱ
 10 ἔξω ταύτης οὐδαί αἰρέσεις, αἵ ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι, οὐκ εἰσὶ διδασκαλῖαι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν οὐδὲ τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ τοῦ σατανᾶ, καὶ τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ διαβόλου. τὰ γὰρ Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων ἑτέρω σχήματι ἐκδιδάσκουσιν, ἵνα ἀφέλωνται τῶν ἀνθρώπων τὴν ὁντως ζωὴν.

15 Περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προγνώσεως καὶ τοῦ κόσμου. μικρότερος 9 ὁ κόσμος ἐγένετο διὰ τὴν πρόγνωσιν· προέγνω γὰρ ὁ Θεὸς ὅτι ἁμαρτήσῃ ὁ ἄνθρωπος. διὰ τοῦτο καινοὺς οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν προσδοκῶμεν, κατὰ τὰ ἱερὰ γράμματα, φαινομένης ἡμῖν τῆς ἐπιφανείας καὶ βασιλείας τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ
 20 Χριστοῦ. καὶ παραλήφονται τότε, καθά φησι Δαυὶδ, τὴν βασιλείαν ἅγιοι ὑψίστου, καὶ ἔσται ἡ γῆ καθαρὰ, ἁγία, γῆ ζώντων. καὶ οὐ νεκρῶν· ἦν προεωρακὸς Δαυὶδ τῷ τῆς πίστεως ὀφθαλμῷ βοᾷ· πιστεύω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἁγαθὰ κυρίου ἐν γῇ ζώντων, γῇ
 25 αὐτοῖς κληρονομήσουσι τὴν γῆν. καὶ ὁ προφήτης· καὶ πατή- σουσιν αὐτήν, φησι, πόδες πραέων καὶ ταπεινῶν.

Ταῦτα ἐκ τῶν σπουδασθέντων τοῖς ἁγίοις ἡμῶν πατέρεσιν ἐκκλη- 10 σιαστικῶν διατυπώσεων, μικρὰ ἐκ πολλῶν, τῇδε τῇ συγγραφῇ συνετάξαμεν. ἐξέθεντο δὲ καὶ ἐκκλησιαστικὸς κανὼνας εἰκοσιν ἐν αὐτῇ τῇ ἐν
 30 Νικαίᾳ συνόδῳ, οὓς καὶ αὐτοὺς ἀναγκαῖον ὥρθηται ἐντάξει τῷ γράμματι.

3f vgl. Röm. 6, 4 — 4f vgl. II Tim. 2, 12 — 14 vgl. I Tim. 6, 19 — 17ff vgl. Jes. 65, 17. Tit. 2, 13 — 20 Dan. 7, 18 — 23 Psal. 26, 13 — 24 Matth. 5, 4 — 25 Jes. 26, 6

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 ἵνα + καὶ P² 4f In A¹ manches unleserlich 8 μία > P³ | ἡ¹ > M²P¹P² | ἡ² > HP² 9 αἱ > H 13 ἑτέρων (aber wohl von 2. Hd. aus unleserlich gewordenen Buchstaben hergestellt) A¹ 15 καὶ > H 18 κατὰ] πρὸς > κυρίου P³ 22 προεγνωκὼς H 28 γραφῇ HM²P¹P²

Ὅροι ἐκκλησιαστικοί. συναχθείσης τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου ἐν Νικαίᾳ ὁρίσθη
τὰ ὑποτεταγμένα.

Περὶ εὐνούχων ἀποκοψάντων ἑαυτούς. εἴ τις ἐκ νόσου ὑπὸ 32 1
ἰατροῦ χειροουργήθῃ ἢ ὑπὸ βαρβάρων ἐξετμήθῃ, οὗτος μενέτω ἐν τῷ
5 κλήρῳ. εἰ δέ τις ὑγιαίνων ἑαυτὸν ἐξέτεμε, τοῦτον καὶ ἐν τῷ κλήρῳ
ἐξεταζόμενον πεπαῦσθαι προσήκει καὶ ἐκ τοῦ δεῦρο μηδένα τῶν
τοιούτων χρῆναι προάγεσθαι. ὥσπερ δὲ τοῦτο πρόδηλον, ὅτι περὶ
τῶν ἐπιτιθεμένων τὸ πρᾶγμα καὶ τολμώντων ἑαυτοὺς ἐκτέμνειν
εἴρηται, οὕτως εἰ τινες ὑπὸ βαρβάρων ἢ δεσποτῶν εὐνοχίσθησαν,
10 εὐρίσκοιντο δὲ ἄλλως ἄξιοι, τούτους εἰς κλήρον προσίεται ὁ κανὼν.

Περὶ τῶν ἀπὸ ἐθνικῶν εἰς χειροτονίαν προαχθέντων. ἐπειδὴ 2
πολλὰ εἴτε ὑπὸ ἀνάγκης ἢ ἄλλως πως ἐπειγομένων τῶν ἀνθρώπων
ἐγένετο παρὰ τὸν κανόνα τὸν ἐκκλησιαστικόν, ὥστε ἀνθρώπους ἀπὸ
ἐθνικοῦ βίου ἄρτι προσελθόντας τῇ πίστει καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ
15 κατηχηθέντας, εὐθὺς ἐπὶ τὸ πνευματικὸν λουτρὸν ἄγειν, καὶ ἅμα τῷ
βαπτισθῆναι προάγειν εἰς ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον, καλῶς ἔχειν
ἔδοξε τοῦ λοιποῦ μηδὲν τοιοῦτον γίνεσθαι· καὶ γὰρ καὶ χρόνον δεῖ
τῷ κατηχουμένῳ καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμασίας πλείονος. σαφὲς
γὰρ τὸ ἀποστολικὸν γράμμα τὸ λέγον «μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ
20 τυφωθῇς εἰς κρίμα ἐμπέση καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου». εἰ
δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου ψυχικόν τι ἁμάρτημα εὐρεθεῖν περὶ τὸ
πρόσωπον, καὶ ἐλέγχωτο ὑπὸ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων, παύσεται ὁ
τοιούτος τοῦ κλήρου· ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν, ὡς ὑπεναντία τῇ
μεγάλῃ συνόδῳ θρασυόμενος, αὐτὸς κινδυνεύει περὶ τοῦ κλήρου.

25 Περὶ τῶν τὰς συνεισάκτους ἐχόντων. περὶ τῶν συνεισάκτων 3
ἀπηγόρευσε καθόλου ἢ μεγάλη σύνοδος, μὴ ἐπισκόπῳ μηδὲ πρεσβυ-
τέρῳ μήτε διακόνῳ μήτε ὅλως τῶν ἐν τῷ κλήρῳ τινὲ ἐξεῖναι συνεισ-
ακτον ἔχειν. πλὴν εἰ μὴ ἄρα μήτηρ ἢ ἀδελφὴ ἢ θεία ἢ ἡ μόνα

19 I Tim. 3, 6

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 ὑποτεταγμένη P³ 3 Diese und die folgenden entsprechenden Über-
schriften am Rand H | ἀποκοπτόντων M²P¹P²V¹ | ἑαυτοὺς + περὶ τῶν ἀπο-
κοπτόντων καὶ εὐνοχισάντων ἑαυτοὺς A¹HV¹P³ 7 προσάγεσθαι A¹H 10 εὐ-
ρίσκονται HP² εὐρίσκοντο P³ | δὲ > P² | τοῖτοις M² 11 ἀπὸ > P² |
προαχθέντων] προαχέντων V¹P³ 16 ἔχειν > H 25 τὰς > M²P¹P² 27 ὅλως]
ἄλλως M²P¹P² 28 μητέρα, ἀδελφὴν, θείαν P³

πρόσωπα διαπέφευγε πᾶσαν ὑποψίαν. ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν κινδυνεύσει περὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀξίαν.

Περὶ καταστάσεως ἐπισκόπων. ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα 4
μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων καθίστασθαι· εἰ δὲ
5 δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτον ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην ἢ διὰ μῆκος
ὁδοῦ, ἐξάπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμπήφον γενο-
μένων καὶ τῶν ἀπόντων καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν
χειροτονίαν ποιῆσθαι· τὸ δὲ κύριος τῶν γινομένων δίδοσθαι εἰς
ἐκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ ἐπισκόπῳ.

10 **Περὶ τῶν ἀκοινωνήτων γινομένων.** περὶ τῶν ἀκοινωνήτων 5
γινομένων, εἴτε τῶν ἐν τῷ κλήρῳ εἴτε τῶν ἐν τῷ λαϊκῷ τάγματι,
ὑπὸ τῶν καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπων, κρατεῖται ἡ γνώμη κατὰ
τὸν κανόνα, τοὺς ὅφ' ἑτέρων ἀποβληθέντας ὅφ' ἑτέρων μὴ προσ-
ίεσθαι. ἐξεταζέσθω δέ, μὴ μικροψυχία ἢ φιλονεικία ἢ τινη τοιαύτῃ
15 ἀηδία τοῦ ἐπισκόπου ἀποσυνέγωγοι γεγένηται. ἵνα οὖν τοῦτο τὴν
πρέπουσαν ἐξέτασιν λαμβάνῃ, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν ἐκάστου ἐνιαυτοῦ
καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν δις τοῦ ἔτους συνόδους γίνεσθαι, ἵνα κοινῇ
πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένων τὰ
τοιαῦτα ζητήματα ἐξετάζοιτο· καὶ οὕτως οἱ ὁμολογουμένως προσκε-
20 κρονότες τῷ ἐπισκόπῳ κατὰ λόγον ἀκοινωνήτοι παρὰ πάντων εἶναι
δοκῶσι, μέχρις ἂν τῷ κοινῷ ἢ τῷ ἐπισκόπῳ δόξῃ τὴν φιλανθρωπο-
τέραν περὶ αὐτῶν ἐκδέσθαι ψῆφον. αἱ δὲ σύνοδοι γινέσθωσαν μία
μὲν πρὸ τῆς τεσσαρακοστῆς, ἵνα πάσης μικροψυχίας ἀναιρουμένης τὸ
δῶρον καθαρὸν προσφέρῃται τῷ θεῷ, δευτέρα δὲ περὶ τὸν τοῦ
25 μετοπώρου καιρὸν.

Περὶ τῶν ἐξαιρέτων τιμῶν, αἱ τοῖς μείζονας κυβερνώσιν 6
ἐπισκοπᾶς ἐκκλησιαστικῶς ἐκανονίσθησαν. τὰ ἀρχαῖα ἔθνη κρα-
τεῖται, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύαις καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν ἐν
Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον πάντων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν
30 Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν. ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν
Ἀντιόχειαν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 ἀξίαν A¹V¹P³ ἐξουσίαν d. übr. HSS 6 τριῶν HM²P¹P² | συναγομένους
Ltz. nach d. vulg. Text d. Kanones] συναγομένων HSS 7 συνθεμένων HM²P¹P²
9 μητροπολίτῃ + ἢ HM²P¹P² 10 γενομένων P² 11 τῶν² > P² |
λαϊκῶν H 15 τοῦ] τὰ P² | γεγένηται M² 18 αὐτὸς M² 19 καὶ
(fol. 33^v) οὕτως aber darüber steht am Kopf der Seite die Überschrift von
Kanon VI, die später am Rand noch einmal folgt H | οἱ > P² 25 μεθοπόρου A¹
26f corr. Harduin τοὺς—ἐπισκόπους A¹H πρὸς τοὺς—ἐπισκόπους d. übr. HSS, aber
τοῦ μείζονος P³ κυβερνοῦσιν H 28 λαβὴν HM²P¹P² 30 καὶ > A¹H
Gelasius. S

ἐκκλησίαις. καθόλου δὲ πρόδηλον ἐκείνο, ὅτι εἴ τις χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου γένοιτο ἐπίσκοπος, τὸν τοιοῦτον ἢ σύνοδος ἢ μεγάλη ὥρισε μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον· ἔαν μέντοι τῇ κοινῇ πάντων ψήφῳ εὐλόγῃ οὕτῃ καὶ κατὰ τὸν κανόνα τὸν ἐκκλησιαστικὸν δύο ἢ 5 τρεῖς δι' οἰκείαν φιλονεικίαν ἀντιλέγωσι, κρατεῖτω ἢ τῶν πλείονων ψήφους.

Περὶ τοῦ ἐν Αἰλίας ἐπισκόπου. ἐπειδὴ συνήθεια κεκράτηκε καὶ 7 παράδοσις ἀρχαία, ὥστε τὸν ἐν Αἰλίας ἐπίσκοπον τιμᾶσθαι, ἐχέτω τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, τῇ μητροπόλει σωζομένον τοῦ οἰκείου ἀξιώ-
10 ματος.

Περὶ τῶν ὀνομαζομένων Καθαρῶν. περὶ τῶν ἐαυτοὺς μὲν 8 ὀνομαζόντων Καθαροὺς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ ἀγιωτάτῃ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς οὕτως μένειν ἐν τῷ κλήρῳ. πρὸ
15 ἀπάντων δὲ τούτων ὁμολογῆσαι αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασι, τοῦτ' ἔστι καὶ διγάμοις κοινωνεῖν καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπτωκόσιν, ἐφ' ὧν καὶ χρόνος τέτακται καὶ καιρὸς ὥριστα, ὥστε αὐτοὺς ἀκολουθεῖν ἐν πᾶσι τοῖς δόγμασι τῆς καθολικῆς
20 ἐκκλησίας. ἔνθα μὲν οὖν πάντες εἴτε ἐν κόμαις εἴτε ἐν πόλεσιν αὐτοὶ μόνοι εὐρίσκονται χειροθετηθέντες, εὐρίσκομενοι ἐν τῷ κλήρῳ ἔσονται ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι. ὅσοι δὲ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ὄντος προσέρχονται, πρόδηλον ὡς ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας ἔξει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου, ὁ δὲ ὀνομα-
25 ζόμενος παρὰ τοῖς Καθαροῖς ἐπίσκοπος τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἔξει, πλὴν εἰ μὴ ἄρα δοκοῖ τῷ ἐπισκόπῳ τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ μετέχειν. εἰ δὲ μὴ τοῦτο αὐτῷ ἀρέσκει, ἐπινοήσῃ τόπον ἢ χωρεπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ὑπὲρ τοῦ ἐν τῷ κλήρῳ ὅπως δοκεῖν εἶναι, ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν.

30 Περὶ χειροτονίας πρεσβυτέρων. εἴ τινες ἀνεξετάστως προ- 9 ἡχθησαν πρεσβύτεροι, ἢ ἀνακρινόμενοι ὁμολόγησαν τὰ ἡμαρτημένα αὐτοῖς, καὶ ὁμολογησάντων παρὰ κανόνα κινούμενοι ἀνθρωποὶ χεῖρας

A¹H V¹P³ M²P¹P²

4 καὶ > P² 11 τῶν¹ > P³ 12f καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ A¹ ἀποστο-
λικῇ > H ἀποστ. καὶ καθολ. d. ūbr. HSS 14 χειροτονουμένους V¹P³ 17 καὶ¹
> V¹P³ 18 καὶ² > V¹P³ 19 αὐτοὺς > P² 21 εὐρίσκονται P² εὐρίσκοντο P³
23 προσέρχεται P³ 25 ἐπισκόποις P² 26 δοκεῖ A¹ δοκεῖν H 27 αὐτῷ > H |
ἀρέσκει A¹H 28 χωρεπισκόπου A¹ χωρεπισκοπῆς d. ūbr. HSS | σκλήρῳ P³
30 πρεσβυτέρων] ἐπισκόπων M²P¹P²

ἐπιτεθείκασι, τοὺς τοιούτους ὁ κανὼν οὐ προσίεται. τὸ γὰρ ἀνεπίληπτον ἐκδικήσει ἢ καθολικὴ ἐκκλησία.

Περὶ τῶν παιόντων καὶ προχειρισθέντων κατὰ ἄγνοιαν. 10 ὅσοι προεχειρίσθησαν τῶν παραπεπτωκότων κατὰ ἄγνοιαν ἢ καὶ 5 προειδόντων τῶν προχειρισμένων, τοῦτο οὐ προκρίνει τῷ κανόνι τῷ ἐκκλησιαστικῷ· γνωσθέντες γὰρ καθαιροῦνται.

Περὶ παραβάτων χωρὶς ἀνάγκης. περὶ τῶν παραβαινόντων 11 χωρὶς ἀνάγκης ἢ ἀφαιρέσεως ὑπαρχόντων ἢ χωρὶς κινδύνων ἢ τινος τοιούτου, ὃ γέγονεν ἐπὶ τῆς τυραννίδος Λικυννίου. ἔδοξε τῇ συνόδῳ, 10 εἰ καὶ ἀνάξιοι ἦσαν φιλανθρωπίας, ὅμως χρηστεύσασθαι εἰς αὐτούς. ὅσοι οὖν γνησίως μεταμέλονται, τρία ἔτη ἐν ἀκροωμένοις ποιήσουσι καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑπολεουσύνται, δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνήσουσι τῷ λαῷ τῶν εὐχῶν.

Περὶ τῶν ἀποταξαμένων καὶ πάλιν εἰς κόσμον ἀναδραμόντων. 12 15 οἱ προσκληθέντες ὑπὸ τῆς χάριτος καὶ τὴν πρώτην ὁρμὴν ἐνδείξάμενοι καὶ ἀποθήμενοι τὰς ζώνας, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὸν οἰκεῖον ἕμετον ἀναδραμόντες, ὥς τινες καὶ ἀργύρια προΐεσθαι καὶ βενεφικαῖς κατορθῶσαι τὸ στρατεύεσθαι, οὗτοι δέκα ἔτη ὑποπιπτεύωσαν μετὰ τὸν τῆς τριετοῦς ἀκροάσεως χρόνον. ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις προσήκει 20 ἐξετάζειν τὴν προαίρεσιν καὶ τὸ εἶδος τῆς μετανοίας. ὅσοι μὲν γὰρ καὶ φόβῳ καὶ δάκρυσι καὶ ὑπομονῇ καὶ ἀγαθοεργίαις τὴν ἐπιστροφὴν ἔργῳ, οὐ σῆματι ἐπιδείκνυνται, οὗτοι πληρώσαντες τὸν χρόνον τὸν ὀρισμένον τῆς ἀκροάσεως, τῶν εὐχῶν κοινωνήσουσι μετὰ τοῦ ἐξεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ φιλανθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν βουλευσάσθαι. 25 ὅσοι δὲ ἀδιαφόρως ἡνεγκαν καὶ τὸ σῆμα τοῦ εἰσεῖναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀρκεῖν ἑαυτοῖς ἡγήσαντο πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν, ἐξάπαντος πληροῦτως τὸν χρόνον.

17f vgl. Prov. 26, 11

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 ἐπιτεθείκασι (so!) überdies erst verschrieben etwa in ἐπιτεθείκασι H ἐπιτε-
θήκασι V¹ 3 περὶ — 6 καθαιροῦνται > H 3 παιόντων] πανόντων V¹P³ (Balf.)
4 καὶ > P² 5f προκρίνει τῷ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι A¹ 7 Die Überschrift
ausnahmsweise im Text H | περὶ¹ + τῶν P³ 10 χρήσασθαι H 11 μετα-
μέλλονται M²P¹P² 12 καὶ ἑπτὰ — 12f κοινωνήσουσι vom Corrector am Rand nach-
getragen P¹ | δε > M²P¹P² 14 Die Überschrift wieder im Text H |
εἰς + τὸν A¹M²P¹P² 17 καὶ — 18 στρατεύεσθαι > A¹ 19 προσήκει > H
20 ἐξετάζει H 21f ἐπιστροφὴν A¹M²P¹P² ἐπιστρέφειαν d. übr. HSS 22f τὸν
ὀρισμένον χρόνον A¹ 24 τῷ] αὐτῷ M² | βουλευσάσθαι (fol. 34^r) ὅσοι aber am
Kopf d. Seite vorgeschoben die Überschrift des folgenden Kanons 13; am Beginn
dieses Kanons fehlt sie dann H 25 διαφόρως V¹P³ 26 τὴν > M²P¹P²

Περὶ τῶν ἐν τῷ ἀποθνήσκειν κοινωνίαν ἐπιζητούντων. περὶ 13
τῶν ἐξοδεούντων ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται
καὶ νῦν, ὥστε εἴ τις ἐξοδεύει, τοῦ δεσποτικοῦ ἐφοδίου μὴ ἀποστε-
ρεῖσθω. εἰ δὲ ἀπογνωσθῇ καὶ κοινωνίας τυγῶν καὶ προσφορᾶς
5 μετασχὼν πάλιν ἐν τοῖς ζῶσιν ἐξετασθείη, ἔστω μετὰ τῶν κοινω-
νούντων τῆς εὐχῆς μόνῃς. καθόλου δὲ καὶ περὶ παντὸς οὕτινος οὖν
ἐξοδεύοντος αἰτοῦντος μετασχεῖν εὐχαριστίας, ὁ ἐπίσκοπος μετὰ δοκι-
μασίας μεταδίδωτω τῆς προσφορᾶς.

Περὶ τῶν κατηχουμένων, παραπεσόντων δέ. περὶ τῶν κατη- 14
10 χουμένων καὶ παραπεσόντων ἐν τῇ κατηχήσει ἔδοξε τῇ ἀγία καὶ
μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε τριῶν ἐτῶν αὐτοὺς ἀκροασαμένους μόνον μετὰ
ταῦτα εὐχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων.

Περὶ τοῦ μὴ θεῖν μετατίθεσθαι ἀπὸ ἑτέρας πόλεως εἰς ἑτέραν. 15
διὰ τὸν πολὺν τάραχον καὶ στάσεις τὰς γινομένας ἔδοξε παντάπασι
15 περιαίρεθῆναι τὴν συνήθειαν τὴν παρὰ τὸν κανόνα εὐρεθεῖσαν ἐν
τισὶ μέρεσιν, ὥστε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μὴ μεταβαίνειν, μήτε
ἐπίσκοπον μήτε πρεσβύτερον μήτε διάκονον. εἰ δέ τις μετὰ τὸν
τῆς ἀγίας συνόδου ὅρον τοιοῦτόν τι ἐπιχειρήσειεν ἢ ἐπιδῶ ἑαυτὸν
πράγματι, ἀκυρωθήσεται ἑξάπαντος τὸ κατασκευάσμα καὶ ἀποκατα-
20 σταθήσεται τῇ ἐκκλησίᾳ, ἧς ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος
ἐχειροτονήθη.

Περὶ τῶν ἐν αἷς προεβλήθησαν ἐκκλησίας οὐκ ἐμμενόντων. 16
ὅσοι ῥιψοκινδύνως, μήτε τὸν φόβον τοῦ θεοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες
μήτε τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα εἰδότες, ἀναχωροῦσι τῆς ἐκκλησίας,
25 πρεσβύτεροι ἢ διάκονοι ἢ ὅλως ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενοι, οὗτοι
οὐδαμῶς δεκτοὶ ὀφείλουσιν εἶναι ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ πᾶσαν
αὐτοῖς ἀνάγκην ἐπάγεσθαι χορὴ ἀναστρέφειν εἰς τὰς ἑαυτῶν παροικίας·
ἐπιμένοντας δὲ ἀκοινωνήτους εἶναι προσήκει. εἰ δὲ καὶ τολμήσειέ
τις ὑφαρπάσαι τὸν τῷ ἑτέρῳ διαφέροντα καὶ χειροθετήσει ἐν τῇ
30 αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ μὴ συγκατατιθεμένου τοῦ ἐπισκόπου, οὗ ἀνακεχώρηκεν
ὁ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενος, ἄκυρος ἔστω ἡ χειροθεσία.

Περὶ κληρικῶν τοκιζόντων. ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῷ κανόνι ἐξετα- 17
ζόμενοι τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν αἰσχροκέρδειαν διώκοντες ἐπελά-

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 κοινωνίας ἐπιζητούντων μετασχεῖν M²P¹P² 3 ἐξοδεύει A¹ 4 καὶ ² — 5 με-
τασχὼν > M²P¹P² so auch vulg. Text 6 οὖν > HV¹P³ 7 μετασχεῖν + δόκι-
μασίας A¹ 13 ἑτέραν] πόλιν H 15 παρὰ] περὶ HP³ 16 μὴ > HP²
19 πράγματι + τοιοῦτω Balf. nach vulg. Text 19f ἀποκαταστήσεται P²
24 εἰδότες κανόνα ~ A¹ 29 τις > P³ | τὸν + ἐν P² 30 ἑαυτοῦ V¹P³ |
συγκατατιθεμένου V¹ 31 ὁ > M² 32 πειδῇ (die Initiale vergessen) A¹

θοντο τοῦ θείου γραμματος λέγοντος· »τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ
 ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ· καὶ δανείζοντες ἑκατοστὰς ἀπαιτοῦσιν, ἑδικαίωσεν
 ἡ ἀγία καὶ μεγάλη σύνοδος, ὥς εἴ τις εὐρεθείη μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον
 τόκους λαμβάνων ἐκ μεταχειρίσεως ἢ ἄλλως μετερχόμενος τὸ πρᾶγμα,
 5 ἢ ἡμιολίας ἀπαιτῶν ἢ ἕτερόν τι ἐπινοῶν αἰσχροῦ κέρδους ἕνεκα,
 καθαιρεθήσεται τοῦ κλήρου καὶ ἀλλότριος τοῦ κανόνος ἔσται.

Περὶ πρεσβυτέρων λαμβανόντων παρὰ διακόνων τὴν εὐχαρι- 18
 στίαν. ἦλθεν εἰς τὴν ἀγίαν καὶ μεγάλην σύνοδον, ὅτι ἔν τισι τόποις
 ἢ πόλεσι πρεσβυτέροις τὴν εὐχαριστίαν οἱ διάκονοι διδόνασιν· ὅπερ
 10 οὔτε ὁ κανὼν οὔτε ἡ συνήθεια παρέδωκε, τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας
 προσφέρειν τοὺτους τοῖς προσφέρουσι διδόναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ.
 κἀκεῖνο δὲ ἐγνωρίσθη, ὅτι ἤδη τινες τῶν διακόνων καὶ πρὸ τῶν
 ἐπισκόπων τῆς εὐχαριστίας ἄπτονται. ταῦτα οὖν πάντα περιηγήσθω,
 καὶ ἐμμενέτωσαν οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίοις μέτροις, εἰδότες ὅτι τοῦ μὲν
 15 ἐπισκόπου ὑπηρετῶν εἰσὶ, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἐλάττους τυγχάνουσι.
 λαμβανέτωσαν δὲ κατὰ τάξιν τὴν εὐχαριστίαν μετὰ τοὺς πρεσβυτέ-
 ρους ἢ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῖς διδόντος ἢ τοῦ πρεσβυτέρου. ἀλλὰ
 μήτε καθῆσθαι ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἐξέστω τοῖς διακόνοις·
 παρὰ κανόνα γὰρ καὶ παρὰ τάξιν ἐστὶ τὸ γινόμενον. εἰ δέ τις μὴ
 20 θέλοι πειθαρχεῖν, καὶ μετὰ τοὺς ὅρους πεπαύσθω τῆς διακονίας.

Περὶ τῶν ἐκ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως προσελθόντων ἢ προσ- 19
 ιόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. περὶ τῶν Πανλιανισάντων, εἴτα
 προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ὅρος ἐκτίθεται ἀναβαπτίζεσθαι
 αὐτοὺς ἐξάπαντος. εἰ δέ τινες ἐν τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ ἐν τῷ
 25 κλήρῳ ἐξητάσθησαν, εἰ μὲν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι φανεῖεν, ἀνα-
 βαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου·
 εἰ δὲ ἀνακριθέντες ἀνεπιτήδειοι εὐρίσκονται, καθαιρεῖσθαι αὐτοὺς
 προσήκει. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν διακόνων καὶ ὅλως περὶ τῶν
 ἐν τῷ αὐτῷ κανόνι ἐξεταζομένων ὁ αὐτὸς τύπος παραφυλαχθήσεται.

1 Psal. 14, 6

A¹H V¹P³ M²P¹P²

5 ἡμιολίας] ὀμιλίας P² 6 ἀλλότριον P³ | ἔσται τοῦ κανόνος ~ A¹
 7 τὴν > M²P¹P² 9 πρεσβυτέροις > V¹ 9f ὅπερ οὔτε A¹V¹P³ οὔτε δὲ M²P¹P²
 ὅπερ > H 11 προσφέρειν M² | τοῦτοις A¹H 13 πάντα δὲ ταῦτα M² πάντα οὖν
 ταῦτα ~ P¹P² 18 ἐξέσται M²P¹P² 20 θέλει A¹ 21f Die Überschrift im Text H
 21 σαμωσατέως P² | προσελθόντων A¹ 23 ἐκτίθεται H 24 αὐτοὺς > P² |
 τινες — S. 120, 6 θειοτάτων > folgt aber innerhalb des folgenden Synodal-
 schreibens nach ἀταξίας ἐμπούσαι (S. 122, 21f) P¹ | παρεληθότι M²P¹ 25 ἐξε-
 τάσθησαν HV¹P³ 29 ἐν > V¹P³ | φυλαχθήσεται V¹P³

ἐμνήσθημεν δὲ καὶ τῶν διακονισσῶν τῶν ἐν αὐτοῖς, τῶν ἐν τῷ σχήματι ἑξετασθεισῶν, ἐπεὶ μήτε χειροθεσίαν τιὰ ἔχουσιν, ὡς ἑξ-
άπαντος ἐν τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ἑξετάζεσθαι.

Περὶ τῶν ἐν κυριακῇ γόνυ κλινόντων. Ἐπειδὴ εἰσι τινες ἐν τῇ 20
5 κυριακῇ γόνυ κλινόντες καὶ ἐν ταῖς τῆς πεντηκοστῆς ἡμέραις, ὑπερ-
τοῦ πάντα ὁμοίως ἐν πάσῃ παροικίᾳ ὁμοφρόνως φυλάττεσθαι ἐστῶτας
ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τὰς εὐχὰς ἀποδιδόναι τῷ κυρίῳ.

Τούτους τοὺς ἔκκοσι νόμους τὸ αὐτὸ ἅγιον αὐτῶν συνέδριον ἐπὶ 21
παρουσίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου καὶ πανευφήμου βασιλέως Κωνσταν-
10 τίνου περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας ἐγράψαντο. ἔβουλεύσατο 22
δὲ καὶ ἕτερον νόμον ἐκθέσθαι τινὲς τῶν ἐπισκόπων, ὃν ὁ θεὸς
ἐκώλυσε Παφνούτιος, περὶ οὗ ἀναγκαῖον ὥρθηται διηγῆσασθαι μεγίστου
θαύματος ἄξιον διήγημα. ἐδόκει τοῖς τῶν ἐπισκόπων νόμον νεαρὸν
εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσαγαγεῖν ἐν τῇ συνόδῳ <καὶ> ὡς περὶ τῶν ἄλλων
15 τῆς ἐκκλησίας οὕτω καὶ τοῦτον ὁρίσai.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοὺς ἱερωμένους ἔκαστον τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν ἐκβάλλειν.

Ἐγραφον οὖν περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοὺς ἱερωμένους, εἴτε ἐπίσκοποι 33 1
εἴτε πρεσβύτεροι εἴτε διάκονοι εἴτε ὑποδιάκονοι εἴτε τις τοῦ ἱερα-
τικοῦ καταλόγου, συγκαθεύδειν ταῖς γαμεταῖς, ἅς ἔτι λαϊκοὶ ὄντες
20 ἡγάγοντο. τούτων οὕτω διατυπωμένων, ἀναστὰς ἐν μέσῳ τοῦ 2
ὄχλου τῶν ἐπισκόπων ὁ θεὸς Παφνούτιος μεγάλη τῇ φωνῇ ἐβόησε
λέγων· «μὴ βαρύνετε τὸν ζυγὸν τῶν ἱερωμένων, τίμιος γάρ, φησὶν,
ὁ γάμος ἐν πᾶσι καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, μὴ τῇ ὑπερβολῇ τῆς
ἀκριβείας τὴν ἐκκλησίαν μᾶλλον προσβλάβητε, οὐ γάρ φησι πάντας
25 δύνασθαι φέρειν τῆς ἀπαθείας τὴν ἀσκησιν. » οὐδέεις, ὡς οἶμαι, 3
φυλαχθῆσεται ἐν τῇ σωφροσύνῃ τῆς ἐκάστου γαμετῆς τοῦ ἀνδρὸς
στερουμένου. σωφροσύνην δὲ καλὴν καὶ τῆς νομίμου γαμετῆς ἐκάστου
τὴν συνέλευσιν λέγω· μὴ μὴν ἀποξεύγνυσθαι ταύτην, ἣν ὁ θεὸς ἔξευξε.

13—119, 6 vgl. Soer. I 11 p. 88ff. Sozom. I 23, 3f — 22 Hebr. 13, 4 —
25 vgl. Matth. 19, 12 — 28 vgl. Matth. 19, 6

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 διακονισῶν M²P¹ | ἐν² + αὐτῷ M²P¹P² 2 ἑξετασθεισῶν (fol. 34^v) ἐπεί,
aber am Kopf d. Seite die Überschrift von Kan. 20, die dann nicht wieder folgt H
(vgl. 115, 24) 4 ἐν + τῇ P³ 6 τοῦτον HSS 8 συνέδριον αὐτῶν ~ P²
10 ἐγράψατο HM²P¹P² | ἐβουλεύσατο M² 11 τινὲς > V¹P³ 13 τινὲς M²
14 corr. Ltz. 15 ὁρίσαι V¹P³ ὁρίσθαι A¹ ὁρίσασθαι HM²P¹P² 16 ἕκαστος P²
18 πρεσβύτεροι εἴτε διάκονοι εἴτε > P³ 22 βαρύνετε + λέγων M²P¹P² 23 ἐν
πᾶσι > M²P¹P² 25 ὡς > H 27 übers. 'wenn ihr der Mann geraubt ist'
στερουμένης M²P¹P² | σωφροσύνη H | καλὴν] καλὸν H καλεῖν P² καλὴν von
junger Hd. corr. in καλεῖν P³ 28 τὴν > M²P¹P² | μὴ] οὐ A¹

καὶ ἦν ἅπαξ ἀναγνώστης ἢ ψάλτης ἢ λαϊκὸς ὧν ἡγάγετο. καὶ 4
ταῦτα ἔλεγεν ὁ Παφνούτιος ἄπειρος ὧν γάμον διὰ τὸ νηπιόθεν ἐν
ἀσκητηρίοις ἀναστρέφεσθαι αὐτόν. διὸ πεισθεῖς ὁ πᾶς τῶν ἐπισκόπων
σύλλογος τῇ τοῦ ἀνδρὸς συμβουλίᾳ ἀπεσίγησε περὶ τοῦ ζητήματος
5 τούτου, τῇ γνώμῃ καταλείψαντες τῶν βουλομένων κατὰ συμφωνίαν
ἀπέχεσθαι τῆς ἰδίας γαμετῆς.

Ταῦτα ἐπράχθησαν ἐπὶ τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης καὶ οἰκουμένης 5
συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας συναθροισθείσης. Εὐδόκιμος δὲ
καὶ Θεόγνιος καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς Ἀρειανοὶ οὐκ ἐνεγκόντες τὴν τῆς
10 ἄλλοις πίστεως κρατυνθείσαν βεβαίωσιν ἔτι μὴν καὶ τὸν Ἀρειον
ἀναθεματίζειν μὴ ἀνασχόμενοι, φροναθέντες καὶ αὐθις ἐπὶ τούτῳ
ἐξορία ὑπέπεσον ψήφῳ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως καὶ κρίσει τῆς
ἀγίας τῶν ἐπισκόπων συνόδου, ἄλλων ἀντ' αὐτῶν ἐν ταῖς αὐτῶν
παροικίαις καταστάντων ψήφῳ τῆς αὐτῆς συνόδου καὶ τοῦ τῆς
15 ἐκείστου παροικίας κλήρου καὶ λαοῦ. καὶ Ἀμφίων μὲν τὴν τῆς 6
Νικομηδέων ἐκκλησίας ἡγεμονίαν παρέλαβε, Χρῆστος δὲ τὴν αὐτῆς
Νικαίας καὶ ἄλλοι τὰς τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ πάλιν ταῖς
ἐξ ἔθνους χρησάμενοι μηχαναῖς Εὐδόκιμος καὶ Θεόγνιος καὶ τὴν βασιλέως
φιλανθρωπίαν ἐφόδιον ἐξ ἀπάτης εὐρόντες, ἀναπαλάττειν πάλιν καὶ
20 τὴν προτέραν δυναστείαν ἀπολαβεῖν ἐπειρῶντο. καὶ τὰ μὲν τούτων 7
κάκιστα μηχανήματα πάμπολλα ὄντα καὶ πάσης ἀσεβείας ἔμπλεα
τυγχάνοντα πρὸς τὴν Θεοδωρήτου καὶ τῶν λοιπῶν συγγραψάντων
ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοὺς βουλομένους καταμαθεῖν παραπέμψοιμι,
βαδισθ' δὲ ἐγὼ ἐντεῦθεν τῷ λόγῳ ἐπὶ τὰ ἐξῆς, περὶ ὧν ἡ τῶν
25 ἐπισκόπων ἐπέστειλε σύνοδος τοῖς ἀπολειφθεῖσιν ἐπισκόποις καὶ ταῖς
ἐαυτῶν παροικίαις, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ὁ νικηφόρος καὶ πιστότατος
βασιλεὺς εἰς σύστασιν τῆς τε ἐκτεθείσης ἀγιωτάτης πίστεως καὶ τῆς
ἀγίας ἑορτῆς τοῦ πάσχα, εἰς ἔλεγχον δὲ τῶν τῆς ἀσεβείας προ-
στατῶν. ἐπὶ τούτοις γὰρ πᾶσι μεγαλοφυνῶς συγκροτηθείσης τῆς 8
30 συνόδου καὶ θεοπρεπῶς ἐκφωνηθείσης τῆς πίστεως τά τε κατὰ τὴν

15—20 vgl. Thdt. I 20, 11 p. 69. Sozom. I 21, 5

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 ὁ + μέγας V¹P³ | ἄπειροι M² 3 ἀνατρέφεσθαι V¹P³ | πεισθεῖς] προ-
σθεῖς M²P¹P² 4 συμβολῇ H 8 ἀθροισθείσης V¹P³ 9 Θεόγνιος H 12 ἐπέ-
πεσον P² | ψήφῳ — βασιλέως > A¹ | θεοφιλεστάτου + καὶ φιλοχρίστου P²
16 ἐκκλησίαν H | ἡγεμονίαν > H | αὐτῆς A¹ τῆς d. übr. HSS 17 αὐτῷ HV¹P³
αὐτῶν d. übr. HSS 18 Θεόγνιος HP³ 19 ἀναπαλέσαι (so) P¹ + δὲ M²
20 ἀναλαβεῖν M²P¹P² 21 πάμπολα HM²P¹P³ 24 ἐγὼ nach λόγῳ A¹
τὰ] τὸ A¹ 25 ἀπέστειλε V¹P³ 26 ἐαυτῶν] αὐτῶν M²P¹P² αὐτῷ H 28 ἔλεγ-
χον] ἔλεγον M² 28f πρωτοστατῶν V¹P³

ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν τυπώσαντες ἅπαντα οἱ ἅγιοι πατέρες δηλῶσαι πάντα τὰ ὀρισμένα διὰ γραμμάτων πάσαις ταῖς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις ἐσπούδασαν, συνάψαντες καὶ τὰ κατὰ Μελίτιον.

5

Περὶ τοῦ ἀνοσίου Μελίτιον.

- Ἐπειδὴ δὲ καὶ Μελίτιός τις ἐπισκοπῆς χειροτονίας ἡξιωμένος οὐ 34 1
 πρὸ πολλοῦ τῆς Ἀρείου μανίας, διελεγχθεὶς ὑπὸ τοῦ θειοτάτου
 Πέτρου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐπισκόπου, τοῦ καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου
 στέφανον ἀναδησαμένου, καθαιρεθεὶς ὁ αὐτὸς Μελίτιος οὐκ ἔστερξε
 10 τὴν τῆς καθαιρέσεως ψῆφον, ἀλλὰ τὴν τε Θηβαῖδα καὶ τὴν πελά-
 ζουσαν Αἴγυπτον θορύβων καὶ ζάλης ἐνέπλησε, τυραννίδι κατὰ τῆς
 Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου χρώμενος προεδρίας· ἔγραψε δὲ τὸ κοινὸν
 τῆς συνόδου πρὸς τὴν τῶν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν, ἅπερ περὶ τῆς
 τούτου νεωτεροποιίας ἐνομοθέτησεν·
- 15 »Συνοδικὴ ἐπιστολὴ γραφεῖσα τοῖς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν καὶ 2
 Αἴγυπτον καὶ Πεντάπολιν καὶ Λιβύην καὶ ταῖς κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπ’
 οὐρανὸν ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις κλήροις τε καὶ λαοῖς τῆς ὀρθο-
 δόξου πίστεως παρὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ ἁγίας συνόδου· τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ
 θεοῦ χάριτι Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ
 20 Πεντάπολιν καὶ Λιβύην καὶ τοῖς κατὰ τὴν ὑπ’ οὐρανὸν ἀγαπητοῖς
 ἀδελφοῖς, κλήροις τε καὶ λαοῖς ὀρθοδόξοις, οἱ ἐν Νικαίᾳ συναχθέντες
 καὶ τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην σύνοδον συγκροτήσαντες ἐπίσκοποι ἐν
 κυρίῳ χαίρειν.
- Ἐπειδὴ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως 3
 25 Κωνσταντίνου συναγαγόντος ἡμᾶς ἐκ διαφορῶν ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων
 ἡ μεγάλη καὶ ἁγία σύνοδος ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθεῖσα τὰ περὶ τῆς
 ἐκκλησιαστικῆς πίστεως διείληφεν, ἅτινα ἀναγκαῖον ἡμῖν ἐφάνη

6—123, 13 vgl. Socr. I 9, 1—14 p. 57 ff. Thdt I 9. Das Synodalschreiben 15 ff findet sich auch in den Athanas.-HSS (vgl. G. Loeschke im Rh. Mus. 59, 461 ff und Parmentiers Theodorettausgabe S. 38), und bis 122, 27 lateinisch S. Leonis opera III 587 f A¹H V¹P³ M²P¹P²

4 u. 5. Μελίτιον M²P¹P² 5 περὶ Μελίτιον τοῦ ἀνοσίου (am Rand) H
 6 ἐπεὶ HV¹P³ 7 διελεγχθεὶς H 8 τοῦ¹ > P² 9 ἔστερξε] ἔσπεξε A¹ ἐδέξατο H
 11 τυραννίδος HP³ 12 προεδρίας] παρρησίας P² | δέ] δει (so) A¹ δὴ Klosterm.
 14 νεωτερίας V¹ νεοτεροποιίας P³ | ἐνομοθέτησεν V¹ 16 f τῆς . . . ἁγίας . . . ἐκκλη-
 σίας A¹ 18 Νικαίᾳ P³ | συνόδου + τῶν τριακοσίων ἐπισκόπων M²P¹P² + τῶν
 τ ἐπ. V¹ + τῶν τῶν ἐπ. P³ | ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος steht vor τῇ ἁγίᾳ etc.
 M²P¹P²V¹P³ (vgl. G. Loeschke a. a. O. 464) | μεγάλῃ + τοῦ H 21 λαοῖς]
 τοῖς H | συναχθέντες — 22 μεγάλῃν > P³ 24 θεοῦ] χριστοῦ V¹P³

- >ἀποσταλῆναι παρ' ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς διὰ γραμμάτων, ἵνα εἰδέναι ἔχοιτε,
 >τίνα μὲν ἐκινήθη καὶ ἐξητάσθῃ, τίνα δὲ ἔδοξε καὶ ἐκρατύνθῃ· πρῶτον
 >μὲν οὖν ἀπάντων ἐξητάσθῃ τὰ κατὰ τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν παρανο-
 >μίαν Ἀρείου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ὑπὸ παρουσίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου
 5 >βασιλέως ἡμῶν Κωνσταντίνου. καὶ παμψηφί ἔδοξεν ἀναθεματι- 4
 >σθῆναι αὐτὸν καὶ τὴν ἀσεβῆ αὐτοῦ δόξαν καὶ τὰ ῥήματα καὶ τὰ
 >ροήματα αὐτοῦ τὰ βλάσφημα οἷς ἐκέχρητο βλασφημῶν τὸν υἱὸν
 >τοῦ θεοῦ, λέγων ἔξ οὐκ ὄντων εἶναι καὶ πρὶν γεννηθῆναι μὴ εἶναι
 >καὶ ἦν πότε ὅτε οὐκ ἦν καὶ ἀντεξουσίουτι κακίας καὶ ἀρετῆς
 10 >δεκτικὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ λέγοντος καὶ κτίσμα ὀνομάζοντος καὶ
 >ποίημα. ταῦτα πάντα ἀνεθεμάτισεν ἡ ἁγία σύνοδος, οὐδὲ ὅσον 5
 >ἀκούσαι τῆς ἀσεβοῦς δόξης καὶ τῆς ἀποροίας καὶ τῶν βλασφημῶν
 >ῥημάτων αὐτοῦ ἀνασχομένη. καὶ τὰ μὲν κατ' ἐκείνον οἷον τέλους
 >τετύχηκε πάντως ἢ ἀκηκόατε ἢ ἀκούσεσθε, ἵνα μὴ δόξωμεν
 15 >ἐπεμβαίνειν ἀνδρὶ δι' οἰκείαν ἁμαρτίαν ἄξια τὰπίχειρα κομισα-
 >μένῳ. τοσοῦτον δὲ ἴσχυσεν αὐτοῦ ἡ ἀσέβεια, ὥς καὶ παραπολεῖαι 6
 >Θεωνᾶν τὸν ἀπὸ Μαρμαριζῆς καὶ Σεκοῦνδον τὸν ἀπὸ Πτολεμαίδος·
 >τῶν γὰρ αὐτῶν καὶ κείνοι σὺν τοῖς ἄλλοις τετυχήκασιν.
 >Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τοῦ θεοῦ χάρις τῆς μὲν κακοδοξίας ἐκείνης καὶ
 20 >τῆς βλασφημίας καὶ τῶν προσώπων τῶν τολμησάντων διάστασιν καὶ
 >διαίρεσιν ποιήσασθαι τοῦ εἰρηνευομένου ἄνωθεν λαοῦ ἡλευθέρωσε
 >τὴν Αἴγυπτον, ἐλείπετο δὲ τὸ κατὰ τὴν προπέτειαν Μελιτίου καὶ
 >τῶν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντων, καὶ περὶ τοῦτου τοῦ μέρους ἃ
 >ἔδοξε τῇ συνόδῳ ἐμφανίζομεν ὑμῖν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί. ἔδοξεν 7
 25 >οὖν Μελίτιον μὲν φιλανθρωπότερον κινήσειν τῆς συνόδου (κατὰ
 >γὰρ τὸν ἀκριβῆ λόγον οὐδεμιᾶς συγγνώμης ἄξιος ἦν) μένειν ἐν τῇ
 >αὐτοῦ πόλει καὶ μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχειν μήτε χειροτονεῖν μήτε
 >χειρίζειν μήτε χειροθετεῖν μήτε ἐν χώρᾳ μήτε ἐν πόλει ἐτέρᾳ
 >φαινέσθαι ταύτης τῆς προφάσεως ἔνεκα, ψιλὸν δὲ τὸ ὄνομα τῆς
 30 >τιμῆς κεκτῆσθαι. τοὺς δὲ ὑπ' αὐτοῦ κατασταθέντας μυστικωτέρας 8

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 ἀπάντων > P² | τὴν² > V¹P³ 4 ἐπὶ A¹H ἐπὶ d. übr. HSS 5 βα-
 σιλέως > P³ | ἔδοξαν V¹P³ 5f ἀναθεματίζειν HM²P¹P² 8 θεοῦ + καὶ P¹,
 Rasur M², nachträglich eingefügt P² | καὶ πρὶν — εἶναι > P² 10 δεκτι-
 κὸν > P² 10f ὀνομάζοντος καὶ ποίημα > P³ 13 ἐκείνον M²P¹P² | τέλους
 > A¹ (aber von späterer Hd. nach τετύχηκε Z. 14 nachgetragen) 14 ἀκηκόετε H
 16 ἴσχυσε δὲ (δ corr. aus ν) ∞ H | ἡ > P³ | ὥς > P¹ 17 βαρβαρικῆς V¹
 20 τῆς > M²P¹P²V¹P³ 21 εἰρηνευομένου] εἰρημένου M²P¹P² 22 δὲ + καὶ H
 24 ἡμῖν HV¹ 25 Μελίτιον] βέλτιον V¹P³ | μὲν > P²

>χειροτομία βεβαιωθέντας κοινωνηθῆναι ἐπὶ τούτοις ἐφ' ᾧ τε ἔχειν
 >μὲν αὐτοὺς τὴν τιμὴν καὶ λειτουργεῖν, δευτέρους δὲ εἶναι ἐξάπαντος
 >πάντων τῶν ἐν ἐκάστη παροικίᾳ καὶ ἐκκλησίᾳ ἐξεταζομένων τῶν
 >ὑπὸ τὸν τιμιώτατον καὶ συλλειτουργὸν ἡμῶν Ἀλέξανδρον προχει-
 5 >ρισμένων. ὥς τούτοις μὲν μηδεμίαν ἐξουσίαν εἶναι τοὺς ἀρέσκοντας
 >αὐτοῖς προχειρίζεσθαι ἢ ὑποβάλλειν ὀνόματα ἢ ὅλως ποιεῖν τι χωρὶς
 >γνώμης τοῦ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου
 >τῶν ὑπὸ Ἀλέξανδρον τελούντων, τὸν ὁσιώτατον συλλειτουργὸν
 >ἡμῶν. τοὺς δὲ χάριτι θεοῦ καὶ εὐχαῖς ὑμετέραις ἐν μηδενὶ σχίσ- 9
 10 >ματι εὐρεθέντας, ἀλλὰ ἀκηλιδῶτους ἐν τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ
 >ἐκκλησίᾳ ὄντας ἐξουσίαν ἔχειν καὶ προχειρίζεσθαι καὶ ὀνόματα ἐπι-
 >λέγεσθαι τῶν ἀξίων τοῦ κλήρου καὶ ὅλως πάντα ποιεῖν καὶ κατὰ
 >νόμον καὶ θεσμὸν τὸν ἐκκλησιαστικόν. εἰ δέ τινα συμβαίῃ ἀνα- 10
 >παύσασθαι τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τηριζομένων προσαναβαίνειν εἰς τὴν
 15 >τιμὴν τοῦ τετελευτηκότος τοὺς ἄρτι προσληφθέντας μόνον εἰ ἀξιοί
 >φαίνονται καὶ ὁ λαὸς αἰροῖτο συνεπιψηφίζοντας αὐτοῦ καὶ ἐπι-
 >σφραγίζοντας τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου. τοῦτο δὲ τοῖς 11
 >μὲν ἄλλοις ἅπασι συνεχωρήθη· ἐπὶ δὲ τοῦ Μελιτίου προσώπου
 >οὐκ ἐτί τὰ αὐτὰ ἔδοξε διὰ τὴν ἀνέκαθεν αὐτοῦ ἀταξίαν καὶ διὰ τὸ
 20 >πρόχειρον καὶ προπετὲς τῆς γνώμης, ἵνα μηδεμία ἐξουσία ἢ αὐθεντία
 >αὐτῷ δοθῇ, ἀνθρώπων δυναμένων πάλιν τὰς αὐτὰς ἀταξίας ἐμ-
 >ποιῆσαι. ταῦτά ἐστι τὰ ἐξαίρετα καὶ διαφέροντα Αἰγύπτῳ καὶ τῇ 12
 >ἀγιωτάτῃ Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίᾳ. εἰ δέ τι ἄλλο ἢ ἐκανονίσθη ἢ
 >ἐδογματίσθη συμπρόντος τοῦ κυρίου καὶ τιμιωτάτου συλλειτουργοῦ
 25 >καὶ ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἀλεξανδρου, αὐτὸς παρὼν ἀκριβέστερον ἀνοίσει
 >ταῦτα πρὸς ὑμᾶς, ἅτε δὴ καὶ κύριος καὶ κοινωνὸς τῶν γεγενημένων
 >τυγχάνων. 13

>Εὐαγγελιζόμεθα δὲ ὑμᾶς καὶ περὶ τῆς συμφωνίας τοῦ ἀγιω-
 >τάτου πάσχα, ὅτι ὑμετέραις εὐχαῖς κατορθώθη καὶ τοῦτο τὸ
 30 >μέρος, ὥστε πάντας τοὺς ἐν τῇ ἐώᾳ ἀδελφούς, τοὺς μετὰ τῶν

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 μὲν > A¹ 3 τῶν²] τὸν V¹ 4 τιμιώτατον + ἡμῶν H 5 μηδεμίαν]
 οὐδὲ μίαν P² | ἐξουσίαν > V¹ 6 ὀνόματα V¹P³ ὀνόματι A¹HM²P¹P² 8 ἀλε-
 ξάνδρον H 9 ἡμετέρας H 9f σχήματι P¹V¹P³ (wo aber von späterer Hd.
 corr. in σχίσματι, σχίσματι aber ἰσμάτι auf Rasur M² 10 ἀλλὰ + καὶ P²
 + καὶ V¹ 15 προσληφθέντας HM²P¹P² Soer. Thdt. προσληφθέντας A¹ προ-
 λεηφθέντας V¹P³ 24 κυρίου A¹ κυροῦ HM²P¹P²V¹P³ 26 τῶν γεγενημένων]
 ἡμῶν M²P¹ ἡμῶν (aber statt v ursprüngl. η) P² 28f ἁγίου V¹P³ 29 κατορθώθη
 HM²P¹P²

>Ιουδαίων τὸ πρότερον ποιοῦντας, συμφώνως Ῥωμαίοις καὶ ὑμῖν καὶ
 >πᾶσιν ἡμῖν τοῖς ἐξ ἀρχαίου μεθ' ὑμῶν φυλάσσονσι τὸ πάσχα ἐκ τοῦ
 >δεῦρο ἄγειν τὴν αὐτὴν ἀγιωτάτην ἐορτὴν τοῦ πάσχα. χαίροντες 14
 >οὖν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι καὶ ἐπὶ τῇ κοινῇ εἰρήνῃ καὶ συμφωνίᾳ,
 5 >καὶ ἐπὶ τῷ πᾶσαν ἀφῆσιν ἐκκοπῆναι, ἀποδέξασθε μὲν μετὰ μεζονος
 >τιμῆς καὶ πλείονος ἀγάπης τὸν συλλειτουργὸν ἡμῶν, ὑμῶν δὲ ἐπί-
 >σκοπον Ἀλέξανδρον τὸν εὐφράναντα ἡμᾶς τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ καὶ
 >ἐν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ τοσοῦτον πόνον ὑποστάντα ὑπὲρ τοῦ εἰρήνην
 >γενέσθαι παρὰ τε ὑμῖν καὶ πᾶσιν. εὐχέσθε δὲ καὶ περὶ ἡμῶν ἀπάντων,
 10 ἵνα τὰ καλῶς ἔχειν δόξατα, ταῦτα βέβαια μένοι κατ' εὐδοκίαν
 >γεγενημένα ὡς πιστεύομεν διὰ τοῦ παντοκράτορος θεοῦ καὶ τοῦ
 >μονογενοῦς υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ τοῦ
 >ἀγίου πνεύματος, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

15 >Εγκύκλιος ἐπιστολὴ γραφεῖσα παρὰ Εὐσεβίου ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς ἐν
 >Παλαιστίνῃ.

>Τὰ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως πραγματευθέντα κατὰ τὴν 35 1
 >μεγάλην σύνοδον τὴν ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθεῖσαν εἰκὸς μὲν ὑμᾶς,
 >ἀγαπητοί, καὶ ἄλλοθεν μεμαθηγένοι, τῆς φήμης προτρέχειν εἰσθινίας
 >τὸν περὶ τῶν πραττομένων [πραγμάτων] ἀληθῆ λόγον. ἀλλ' ἵνα μὴ
 20 >ἐκ τοιαύτης ἀκοῆς τὰ τῆς ἀληθείας ἑτεροίως ὑμῖν ἀπαγγέλληται,
 >ἀναγκαίως διεπεμφάμεθα ὑμῖν πρῶτον μὲν τὴν ὑφ' ἡμῶν προτε-
 >θεῖσαν περὶ τῆς πίστεως γραφὴν, ἔπειτα δὲ τὴν δευτέραν, ἣν ταῖς
 >ἡμετέραις φωναῖς προσθήκας ἐπιβαλόντες ἐκδεδώκασι. τὸ μὲν οὖν
 >παρ' ἡμῶν γράμμα ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου ἡμῶν βασιλέως 2
 25 >ἀναγνωσθὲν εὖ τε ἔχειν καὶ δοκίμως ἀποφανθὲν τοῦτον ἔχει τὸν
 >τρόπον·

>Ἦ ὑφ' ἡμῶν ἐκτεθεῖσα πίστις. καθὼς παρελάβομεν παρὰ τῶν
 >πρὸ ἡμῶν ἐπισκόπων καὶ ἐν τῇ πρώτῃ κατηχήσει καὶ ὅτε τὸ λουτρόν 3
 >ἐλαμβάνομεν καὶ καθὼς ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν μεμαθήκαμεν καὶ
 30 >ὥς ἐν τῷ πρεσβυτερίῳ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπισκοπῇ πιστεύομέν τε καὶ

14—S. 127, 26 vgl. Socr. IS, 35—54p. 48 ff. Athanas. (Montfaucon) I 238. Thdt. I 12
 p. 48 ff

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 ὑμῖν corr. von 1. Hd. aus ἡμῖν A¹ 5 ἀποδέξασθαι M²P³ 8 τῇ > M²
 9 περὶ] ὑπὲρ M²P¹P² 10 ἔχειν] ἄγειν P³ 11 διὰ] παρὰ P²V¹P³ 12 τοῦ κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ~ V¹P³ 14 ἐπισκόπον > H 19 corr. nach Socr. Thdt.
 20 ἡμῖν A¹ 21 ἰφ'] ἐφ' P³ 21 f προτεθεῖσαν A¹P³ προταθεῖσαν HM²P¹P²V¹
 Thdt. 23 ἐπιβάλλοντες A¹ ἐπιβαλλόντες (so!) V¹ (Thdt.-Überlieferung gespalten)
 29 καὶ > P² (vgl. Thdt.)

>ἐδιδάσκομεν, οὕτω καὶ νῦν πιστεύοντες τὴν ἡμετέραν πίστιν ὑμῖν
>προσαναφέρομεν. ἔστι δὲ αὕτη·

- >Πιστεύομεν εἰς ἓνα θεόν, πατέρα παντοκράτορα, τὸν τῶν 4
>ἀπάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν· καὶ εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν
5 >Χριστόν, τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, ζῶν
>ἐκ ζωῆς, υἱὸν μονογενῆ, πρωτότοκον πάσης κτίσεως, πρὸ πάντων
>τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς γεγεννημένον, δι' οὗ καὶ ἐγένετο τὰ
>πάντα, τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθέντα καὶ ἐν ἀνθρώποις
>πολιτευσάμενον καὶ παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ
10 >ἀνελθόντα πρὸς τὸν πατέρα καὶ ἥξοντα πάλιν ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας
>καὶ νεκρούς. πιστεύομεν καὶ εἰς ἓν πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς πνεῦμα
>ἅγιον, καθὼς καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἀποστέλλων εἰς τὸ κήρυγμα τοὺς 5
>ἐκ τοῦ μαθητᾶς εἶπε· >πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ
>ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ
15 >υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, περὶ ᾧ καὶ διαβεβαιούμεθα οὐ-
>τως ἔχειν καὶ οὕτω φρονεῖν καὶ πάλιν οὕτως ἐσχηκεῖν καὶ μέχρι
>θανάτου ὑπὲρ ταύτης ἐνίστασθαι τῆς πίστεως, ἀναθεματίζοντες
>πᾶσαν ἄθεον αἵρεσιν· ταῦτα ἀπὸ καρδίας καὶ ψυχῆς πάντοτε πεφρο- 6
>νηκεῖναι, ἐξ οὗπερ ἴσμεν ἐκινεῖν, καὶ νῦν φρονεῖν τε καὶ λέγειν ἐξ
20 >ἀληθείας ἐπὶ τοῦ θεοῦ τοῦ παντοκράτορος καὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν
>Ἰησοῦ Χριστοῦ μαρτυρούμεθα, δεικνύναι ἔχοντες καὶ δι' ἀποδείξεων
>καὶ πείθειν ὑμᾶς, ὅτι καὶ τοὺς παρεληλυθότας χρόνους οὕτως ἐπι-
>στεύομέν τε καὶ ἐκηρύσσομεν.

- >Ταύτης ὅφ' ἡμῶν ἐκτεθείσης τῆς πίστεως οὐδενὶ παρῆν ἀντι- 7
25 >λογίας τόπος. ἀλλ' αὐτός τε πρῶτος ὁ θεοφιλέστατος ἡμῶν βασιλεὺς
>ὁρθότατα περιέχειν αὐτὴν ἐμαρτύρησεν οὕτω τε καὶ ἐκινεῖν
>συνωμολόγησε, καὶ ταύτη τοὺς πάντας συγκατατίθεσθαι ὑπογράφειν
>τε τοῖς δόγμασι καὶ συμφωνεῖν τούτοις αὐτοῖς παρεκελεύετο, ἐνός

13 Matth. 28, 19

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 προσαναφέρομεν Socr. Thdt. 9 ἡμέρᾳ > P² 10 καὶ vor ἥξοντα
nachträgl. eingefügt P² 11 καὶ² > H | ἅγιον¹ + τούτων ἕκαστον εἶναι καὶ
ἐπάρχειν πιστεύοντες, πατέρα ἀληθῶς πατέρα καὶ υἱὸν ἀληθῶς υἱὸν καὶ πνεῦμα
ἅγιον M²P¹P² nach Thdt. oder Socr. 16 ἔχειν — οὕτως > P³ | πάλιν] πάλαι
Athanas. Socr. cod. A 18 πάντως P³ πάντα Socr. > Thdt. 19 ἴσμεν]
ἴωμεν V¹ ἴωμεν, aber am Rand von späterer Hd. ἴσμεν und von einer andern
ἐγνωμεν P³ 21 μαρτυρούμεθα A¹ μαρτυροῦμεθα H | δι' ἐξ A¹ 22 καὶ¹
> A¹ 25 τόπος] τίπος H | πρῶτος > P²

>μόνον προσεγγραφέντος ῥήματος τοῦ ὁμοουσίου, ὃ καὶ αὐτὸ ἡρμή-
 >νευσε, λέγων, ὅτι μὴ κατὰ τὰ τῶν σωματίων πίδαη λέγοιτο τῷ πατρὶ
 >ὁμοούσιος οὔτε κατὰ διαίρεσιν οὔτε κατὰ τινα ἀποτομὴν ἐκ τοῦ
 >πατρὸς ὑποστῆναι· μηδὲ γὰρ δύνασθαι τὴν αὐλὸν καὶ νοερὰν καὶ
 5 >ἄσώματον φύσιν σωματικόν τι πάθος ὑφίστασθαι, θείοις δὲ καὶ
 >ἀπορρήτοις λόγοις προσήκειν τὰ τοιαῦτα νοεῖν. καὶ ὁ μὲν σοφώτα-
 >τος ἡμῶν καὶ εὐσεβέστατος βασιλεὺς τὰ τοιάδε ἐφιλοσόφει, οἱ δὲ
 >προφάσει τῆς τοῦ ὁμοουσίου προσδήκης τήνδε τὴν γραφὴν πε-
 >ποιήκασιν.

10 >Ἡ ἐν τῇ συνόδῳ ὑπαγορευθεῖσα πίστις.

>Πιστεύομεν εἰς ἓνα θεόν, πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν 8
 >τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν· καὶ εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν
 >υἱὸν τοῦ θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μονογενῆ, τοῦτ' ἔστιν ἐκ
 >τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινὸν
 15 >ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ,
 >οὃ οὐ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ· τὸν δι'
 >ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα
 >καὶ σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα, ταφέντα καὶ ἀναστάντα
 >τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς, ἐρχόμενον κρῖναι
 20 >ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα. τοὺς δὲ λέγοντας »ἦν
 >ποτε ὅτε οὐκ ἦν« καὶ »πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν« καὶ ὅτι »ἐξ οὐκ ὄν-
 >των ἐγένετο« ἢ ἐξ ἐτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι ἢ
 >κτιστὸν ἢ τρεπτὸν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἀναθεματίζει ἡ
 >ἀποστολικὴ καὶ καθολικὴ ἐκκλησία.

25 >Καὶ δὴ ταύτης τῆς γραφῆς ὑπ' αὐτῶν ὑπαγορευθείσης, ὅπως 9
 >εἴρηται αὐτοῖς τὸ »ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς« καὶ τὸ »τῷ πατρὶ
 >ὁμοούσιον«, οὐκ ἀνεξέταστον αὐτοῖς κατελιμπάνομεν. ἐπερωτήσασι
 >τοιγαροῦν καὶ ἀποκρίσεις ἐντεῦθεν ἀνεκινοῦντο, ἐβασανίζε τε ὁ λόγος
 >τὴν δianoian τῶν εἰρημένων. καὶ δὴ τὸ »ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς«

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1f ἡρμήνευσε A¹ 2 σωματίων] ἄσωμάτων H 3 vor διαίρεσιν ist τὴν
 zugefügt P² | τοῦ > H 5 δὲ] τε A¹ 6 προσήκει HM²P¹P² (Thdt. codd. AHN)
 11 πιστεύω A¹H 16 καὶ + τὰ V¹P³ 21 καὶ πρὶν — ἦν > M²P¹P² |
 γεννηθῆναι] γενέσθαι V¹ 22f ἢ κτιστὸν > H Thdt. 23 τὸν τοῦ θεοῦ
 υἱὸν ~ M² 24 καθολικὴ + ἁγία HM²P¹P² 27 κατελιμπάνομεν A¹M²P¹P²
 (vgl. Thdt.) καταλιμπάνομεν HV¹ καταλαμβάνομεν P³ | ἐπερωτήσεις Athan.
 Socr. ἐρωτήσεις Thdt. 28 καὶ βασανίζε (= βασανίζετο), aber eine spätere Hd.
 hat ε vorgesetzt P³

- >ὁμολογεῖτο πρὸς αὐτῶν δηλωτικὸν εἶναι τοῦ ἐκ μὲν τοῦ πατρὸς
 >εἶναι, οὐ μὴν ὥς μέρος ὑπάρχειν τοῦ πατρὸς. ταύτῃ δὲ καὶ ἡμῖν 10
 >ἐδόκει καλῶς ἔχειν συγκατατίθεσθαι τῇ διανοίᾳ, τῆς εὐσεβοῦς δι-
 >δασκαλίας ὑπαγορευούσης ἐκ τοῦ πατρὸς εἶναι τὸν υἱόν, οὐ μὴν
 5 >μέρος αὐτοῦ τῆς οὐσίας τυγχάνειν. διόπερ τῇ διανοίᾳ καὶ αὐτοὶ
 >συνετιθέμεθα, οὐδὲ τὴν φωνὴν παραιτούμενοι, τοῦ τῆς εἰρήνης σκο-
 >ποῦ πρὸ ὀφθαλμῶν ἡμῖν κειμένου καὶ τοῦ μὴ τῆς ὀρθῆς ἐκπεσεῖν
 >διανοίας.
 >Κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τὸ >γεννηθέντα καὶ οὐ ποιηθέντα κατε- 11
 10 >δεξιόμεθα. ἐπειδὴ τὸ ποιηθὲν κοινὸν ἔφασκον εἶναι πρόσρημα τῶν
 >λοιπῶν κτισμάτων τῶν διὰ τοῦ υἱοῦ γενομένων, ὧν οὐδὲν ὅμοιον
 >ἔχειν τὸν υἱόν. διὸ δὴ μὴ εἶναι αὐτὸν ποίημα τοῖς δι' αὐτοῦ γενο-
 >μένοις ἐμφερές, κρείττονος δὲ ἢ κατὰ πᾶν ποίημα τυγχάνειν οὐσίας,
 >ἣν ἐκ τοῦ πατρὸς γεγεννησθαι τὰ θεῖα διδάσκει λόγια, τοῦ τρόπου
 15 >τῆς γεννήσεως ἀνεκφράστου καὶ ἀνεπιλογίστου πάσῃ γεννητῇ φύσει
 >τυγχάνοντος.
 >Οὗτος δὲ καὶ τὸ ὁμοούσιον εἶναι τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν ἐξεταζό- 12
 >μενος ὁ λόγος συνίστη, οὐ κατὰ τὸν τῶν σωμάτων τρόπον, οὐδὲ
 >τοῖς θνητοῖς ξόοις παραπλησίως· οὔτε γὰρ κατὰ διαίρεσιν τῆς οὐ-
 20 >σίας οὔτε κατὰ ἀποτομήν, ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τι πάθος ἢ τροπὴν ἢ
 >ἀλλοίωσιν τῆς τοῦ πατρὸς δυνάμεως. τούτων γὰρ πάντων ἄλλο-
 >τρίαν εἶναι τὴν ἀγέννητον τοῦ πατρὸς φύσιν· παραστατικὸν δὲ εἶναι 13
 >τὸ ὁμοούσιον τῷ πατρὶ τοῦ μηδεμίαν ἐμφέρειαν πρὸς τὰ γενητὰ
 >κτίσματα τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ γέρειν, μόνον δὲ τῷ πατρὶ τῷ γεγεννη-
 25 >κότη κατὰ πάντα τρόπον ἀφωμοιωσθαι καὶ μὴ εἶναι ἐξ ἑτέρας τινὸς
 >ὑποστάσεως τε καὶ οὐσίας ἀλλ' ἐκ τοῦ πατρὸς. ᾧ καὶ αὐτὸ τοῦτον
 >ἐρμηνευθέντι τὸν τρόπον καλῶς ἔχειν ἐφάνη συγκαταθέσθαι· ἐπεὶ
 >καὶ τῶν παλαιῶν τινας λόγιους καὶ ἐπιφανεῖς ἐπισκόπους καὶ συγ-
 >γραφέας ἔγνωμεν ἐπὶ τῆς τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ θεολογίας τῷ τοῦ
 30 >ὁμοουσίου χρησαμένους ὀνόματι· ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς ἐκτε- 14
 >θείσης εἰρήσθω πίστεως ἢ συνεφωνήσαμεν οἱ πάντες οὐκ ἀνεξέτα-

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 μὲν fehlt im Text, steht aber am Rand V¹ | τοῦ² > H 6 συνετιθέμεθα
 HM²P¹P² Socr., Thdt.-HSS außer A 7 ὀφθαλμοῦ H 9 καὶ² > H 10 τὸ + οὐ H
 13 κρείττον A¹ κρείττων H 15 γεννητῇ HM²P¹P² und die Mehrzahl der Thdt.-HSS
 18 συνίστησιν M²P¹P² (die Thdt.-Überlieferung gespalten) 23 τοῦ corr. aus τὸ
 A¹ (vgl. Thdt.) τὸ d. übr. HSS | γεννητὰ M²P¹P² 25 ἀφωμοιωσθαι H ἀφω-
 μοιωσθαι V¹P³ (vgl. Thdt.) 26 αὐτῷ H Socr., Thdt.-HSS außer L | τοῦτο
 M² 27 συγκατατίθεσθαι M²P¹P² Thdt.

>στως, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀποδοθείσας διανοίας ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θεοφιλε-
>στάτου βασιλέως ἐξετασθείσας καὶ τοῖς εἰρημένοις λογισμοῖς συνομο-
>λογηθείσας.

>Καὶ τὸν ἀναθεματισμὸν δὲ τὸν μετὰ τὴν πίστιν πρὸς αὐτῶν 15
5 >ἐκτεθέντα ἄλυπον εἶναι ἡγησάμεθα διὰ τὸ ἀπειργεῖν ἀγράφους χρῆσθαι
>φωναῖς, δι' αἷς σχεδὸν ἢ πᾶσα γέγονε σύγχυσις καὶ ἀκαταστασία τῆς
>ἐκκλησίας. μηδεμιᾶς γούν θεοπνεύστου γραφῆς τῷ >ἐξ οὐκ ὄντων
>καὶ τῷ >ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν καὶ τοῖς ἐξῆς ἐπιλεγομένοις κεκοιμέ-
>νης, οὐκ εὐλογον ἐφάνη ταῦτα λέγειν καὶ διδάσκειν. ᾧ καὶ αὐτῷ 16
10 >καλῶς δόξαντι συνεθέμεθα. ἐπεὶ μὴδὲ ἐν τῷ πρὸ τούτου χρόνῳ
>τούτοις εἰσώθαμεν συγχρῆσθαι τοῖς ῥήμασι.

>Ἐτι μὴν τὸ ἀναθεματίζεσθαι τὸ >πρὸ τοῦ γεννηθῆναι οὐκ ἦν
>οὐκ ἄτοπον ἐνομίσθῃ τῷ παρὰ πᾶσιν ὁμολογείσθαι εἶναι αὐτὸν υἱὸν
>τοῦ θεοῦ πρὸ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως. ἥδη δὲ ὁ θεοφιλέστα- 17
15 >τος ἡμῶν βασιλεὺς καὶ αὐτὸς τῷ λόγῳ κατεσκεύαζεν. ὥς καὶ κατὰ
>τὴν ἔνθεον αὐτοῦ γέννησιν τὴν πρὸ πάντων αἰώνων εἶναι αὐτόν.
>ἐπεὶ καὶ πρὶν ἐνεργεῖν γεννηθῆναι, δυνάμει ἦν ἐν τῷ πατρὶ ἀγεννή-
>τως, ὄντος τοῦ πατρὸς αἰὶ πατρὸς ὥς καὶ βασιλέως αἰὶ καὶ σωτῆρος
>αἰὶ δυνάμει πάντα ὄντος, αἰὶ τε κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχον- 18
20 >τος. ταῦτα ὑμῖν ἀναγκαίως διεπεμφάμεθα, ἀγαπητοί, τὸ κεκοιμέ- 18
>νον τῆς ἡμετέρας ἐξετάσεώς τε καὶ συγκαταθέσεως φανερὸν ὑμῖν
>καθιστῶντες, καὶ ὥς εὐλόγως τότε μὲν καὶ μέχρις ἐστιάτης ὥρας
>ἐνιστάμεθα, ὅτε ἡμῖν τὰ ἑτεροίως γραφέντα προσέκοπτε, τότε δὲ
>ἀφιλονείκως τὰ μὴ λυποῦντα κατεδεξάμεθα, ὅτε ἡμῖν εὐγνωμόνως
25 >τῶν λόγων ἐξετάζουσι τὴν διάνοιαν ἐφάνη συντρέχειν τοῖς ὑφ' ἡμῶν
>αὐτῶν ἐν τῇ προεκτεθείσῃ πίστει ὁμολογημένοις.

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2f καὶ — συνομολογηθείσας > A¹HP³ 5 ἄλυπον A¹HV¹P³ Athan. Soer.
ἄλυτον M²P¹P² Soer. cod. T δεκτὸν Thdt. 7. S τῷ A¹ corr. aus τό, τὸ HM²P¹P²
V¹P³ 9 αὐτῷ αὐτὸς A¹ 11 συγχρησθῆναι A¹H χρῆσθαι V¹ 13 πᾶσιν]
πάντων A¹ 14 θεοῦ + καὶ H 16 Am Rand von späterer Hd. ζήτησον περὶ
τούτου, οὐ γὰρ δοκεῖ ἔχειν ὀρθῶς M². Am Rand wohl sicher von 1. Hd. ζῆ.
ζῆτι περὶ τούτου· οὐδὲ γὰρ δοκεῖ ἔχειν καλῶς P². Entsprechende, nur längere
und z. T. schwer lesbare Randbemerkungen dogmatischen Inhalts in A¹ und H
19 πάντων A¹ | ὄντως P² | τὰ nachträgl. von 2. Hd. eingefügt M² > V¹
αὐτὰ] αὐτοῦ P³ 20f κεκοιμένον A¹ 21 τε > A¹ Thdt. SDL | ὑμῖν]
ἡμῖν H 22 τότε] ποτὲ M² 23 ἡμῖν] μὴν H 23 τὰ ἑτεροίως — 24 ἡμῖν
> V¹ | τότε δὲ] τε καὶ H 26 ὁμολογησάμενοις A¹ ὁμολογησάμενοις H

Ἀσπαζόμεθα ὑμᾶς σὺν τῇ παρ' ὑμῖν ἀδελφότητι. ἐρρωσθαι ὑμᾶς
ἐν κυρίῳ εὐχόμεθα, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι.

Νικητὴς Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστὸς ἐπισκόποις καὶ λαοῖς.

- Τοὺς πονηροὺς καὶ ἀσεβεῖς μιμησάμενος Ἄρειος δίκαιός ἐστι 36 1
5 τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ὑπέχειν ἀτιμίαν. ὥσπερ τοίνυν Πορφύριος ὁ
τῆς θεοσεβείας ἐχθρὸς συντάγματα ἅττα παράνομα κατὰ τῆς θρη-
σκευίας συστησάμενος ἄξιον εὖρατο μισθόν, καὶ τοιοῦτον ὥστε ἐπο-
νείδιστον μὲν αὐτὸν πρὸς τὸν ἐξῆς γενέσθαι χρόνον καὶ πλείστης
ἀναπλησθῆναι κακοδοξίας, ἀφανισθῆναι δὲ τὰ ἀσεβῆ αὐτοῦ συγγράμ-
10 ματα, οὕτω καὶ νῦν ἔδοξεν Ἀρείον τε καὶ τοὺς αὐτῷ ὁμογνώμονας
Πορφυριανοὺς μὲν καλεῖσθαι, ἢ ὥνπερ τοὺς τρόπους μεμίμηται,
τούτων ἕχουσι καὶ τὴν προσηγορίαν· πρὸς δὲ τούτῳ καὶ εἰ τι σύγ-
γραμμα ὑπὸ Ἀρείου συντεταγμένον εὐρίσχοιτο, τοῦτο πυρὶ παραδί-
δοσθαι, ἵνα μὴ μόνον τὰ φανῶν αὐτοῦ τῆς διδασκαλίας ἀφανισθῇ,
15 ἀλλὰ μηδὲ ὑπόμνημα αὐτοῦ ὅλως ὑπολείποιτο. ἐκείνο μέντοι 2
προαγορεύω, ὡς εἰ τις σύγγραμμα ὑπὸ Ἀρείου συνταγὴν φωραθῇ
κρύψας καὶ μὴ εὐθέως προσενεγκὼν καὶ πυρὶ καταναλώσας, τούτῳ
θάνατος ἔσται ζημία. παραχρῆμα γὰρ ἀλὸς ἐπὶ τούτῳ κεφαλῆς
ὑποστήσεται τιμωρίαν. ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξει, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.
20 Καὶ ἄλλας δὲ ἐπιστολὰς ὁ βασιλεὺς κατὰ Ἀρείον καὶ τῶν 3
ὁμοδόξων αὐτοῦ πανηγυρικώτερον γράφας πανταχοῦ κατὰ πόλιν
προέθιγεν.

Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Ἀλεξανδρεῖς κατὰ Ἀρείον καὶ
πρὸς πάντας ὁρθοδόξους.

- Κωνσταντῖνος Σεβαστὸς τῇ καθολικῇ Ἀλεξανδρείῳ καὶ πάντων 37 1
τῶν ὁρθοδόξων ἐκκλησίᾳ· χαίρετε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί.

3—19 vgl. Socr. I 9, 30f p. 69 — 20—22 vgl. Socr. I 9, 64 p. 85 — 25—
S. 130, 6 vgl. Socr. I 9, 17—25 p. 64. Der Brief ist auch in den Athanas.-HSS
überliefert (vgl. Rh. Mus. LIX, 459). Die im Auftrag Justinians angefertigte latei-
nische Übersetzung liegt in Photographie nach cod. Paris. Lat. 1682 (= Lat.) vor

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 ὑμῖν] ἡμῖν H 3 λαοῖς A¹HM²P¹P² λαϊκοῖς V¹P³ 6 θεοσεβείας] εὐσε-
βείας M²P¹P² 9 ἀφανισθῆναι, aber davor kleine Rasur A¹ 10 αὐτῷ > H,
steht nach ὁμογνώμονας M²P¹P² 11 μὲν nachträglich eingefügt P² 16 συν-
ταγὴν] συντεταγμένον A¹ 18 ἔσται + ἡ P² 19 διαφυλάξει von späterer Hd.
corr. in διαφυλάξει A¹ φυλάξει V¹P³ 23f Als Überschrift am Rand: τοῦ αὐτοῦ
ἐπιστολὴ πρὸς Ἀλεξανδρεῖς usw. H

>Τελείαν παρὰ τῆς θείας προνοίας εἰλήφραμεν χάριν, ἵνα πάσης
 >πλάνης ἀπαλλαγέντες μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπιγινώσκωμεν πί-
 >στιν. οὐδὲν λοιπὸν τῷ διαβόλῳ ἔξεστι καθ' ἡμῶν· πᾶν ὅτι 2
 >δ' ἂν κακοτεχνησάμενος ἐπεχείρησεν, ἐκ βέθρων ἀνῆρηται· τὰς διχονοίας
 5 >τὰ σχίσματα τοὺς θορούβους ἐκείνους καὶ τὰ τῶν διαφωνιῶν, ἵν'
 >οὕτως εἴπω, θανάσιμα γάρμακα ἢ τῆς ἀληθείας κατὰ θεοῦ κέλευσιν
 >ἐνίκησε λαμπρότης. ἕνα τοιγαροῦν ἅπαντες καὶ τῷ ὀνόματι προσκυ-
 >νοῦμεν καὶ εἶναι πεπιστευάμεν. ἵνα δὲ τοῦτο γένηται θελήσει 3
 >θεοῦ συνεzáλῃς εἰς τὴν Νικαίων πόλιν τοὺς πλείστους τῶν ἐπισκό-
 10 >πων, μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς ἐγὼ καθάπερ εἰς τις ἐξ ὑμῶν συνθεράπων
 >ὑμέτερος καθ' ὑπερβολὴν εἶναι χαίρων καὶ αὐτὸς τὴν τῆς ἀληθείας
 >ἐξέτασιν ἀνεδεξάμην. ἡλέγχθη γοῦν ἅπαντα καὶ ἀκριβῶς ἐξήτα- 4
 >σται ὅσα ἀμφιβολίας καὶ διχονοίας προφάσεις ἐδόκει γεννᾶν, καὶ
 >φεισάσθω ἡ θεία μεγαλειότης, ἡλίκα καὶ ὡς δεῖνὰ περὶ τοῦ ἡμετέρου
 15 >σωτήρος, περὶ τῆς ἐλπίδος καὶ ζωῆς ἡμῶν ἀπρεπῶς ἐβλασφήμησάν
 >τινες, τάναντία ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς καὶ τῇ ἀγίᾳ πίστει φθεγ-
 >γόμενοι τε καὶ πιστεύειν ὁμολογοῦντες.

>Τριακοσίων γοῦν καὶ πρὸς ἐπισκόπων ἐπὶ σωφροσύνῃ τε καὶ 5
 >ἀγχινοῖα θανατοζομένων μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πίστιν, ἣ καὶ ταῖς ἀλη-
 20 >θείαις ἀκριβῆς τοῦ θεοῦ νόμου πέφυκε πίστις, εἶναι βεβαιούντων,
 >μόνος Ἀρειος ἐφωράθη τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας ἡττημένος καὶ τὸ
 >κακὸν τοῦτο πρῶτον μὲν παρ' ὑμῖν, ἔπειτα δὲ καὶ παρ' ἑτέροις ἀσε-
 >βεῖ γνώμῃ διασπείρας. ἀναδεξώμεθα τοιγαροῦν ἦν ὁ παρτοκράτωρ 6
 >θεὸς παρέσχε πίστιν, ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοὺς ἀγαπητοὺς ἡμῶν ἀδελ-
 25 >φούς, ὧν ἡμᾶς τοῦ διαβόλου ἀναιδής τις ὑπηρέτης ἐχώρισεν, ἐπαν-
 >ίσωμεν ἐπὶ τὸ κοινὸν ἡμῶν σῶμα καὶ τὰ γνήσια ἡμῶν μέλη, σπουδῇ
 >πάσῃ ἴωμεν. τοῦτο γὰρ καὶ τῇ ἀγχινοῖα καὶ τῇ πίστει καὶ τῇ 7
 >δόσιότητι τῇ ὑμετέρα πρόπει, ἵνα τῆς πλάνης ἐλεγχθείσης ἐκείνον, ὃν
 >καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθρὸν εἶναι συνέστηκε, πρὸς τὴν θείαν ἐπανέλθητε
 30 >χάριν. ὃ γὰρ τοῖς ἀγίοις ἤρρεσεν ἐπισκόποις, οὐδὲν ἔστιν ἕτερον ἢ 8
 >μόνον τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ γνώμη, μάλιστα ὅπου γε καὶ τὸ ἅγιον
 >πνεῦμα τοιούτων καὶ τηλικούτων ἀνδρῶν ταῖς διανοαῖς ἐγκείμενον

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 καθ' ἣ μεθ' V¹P³ 5 τὰ² > M² 6 θεοῦ] κυρίου H 7 ἅπαντες + θεόν
 M²P¹P² 14 ὡς δεῖν] ὡδινά H ὅσα δεῖν M²P¹P² 18 πρὸς (adv.) A¹V¹P³ πλείονων
 M²P¹P² Soer. pluribus Lat. γοῦν καὶ πρὸς > H 24 ἀγαπητοὺς ἡμῶν > P³
 26 καὶ + ἐπὶ M²P¹P² 27 ἴωμεν] ἰσώμεν, am Rand von anderer Hd. ff καὶ
 ἴωμεν A¹ 29 ἐπανέλθητε] ἐπανέστηκε P² 30 τοῖς + τριακοσίοις V¹P³ (Soer.,
 wo aber ἀγίοις fehlt) ἕτερόν ἐστιν ~ A¹

Gelasius.

>τὴν θείαν βοῦλῃσιν ἐξεφώτισε. διὸ μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω, μηδεὶς 9
 >ὑπεριθέσθω, ἀλλὰ προθύμως πάντες εἰς τὴν ἀληθεστάτην ὁδὸν
 >ἐπανίητε, ἵν' ἐπειδὴν ὅσον οὐδέπώποτε πρὸς ὑμᾶς ἀφίκωμαι, τὰς
 >ὀφειλομένας τῷ παντεφόρῳ θεῷ μεθ' ὑμῶν ὁμολογήσω χάριτας,
 5 >ὅτι περ τὴν εἰλικρινῇ πίστιν ἐπιδείξας τὴν εὐκταίαν ἡμῖν ἀγάπην
 >ἀποδέδωκεν. ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξει, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.

Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ἣν ἀπὸ τῆς Νικαέων ἀπέστειλε τοῖς
 ἀπολειφθεῖσι τῆς συνόδου ἐπισκόποις.

»Κωνσταντῖνος Σεβαστὸς ἐκκλησίαις καὶ ἐπισκόποις τοῖς τῆς ἀγίας 10
 10 >καὶ μεγάλης ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἀπολειφθεῖσι χαίρειν.

>Πεῖραν λαβὼν ἐκ τῆς τῶν κοινῶν εὐπραξίας, ὅση τῆς θείας δυνά-
 >μεως πέφυκε χάρις, τοῦτον καὶ πρὸ πάντων ἔκρινα εἶναι μοι σκοπὸν προσ-
 >ῆκειν, ὅπως παρὰ τοῖς μακαριωτάτοις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πλή-
 >θους πίστις μία καὶ εἰλικρινῆς ἀγάπη ὁμογνώμων τε εὐσέβεια περὶ τὸν
 15 >παντοκράτορα θεὸν τηρῇται. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἐτέρως οὐχ οἷόν τε 11
 >ἦν ἀκλινῇ καὶ βεβαίᾳ τάξιν λαβεῖν, εἰ μὴ, εἰς ταυτὸν πάντων ὁμοῦ
 >ἡγουν τῶν πλειόνων ἐπισκόπων συνελθόντων, ἐκάστου τῶν προση-
 >κόντων τῇ ἀγιωτάτῃ θρησκείᾳ διάκρισις γένοιτο, τοῦτον ἔνεκεν
 >πλείστων ὅσων συναθροισθέντων ἐν ταύτῃ τῇ Νικαέων πόλει θεο-
 20 >φιλεστάτων ἐπισκόπων (καὶ αὐτὸς δὲ ἐγὼ καθάπερ εἰς ἐξ ὑμῶν
 >τυγχάνων συμπράξων, οὐ γὰρ ἀρνήσοιμι ἄν, ἐφ' ᾧ μάλιστα χαίρω
 >συνθεράπων ὑμέτερος πεφυκέναι) ἄχρι τοσούτου ἅπαντα τῆς προση-
 >κούσης τετύχηκεν ἐξετάσεως, ἄχρις οὗ ἡ τῷ παντεφόρῳ θεῷ ἀρέ-
 >σκουσα γνώμη πρὸς τὴν τῆς ἐνότητος συμφωνίαν εἰς φῶς προήχθη, ὥς
 25 >μηδὲν ἔτι πρὸς διχόνοιαν ἢ πίστεως ἀμφισβήτησιν [τι] ὑπολείπεσθαι.

>Εὐθὰ καὶ περὶ τῆς τοῦ πάσχα ἀγιωτάτης ἡμέρας γενομένης 12
 >ζητήσεως, ἔδοξε κοινῇ γνώμῃ καλῶς ἔχειν ἐπὶ μιᾷ ἡμέρᾳ ἅπαντας
 >τοὺς ἅπανταχόσε Χριστιανούς τὴν σωτήριον ἑορτὴν ἐπιτελεῖν

9—S. 133, 24 vgl. Thdt. I 10 p. 42 ff Eus. V. C. III, 17—20. Socr. I 9, 32—46 p. 70 ff

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 ἐπάνη||τε A¹ (|| = Rasur), ἐπάνητε (durch Rasur aus ἐπάνητε) M², P¹ ἐπαν-
 ἰετε P² | ὑμᾶς] ἡμᾶς P² 4 παντεφόρῳ M²P¹, durch Rasur corr. in παντε-
 φόρῳ P² 5 ὅτι περ] ὅτι περὶ P³ 6 ἀπέδωκεν HM²P¹P² | φυλάξει V¹P³ |
 ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ ~ HM²P¹P² (Socr.) 7 ἀπέστειλεν ἀπὸ τῆς Νικαέων ~ H ἐπέ-
 στειλε A¹M²P¹ 8 τῇ συνόδῳ V¹P³ 14 τε] δὲ P² 16 ταυτὸ P² 18 ἀγιωτάτῃ]
 ἀγία M²P¹P² | τοῦτον] τοῦτον P² 21 ἀρνήσοιμι A¹HV¹P³ ἀρνησαίμην M²P¹P²
 Eus. Socr. Thdt. 25 [τι] G. L. 27 ἡμέρας bis auf —ς auf Rasur P² 28 ἐορ-
 τὴν nachträgl. eingefügt P²

>τοῦ ἀγιοτάτου πάσχα. τί γὰρ ἡμῖν κάλλιον, τί δὲ σεμνότερον
 >ὑπάρξει δυνήσεται τοῦ τὴν ἑορτὴν ταύτην, παρ' ἧς τὴν τῆς
 >ἀληθείας εἰλήφαμεν ἐλπίδα, μὴ τάξει καὶ φανερωῖ λόγῳ παρὰ
 >πᾶσιν ἀδιαπτότως φυλάττεσθαι; καὶ πρῶτον μὲν ἀνάξιον ἔδοξεν
 5 >εἶναι τὸ τὴν ἀγιοτάτην ἑορτὴν ἐκείνην τῇ τῶν Ἰουδαίων ἐπομένους
 >συνηθεῖα πληροῦν, οἱ τὰς ἑαυτῶν χειρας ἀθεμίτῳ πλημμελήματι
 >χράναντες εἰκότως τὰς ψυχὰς οἱ μισροὶ τυφλώττουσιν. ἔξεστι γὰρ
 >τοῦ ἐκείνων ἔθους ἀποβληθέντος ἀληθεστέρα τάξει, ἣν ἐκ πρώτης
 >τοῦ πάθους ἡμέρας μέχρι τοῦ παρόντος ἐφυλάξαμεν, καὶ ἐπὶ τοὺς
 10 >μέλλοντας αἰῶνας τὴν τῆς ἐπιτηρήσεως ταύτης συμπλήρωσιν ἐγγίνε-
 >σθαι. μηδὲν τοίνυν ἔστω * ἡμῖν μετὰ τοῦ ἐχθίστου τῶν Ἰουδαίων 13
 >ὄχλον. εἰλήφαμεν παρὰ τοῦ σωτῆρος ἑτέραν ὁδόν. πρόκειται δρό-
 >μος τῇ ἱερωτάτῃ ἡμῶν θρησκείᾳ καὶ νόμος πρόπων. τούτου συμ-
 >φώνως ἀντιλαμβανόμενοι, τῆς αἰσχρᾶς ἐκείνης συνειδήσεως ἑαυτοὺς
 15 >ἀποσπᾶσθαι, ἀδελφοὶ τιμωτάτοι. ἔστι γὰρ ἀληθῶς ἀτοπώτατον 14
 >ἐκείνους αὐγεῖν καθ' ἡμῶν, ὡς ἄρα παρεκτός τῆς αὐτῶν διδασκαλίας
 >ταῦτα φυλάττειν οὐκ ἡμῖν ἱκανοί. τί δὲ φρονεῖν ὀρθῶς ἐκείνοι
 >δυνήσονται, οἱ μετὰ τὴν κυριοκτονίαν ἐκείνην ἐκστάντες τῶν φρε-
 >νῶν ἄγονται [οὖν] οὐ λογισμῷ τινι ἀλλ' ὁρμῇ ἀκατασχέτῳ, ὅπου
 20 >ἂν αὐτοὺς ἡ ἔμφυτος αὐτῶν ἀπάγοι μανία; ἐκείθεν τοίνυν καὶ ἐν
 >τούτῳ τῷ μέρει τὴν ἀλήθειαν οὐχ ὀρθῶσιν, ὡς αἰετὰ τὸ πλεῖστον
 >αὐτοὺς πλανωμένους ἀντὶ τῆς προσηκούσης ἐπανορθώσεως ἐν τῷ
 >αὐτῷ ἔτι δεύτερον αὐτοὺς τὸ πάσχα ἐπιτελεῖν. τίνος οὖν χάριν 15
 >τούτοις ἐπόμεθα τοῖς δεινὴν πλάνην ὁμολογημένως ἔχουσι; δεύτερον
 25 >γὰρ τὸ πάσχα ἐν ἐνὶ ἐνιαυτῷ οὐκ ἂν ποτε ποιεῖν ἀνεξόμεθα. ἀλλ'
 >εἰ καὶ ταῦτα μὴ προὔκειτο, τὴν ὑμετέραν ἀγχίνουσαν ἐχορῇ * πάντοτε

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 τί δέ] ἡ τί A¹ 2 ἧς + καὶ P² 3 ἀληθείας] ἀθανασίας Eus. Socr. Thdt.
 6 συνηθεία z. T. auf Rasur P² 8 ἔθους A¹HM²P¹P²P³ (in diesem von späterer
 Hd. corr. aus ἔθρους) wie Thdt. codd. SL Eus. cod. J ἔθρους nur V¹ wie die Mehr-
 zahl der HSS des Eus. Socr. Thdt. (vgl. u. verb. Parmentiers Apparat) | ἀλη-
 θεστέρον P³ 10 ταύτην A¹H ταύτης corr. aus αὐτης (so!) P² 11 ἔστω + κοι-
 νὸν M²P¹P² wie Eus. Socr. und einige Thdt.-HSS (s. u. 26) 14 ἀντιλαμβανόμενος H
 17 ἡμεν] ὅσμεν V¹P³ εἰῆμεν Thdt. 19 οὖν > M²P¹P² 20 μανία + (19) ἀλλ'
 ὁρμῇ — (20) αὐτῶν aber von 1. Hd. durch Punkte getilgt P¹ 21 πλεῖον H
 22 πλανωμένους > P² | προσηκούσης + αὐτοῖς M²P¹P² 24 ἐπόμεθα] ἐσό-
 μεθα H 26 ὑμετέραν A¹M²P¹P²P³ | ἐχορῇ + καὶ διὰ σπονδῆς καὶ δι' εὐχῆς
 ἔχειν M²P¹P² = Eus. Socr. Thdt. > A¹HV¹P³ d. h. in der Vorlage des Gel. (s. a.
 S. 132, 7f), M²P¹P² sind interpoliert

»ἐν μηδενὸς ὁμοιότητι ἐκείνων τὸ καθαρὸν τῆς ὑμετέρας ψυχῆς κοινω-
»νεν δοκεῖν ἀνθρώπων αἰσθήσει παγκάκων.

»Πρὸς τούτοις κάκεινο πάρεστι συνορθῶν, ὡς ἐν τηλικούτῳ πράγ- 16
»ματι καὶ τοιαύτης θρησκείας ἑορτῇ διαφωνίαν ὑπάρχειν ἐστὶν ἀθέ-
5 »μιτον. μίαν γὰρ ἡμῖν τὴν τῆς ὑμετέρας ἐλευθερίας ἡμέραν, τοῦτ' 17
»ἔστι τοῦ ἀγιοτάτου πάθους, ὃ ἡμέτερος παρέδωκε σωτήρ, μίαν εἶναι
»τὴν καθολικὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν βεβούληται· εἰ καὶ τὰ μάλιστα εἰς
»πολλοὺς τε καὶ διαφόρους τόπους τὰ μέλη συνάγοιτο, ἀλλ' ὅμως ἐν
»ἐνὶ πνεύματι, τοῦτ' ἔστι τῷ θεῷ βουλήματι, θάλλεται. λογισάσθω 18
10 »δὴ ἡ τῆς ὑμετέρας ὁσιότητος ἀγχίνοια, ὅπως ἐστὶ δεινόν τε καὶ
»ἀπρεπὲς κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας ἑτέρους μὲν ταῖς νηστείαις σχολά-
»ζειν, ἑτέρους δὲ συμπόσια ἐπιτελεῖν καὶ μετὰ τὰς τοῦ πάσχα ἡμέρας
»ἄλλους μὲν ἐν ἑορταῖς καὶ ἀνέσεσιν ἐξετάζεσθαι, ἄλλους δὲ ταῖς
»ὥρισμέναις ἐκδίδοσθαι νηστείαις. διὰ τοῦτο γοῦν τῆς προσηκούσης
15 »ἐπανορθώσεως τυχεῖν καὶ πρὸς μίαν διατύπωσιν ἄγεσθαι τοῦτο ἡ
»θεῖα πρόνοια βούλεται, ὡς ἔγωγε ἅπαντας ἡγοῦμαι συνορθῶν.

»Ὅθεν ἐπειδὴ τοῦτο οὕτως ἐπανορθοῦσθαι προσῆκεν, ὡς μηδὲν 19
»μετὰ τῶν πατροκτόνων τε καὶ κρυοκτόνων ἐκείνων εἶναι ἡμῖν κοι-
»νόν, ἔστι δὲ τάξις εὐπρεπῆς, ἣν ἅπασαι αἱ τῶν δυτικῶν καὶ μεσημ-
20 »βρινῶν καὶ ἀρκτῶν τῆς οἰκουμένης μερῶν φυλάττουσιν ἐκκλησίαι,
»ἣν τινες τῶν κατὰ τὴν ἰώαν τόπων οὐ προσίενται, ὧν ἕνεκεν ἐπὶ
»τοῦ παρόντος καλῶς ἔχειν ἅπαντες ἡγήσαντο καὶ αὐτὸς δὲ τῇ ὑμε-
»τέρᾳ ἀγχινόῃ ἀρέσκειν ὑπεσχόμην, ἣν' ὅπερ δὲ κατὰ τὴν Ῥωμαίων
»πόλιν Ἰταλίαν τε καὶ Ἀφρικὴν πᾶσαν Σπανίαν τε καὶ Γαλλίαν,
25 »Βρετανίας Αἰγυπτὸν τε καὶ Λιβύας Ἑλλάδα τε ὅλην Ἀσιανὴν τε
»διοίκησιν καὶ Ποντικὴν καὶ Κιλικίαν μίᾳ καὶ τῇ αὐτῇ συμφώνῳ φυ-
»λάττεται γνώμη, ἀσμένως τοῦτο καὶ ἡ ὑμέτερα προσδέξεται σύνεσις,
»λογιζομένη ὡς οὐ μόνον πλείων ἐστὶν ὁ τῶν κατὰ τοὺς προειρη-

A¹H V¹P³ M²P¹P² (bis Z. 6 τοῦ)

1 ὑμετέρας HSS 2 δοκεῖ P² Thdt. cod. AF | αἰσθήσει A¹HV¹P³ ἡθεσι P²
ἔθεσι M²P¹ = Eus. Socr. Thdt. 5 ὑμετέρας > P² 6 ἀγιοτάτου — S. 133, 20
ὁμότητα > aber zwischen τοῦ und ἐπὶ ein / und am Rand von 1. Hd. λειπεῖ: P²
7 βεβούληται + ἥς M²P¹ = Eus. Socr. 8 μέλῃ] μέρη Eus. Socr. Thdt. |
συνάγοιτο] δόρηται M²P¹ = Eus. Socr. Thdt. 9 τῷ θεῷ > V¹ 12 ἐπι-
τελεῖν corr. aus τελεῖν H 16 ἔγωγε] ἔγω τε M² 18 ἐκείνων > V¹ |
εἶναι > A¹HV¹P³ | ἡμῖν εἶναι ~ M²P¹ (vgl. Thdt.) 21 οὐ προσίενται Zusatz
des Gel. 22f ὑμέτερα H 23 ὑπεσχόμην ἀρέσκειν ~ M²P¹ | ἣν' ἣν M²P¹
24 ἰσπανίαν A¹ σπανίαν von späterer Hd. corr. in ἰσπανίαν P³ | γαλλίαν M²
γαλίαν d. übr. HSS + καὶ A¹M²P¹ 25 βρετανίας A¹HV¹ βρετανίαν M²P¹ |
λι[] A¹ λιβέην HM²P¹ 26 συμφώνῳ > H συμφώνως M²P¹

μένονες τόπους ἐκκλησιῶν ἀριθμός, ἀλλὰ καὶ ὡς τοῦτο μάλιστα κοινῇ
 πάντας ὁσιώτατόν ἐστι βουλευέσθαι, ὅπερ καὶ ὁ ἀκριβὴς λογισμὸς
 ἀπαιτεῖν δοκεῖ, τὸ μηδεμίαν μετὰ τῆς Ἰουδαίων ἐπιτοκίας σχεῖν κοι- 20
 νωνίαν. ἵνα δὲ τὸ κεφαλαιωδέστατον συντόμως εἶπω, κοινῇ πάν-
 5 των ἤρρεσε κρίσει τὴν ἀγιοτάτην τοῦ πάσχα ἑορτὴν μᾶ καὶ τῇ αὐτῇ
 ἡμέρᾳ συντελεῖσθαι· οὐδὲ γὰρ πρέπει ἐν τοσαύτῃ ἀγιότητι εἶναι τινα
 διαφορὰν, καὶ κάλλιον ἐπεσθαι τῇ γνώμῃ ταύτῃ ἐν ἣ οὐδεμία ἐστὶν
 ἀλλοτριᾶς πλάνης καὶ ἁμαρτήματος ἐπιμιξία.

Τούτων οὕτως θείᾳ κρίσει διὰ τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων 21
 10 ἀγίων ἐπισκόπων διατυπωθέντων ἀσμένως δέχεσθε τὴν οὐράνιον
 χάριν καὶ θείαν ὡς ἀληθῶς ἐντολήν. πᾶν γὰρ ὅ τι θὰν ἐν τοῖς
 ἀγίοις τῶν ἐπισκόπων συνεδρίοις ἐπράχθη, τοῦτο πρὸς τὴν θείαν
 βούλησιν τὴν ἀναφορὰν ἔχει. διὸ πᾶσι τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν ἀδελ-
 15 φοῖς ἐμφανίσαντες τὰ προγεγραμμένα ἤδη καὶ τὸν προειρημένον τῆς
 καθολικῆς πίστεως λόγον καὶ τὴν παρατήρησιν τῆς ἀγιοτάτης τοῦ
 πάσχα ἡμέρας ὑποδέχεσθαι τε καὶ διατάττειν ὀφείλετε, ἵν' ἐπειδὴν
 πρὸς τὴν πάλαι μοι ποθουμένην τῆς ὑμετέρας διαθέσεως ὄψιν ἀφί-
 20 κωμαι, ἐν μᾶ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὴν ἀγίαν μεθ' ὑμῶν ἑορτὴν ἐπι-
 τελέσαι δυνηθῶ καὶ πάντων ἔνεκεν μεθ' ὑμῶν εὐδοκήσω, συνορῶν
 20 τὴν διαβολικὴν ὁμότητα ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως διὰ τῶν ὑμετέρων
 πρᾶξεων ἀνηρημένην, ἀκμαζούσης δὲ πανταχοῦ τῆς ὑμετέρας πίστεως
 καὶ εὐφροσύνης καὶ ὁμοιοῦς, εὐχαριστηρίους ὕμνους μεθ' ὑμῶν ἀνα-
 πέμψω τῷ πανευεργέτῃ καὶ σωτῇρι θεῷ. ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξει,
 ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.

25 Ταῦτα μὲν οὖν τοῖς ἀπολειφθεῖσι τῆς συνόδου ἐπέστειλε· τοὺς 23
 δὲ συνεληλυθότας ἐφιλοφρονήσατο καὶ λόγοις καὶ δόξοις, πολλὰς

25—S. 134, 12 vgl. Thdt. I 11, 1—2 p. 46f

A¹H V¹P³ M²P¹P² (von Z. 20 ἐπὶ an)

2 ὁσιώτατον M²P¹ Eus. Socr. Thdt. ὁσιωτάτους A¹HV¹P³ | βουλευέσθαι corr.
 von 1. Hd. aus βούλεσθαι A¹ βουλευέσασθαι V¹ βούλεσθαι Eus. Socr. Thdt. 4 τὸ
 κεφαλαιωδέστατον HP¹M² (wo aber ton auf Rasur), τὸ κεφαλαιωδέστατον A¹ τῷ
 κεφαλαιῷ δεύτερον V¹ τὸ κεφαλαιωδέστερον P³ (vgl. Thdt.) 7 κάλλιον] κρεῖττον A¹
 9 Anders Eus. Socr. Thdt. 16 διατάττειν A¹H = Eus. Socr. Thdt. διαπράττειν d.
 übr. HSS 17 πρὸς > V¹P³ 18 αὐτῇ] αὐτοῦ P³ | ἡμῶν H | ἑορτὴν μεθ'
 ἡμῶν ~ M²P¹ 20 ὑμετέρων] ὑμετέρων A¹ Eus. εὐρημένων M²P¹P² ὑμετέρων, aber
 von späterer Hd. corr. in ὑμετέρων P³ 21 δὲ und 22 εὐχαριστηρίους — 23 θεῷ
 > Eus. Socr. Thdt. 22 μεθ' ἡμῶν > V¹ 23 παντερευγέτῃ HM²P¹P² | δια-
 φυλάξοι A¹ φυλάξει V¹ 24 ἀγαπητοὶ ἀδελφοί ~ M²P¹P² | ἀδελφοί + μον Δ¹
 25 οὖν > P² Thdt. cod. A | ἀπέστειλε Δ¹

δὲ στιβάδας εὐτρεπισθῆναι κελεύσας, κατὰ ταῦτὸν ἐστίασεν ἅπαντας, τοὺς μὲν ἐπισημοτέρους ὁμοτραπέζους λαβών, τοὺς δὲ ἄλλους διελὼν εἰς τὰς ἄλλας τραπέζας. 24
 5 θεασάμενος δὲ τινὰς τοὺς δεξιὸν ὄφθαλμοὺς οὐκ ἔχοντας, ἀλλ' ἐκκεχομένους καὶ μαθὼν ὡς τὸ περὶ τὴν εὐδέβειαν τὴν εἰς Χριστὸν ἐδραῖον τοῦ πάθους ἐγένετο αἷτιον, τὰ χεῖλη τοῖς τραύμασι προσενηνοχῶς ἐλκύσειν ἐκείθεν τῷ φιλήματι τὴν εὐλογίαν ἐπίστευε, τέλος δὲ τοῦ συμποσίου λαβόντος ἕτερα πάλιν αὐτοῖς προσενηνόχε δῶρα. καὶ μέντοι καὶ γράμματα πρὸς τοὺς 25
 10 τῶν ἐθνῶν προστατεύοντας δέδωκεν ἄρχοντας, καθ' ἑκάστην πόλιν χορηγεῖσθαι παρεγγυῶν ἀειπαρθένους καὶ χήρας καὶ τοῖς τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ἀφιερωμένοις ἐτήσια σιτηρέσια, φιλοτιμίᾳ μᾶλλον ἢ χρεῖα ταῦτα μετρούσας. περὶ ὧν καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου διαλαμβάνων 26
 20 ὧδέ πως λέγει· οὕτω δὴ τοὺς ἁγίους ἐπισκόπους μετὰ πλείστης ὕψους ἐνλαβείας διαναπαύσας ὁ πανεύφημος καὶ πιστότατος βασιλεὺς Κωνσταντίνος συνταξάμενός τε σφᾶς ἐπανέναι οἴκαδε τοὺς πάντας ἡφίει. οἱ δὲ ἐπανήσαν σὺν εὐφροσύνῃ πολλῇ, ἐκράτει τε λοιπὸν μία γνώμη παρὰ τοῖς πᾶσι παρ' αὐτῷ βασιλεῖ συμφωνηθεῖσα, συναπτομένων ὥσπερ ἐν σῶμα τῶν ἐκ μακροῦ διηρημένων. χαίρων δὴτα ὁ βα- 27
 20 σιλεὺς ἐπὶ τῷ κατορθώματι, τοῖς μὴ παρατυχοῦσι τῇ συνόδῳ ἐπισκόποις καρπὸν εὐθελῆ δι' ἐπιστολῶν ἐδωρεῖτο, λαοῖς τε πᾶσι τοῖς τε κατ' ἄγρους καὶ τοῖς ἀμφὶ τὰς πόλεις οἰκοῦσι χρημάτων ἀφθόνοισι διαδόσεις ποιεῖσθαι παρεκελεύετο, ὧδέ πη γεραίρων τὴν ἐορτὴν τῆς εἰκοσαετοῦς αὐτοῦ βασιλείας, ἑξκαιδεκάτῳ μὲν ἔτει καὶ μηνίῳ ἑξ τῆς 28
 25 βασιλείας αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἀνωτέρω ὁ λόγος ἀπέδειξε κατὰ τὰ παλαιὰ διηγήματα, τὴν ἁγίαν τῶν ἐπισκόπων συναθροίσας σύνοδον. εἰκοστῷ δὲ ἔτει διαλυσάντων τὸ τῆς συνόδου συνέδριον, ἀνέλυσεν ἕκαστος εἰς τὰς ἰδίας παροικίας, καθὼς προανατίθεται.
 Ἐγὼ δὲ τὰ ἐν αὐτῇ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ περὶ τῆς καθολικῆς καὶ 29
 ὀρθοδόξου πίστεως τῆς τε σεβασμίῳ ἐορτῆς τοῦ ἁγίου πάσχα τῶν

12 Gelasius citiert Eus. VC III 21 (am Ende), 22, benutzt aber 15—23 Thdt. I 13, 3f p. 55 als Vorlage — 24 vgl. S. 44, 5

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 ἐστίασεν A¹V¹P³ εἰστίασεν d. übr. HSS (vgl. Thdt.) 4 καὶ > P² 5 τοῦ πάθους ἐδραῖον ∼ A¹ 9 τῶν > M²P¹P² 11 φιλοτιμίας H 12 ταῦτα > M²P¹P² 16 ἐπανέσαν H wie Thdt. A n | μία λοιπὸν ∼ A¹ 18 δῆτα] δὲ A¹ 19 τῷ] τῶν M² 21 τε > P² 21f διαδόσεις ἀφθόνοισι ∼ A¹ 24 καθὼς] καθὰ M²P¹P² 25 συναθροισθεῖσαν M²P¹P² 26 τῆς > M²P¹P² | ἕκαστος HM²P¹P² ἕκαστον d. übr. HSS 27 ἰδίας] οἰκείας M²P¹P² 28 αὐτῇ > P²

τε τῆς ἐκκλησιαστικῆς θείας λειτουργίας διατυπώσεων τῶν τε τῆς
ἐν αὐτῇ ἐνταξίας κανόνων κριθέντα καὶ ὀρισθέντα ἐντάξας κατὰ
δύναμιν τῇδε τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ, πρὸς πληρεστάτην ἀσφάλειαν
τῶν ἐντευξομένων τῷδε τῷ συγγράμματι ἐνταῦθα καταπαύσω τὸν λόγον,
5 τὰ λοιπὰ τοῦ πανευφήμου καὶ πιστοτάτου βασιλέως εὐσεβῆ ὑπὲρ τῆς 30
πίστεως σπουδάσματα ἐν τρίτῳ κατατάξαι συνιδὼν συντάγματι, εἰς
δόξαν τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ καὶ εἰς ἐναργιστάτην
ἀπόδειξιν τῆς τοῦ πιστοτάτου βασιλέως εὐσεβείας. Ἐκεῖνο μόνον 31
προσθεῖναι ἐνταῦθα ἀναγκαῖον ᾧτήθην (μὴ πάροργον ἡγησάμενος,
10 ἀλλὰ καὶ λίαν ἀρμόδιον)· τὰ τῶν ἐπισκόπων ὀνόματα τῶν ὑπὸ τοῦ
κοινοῦ πάντων τῶν ἐπισκόπων εἰς τὰς ἀπανταχοῦ γῆς ἐπαρχίας
σταλέντων, δι' ὧν τὰ ὑπὸ τῆς συνόδου κριθέντα διὰ συνοδικῶν ἐπι-
στολῶν καὶ τῶν τοῦ πανευφήμου βασιλέως γραμμάτων πάσαις διεπέμ-
ψατο ταῖς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἀγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις εἰς δόξαν
15 τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου
ἡμῶν καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἀμήν.

Κατάλογος τῶν ἁγίων ἐπισκόπων, δι' ὧν ἡ σὺν αὐτοῖς ἐν Νικαίᾳ ἁγία καὶ μεγάλη
καὶ οἰκουμένη συνόδος ταῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ διεπέμψατο
τὰ ἐν αὐτῇ δι' αὐτῶν κεκριμένα ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

20 Ὅσιος ἐπίσκοπος Κονρδούβης ταῖς κατὰ Ῥώμην καὶ Σπανίαν καὶ 38 1
Ἰταλίαν πᾶσαν καὶ ταῖς ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι τοῖς ἐπέκεινα κατ'
ἐμὲ οὐσιν ἕως τοῦ Ὠκεανοῦ ἀγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις διὰ τῶν σὺν
αὐτῷ πρεσβυτέρων Ῥώμης Βίτωνος καὶ Βικεντίου.

Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας σὺν Ἀθανασίῳ τότε ἀρχidiaκόνῳ ὄντι 2
25 ταῖς κατ' Αἴγυπτον πᾶσαν καὶ Λιβύην καὶ Πεντάπολιν καὶ τὰ ὅμορα
τούτοις ἕως τῶν τῆς Ἰνδίας ἐπαρχιῶν.

20—S. 137, 7 vgl. S. 104, 21—106, 6 (= Gel.¹)

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 κριθέντων A¹ 4 συγγράμματι H γράμματι d. übr. HSS 5 εὐσεβῆ > H
6 σπονδάσματα] συγγράμματα A¹ 9 προσθεῖναι M²P¹P²P³ | ἀναγκαῖον > H 11 γῆς
> H 13 f διεπέμψαντο A¹ 17 σὺν αὐτοῖς ἡ ∞ A¹ 17 f καὶ οἰκουμένη
καὶ μεγάλη ∞ HM²P¹P² 18 ταῖς ἐκκλησίαις corr. a. τῆς — ἐκκλησίας A¹ τῆς
ἐκκλησίας V¹P³ 19 κεκριμένα A¹ 20 Vor Ὅσιος noch ὁ HM²P¹ |
κονρδούβης A¹ κορδούβης M², über κονρδοῖβης von späterer Hd. κονρδού P³
| ταῖς A¹ τῆς HM²P¹P²V¹P³ 20 f καὶ ἰταλίαν καὶ σπανίαν πᾶσαν V¹P³ vor σπα-
νίαν von späterer Hd. ἡ vorgesetzt P³ 22 οὐς μέχρι A¹ 25 καὶ¹ = Gel.¹]
> HSS, aber λιβύην τε H

Μακάριος Ἱεροσολύμων σὺν Εὐσεβίῳ τῷ Παμφίλῳ ἐπισκόπῳ 3
Καίσαρειας ταῖς κατὰ Παλαιστίνην καὶ Ἀραβίαν καὶ Φοινίκην.

Εὐστάθιος Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης ταῖς κατὰ Συρίαν κοίλῃν καὶ 4
Μεσοποταμίαν πᾶσαν καὶ Κιλικίαν ἐκατέραν.

5 Ἰωάννης Πέρσης ταῖς ἐν Περσίδι πάσῃ καὶ τῇ μεγάλῃ Ἰνδίᾳ. 5

Λεόντιος Καίσαρειας Καππαδοκίας, τὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ κυρίου 6
καλλώπισμα, ταῖς κατ' αὐτὴν Καππαδοκίαν Γαλατίαν Πόντον Διοσ-
πόντου Παφλαγονίαν Πόντον Πτολεμαϊκὸν Ἀρμενίαν μικρὰν καὶ
μεγάλην.

10 Θεωνᾶς Κυζίκου ταῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Ἑλλήσποντον Λυδίαν 7
τε καὶ Καρίαν διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων Εὐτυχίου Σμύρνης καὶ
Μαρίνου Τρωάδος.

Ἀλέξανδρος Θεσσαλονίκης διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τελούντων ταῖς 8
κατὰ Μακεδονίαν πρώτην καὶ δευτέραν σὺν ὅλῃ Ἑλλάδι τὴν τε Εὐ-
15 ρώπην πᾶσαν Σκυθίαν ἐκατέραν καὶ ταῖς κατὰ τὸ Ἰλλυρικὸν ἀπά-
σαις Θεσσαλίαν τε καὶ Ἀχαιοίαν.

Νουνέχιος Λαοδικείας ταῖς κατὰ τὴν Φρυγίαν πρώτην καὶ δευ- 9
τέραν.

Πρωτογένης ὁ θαυμασιὸς πόλεως Σαρδικῆς ταῖς ἐν Δακίᾳ Καλα- 10
20 βρία Δαρδανία καὶ ταῖς ὁμόροις τούτοις.

Κεκιλιανὸς πόλεως Καρθαγένης ταῖς κατὰ πάσας τὰς ἐπαρχίας 11
τάς τε Ἀφρικὰς καὶ τὰς Νομηδίας καὶ Μαυριτανίας ἀμφοτέρας οὐδαίς
ἀγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις.

Πιστὸς Μαρκιανουπόλεως ταῖς κατὰ τὴν Μυσίαν καὶ τὰ τῶν 12
25 Ἀθηνῶν καὶ Γάλλων ἔθνη καὶ ταῖς πλησιοχώροις τούτων πόλεσιν.

Ἀλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως τότε πρεσβύτερος ἔτι ὢν εἰς 13

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 Μακάριος an siebenter Stelle Gel.¹ 2. 3. 5. 19 ταῖς] τῆς HSS 2 ἀρ-
ραβίαν HP¹M² 5 ἰωσ P³ 6 λέοντιος aber d. Corrector am Rand λεόντιος P¹
7f διοσπόντον M²P¹P² | πόντον παφλαγονίαν διοσπόντον H 8 πόντον
πτολεμαϊκοῦ A¹V¹P³ | πολεμαϊκὸν H | ἄρμενίαν + πὸ A¹ 10 ἐλλή-
σποντον A¹ ἐλλήσποντον V¹ ἐλλήσποντον P³ 11 αὐτῶν P² 14 ὅλη]τῇ Gel.¹
15 κατὰ + φρυγίαν αὐ καὶ β, aber nachträglich wieder gestrichen und durch τὸ
ersetzt H | ἰλλυρικὸν P³ 17 τὴν > HM²P¹P² 19 ταῖς > P² 19f καλαν-
ρία A¹ καλαβρίαν V¹ καλαβρία P³ 20 τοῖς HM²P¹P² 21 πόλεως > Gel.¹ |
καρθαγίνης A¹ καρθαγένης M² (aber am Rand von späterer Hd. καρθαγένης),
P¹V¹P³ καρθαγένης corr. aus καρθαγένης P² 22 ἀμφοτέροις A¹ vgl. S. 105, 23
25 ἀθηνῶν von späterer Hd. gestrichen P³ | γάλλον HSS vgl. das zu S. 105, 26
Angemerkte 26 κωνσταντινουπόλεως + (24) ταῖς κατὰ τὴν μυσίαν — (26) κων-
σταντινουπόλεως wiederholt A¹, + ταῖς κατὰ τὴν μυσίαν aber wieder gestrichen P²

ὅστερον δὲ καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἱερατείας τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας λαχὼν
 σὺν Παύλῳ ἔτι τότε ἀναγνώστη ὄντι καὶ νοταρίῳ αὐτοῦ ταῖς ἐν
 ταῖς νήσοις πάσαις Κινζλάσιν.

Οὗτοι πάντες οἱ ἅγιοι καὶ ἀποστολικοὶ ἄνδρες πάσαις ταῖς ὑπὸ 14
 5 τὸν οὐρανὸν ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις τὰ ἐν τῇ Νικαέῳ ἁγία
 μεγάλη καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ κεκριμένα διαπορθεύσαντες, παν-
 ταχοῦ γῆς παρέδωκαν, καθὰ ἀρτίως ὁ λόγος ἀπέδειξεν.

A¹H V¹P³ M²P¹P² (bis Z. 3 Κινζλάσιν)

1 τῆς ἐπισκοπῆς ἱερατείας corr. in τὴν ἐπισκοπὴν ἱερατείαν A¹ 2f ἐν ταῖς
 > M²P¹P² 4 ff und der Anfang des in der HS folgenden Briefes (= Beh. III 19)
 fehlen, doch sind anderthalb Seiten frei gelassen und am Rand steht von 1. Hd.
 λειπ/; P² 5 ἁγία + καὶ H 6 οἰκουμένη M² (aber am Rand von späterer
 Hd. οἰκουμενικῇ) | κεκριμένα A¹ 7 κατὰ (aber von späterer Hd. corr. in
 καθὰ) M² | καθὰ—ἀπέδειξεν > Gel.¹ | ἀρτίως: d. h. S. 135, 10 ff | ἀπέδειξεν
 + ἐπληρώθη λόγος β̄ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας A¹V¹P³ (in V¹P³ ist δεύτερος
 ausgeschrieben) + τέλος τοῦ β̄ λόγου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας H

ΛΟΓΟΣ Γ

- Τάδε ἔνεστιν ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας·
- α' *Περὶ τῶν μετὰ τὴν μεγάλην σύνοδον πραγματευθέντων.*
- β' *Περὶ τῆς ἀνενδότου τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου*
 5 *περὶ τὰ θεία σπουδῆς.*
- γ' *Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως πρὸς Εὐσέβιον τὸν Παμφίλου περὶ τῆς*
τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομῆς.
- δ' *Ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τῶν ἱερῶν βιβλῶν κατασκευῆς.*
- ε' *Ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ πρὸς Μακάριον ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων*
 10 *περὶ τοῦ σωτηρίου τάφου.*
- ς' *Περὶ τῆς ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ὁδοιπορίας τῆς μακαρίας Ἑλένης.*
- ζ' *Περὶ τῆς εὐρέσεως τοῦ ἁγίου σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ.*
- η' *Περὶ τοῦ θόρου τοῦ εὐσεβοῦς Κωνσταντίνου.*
- θ' *Περὶ τοῦ Φρονυμεντίου καὶ Αἰδεσίου καὶ τῶν ἐν τῇ ἐνδοτάτῃ*
 15 *Ἰνδίας.*
- ι' *Περὶ Ἰβήρων καὶ Λαζῶν καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς αἰχμαλώτου ἁγίας*
γυναικός.
- ια' *Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Σαβώριον τὸν τῶν*
Περσῶν βασιλέα περὶ τῆς τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ προνοίας.

A²

1—S. 139, 24 Das dritte Buch des Gelasius ist nur in A², aber auch hier nicht vollständig überliefert. Der Capitelindeix ist erhalten, die Capitelszahlen stehen innerhalb des Textes am Rand. Der Schreiber bricht nach ιη' ab und verweist durch ein Randzeichen auf den Brief ιθ', der in den HSS zusammen mit zwei weiteren Konstantinbriefen (s. Anhang) hinter Buch II folgt. Hingegen ist in A² hinter ιη' die Konstantinrede S. 46ff, die an ihrer Stelle in A¹ fehlt, nachgetragen. Die letzten drei im Index aufgeführten Capitels sind nirgends erhalten.

Die editio princeps des dritten Buches nach dem Ambrosianus gab Ceriani (Cer.) im ersten Band der Monumenta sacra et profana (1861) S. 129ff.

19 Mit *περὶ* fälschlich Anfang eines neuen Capitels bezeichnet A² corr. Cer.

- ιβ' *Περὶ Κωνσταντίας τῆς ἀδελφῆς τοῦ πανευφήμου βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τοῦ παρατεθέντος αὐτῷ παρ' αὐτῆς Ἀρειανοῦ πρεσβυτέρου.*
- ιγ' *Βιβλίον ἐπιπλάστου μετανοίας Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας καὶ Θεογνίου Νικαίας.*
- 5 ιδ' *Μέρος τῆς πρὸς Ἀθανάσιον ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.*
- ιε' *Ἐπιστολὴ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας.*
- ις' *Τέλος ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ὑπὲρ Ἀθανασίου γραφείσης τῇ ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρέων.*
- 10 ιζ' *Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τὴν ἐν Τύρῳ συναθροισθεῖσαν σύνοδον.*
- ιη' *Ἐπιστολὴ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τοὺς ἐν Τύρῳ ἀπὸ τῆς Αἰλίας ἀναζεύξαντας ἐπισκόπους.*
- 15 ιθ' *Ἐπιστολὴ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Ἀρειον καὶ Ἀρειανούς.*
- κ' *Προσευχὴ τοῦ νικηφόρου καὶ θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου περὶ τῆς αἰσχίστης τελευτῆς Ἀρείου.*
- κα' *Ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου βασιλέως πρὸς Πίστον ἐπίσκοπον Μαρκιανουπόλεως.*
- 20 κβ' *Ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον.*

λόγος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τρίτος· τὰ μετὰ τὴν μεγάλην σύνοδον τὴν ἐν Νικαίᾳ σπουδασθέντα τῷ εὐσεβεῖ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ.

A²

2 αὐτῇ (corr. aus αὐτῷ) παρ' αὐτοῦ A², die Verbesserung nach der Überschrift im Text Cer. 10 γραφεῖσα A² corr. A. Mai 14 Αἰλίας corr. Cer.] Ἰταλίας A²

Τὸν μὲν πρῶτον καὶ δεύτερον λόγον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας 1 1
 καθεξῆς ὁ λόγος ἡμῖν ἐποιήσατο, ἀρξάμενος μὲν ἀπὸ τῶν <πρώτων>
 χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ χριστοφόρου καὶ νικηφόρου [τοῦ] βασιλέως
 Κωνσταντίνου, διοδεύσας δὲ τὰ πάντα, τὰ ἐν τῷ μέσῳ ἕως τοῦ παντός
 5 συμπεράσματος τῆς πραγματείας τῆς κατὰ τὴν Νικαέων ἀγίας συνόδου
 ὡς εἰκόνα τῶν γεγεννημένων παρέστησε τῶν τε ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ
 τὴν ὑπὸ τῶν θεομισῶν τυράννων κινηθεῖσαν κατ' αὐτῶν πολιορκίαν
 τὴν τε τῶν αὐτῶν ἀσεβῶν τυράννων αἰσχίστην καταστροφὴν, καὶ 2
 ὅπως ὁ τῆς ἐκκλησίας νυμφίος Χριστὸς τὸν αὐτοῦ ἄξιον θεράποντα
 10 Κωνσταντίνου τοῖς τοῦ τιμίου <σταυροῦ> αὐτοῦ ὅπλοις γενναϊότατα
 φράσας κατ' αὐτῶν τῶν ἀσεβῶν ἐξεγγήγεσκε, καὶ ὡς τὰ τρόπαια τῆς 3
 νίκης αὐτῷ κατ' αὐτῶν τῶν τυράννων ἐχαρίσατο, πάντας αὐτοὺς
 παγγενῇ κτείνας ὑπὸ τοῖς Κωνσταντίνου τοῦ θεοφιλεστάτου ποσί,
 βαθεῖαν εἰρήνην ἄνωθεν δι' αὐτῶν ταῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην
 15 αὐτῶν ἐκκλησίαις πρυτανεύσας, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα πάλιν κατ' αὐ- 4
 τῆς ὑπὸ τοῦ μισαγάρθου ἐχθροῦ δαίμονος διὰ τοῦ παμμιάρου Ἀρείου
 κινηθεῖσαν μηχανήν, καὶ ὡς αὐτοῦ ἕνεκα καὶ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ 5
 βλασφημιῶν, ὧν κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐβλασφήμησεν, ἡ ἐν Νικαίᾳ
 ἀγία καὶ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐκ κελεύσεως τοῦ θεοῦ διὰ
 20 τοῦ αὐτοῦ θεράποντος τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου
 γεγέννηται· τὰ τε ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἀγίου πνεύματος διὰ τῶν ἐκείσε 6
 ἀγίων ἀρχιερέων τριακοσίων τὸν ἀριθμὸν ὀρθοδόξων ὑπὲρ τῆς
 ἀποστολικῆς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως πραγματευθέντα ὁ λόγος ἡμῖν
 κατὰ δύνανμιν Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν χάριτι τρανῶς παρέδωκε.
 25 Βασιῶ δὲ ἐντεῦθεν ἐξῆς ἐπὶ τὴν τῆς βασιλικῆς εὐσεβείας διή- 7
 γησιν, καὶ ὅπως ἄληκτον εἶχε τὴν ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ
 μέριμναν.

Περὶ τῆς ἐνενδότου τοῦ βασιλέως περὶ τὰ θεῖα σπονδῆς.

Πολὺς καὶ ἄφατος ἔην αὐτῷ ὁ περὶ τὸν χριστιανισμόν πυρσὸς 2 1
 πάντας ἄγειν καὶ τοὺς ἔξω ἐπὶ τὴν ἀληθῆ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος

22 vgl. S. 45, 9

A²

2 τῶν <πρώτων> Hei. 3 [τοῦ] Hei. 4 τὰ¹ wieder getilgt A² 10 corr. A. Mai

ἐπίγνωσιν. πᾶσι γὰρ τοῖς ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων τελοῦσιν ἡγεμονίαν
ἐπέστελλε δῆμοις, τῆς μὲν προτέρας αὐτοῦ ἀπαλλαγῆναι ἀπάτης
παρεγγυῶν, ἐπὶ δὲ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ διδασκαλίαν ἑαυτοῦς
μεταθεῖναι προτρέπων καὶ ἐπὶ ταύτην ἅπαντας τὴν ἀλήθειαν ἀπιέναι
5 παρεκάλει, ἀποστολικῶ μᾶλλον ἢ βασιλικῶ χρώμενος σκοπῶ. τοὺς 2
δὲ κατὰ πόλιν ἐπισκόπους ἐπὶ τὰς τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομὰς διήγειρε,
καὶ οὐ γράμμασι μόνοις ἐπὶ τοῦτο προτρέπων, ἀλλὰ καὶ χρήματα
φιλοτίμως δωροῦμενος καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς δαπανήματα ἅπαντα
χορηγῶν. δηλοῖ δὲ καὶ τὰ γραφέντα παρ' αὐτοῦ, τοῦτον ἔχοντα τὸν
10 τρόπον·

Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Εὐσέβιον τὸν Παμφίλου περὶ τῆς τῶν
ἐκκλησιῶν οἰκοδομῆς.

»Νικητῆς Κωνσταντίνος Μέγιστος Σεβαστὸς Εὐσέβιω.

3 1

Ἔως τοῦ παρόντος χρόνου τῆς ἀνοσίῳ βουλήσεως καὶ τυραννίδος
15 »διωκούσης τοὺς τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν ὑπηρέτας πεπίστευκα
»καὶ ἀκριβῶς ἑμαντὸν πέπεικα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τοὺς θεῖους
»οἴκους ἢ ὑπὸ ἀμελείας διεφθάρθαι ἢ φόβῳ τῆς ἐπικειμένης ἀδικίας
»ἐλάττονας τῆς ἀξίας γεγενῆσθαι, ἀδελφὲ προσφιλέστατε· νυνὶ δὲ τῆς 2
»ἐλευθερίας ἀποδοθείσης καὶ τοῦ δράκοντος ἐκείνου ἀπὸ τῆς τῶν
20 »κοινῶν διοικήσεως τῇ τοῦ παντοῦργου θεοῦ προνοίᾳ ἡμετέρα δὲ
»ὑπηρεσίᾳ διωχθέντος, ἡγοῦμαι πᾶσι φανερὰν γεγενῆσθαι τὴν θείαν
»δύναμιν καὶ τοὺς ἢ φόβῳ ἢ ἀπιστίᾳ ἢ ἁμαρτήμασι τισι περιπεσόντας
»ἐπιγνόντας τε τὸν ὄντως ὄντα θεὸν ἡῶν ἐπὶ τὴν ἀληθῆ καὶ ὀρθὴν
»πίστιν καὶ κατὰστασιν τοῦ βίου. ὅσων τοίνυν ἢ αὐτὸς προϊστασθαι 3
25 »ἐκκλησιῶν ἢ ἄλλους τοὺς κατὰ τόπον προϊσταμένους ἐπισκόπους
»πρεσβυτέρους τε ἢ διακόνους οἶσθα, ὑπόμνησον σπουδάζειν περὶ τὰ
»ἔργα τῆς οἰκοδομίας τῶν ἐκκλησιῶν, ἢ ἐπανορθοῦσθαι τὰ ὄντα ἢ καὶ
»εἰς μείζονα ἀνῆλθαι ἢ ἐνθα ἂν ἡ χρεία ἀπαιτῇ καινὰ ποιεῖν. αἰ- 4
»τήσεις δὲ καὶ αὐτὸς καὶ διὰ σοῦ οἱ λοιποὶ τὰ ἀναγκαῖα παρὰ τε τῶν
30 »ἡγεμονευόντων καὶ τῆς ἐπαρχικῆς τάξεως. τούτοις γὰρ ἐπεστάλη
»πάσῃ σπουδῇ ἐξυπηρετήσασθαι τοῖς ὑπὸ τῆς σῆς ὁσιότητος λεγομέ-
»νοις. ὁ θεὸς σε διαφυλάξει, ἀδελφὲ ἀγαπητέ·.

1—S. 145, 7 vgl. Thdt. I 14, 12 p. 58, 17 — I 18, 1 p. 64, 3

A²

14 βουλήσεως Thdt.] βουλίδος A² 20 παντοῦργου^{κράτορος} A² 22 nach ἁμαρτή-
μασι ist μασι wiederholt, aber von I. Hd. gestrichen A² 26 πρεσβυτέρους τε ἢ δια-
κόνους = Thdt.] πρεσβυτέρων τε ἢ διακόνων A² 32 διαφυλάξει corr. in διαφυλάττει A²

Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομίας πρὸς τε τὸν 5
αὐτὸν Εὐσέβιον τὸν Παμφίλου καὶ τοὺς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν προ-
στατεύοντας ἐπισκόπους ἐπέστελλεν. ὅποια δὲ καὶ περὶ τῆς τῶν 6
ἱερῶν βιβλίων κατασκευῆς πρὸς τὸν αὐτὸν Εὐσέβιον τὸν Παλαιστίνον
5 ἔγραψεν, ἐξ αὐτῶν τῶν γραμμάτων καταμαθεῖν εὐχερές.

Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου περὶ τῆς τῶν ἱερῶν κατασκευῆς βιβλίων.

»Νικητὴς Κωνσταντίνος Μέγιστος Σεβαστὸς Εὐσέβιῳ ἐπισκόπῳ. 4 1

»Κατὰ τὴν ἐπόνημον ἡμῶν πόλιν, θεοῦ συναιρομένης προνοίας,
»μέγιστον πληθὸς ἀνθρώπων τῇ ἀγιοτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἑαυτοῦ ὁ Χριστὸς
10 »ἀνατέθεικεν, ὥς πάντων ἐκεῖσε πολλὴν λαμβανόντων τὴν αὔξησιν
»σφόδρα ἄξιον ἡμῖν καταφαίνεσθαι καὶ ἐκκλησίας ἐν αὐτῇ κατασκευα-
»σθῆναι πλείους. τοιγάρτοι δέδεξο προθυμότατα τὸ δόξαν τῇ ἡμε- 2
»τέρᾳ προαιρέσει. πρέπον τοῦτο κατεφάνη ἡμῖν δηλῶσαι τῇ σῇ συ-
»νέσει, ὅπως ἂν πεντήκοντα σωματία ἐν διφθέραις ἐγκατασκεύοις
15 »εὐανάγνωστά τε καὶ πρὸς τὴν χρῆσιν εὐπαρακόμιστα ὑπὸ τεχνικῶν
»καλλιγράφων καὶ ἀκριβῶς τὴν τέχνην ἐπισταμένων γραφῆναι κελεύ-
»σειας, τῶν θείων μάλιστα, ὧν τὴν τε ἐπισκευὴν καὶ τὴν χρῆσιν τῷ
»τῆς ἐκκλησίας λόγῳ ἀναγκαίαν εἶναι γινώσκεις. ἀπέσταλται δὲ 3
»γράμματα παρὰ τῆς ἡμετέρας ἡμερότητας πρὸς τὸν τῆς διοικήσεως
20 »καθολικόν, ὅπως ἅπαντα τὰ πρὸς τὴν ἐπισκευὴν αὐτῶν ἐπιτήδεια
»παρασχεῖν φροντίσῃ. ἵνα γὰρ ὡς τάχιστα τὰ γραφέντα σωματία 4
»κατασκευασθῇ, τῆς σῆς ἐπιμελείας ἔργον τοῦτο γενήσεται, καὶ γὰρ
»δύο δημοσίων ὀχημάτων ἑξουσίαν εἰς διακομιδὴν ἐκ τῆς αὐθεντίας
»τοῦ γραμματος ἡμῶν λαβεῖν σε προσήκει. οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα τὰ 5
25 »καλῶς γραφέντα καὶ μέχρι τῶν ἡμετέρων ὄψεων ὅῃστα διακομισθῇ,
»ἐνὸς δηλαδὴ τοῦτο πληροῦντος τῶν ἐκ τῆς σῆς ἐκκλησίας διακόνων,
»ὅς ἐπειδὴν ἀφίκοιτο πρὸς ἡμᾶς, τῆς ἡμετέρας πειραθήσεται φιλαν-
»θρωπίας. ὁ θεὸς διαφυλάξει σε, ἀδελφὲ ἀγαπητέ».

Ἰκανὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα τεκμηριῶσαι, μᾶλλον δὲ διδάξαι σαφῶς, 6
30 ὅπως ὁ πανεὐρύημος βασιλεὺς, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, πᾶσαν εἰς
τὰ θεῖα μετατέθεικε τὴν σπουδὴν.

Προσθήσω δὲ ὅμως τοῖς εἰρημένοις τὰ περὶ τὸν σωτήριον αὐτῷ 7
τάφον κατορθωμένα. μαθὼν γὰρ ὡς οἱ κορυβαντιῶντες καὶ περὶ

30 vgl. S. 140, 28ff

A²

5 γραμμάτων Thdt. πραγμάτων A² 8 πόλιν am Rand nachgetragen A² 9 ὁ
von späterer Hd. A² 11 καταφαίνεσθαι Thdt.] καταφαίνεται A² 14 σωματία von
1. Hd. corr. aus σωματεῖα A² 15 τεχνικῶν vom Korrektor beanstandet A² τεχνιτῶν
Thdt. 17 θείων + γραφῶν Thdt. 24 τὰ > A² vgl. Thdt. 28 von 1. Hd. διαφυλάξειεν,
von 2. Hd. ἐν getilgt und σε übergeschrieben A² 32 αὐτῷ von 2. Hd. aus αὐτοῦ A²

τὴν τῶν εἰδώλων θεραπείαν βεβακχευμένοι τὸν μὲν δεσποτικὸν τοῦ κυρίου κατέχουσιν τάφον, λήθη παραδοῦναι φιλονεικοῦντες τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας τὴν μνήμην, ἐπὶ τούτῳ δὲ τῆς ἀκολάστου δαίμονος Ἀφροδίτης ἐδομήσαντο οἶκον, καταλυθῆναι μὲν δὴ ὡς τάχιστα
 5 τὸ μυσσάρὸν ἐκείνο προσέταξεν οἰκοδόμημα ὁ πιστότατος βασιλεὺς, τὸν δὲ χοῦν ἐκείνον τὸν ἐναγέσι μολυνθέντα θυσίαις ἐκφορηθῆναι καὶ πόρρω πον ῥιφῆναι τοῦ ἄστεος, εἶτα ναὸν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ οἰκοδομηθῆναι μέγιστον καὶ κάλλιστον προστάττει. δηλοῖ δὲ ταῦτα σαφέστερον ἢ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως ἐπιστολή, ἣν πρὸς
 10 τὸν πρόεδρον τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης, τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις λέγω, ἐπέστειλε. Μακάριος δὲ ἦν τότε, οὗ καὶ ἔμπροσθεν ἐμνήσθημεν, ὃς καὶ τῇ μεγάλῃ τῇ κατὰ Νίκαιαν κεκοινωνήκει συνόδῳ καὶ τὴν τῆς Ἀρείου σὺν τοῖς ἄλλοις βλασφημίας κατέλυσε φλόγα.

Ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τῷ <ἐπισκόπῳ> Ἱεροσολύμων
 15 περὶ τοῦ σωτηρίου τάφου.

»Νικητὴς Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστὸς Μακαρίῳ ἐπισκόπῳ 5 1
 Ἱεροσολύμων.

»Τοσαύτῃ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἡ χάρις, ὡς μηδεμίαν λόγων χορηγίαν ἀξίαν τοῦ παρόντος οἶμαι θαύματος δοκεῖν. τὸ γὰρ γνώρισμα
 20 »τοῦ ἀγιωτάτου ἐκείνου τάφου ὑπὸ γῆν πάλοι κρυπτόμενον τοσαύταις »ἐτῶν περιόδοις οὐ λαθεῖν δεδύνηται, ἄχρις οὗ διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος »ἡμῶν θεοῦ χάριτος ἢ τοῦ κοινοῦ πάντων ἡμῶν ἐχθροῦ τυραννὸς »ἀννηρέθῃ· ἥστινος τυραννίδος τοῖς ἐαυτοῦ θεράπουσιν ὁ παμβασιλεὺς »Χριστὸς τὴν ἐλευθερίαν παρασχὼν τὴν τοῦ ἀγιωτάτου τόπον γνῶσιν
 25 »κατέλαμψεν, ὡς ἀληθῶς πᾶσαν ἐκπληξιν ὑπερβαίνειν. εἰ γὰρ πάν- 2 »τες οἱ διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης εἶναι δοκοῦντες σοφοὶ εἰς ἓν καὶ τὸ »αὐτὸ συνελθόντες ἄξιόν τι τοῦ πράγματος τούτου ἐθέλουσιν εἰπεῖν, »οὐδὲ γὰρ πρὸς τὸ βραχύτατον ἀμιλληθῆναι δυνήσονται, ἐπεὶπερ το- »σοῦτον πᾶσαν ἀνθρωπίνην λογισμόν χωρητικὴν φύσιν ἢ τοῦ θαύματος
 30 »τούτου πίστις ὑπερβαίνει, ὅσον τῶν ἀνθρωπίνων τὰ οὐράνια δυνα- »τώτερα εἶναι συνέστηκε. διὰ τοῦτο γοῦν οὗτος ἀεὶ καὶ πρῶτος 3 »καὶ μόνος ἐστὶ μοι σκοπός, ἵν' ὥσπερ ἐαυτὴν ὁσμημεῖναι καινοτέροις »θαύμασιν ἢ τῆς ἀληθείας πίστις ἐπιδείκνυσιν, οὕτως καὶ αἱ ψυχαὶ »πάντων ἡμῶν περὶ τὸν ἅγιον νόμον σωφροσύνη καὶ ὁμογνώμονι
 35 »προθυμίᾳ σπουδαιότερα γένηνται. ὅθεν ἐπειδὴ πᾶσι φανερόν εἶναι 4 »νομίζω, ἐκείνο μάλιστα πεπεισθαι σε βούλομαι, ὡς ἄρα μοι πάντων »μᾶλλον μέλει τὸν ἱερὸν ἐκείνον τόπον, ὃν θεοῦ προστάγματι αἰσχί- »στης εἰδώλου πλάνης ὥσπερ τινὸς ἐπικειμένον βάρους κουφισθῆναι »προσέταξα, ἅγιον μὲν ἐξ ἀρχῆς θεοῦ κτίσει γεγεννημένον, ἀγιώτερον

»δὲ ἀποφανθέντα, ἀφ' οὗ τὴν τοῦ σωτηρίου πάθους πίστιν εἰς φῶς
»προήγαγε, τοῦτον κάλλει οἰκοδομημάτων κοσμήσαι.

»Προσέκει τοίνυν τὴν σὴν ἀγχίνοιαν οὕτως διατάξαι τε καὶ ἐκά- 5
»στον τῶν ἀναγκαίων ποιήσασθαι πρόνοιαν, ὥς οὐ μόνον τὴν βασι-
5 »λικὴν τοῦ αὐτοῦ ἐγνωτάτου τόπον τῶν ἀπανταχοῦ βελτίονα γενέσθαι,
»ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα ἀναδειχθῆναι, ὥς πάντα τὰ ἐφ' ἐκάστης
»πόλεως καλλιστευόντα ὑπὸ τῆς τοῦ κτίσματος τούτου νικᾶσθαι λαμ-
»πρότητος. καὶ περὶ τῆς τῶν τοίχων ἐγέρσεώς τε καὶ καλλιεργίας 6
»Δρακιλιανῷ τῷ ἡμετέρῳ φίλῳ τῷ διέποντι μέρη τῶν λαμπροτάτων
10 »ἐπαρχιῶν καὶ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι ἐγκειρίσθαι παρ' ἡμῶν τὴν
»φροντίδα γίνωσκε. κεκέλευσται γὰρ ὑπὸ τῆς ἐμῆς εὐσεβείας τεχνί-
»τας τε καὶ ἐργάτας καὶ πάντα ὅσα περὶ τὴν οἰκοδομὴν ἀναγκαῖα
»τυγχάνει, ἃ παρὰ τῆς σῆς καταμάθοιεν ἀγχινοῖας, παραχοῆμα διὰ
»τῆς ἐκείνων προνοίας ἀποσταλῆναι. περὶ δὲ τῶν κίωνων ἢ τῶν 7
15 »μαρμάρων, ἃ δὲ νομίσεις εἶναι χρησιμώτερά τε καὶ τιμιώτερα,
»συνόψεως γενομένης πρὸς ἡμᾶς γράφαι σπούδασον, ἵνα ὅσων δὲν
»καὶ ὁποίων χρεῖαν διὰ τοῦ σοῦ γράμματος ἐπιγινώμεν, ταῦτα παντα-
»χόθεν μετενεχθῆναι πρὸς τὴν τοῦ αὐτοῦ οἴκου λαμπρότητα δυνηθῇ·
»τὸν γὰρ τοῦ κόσμου θαυμασιώτερον τόπον κατ' ἀξίαν φαιδρύνεσθαι
20 »δίκαιον.

»Τὴν δὲ τῆς βασιλικῆς τοῦ αὐτοῦ οἴκου καμάραν, πότερον λακω- 8
»ναρίαν ἢ διὰ τινος ἐτέρας φαιδροτάτης ἐργασίας δοκεῖ γενέσθαι, παρὰ
»σοῦ γινῶναι βούλομαι. εἰ γὰρ λακωναρία μέλλοι εἶναι, δυνήσεται καὶ
»χρυσῷ καλλωπισθῆναι τὸ λειπόμενον. καὶ περὶ τούτων ἢ σὴ ὁσίο-
25 »της τοῖς προειρημένοις δικασταῖς τὸ τάχος γνωρισθῆναι ποιήσει, ὅσων
»τε καὶ ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν καὶ ἀναλωμάτων χρεῖα· ἅτινα καὶ πρὸς
»ἐμὲ εὐθέως ἀνενεγκεῖν σπούδασον, οὐ μόνον περὶ τῶν μαρμάρων
»καὶ κίωνων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν λακωναριῶν, εἰ γε τοῦτο κάλλιον
»ἐπικρίνειας. ὁ θεός σε διαφυλάξει, ἀδελφὲ ἀγαπητέ.

30 Περὶ τῆς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὁδοιπορίας τῆς μακαρίας Ἑλένης.

Τούτοις τοῖς γράμμασιν οὐκ ἄλλος τις διηκόνησεν ἀλλ' αὐτοῦ 6 1
τοῦ βασιλέως ἢ μήτηρ, ἢ καλλίπαις ἐκείνη καὶ παρὰ πάντων τῶν
εὐσεβῶν ἄδομένη, ἢ τὸν μέγαν τοῦτον φωστῆρα τῇ οἰκουμένη τεκοῦσα

33 vgl. Gen. 1, 16

A²

9 λαμπροτάτων] λαματάτων A²
corr. aus διαφυλάξει A²

16 συνοψίσεως A²

29 διαφυλάξει

καὶ τὴν τῆς εὐσεβείας αὐτῷ ἐκ παιδόθεν προσενεγκούσα τροφήν (οὐχ' ἦττον γὰρ καὶ αὐτῇ τοῦ τοῦ παιδὸς πατρός, ἐαυτῆς δὲ ἀνδρός Κωνσταντίνου τοῖς θείοις αὐτὸν τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας ἀνεθρέψατο νόμοις)· αὕτη τῶν τῆς ὁδοιορίας ἀνασχομένην πόρων καὶ τοῦ γήρως ²
 5 οὐ λογισαμένη τὰ πάθη — πρὸ γὰρ ὀλίγον τῆς τελευτῆς ἐαυτῆς τὴν ἀποδημίαν ταύτην ἐστείλατο, ὁγδοηκοντοῦτις γὰρ τοῦδε τοῦ βίου τὸ τέρμα κατέλιπεν.

Περὶ τῆς ἐξρέσεως τοῦ ἁγίου σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπιθυμητῶς γοῦν ἔχουσα καὶ πρὸς δίκην ἐκκαιομένη τῇ καρδίᾳ ⁷ 1
 10 τῆς τῶν ἁγίων τόπων καταλήψεως ἕνεκα καὶ τῆς τε τοῦ σωτηρίου πάθους καὶ τῆς τοῦ τιμίου ξύλου τοῦ τοῦ Χριστοῦ σταυροῦ ἀναζητήσεως θθάνει τὰ ἱεροσόλυμα. ἐπειδὴ δὲ τὸ χωρίον εἶδεν ἐκεῖνο, ²
 τὸ τῆς κοινῆς σωτηρίας τὰ πάθη δεξάμενοι, εὐθὺς μὲν τὸν μυσαρὸν ἐκεῖνον ναὸν καταλυθῆναι εἰς ἔδαφος καὶ τὸν χοῦν ἐκεῖνον τὸν ἐναγῇ
 15 πόρῳ που ἐκριφῆναι προσέταξε. δῆλον δὲ τοῦ κεκρυμμένου τόπου γεγενημένου, ὥφθησαν παρὰ τὸ δεσποτικὸν μνημα τρεῖς κατακεχωσμένοι σταυροί. καὶ ὅτι μὲν εἷς ἐκ τούτων ὁ τοῦ δεσπότης καὶ σω- ³
 τῆρος ἡμῶν ἐτύγγαεν ὧν, οἱ δὲ ἕτεροι τῶν σὺν αὐτῷ προσηλωθέντων ληστοῦν, ἀναμφισβητήτως ἐπίστεον ἅπαντες· ἡγρόουν δὲ ὅμως
 20 τὸν τῷ δεσποτικῷ ἐκείνῳ καὶ ἁγίῳ πελάσαντα σώματι καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τὴν λιβάδα δεξάμενον.

Ἀλλ' ὁ σοφώτατος ἐκεῖνος καὶ θεῖος ὄντως Μακάριος, ὁ τῆς ἐκ- ⁴
 κλησίας ἐκείνης πρόεδρος, τοιῷδε πόρῳ τὴν ἀπορίαν διέλυσε. γυναικὶ περιφανεστάτῃ τῆς ἐκεῖσε πόλεως, νόσῳ κατεχομένη μακροῦ καὶ ὁρώση
 25 πρὸς θάνατον τὰ ξύλα προσενηχῆναι σκοπήσας, ἔγνω τοῦ σωτηρίου σταυροῦ τὴν δύναμιν, τοιῷδε προσευχῇ πρὸς τὸν θεὸν χρησάμενος· ⁵
 κλίνας τὰ γόνατα πρὸς τὸ τοῦ γυναικοῦ σκιμπόδιον, φωνῇ μεγάλῃ ἐβόησε, συνούσης αὐτῷ καὶ τῆς θεοφιλεστάτης Ἑλένης καὶ πλήθους ἀνθρώπων πολλῶν· ὅς, δέσποτα θεὲ παντοκράτορ, ὁ διὰ τοῦ μονο-
 30 γενοῦς σου παιδὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει τὴν σωτηρίαν ἐν τῷ τοῦ σταυροῦ ξύλῳ ἐργασάμενος, ὁ καὶ νῦν ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων τῇ σῇ θεραπαινίδι ἐμπνεύσας σὺν τῷ ταύτης παιδί, σῶ δὲ θεράποντι, ἐπιζητήσαι τὸ μακάριον ξύλον, ἐν ᾧ ὁ σωτὴρ πάν-

12—26 vgl. Thdt. I 18, 2—4 p. 64, 3—17 — 26—S. 146, 21 vgl. Rufin X 7 a. E. und 8 p. 970, 7ff

A²

2f Κωνσταντίνου A² 6 γὰρ A²] δὲ Thdt. 15 τόπον A²] τάφον Thdt.

23 nach γυναικὶ + γὰρ von späterer Hd. A² 32 von späterer Hd. θεραπαινὴ A² Gelasius. 10

- των ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν, Χριστὸς καθηλώθη σαρκί, ἀνάδειξον
 ἡμῖν, κύριε, ποῖον ἐκ τούτων τῶν τριῶν ξύλων ἐστὶν ὁ σταυρὸς τοῦ
 Χριστοῦ, ὃς διὰ τῆς προσπαύσεως αὐτοῦ τῆς δι' ἡμῶν γινομένης ἐπὶ
 ταύτην τὴν ἀσθενὴ καὶ ἡμιθανῇ πρὸς ὑγίαν αὐτῆς καὶ ἐξανάστασιν
 5 χειραγωγὸς γένηται. ὥς δὲ ἐπαύσατο προσενξάμενος, προσφέρει 6
 τὸ πρῶτον ξύλον καὶ ἐπιτίθησιν ἐπὶ τὴν ἀσθενῇ· ἀλλ' οὐδὲν αὐτὴν
 ὥνησεν. εἶτα προσάγει καὶ τὸ δεύτερον· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἄπρακτον
 ἐδείχθη. ὅτε δὲ ἐξέτεινε τὴν χεῖρα ἐπὶ τὸ τρίτον, αὐτῇ τῇ σκιάσει
 τὸ ξύλον τῇ ἀσθενεὶ προσήγγισε καὶ θαῦμα μέγιστον γέγονεν. ἄφρων
 10 γὰρ ἡ ἡμιθανὴς τοὺς ὀφθαλμοὺς διήνοιξεν· εἶτα ἐπιταθέντος αὐτῇ
 τοῦ τιμίου καὶ δεσποτικοῦ σταυροῦ, εὐθέως ἀνεπήδησε, καὶ σπᾶσα
 ἐπὶ τοὺς πόδας τῷ θεῷ δόξαν ἀνέπεμπε, τοσοῦτον κρείσσων ἑαυτῆς
 γενομένη, καὶ πάντα τὸν οἶκον περιπορευομένη χαίρουσά τε πανοικί
 μεγαλοφώνως εὐηγγελίζετο τοῦ θείου σταυροῦ τὴν δύναμιν.
- 15 Οὕτως ἡ εὐσεβεστάτη βασίλισσα, ἡ τοῦ πανευφύμου καὶ θεοφι- 7
 λεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου μήτηρ, ἐλιζβινῶς ἐπιστήσασα τὸν
 νοῦν καὶ πιστωθεῖσα περὶ τε τοῦ σωτηρίου τάφου καὶ τοῦ τιμίου
 σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ἐκτῆριον οἶκον εὐθέως ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ
 ἐγείρει κατὰ τὰς τοῦ εὐσεβεστάτου παιδὸς Κωνσταντίνου προστάξεις,
 20 καὶ μαρτύριον αὐτὸν προσαγορεύσασα, εἰσέτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον τῇ
 πίστει προέκοπτε.
- Διόπερ τοῦ ποθομένου τυχοῦσα, λοιπὸν καὶ περὶ τὴν τῶν ἡλῶν 8
 ἀναζήτησιν ἀδιστάκτως ἑαυτὴν ἐπιδίδωσιν, ἐν οἷς τὸ κυριακὸν σῶμα
 ἐν τῷ τοῦ σταυροῦ ξύλῳ καθήλωτο. καὶ εὐρούσα τὰ μὲν εἰς τὸ βα-
 25 σιλικὸν ἐνέβαλε κράνος, τῆς τοῦ παιδὸς προμηθουμένη κεφαλῆς, ἵνα
 τὰ τῶν πολεμίων ἀποκρούηται βέλη· ὅπερ κράνος ἄτε θεῖον δῶρον
 πρὸς τὸν υἱὸν μετεκόμισε. τὰ δὲ λοιπὰ τῶν ἡλῶν τῷ τοῦ βασιλικοῦ
 ἵππου χαλκεύσασα ἀνέμιξε χαλινῷ, ἀσφάλειαν μὲν μηχανωμένη τῷ
 βασιλεῖ, καὶ παλαιᾷ προφητείᾳ πέρας ἐπιθήσασα. πόρρωθεν γὰρ
 30 Ζαχαρίας ὁ προφήτης ἐβόα· καὶ ἔσται τὸ ἐπὶ τοῦ χαλινοῦ ἄγιον
 τῷ κυρίῳ παντοκράτορι. τοῦ δὲ σωτηρίου σταυροῦ μοῖραν 9
 μὲν τινα τοῖς βασιλείοις ἀπένειμε· τῷ δὲ λοιπῷ θήκην ἐξ ὕλης ἁρ-
 γυρᾶς ποιησαμένη τῷ τῆς πόλεως ἐκείνης δέδωκεν ἐπισκόπῳ, τῷ
 θεῷ ἐκείνῳ Μακαρίῳ, οὐπερ καὶ ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, φυλάττειν
 35 παρεγγυήσασα ταῖς μετέπειτα γενεαῖς τὰ τῆς σωτηρίας μνημό-
 συνα. πάντοθεν δὲ παντοδαπῆς ὕλης τεχνίτας ἀγείρας αἶμα Μα- 10
 καρίῳ τῷ τῆς ἐκείσε ἐκκλησίας προέδρῳ κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ βασιλέως
 τοῦ ταύτης υἱοῦ Κωνσταντίνου προσταχθέντα τοὺς μεγίστους ἐκεῖ-

22—S. 147, 5 vgl. Thdt. I 18, 5—7 p. 64f — 30 Zachar. 14, 20 — 34 s. S. 143, 11

A²

29 παλαιᾷ Thdt.] παλαιᾷ δὲ A²

ρους καὶ λαμπροτάτους ναοὺς θαυμασίως ὠκοδόμησεν, ὧν τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος περιττὸν ἄγαν ὑπέληφα ἐντάξαι τῷδε τῷ γράμματι. πάντων ὡς ἔπος εἰπὺν τῶν φιλοχρίστων τῶν ἐκ πάσης τῆς ἐπὶ τὸν οὐρανὸν ἐκείσε συρρέοντων καὶ θεωμένων τῶν ἔργων τὴν
5 πολυτέλειαν.

Ἐποίησε δὲ καὶ ἕτερον μνήμης ἄξιον ἢ παρεύφημος ἐκείνη καὶ 11 ἀξιάγαστος βασιλίсса, ἡ τοῦ πιστοτάτου βασιλέως μήτηρ. τὰς γὰρ διὰ βίον τὴν παρθενίαν ἀσκούσας συναγείρσας πάσας καὶ ἐπὶ στιβάδων πολλῶν κατακλίνας, αὐτὴ δι' ἑαυτῆς θεραπευαίνιδος ἔργον ἐπλή-
10 ρου, διακοινοῦσα αὐταῖς καὶ ὅσα παρατιθεῖσα καὶ κύλικας ὀρέγουσα καὶ οἰνοχοοῦσα καὶ πρόχρον ἐπὶ λέβητος φέρουσα καὶ ὕδωρ ταῖς ἐκείνων χερσὶν ἐπιχέουσα.

Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια δρᾶσασα ἐπανῆλθε μὲν πρὸς τὸν 12 παῖδα χαίρουσα. μετ' οὐ πολὺ δὲ μετ' εὐθυμίας ἀπάσης εἰς τὸν 15 ἀνόλεθρον μετέστη βίον, πλείστα τῷ παιδί περὶ τῆς εὐσεβοῦς πολιτείας ἐντειλαμένη καὶ ταῖς ἐξιτηρίοις αὐτὸν στεφανώσασα εὐλογίας. ἐκείνη μὲν οὖν καὶ μετὰ τὴν τελευτήν τιμῆς τετύχηκεν, ὁποίας τυχεῖν ἔχρην τὴν οὕτως ἐπιμελῶς καὶ θερμῶς τὸν τῶν ὅλων θερα-
πεύσασαν θεόν. Θυγατέρα δὲ καταλέλοιπεν ὀνόματι Κωνσταντίαν 13
20 τὴν τοῦ ἀσεβοῦς Αἰκινρίου γενομένην γυναῖκα.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς μακαριωτάτης καὶ εὐσεβεστάτης καὶ 14 θεοφιλεστάτης Ἑλένης, σμικρὰ ἐκ τῶν πολλῶν αὐτῆς καὶ μεγάλων ἀρετῶν κατὰ θεὸν τὸν σωτήρα ἡμῶν, τῷδε τῷ ἱστορικῷ παρατέ-
θεικα γράμματα.

25 *Περὶ τοῦ φόρου τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.*

Ἀλλὰ πάλιν ἐπὶ τὸν θεῖον τοῦ χριστοφόρου βασιλέως τοῦ ταύτης 8
νίου Κωνσταντίνου ζῆλον τρέψω τὸν λόγον, ὅστις τοσοῦτον ὑπεραν-
έβη τὸν πατρῶον καὶ μητρῶον περὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ σωτήριον
ζῆλον, ὥστε τὸ παρὰ τῆς μητρὸς ἐνεχθὲν αὐτῷ τοῦ δεσπότου Χριστοῦ
30 κατὰ σάρακα πάθους σωτηρίου σταυροῦ σύμβολον, πιστεύσας ὡς αἰ
σωθήσεται ἡ πόλις ἢ ἐπὶ ὧν αὐτῷ, ἔαν ἐκείνο ἐν αὐτῇ φυλάττη-
ται, κατέκρυψεν αὐτό, ἐνθὺς τῷ ἑαυτοῦ ἀνδριάντι τῷ ἐν τῇ ἐπι-
λεγομένῃ ἀγορῇ ἦτοι φόρῳ Κωνσταντίνου καὶ ἐπὶ τοῦ πορφυροῦ
καὶ μεγάλου κίονος ἰδρυμένῳ.

6—19 vgl. Thdt. I 18, 8f p. 65 — 19f vgl. Rufin X 12 p. 976. Socr. I 25
p. 136. Thdt. II 3 p. 96 — 29—34 vgl. Socr. I 17, 8 p. 106f; vgl. auch S. 12, 18ff

A²

4 τὸν aus τῶν A² | καὶ Thdt.] > A²

10*

Περὶ Φρονιμεντίου καὶ Αἰδεσίου καὶ τῶν ἐν τῇ ἐνδοτάτῃ Ἰνδία.

Ὁ μὲν οὖν θεοφιλέστατος βασιλεὺς εὐσεβείᾳ τε καὶ πίστει τοιαύτῃ 9 1
 πρὸς τὸν θεὸν συνεσφιγμένως, πάμπολλα καὶ ἄλλα βάρβαρα ἔθνη εἰς
 εἰρήνην τὴν πρὸς αὐτὸν ἔλθειν παρεσκεύασε, τοῦ θεοῦ αὐτῷ ταῦτα
 5 καθυποτάξαντος πολλὰ πάλαι Ῥωμαίοις διαστασιάσαντα. ὅσον γὰρ
 ἑαυτὸν δι' εὐλαβείας τῷ θεῷ ἔταπεινοῦτο, τοσοῦτον, μᾶλλον δὲ πολλῷ
 πλεον αὐτῷ ὁ θεὸς πάντα κατηνύνη. κατὰ δὲ τὸν καιρὸν ἐκεῖ- 2
 ρον πολλὰ προσθῆκαι τοῖς ἀποστολικοῖς ἐγίνοντο κηρύγμασιν. εἰ
 γὰρ καὶ Ματθαῖος Πάροισι ἐκήρυξε καὶ Βαρθολομαῖος Αἰθίοφι καὶ
 10 Θωμᾶς τοῖς τῆς μεγάλης Ἰνδίας Ἰνδοῖς, ἀλλὰ τοῖς πόρρω Ἰνδοῖς Πάρ-
 θων καὶ τισιν ἔθνεσι πλησιοχώροις αὐτῶν οὕτω ἦν ὁ περὶ Χριστοῦ
 λόγος γνώριμος. γίνεται οὖν πρὸς ἀπομίμησιν Μητροδώρου φιλο- 3
 σόφου τινός, ἐκπερινοστήσαντος πάντα σχεδὸν τὰ ἔθνη ἱστορίας ἕνεκα,
 Μερόπιον τοῦνομα τινὰ ἄνδρα Τύριον, ἐν φιλοσόφοις ἐπίσημον, τὴν
 15 αὐτὴν τοῦ Μητροδώρου ἱστορίας χάριν ὑπέσειλθεῖν πραγματείαν, ὃς
 ἐπλήγτο παῖδας συμφυεῖς δύο, μεμνημένους μὲν εἰς ἄγαν πᾶσαν τὴν τῶν
 πραγμάτων παιδείαν, σπουδὴν δὲ ἔχοντας (εἰς) ἱστορίας ἀπάσης φιλο-
 μάθειαν, παρακαλέσαντας αὐτὸν τὸν φιλόσοφον Μερόπιον μεθ' ἑαυτοῦ
 αὐτοὺς παραλαβεῖν· ὃν ὁ μὲν εἰς Φρονιμέντιος τοῦνομα, ὁ δὲ ἕτερος
 20 Αἰδέσιος. ἐπειδὴ δὲ ἔθος καὶ νόμος ἦν τοῖς ἐκεῖσε βαρβάρους τοὺς 4
 σπονδαῖς τῆς εἰρήνης τῆς πρὸς αὐτοὺς μὴ στοιχοῦντας Ῥωμαίους τοὺς
 ἀφ' ἡμῶν παρ' αὐτοῖς ἐνρισκομένους ἀναρεῖν, συνέβη καὶ τότε κατὰ
 κράτος λελῦσθαι τὰς σπονδὰς ἑκατέρων, ἐν ᾧ καιρῷ ὁ Μερόπιος τὴν
 ἐνδοτάτην Ἰνδίαν ἱστορήσεν ἅμα Φρονιμέντῳ καὶ Αἰδεσίῳ. στενω- 5
 25 θέντες γοῦν τῇ τῶν ἀναγκαίων λήψει, μάλιστα ὕδατος, ἀπάραντες
 ἐκ τῆς χώρας καὶ τῇ θαλάσῃ προσπλέοντες, προσορμίζονται τοῖς
 κατὰ τοὺς Ἰνδὸν ἐκεῖνους τοὺς ἐνδοτάτους διαγέρονσι τόποις, μὴ
 δυνηθέντες προβῆναι ἀνέμων ἐναντιότητι κωλυθέντες. καὶ δὴ ἐπὶ
 ἡμέρας τινὰς λαθάνοντες ἦσαν ἐκεῖσε, ἐκ τῆς αὐτόθι γῆς ποριζό-
 30 μενοι τὰς χρεῖας τοῦ σώματος. ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν (τῶν) παίδων 6
 ὑπὸ τι δένδρον ἐπαδολεσχούντων ἀραγνώσασιν, ἐπιστάντες οἱ βάρ-
 βαροι κατέσφαξαν σὺν τῷ Μεροπίῳ ἅπαντας πλὴν τῶν προορηθέν-
 των παίδων Φρονιμεντίου καὶ Αἰδεσίου, οὓς ἰδόντες καὶ εἰς οἶκτον
 ἐλθόντες ὥς ἅτε παίδων ἔφείσαντο, καὶ δῶρον αὐτοῖς τῷ οἰκείῳ
 35 βασιλεῖ προσήγαγον· ὃν εὐθὺς τὸν Φρονιμέντιον, αἰσθόμενος αὐτοῦ

2—7 vgl. *Rufin* X S p. 971 Z. 5 ff — 8—S. 150, 22 vgl. *Rufin* X 9f p. 971 ff
 (erweitert)

A²

6 ἑαυτῷ A² se deo subiecerat *Rufin* 17 corr. *Hei.* 28 ἐναντιότητι an
 dem Wort ist mehrfach herumcorrigiert A² 30 corr. *Holl*

- * τῆς εὐφρίας ὁ βασιλεὺς ἐπίτροπον αὐτοῦ καθίστα ἐπὶ τοῖς οἴκοι γινο-
 μένοις ἀναλώμασι, τὸν δὲ Αἰδέσιον οἰροχεῖν αὐτῷ διετῶπωσε. ἐν ἡ
 τούτοις ὄντων αὐτῶν καὶ προκοπόντων αὐτῶν ὁσημέραι γίνεται
 τὸν βασιλέα τὸν ἀνθρώπινον ὑπεξελεθῆναι βίον, ἀφέντα υἱὸν κομιδῇ
 5 νῆπιον, τῆς οἰκείας βασιλείας διάδοχον νεύματι τοῦ μεγάλου τῶν
 * Ἰνδῶν βασιλέως. γίνονται τοίνυν οἱ περὶ Φρουμέντιον ἐφεξῆς 8
 πάσης τῆς βασιλείας τοῦ παιδὸς ἐπίτροποι, τῆς μητρὸς αὐτοῦ πάντων
 αὐτοὺς προθεμένης τὴν ἐξουσίαν ἔχειν διὰ τρόπων γνησιότητα καὶ
 πείραν πραγμάτων βιωτικῶν. εἶχον γὰρ σὺν τῇ φύσει καὶ γνῶσιν,
 10 προτριβέντες μάλιστα παιδείᾳ τε καὶ ξενιτείᾳ, δι' ὧν μάλιστα καὶ
 τοῖς νέοις κατὰστάσις προσβυτέρων προσγίνεται. ἐπειδὴ τοίνυν 9
 ἦσαν καὶ εὐσεβεῖς, πίστει τε τῇ πρὸς τὸν θεὸν διαπρέποντες ἀπάσῃ
 τε φιλανθρωπία τοὺς πολλοὺς ὑπερακοιτίζοντες, γῆν τε καὶ θάλασσαν
 ἐπῆρσαν, τὰ τῆς βασιλείας τοῦ παιδὸς ἰδύοντες πράγματα τοῖς
 15 τε πλησιοχώροις προσέταττον, ἵνα τοὺς ἐπιξενονμένους Ῥωμαίων
 πρὸς αὐτοὺς φέρωσιν, ἐπίγρῳσιν τοῦ θεοῦ δι' αὐτῶν τοῖς Ἰνδοῖς
 ἐγκατασπεῖραι προμηθεύμενοι. εἶχον γὰρ καὶ τὸν καιρὸν προσυπ- 10
 ακοῦντα· τότε δῆτα ἀνεγρόντες τινὰς προτρέπονται τοῖς ἔθεσι Ῥω-
 μαίων χρησαμένους εὐκτῆρια ποιεῖν καὶ οἴκους ἐκκλησιῶν δείμασθαι
 20 πρὸς στυγροισμὸν τῶν τὴν τοῦ θεοῦ ἐπίγρῳσιν ὑποδεχομένων, εἰ
 καὶ μὴ δύναιντο θυσιαστήρια πηγνύναι τῷ μὴ παρῆναι αὐτοῖς αὐθεν-
 τίαν ἱερωσύνης. γίνεται γοῦν ἐκ τούτου πρόφασις τοῖς ἐπέκεινα 11
 Ἰνδοῖς θεογνωσίας λίαν τοῦ Φρουμεντίου εὐεργεσίας καὶ θωπείας καὶ
 παραινέσεσι φιλοτίμως αὐτοῖς προσιόντος.
 25 Ὡς δὲ ἠνδρύνθη τὸ βασιλικὸν παιδίον, οὗπερ τὴν ἐπιτροπείαν 12
 τῆς βασιλείας ἐποιοῦντο, εἰς αὐξῆσιν μεγίστην ἐπιδόντος αὐτοῦ, αἰ-
 τοῦσιν αὐτοὶ χάριν αὐτὸν τὴν ἐπὶ τὰ οἰκεία ἐπ' ἀνόδοδον αὐτοῖς χαρί-
 σασθαι. τοῦ δὲ βασιλέως σὺν τῇ μητρὶ πολλαῖς παρακλήσεσι λιπα-
 ρούντος καὶ κρατούντος καὶ μὴ ἀπολύοντος, ὁ Φρουμέντιος ἔφασκε
 30 σφόδρα λυπεῖσθαι αὐτοὺς περὶ τούτου· διὸ κατηνάρκασαν τὸν τε
 βασιλέα καὶ τὴν τούτου μητέρα ἐπιδοῦναι τὸ ἀπολυθῆναι αὐτούς· οἱ
 δὲ μετὰ πλείστης ὀσῆς θλίψεως ἐπένευσαν, ὡς δεσπότη γὰρ τῷ Φρου-
 μεντίῳ ἀντιπεῖν οὐκ ἐβούλοντο. οἱ δὲ παραδεδοκότες ἅπαντα τῷ 13
 παιδί καὶ τῇ τούτου μητρὶ τὰ ἐγχειρισθέντα αὐτοῖς τῆς βασιλείας
 35 πράγματα, ἐξήρσαν τῆς Ἰνδίας σὺν τιμῇ πολλῇ τὴν ἐπὶ τὰ οἰκεία
 πορείαν ποιοῦμενοι. τότε οὖν ὁ μὲν Αἰδέσιος τὴν Τύρον κατεῖλη- 14

A²

5 οἰκείας Cer.] οἰκίας A² 17 καιρὸν am Rand von 2. Hd. A² 25 ἠν-
 δρύνθη corr. von 1. Hd. (?) aus ἰδρύνθη A² 36 οὖν + τότε A²

φρεν, ὁ δὲ Φρουμέντιος εἰς Ἀλεξάνδρειαν παραγίνεται, λογισάμενος ὡς ἀκόλουθον εἶη τὸ γενόμενον παρὰ τοῖς βαρβάροις ἔργον θεῖον μὴ περῶναι καὶ προσελθὼν τῷ ἐπισκόπῳ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκκλησίας Ἀθανασίῳ — αὐτὸς γὰρ ἦν τότε τῆς ἐκείσε ἀρχιερωσύνης κατέχων
 5 τοὺς οἴκας — ἕκαστα αὐτῷ ὁ Φρουμέντιος τῶν γεγενημένων ὑφηγησάμενος ὑπομνήσκει ἐπισκόπους αὐτοῖς ἀποσταλῆναι. τότε 15
 δῆτα ὁ μέγας Ἀθανάσιος σφόδρα σοφῶς καὶ συνετῶς τοῖς εἰρημένους προσέχων, λέγει τῷ Φρουμέντιῳ· «καὶ τίνα εὐρήσομεν ἄλλον τοιοῦτον ἄνθρωπον, ἐν ᾧ πνεῦμα θεοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ σὲ, ἀδελφέ, τὸν δυνάμενον
 10 ταῦτα ὁρθῶς διακελεύσασθαι καὶ τὰς ἐκκλησίας ὡς ἐνὶ μάλιστα τὰς ἐκείσε ἰθύνειν; καὶ χειροτονήσας αὐτὸν ἐπίσκοπον κελεύει πάλιν εἰς Ἰνδοὺς ἀποδημῆσαι καὶ τὰς ἐκείσε ἐκκλησίας καθιερωῶσαι καὶ τοῦ αὐτόθι λαοῦ προμηθεύειν.

Πλείστη δὲ τοῦ θεοῦ χάρις προσετέθη μετὰ τὴν χειροτονίαν τῷ 16
 15 ἀνδρί, τὰς ἀποστολικὰς ἀφίεντι ἀκτῖνας. φθάσας γὰρ τὴν προορηθεῖσαν ἐνδοτάτην Ἰνδίαν, ἐπὶ σημείοις καὶ δυνάμεσι τὸ τοῦ Χριστοῦ βεβαιῶν εὐαγγέλιον, πολλὰ πλήθη τῶν Ἰνδῶν ἐπὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀληθῆ πίστιν ἐφείλκυσε, γνησιώτατα αὐτῶν τὸν θεῖον δι' αὐτοῦ παραδεξαμένων λόγον. διὸ καὶ ἐκκλησίαι καὶ χειροτονίαι εἰς πλήθος
 20 ἡΐξησαν ἐν ἐκείνοις τοῖς ἔθνεσι. ταῦτα ἡμῖν ὁ Αἰδέσιος ἐν τῇ 17
 Τύρῳ παραμείνας διηγῆσατο· πρεσβύτερος γὰρ τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας γενόμενος ἐν αὐτῇ παρέμεινεν ἕως τῆς τοῦ βίου τελευτῆς.

Περὶ Ἰβήρων καὶ Λαζῶν καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς αἰχμαλώτου ἁγίας γυναικός.

Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ οἱ πρὸς τῇ κατὰ Πόντον γῇ 10 1
 25 Ἰβηρὲς τε καὶ Λαζοὶ τὸν τοῦ θεοῦ ἐδέξαντο λόγον, μήπω πρὸ τούτου εἰς αὐτὸν πεπιστευκότες. τοῦ δὲ μεγίστου ἀγαθοῦ τούτου αἰτία κατέστη γυνὴ τις παρ' αὐτοῖς αἰχμάλωτος οὖσα, ἄκρον δὲ βίον μετερχομένη δι' ἐγκρατείας τε καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἔργων πάντας αὐτοὺς εἰς ἔκστασιν ἤγεν. ὡς δὲ τὴν αἰτίαν διεπυρθάνοντο τῆς τοσαύτης 2
 30 αὐτῆς ἀσκήσεως, ἀπλότῃ μὲν ἡ ἁγία ἐκείνη γυνὴ λέγει· «διὰ Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ». οὐδένα μὲντοι ἐκ τούτου εἰς πίστιν ἔφερεν τῆς εὐσεβείας, ἐθαύμαζον δὲ μόνον τὴν γυναικα, καὶ τῷ ξένῳ βίῳ αὐτῆς προσέχοντες πολλὰ ἐλογίζοντο. ἀλλ' ἐπειδὴ ἔθος ἦν αὐτοῖς, 3
 εἴπερ ῥήπιον εἶχον ἀσθενείᾳ περιπεσόν, περιτρέχοντας αὐτοὺς πρὸς

20 auch die Quellenangabe wörtlich bei Rufin — 24—S. 154, 19 vgl. Rufin X 11 p. 973ff

A²

2 εἶη Litz εἶναι A² | γινόμενον A² | zu θεῖον vgl. opus dominicum Ruf. θεὸν A² 23 γυναικὸς + κατὰ τοῦ Θεοδώριτου A² 25f τοῦτου aus τούτους, ε von 1. Hd. gestrichen A²

τοὺς ἐγγχωρίους ἅπαντας ἐκάστοθεν πορίζεσθαι βοήθημα, γέγονε διὰ
τούτου ἐκπεριελθοῦσάν τινα πάντας ἐλθεῖν καὶ πρὸς τὴν αἰχμάλω-
τον. ἡ δὲ πρὸς τῇ θύρᾳ ἐστώσῃ σὺν τῷ παιδαρίῳ τῇ γυναικὶ ἔφη· 4
οὐδὲν ἐγὼ τῷ παιδαρίῳ δυνήσομαι βοηθῆσαι, τὸν δὲ Χριστὸν, ὃν
5 ὑμῖν εἶπον πολλάκις, οἶδα δυνατὸν εἶναι καὶ νεκροὺς ἀνιστᾶν καὶ τοῖς
ἀπηγορευμένοις χαρίζεσθαι ἴασιν. ἡ δὲ τοῦ παιδὸς μήτηρ καθικέ-
τενε τὴν αἰχμάλωτον. τότε οἶκτω τῆς δεομένης κινήθεισα τὸ νήπιόν
τε τῷ σάκκῳ τῷ ἑαυτῆς περιβαλοῦσα, προσενξαμένη τῷ θεῷ ἀπέ-
δωκεν αὐτὸ τῇ μητρὶ ὑγιές. διέδραμε δὲ εἰς πολλοὺς τὸ γεγόμενον 5
10 καὶ γε ἄχρι τῆς βασιλίδος ἔφθασεν, ἣτις κατέκειτο βαρυντάτῃ νόσῳ
κατεχομένη· καὶ γὰρ χρόνον ἱκανὸν ἀσθενήσασα, ἀνιάτως εἶχε λοιπὸν
τὰ περὶ τῆς φθασάσης αὐτὴν χαλεπωτάτης νόσου. ἀξιοὶ μὲν οὖν τὴν
αἰχμάλωτον ἀποστείλασα διὰ τῶν οἰκείων πρὸς αὐτὴν παραγενέσθαι.
ἡ δὲ δέει καὶ εὐλαβεῖα ἀνανεύει τοῦ πρὸς τὴν βασιλίδα διαβῆναι,
15 εἰδυῖα τὸν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης δόξης παρεισδύνοντα ὄλισθον. διὰ 6
τοὶ τοῦτο ἀπρὶς ἔχουσαν αὐτὴν τοῦ μὴ ἐλθεῖν ἐπιγνοῦσα ἡ βασίλισσα
κελεύει σὺν τῷ σκιμποδίῳ πρὸς αὐτὴν ἀπαχθῆναι. ἵστινος δυσω-
πηθεῖσα τὴν ταπείνωσιν ἡ μακαρία αἰχμάλωτος τὸν αὐτὸν τρόπον
περιβαλοῦσα τὴν βασιλίδα τῷ σάκκῳ, ἐφ' ᾧ γόνυ κλίσασα τὰς εὐχὰς
20 τῷ θεῷ προσέφερε τῇ συνήθει πρὸς τὸν Χριστὸν εὐχῇ, ὑγμῇ οἵκαδε
ἀποπέμπει χαίρουσαν καὶ πορευομένην τοῖς οἰκείοις ποσί, νέον καὶ
ξένον θαῦμα τοῖς ἐντοπίοις παρεχομένην, τοῦ Χριστοῦ τὴν χάριν
ὁμολογοῦσαν, καθὼς παρὰ τῆς αἰχμαλώτου γυναικὸς ἐδιδάχθη. τρα-
νὼς τε ἀπεφθέγγετο πορευομένη· 7
25 τῆς αἰχμαλώτου· σοὶ χάρις καὶ σοὶ πᾶσα τιμὴ, σωτήρ ἡμῶν τῶν
εἰς σὲ πιστεύειν ἡξιωμένων. ἀλλὰ καὶ τῷ σκιμβίῳ ἑαυτῆς ἡ βασί- 7
λισσα διηγῆσατο ἕκαστα, παρῴρησε δὲ αὐτὸν εἰς ἀμοιβὴν ἀξιόπιστον
χρημασίᾳ βουληθῆναι ἀμείψασθαι τὴν αἰχμάλωτον τῆς εὐεργεσίας τῆς
εἰς τὴν σύμβιον αὐτοῦ ἔνεκα. ἡ δὲ βασίλισσα πρὸς αὐτὸν ἔφη· 8
30 αἰχμάλωτος αὕτη, ᾧ βασιλεῦ, οὐκ ὀρέγεται ἀργυρίου οὔτε χρυσίου
περιποιεῖται· δῶρον δὲ ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ἀξιόχρεων. τὸ μόνον ἡμᾶς
πιστεῦσαι, ὅτι ὁ Χριστὸς υἱὸς ἐστὶ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου· ἡ γὰρ ὁ
πᾶς βίος νηστεία καὶ ἐγκράτεια, περιττοὶ θησανροὶ χρυσίου καὶ ἀργυ-
ρίου, καὶ γὰρ ἀπεπειράθη τῆς εὐσεβοῦς. τᾶλεθῇ διηγῶμαί σοι, ᾧ
35 βασιλεῦ. ἀλλ' εἰ μὴ παρὰ σοὶ φροντίς ἐστὶ σωτηρίας, ἀμειψόμεθα
καινότερον τὴν γυναῖκα, τὸν Χριστὸν αὐτῆς παραδεχόμενοι εἰς προσ-
κύνησιν. ὁ δὲ τέως ὑκνηρότερον διετέθη, καίτοι πολλάκις ὑπο- 9

A²12 οὖν von 2. Hd. übergeschrieben A² 33 περιττοι aus περιτόν corr. A²

μιμνησκόμενος πρὸς τῆς γαμετῆς ὑπερετίθετο ἐκλύων ταῖς εὐαγγελ-
 λίας τὴν αἴτησιν καὶ καιρὸν πρόσφορον ἐλπίζων αὐτῷ περὶ τοῦτον
 λυσιτελεῖν [ἔλεγεν]. ὁ καὶ γέγονε κατὰ πρόνοιαν θεοῦ τοῦ θέλοντος
 » πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας
 5 ἐλθεῖν«. συνέβη γὰρ αὐτὸν ἐν θήρᾳ περιστώμενον περὶ ὕλην 10
 κάταλσον καὶ βαθυτάτην ἐν ἡμέρᾳ σταθαρῶ ὑποστῆναι νύκτα ἀπροσ-
 δόκητον. ἄφρω γὰρ ἐν μεσημβρίᾳ κατὰ πάσης τῆς ὕλης περιεχύθη
 σκότος βαθύτατον, ἔνθα ἦν ὁ βασιλεὺς. ὥς δὲ καὶ οἱ συνόντες αὐτῷ
 τῇδε κάκεισε πρὸς τὴν θήραν διασπώμενοι εὐρηνται, φόβος συνέσχε
 10 τὸν βασιλέα μέγιστος ἥκιστα λογιζόμενον, ὅπως διαφύγῃ τὴν ἔφοδον.
 ἐπεὶ δὲ καὶ πάντες οἱ συνόντες αὐτῷ τὴν αὐτὴν ὑπέμενον ἀνάγκην 11
 (ἐκαστον γὰρ τῶν πρὸς αὐτὸν ἐληλυθέναι σπευδόντων ἐν ᾧ κατεί-
 ληφε τόπω τὸ σκότος ἐστήλωσε, προβῆναι μὴ συγχωρῆσαν εἰς ἀλλή-
 λων παράκλησιν) τότε ὑπομνησθεὶς ὁ βασιλεὺς τῆς γαμετῆς καὶ
 15 τῆς ταύτην ἀνιάτως ἔχουσαν ἱσαμένης αἰχμαλώτου, ἐβόησε λέγων·
 » Χριστέ, ὁ τῆς αἰχμαλώτου κύριος, παράστηθί μοι τὰ νῦν, ἵνα φύγω
 τὴν ἐπικειμένην ἀνάγκην· ἔχω γὰρ σαφεστάτην πείραν τῆς θείας σου
 δυναμέως τὴν ἐμὴν σύμβιον«. καὶ ἅμα τῷ τελέσαι τὴν εὐχὴν εὐθύς
 περιαιρεθέντος τοῦ σκότους τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἐπεχύθη μᾶλλον ἢ
 20 τὸ πρότερον κατὰ πάσης τῆς ὕλης, ἔνθα ἦσαν ἐστηλωμένοι. καὶ 12
 παραγεγνημένοι οἴκοι ὕμεις παραχοῆμα εὐρον τὸν βασιλέα κελεύοντα τὴν
 αἰχμάλωτον (εὐθ)έως πρὸς αὐτὸν γενέσθαι, μηκέτι θεὸν ἕτερον προσ-
 κυνεῖν ἐπαγγελλόμενον ἢ Ἰησοῦν Χριστόν, ὃν ἡ γυνὴ σέβεται. ἔρχε- 13
 ται οὖν ἡ γυνὴ ἡ αἰχμάλωτος, καὶ γίνεται τοῦ βασιλέως διδάσκαλος
 25 πάντα τὸν τύπον τῆς πίστεως αὐτῷ ἐπιστήσασα. ὁ δὲ χαίρων οὐκ
 ᾔδειτο πρὸς εὐτελοῦς γυναικὸς θεοσεβείαν ἐκμανθάνων· τοῦναντίον
 δὲ ἐπ' αὐτῇ σεμνυνόμενος εἰς μέσον αὐτὴν ἄγεσθαι ἐπὶ τοῦ πλήθους
 ἐκέλευσε παρορησιαζόμενος ἐπ' αὐτῇ λέγων· » ὅτι μου ἡ γαμετὴ θάνα-
 τον διὰ τῆς προσευχῆς ταύτης διέδρα Χριστοῦ τοῦ παμβασιλέως τῇ
 30 χάριτι«. ἔπειθ' ἐτε τοὺς ὑπηκόους, εἰ θέλοιεν σώζεσθαι, καὶ τὰ αὐτὰ
 φρονεῖν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν αἰρεῖσθαι προσκύνησιν τῶν ἐιδώλων
 καταφρονοῦντας.

Ἐπειδὴ δὲ ἔμαθε πρὸς τῆς ἀγίας γυναικὸς ὅτι ἐκκλησίας χορὴ 14
 ἰδρύσασθαι εἰς προσκύνησιν τοῦ Χριστοῦ, ὁμοῦ προήει ἐπὶ τὴν χρείαν
 35 σπουδαίως. ὥς δὲ τοῦ οἴκου τὸν περίβολον ἡγειραν οἰκοδομήσαντες,

4 I Tim. 2, 4

A²

22 (εὐθ)έως Hei] ἔως A² 34 ἰδρύσασθαι: ἰς übergeschrieben A² 35 am
 Rand Θ A²

ἔδει δὲ λοιπὸν τοὺς κίονας στήσαι ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου πρὸς διαίρεσιν
 τῶν συνερχομένων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, θέλων ὁ θεὸς πάριον
 γνώμην ἐνθεῖναι τῷ τε βασιλεὶ καὶ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ὑπηκόοις
 περὶ τοῦ διὰ τῆς αἰχμαλώτου γυναικὸς κηρυχθέντος εὐαγγελίου Ἰησοῦ
 5 Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ποιεῖ τὸν τρίτον κίονα εἰς μέσον ὀρθωθέντα
 ἔτι τε πλάγιον ὄντα μὴ γεέσθαι εἰς τέλος ὀρθιον καθάπερ καὶ οἱ
 δύο ἕτεροι· καὶ πολλὰ καμώντες οἱ τεχνῖται τὰ τε ἰστία σὺν ταῖς
 μηχαναῖς ἀπάσαις διαρρηξάντες καὶ συντριβάντες ὑπεξαναχωροῦσι
 10 φεύγοντες, δεδιότες μὴ ἐναπολειφθέντες χαμαὶ ὑπὸ τὸν κίονα ἀπο-
 θάνωσιν· ἵστατο γὰρ ὁ κίων ἐν τῷ ἀέρι κρεμάμενος πλάγιος, μηδε-
 νὸς ὡς ἔθος τοῖς τεχνίταις ἐπισουμένον παρ' αὐτῶν τινας βοηθή-
 ματος. ἀκούει ταῦτα ἡ αἰχμαλώτος καὶ δέει πολλῶν συσχεθεῖσα, μὴ 15
 ἀνάπαλιν τὸ πλήθος ἐπιθῶ ἑαυτὸ πρὸς τὰ εἶδωλα. ἔρχεται δύνοντος
 τοῦ ἡλίου κατὰ τὸν τόπον καὶ κλίνας γόνυ πρὸς τὸν θεὸν ἕως
 15 πρῶτ' ἡγειρε διὰ τῆς εὐχῆς τὸν κίονα, οὐκ ἐπὶ τὴν βάσιν ἑστῶτα.
 ἀλλ' ὀρθὸν μὲν ἡρτημένον ἐπάνω τῆς βάσεως ὅσον ἀπὸ πῆχους ἐνός,
 οἰκονομοῦντος τοῦ θεοῦ μὴ ἀπιέναι τὴν αἰχμαλώτον οἴκοι ἕως τῆς
 τοῦ πλήθους ἀφίξεως, ἵνα γνῶσιν αὐτῆς τὴν ἐν τῷ ὑπ' αὐτῆς κηρυτ-
 τομένῳ ἀληθινῷ θεῷ πίστιν. ἦλθον οὖν ἰωθεν σὺν τῷ βασιλεὶ, 16
 20 καὶ ἰδόντες ὀρθιον ἡρτημένον τὸν τηλικούτον κίονα ἐξίσταντο. τότε
 τῆς αἰχμαλώτου πᾶσι γενομένης καταφανοῦς διὰ τὸ γεγονός, ἀναστά-
 σης αὐτῆς ἐκ τῆς εὐχῆς εὐθέως ὁ κίων, οἷά τινων τεχνιτῶν τῇ οἰκείᾳ
 βάσει αὐτὸν προσαρμοζόντων ὡς ἐνὶ μάλιστα ἀπετέθη, πλείστην ὅσῃν
 παρὰ τοὺς ἔμπροσθεν καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν κίονας ἔχων εὐπρεπῆ τὴν
 25 ἀσφάλειαν. ἐκ τούτου γέγονε καὶ τοὺς λοιποὺς τοῦ πλήθους συν- 17
 ελθεῖν καὶ συνομολογῆσαι τὴν τοῦ βασιλέως πίστιν θαυμάζοντας
 Χριστόν· τοῦτο γὰρ αὐτοῖς ἡ αἰχμαλώτος ἐκεῖνη ἀγία γυνὴ διεμαρ-
 τύρατο· ἐδεδόκει γὰρ τοῦ πλήθους τὴν ἀπλότητα, μήποτε ἄρα ὑπὸ
 τῆς πατροφῆς δεισιδαιμονίας νυττόμενοι εἰς αὐτὴν τὸ εἰς Χριστόν
 30 σέβας ἀπενέχοντο, ἡγουν δόξαν περὶ αὐτῆς σχῶσι μὴ συντείνουσιν
 πρὸς εὐσέβειαν. διὰ τοῦτο καὶ κοινωνῆσαι αὐτοὺς τῆς εὐχῆς προ- 18
 ετρέψατο, ἡνίκα τὸν κίονα ἡρτημένον τῷ οἰκείῳ τόπῳ προσαρμο-
 σθῆναι πεποίηκε, συσκιάζουσα διὰ τούτου τὴν οἰκίαν ὑπόληψιν, τὴν
 δὲ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ ἐνέργειαν λέγουσα εἰς πάντας ἀνθρώπους
 35 τοὺς εἰς αὐτὸν εὐσεβοῦντας διαβαίνειν ἐν ταῖς ὑπὲρ ἀνθρώπων
 πράξεσι.

A²22 οἰκία A² corr. Cer.24 nach τὴν (τ'') Raum für zwei Buchstaben A²32 οἰκίω A² corr. Cer.

- Μετὰ δὲ τὸ τελειωθῆναι τὴν ἐκκλησίαν ὑποτίθεται τῷ τε βασι- 19
 λεί καὶ τῇ βασιλίδι ἡ ἀλγυάλωτος πέμψαι αὐτοὺς πρὸς τὸν τῆς εὐσε-
 βείας σύντροφον τὸν θεοφιλέστατον βασιλέα Κωνσταντῖνον πεμφθῆ-
 ναι αὐτοῖς παρ' αὐτοῦ αἰτουμένους τὸν τὴν ἐκκλησίαν ἐκείνην κα-
 5 θιερώσοντα. τότε ὑπὸ τε τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Ἰβήρων
 οἱ σταλέντες πρεσβευταὶ καταλαμβάνουσι τὴν Κωνσταντινούπολιν,
 ἀναγγέλλοντες τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ τὴν ἐκεῖσε κρατυνθεῖσαν
 τοῦ Χριστοῦ πίστιν, ἐπίσκοπον αἰτοῦντες δοθῆναι αὐτοῖς παρ' αὐτοῦ
 εἰς τὴν τῶν παρ' αὐτοῖς ἐκκλησιῶν καθιέρωσιν ὁμοῦ καὶ διατέπω-
 10 σιν. οὗς προσηγῶς δεξάμενος ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόχριστος βασιλεὺς 20
 Κωνσταντῖνος, χαίρων ἐν τῷ κυρίῳ παρέσχε τὴν αἴτησιν, τὸν τῆς
 Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον παρορμήσας χειροτονῆ-
 σαι τῶν Ἰβήρων ἐπίσκοπον, ὁμοῦ συνορῶν θεοῦ νεῦμα εἶναι τοῦ τοῦς
 ἀλλοφύλους αὐτῷ καθυποτάσσοντος. τούτων ἡμῖν ὁ πιστότατος 21
 15 Βακκούριος ὑφηγητὴς γέγονεν, ἀνὴρ εὐλαβέστατος καὶ τοῦ βασιλικοῦ
 γένους τῶν παρ' αὐτοῖς Ἰβήρων περιφανέστατος, (ὅς) σατραπῆς Ῥω-
 μαίων καταστάς καὶ ταῖς ἀκρωρείαις τῆς Παλαιστίνης κατὰ τῶν Σαρα-
 κηνῶν βαρβάρων ἐπιστρατεύσας πόλεμον ἄκρως ὅτι μάλιστα τὴν κατ'
 αὐτῶν νίκην ἤρατο.
 20 Ἀλλ' ἐπανιτέον εἰς τὸ ἐγχειρισθὲν τῆς βασιλείας τῆς ἱστορίας· 22
 ὁ γὰρ τοι βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπιμελέστερος ὢν περὶ τὸν χρι-
 στιανισμόν καὶ ἀποστολικῶς εἰς τὸν Χριστὸν ἐκκαίόμενος πόθῳ,
 ἐτέρας καὶ αὐθις ἐκκλησίας κατὰ πόλεις ἐποίει καὶ μίαν μὲν ἐν τῇ
 καλουμένῃ δρυὶ τῇ Μαμβρῇ, ὑφ' ἣν τοὺς ἀγγέλους ξενισθῆναι πρὸς
 25 τοῦ Ἀβραάμ οἱ ἱεροὶ λόγοι μηνύουσι, κατεσκεύασε. μαθὼν γὰρ ὁ 23
 τὰ πάντα ἄριστος καὶ θεοφιλέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὑπὸ
 τῇ δρυὶ ἐκείνῃ βωμὸν ἰδρῶσθαι καὶ θυσίας Ἑλληνικὰς ἐπ' αὐτῷ τε-
 λείσθαι, μέμφεται μὲν δι' ἐπιστολῆς Εὐσεβίῳ τῷ Καισαρείας τῆς
 Παλαιστίνης ἐπισκόπῳ παριδόντι τὸ τοιοῦτον μυσαρὸν τόλμημα,
 30 κελεύει δὲ τὸν μὲν βωμὸν ἀνατραπῆναι, πρὸς δὲ τῇ δρυὶ ἐκκλησίαν 24
 τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος κατασκευασθῆναι. ἔτι καὶ ἐν Ἰλιουπόλει
 τῆς Φοινίκης μαθὼν αὐτοὺς ἄσεβῶς βιούντας καὶ αἰσχρὰν ἀγωγὴν
 μετιόντας, νόμῳ σεμνῷ τὸν αἰσχρὸν αὐτῶν ἀνείλε βίον, ἐκκλησίαν
 δὲ κτίσας ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ ἐπίσκοπον χειροτονηθῆναι παρα-
 σκευάσας κληρὸν τε ἱερὸν σὺν αὐτῷ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ καθιερω-

14 Quellenangabe fast wörtlich so bei Rufin — 20—S. 155, 11 vgl.
 Socr. I 18, 5ff p. 110 — 24 vgl. Gen. 18, 1ff

A²

1 ᾗ in τῷ undentlich A² 16 corr. Holl 22 ἐκκαίόμενος: αἱ durch Cor-
 rectur A² 30 im Text ἀνατραπῆ, darüber von 2. Hd. εἶναι A²

θῆναι προστάξας, οὕτως τὰ Ἡλιουπολιτῶν κακὰ μετριώτερα ἀπειργά-
 σατο, οὐ μὴν ἀλλὰ γὰρ καὶ ἄρχοντας πολιτικούς Χριστιανούς καὶ ἐπὶ
 βίῳ σεμνῶ μαρτυρουμένους ἐπιλεξάμενος προσκατέστησε τῇ πόλει
 καὶ τῇ περιχώρῳ πάση, θάνατον αὐτοῖς ἀπειλήσας, εἰ μὴ τῆς πρό-
 5 τερον προσδόσης αὐτοῖς αἰσχουργίας καὶ τῆς περὶ τὰ μυστρά εἰδωλα
 δεισιδαιμονίας αὐτῶν ὡς τάχιστα ἑαυτοὺς μεταβάλαιεν. ἔτι τε τὸν 25
 ἐν Ἀφάκοις τῆς Ἀφροδίτης * ἀρρητοποιίας ἀνέτρεψε, καὶ τὸν ἐν τῇ
 Κιλιζία Πυθωνικὸν ἀπῆλσας δαίμονα, τὸν ραὸν ἐν ᾧ ἐφώλευεν ἐκ
 θεμελίων ἀνατραπῆναι κελεύσας. τοιαῦτα ὁ πιστότατος βασιλεὺς
 10 Κωνσταντῖνος πανταχοῦ γῆς εἰργάζετο χρηστά.

Παραθῆσω δὲ καὶ ἕτερον τεκμήριον τῇδε τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστο- 26
 ρίᾳ τῆς τοῦ αὐτοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς τὸν
 τῶν ὅλων θεὸν πίστεως. τοσοῦτος γὰρ αὐτῷ ἦν ὁ περὶ τὸν Χρι-
 στὸν πόθος καὶ ζῆλος, ὡς καὶ εἰς Πέρσας σκεπτόμενος ὑπὲρ τῶν
 15 ἐκεῖσε Χριστιανῶν διαβῆναι κελεῖσθαι τε κατασκευασθῆναι σκηνὴν ἐκ
 ποικίλης ὀθόνης ἐκκλησίας τύπον ἀποτελοῦσαν, ὡς καὶ Μωσῆς ἐν
 τῇ ἐρήμῳ πεποίηκε καὶ ταύτην φέρεσθαι ἐν τῇ ὁδῷ, ἵνα ἔχῃ κατὰ
 τοὺς ἐρήμους τόπους εὐκτήριον εὐπροπέες, ἐν ᾧ τὰς εὐχὰς τῷ θεῷ
 ἀναπέμπει. ἀλλὰ τὴν μὲν ἐπὶ τὴν Περσίδα πορείαν διανύσαι αὐτὸν 27
 20 τότε κατὰ γνώμην αὐτῷ οὐχ ὑπῆντησε, τῆς τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ
 προμηθουμένην εἰρήνης· ὁ δ' ἐκεῖσε, τῶν Περσῶν λέγων, βασιλεὺς ὑπὲρ
 τῶν ὑπ' αὐτὸν τῆς εὐσεβείας τροφίμων τὴν πρόνοιαν ποιούμενος,
 μαθὼν αὐτοὺς ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε ἀσεβῶν ἐλανυρόμενους καὶ αὐτὸν δὲ
 τοῦτον τὸν ἐκεῖ(νων) βασιλέα τῇ πλάνῃ δεδουλωμένον παντοδαπῶς
 25 αὐτοῖς καττύειν ἐπιβουλάς, Σαβώριος δὲ ἦν, ἐπέστειλεν αὐτῷ καὶ
 εὐσεβεῖν παραινῶν καὶ τοὺς εὐσεβεῖς καὶ Χριστιανούς τιμῆς ἀπολαύειν
 αἰτῶν. σαφῇ δὲ τὴν τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως σπουδὴν αὐτὰ δείξει
 τὰ γράμματα.

Ἐπιστολὴ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Σαβώριον τὸν τῶν Περσῶν βασιλέα περὶ
 30 τῆς τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ προνοίας.

»Τὴν θεῖαν πίστιν φυλάττων τοῦ τῆς ἀληθείας φωτὸς μετα- 11 1
 -λαγχάνω· τῷ τῆς ἀληθείας φωτὶ ὁδηγούμενος τὴν θεῖαν πίστιν ἐπι-

11—21 Quelle Johannes? — 16f vgl. Exod. 36 — 22—28 vgl. Thdt. I
 24, 12f p. 76 — 31—S. 157, 11 vgl. Thdt. I 25, 1—13 p. 76ff

A²

7 Ἀφάκοις Soer.] ἀφάτοις A² | * erg. nach Soer. etwa: ραὸν καθελὼν
 τὰς ἐκεῖ γιγνομένας ἀνέδην 13 τοσοῦτον A² 17 ἔχῃ Ltz. ἔχει A² 24 ἐκεί-
 ρων Thdt.] ἐκεῖ (entgegen d. Sprachgebrauch) A² 26 ἀπολαύειν corr. aus ἀπο-
 λάβειν A²

>γινώσκω. τοιγάρτοι ὡς τὰ πράγματα βεβαίῳι, τὴν ἀγιωτάτην θρη-
 >σκείαν γνωρίζω διδάσκαλον οὖσαν τῆς γνώσεως τοῦ ἀγιωτάτου θεοῦ,
 >ταύτην τὴν λατρείαν ἔχειν ὁμολογῶ. τοῦτον τοῦ θεοῦ μου τὴν
 >δύναμιν ἔχων σύμμαχον, ἐκ τῶν περάτων τοῦ ὠκεανοῦ ἀρξάμενος
 5 >πᾶσαν ἐφελξῆς τὴν οἰκουμένην βεβαία(ις) σωτηρίας ἐλπίσι διήγειρα,
 >ὡς ἅπαντα ὅσα ὑπὸ τοσοῦτοις τυράννοις ἐθνη δεδουλωμένα ταῖς
 >καθημεριναῖς συμφοραῖς τρυχόμενα ἐξίτηλα γέγονε, ταῦτα νῦν προσ-
 >λαμβάνοντα τὴν τῶν κοινῶν ἐκδιζίαν, ὥσπερ ὑπὸ πολλῆς τιρος θερα-
 >πείας ἀναζωπυρηθέντα. ἀνυχοῦσι τε καὶ ἀγάλλονται καὶ πανηγυρικᾶς
 10 >τῷ θεῷ ἐπιτελοῦσιν ἑορτάς. τοῦτον τὸν θεὸν ἐγὼ προσβέβω, οὗπερ 2
 >τὸ σημεῖον ὁ αὐτῷ ἀνακείμενός μοι στρατὸς ὑπὲρ τῶν ὤμων φέρει.
 >καὶ ἐφ' ἅπερ ἂν ὁ τοῦ δικαίου λόγος παρακαλεῖ, κατευθύνεται. ἐξ
 >αὐτῶν δ' ἑκείνων περιφανέσι τροπαίοις αὐτίκα τὴν χάριν λαμβάνω.
 >τοῦτον τὸν θεὸν ἀκραίφρει καὶ καθαρῶ διανοίᾳ ἐν τοῖς ἀνωτάτω
 15 >τυγχάνειν ὑπεραυγάζομαι.

>Τοῦτον δὲ τὸν θεὸν ἐπικαλοῦμαι γόνυ κλίνας, φεύγων μὲν πᾶν 3
 >αἴμα βδελυκτὸν καὶ ὁσμάς ἀηδεῖς καὶ ἀποτροπαίους, πᾶσαν δὲ λαμ-
 >πηδόνα ἐκκλίνων, αἷς ἡ παμμίαρος καὶ ἀθέμιτος πλάνη χαίρουσα
 >πολλοὺς τῶν ἐθνῶν καὶ ὅλα γένη χράνασα κατέρριψε, τοῖς κατω-
 20 >τάτω παραδοῦσα μέρεσιν. ἅ γὰρ ὁ θεὸς τῶν ἀνθρώπων πρόνοιαν 4
 >διὰ φιланθρωπίαν οἰκείαν ποιούμενος χρείας ἡμῶν ἕνεκα εἰς τοῦμ-
 >φανὲς παρήγαγε, ταῦτα πρὸς τὴν ἐκάστου ἐπιθυμίαν κακῶς ἀνέρ-
 >χεται· καθαρὰν δὲ μόνην διάνοιαν καὶ ψυχὴν ἀκηλίδωτον παρὰ
 >ἀνθρώπων ἀπαιτεῖ, τὰς τῆς ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας πράξεις ἐν τούτοις
 25 >σταθμώμενος. ἐπιεικείας γὰρ καὶ ἡμερότητος ἔργοις ἀρέσκειται πράον· 5
 >φιλοῦν, μισῶν τοὺς ταραχώδεις. ἀγαπῶν τὴν πίστιν, ἀπιστίαν κολά- 5
 >ζων, πᾶσαν μετὰ ἀλαζονείας δυναστείαν καταγνοὺς καταβάλλει, ἴβριν
 >ὑπερηγάνων τιμωρεῖται, τοὺς ὑπὸ τύφου ἐπαιρομένους ἐκ βάθρων
 >ἀναιρεῖ. οὗτος καὶ βασιλείαν δικαίαν περὶ πολλοῦ ποιούμενος ταῖς 6
 30 >παρ' αὐτοῦ ἐπιζουρίαις κρατύνει, σύρεσίν τε βασιλικὴν τῷ γαληναίῳ
 >τῆς εἰρήνης διαφυλάττει.

>Διὸ χαίρων ἄγαν ὑπεραγάλλομαι, ἀδελφέ, τοῦτον θεὸν εἶναι
 >ὁμολογῶ(ν) πάντων ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα, ὃν πολλοὶ τῶν τῇδε βασιλευ-

9 Interpolation des Gelasius — 27 vgl. Jes. 13, 11

A²

5 βεβαίαις Thdt.] βεβαία A² 6 τυράννοις aus τυράννης A² 7 συμφο-
 ραῖς A² 10 Am Rand noch kenntlich ὑπερ . . . ἀλλ von späterer Hd. A²
 11 αὐτῷ corr. aus αὐτοῦ A² 16 μὲν übergeschrieben von späterer Hd. A²
 21 οἰζίαν A² 27 ἐλαζονείας A² 33 ὁμολογῶν Thdt.] ὁμολογῶ A²

- >σάντων, μαριώδεσι πλάναις ὑπαχθέντες, ἐπεχείρησαν ἀρνήσασθαι.
 >ἀλλ' ἐκείνους ἅπαντας τοιοῦτον τιμωρὸν τέλος κατατάλωσεν, ὡς
 >πᾶν τὸ μετ' ἐκείνους ἀνθρώπων γένος τὰς ἐκείνων συμφορὰς οὐκ
 >ἀντ' ἄλλου παραδείγματος ἢ ταύτας παρὰ τοῖς τὰ ὅμοια ζηλοῦσι
 5 >τίθισθαι. τούτων ἐκείνων ἕνα ἡγοῦμαι γεγενῆσθαι, ὃν καθάπερ τις ἰ
 >σκηπτὸς ἢ θεία δίκη τῶν τῇδε ἀπελάσασα τοῖς ὑμετέροισι μέρεσι
 >παραδίδωκε, τῆς ἐπ' αὐτῷ αἰσχύνῃς πολυθρύλλητον τὸ παρ' ὑμῖν
 >τροπαιὸν ἀποσφηνάτα.
 >Ἀλλὰ γὰρ ἔοικεν εἰς καλὸν προκεχωρηκέναι τὸ καὶ ἐν τῷ καθ'
 10 >ἡμᾶς αἰῶνι τὴν τῶν τοιούτων τιμωρίαν περιφανῆ δειχθῆναι. ἐπει-
 >δον γὰρ καὶ αὐτοὺς ἐκείνων τὰ τέλη, τῶν ἐναγχος ἀθεμίτοις 8
 >προσταγμάσι τὸν τῷ θεῷ ἀνακείμενον ἐκταραξάντων λαόν. διὸ δὴ
 >καὶ πολλὴ χάρις τῷ θεῷ, ὅτι τελείας προνοίας πᾶν τὸ ἀνθρώπινον
 >γένος, τὸ φυλάττον τὸν θεῖον αὐτοῦ νόμον, ἀποδοθείσης αὐτῷ τῆς
 15 >εἰρήνης, ἀγάλλεται καὶ γανυῶ. ἐντεῦθεν καὶ ἡμῖν αὐτοῖς πεπεισ- 9
 >μένον, ὅτι κάλλιστα καὶ ἀσφαλέστατα ἔχειν ἡμᾶς ἅπαντα συνέστηκεν.
 >ὁπότε διὰ τῆς τούτων, τῶν τοῦ θεοῦ λέγω λαῶν, καθαρῶς καὶ
 >δοξίμου θρησκείας ἐκ τῆς περὶ τὸ θεῖον συμφωνίας πάντα(ς) εἰς αὐτὸν
 >ἀγείρειν ἄξιον.
 20 >Τούτου τοῦ καταλόγου τῶν ἀνθρώπων τῶν ἡμῶν συνθεραπεύ- 10
 >των, λέγω δὴ τῶν Χριστιανῶν (ὑπὲρ γὰρ τούτων ὁ πᾶς μοι λόγος)
 >πῶς οἵμι με ἡδισθαι ἀκούοντα, ὅταν καὶ τῆς Περσίδος τὰ χράτιστα
 >ἐπὶ πλείστον ὥσπερ ἔστι μοι βουλομένῳ κοσμήται; σοὶ τε οὖν, ὡς
 >ἅτε πρεσβυτέρους τὰ κάλλιστα νέμειν ἐκείνοις ἐπιτελείας, ὑπάρξοι
 25 >ὡσαύτως τὰ κάλλιστα, ὃ τι σοὶ κάκενοις. οὕτως γὰρ ἔξεις τὸν 11
 >τῶν ὅλων δεσπότην καὶ θεὸν προῖον, ἵλεων καὶ εὐμενῇ. τούτους
 >τοιγαροῦν, ἐπειδὴ τοσοῦτος εἶ, σοὶ παρατίθημι, ὅτι καὶ εὐσεβεῖς
 >ἐπίσημος εἶ, ἐγχειρίζων τὴν τούτων διακινεργίαν, τῶν Χριστιανῶν
 >λέγω, τοῖς τῆς εἰς τὸν θεὸν θρησκείας εὐσεβοῦς ἐν αὐτοῖς προστα-
 30 >τεύουσιν· τούτους ἀγάπα ἀφοδιῶς τῆς σαντοῦ γιλανθρωπίας. σαντῷ
 >τε γὰρ καὶ ἡμῖν ἀπερίγραπτον δώσει(ς) διὰ τῆς πίστεως τὴν χάριν*.

Τσαύτην ὁ τὰ πάντα ἄριστος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τῶν ἐν 12
 τῇ εἰς Χριστὸν εὐσεβείᾳ κοσμουμένων ἐποιεῖτο γροντίδα, οὐ μόνον

A²

4 ἀντ' ἄλλον corr. aus ἀντάλον A² συμφορὰς ἀντ' ἄλλον παραδείγματος
 ἐπαράτους τοῖς τὰ ὅμοια ζηλοῦσι Thdt. 5 ἐκείνων corr. aus ἐκείνων A²
 6 ὑμετέρες A² 11 Nach αὐτὸς Rasur oder Flecken, worauf von 3 Buchstaben
 kenntlich ε A² 18 πάντα Thdt.] πάντα A² 24 über ἐκείνοις übergeschrieben
 ε(?) A² 25 corr. nach Thdt. σὲ κάκενοι A² 31 δώσει Thdt.] δώσει A²

τῶν ὑπηκόων ἐπιμελούμενος, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑφ' ἑτέρα σκῆπτρα τελούντων εἰς δύναμιν προμηθοῦμενος. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς τῆς ἄνωθεν θείας κηδεμονίας ἀπήλανε. καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ Ῥωμαίων κόσμῳ οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τῶν βαρβάρων τὰς ἡνίας κατέχων, ἔνους 5 εἶχε τοὺς ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους καὶ τῷ χαλινῷ τοῦ αὐτοῦ νεύματος μεθ' ἡδονῆς πειθομένους. καὶ γὰρ καὶ οἱ βάρβαροι ἐκόντες 13 λοιπὸν <ἦ> φόβῳ πολέμου κρατούμενοι ἐδούλευον, δεδιότες τὸν Κωνσταντίνῳ συμπαρόντα θεόν. πανταχοῦ γὰρ τρόπαια ἴσταντο, καὶ νικηφόρος ὁ βασιλεὺς κατὰ πάντων ἐδείκνυτο. ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ 10 ἄλλοι πλείστοι ὅσοι ἀκριβέστερον εἰς δόξαν τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ εὐφημοῦντες συνέγραψαν, ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τῆς προκειμένης ἱστορίας πάλιν τὸν λόγον ἀγάγωμεν.

Περὶ Κωνσταντίας τῆς ἀδελφῆς τοῦ πανευφήμου βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τοῦ παραιτηθέντος αὐτῷ πατρ' αὐτῆς Ἀρείου πρεσβυτέρου.

15 Ὁ μὲν οὖν πιστότατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τῆς τῶν ἐκκλη- 12 1
σιῶν εἰρήνης προμηθοῦμενος τὰς τούτων φροντίδας κατὰ τὸν ἀπόστολον, ὥς πολλάκις εἰρήκαμεν, ἐν τῇ ψυχῇ περιέφερεν. οἱ δὲ τῷ δοκεῖν ἱερεῖς λεγόμενοι, ὅσοι τὴν Ἀρείου λώβην εἰσεδέξαντο, ἡρμεῖν οὐκ ἠνείχοντο, ἄσπονδον τὸν κατὰ τῆς ἀληθείας ἀναδεξάμενοι πόλε- 2
20 μον, ποικίλας μηχανὰς κατὰ τῆς ὀρθῆς ἐπιτεχνώμενοι πίστεως. Κων-
σταντίᾳ γὰρ τῇ ἀδελφῇ τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου, γαμετῇ γεγονέναι τοῦ ἄσεβοῦς Λικιννίου, ἧς καὶ ἔμπροσθεν ἐμνήσθημεν, συνέβη ἐν συντυχίᾳ γενέσθαι πρεσβύτερόν τινα ὁμόφρονα τῶν τῆς Ἀρείου βλασφημίας κοινωνῶν, θῶπα ἀκροθίνιον τοῦνομα Εὐτό- 3
25 ζιον. καὶ τὰ μὲν πρῶτα προσεφθάρη τισὶ τῶν τῆς Κωνσταντίας 3
θεραπευτῶν, αὐτίκα δὲ καὶ αὐτῇ τῇ Κωνσταντίᾳ εἰς ὄψιν ἔρχεται. καὶ δὴ πλείστης ὀσης πρὸς αὐτῆς ἀπολαύων παρηγορίας ὁμοῦ καὶ κηδεμονίας διὰ τῶν συγγενέων συντυχίων προεὐχόρει αὐτῷ καὶ ἡ περὶ Ἀρείου πρὸς αὐτὴν ὁμιλία. θαρρόσας δὲ λοιπὸν συνήρπαξεν 4
30 αὐτὴν διὰ τῶν ἀπατηλῶν αὐτοῦ λόγων, ὥς φθόνος, φησί, μόνος τὰ κατὰ Ἀρείου εἰργάσατο. ἔπειθ' τε αὐτὴν διὰ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἀπατηλῶν αὐτοῦ λόγων, ὥς τὰ αὐτὰ φησι φρονεῖ καὶ διδάσκει

15—S. 160, 7 aus Johannes? Gelasius bietet mehr als die Parallelrecensionen Socr. I 25, Thdt. II 3, Rufin X 12 — 22 s. SS. 13, 6f. 18, 16. 147, 19 — 24f der Name nur hier überliefert

A²

zu 7 vgl. Thdt. 8 ἴστατο Thdt. 17 τῷ Holl] τοῦ A² 27 ἀπολαύων: r auf Rasur (vgl. S. 155, 27) A² 31 Ἀρείου A² 32 λόγον A²

- Ἄρειος ὁμοίως Ἀλεξάνδρῳ καὶ τοῖς ἑνὰ τὴν οἰκουμένην ἐπισκόποις. ἡ δὲ Κωνσταντία ἐπίστευσε τοῖς λεγομένοις αὐτῇ παρ' αὐτοῦ, 5 μάλιστα ἀκούσασα παρ' αὐτοῦ ὁμόφρονα εἶναι τὸν Ἄρειον Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ξήλω δὲ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν εὐκκληρίας μάτην αὐτῷ ἐναντιοῦσθαι τὸν πάπαν Ἀλέξανδρον. γίνεται οὖν εἰσδεξαμένην τὴν Κωνσταντίαν τὰ τῆς τοῦ κατὰ Ἄρειον πρεσβυτέρου ἀπάτης ῥήματα ἡσθῆναι μὲν αὐτὴν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις καὶ πλείονος τὸν πρεσβύτερον ἐκείνον ἀξιῶσαι τιμῆς καὶ ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις ἔχειν αὐτόν.
- 10 Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἀσθενεῖα χαλεπωτάτῃ περιέπεσεν, ἐν ᾗ καὶ 6 ἐτελεύτησε. γνοὺς τοίνυν ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος παρεγένετο σπουδαίως πρὸς αὐτὴν ἐπισκεψόμενος αὐτήν. καὶ γὰρ μετὰ τὴν τοῦ ἀσεβοῦς ἀνδρὸς αὐτῆς τελευτὴν καὶ τὴν τῆς θεοφιλεστάτης καὶ ἀοιδίμου Ἐλένης τῆς μητρὸς αὐτῶν εἰς τὸν ἄλυπον βίον 15 μετάστασιν πάσης αὐτὴν κηδεμονίας ἤξιον ὁ πανεύφημος οὗτος καὶ πιστότατος βασιλεὺς, καὶ τῶν τῆς χηρείας ἢ ὀρφανίας ὀδυνηρῶν πείραν αὐτὴν λαβεῖν οὐκ ἄφῃκεν. οὗ καὶ χάριν καὶ παρ' αὐτὴν τὴν τελευτὴν τὴν ἀρμόττουσαν αὐτῇ καὶ ἀπὸν καὶ παρὼν παρεῖχε θειραπίαν. μετὰ γοῦν πολλὴν συνομιλίαν τοῦ τε βασιλέως καὶ τῆς 7 Κωνσταντίας λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ Κωνσταντία ἅτε πρὸς γνήσιον ἀδελφὸν θαροῦσα· »μία μοι χάριν δός, ὃ παρεύφημε βασιλεῦ, ἀπερχομένη πρὸς τὸν θεόν·. ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς αὐτήν· »ποῖαν, φησί, ταύτην; ἡ δὲ Κωνσταντία πρὸς αὐτὸν ἔφη· »δέομαι σου, φησί, βασιλεῦ, ἵνα τὸν Ἄρειον ἀνεθῇναι τῆς ἐξορίας κελεύσῃς καὶ τὴν ἀπὸ 25 συσκευῆς ἐπαναστᾶσαν αὐτῷ συμφορὰν καταστείλῃς, μηδὲ ἐν βραχεὶ ἀθώοις αἵμασι κηλὶδα τῇ εὐσεβεῖ σου βασιλείᾳ προσάψῃς«. ἡνέσχετο 8 οὖν τῆς ἀδελφῆς ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, νομίσας αὐτὴν ἀδελφικῇ διαθέσει ταῦτα λέγειν πρὸς αὐτὸν καὶ μὴ παραπεισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κατὰ Ἄρειον πρεσβυτέρου, σύμβουλον ἀσφαλῆ νομίσας αὐτῷ εἶναι τὴν 30 ἀδελφὴν. καὶ τέως μὲν ἐπιβῆναι τὸν Ἄρειον τῇ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ 9 τῇ Αἰγύπτῳ ἐκόλυσεν, ἀνεθῆναι δὲ αὐτὸν εὐθέως τῆς ἐξορίας ἐκέλευσε διὰ τὴν τῆς Κωνσταντίας τῆς αὐτοῦ ἀδελφῆς παρακλήσιν. παρέθετο δὲ αὐτῷ ἡ Κωνσταντία καὶ τὸν πρεσβύτερον ἐκείνον τὸν κατὰ Ἄρειον πείθεσθαι αὐτῷ τὸν βασιλέα παρακαλέσασα καὶ τοῖς ὑπ' 35 αὐτοῦ λεγομένοις ἡδῆσθαι· »ὥς ἔχουσα πείραν αὐτοῦ τῆς ὀρθότητος, σοὶ τοῦτον, εὐσεβέστατε βασιλεῦ, παρακατατίθημι«.

12—17 vgl. Thdt. II 3, 2f p. 96

A²

6f πρεσβύτερον A²

25 συσκευῆς corr. aus σκευῆς A²

Καὶ δὴ ἡ μὲν Κωνσταντία τὸν ἀνθρώπειον ὑπεξέροχεται βίον· ὁ 10
γε μὴν πρεσβύτερος ἐκείνος ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσέδν, ὁ γὰρ δὴ ἡμε-
ρώτατος καὶ θεοφιλέστατος βασιλεὺς τῇ Κωνσταντίᾳ αἰτησαμένην
τοῦτο ποιεῖν ὑποσχόμενος, μετὰ ταῦτα πεπλήρωκε τὴν ἐπὶ σκεῖν
5 καὶ θαμὰ φοιτᾷ παρ' αὐτὸν ἐκτελέτο, παρρησίας τε ὅτι μάλιστα
πλείστης αὐτῷ ὁ βασιλεὺς μετέδωκε, καὶ λίαν ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις
τοῦ χριστοφόρου βασιλέως Κωνσταντίνου ὑπῆρχε.

Ταῦτα ἀκούσαντες Εὐσέβιος ὁ Νικομηδείας καὶ Θεόγνιος ὁ Νικαίας 11
ἔτι ἐν τῇ ἐξορίᾳ διάγοντες, θαρρήσαντες γράφουσι βιβλίον μετανοίας
10 δῆθεν καὶ πέμπουσι τοῖς κορυφαίοις τῶν ἐπισκόπων ἀνακληθῆναι
τῆς ἐξορίας αἰτοῦντες, διαβεβαιούμενοι λόγῳ, οὐ τρόπῳ, ὡς καὶ τὸ
πρότερον, δέχεσθαι καὶ κρατεῖν τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν. καὶ δὴ 12
χρηστευσαμένων εἰς αὐτοὺς τῶν ἐπισκόπων τῶν τὸ βιβλίον τῆς ἐπι-
πλάστον μετανοίας αὐτῶν δεξαμένων, καὶ τῆς ἐξορίας κατὰ παρά-
15 κλησιν ἀνεκλήθησαν ἐκ βασιλικοῦ προστάγματος καὶ τὰς ἐκκλησίας
ἐξ ὧν ἐξηλάθησαν, ἀπειλήσασιν, τοὺς εἰς τὸν αὐτῶν τόπον χειροτο-
νηθέντας ἐπισκόπους ἐξωθήσαντες, Ἀμφιόριον μὲν Εὐσέβιος, Χρῆστον
δὲ Θεόγνιος.

Καλὸν δ' ἂν εἴη καὶ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου τῆς ρόδου αὐτῶν μετα- 13
20 νοίας τὸ ἀντίγραφον ἐντάξαι τῇδε τῇ συγγραφῇ. ἔστι δὲ οὕτως·

Βιβλίον ἐπιπλάστον μετανοίας Εὐσέβιον τοῦ Νικομηδείας καὶ Θεογρίον Νικαίας.

»Ἦδη μὲν καταψηφισθέντες παρὰ τῆς ὁσιότητος ὑμῶν ἐν ἡσυχίᾳ 13 1
φύρειν τὰ κεκρυμμένα παρὰ τῆς ἀγίας ὑμῶν ἐπικρίσεως ὀφείλομεν.
ἀλλ' ἐπειδὴ τόπον δίδομεν καθ' ἑαυτῶν διὰ τῆς σιωπῆς, τοῦτου
25 ἔνεκεν ἀναφίρομεν ἐπὶ τὴν ἀγιότητα ὑμῶν, ὅτι ἡμεῖς καὶ τῇ ἀγίᾳ
ὑμῶν συνόδῳ συνεδράμομεν καὶ τὴν ἔννοιαν ἐξετάσαντες ἐπὶ τῷ
ὁμοουσίῳ ὅλοι ἐγενόμεθα τῆς ἐιρήνης, μηδαμοῦ τῇ αἰρέσει ἐξακολου-
θήσαντες. ὑπομνήσαντες δὲ ἐπὶ ἀσφαλείᾳ τῶν ἐκκλησιῶν ὅσα τὸν 2
30 λογισμὸν ὑμῶν ἐπέτρεχε, καὶ πληροφορήσαντες καὶ πληροφορηθέν-
τες τοὺς δι' ὑμῶν πεισθῆναι ὀφείλοντας ὑπεσημνηάμεθα τῇ πίστει·
τῷ δὲ ἀναθεματισμῷ οὐχ ὑπεγράψαμεν, οὐχ ὡς τῆς πίστεως κατη-
γοροῦντες, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ὡς ἀπιστοῦντες τοιοῦτον εἶναι τὸν
κατηγορηθέντα ἐκ τῶν ἡδὴ παρ' αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς διὰ τε ἐπιστολῶν

4—6 vgl. Thdt. II 3, 6 p. 97 — 8—20 vgl. Socr. I 14, 1 p. 97. Philostorg. I 9
p. 10, 2ff (Bidez) — 11 s. S. 104, 13 — 22—S. 161, 26 vgl. Socr. I 14, 2ff p. 97ff

A²

16 1. αὐτῶν] αὐτὸν A² 17 χριστὸν A² vgl. S. 119, 16 22 ἡδη Socr.]
ἔδει A² 33 ἡδη] ἰδίᾳ Socr.

- αὐτοῦ καὶ τῶν εἰς πρόσωπον διαλέξων πεπληροφορημένοι μὴ τοι-
 οὔτον εἶναι αὐτόν. εἰ δὲ ἐπίσθη ἡ ἀγία ὑμῶν σύνοδος, οὐκ ἀντι- 3
 τείνομεν, ἀλλὰ συγκατατιθέμενοι τοῖς παρ' ὑμῶν κεκριμένοις πληρο-
 φοροῦμεν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ γράμματος τὴν συγκατάθεσιν διδόντες,
 5 οὐ τὴν ἐξορίαν βαρέως φέροντες, ἀλλὰ τὴν ὑπόνοιαν τῆς αἰρέσεως
 ἀποδυσχόμενοι. εἰ γὰρ καταξιώσῃτε τῶν γοῦν εἰς πρόσωπον ὑμῶν 4
 ἐπαναλαβεῖν ἡμᾶς, ἔξετε ἐν ἅπασι συμφύχους ἀκολουθοῦντας τοῖς
 παρ' ὑμῶν κεκριμένοις. εἰ γὰρ αὐτόν τὸν ἐπὶ τοῖς τῆς αἰρέσεως
 ἐναγόμενον ἔδοξε τῇ ὑμῶν ἀγισύνῃ χρηστευθῆναι παρὰ τοῦ εὐδε-
 10 βεστάτου ἡμῶν βασιλέως καὶ φιλανθρωπίας ἀξιωθῆναι, καὶ τῆς
 ἐξορίας τοῦτον ἐλευθερωθῆναι ἐπρεσβεύσασθε, πόσῳ μᾶλλον ἡμᾶς
 τοῖς ἀνευθύνους δίκαιον ἀξιωθῆναι καὶ τῆς ἐκ τῆς ἐξορίας ἐλευθε-
 ρίας καὶ τῆς πρὸς τὴν ὑμετέραν ὁσιότητα ἀναξεύσεως. ἄτοπον 5
 15 γὰρ ἂν εἴη τοῦ δοκοῦντος ὑπευθύνου ἀρεθέντος ἡμᾶς ἐπισιωπᾶν,
 διδόντας καθ' ἑαυτῶν διὰ τῆς σιωπῆς, ὡς προειρηκαμεν, ἐναργεῖς
 τοὺς ἐλέγχους. καταξιώσατε οὖν, παρακαλοῦμεν, ὡς ἀρμόζει τῇ
 φιλοχρίστῳ ὑμῶν ὁσιότητι, ὑπομνήσαι περὶ τοῦτον τὸν θεοφιλέστα-
 τον ἡμῶν βασιλέα καὶ τὰς δεήσεις ἡμῶν ἐγγχειρίσαι καὶ θᾶττον
 βουλεύεσθαι περὶ ἡμῶν τὰ ὑμῖν ἀρμόζοντα ἐφ' ἡμῖν, ἀγιώτατοι.
- 20 Τοῦτο μὲν τῆς παλινορίας τὸ βιβλίον Εὐσεβίου καὶ Θεογνίου 6
 τῶν προορηθέντων ἐστίν. ἀπὸ μὲν τῶν ρημάτων αὐτῶν φαίνονται,
 ὅτι τῇ μὲν ὑπαγορευθείσῃ ἐν τῇ Νικαέων ὑπὸ τῆς ἐκεῖσε ἀγίας συν-
 ὁδου πίστει ὑπεσημήναντο χειρὶ μόρῃ, οὐ προθέσει, καθὼς καὶ
 προαποδέδεικται· τῇ δὲ κατὰ Ἀρείου καθαιρέσει καὶ τῷ κατ' αὐτοῦ
 25 ἀναθεματισμῷ σύμφηροι γενέσθαι τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ οὐκ ἠθέλη-
 σαν. τῆς μέντοι ἐξορίας ἐκ σπουδῆς τῶν τὰς δεήσεις αὐτῶν δεξα- 7
 μένων ἐπισκόπων ἀπελύθησαν, καὶ τὰς πρότερον παροικίας αὐτῶν,
 καθάπερ καὶ ἀνωτέρω μοι εἴρηται, καταλαβόντες καὶ μόνον ὡς εἶπεν
 ταύτας θεασάμενοι, σπουδῇ ὅτι μάλιστα πλείστη χρησάμενοι ἐπὶ τὸ
 30 στρατόπεδον ὥρμησαν καὶ φθάσαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰσπη-
 δάν εἰς τὰ βασίλεια κατεθάρον, πεποιθότες ταῖς τοῦ πρεσβυτέρου
 ἐκείνου προστασίαις. οὐπερ ἡ Κωνσταντία τῷ θεοφιλεστάτῳ Κων-
 σταντίνῳ ὡς γνησία αὐτοῦ ἀδελφὴ παρέθετο, πλείστης ὄσης θερα-
 πείας καὶ τιμῆς ἀξιουμένου παρὰ τοῦ βασιλέως. ἀλλ' ὅμως καὶ 8

23 s. S. 104, 13 — 26—S. 162, 20 Johannes? — 28 vgl. S. 160, 15ff — 32 vgl. S. 159, 33 f

A²

10 *φιλανθρωπίας* A² 12 das *ἀ* in *ἀνευθύνους* von 1. Hd. nachträglich zuge-
 fügt, das Wort am Rand von anderer Hd. wiederholt A² 20 *τὸ βιβλίον* Soer.] *τοῦ*
βιβλίου A² 24 *κατὰ* >Soer. | *κατ' αὐτοῦς* A² 32 *οὐπερ* *attrahiert* statt *ὑπερ*
 Gelasius.

οὗτος οὐκ ἐθάρρει, ὡς ἤδη προέφην, ἀποκαλύπτειν τὴν ἔνδοθεν
ἐγκειμένην αὐτῷ Ἀρειανὴν αἵρεσιν, θεωρῶν θερμοτάτην περὶ τὰ θεῖα
καὶ τὴν τῆς ἀληθοῦς πίστεως ἀκρίβειαν τὴν τοῦ βασιλέως ψυχὴν. τὸν 9
μὲντοι Εὐσέβιον σὺν Θεογνίῳ πρὸς τὸν βασιλέα εἰσήγαγε, κρούσαι
5 αὐτοῖς παρεγγύσας ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν τῆς ἀσεβοῦς Ἀρείου αἰρέ-
σεως ῥόσον, πολλὰ τε ὑπὲρ αὐτῶν τὸν βασιλέα ἐδυσώπησε μεταδιδό-
ναι αὐτοῖς παρρησίας, μάλιστα Εὐσεβίῳ, τὰ ἐν τῇ συνόδῳ λεχθέντα
φρονεῖν αὐτοὺς μαρτυρόμενος.

Καὶ δὴ τὴν ἀλήθειαν ὁ τῆς ἀληθείας ἀληθῶς ἐχθρὸς ἔλεγεν. ἃ 10
10 γὰρ ἐκεῖ δυσφημοῦντες ὑπεγόγγυζον, ταῦτα ὁ θάπας φρονεῖν αὐτοὺς
ἔλεγεν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἔμφυτον ἔχων τὸ καλοκάγαθες καὶ πολλὴν
πρὸς τοὺς ἱερωμένους αἰδῶ καὶ τὴν ἀμνησίκακον καρδίαν τοῦ μεγά-
λου βασιλέως ὁμοῦ καὶ προφήτου Δαυὶδ κεκτημένος καὶ μήτε ἐν νῷ
λαβεῖν ἀνασχόμενος τὰς κατ' αὐτοῦ τετολμημένας ὑπὸ Εὐσεβίου ἐπι-
15 βουλάς ἐπὶ τοῦ ἀσεβοῦς Λικιννίου, προσεδέξατο αὐτοὺς εὐμενῶς καὶ
εὐλαβῶς ὡς ἱερεῖς τοῦ θεοῦ, καὶ τιμῆς πλείστης ὁσῆς αὐτοὺς καὶ
ἀσπασμοῦ ἡξίωσε, καὶ συχνότερον ἤκειν αὐτοὺς πρὸς αὐτὸν ἐκέ-
λεσε. τῶν δὲ ὁσημέρια προκοπόντων εἰς τὴν (πρὸς) τὸν τὰ πάντα 11
ἄριστον βασιλέα Κωνσταντῖνον παρρησίαν, δυσωποῦσι τὸν πρεσβυ-
20 τερον ἐκίτνον τὸν κατὰ Ἀρείον ἄρξασθαι αὐτὸν εἰς τὰς ὑπὲρ Ἀρείου
πρὸς τὸν βασιλέα παρακλήσεις τοῦ ἀξιῶσαι αὐτὸν τῶν αὐτοῦ ὄψεων,
συστήναι αὐτῷ δυνάμενον καὶ δεῖξαι τὰ τῶν ἐν Νικαίᾳ ἀγίων πατέ-
ρων φρονούντα.

Ὁ δὲ πρεσβύτερος, εἰξας ταῖς Εὐσεβίου καὶ Θεογνίου παρακλή- 12
25 σεσιν, ἄρχεται τῶν ὑπὲρ Ἀρείου πρὸς τὸν βασιλέα λόγων, ὡς ἐκ
προσώπου τῶν προορηθέντων τὰ πλείστα λέγων, ὅτι πᾶσι τοῖς ἐν
τῇ συνόδῳ συντίθεσθαι αὐτὸν φάσκουσι καὶ τῇ ἐκείσε ἐκφωνηθείσῃ
πίστει ἀρέσκεσθαι. τῷ δὲ βασιλεῖ ξένα κατεφαίνετο τὰ περὶ τοῦ
Ἀρείου παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου λεγόμενα. τοῦτο δὲ ἐποίει ἐπὶ πλεί- 13
30 στας ἡμέρας, τοῦτο μὲν κατ' ἰδίαν τοῦτο δὲ καὶ παρόντος τὰ πλείστα
Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας· συχνότερον γὰρ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς μετε-
πέμπετο, οὐ γὰρ ἐμμένητο τῶν πάλαι κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀσεβοῦς
Εὐσεβίου τούτου δραματουργηθέντων ὁ πιστότατος βασιλεὺς. τῇ 14
τοίρῳν εὐτεχνίᾳ τῶν ἀπατηλῶν αὐτοῦ λόγων ὁ Εὐσέβιος πεῖθαι διὰ
35 τε τοῦ πρεσβυτέρου καὶ δι' ἑαυτοῦ τὸν φιλανθρωπότατον καὶ ἐπιει-
κέστατον βασιλέα κληθῆναι κελεῖσθαι παρ' αὐτὸν τὸν Ἀρείον, διαβε-

1 vgl. S. 158f. — 12 vgl. S. 46, 1 — 21—S. 163, 26 Johannes? teilweise
bei Socr. I 25, 5f. 9—11 p. 137ff — 32 vgl. o. S. 13

A²

8 μαρτυρόμενος corr. aus μαρτυρόμενος A² 9 ἐχθρὸς am Rand von spä-
terer Hd. nachgetragen A² 18 corr. Cer. 21 τοῦ Holl] καὶ A²

βαιούμενος ἐλθόντα αὐτὸν εἰς πρόσωπον τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κων-
 σταντίνου συντίθεσθαι καὶ αὐτὸν πᾶσι τούτοις, οἷς καὶ ἡ σύνοδος
 καὶ ἡμεῖς, φησί, συνεθέμεθα. ἅπιστα καταφαίνεται ταῦτα τῷ βα- 15
 σιλεῖ, ἀλλ' ὑπὸ τῆς προσοῦσης αὐτῷ θεοφιλοῦς ἐπιεικείας καὶ τῆς
 5 περὶ τῶν ἐκκλησιῶν ὁμοιοῖας σπουδῆς ἠπτημένος, ὡς ἱερεῖσιν
 πιστεύσας, τάδε ἔφη πρὸς αὐτούς· »εἰ Ἄρειος συντίθεται τῇ συνόδῳ
 καὶ ἀληθῶς τὰ ἐκείνης φρονεῖν ἔλοιτο, δέξομαι τε αὐτὸν εἰς πρόσω-
 πον καὶ σὺν τιμῇ ἐκπέμψω εἰς Ἀλεξάνδρειαν«. ταῦτά τε ἔλεγε καὶ
 10 λευσεν.

Ὁ δὲ Ἄρειος τῶν τοῦ βασιλέως ἀξιωθεὶς γραμμάτων αὐθις φθά- 16
 σαι τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔσπευσε. συμπαρῆν δὲ αὐτῷ καὶ Εὐζώ-
 τος, ὃν σὺν αὐτῷ καθέειλεν ὁ θεὸς Ἀλέξανδρος ὁ τῆς κατὰ Ἀλεξάν-
 δρειαν ἐκκλησίας ἐπίσκοπος. ἀναφέρεται δὴτα ἐπὶ τὸν εὐσεβῆ βασιλέα
 15 διὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἐκ σπουδῆς τῶν περὶ Εὐδόκιον τὸν Νικομηθεῖα
 παρῆναι τὸν Ἄρειον. δέχεται οὖν αὐτὸν σὺν Εὐζώτῳ εἰς πρόσω- 17
 πον καὶ διεπνυθάνετο παρ' αὐτῶν ὁ βασιλεύς, εἰ τῇ ἐν τῇ Νικαίων
 παρὰ τῶν τριακοσίων ἁγίων πατέρων ἐκτεθείσῃ πίστει συντίθενται.
 ὁ δὲ Ἄρειος ἐνωμότως ἔλεγεν οὕτως αἰεὶ πεπιστευκῆναι καὶ πιστεύειν,
 20 καθὼς καὶ οἱ ἐν Νικαίᾳ ἅγιοι ἡμῶν πατέρες, καὶ πάντες δὲ οἱ σὺν
 ἡμῖν οὕτως πιστεύουσιν — ἔλεγε δὲ τοὺς περὶ Εὐδόκιον τὸν Νικομη-
 θεῖα καὶ Θεόγριον τὸν αὐτῆς Νικαίας, ὅσπερ εὐορκῶν πρὸς ἀπάτην
 καὶ πειθῶ τῆς τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως ἀπλότητος. ταῦτα ἐνω- 18
 μότης τοῦ Ἀρείου εἰπόντος, εἰς ἔκστασιν τὸν θεοφιλέστατον καὶ
 25 ἐπιεικέστατον βασιλέα ἤγαγεν, ὥστε αὐτὸν εὐθὺς καὶ παραχοῆμα εἰς
 Ἀλεξάνδρειαν μετὰ τιμῆς ἐκπέμψαι τὸν Ἄρειον. καταλαβόντα οὖν 19
 αὐτὸν τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ ἐπίσκοπος οὐκ ἐδέχετο αὐτόν, παρορμῶν-
 τος αὐτὸν Ἀθανασίου, ὡς μῦθος γὰρ αὐτὸν ἐξετρέπετο. τότε δὴ 20
 οἱ περὶ Εὐδόκιον αὐτοὶ τε ἔγραφον ὑπὲρ Ἀρείου καὶ τὸν βασιλέα
 30 γράφειν ἐπιπληκτικώτερον Ἀλεξάνδρῳ καὶ Ἀθανασίῳ παρεσκεύα-
 ζον. Ἀθανάσιος μὲν οὖν πάντα τὸ δέξασθαι Ἄρειον καὶ τοὺς σὺν 21
 αὐτῷ ἀπηγόρευε καὶ τὸν βασιλέα γράφων σὺν τῷ ἐπισκόπῳ ἐδί-
 δασκεν, ἀδύνατον εἶναι λέγων τοὺς ἅπασι τὴν πίστιν ἀθετήσαντας
 καὶ ὑπὸ τοσαύτης ἁγίας συνόδου καὶ τῆς σῆς θεοφιλοῦς εὐσεβείας
 35 ἀναθεματισθέντας καὶ κατακριθέντας αὐθις ἐξ ἐπιστροφῆς προσλαμ-

23—S. 164, 12 vgl. Vita Athan. 2 p. CXXXVIII^b Montf. — 26—S. 164, 10
 vgl. Socr. I 27, 1—4 p. 143f

A²

5 möglich auch die Lesung ἠπτημένος A² | ἱερεῖσιν Klosterm. nach S. 173, 2]
 ἱερεῖς; εἴη A² 20 ἡμῶν am Rand von späterer Hd. A² 27 ὁ ἐπίσκοπος]
 Ἀθανάσιος Socr.

βάνεσθαι. τότε ὁ βασιλεὺς βαρέως ἐνεγκὼν καὶ εἰς ὄργην ὑπὸ τῶν 22
περὶ τὸν Εὐσέβιον τὸν Νικομηδεᾶ κινήθεις τάδε Ἀθανασίῳ γράφων
ἠπέλιπεν·

Μέρος τῆς πρὸς Ἀθανάσιον ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως.

5 »Εχων τοίνυν τῆς ἐμῆς βουλῆς τὸ γνώρισμα, πᾶσι τοῖς βουλο- 14
»μένοις εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσελθεῖν ἀκόλυτον πάρασχε τὴν εἴσοδον.
»ἐὰν γὰρ γνῶ, ὡς κεκόλυκας τινὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μεταποιουμέ-
»ρους πίστεως ἢ ἀπειρξας τοὺς τοιούτους τῆς εἰσόδου, ἀποστελῶ
»παραχρῆμα τὸν καθαιρήσοντά σε ἐξ ἐμῆς κελεύσεως καὶ τῶν τόπων
10 »μεταστήσονται·.

Ὁμοίως δὲ καὶ Ἀλεξάνδρῳ τῷ ἐπισκόπῳ ὑπὲρ Ἀρείου τὰ ἴσα
ἔγραφεν·

Ἐπιστολὴ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπίσκοπον
Ἀλεξανδρείας.

15 »Νικητῆς Κωνσταντίνος Μέγιστος Σεβαστὸς πατρὶ Ἀλεξάνδρῳ 15 1
»ἐπισκόπῳ.

»Καὶ νῦν ἄρα ὁ παμμίαρος φθόνος ἀνοσίους ὑπερθέσεως σοφίσμα-
»σιν ἀνθυλακτῆσει· τί οὖν πρὸς τὸ παρόν; ἕτερα παρὰ τὰ ὑπὸ τοῦ
»ἁγίου πνεύματος δι' ὑμῶν κεκριμένα δογματίζομεν, ἀδελφεῖ τιμωί-
20 »τατε; Ἀρείον Ἀρείον ἐκείνον λέγω πρὸς ἐμὲ τὸν Σεβαστὸν ἐλθεῖν 2
»ἐκ παρακλήσεως πλείστων ὄσων, ἐκείνα φρονεῖν περὶ τῆς καθολικῆς
»πίστεως ἡμῶν ἐπαγγελλόμενον, ἅπερ ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ
»δι' ὑμῶν ὠρίσθη καὶ ἐκρατύνθη, παρόντος καὶ συνορίζοντος κάμου
»τοῦ ὑμετέρου συνθεράποντος. παραχρῆμα οὖν οὗτος ἅμα σὺν Εὐ- 3
25 »ζωίῳ, γνόντες δηλονότι τὴν τοῦ βασιλικοῦ προστάγματος βούλησιν,
»ἀφίζοντο πρὸς ἡμᾶς. διελέχθην οὖν αὐτοῖς παρόντων πλειόνων
»περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς. ἐγὼ εἶμι ὁ ἀνθρωπος ἐκείνος, ὃς τὸν
»νοῦν τὸν ἐμαντοῦ μετὰ πίστεως εἰλικρινοῦς ἀνέθηκα τῷ θεῷ· ἐγὼ
»εἶμι ὁ ὑμέτερος συνθεράπων, ὃς πᾶσαν τὴν περὶ τῆς ἡ... καὶ ὁμονοίας
30 »ἐπαλήρημαι φροντίδα. καὶ μεθ' ἕτερα· ἀπέστειλα τοιγαροῦν οὐ 4
»μόνον ἀναμνησέων, ἀλλὰ καὶ ἀξιῶν ὑποδέξασθαι τοὺς ἀνθρώπους
»ἐκτενέοντας. εἴπερ οὖν τῆς ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθείσης ὀρθῆς καὶ εἰς αἰ-
»ζώσεως ἀποστολικῆς πίστεως ἀντιποιουμένους αὐτοὺς εὖρητε — τοῦτο
»γὰρ καὶ ἐφ' ἡμῶν φρονεῖν διεβεβαιώσαντο — προνοήσατε πάντων,

15—S. 165, 6 Johannes? vgl. Rhein. Mus. LXI, 44 ff

A²

2 γράφων Socr.] γράγειν A² 29 Unleserliche Stelle; etwa ἡμετέρας εἰρή-
νης A², vgl. 165, 5 33 εὔρητε mit iota adscr. A²

>παρακαλῶ. ἐὰν γὰρ τούτων ποιήσητε πρόνοιαν, τὰ μίση τῇ ὁμο-
 >νοίᾳ νικήσητε ἅν. ἐπικουρήσατε οὖν, παρακαλῶ, τῇ ὁμονοίᾳ, ⁵
 >συνεισενέγκατε τὰ τῆς φιλίας καλὰ πρὸς τοὺς τὰ τῆς πίστεως μὴ
 >διακρινομένους, ποιήσατέ με ἀκοῦσαι ταῦτα, ἅπερ βούλομαι καὶ ἐπι-
⁵ >θυμῶ, τὴν τῶν πάντων ὑμῶν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν. ὁ θεὸς σε
 >διαφυλάξει, πάτερ τιμιώτατε.

Ταῦτα ἔγραψεν ὁ βασιλεύς, τοῦ λυσιτελοῦς γινόμενος καὶ μὴ ⁶
 βουλόμενος τὴν ἐκκλησίαν διασπᾶσθαι, τοὺς γὰρ πάντας ἐπὶ τὴν
 ὁμόνοιαν ἄγειν ἐσπούδαζε.

- 10 Δεξιόμενος δὲ ὁ θεὸς Ἀλέξανδρος τὰ τοῦ βασιλέως γράμματα ⁷
 καὶ ὀλίγον ἐπιβιώσας χρόνον μακαρίῳ τέλει μεταλλάττει τὸν βίον,
 ἐπισκοπήσας τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν τὰ ὅλα ἔτη ⁸
 πρὸ μὲν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἔτη θ' μῆνα ἕνα καὶ τὰ ἐν τῇ συν-
 ὁδῳ ἔτη τρία μῆνας ζ' καὶ μετὰ τὴν σύνοδον ἔτη γ' μῆνας ⁹
¹⁵ τὰ πάντα ἔτη ¹⁰ εἰς. Ἀθανάσιος δὲ τῆς ἱερωσύνης τὴν λειτουργίαν ⁸
 ὑπεδέξατο· οἷος δὲ ἦν ρουνεχία καὶ τῇ εὐσεβείᾳ καὶ τῇ κατὰ τὴν
 ἐκκλησίαν διατυπώσει, τὰ ἐξῆς ἡμῖν δηλώσει. γινόντες τοίνυν οἱ ⁹
 αἰρετικοί, ὅτι τῆς ἐκκλησίας ἐξάρχει ὁ θεὸς Ἀθανάσιος, τὰ μὲν πρῶτα
 συνέπεσον, αὐθις δὲ οὕτως αὐτῷ μὲν γνώμη συμβάλλουσιν, ὥστε, εἰ ¹⁰
²⁰ λέγειν, τὸ μνημόσυρον αὐτοῦ ἐκ τῆς γῆς περιελεῖν, καθὼς οἱ Ἰουδαῖοι
 κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐλογίσαντο. παραχοῆμα γὰρ βασιλικῆς κατ' αὐτοῦ
 διατάξεσι χρήσασθαι τὸν θεοφιλέστατον βασιλέα πείθειν ἐσπούδαζον.

- Χρὴ δὲ ἡμᾶς πρῶτον περὶ τῆς ἐκ παιδὸς διαγωγῆς τοῦ ἀνδρὸς ¹⁰
 μικρὰ διηγῆσασθαι. τοῦ γοῦν μακαρίου Ἀλεξάνδρου μετὰ τὸν μακά-
²⁵ ριον Ἀχιλλᾶν τὴν ἀρχὴν τῆς ἱερωσύνης ἐχειρισθέντος καὶ τὸν κλη-
 ρον μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος σύνα-
 ξιν τῆς ἀθλήσεως αὐτοῦ εἰς ἐστίαν προτρεψαμένον καὶ περιμένοντος
 ἕως ἂν συναθροισθῶσιν, ἐστὼς ἐξ ἀπόπτου ὁρᾷ παῖδας ἐκκλησιαστικῶ
 κανόνι παίγνιον ὑπείσελθόντας. ἦν δὲ ὁ οἶκος πρὸς θάλασσαν ¹¹
³⁰ τετραμμένος, ἥς παρὰ τὰς ὄχθας ἔπαιζον οἱ ἱεροὶ παῖδες, ἐν οἷς ἦν
 ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος καὶ συνήλυδες ἄλλοι πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι,
 οἱ καὶ προσῆγον αὐτῷ παῖδας κατηχουμένους ἐπὶ τῷ βαπτισθῆναι
 αὐτοὺς ὑπ' αὐτοῦ· οὗς πάντας τύπῳ ἐκκλησιαστικῷ βαπτίσας ὡς
 ἐπίσκοπος ὁ Ἀθανάσιος ἠβούλετο λόγον αὐτοῖς διδασκαλικὸν προσ-

7—9 vgl. Socr. I 27, 5 p. 144 — 7—17 vgl. Vita Athan. 2 p. CXXXVIII¹ Montf. —

10—22 Die Datierung weicht von den Angaben des Socrates, Theodoret, Rufin ab;
 vgl. S. 44, 5 und 134, 24. Quelle Johannes? — 21 vgl. Mark. 15, 2 — 23—S. 166, 29
 vgl. Rufin X 15 p. 980ff. Vita Athan. 1 p. CXXXVIIb Montf.

A²

1 f τῆς ὁμονοίας A² 6 διαφυλάξει A² 20 Ἰουδαῖοι + οἱ A², corr. Holl

ερεγκεῖν. ἐκστὰς οὖν ἐπὶ τοῖς γινομένοις ὁ θεῖος Ἀλέξανδρος, 12
 ἄγισθαι πρὸς αὐτὸν κελεύει τοὺς παῖδας· καὶ ἐπιγνόντες ἅπαντα ὡς
 ἐγένοντο γνώμη τῶν σὺν αὐτῷ κληρικῶν τοὺς μὲν βαπτισθέντας
 παῖδας σφραγίσας τῇ ἐν Χριστῷ σφραγίδι καὶ ἐπιχρίσας τοῖς ἁγίον
 5 τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος συμβόλοις ἐτελείωσε· τὸν δὲ Ἀθανάσιον
 τοῖς γονεῦσιν αὐτοῦ Ἀθανασίου συγκαλέσας παρέθετο, παιδεῦσαι
 γράμματα κελεύσας καὶ ἐν κυρίῳ προβιβάζειν ὅτι μάλιστα, προβάνα
 δὲ αὐτὸν ἀποδοῦναι αὐτῷ, μᾶλλον δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκέλευσεν, ὡς ἡ
 Ἄγρια φησὶ τὸν Σαμουὴλ προσήγαγεν. προβάνας οὖν τοῦ καιροῦ 13
 10 προσφέρουσιν οἱ γονεῖς τῷ ἐπισκόπῳ Ἀλεξάνδρῳ τὸν Ἀθανάσιον,
 ὅπερ εὐθὺς ὁ ἐπίσκοπος τὸ ἱερατικὸν ἔφονδ περιτίθησι, νέον αὐτὸν
 Σαμουὴλ τῇ ἐκκλησίᾳ προβιβάζων εἰς ἄμραν τῶν ἀληθῶς ἀλλοφύ-
 λων. καὶ γὰρ πολλοὺς ἀγῶνας ὑπέμεινεν ὑπὲρ τῶν αἱρετικῶν, οὔτινες
 καὶ συνωμοσίαν ποιήσαντες (ἦσαν) οὐ τεσσαράκοντα ἄνδρες μόνον κατὰ
 15 τὸν ἱερὸν ἀπόστολον Παῦλον, ἀλλὰ πᾶν τὸ πλῆθος τῶν αἱρετικῶν,
 μάλιστα τῶν Ἀρειομανιτῶν, τὸ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, τοῦ Ἀθα-
 νασίου μετὰ τοῦ Δαυὶδ ψάλλοντος καὶ λέγοντος· «ἐὰν παρατάξῃ- 14
 ται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολή, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδίᾳ μου· ἐὰν
 ἐπαναστῇ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος, ἐν ταύτῃ ἐγὼ ἐλπίζω στέφανον
 20 νίκης περιθέσθαι, δηλαδὴ ποθήσας λαβεῖν παρὰ κυρίου τοῦ καὶ
 πρὸς αὐτὸν εἰρηκότος· «θάρσει, καὶ μὴ φοβοῦ· ὅτι ἐγὼ εἰμι
 μετὰ σοῦ. καὶ οὐ προσθήσει τις τοῦ κακῶσαί σε».

Ἐπειδὴ οὖν τὰ πολλὰ τῶν συμβεβηκότων αὐτῷ ὑφηγήσασθαι 15
 φεύγομεν, μήπως κόπον ἐμποιήσωμεν τοῖς ἐντευξομένοις τῷδε τῷ
 25 γράμματι τὸν λόγον μηκύνοντες (ἄπειρα γὰρ εἰσιν ἅπερ ὑπέστη διω-
 κόμενος ὑπὸ τῶν ἀσεβεστάτων αἱρετικῶν) ταῖς ἐπισημοτέραις αὐτοῦ
 πράξεσιν ἀρκεσθῆσόμεθα, αἱ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς γνωρίμοις τοῦ ἀνδρὸς
 ἔδονται. παρατὰ γὰρ εὐθὺς προστάνας αὐτοῦ, ὥσπερ ἔφαμεν, 16
 τῆς ἐκκλησίας, οἱ περὶ Εὐδόβιον τὸν Νικομηδείας ἀπεχθῶς λίαν πρὸς
 30 αὐτὸν τὸν Ἀθανάσιον ἔχοντες, τότε δὴ καιρὸν εἴκαιρον τοῦ ἰδίου
 σκοποῦ τὴν τοῦ βασιλέως κατὰ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου λύπην λα-
 βόντες, ὡς ἐνόμιζον, πάντα κατ' αὐτοῦ τολμῶντες ἐκύκων ἀποκινῆ-
 σαι αὐτὸν τῆς ἐπισκοπῆς σπονδάζοντες, καταψηφισόμενοι τοῦ ἀνδρὸς
 ὡς ἀναξίως ὑπεισελθόντος τὴν ἱερωσύνην. οὕτω γὰρ μόνως ἡλπι-
 35 ζον τὴν Ἀρειανὴν δόξαν κρατῆσειν, εἰ Ἀθανάσιον ἐκποδῶν ποιήσουσι.

9 vgl. I Kōn. 1, 24 — 14 vgl. Act. 23, 12 — 17 Psal. 26, 3 — 21 II Kōn.
 7, 10 — 28—S. 167, 32 vgl. Vita Athan. III 2 p. CXXXVIIIe Montf. — 30—S.
 167, 25 vgl. Soer. I 27, 6ff p. 145ff

A²

3 conlocutus cum concilio clericorum statuisset traditur Ruf. 14 erg. Hei

Συμφράττονται οὖν κατ' αὐτοῦ οἱ προορηθέντες τῆς Ἀρειανικῆς 17
 ἀσεβοῦς αἰρέσεως Ὅσιωνα Εὐδαίμονα Καλλίνικον, καὶ διαφόρους κατη-
 γορίας κατὰ τοῦ θεοῦ Ἀθανασίου δι' αὐτῶν ἐκίνησαν. καὶ πρῶτον
 μὲν, ὅτι Ἀθανάσιος, γησί, ὑπεισελθὼν τὴν ἐπισκοπὴν λινὴν ἐσθῆτα
 5 τελεῖν τοὺς Αἰγυπτίους τῇ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ ἐκέλευσε· δευτέραν
 ἐπισυροράπτουσιν διαβολὴν τῆς προτέρας χείρονα, ὅτι Ἀθανάσιος ἐπι-
 βουλεύων τοῖς τοῦ βασιλέως προστάγμασι Φιλονμένῳ τιρί, γησί,
 γλωσσόκομον ἔπεμψε πληρεῖς χρυσίου πρὸς ἀντίστασιν τοῦ βασιλέως
 Κωνσταντίνου· τρίτον Ἰσχύρας τις οὕτω καλούμενος πρᾶγμα ὑπέδν 18
 10 πολλῶν θανάτων ἄξιον· οὐδέπω γάρ ποτε ἱεροσύνης τυχὼν τὸ τοῦ
 πρεσβυτέρου ὄνομα ἔαντῷ περιθεῖς τὰ ἱερῶν πράττειν ἐτόλμησεν ἐν
 ταῖς κόμαις τοῦ λεγομένου Μαρεώτου. ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ ἅγιος
 Ἀθανάσιος ὁ ἐπίσκοπος, καταλαβὼν τὸν Μαρεώτην, τὰς ἐκείσε ἐκκλη-
 σίας ἐπεσκέπτετο, καὶ μαθὼν τὰ περὶ Ἰσχύραν ἀποστέλλει Μακάριον
 15 τὸν πρεσβύτερον ἐποπεῦσαι, εἰ ἀληθῆ εἰδὼ τὰ λεγόμενα, ὅθεν ῥωρα-
 θεῖς ὁ Ἰσχύρας, ἀποδράς ἐκείθεν φυγῇ τε εὐτόνῳ χρησάμενος, κατα-
 λαμβάνει τὴν Νικομηδείαν καὶ προστρέγει τοῖς περὶ Εὐσέβιον. οἱ 19
 δὲ μίσει τῷ πρὸς Ἀθανάσιον δέχονται μὲν αὐτὸν ὡς πρεσβύτερον,
 ἐπαγγέλλονται δὲ καὶ τῇ τῆς ἐπισκοπῆς ἁγίᾳ τιμῆσαι, εἶγε κατηγορίαν
 20 ἐνστήσασθαι κατὰ Ἀθανασίου ἀρέζεται. ὁ δὲ κατῴκει ταῦτα, ὅτι
 Μακάριος ὡς πρεσβύτερος Ἀθανασίου ἀποσταλείς, γησί, παρὰ Ἀθα-
 νασίου, ἔφοδον ποιήσας [ἐν] τῇ ἐκκλησίᾳ ἡμῶν ἐν τῷ Μαρεώτῃ καὶ
 εἰσπηδήσας εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἀνέτρεψε μὲν τὴν τράπεζαν τὴν
 ἁγίαν ποτήριόν τε κατέαξε μυστικὸν καὶ τὰ ἱερὰ βιβλία κατέ-
 25 καυσε. ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τὸν βασιλέα διδάσκουσιν οἱ προορ- 20
 ρηθέντες κατήγοροι διὰ τῶν περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδείας, εἰς
 ὁργὴν κινουῦντες αὐτὸν κατὰ Ἀθανασίου, καὶ ὅτι τὸ θεῖον γράμμα
 δεξιόμενος οὐ προσήκατο καὶ Ἀρειον οὐκ ἐδέξατο ὁμολογήσαντα ἐπὶ
 τῆς οἷς εὐσεβείας τὴν πίστιν, ὡς ἀκούσαντα τὸν βασιλέα τὰ κατὰ
 30 Ἀθανασίου λεγόμενα ἐκπλαγῆναι αὐτόν, ὥστε παρηνθὺς κελεῦσαι
 αὐτὸν ἡκεῖν τάχιστα πρὸς αὐτόν Ἀθανάσιον τὸν ἐπίσκοπον εἰς τὴν
 Κωνσταντινούπολιν. ὁ δὲ ἀφικόμενος καὶ τὸν βασιλέα θεασάμενος, 21
 διήλεγξε τῶν συκοφαντῶν τὸ ψεῦδος καὶ τὸν βασιλέα ἐπληροφό-
 ρησε. καὶ γράμμασι βασιλικοῖς ὀχρωθεὶς μετὰ τιμῆς ὅτι μάλιστα 22
 35 πλείστης ὑπὸ τοῦ πιστοτάτου βασιλέως ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν πέμπεται,

25—32 Johannes? — 32—S. 168, 3 vgl. Thdt. I 26, 5 p. 81

A²

2 Ἱστορία Vita Ath. διὰ Ἱσώρος od. Ἐσώρος Socr. 7 πράγμασι Socr.
 11 ἱερέως Vita Ath. Socr. 15 πρεσβύτερον Vita Ath. vgl. u. Z. 21] ἐπίσκοπον A²
 20 ἀναδέχεται Vita Ath. 21 Μ. ὁ πρεσβ. ἀποσταλείς Vita Ath. 22 ἐν > Vita Ath.
 24 τε A²] δὲ Socr. καὶ . . . δὲ Vita Ath.

καὶ τὴν θεόθεν αὐτῷ ἐγχειρισθεῖσαν ἐκκλησίαν κατέλαβε. δηλοῖ δὲ ταῦτα καὶ τὰ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως γράμματα. ἃ πρὸς τὴν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν ἐπέστειλεν, ὧν τὰ τελευταῖα ἐνθῆσσω τῇδε τῇ συγγραφῇ.

Ἀλλ' ἐμοὶ μηδεὶς τῶν ἐντυγχανόντων τῷδε τῷ συγγράμματι 23
5 διαμémψηται ὡς τὴν ὅλην ἐπιστολὴν τῷ τῇδε τῆς ἐκκλησιαστικῆς
ἱστορίας λόγῳ μὴ συνάψαντι. τοὺς γὰρ περὶ τούτων πάντας συγγραφεῖς διερευνήσαντες οὐχ εὖρον ὅλην ὑπ' αὐτῶν συγγραφεῖσαν. οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ γὰρ καὶ ἄλλας πλείστας ὅσας ἐπιστολὰς ὡς ἐν ἐπιτόμῳ φανεράν τινα μοῖραν αὐτῶν ἐν ταῖς ὑπ' αὐτῶν σπουδασθείσαις
10 ἱστορίαις ἐγράψαντο. ὅθεν πλείον πάντων ὕμῶν ὑπεραλγῶ περὶ τούτου. ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν, τὸ τέλος τῆς προο- 24
ρηθείσης ἐπιστολῆς τῇδε τῇ ἱστορίᾳ ἐγκαράττοντες, ὡς ὁ λόγος ἐπήγγελται. ἐγράφη δὲ οὕτως·

Τέλος ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἐπὶ Ἀθανασίου συγγραφείσης τῇ
15 Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ.

»Οὐδὲν ἴσχυσαν οἱ ποιεῖν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου ὕμῶν, ἐμοὶ 16 1
»πιστεύσατε, ἀδελφοί· οὐδὲν ἕτερον ἐσπονδάσασιν ἢ ἵνα κατατρίψαντες
»τοὺς ἡμετέρους χρόνους μηδεμίαν χώραν ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ μεταμε-
»λειᾷς σκεῖν δυνήθωσιν. ἐπικουρήσατε τοίην ὕμιν αὐτοῖς, παρακαλῶ,
20 »τὸ ἅγιον φίλτρον τὸ ὑμέτερον, ἀγαπήσατε ἑαυτοὺς παντὶ σθένει.
»καὶ τὸν ὑμέτερον ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον ἀπλήστῳ εὐφροσύνῃ ὑπο-
»δέξασθε, ἀγαπητοί, εἰ καὶ τὰ μάλιστα εὖ οἶδα, ὡς οὐ τοσαύτην 2
»ὕμιν λύπην ἐνεποίησεν ὁ αὐτοῦ χωρισμός, ὅσην ἔχετε χαρὰς ὑπερ-
»βολὴν ἐπὶ τῇ τούτου πρὸς ὑμᾶς ἐπαναζεύξει. διώξατε τοὺς τὴν 3
25 »τῆς ἡμετέρας ὁμονοίας χάριν ἀφανίζον ἐπιθυμούντας, καὶ πρὸς τὸν
»θεὸν ἀπιδόντες ὑμᾶς αὐτοὺς ἀγαπήσατε, παρακαλῶ. ἐγὼ γὰρ τὸν
»ὑμέτερον ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον ἀσμένως προσηγάμην, οὕτως τε προσ-
»εφθελγᾶμην, ὡς ἄνθρωπον αὐτὸν εἶναι τοῦ θεοῦ πεπεισμένου. ὁ
»θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξει, ἀδελφοί ἀγαπητοί·.

30 Ταῦτα τὰ γράμματα λαβὼν παρὰ τοῦ βασιλέως ὁ μέγας Ἀθανά- 4
σιος καταλαμβάνει τὴν Ἀλεξανδρείαν· ὃν ἅπας ὁ τε κληρὸς καὶ ὁ
λαὸς ἀσμένως ἀποδεξιόμενοι ἔχαιρον, ἰδόντες τὸν ἑαυτῶν νομίαν (πρὸς)
τὰ θρόνα ἐπανελθόντα μετὰ τιμῆς ὅτι μάλιστα πλείστης. καὶ τὸν

4—11 vgl. zu der Zwischenbemerkung G. Loescheke im Rhein. Mus. LX, 613 und Parmentier in der Vorrede zu Theodoret p. LXIVf — 16—29 vgl. Thdt. I 27 p. 82 — 30—S. 169, 14 Johannes?

A²

14 συγγραφεῖσα A² 29 διαφυλάξει A² 32 corr. Holl

θεὸν ἐδόξασαν ἅπαντες καὶ τὸν τὰ πάντα ἄριστον βασιλέα Κων-
 σταντῖνον εὐφρήμοις φωναῖς ἐγέραιον. ἀλλὰ ταῦτα τοῖς μὲν ἡμε- 5
 τέροις εὐφροσύνην παρεῖχεν ἄφατον, τοῖς δὲ δυσμενεῖσι καὶ τοῖς τῷ
 νῖῳ τοῦ θεοῦ πολεμεῖν ἡσυχήμενοις ὀδύνην καὶ αἰσχύνην ἀπέραν-
 5 τον. ἀλλ' ὁμως καὶ οὕτως τὴν αἰδῶ πᾶσαν τοῦ οἰκείου προσώπου 6
 ἀποδυσάμενοι, μορφιζόμενοι τὴν εὐσέβειαν, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς
 ἡρνημένοι οἱ περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηθείας μάλιστα καὶ δέον αὐτοὺς
 εἰς γῆν καταδύναί, πολλὴν ἄγαν τὴν ἀναισχυντίαν ἡμφιεσμένοι ἐφ'
 ἕτερον πύργον εὐσεβείας τὴν παγχάλεπον καὶ κάκιστον αὐτῶν ἐπὶ τοῖς
 10 πονηροῖς δράμασιν εὐτεχνίαν ἐτρέψαντο.

Ἦν δὲ τούτων ἀπάντων τῶν πονηρῶν βουλευμάτων γεννήτωρ 7
 καὶ ἕξαρχος ἐσοχώτατος ὁ Νικομηθείας Εὐσέβιος, σοφὸς ἄγαν ὢν εἰς
 τὸ κακοποιῆσαι ὥς ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ διάβολος. αὐτὸς γὰρ τὰς ἡνίας
 οὐ τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, ἀλλὰ τοῦ ἀσεβοῦς τοῦ Ἀρειανῶν ἐργαστη-
 15 ρίου ἐκράτει. ἐγχρονίζων δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ συχνότερον
 τὸν βασιλέα διὰ τοῦ κατὰ Ἀρειον πρεσβυτέρου θεώμενος καὶ πολλὴν
 τὴν πρὸς αὐτὸν παρησίαν αὐξήσας ἐφόδιον τῆς οἰκείας κακοτεχνίας
 εὐράμενος τὴν τοῦ βασιλέως ἀπλότητα, ῥαδίως τὰς κατὰ τῶν τῆς
 ἀληθείας προμάχων κατεσκεύαζε μηχανάς. τῆς οὖν κακίστης αὐτοῦ 8
 20 σπονδῆς τῆς κατὰ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐλπίδος ψευθεῖς, ὁδὸν
 εὐπρόσωπον τῆς κατὰ τοῦ θείου Εὐσταθίου τοῦ τῆς Ἀντιοχείων
 ἐκκλησίας προέδρου ἐσοφίσατο ἔφοδον, καὶ πρόσεισι τῷ φιλαγάθῳ
 βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ ὥς δῆθεν εὐνούστατος καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ
 πραττομένοις χαίρων τὴν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ὁδοιπορίαν ἐξαιτῶν καὶ
 25 τῆς τῶν ἐκείσε παρ' αὐτοῦ δομηθέντων ἱερῶν τοῦ θεοῦ οἰκῶν θείας
 ἱμερόμενος, τούτοις τοῖς ἀπατηλοῖς λόγοις τὴν τοῦ βασιλέως δαυτι-
 κὴν βουκολήσας ψυχὴν, μετὰ πλείστης ὁσῆς ἀπὸ τῆς Κωνσταντινου-
 πόλεως ἀπῆρε τιμῆς, τοῦ βασιλέως αὐτῷ καὶ ὀρήματα ἀπονεύμαντος
 καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν θεραπείαν. συναπῆρε δὲ αὐτῷ καὶ Θεόγριος 9
 30 ὁ Νικαίας κοινωνὸς αὐτοῦ ὢν, ὥς καὶ ἔμπροσθεν ἔφαμεν, τῶν πο-
 νηρῶν καὶ ἀσεβῶν αὐτοῦ βουλευμάτων.

Ἀφικόμενοι δὲ καταλαμβάνουσι τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὸ τῆς φιλίας 10
 περιθήμενοι πρόσσωπον, καθὰ φησιν ὁ Θεοδόρητος — εἰ καὶ τὰ πάμ-
 πολλα τῶν γεγεννημένων παρεῖς δι' ὀλίγων λίαν τὴν τῆς ἱστορίας
 35 ποιησάμενος πρόνοιαν συνέγραψεν, ἀλλὰ τοῖς πρὸ αὐτοῦ συγγρα-

6 vgl. II Tim. 3, 5—13 vgl. Joh. 8, 44 — 15—33 vgl. Thdt. I 21, 1 f p. 70 —
 30 vgl. S. 160, 8 u. ὁ. — 33—S. 170, 3 Zwischenbemerkung des Verfassers

A²

9 ἀσεβείας A² corr. Hei

14 Am Rand οὕτως κατὰ Θεοδορίτου A²

33 προσωπεῖον Thdt.

γεῖναι ἡμεῖς ἐντυχόντες ἀκριβοῶς ἅπαντα τάξει τε καὶ ἱερῶ ἱστορή-
σαι, τὴν ἀκολουθίαν συντάττω. τὰ γὰρ ἐκείνων ποιήματα, ὥς μοι
προξίρηται, ἐξ ἐκατέρων ἀναλεξάμενοι ἐνταῦθα συντάττομεν.

- Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προζείμενον ἐπαρέλθωμεν· καταλαβόντων τοίνυν 11
5 τῶν ἀλιτηρίων τὴν Ἀντιόχου πόλιν, μετὰ πλείστης ὄσης χαρᾶς ὑπὸ
τοῦ ἐκείσε προέδρου τοῦ μεγάλου Εὐσταθίου πνευματικῶς ὑπεδέχ-
θησαν· ἦν γὰρ ἀζηκοῶς περὶ τῆς ἐπιπλάστου αὐτῶν μετανοίας ὥς
ἀληθοῦς, φησί, καὶ ἔχαιρεν ἐπ' αὐτοῖς, φιλοφρόνως δὲ αὐτοὺς ὑπο-
δεξάμενος τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας ἕνεκα ὁ μέγας Εὐστάθιος, πλεί-
10 στης ὄσης θεραπείας ἤξιωσε. μετὰ δὲ ταῦτα ἐκ τῆς Ἀντιοχείας 12
ἀπάραντες, τοὺς ἱεροὺς τόπους τῶν Ἱεροσολύμων κατέλαβον εὐρόν
τε ἐκεῖ τινες τῶν ὁμοφρόνων, ἐφ' οἷς παρεκλήθησαν οὐ μετρίως διὰ
τὸ καττυθὲν παρ' αὐτῶν δυνάμει κατὰ τοῦ τῆς ἀληθείας προμάχου —
οὐκ Εὐσέβιον τὸν Καισαρέα τῆς Παλαιστίνης, καθὰ Θεοδόρητος δοκεῖ 13
15 συκοφαντεῖν τὸν ἄνδρα ψευδῇ περὶ αὐτοῦ γραφάμενος· οὕτως πάν-
τες οἱ ἄγιοι ἡμῶν πατέρες ἐπὶ τῇ ὀρθοδόξῳ διαπρέψαντος πίστει
μémνηται, καὶ τῶν ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ ὑπὲρ τῆς ἀγίας καὶ
ὁμοουσίου τριάδος πόνοι καὶ ἀγῶνων τοῦ ἀνδρός ἔδουσι τοὺς ἄθλους,
καθὰ καὶ τοῦ θείου Μακαρίου τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπισκόπου καὶ 14
20 Εὐσταθίου τοῦ μεγάλου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀλεξανδρείας καὶ Λεον-
τίου Καισαρείας Καππαδοκίας καὶ Εὐφυσίου Τυάων καὶ Πρωτογένους
Σαρδίζης καὶ πρό γε πάντων Ὁσίου τοῦ Κουρδούβης Ἀθανασίου τε
Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀλεξάνδρου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν λοιπῶν
ἀπάντων τῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἱερᾷ καὶ ἀγίᾳ συνόδῳ ὑπὲρ τῶν ἀποστο-
25 λικῶν ἀγωνισαμένων δογμάτων, οὕτως ἐπιμémνηται καὶ τοῦ θαυ-
μασίου Εὐσέβιον τοῦ Παμφίλου Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης ἐπι-
σκόπου — ἀλλὰ τοῦτον μὲν οὐκ εὐρον οἱ περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδείας, 15
ἀλλὰ τοὺς ὁμόφρονας εὐρόντες, Πατρόφιλον τὸν Σκυθοπολίτην καὶ
τὸν Ἀύδης Ἀέτιον καὶ τὸν Λαοδικείας Θεόδοτον καὶ τοὺς ἄλλους
30 ὅσους τῆς ἀσεβείας Ἀρείου εὐρον κοινωνοὺς, οἷς συμμίξαντες καὶ τὸ
παρ' αὐτῶν τυρεθὲν κατὰ τοῦ ἀγίου Εὐσταθίου κατὰδῆλον αὐτοῖς
ποιήσαντες σὺν αὐτοῖς τῶν Ἱεροσολύμων ἐξήγουν καὶ τὴν Ἀντιόχου
ἡμᾶ αὐτοῖς κατέλαβον.

3 vgl. S. 5, 31 — 4—11 Thdt. I 21, 3 erweitert — 12—27 Polemik gegen
Theodoret I 21, 4 p. 70 — 27—S. 171, 34 vgl. Thdt. I 21, 4ff p. 70ff

A²

21 Πρωτογένους nach S. 85, 17] ἑρμογένους A², ein Name, der in der Liste
von Nicaea nicht vorkommt 30 ὅσων von 1. Hd. ὅσοι von 2. Hd. A² corr. Cer.

Ἀλλὰ τὸ μὲν πρόσχημα τῆς τῶν ἄλλων ἐπιδημίας προπόμ- 16
 πιος ἦν δῆθεν τιμὴ, τὸ δὲ παρ' αὐτῶν σπονδαζόμενον ὁ κατὰ
 τῆς εὐσεβείας τῆς εἰς Χριστὸν πόλεμος ἦν. γύναιον γὰρ ἑταιρι-
 κὸν χρυσίον μισθωσάμενοι καὶ τὴν γλῶτταν αὐτῆς μίαν ὄραν
 5 δοῦναι αὐτοῖς πείσαντες, συνέδριόν τε σὺν τῷ μεγάλῳ Εὐστα-
 θίῳ ἅμα τοῖς σὺν αὐτῷ ἁγίοις ἐπισκόποις συστήσαντες, εἶτα τοὺς
 ἄλλους ἅπαντας ἔξω γενέσθαι κελεύσαντες, οἱ κατὰ τοῦ ἀρχιερέως
 δρᾶμα συντεθεικότες ἄγεσθαι ὡς τάχιστα τὸ τρισάθλιον γύναιον εἰς
 τὸ συνέδριον παρακελεύονται. οἱ δὲ τῆς παρανομίας αὐτῶν ὑπουρ- 17
 10 γοὶ ἄγονσιν αὐτῶν μέσον τὸ γύναιον. ἡ δὲ ἔσθη παιδίον ὑπομάζιον
 ἐπιδεικνύουσα καὶ λέγουσα ἐκ τῆς Εὐσταθίου συνουσίας τοῦτο συν-
 ειληφέναι καὶ τετοξέναι καὶ ἀνέδην ταῦτα ἐπέμενε βοῶσα. τὸ δὲ
 τῆς συκοφαντίας προφανὲς ἐγνωκὼς ὁ μέγας Εὐστάθιος, εἴ τινα ἔχοι
 τούτου συνίστορα, ἄγειν εἰς τὸ μέσον ἐκέλευεν. *κεῖνης δὲ μηδένα* 18
 15 *ἔχειν λεγούσης, ὅρκον αὐτῇ προέτειναν τῇ ἑταιρίδι οἱ τὴν συκοφαν-*
τίαν ἐφύγαντες, καίτοι τοῦ ἀποστολικοῦ θείου κατόνους διαγορεύοντος
μὴ δεῖν κατὰ πρεσβυτέρον κατηγορίαν παραδέχεσθαι παρεκτικτὸν δύο
ἢ τριῶν μαρτύρων. ἀλλὰ τῶν θείων οὕτως νόμων καταστροφή- 19
σαντες καὶ τὴν κατὰ τῶν συκοφαντῶν κεκριμένην ἀπόφασιν τοῦ
 20 *θεοῦ εἰς οὐδὲν λογισάμενοι, ἀμάρτυρον κατὰ ἀνδρὸς τοσούτου κατη-*
γορίαν διὰ τοῦ ἑταιρικοῦ γυναιίου ἐξύφηναν καὶ ἐδέξαντο, ὡς δικασταὶ
κατάδικοι. ἐπειδὴ δὲ καὶ ὅρκον, ὃν αὐτοὶ ἐπέθεντο, τὸ τρισάθλιον
προστέθεικε γύναιον, βοῶσα Εὐσταθίου εἶναι τὸ βρέφος, ὡς κατὰ
μοιχοῦ λοιπὸν οἱ πάσης αἰσχροσύνης ἐμπλεοὶ τὴν ψῆφον ἐξήνεγ-
 25 *καν. τῶν δὲ ἄλλων ἀρχιερέων (πολλοὶ γὰρ ἦσαν τῶν ἀποστολι-* 20
κῶν σὺν Εὐσταθίῳ τῷ μεγάλῳ ὑπερμαχοῦντες δογμάτων (καὶ)
ἀγνοοῦντες ἅπαντα τὰ τερευνθέντα) προφανῶς ἀντέλεγον τοῖς παρα-
νόμοις καὶ τὴν ἄδικον ψῆφον ἐκείνην δέξασθαι τὸν ἐπίσκοπον Εὐ-
στάθιον διεκώλυν, οἱ δὲ τὸ δρᾶμα συντεθεικότες τάχιστα πρὸς τὸν
 30 *βασιλέα ἀνέδραμον (καὶ) πείσαντες αὐτόν, ὡς ἀληθῆ τὰ λεχθέντα*
διερευνηθέντα εὗρηται καὶ δικαία ἢ τῆς καθαιρέσεως ψῆφος, ὡς
μοιχὸν ὁμοῦ καὶ τύραννον ἐξελαθῆναι τῶν ἱερῶν περιβόλων καὶ εἰς
Ἰλνυρικὴν πόλιν διὰ τῆς Θράκης πορρωτέρω ἑξορίᾳ ἀπαχθῆναι παρα-
σκευάζουσι τὸν τῆς εὐσεβείας καὶ σωφροσύνης ἀγωνιστήν.
 35 Ἀλλ' ὁ μὲν τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων πολέμιος καὶ τὰς κατὰ 21

17 vgl. I Tim. 5, 19 — 35—S. 172, 4 Johannes?

A²

23 βρέφος Thdt. γύναιον A² 26 corr. nach Thdt. 27 ἀντέλεγον: anakoluthisch. Die bei Thdt. durchgeführte Participialkonstruktion ist aufgegeben
 30 corr. nach Thdt.

τῶν τῆς ἀληθοῦς πίστεως κηρύκων συκοφαντίας δραματοποιεῖν ἐπι-
 στάμενος, ὁ τῆς Νικομηδείας Εὐσέβιος ἅμα Θεογνίῳ τῇ Κωνσταντι-
 νουπόλει ἐπεχωρίαζον, εἶχον δὲ ἑάσαντες ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς τῆς
 οἰκείας μοχθηρίας κοινωνοὺς, οἳ ἀντὶ τοῦ θείου Εὐσταθίου χειροτο-
 5 νοῦσιν Εὐλάλιον. τούτου δὲ ὀλίγον λίαν ἐπιβιάσαντος χρόνον 22
 Εὐφρόνιον τινὰ προεβάλλοντο. καὶ τοῦτον δὲ τάχιστα τελευτήσαντος
 (ἐνιαυτὸν γὰρ ἕνα καὶ μῆνας ὀλίγους μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐβίωσε)
 Φλαζίτῳ τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης τὴν προεδρίαν δοθῆναι παρασκευά-
 ζουσι. πάντες δὲ οὗτοι ὁμοίως τὴν Ἀρείου ἀσέβειαν εἶχον ἐγκε- 23
 10 κρυμμένην· ὅθεν ἅπαντες οἱ τῆς ὀρθῆς καὶ εὐσεβοῦς πίστεως ἀντι-
 ποιούμενοι, οἳ τε τῶν ἱερομένων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ, τοὺς ἐκκλη-
 σιαστικοὺς καταλιπόντες συλλόγους καθ' ἑαυτοὺς συνηθροίζοντο.
 Εὐσταθιανοὺς δὲ τούτους ὠνόμαζον πάντες, ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἐκεί-
 ρου συνέστησαν ἔξοδον. τὸ μέντοι τρισάθλιον ἐκεῖνο γέναιον νόσφ 24
 15 χαλεπωτάτῃ καὶ μακροτάτῃ μετ' οὐ πολὺν περιπεσὼν ἐξέφηνε τὴν
 ἐπιβουλὴν καὶ τὴν συκοφαντίαν ἐγύμνωσεν, οὐ δύο ἢ τρεῖς ἀλλὰ
 πολλοὺς τῶν ἱερέων προσκαλεσαμένη καὶ τὰ τυρενθέντα παρὰ τῆς
 θαυμαστῆς τῶν ἀσεβῶν συμμορίας διδάξασα. ἔφη γὰρ ἐπὶ χρήμασι
 τὴν συκοφαντίαν ἐκείνην τετολμηκέναι. τὸν μέντοι ὄρκον μὴ πολὺν
 20 εἶναι ψευδῆ ἔλεγεν· Εὐσταθίου γὰρ τινος χαλκῶς τὸ βρέφος εἶναι ἐβόα.
 Ταῦτα μὲν οὖν ἐν Ἀντιοχείᾳ παρὰ τοῦ ἀσεβοῦς Εὐσεβίου καὶ 25
 τῶν ἀμφ' αὐτὸν τετόλμηται τότε. ἀλλ' οὐδὲ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς ἐνε-
 τράπησαν τότε οὐδὲ κόρον ἐλάβανον τῶν κατὰ τῆς ἀληθείας προ-
 μάχων συκοφαντιῶν, ἀλλ' ἑωρακότες ὡς κατὰ γνώμην αὐτοῖς τὰ
 25 κατὰ τοῦ μεγάλου Εὐσταθίου ὑπήντησεν, ἕτερον πάλιν δρᾶμα κατὰ
 τοῦ θείου Ἀθανασίου συρράπτουσιν, ᾧ προσόμοιον οὐδεὶς τῶν κα-
 χίστων ἀνδρῶν πώποτε κατετόλμησε. κατηγοροῦντες γὰρ πάλιν τινὰς 26
 ἐκ τῆς αὐτῆς Μελιτίου συμμορίας μισθωσάμενοι προσάγουσι τῷ βασι-
 λεῖ κατὰ Ἀθανασίου βοῶντας ἀνοσιουργίας αἰσχροῦς τετολμηκέναι
 30 πολλὰς τὸν τῆς ἀρετῆς ἀθλητὴν. ἡγείτο δὲ τούτων Εὐσέβιος τε καὶ
 Θεόγνιος καὶ Θεόδωρος ὁ Πρακλεώτης τῆς Θράκης, οὐκ ἀνεκτὰ ταῦτ'
 εἶναι λέγοντες οὐδὲ ἀκοαῖς φορητά. πείθουσι δὲ οὖν τὸν βασιλέα 27
 σύνοδον ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας συναθροισθῆναι κελεύσαι, ἐνθα

4—21 vgl. Thdt. I 22, 1 ff p. 72 — 16 vgl. S. 171, 16 f — 22—S. 173, 15 vgl.
 Thdt. I 28 p. 82 f — 23 vgl. Thdt. I 25, 15 p. 80 Z. 15

A²

10 καὶ εὐσεβοῦς am Rand von 1. Hd. A² 19 πολὺν] πέμπαν Thdt.
 25 Μελιτίου A² 33 Nach Theodoret a. a. O. und Sozomenos II 25, 1 sollte
 die Synode ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης stattfinden

πλείους ἦσαν οἱ δυσμενεῖς, κακέϊσε τὸν Ἀθανάσιον κριθῆναι. πεισθεὶς δὲ ὡς ἱερεῦσιν ὁ βασιλεὺς (ἡγνόμενός γάρ παντελῶς τὰ παρ' αὐτῶν τυρενόμενα) γενέσθαι τοῦτο προσέταξεν. ἀλλ' ὁ τῆς ἀληθείας 28 ὑπέρμαχος, ὁ μέγας Ἀθανάσιος, τὴν τῶν προρρηθέντων ἀσεβῶν δυσ-
 5 μένειαν ἐπιστάμενος, οὐχ ἦκεν εἰς τὸ συνέδριον. ἐντεῦθεν τοίνυν μέζονα πρόφασιν εἰς συκοφαντίαν λαβόντες, ἅπαξ τὸν κατὰ τῆς ἀληθείας ἀναδεξάμενοι πόλεμον, τυραννίδος αὐτὸν καὶ θρασύτητος ἐπὶ τοῦ βασιλέως διὰ γραμμάτων ψηφίζονται. ἐκ δὲ τούτου εἰς 29 ὀργὴν κατὰ Ἀθανασίου ἐξαφθείς ὁ πραότατος βασιλεὺς ἐπέστειλεν
 10 αὐτῷ τὴν ὀργὴν ὑποφαίνων καὶ τὴν Τύρον καταλαβεῖν παρεγγυῶν· ἐκέλευε γάρ μετατεθεῖσαν ἀθροισθῆναι τὴν σύνοδον προσέταξεν, ὑπο-
 15 μενόντων ὑποφύλασθαι τὴν Ἀντιοχείαν τὸν Ἀθανάσιον διὰ τὸ πολλοὺς εἶναι κατὰ τὴν ἀνατολήν τοὺς τὴν Ἀρείου λώβην εἰσδεγμένους. ἔγραψε δὲ καὶ τῇ συνόδῳ ἅπερ ἐχοῖν ἐπιστεῖλαι τὸν εὐσεβεῖα κοσμού-
 15 μενον. ἔστι δὲ ταῦτα·

Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τὴν ἐν Τύρῳ συναθροισθεῖσαν
 σύνοδον.

»Κωνσταντῖνος Νικητὴς Μέγιστος Σεβαστὸς τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ τῇ 17 1
 »ἐν Τύρῳ συναθροισθείσῃ.
 20 »Ἦν μὲν ἴσως ἀκόλουθον καὶ τῇ τῶν καιρῶν εὐπραγίᾳ μέλιστα
 »πρέπον ἀστασίαστον εἶναι τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν καὶ πάσης λοι-
 »δορίας τοὺς τοῦ Χριστοῦ νῦν ἀπηλλάχθαι θεράποντας. ἐπειδὴ δὲ 2
 »τοίνυν οὐχ ὕμῳς φιλοφροσύνης οἷοντιν ἐλαυνόμενοι (οὐ γὰρ ἂν
 »ἄλλο τι εἴποιμι) βιοῦντες αὐτῶν ἀναξίως τὰ πάντα συγγέιν ἐπι-
 25 »χειροῦσιν, ὅπερ πάσης συμφορᾶς κεραιώμενοι μοι δοκεῖ ἐπέκεινα,
 »τούτου χάριν θέοντες ὑμᾶς, τὸ τοῦ λόγου, προτρέπομαι χωρὶς τιος
 »ὑπερθέσεως ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνδραμεῖν καὶ πληροῦσαι τὴν σύνοδον
 »πνευματικῆς παρηγύρεως ἐπαμύναί τε τοῖς χορήζουσιν ἐκικονίας.
 »τοὺς δὲ ἀδελφοὺς λατρεῦσαι κινδυνεύοντας εἰς ὁμόνοιαν ἐπαναγαγεῖν
 30 »τὰ τῶν μελῶν διεστῶτα διορθώσασθαι τε τὰ πλημμελοῦμενα, ὡς
 »καιρὸς ἐπιτρέπει, ἵνα ταῖς τοσαύταις ἐπαρχίαις τὴν πρέπουσαν ἀπο-
 »δῶτε συμφωνίαν, ἣν, φεῦ τῆς ἀτοπίας, ἐλαχίστων ἀνθρώπων ἀπώ-
 »λεσαν ὑπεροψία. ὅτι δὲ τοῦτο καὶ τῷ δευτέρῳ θεῷ ἐστὶν ἀρεστὸν 3
 »καὶ ἡμῖν πᾶσιν εὐχῆς ὑπέρτερον καὶ ὑμῖν γε αὐτοῖς, ἕαν γε τὴν εἰρή-

20—S. 174, 23 vgl. Thdt. I 29 p. 83ff

A²

1 κακέϊσε Thdt.] κακέϊ A² 8 ψηφίζεται A² 12 Καισαρέων Thdt.
 23 τοίνυν von 1. Hd. durchstrichen A² > Thdt. | ὕμῳς corr. von späterer Hd.
 in ὕμῳς A² (Thdt.)

>νὴν ἀνακαλέσῃσθε, οὐ τῆς τυχοῦσης ἄξιον εὐδοξίας, πάντας ἀνθρώ-
 >πους συνομολογεῖν ἡγοῦμαι. μὴ τοίνυν μέλλετε λοιπόν, ἀλλ' 4
 >ἐπιτείναντες ἐντεῦθεν ἤδη τὰ τῆς προθυμίας, ὅρον τοῖς προκειμένοις
 >ἐπιθεῖναι σπουδάσατε τὸν προσήκοντα, μετὰ πάσης εἰλικρινείας δη-
 5 >λαδὴ καὶ πίστεως συνελθόντες, εἰρήνην <τ'> ἐκείνην ἐν ἅπασι πρυτανευ-
 >θῆναι ὑμῖν τε καὶ πᾶσι προνοήσατε. ἀπέστειλα πρὸς οὓς ἡβουλὴ 5
 >θῆτε τῶν ἐπισκόπων, ἵνα παραγενόμενοι κοινωνήσωσιν ὑμῖν τῶν
 >φροντισμάτων. ἀπέστειλα Διονύσιον τὸν ἀπὸ ὑπατικῶν, ὃς καὶ τοὺς
 >ὀφείλοντας ἀφικέσθαι εἰς τὴν σύνοδον μεθ' ὑμῶν ὑπομνήσει, καὶ
 10 >τῶν πραττομένων ἐξαίρετως δὲ καὶ τῆς εὐταξίας κατὰσκοπος παρ-
 >έσται. ἔάν γάρ τις, ὥς ἔγωγε οὐκ οἶμαι, τὴν ἡμετέραν κέλευσιν 6
 >καὶ νῦν διακροῦσασθαι πειρώμενος μὴ βουληθῇ παραγενέσθαι ἐν τῇ
 >συνόδῳ, ἐντεῦθεν παρ' ἡμῶν ἀποσταλήσεται, ὃς ἐκ βασιλικῆς προς-
 >τάγματος ἐκβαλὼν <αὐτὸν διδάξ'> εἰ. ὥς οὐ προσήκεν ὅροις αὐτοκράτορος
 15 >ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐξερεχθεῖσιν ἀντιτείνειν ποτέ. λοιπὸν ἔσται τῆς 7
 >ὑμετέρας ὁσιότητος ἔργον, ὁμογνώμονι κρίσει, μήτε πρὸς ἀπέχθειαν
 >μήτε πρὸς χάριν, ἀκολούθως δὲ μᾶλλον τῷ τε ἐκκλησιαστικῷ καὶ
 >ἀποστολικῷ κανόνι, τοῖς πλημμεληθεῖσιν ἡγρον κατὰ σφάλμα συμβε-
 >βηκόσι τὴν ἀρμότιονσαν θεραπείαν ἐπινοῆσαι, ἵνα καὶ πάσης
 20 >βλασφημίας ἐλευθερώσητε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰς ἐμὰς ἐπικουρίσητε
 >φροντίδας καὶ τὴν τῆς εἰρήνης χάριν [ἐν] τοῖς νῦν στασιαζομένοις
 >ἀποδόντες, μεγίστην ἐκκλησίαν ὑμῖν αὐτοῖς προξενήσητε. ὁ θεὸς
 >ὑμᾶς διαφυλάττοι, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί«.

Τὴν μὲν οὖν σύνοδον ἐν Τύρῳ γενέσθαι προστάξας ταῦτα γε- 8
 25 γράφηκεν. ὥς γὰρ ἱερεῦσι τοῖς συκοφάνταις ἐπείθετο, εἰ καὶ τὸν
 τῆς εὐσεβείας τόπον εἶχεν ἀχάνωτον, ἀλλὰ διὰ τὸ νομίζειν αὐτὸν
 ἡδικῆσθαι τοὺς ἐναντίους, ὥς κριτῆς δίκαιος ἠνέσχετο καὶ ταύτης
 τῆς κελεύσεως, προστάξας μέντοι μετὰ τὴν τῆς συνόδου ἐκπλήρωσιν
 διευκρινισάσης ἕκαστα καταλαβεῖν πᾶσαν τὴν σύνοδον τὰ Ἱεροσόλυμα
 30 τῶν ἐγκαινίων τῆς ἐκεῖσε ὑπ' αὐτοῦ δομηθείσης ἐκκλησίας ἕνεκα.

Γράφει δὲ καὶ ἑτέραν ἐπιστολὴν τῇ συνόδῳ, παρεγγυῶν ὥστε μὴ 9
 μόνον τὸν Ἀθανάσιον ἀπαντῆσαι τῇ συνόδῳ, ἀλλὰ γὰρ καὶ Ἀρειον
 καὶ γυμνασθῆναι εἰλικρινῶς τὰ παρ' ἐκάστου γινόμενα, ἵνα εἰ, καθὼς
 λέγει Ἀρειος, φθόνῳ τὴν διαίρεσιν ὑπέστη τῆς ὀρθῆς ἐντὸς ὧν
 35 πίστεως, πρότερον ἑαυτοῦ καταγνούς ἐπὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ τετολμη-
 μένοις κατὰ τῆς ἀληθείας σιωπήσῃ — εἰ μὴ ἄρα ἄμυναν κατὰ τοῦ 10

16 vgl. S. 180, 5 — 24 — S. 175, 19 Johannes? vgl. Vita Athan. 3p. CXXXIXc Montf.

A²

14 erg. nach Thdt. unleserlich A² 18 ἡγουν] εἴτ' οὖν Thdt. 19 ἐπινοῆσαι
Thdt.] ἐπινοήσατε A² 21 ἐν > Thdt. 22 ἐκκλησιαν Thdt. 33 γινόμενα A²

ιδίου ἐπισκόπου Ἀθανασίου σοφισζόμενος ἐπανείλετο τὴν διόρθωσιν, πλέκων κατ' αὐτοῦ ὑπονοίας παρεκβράσματα — καὶ εἰ μὲν φθόρος αἷτιος εὐρεθῇ, σπουδὴ αὐτοῖς τοῖς ἐν τῇ συνόδῳ ἐπισκόποις γένηται τοῦ εἰς εἰρήνην ἀμφοτέροισιν συνάψαι, εἰ δὲ πλαστῇ τινι μεταμελείᾳ
5 κέχρηται Ἀρειος, καταλάβοι πάλιν τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ περὶ τούτου κρίνοιτο.

Ταῦτ' ἔγραφε βασιλεὺς ὁ πανεύφημος τῆς τῶν ἀπάντων ὁμο- 11
νοίας προμηθεύμενος, ὅπως ἂν ἐκείσε πάσης ἐρεσχελίας ἐκποδῶν γενομένης, εἰρηνικώτερον τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας
10 ἐκτελέσωσι, καθιεροῦντες αὐτὴν τῷ θεῷ. ἀλλ' ὁ μὲν ἀνόσιος Ἀρειος 12
ἀπαντῆσαι ἐν τῇ συνόδῳ ἐν τῇ Τύρῳ οὐκ ἠνείχετο, Ἀθανάσιος δὲ ὁ μέγας ταύτην σὺν Τιμοθέῳ καὶ Μακαρίῳ τοῖς αὐτοῦ πρεσβυτέροις καὶ πλείστοις ἄλλοις συνεπομένοις αὐτῷ κληρικοῖς καὶ αἰδεσίμοις ἀνδράσι τὴν Τυρίων κατέλαβε σὺν προθυμίᾳ πολλῇ. οὕτω δὴτα 13
15 συνελθόντων ἐπισκόπων εἰς τὴν Τύρον καὶ ἅμα πάντων σὺν τῷ ὑπατικῷ Διονυσίῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ ἐξοχωτάτοις ἀνδράσιν ἀξιόμασι τετιμημένοις καὶ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι ἐπὶ τὸ αὐτὸ γενομένων ἀπεδόθησαν ὑπὸ τοῦ ἀπὸ ὑπατικῶν Διονυσίου τῇ τῶν ἐπισκόπων συνόδῳ τὰ τοῦ βασιλέως γράμματα. ἀφίζοντο δὲ καὶ ἄλλοι 14
20 τινὲς ἐπίσκοποι δογματῶν διαφθορὰν ἐγκαλούμενοι. ὧν εἷς ἦν Ἀσκληπᾶς ὁ Γαζεύς. βούλομαι δὲ πρῶτον τὰς τῆς κατὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κατηγορίας τραγωδίας ἐνθεῖναι τῇδε τῇ συγγραφῇ, εἴθ' οὕτως τὰ κατὰ τὸ πολυθρόνῳ λητον δικαστήριον διηγῆσασθαι. Ἀρσένιος 15
25 τις πρῶτον μὲν γενόμενος Ἀθανασίου ἀναγνώστης ἐπὶ ἐγκλήμασί τισι ἐναγόμενος καὶ μέλλων ὑπὸ τοῦ πλήθους διαφθ(εῖρε)σθαι, ἐπειδὴ ἔγνω τοῦτο ὁ μέγας Ἀθανάσιος (διερευνησάμενος γὰρ ἦν τὴν ὑπόθεσιν), τοῦτον τὸν τρόπον διεσώθη· μαθὼν γὰρ συκοφαντεῖσθαι τὸν Ἀρσένιον, ἐπιστάς νυκτὸς διασώζει τὸν ἄνδρα, φυγῇ τὸν φόρον ἀποδρᾶναι τοῦτον παρασκευάσας. ὄντινα μετὰ ταῦτα οἱ Μελετίου 16
30 κοινῶν εὐρόντες κατὰ τὴν Αἴγυπτον, τὸ τῆς ἐπισκοπῆς αὐτῷ παρασκευάζουσι δοθῆναι ὄνομα. μετὰ δὲ χρόνον τινὰ καθ' ὑλόθεσιν Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας (αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ πανταχοῦ κατὰ τῶν εὐσεβῶν πολυπλόκους συκοφαντίας ἐπιτεχνώμενος) αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἀρσένιον κατακρύψαντες οἱ τῆς Μελετίου συμμορίας λαθεῖν αὐτὸν

19—23 vgl. Thdt. I 29, 7 p. 85 — 23—34 Johannes? vgl. Rufin X 18 p. 983 — 34—S. 179, 10 vgl. Thdt. I 30—31, 3 p. 85 ff (erweitert)

A²

16 ὑπατικῷ aus ὑπατικῶν corr. A² 17 Γ γενομένῳ A² 25 verdorbene Stelle in A² 34 corr. aus Μελετίου A²

ἐπὶ πλεῖον ἡξίωσαν. ἔπειτα χεῖρα δεξιὰν ἀπὸ τινος σώματος ἔκτε- 17
 μόντες νεκροῦ καὶ ταύτην ἐν λάρνακι ξυλίνῃ τεταριχευμένην ἀπο-
 θέμενοι, παρταχοῦ περιέφερον, πεθονεῦσθαι καὶ κατατετμῆσθαι λέ-
 γοντες ὑπὸ Ἀθανασίου τὸν Ἀρσένιον, μαιφόνον τε ἀπεκάλουν τὸν 5
 Ἀθανάσιον. ἀλλ' ὁ πάντα ἐφορῶν ὁφθαλμὸς τοῦ θεοῦ οὐκ εἶσεν 18
 ἐπὶ πλεῖστον λανθάνειν τὸν Ἀρσένιον, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐν Αἰγύπτῳ
 καὶ Θηβαΐδι δηλὸς γέγονεν ὅτι ξῆ, ἔπειτα ἐνέβαλεν αὐτῷ ὁ θεός, ὥς
 αὐτὸς ἐς ὕστερον διηγῆσάτο, τὴν παρὰ τοῦ Ἀθανασίου παρὰ πᾶσαν
 ἐλπίδα πρὸς ταυτενεῖσαν αὐτῷ σωτηρίαν διαλογίσασθαι ἔτι τε καὶ
 10 ἀδικεῖν αὐτὸν καὶ παρανομίαν μεγίστην ἐργάζεσθαι, εἰ τὸν ἐνεργέτην
 παρίδοι θανάτῳ ἔνεκεν αὐτοῦ ὑποβληθῆναι καὶ μὴ μᾶλλον αὐτὸν
 ὑπὲρ ἐκείνου τεθνάναι. ἄγει οὖν αὐτὸν ὁ τῶν ὄλων πρύτανις ἐν τῇ
 Τύρῳ, ἔνθα ἡ τραγωδομένη χεὶρ ὑπὸ τῶν σκυοφαντῶν ἐπὶ τῶν
 κριτῶν προσεφέρετο. τοῦτον οἱ Ἀθανασίου θιασάμενοι σύνοικοι 19
 15 ἤγαγον ἐν τῇ αὐτῶν καταγωγῇ, καὶ μαθόντες παρ' αὐτοῦ τὰ τε τῆς
 τοῦ θεοῦ οἰκονομίας καὶ τὰ τῆς αὐτοῦ προθυμίας, λανθάνειν αὐτὸν
 ἐν τῷ τέως παρεξάλεσαν.

Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος ὑπὸ τὴν ἔωθεν κατέλαβε τὸ συνέδριον 20
 ἅμα Τιμοθέῳ καὶ Μακαρίῳ τοῖς ἑαυτοῦ πρεσβυτέροις καὶ τοῖς σὺν
 20 αὐτῷ ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκείσε παραγενομένοις. καὶ πρῶτον μὲν 21
 γύναιον εἰσήγαγον ἀκολασία συνεζηκόζ. ἡ δὲ ἀνέδην ἐβόα παρθενίαν
 μὲν ἐπαγγέλλεσθαι λέγουσα, τὸν δὲ Ἀθανάσιον ἐπιξενωθέντα εἰς τὴν
 αὐτῆς καταγωγὴν βιάσασθαι αὐτὴν καὶ ἄκουσαν διαφθεῖραι. τούτων
 ὑπ' ἐκείνης λεγομένων εἰσῆλθεν ὁ κατηγορούμενος, συνὴν δὲ αὐτῷ 25
 ἅμα τοῖς ἄλλοις Τιμόθεος ὁ πρεσβύτερος, ἀνὴρ ἀξιάγαστος. τῶν 22
 δὲ δικαστῶν ἀπολογήσασθαι πρὸς τὴν κατηγορίαν τὸν Ἀθανάσιον
 προσταπτόντων ὁ μὲν Ἀθανάσιος ἐσίγησεν, ὥς οὐκ ὄν αὐτὸς ὁ κατη-
 γορούμενος, ὁ δὲ Τιμόθεος ἔφη πρὸς τὴν γυναῖκα· «ἐγὼ σοι, ὃ γύ-
 30 ναι, συνέντευχον πόποτε; εἰς δὲ τὴν σὴν οἰκίαν εἰσελήλυθ' ἄ ποτε; ἢ
 χεῖρα ἐξάγουσα καὶ κατεπέχουσα καὶ λέγουσα αὐτῷ τῷ Τιμοθέῳ· «σύ
 μου τὴν παρθενίαν ἀφείλον· σύ με τῆς σωφροσύνης ἐγύνωσας· σύ
 μου τὸ σεμνὸν τῆς ψυχῆς ἡχρίωσας· καὶ τὰ ἄλλα ὅσα λέγειν εἰώ-
 35 θησιν αἱ δι' ἀκολασίας ὑπερβολὴν οὐκ ἔχουσαι τὴν αἰδῶ. καὶ ἦν 23
 οὕτως ἐκπληξίς (τὰ δ)ρώμενα καὶ παντὸς θαύματος μεῖζον, ὅτι Ἀθα-
 νάσιος μὲν κατηγορεῖτο, Τιμόθεος δὲ ἐνεκαλεῖτο. οὕτω δὲ τῶν τὸ

A²

18 ἔωθεν nachträglich corr. in ἔω A² 21 παρθενίαν Thdt.] παρθενίας A²
 35 nach τ Raum für 2 Buchstaben; von späterer Hd. τ . . ρώμενα A² erg. Ltz.

δοῖμα συντεθεικότων καταισχυνθέντων, ἐρυθριασάντων δὲ καὶ τῶν δικαστῶν ὅσοι συνίστορες ἦσαν, ἐκβληθῆναι τὸ γύναιον προσέταξαν.

- Τότε δὴ ὁ θεὸς Ἀθανάσιος ἔλεγε μὴ χρῆναι ἀφεθῆναι τὸ γύναιον, 24
ἀλλ' ἐξετάσαι καὶ μαθεῖν. οἱ δὲ συκοφάνται ἐβόων ἕτερα εἶναι
5 κατηγορήματα χαλεπώτερα, οὐδαμῶς τέρῃ τινὶ καὶ δεινότητι δια-
λυθῆναι δυνάμενα· ὅπως γὰρ καὶ οὐκ ἀκοή δικάσει τοῖς δεικνυμένοις.
ταῦτα εἰπόντες τὴν πολυθρόνητον ἐκείνην ὑπέδειξαν λάρακα καὶ
τὴν τεταριχευμένην ἐγγύμνωσαν χεῖρα. τῶν δὲ ἐν τῷ συνεδρίῳ 25
θεασάμενος ἕκαστος ἐβόησεν, οἱ μὲν τῶν συκοφαντῶν συνίστορες
10 ἀληθῆς εἶναι τὸ μῦθος λέγοντες, οἱ δὲ τὸ μὲν ψεῦδος εἰδότες, κε-
κρύφθαι δὲ τὸν Ἀρσένιον ἔτι ζῶντα λέγοντες κατεγέλων. μεγίστης 26
δὲ ταραχῆς πεπληρωμένου τοῦ συνεδρίου καὶ μόλις βραχείας ἡσυχίας
γεγενημένης, ἤρετο τοὺς δικαστὰς ὁ κατηγορούμενος Ἀθανάσιος, εἰ
τις ἐν αὐτοῖς εἴη ἐπιστάμενος τὸν Ἀρσένιον. πολλῶν δὲ εἰρηκότων
15 ἀκριβῶς εἰδέναι τὸν ἄνδρα ἐκέλευσεν ὁ Ἀθανάσιος τοῦτον ἀχθῆ-
ναι. τοῦ δὲ εἰσελθόντος καὶ στάντος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συνεδρίου 27
ἤρετο πάλιν ὁ Ἀθανάσιος, εἰ οὗτός ἐστιν Ἀρσένιος ὁ παρ' ἐμοῦ μὲν
ἀνηρομήτος, παρὰ δὲ τούτων μετὰ σφαγὴν ὑβρισμένος καὶ τῆς δεξιᾶς
χειρὸς ἐστερημένος. συνομολογησάντων δὲ πλείστων ὅσων τῶν ἐν
20 τῇ συνόδῳ αὐτὸν εἶναι τὸν Ἀρσένιον, τῆς ἑφεστρίδος αὐτὸν γυμνώ-
σας ὁ θεὸς Ἀθανάσιος, ὑπέδειξεν ἄμφω τὰς χεῖρας τοῦ Ἀρσενίου,
δεξιάν τε καὶ εὐώνυμον· »ἄλλην δέ«, ἔφη, »ζητεῖτω μηδεὶς· δύο γὰρ
ἀνθρώπων ἕκαστος παρὰ τοῦ ποιητοῦ τῶν ὅλων ἐδεξάμεθα χεῖρας».
Ἀλλὰ καὶ τούτων οὕτως δειχθέντων κρίσει τοῦ τὰ πάντα ἐφο- 28
25 ρώντος θεοῦ, δέον καταδέεσθαι τοὺς κατηγοροὺς καὶ τῶν δικαστῶν
τοὺς συνειδότας καὶ εὐχεσθαι χῆναι καὶ αὐτὴν τὴν γῆν ἐπ' αὐτοὺς
καὶ ἄρθην λαβεῖν αὐτούς, τούναντίον ἐποίησαν. θορόβον γὰρ καὶ
στάσεως ἐνέπλησαν τὸ συνέδριον γόητα ἀποκαλοῦντες τὸν Ἀθανάσιον
καὶ τισὶ μαγγανείαις ἀπατᾶν αὐτὸν λέγοντες τῶν ἀνθρώπων τὰς
30 ὄψεις. καὶ ἐπαναστάντες ἐπ' αὐτὸν διασπᾶν ἐπεχείρουν καὶ κατα- 29
σφάττειν τὸν τῆς εὐσεβείας ὑπέρμαχον, κινουντες, ὥς εἰπεῖν, καὶ
αὐτὴν τὴν γῆν καὶ κοριορτὸν βάλλοντες εἰς τὸν ἄερα κατ' ἐκείνους
τοὺς κατὰ τοῦ θείου ἀποστόλου Παύλου ποτε κράζοντας καὶ λέγοντας·
»αἴρετε αὐτὸν ἐν τάχει· οὐ γὰρ καθήκει αὐτὸν ζῆν».
ἀλλ' οἱ παρὰ 30

31 vgl. Archimedes bei Simplicius 424 — 32 vgl. Act. 22, 23 — 34 vgl. Act. 22, 22

A²

10 μίσος A² corr. Cer. (vgl. S. 178, 32) 12 ἡσυχίας am Rand von 1. Hd. nachgetragen A² 18 τούτων ἐπιζητούμενος, μετὰ σφαγὴν δὲ ὑβρισμένος Thdt.

26 χῆναι mit iota subser. A²

Gelasius.

12

τοῦ βασιλέως τὴν τῆς εὐταξίας πρόνοιαν πιστευθέντες τὸν φόρον ἐκώλυσαν. ἐξαρχάσαντες γὰρ τὸν νικηφόρον καὶ σκάρους ἐπιβῆναι παρασκευάσαντες τὴν σωτηρίαν προὔξενησαν. ὁ δὲ θεὸς Ἀθανάσιος ἐπιβὰς τοῦ σκάρους ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ὤρμησεν ἐκφυγῶν τῶν 5 μαισιφόνων τὰς χεῖρας.

Αὐτοὶ δέ, ὡς εἶχον, ἐπὶ τὸν Μαρεώτην τινὰς τῶν ὁμοφρόνων 31 ἐπισκόπους ἀπέστειλαν, Θεόγνιον τὸν Νιζαίας, Μάριν Χαλκηδόνος, Θεόδωρον τὸν Ἡρακλεώτην τῆς Θράκης, Νάρκισσον τὸν Κίλικα, Οὐρσάκιον καὶ ἄλλους τινὰς τοὺς αὐτῶν ὁμόφροντας, ἐπὶ τῷ κατὰ 10 μοιρομέρειαν πρᾶξιν αὐτοὺς ὑπομνημάτων ἐκείσε κατὰ Ἀθανασίου συστήσασθαι (ὁ δὲ Μαρεώτης ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἐστίν, ὁμώνυμος τῆς λίμνης Μαρίας, πλησίον αὐτῆς ὄν) ἐντειλάμενοι αὐτοῖς, ὡς τάχιστα 32 καὶ τὸν τῶν κακῶν αὐθέντην Ἀρείον στείλαι πρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν Αἰλίαν, τοῦτ' ἐστὶν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐκείσε ἀπὸ τῆς Τύρου ἔξορ- 15 μήσασι σὺν τοῖς ἐν τῇ συνόδῳ ἐπισκόποις· τὴν γὰρ σύνοδον ἅπασαν ἀπὸ τῆς Τύρου ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα συνελθεῖν μετὰ τῶν ἀπάντων ὁ βασιλεὺς ἀπανταχόθεν ἐπισκόπων καὶ αὐθις παρηγγύησεν, ὥς μοι καὶ πρότερον εἴρηται, ἐπὶ τῷ τοὺς ἐκείσε ὑπ' αὐτοῦ δομηθέντας καθιε- ρῶσαι ναοὺς. συναπέστειλε δὲ καὶ τῶν εὐνουστέρων ἀρχόντων 33 20 τινὰς, εὐσεβεῖα καὶ πίστει λαμπρυνόμενους, φιλοτίμως ἅπασι πάντα δι' αὐτῶν χορηγηθῆναι κελεύσας, οὐ μόνον ἀρχιερεῦσι καὶ ἱερεῦσι καὶ τοῖς τούτοις συνεπομένοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς δεομένοις ἅπασι τοῖς παν- ταχόθεν συντρέχουσιν, ἀράτου πλήθους συρρέοντος ἐκ πάσης, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῆς κατὰ τὴν ἀνατολὴν γῆς ἐκείσε εἰς τὰ ἐγκαίρια τῆς 25 νέας Ἱερουσαλήμ. διεκοσμεῖτο δὲ καὶ τὸ θεῖον θυσιαστήριον βασιλι- κοῖς παραπετάσμασι καὶ κειμηλίοις λιθοκολλήτοις χρυσοῖς.

Τοῦ δὲ ἁσβεδοῦς Ἀρείου φθάσαντος εἰς τὴν Αἰλίαν τῇ τῶν ἐγκαι- 34 ρίων ἡμέρᾳ σὺν προθυμίᾳ πολλῇ, ἀκούσαντος μάλιστα ἀπολείπεσθαι τὸν Ἀθανάσιον τῆς ἐροτῆς ἐκείνης, ἁσμένως ὑπὸ τῶν ὁμοφρόνων, 30 λέγω δὴ τῶν περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδείας καὶ Πατρόφιλον τὸν Σκυθοπολίτην, ὑπεδέχθη. οἱ δὲ τῆς ὀρθῆς ἀντιποιοῦμενοι πίστεως, 35 ἰδόντες τὸν Ἀρείον, ὡς μῦθος αὐτὸν ἀπεστράφησαν καὶ τῆς ἐκκλη- σίας ἐξήλασαν καὶ τῆς συνόδου διωχθῆναι προσέταξαν, ἐπὶ τῇ κατὰ Ἀλεξανδρείαν αὐτοῦ ἀκουσθήσεσθαι συνόδῳ, ἐν ᾗ καὶ ἔάλω, ὀρισά-

18 s. S. 174, 29 — 27—S. 179, 2 Johannes?

A²

1 τὸν φόρον im Text undeutlich, am Rand wiederholt A² 9 am Rand von 1. Hd. *δομογνώμονας* A² 14 f *ἐξορμάσασι* A² 30 τῶν Holl] τὸν A²

μενοι, καθά, φασί, καὶ ὁ φιλόχριστος ἡμῶν βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐκέλευσεν.

- Οὗτω δὴ τοῦ λυμεῶνος ἐκποδὼν γενομένου καὶ τῆς ἐορτῆς εἰρη- 36
νικωτάτης καὶ λαμπροτάτης γενομένης, ὁ πανεύφημος βασιλεὺς καὶ
5 λῖαν πιστότατος τὴν τῆς πανηγύρεως λαμπρότητα καὶ πολυτέλειαν
μεμαθηκώς. θυμηθείας ὅτι μάλιστα πλείστης ἔμπλεως γέγονε καὶ τὸν
τῶν ἀγαθῶν πρύτανιν ὑπερύμνησεν, ὅτι καὶ ταύτην αὐτῷ τὴν αἴτη-
σιν δέδωκε. τῆς μὲν οὖν τῶν ἐγκαινίων ἐορτῆς οὕτως ἐνδόξως 37
τελεσθείσης, οἱ πλείστοι τῶν ἐπισκόπων ἐπὶ τὰς οἰκείας ἐπανήλθον
10 πατρίδας, ὅσοι μάλιστα τῇ ἐν Τύρῳ συνόδῳ γεγενημένη οὐ συνήδρευ-
σαν. οἱ δὲ τῆς πατρίας Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας, ὅσοι σὺν αὐτῷ 38
τὴν λώβην Ἀρείου εἰσεδέξαντο, σὺν αὐτῷ Εὐσεβίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις
ἐπισκόποις τὴν Τύρον κατειλήφασιν, περιμένοντες ἐκείσε τοὺς ὁμόφρο-
νας ἀπὸ τοῦ Μαρεώτου.
- 15 Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ φθάσας τὸ κομιτάτον ὁ μέγας Ἀθανάσιος 39
πρόσεισι τῷ εὐσεβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ
καὶ πᾶσαν τὴν κατ' αὐτοῦ τολμηθεῖσαν ἐδίδαξε τραγωδίαν. ὁ δὲ
συμπαθέστατος καὶ χρηστότατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὑπεραλγῆσας
τὴν ψυχὴν ἐπὶ τοῖς κατὰ Ἀθανασίου τετολμημένοις καὶ κινηθεῖς ἐπὶ
20 τῇ κατ' αὐτοῦ ἀδίκῳ γεγενημένῃ κρίσει, μετὰ δακρύων μάλιστα ἔξαι- 40
τοῦντος τοῦ Ἀθανασίου κληθῆναι τοὺς τε κατηγόρους καὶ τοὺς δικα-
στας καὶ ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως ἀνανεώσασθαι τὴν κρίσιν,
πέμπει τοῖς ἐν Τύρῳ ἀπὸ τῆς Αἰλίας ἀναξενύσας γραμματα ὁ βασι-
λεὺς, σημαίνοντα πρὸς αὐτῷ μὲν εἶναι τὸν Ἀθανάσιον, αὐτοὺς δὲ ὡς
25 τάχιστα φθάσαι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. τὰ δὲ γραφέντα ἐστὶ
ταῦτα·

Ἐπιστολὴ τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τοὺς ἐν Τύρῳ ἀπὸ τῆς
Αἰλίας ἀναξενύξαντας ἐπισκόπους.

- »Νικητῆς Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστὸς τοῖς ἐν Τύρῳ πάλιν 18 1
30 »συνελθοῦσιν ἐπισκόποις.

»Εγὼ μὲν ἀγνοῶ, τίνα ἐστὶ τὰ ὑπὸ τῆς ὑμετέρας συνόδου μετὰ
»τοσοῦτον θοροῦβου καὶ χειμῶνος κριθέντα· δοκεῖ δὲ πως ὑπό τινος
»τραχωδους ἀταξίας ἢ ἀλήθειας διεστράφθαι, ὑμῶν δηλαδὴ διὰ τὴν
»πρὸς τοὺς πλησίον ἐρεσχελίαν, ἣν ἀήττητον εἶναι βούλεσθε, τὰ τῷ

3—10 vgl. Thdt. I 31, 3 p 88 — 10—26 Johannes? — 29—S. 181, 34 Aus-
führlicher als Athan. apol. ad Ar. 86, der Quelle ist für Socr. I 34 p. 158ff. Soz. II 28.
Johannes? (vgl. G. Loeschke Rhein. Mus. LXI, 34ff.)

>θεῶ ἀρέσκοντα μὴ συνορῶντες. ἀλλ' ἔστω τῆς θείας προνοίας ²
 >ἔργον τὸ τὰ τῆς φιλονεικίας ἡγουν μᾶλλον κακομαχίας ὑμῶν δεινὰ
 >φανερώς ἀλόντα διασκεδᾶσαι καὶ ἡμῖν διαρρήδην δεῖξαι, εἴ τινα τῆς
 >ἀληθείας συνελθόντες αὐτόθι ἐποιήσασθε φροντίδα καὶ εἰ τὰ κεκρι-
⁵ >μένα χωρὶς τινος χάριτος καὶ ἀπεχθείας ἐκρίνατε. τοιγαροῦν ³
 >ἡπειγμένως πάντας ὑμᾶς πρὸς τὴν ἐμὴν ἐλθεῖν εὐλάβειαν βούλομαι,
 >ἵνα τὴν τῶν πεπραγμένων ὑμῖν ἀκρίβειαν δι' ἑαυτῶν ἐπ' ἐμοῦ παρα-
 >στήσητε. τίνος δὲ ἕνεκα ταῦτα γράψαι πρὸς ὑμᾶς ἐδικαίωσα καὶ
 >ὑμᾶς διὰ τοῦ γράμματος πρὸς ἐμαντὸν ἐκάλεσα, ἐκ τῶν ἐπομένων
¹⁰ >γνώσεσθε.

>Ὡς Ἀθανάσιος, ὁ ἐπίσκοπος τῆς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν ἐκκλησίας, ⁴
 >ὁ τοῦ θείου νόμου φοιτητής, πρὸς μέ ἐστιν, ὃς εἰσιόντι μοι ἀπὸ
 >προκέσσου ἐπὶ τὴν ἐπώνυμον ἡμῶν καὶ πανευδαίμονα Κωνσταντι-
 >νούπολιν πρόσσεισιν ἐν μέσῳ τῆς λεωφόρου μετὰ ἐτέρων τινῶν ὧν
¹⁵ >περὶ ἑαυτὸν εἶχε, πενθῶν δὲ καὶ ὀλοφνρόμενος, αἰφνιδίον τε τὴν
 >προέλευσιν ἐποιήσατο οὕτως, ὥστε καὶ ἐκπλήξεως ἀφορμὴν ἡμῖν
 >παρασχεῖν. μαρτυρεῖ μοι γὰρ ὁ πάντων ἔφορος θεός, ὅτι οὕτως ⁵
 >ἐπιγινῶναι αὐτόν, ὅστις ἦν, κατὰ τὴν πρώτην ὄψιν ἡδυνήθην, εἰ μὴ
 >τῶν ἡμετέρων τινές, ὅστις (ἦν) καὶ τὴν ἀδικίαν, ἣν πέπονθε παρ' ὑμῶν,
²⁰ >διηγῆσαντο πυρθανομένοις. οὕτως τεταπεινωμένον καὶ κατηφῇ τεθεά-
 >μεθα τὸν ἄνδρα, ὥστε ἡμᾶς εἰς ἄφατον οἶκτον ἐπ' αὐτῷ περιπεσεῖν,
 >γνόοντας ἐκείνον εἶναι τὸν Ἀθανάσιον, οὗ ἡ ἱερὰ θεία, ἱκανὴ πρὸς τὸ
 >εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν σέβας καὶ τοὺς ἐθνικοὺς ἐφελκύσαι. ὅντινα
 >πάλαι ποιερούσι τινες ἄνδρες καὶ τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας ἀλλότριον
²⁵ >συκοφαντίαις οὐ ταῖς τυχοῦσαις περιέβαλλον, ὥστε καὶ [εἰς] ἐμὲ αὐτὸν ⁶
 >ἐκ τῆς ἐκείνων πολυτέχνου ἀπάτης συναρπαγέντα μέλλειν [με] ἀμαρ-
 >τεῖν εἰς τὸν ἄνδρα, εἰ μὴ θεία κρίσει κινηθεὶς ἐκέλευσα αὐτὸν τότε
 >ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐπὶ τὸ τῆς ἡμετέρας ἡμερότητας στρατόπεδον
 >φθάσαι τὸ τάχος. καὶ οὕτως ἀνακριθεὶς παρὰ τῆς ἐμῆς εὐλαβείας ⁷
³⁰ >περὶ τῶν κατ' αὐτοῦ ψευδῶς δραματουργηθέντων, συστάς ἐφ' ἡμῶν
 >ὁ ἀνὴρ ἑαυτῷ ἡλεγξε μὲν τῶν κατηγορημάτων τὸ ψεῦδος, ἀθῶος δὲ
 >περὶ πάντων ἐκείνων ἀποφανθεὶς μετὰ τιμῆς ὅτι μάλιστα πλείστης
 >παρ' ἡμῶν ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἀπεστάλη πατρίδα, ἀποδοθεὶς ἐν εἰρήνῃ
 >τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἰθυνομένῳ ὀρθοδόξῳ λαῷ.

5 vgl. Tacitus ann. I 1: *sine ira et studio* und S. 174, 16

A²

15 δὲ von späterer Hd. getilgt A² 19 (ἦν) nach Athan. Ltz. 20 δι-
 γήσαντο G. L.] διηγῆσατο A² 23 nach ὅλων wiederholt: γνόντας ἐκείνον u.
 wieder gestrichen, wonach die Zeilenlänge der Vorlage zu bestimmen A² 25 εἰς
 von späterer Hd. beanstandet A² 25f corr. Ltz.

Ὡν δὲ πάλιν χεῖρονα τῶν πρώτων τὰ δεύτερα κατ' αὐτοῦ τε- 8
 >τολμῆσθαι βοᾷ μετὰ πλείονος παρηρησίας. οὐδὲν ἕτερον παρ' ἡμῶν
 >αἰτῶν ἢ τὴν ὑμετέραν πρὸς ἡμᾶς ἄφιξιν, ἣν ἡξίωσεν αὐτῶ ὑπάρξαι,
 >ὅν ὑμῶν παρόντων ἃ πέπονθεν ἀναγκαίως ἀποδύρασθαι δυνηθῇ. 9
 5 >περ ἐπειδὴ εὐλογον εἶναι καὶ τοῖς καιροῖς πρόπον ἡμῖν κατεφάνη,
 >ταῦτα γραφῆναι πρὸς ὑμᾶς προσέταξα, ἵνα πάντες ὅσοι τὴν ἐν Τύρῳ
 >σύνοδον γενομένην ἀνεπληρώσατε, ἀνυπερθέτως εἰς τὸ στρατόπεδον
 >τὸ ἡμέτερον φθάσαι ἐπειχθῇτε, τοῖς ἔργοις αὐτοῖς ἐπιδεικνύοντες τὸ
 10 >τῆς ὑμετέρας κρίσεως καθάρων τε καὶ ἀδιάστροφον, ἐπ' ἡμῶν δηλαδὴ
 >ὅν τοῦ θεοῦ εἶναι [με] γνήσιον θεράποντα οὐδ' ἂν ὑμεῖς ἀρνήσησθε τὰ
 >κεκρυμμένα παρ' ὑμῶν (ἀπολογοῦμενοι). τοιγαροῦν διὰ τῆς ἐμῆς πρὸς 10
 >τὸν θεὸν λατρείας τὰ πανταχοῦ εἰρηνεύεται καὶ τῶν βαρβάρων αὐτῶν
 >τὰ πλείστα ἔθνη τὸ τοῦ θεοῦ ὄνομα γνησίως εὐλαβουμένων, ἃ μέχρι
 >νῦν τὴν ἀλήθειαν ἠγνόουν — δηλὸν δὲ ὅτι ὁ τὴν ἀλήθειαν ἀγνοῶν
 15 >οὐδὲ τὸν θεὸν ἐπιγινώσκει — πλὴν ὁμως, καθὰ προεῖρηται, καὶ οἱ
 >βάρβαροι αὐτοὶ νῦν δι' ἐμέ. τὸν τοῦ θεοῦ θεράποντα γνήσιον, ἐπέ-
 >γινώσκων τὸν θεὸν καὶ εὐλαβεῖσθαι μεμαθήκασιν, ὃν ὑπερασπίζειν μου
 >καὶ προνοεῖσθαι πανταχοῦ τοῖς ἔργοις αὐτοῖς ἡσθοντο· ὅθεν μάλιστα
 >καὶ ἴσασι τὸν θεόν, ὃν ἐκεῖνοι μὲν διὰ τὸν πρὸς ἡμᾶς φόβον εὐλαβοῦν-
 20 >ται. ἡμεῖς δὲ οἱ τὰ ἅγια μυστήρια τῆς εὐμελείας αὐτοῦ δοκοῦντες 11
 >προβάλλεσθαι, οὐ γὰρ εἴποιμι φυλάττειν. οὐδὲν ἕτερον πράττομεν ἢ
 >τὰ πρὸς διχόνοιαν καὶ μίσος συντείνοντα καί, ἀπλῶς εἰπεῖν, τὰ πρὸς
 >ὄλεθρον τοῦ ἀνθρωπείου γένους ἔχοντα τὴν ἀναφοράν.
 >Ἀλλ' ἐπειχθῇτε. καθὰ προεῖρηται, πρὸς ἡμᾶς τὸ τάχος, πεπεισ- 12
 25 >μένοι, ὥς παντὶ σθένει κατορθῶσαι πειράσομαι. ὅπως ἐν τῷ νόμῳ
 >τοῦ θεοῦ ταῦτα ἐξαίρετως ἀδιάπτωτα φυλάττεται, οἷς οὔτε ψόγος
 >οὔτε κακοδοξία τις προσπλακῆναι δυνησεται, διασκεδασθέντων δη-
 >λαδὴ καὶ συντριβέντων ἄρδην καὶ παντελῶς ἀφανισθέντων τῶν
 >ἐχθρῶν τοῦ νόμου τοῦ θεοῦ, οἵτινες ἐπὶ προσχήματι τοῦ ἁγίου ὀνό- 13
 30 >ματος ποικίλας καὶ διαφόρους βλασφημίας πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπλυν-
 >στέρων προφέρουσιν, ἐπιποθοῦντες ὥς οἷόν τε τὸ τῆς καθολικῆς
 >ἐκκλησίας καθάρων, ἥντινα ὁ ἡμέτερος σωτὴρ ἄσπιλον διαφυλάττει
 >καὶ ἁγίαν καὶ ἄμωμον, τῷ σωτηριώδει καὶ τιμῇ αὐτοῦ αἵματι ἄγο-
 >ράσας αὐτήν, καθὼς οἱ θεοὶ αὐτοῦ καὶ ἄρραγεις διαγορεύουσι νόμοις

33 vgl. Ephes. 5, 25ff

A²

3 αἰτῶν Cer.] αὐτῶν A² | ὑμετέραν Cer.] ἡμετέραν A² 10 ὅν Athan.]
 ὅντος A² | με > Athan. 10 ἀρνηθήτε Athan. 10f τὰ—ὑμῶν > Athan.
 erg. etwa (ἀπολογοῦμενοι) Litz. 31 ἐπιποθοῦντες—34 νόμοι > Soer.

Ταῦτα τὰ γράμματα εἰς ἀγωνίαν τοὺς ἐν τῇ συνόδῳ κατέστησαν, 14
 μάλιστα τοὺς περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδείας. οἱ μὲντοι ἐν τῷ Μα-
 ρεώτῃ ὑπ' αὐτῶν σταλέντες καὶ τὰ ψευδῇ ὡς ἀληθῇ ἐγγράφαντες,
 5 πρᾶξιν ὑπομνημάτων κατὰ Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου συστηράμενοι
 ἐν τῇ Τύρῳ τῶν θαναστών ἐπισκόπων τὴν σύνοδον. ἀλλ' οὐ 15
 πάντες τὴν πλαστήν ἐκείνην καὶ τῶν μυσαρῶν ἐκείνων συκοφαντῶν
 γέμουσαν κατὰ Ἀθανασίου πρᾶξιν προσεδέξατο. ὅθεν οἱ πλείστοι
 10 μεμαθηκότες ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν δέισαντες ἀνεχώρησαν. οἱ δὲ περὶ 16
 Εὐσέβιον τὸν Νικομηδείας καὶ Θεόγριον καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς τέως
 ἐν τῇ Τύρῳ ἐχρόνιζον, παρέλκοντες ἐκοντὶ τὸν καιρὸν, ἔγραφον δὲ
 τῷ εὐσεβεῖ βασιλεῖ ἄκοντας ἐπέχεσθαι ἐκείσε, ἐπειγομένους ἐξορμᾶν
 15 ἀπέρριψε καὶ οὐθ' ὅλως προσδέξασθαι ἠέρεχετο βασιλεὺς ὁ πιστότα-
 τος, ἥκειν ἅπας πρὸς αὐτὸν τοὺς ἀλιτηρίους κελεύσας.

Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ βραδυνάντων αὐτῶν, τῶν περὶ Εὐσέβιον λέγω, 17
 μετὰ τιμῆς ὅτι μάλιστα πλείστης τὸν Ἀθανάσιον ἐπὶ τὴν Ἀλεξάν-
 20 δρειαν πάλιν ἀπέπεμψε, γράψας καὶ αὐτῷ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίᾳ,
 ὅτι ὁ αὐτῶν ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος ψευδῶς διεβέβλητο, καὶ ὡς ἡ 18
 καθαρότης αὐτοῦ ἐν πᾶσι τηλαγχῶς ἐξέλαμψεν. ἐν δὲ τῷ παρεῖναι 18
 τὸν Ἀθανάσιον κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ συγκροτεισθαι κατὰ τὰς
 βασιλικὰς κελεύσεις καὶ τὰς τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων τῶν εἰς τὰ ἐν
 25 Ἱεροσολύμοις ἐγκαίνια συναχθέντων προστάξεις (τὴν σύνοδον), ἀπαντῇ
 τὰ κατὰ τὸν Ἀρειον, καὶ πολλή τις ἦν τοῦ πλήθους συνέλευσις καὶ ἐλλίς
 ἐπὶ ταλαντευούσῃ ἐκβάσει περιεγομένη, μάλιστα πάντων ὁρώντων τὰ 20
 τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις ἐπισκόποις συμφώνως δόξαντα καὶ κρι-
 θέντα πάλιν διασχυλλόμενα. ὁρῶν τοίνυν ὁ θεὸς Ἀθανάσιος
 30 ταραττομένην τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον οὐ παρ-
 σιώπησεν, ἀλλὰ φανερὰ διὰ γραμμῶν ταῖς εὐσεβέσιν ἀκοαῖς τοῦ
 πάντα ἀρίστου καὶ θεοφιλοῦς βασιλέως κατέστησεν.

Ὡς δὲ ἔγνω ὁ βασιλεὺς διεστρέφθαι τὸν Ἀρειον, πάλιν μετὰ-
 πεμπτον αὐτὸν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀχθῆναι προσέταξε, δώ-
 35 σοντα λόγον, ὃν ἀνακαινίζειν πάλιν ἐτόλμησε, γράψας αὐτῷ καὶ τοῖς
 δὲ γραφέντα ἐστὶ ταῦτα·

1 vgl. Socr. I 35, 1 p. 163 — 3—35 Johannes? — 4 vgl. oben S. 178, 10

A² A¹ (von Z. 7 σύνοδον an)

1 ἀγῶνα Socr. 14 πρᾶξιν (ἀπέστειλαν) wohl zu Unrecht Ceriani 24 corr. Ltz.

Ἐπιστολὴ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Ἀρειον καὶ Ἀρειανούς.

»Κωνσταντῖνος Σεβαστὸς Ἀρεῖον καὶ Ἀρειανοῖς.

19 1

»Κακὸς ἐρημηγεὺς αὐτόχρημα εἰκὼν τε καὶ ἀνδριάς ἐστὶ τοῦ διαβόλου.
 »Ὡς περ γὰρ ἐκεῖνον οἱ δεινοὶ πλάσται πρὸς ἀπάτης δέλεαρ πλάττουσιν,
 5 »οἷον εἰ καὶ ἀλλοὺς αὐτῷ εὐπρέπειαν προσμηχανώμενοι, αἰσχίστω καθάρπαι
 »όντι τῇ φύσει, ὅπως ἂν τοὺς ταλαιπώρους ἀπολλύοι πλάνην αὐτοῖς
 »προτείνων, τὸν αὐτὸν οὗτος ἂν οἶμαι τρόπον ποιήσειεν, ὃ μόνον σπου-
 »δῆς ἄξιον τοῦτ' εἶναι δοκεῖ, τὸ τὰ τῆς οἰκείας ἱταμότητος δηλητή-
 »ρια ἀγριδῶς προβάλλεσθαι. τοιγάρτοι καὶ νῦν καὶ ἄφ' οὗ γεγόνασιν 2
 10 »ἄνθρωποι οὐδεπώποτε φανεῖσαν ἀπιστίας εἰδόγχι πίστιν, διόπερ
 »οὐδὲν τῆς ἀληθείας ἄρα ἀπᾶν ἐκεῖνο φαίνεται τὸ πάλα τῇ θείᾳ
 »ρήσει διηρθρωμένον, ὅτι πρὸς τὸ κακὸν εἶσι πιστοί. τί δ' ἂν τις 3
 »ἐκεῖνο λέγοιτο τὴν τοῦ βουλεύεσθαι χάριν αὐτὸν ἀπολωλεκότα μη-
 »κέτι κονφισμοῦ τινα ἐπικουρίαν εὔρασθαι ἐπιθυμεῖν; τί τοῖνυν φημί,
 15 »Χριστὲ Χριστέ, κύριε κύριε; τί δήποτε ἡμᾶς τὸ ληστήριον ὀσημέραι
 »τιτρώσκει; ἔστηκεν ἐξεναντίας δεινὴ τις βία, τόλμα, βρυχάται ἐπι-
 »πρίουσα τὸν ὁδόντα δόμορφος ὑπ' ἀτιμίας καὶ παντοδαποῖς περι-
 »τετρωμένη ἐγκλήμασιν. αὕτη μέντοι ἐν τῷ νόμῳ καὶ τῷ περὶ σοῦ 4
 »κηρύγματι, ὥς περ τισὶ ζάλαις καὶ τρικυμαῖς κακῶν διαφορομένη,
 20 »ἐξερεύγεται μὲν ἐξώλεις λόγους, γράφονσα δὲ τούτους ἐκφαίνει, οὓς

2 ff Der Brief ist vollständig außer bei Gelasius nur in der Urkundensamm-
 lung der Athanasiushandschriften überliefert. Für den Athanasiustext liegt
 G. Loeschkes Collation des cod. Paris. 474 saec. XI (= Athan. R) und des cod.
 Basil. A III 4 saec. XIV (= Athan. B) vor (ihre Übereinstimmung = Athan.). Für
 nähere Angaben vgl. G. Loeschke im Rhein. Mus. LXI, 38 ff — 12 vgl. Jerem. 4, 22

A¹H V¹P³ M²P¹ Athan. B R

1 Die Überschrift nach dem Index 2 Die Adresse am Fuß der Seite H |
 Ἀρεῖον καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ Athan. 3 τε > Athan. | ἀνδριάς M² | ἐστὶ > Athan.
 6 τὴν φύσιν A¹ | ἀπολλύει A¹ ἀπολλοίη HM²P¹ | πλάνης HM²P¹ 7 προτείν-
 ων] προπίνων Athan. B προπείνων Athan. R οὗτος V¹P³, durch Rasur corr.
 aus οὕτως Athan. R οὕτως d. übr. HSS | τρόπον > A¹ 9 προβαλέσθαι A¹
 προβαλλέσθαι V¹P³ προσβάλλεσθαι Athan. R | καὶ νῦν HSS] καινὴν Athan.
 10 φανεῖσα ἀπιστία anscheinend durch Rasur aus φανεῖσαν ἀπιστίας A¹ 11 οὐδὲ
 HM²P¹ 13 λέγοιτο von späterer Hd. am Rand P³ Athan. λέγεσθαι A¹HM²P¹V¹
 15 τὸ + ἀσεβὲς τοῦτο Athan. 16 f ἐπιπρίονσα V¹ 17 f περιτετρωμένος H
 19 καὶ M²P¹P³ (wo es von späterer Hd. eingeschoben) Athan. > d. übr. HSS

»οὐδέποτε σὺ τῷ ἀδίδῳ τῆς σαυτοῦ πηγῆς τῷ πατρὶ συννύαρχον ταῖς
 »περὶ σαυτοῦ γνώσεσιν ἀφώρισας. συνάγει δὲ ὅλως καὶ συμφορεῖ
 »δεινὰ ἅττα καὶ ἄνομα ἀσεβήματα, νῦν μὲν τὰς γλώττας κραδαίνουσα,
 »νῦν δ' αὖ πάλιν ταῖς τῶν ἀθλίων σπονδαῖς ἐπαιρομένη, οὕς ἐπ'
 5 »ἀδείας αὐτὴ παρόντας ἐξαπατᾷ καὶ φθείρει.

»Βούλομαι δὲ ἥδη τοῦ προέδρου αὐτῆς τὴν φύσιν ἐξετάσαι. τί γὰρ 5
 »δὴ λέγει; »ἢ κατέχωμεν, φησὶν, οὗ ἥδη ἐγκρατεῖς γεγόναμεν, ἢ γενέσθω
 »ὥς αὐτοὶ βουλόμεθα. πέπτωκε, καὶ ταῦτα πέπτωκεν ἀναιρούμενος,
 »δὴ δὲ, φησὶν, ἢ δεινότητι πανουργίας. οὐδὲν διαφέρει. σεμνὸν
 10 »μόνον ἡγείται, ὃ διὰ πονηρᾶς ἐπινοίας εἰς αὐτὸν εἰσερχύη. »πλή-
 »θην, φησὶν, ἔχομεν. προσβήσομαι δὴ μικρὸν αὐτὸς ἐπὶ τὸ πρό- 6
 »σθεν, ὥς ἂν τῶν τῆς μανίας πολέμων θεατῆς γένωμαι. αὐτὸς, ἔφην,
 »ἐγὼ προσβήσομαι, ὃ τοὺς τῶν ἀφρόνων πολέμους παύειν εἰσθώ.·
 »ἄγε δὴ, Ἄρες Ἄρειε, ἀσπίδων χρεῖα. μὴ σὺ γε τοῦτο ποιήσης, ἔξε-
 15 »τένομεν. ἐπισχέτω γοῦν σε ἡ τῆς Ἀφροδίτης ὁμιλία. ἀλλὰ γὰρ εἴθε
 »ὥς τοῖς ὅλοις ἄριστα συνεκκροτεῖσθαι δοκεῖς, οὕτω σοι τῇ περὶ τὸν
 »Χριστὸν εὐσεβεῖα προσῆν ἀκμάζειν. ἰδοὺ δὴ πάλιν αὖ ἐκέτης ἔρχο- 7
 »μαι, καὶ τοῖς ὅλοις πᾶν πληθὸς ἰσχύων μάχεσθαι μὲν οὐκ ἐθέλω,
 »τῇ δὲ τοῦ Χριστοῦ πεφραγμένος πίστει σέ τε ἰάσασθαι καὶ τοὺς ἄλ-
 20 »λους θεραπεῦσαι βούλομαι. τί οὖν φῆς ταῦτα πράττειν, ἂ μὴ τοῖς 8
 »ἡθέσι προσῆκε τοῖς σοῖς; ἀλλὰ μετὰ ποίας ἡσυχίας, εἰπέ μοι, ἢ τίνα
 »περιουσίαν περιβεβλημένος. μᾶλλον δὲ ἐφ' ὃ τι προπετείας ἐληλακώς;
 »ὦ τόλμης ὑπὸ κεραυνῶν ἀξίας καθαιρεθῆναι. ἀκούσατε γὰρ ἃ δεδή-
 »λωκε πρόωγν πρὸς μέ, ἰὼν ἀποστάζοντι γράφων τῷ καλάμῳ. οὕτω,

14 vgl. Epiph. haer. 69, 9 Homer II. E 31

A¹H V¹P³ M²P¹P² (von Z. 22 περιουσίαν an) Athan. B R

1 σὺ τῷ Athan.] οὕτω A¹ οὐ τῷ H ὁ τῷ d. übr. HSS | σαυτοῦ Athan.]
 αὐτοῦ A¹ (aber corr. in σαιτοῦ), HM²P¹V¹P³ (aber von späterer Hd. σ vorgesetzt) |
 πηγῇ(?) A¹ 5 αὐτῇ Athan. 7 δὴ λέγει] ἃ ἢ λέ aber von späterer Hd. ge-
 strichen und am Rand eingetragen πλάνη P³ | ἢ¹] ἢ A¹HM²P¹ | κατέχωμεν Athan.]
 κατεχομένη HSS | οὐ] ἧς A¹ ἢ οὐ Athan. | γενέσθαι M²P¹V¹P³ 8 [ταῦτα πέπτω-
 κεν] A | ἀναιρούμενος] καὶ ἀρνούμενος Athan. 9 δεινότητι P³ | οὐδὲ P³
 11 [δὴ μικρὸν] A¹ | δὴ] δὲ M²P¹ 14 ἀσπίδων + ἡ oder ἦ HSS + εἰ Athan.,
 beides falsch: η ist Dittographie des vorhergehenden ν; es fehlt bei Epiphanius
 haer. 69, 9 G.L. | ποιήσεις H 15 γ'οὖν σε ἡγουν τῆς HSS (nur für σε τε H) γ'οὖν
 σε ἢ τῆς Athan., doch in R nach ἡ ein durch Rasur von etwa vier Buchst. ent-
 standenes Spatium 16 συνεκροτῆσθαι Athan. | τὸν > H 17 δὴ > H 18 ὅλοις]
 ὅλοις M²P¹ | πᾶν τὸ πληθὸς H παμπληθὲς Athan. 20 μὴ A¹H Athan. 21 μεθ'
 ὁποίας Athan. 23 τόλμη P³ | ἀξίας V¹P³ Athan. ἀξίως A¹HM²P¹P² | ἂ] οἷα
 Athan. 24 ἰὼν (so!) V¹ | ἀποστάζοντα HSS corr. G.L.

»φησί, πιστεύομεν«. εἴτ', οἶμαι, προσθεῖς οὐκ οἶδα ἅττα σοβαροῦς πω-
 »καὶ μάλα ἀκριβοῦς ἐξησκημένα, προῖόν πορρωτέρω οὐδέν ὅ τι τῶν
 »δεινῶν ἀπεσιώπησεν· ἀλλ' ὅλον, ὡς ἂν εἴποι τις, τὸν τῆς παρανοίας
 »ἡνέφξε θησαυρόν. »ἀπελαυνόμεθα«, φησί, »καὶ τὴν τοῦ εἰσδεχθῆναι 9
 5 »ἡμᾶς ἄδειαν ἀφαιροῦνται· ἀλλ' οὐδέν πω ταῦτα πρὸς τὸ πρῶγμα·
 »τοῖς δὲ ἐξῆς προσέχετε τὸν νοῦν· αὐτοῦ γὰρ χρῆσομαι τοῖς ῥήμασι.
 »δεόμεθα«, φησὶν, »ἐὰν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐπιμένῃ γνώμῃς ὁ τῆς Ἀλεξαν-
 »δρείας ἐπίσκοπος, ἄδειαν ἡμῖν τοῦ λοιποῦ δοθῆναι κατὰ τὴν τοῦ
 »νόμου διάταξιν τὰς ἐνθέσμονας καὶ ἀπαραιτήτους θεραπειὰς τῷ θεῷ
 10 »ἐπιτελεῖν«. ὣς δεινῆς ἀναιδείας, ἣν σπουδῇ τῆς ἀληθείας ἀπε-
 »λέγξει προσῆκεν. ὁ γὰρ αὐτῷ καθ' ἡδονὴν ἐτύγχανεν ὄν, τοῦτο τῇ
 »συντομίᾳ τῆς φράσεως ἀπετυπώσατο. τί φῆς, ἄτοπε; διάστασιν εὐ-
 »πρόσωπον ἡμῖν τὸ σαθρὸν τῆς κατ' ἐμὲ ἀγρίας σου διανοίας ἐπιτε-
 »χιζεῖν μηχανᾷ; καὶ τοὺς ἐπὶ κακῷ σοι προσπλακέντας ἀπολέσαι σπεύ-
 15 »δεις; »τί οὖν«, φῆς, »πράξω, εἰ μηδεὶς ἄξιον ἡγεῖται με δέξασθαι; 11
 »τοῦτο γὰρ πολλάκις ἐκ τῆς ἀνοσίας φάρυγγος ἐκβοᾷς· ἐγὼ δὲ τοῦ-
 »ναντίον ἔρομαι σε· ποῦ δὲ σαφὲς γνώρισμα καὶ μαρτύριον τῆς σεαυτοῦ
 »διανοίας ἐπεδείξω; ἣν ἐχρῆν σε διαπτύξαντα καὶ τοῖς θεοῖς καὶ τοῖς
 »ἀνθρωπίνους σαφῇ καταστήσαι, καὶ μάλιστα ὅτι τὰ ἰοβόλα τῶν ἐρπε-
 20 »τῶν τὸ τηνικαῦτα μᾶλλον ἀγριαίνειν πέφυκεν, ὅταν ἑαυτὰ τοῖς τῶν
 »φωλεῶν μυχοῖς ἐνηδρυνθέντα αἰσθηται.

»Ἐκεῖνο δὲ γε λίαν ἀστείον αὐτοῦ τὸ σπουδαῖως εὖ μάλα καθά- 12
 »περ ὑπὸ τι προσωπεῖον αἰδοῦς σιγὴν πλάττεσθαι. τῇ μὲν τοῦ σχή-
 »ματος τέχνῃ τιθασδὸν σεαυτὸν καὶ χειροῇ σὺ γε παρέχεις, κακῶν
 25 »δὲ μυρίων καὶ ἐπιβουλῶν ἔνδον γέμων τοὺς πολλοὺς λέληθας. ἀλλ'
 »ὥς τῆς ἀθλιότητος· ὡς ὁ πονηρὸς βεβούληται, οὕτως Ἄρειον ἡμῖν
 »ἀνομίας ἐργαστήριον κατεστήσατο. λέγε δὴ νῦν μοι παρελθὼν τῆς 13

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R

1 εἴτ' οἶμαι] εἰς(?) οἶμαι A¹, ὡς οἶμαι H 3 εἴπη V¹ | τὸν] τῶν M²P¹ |
 παρανοίας] παροινίας P² Athan. B 4 ἠνέφξε Athan. 5 οὐδέν πω] οὐδέπω P³
 6 προσέχεται V¹ 7 γνώμης ἐπιμένῃ ~ H | ἐπιμένῃ Athan. B 10 nach ἣν
 scheint ἡ oder ἣ durch Rasur getilgt H 10f ἀπελέγξε^{ασθαι}ται (die Correctur von
 späterer Hd.) P³ 12 τῆς συντομίας H | ἀνετυπώσατο Athan. B 13 τῷ σαθρῷ
 Athan. | ἀγρίας σου διανοίας] ἀγνοίας σοι, worauf διανοίας oder Entsprechendes
 durch Rasur getilgt A¹ | κατ' ἐμὲ ἀγρίας] κατεαγρίας Athan. 14 προσπλέ-
 κοντας HP¹ (am Rand) 16 δὲ > P² 17 ἔρ σομαι (so!) A¹ | δέ] μὲν ὅν
 Athan. B | ἑαυτοῦ A¹ 19 μάλιστα τότε τὰ Athan. 20 ἀγριαίνον H 21 ἐνη-
 δρυνθέντα A¹ ἐνηδρυνθέντα V¹P³ ἐνιδρυνθέντα Athan. B ἐνιδρωθέντα H ἐνιδρ-
 νθέντα d. übr. HSS 23 πλάττεσθαι V¹P³ πλάττεται A¹HM²P¹P² Athan. 26 Ἄρειος
 Athan. 27 δὴ A¹P² Athan. δὲ d. übr. HSS | νῦν nachträglich eingefügt H

- >σεαυτοῦ πίστεως τὸ γνώρισμα καὶ μηδαμῶς γε ἀποσιωπήσης, ὃ τὸ
 >μὲν στόμα διάστροφον τὴν δὲ φύσιν ὀξύρροπον πρὸς ποιηρίαν κεκτη-
 >μένε· >ἕνα λέγεις θεόν·; σύμψηφον ἔχεις καὶ μέ, οὐτὼ φρόνει. >τῆς οὐσίας
 >αὐτοῦ ἀναρχον καὶ ἀτελεύτητον λόγον λόγον εἶναι φής; στέργω τοῦτο·
 5 οὐτὼ πίστευε. εἴ τι περαιτέρω προσπλέξεις, τοῦτ' ἀναιρῶ· εἴ τι 14
 >πρὸς ἀσεβῇ χωρισμὸν συγκαττίεις, τοῦτο οὐτε ὀρᾶν οὐτε νοεῖν
 >ὁμολογῶ· εἰ >τὴν τοῦ σώματος ξενίαν πρὸς οἰκονομίαν τῶν θείων
 >ἐνεργειῶν παραλαμβάνεις, οὐκ ἀποδοκιμάζω. εἰ >τὸ πνεῦμα τῆς αἰδιό-
 >τητος ἐν τῷ ὑπερέχοντι λόγῳ γεγενησθαι λέγεις, δέχομαι. τίς ἔγνω
 10 τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ ἐλθὼν ἀπὸ τοῦ πατρὸς; τίνα ἔγνω ὁ πατήρ, εἰ
 >μὴ ὃν αἰδίως καὶ ἀνάρχως ἐξ αὐτοῦ γεγέννηκε; σὺ μὲν ὑπόστασιν
 >ξένην ὑποτάττειν οἶμι δεῖν κακῶς δῆπου πιστεύων, ἐγὼ δὲ τῆς
 >ὑπερεξόχου καὶ ἐπὶ πάντα διηκούσης δυϊάμεως τὸ πλήρωμα πατρὸς
 >καὶ υἱοῦ οὐσίαν μίαν εἶναι γνώσκω. εἰ τοίνυν σὺ ἀφαιρεῖς μὲν 15
 15 >ἀπ' ἐκείνου, ἀφ' οὗ χωρισθῆναι οὐδὲ διανοίᾳ τῶν ἐρεσχολουόντων
 >δεδύνῃται οὐδέποποτε οὐδέν, προσθήκης δὲ χαρακτῆρας εἰδοποιεῖς
 >καὶ ὅλως γνωρίσματα ζητήσεων διορίσεις ἐκείνῳ ᾧ ὁλόκληρον μὲν
 >ἐξ ἑαυτοῦ τὴν αἰδιότητα δέδωκεν, ἀδιάφθορον δὲ τὴν ἔννοιαν, ἀθα-
 >ρασίας τε δι' ἑαυτοῦ καὶ ἐκκλησίας ἔνιμι πίστιν, κατὰβαλε οὖν δῆ,
 20 >κατὰβαλε τὸ εἴηθες τοῦτο ἀνόμημα. ὃ ἀστεῖτε σὺ καὶ εἴφωνε καὶ τὰ
 >κακὰ πρὸς ἀπιστίαν τῶν ἀνοήτων ἐξέφωκον. εἰκότως ἄρα σε ὁ πονη- 16
 >ρὸς τῇ ἑαυτοῦ κατεστρέψατο κακία καὶ τοῖς μὲν ἴσως ἡδὺ τὸ τοι-
 >οῦτον εἶναι δοκεῖ (οὐτὼ γὰρ σεαυτὸν πέπεικας), ἔστι δὲ πάντῃ ὀλέ-
 >θριον τὸ κακόν. φέρε δῆ, τῆς ἐν τοῖς ἀτοπήμασι διατριβῆς ἀπαλ- 17
 25 >λαγείς ἄκουε, ὃ δαιμόνι· Ἄρειε· σοὶ γὰρ διαλέγομαι. τῆς ἐκκλησίας
 >δῆπου τοῦ θεοῦ ἀποκεκηρυγμένος οὐκ αἰσθάνῃ; ἀπόλωλας, εὖ ἴσθι,
 >ἐὰν μὴ βλέπας εἰς σεαυτὸν τὴν παροῦσάν σοι κατακρίνης ἄνοιαν.
 >ἀλλ' ἐρεῖς, ὡς ὅλγοι συμπράττονσί σοι καὶ τὰς φροντίδας ἀπελαφρύν-
 >ουσιν.

9 ff vgl. Matth. 11, 27 und Luc. 10, 22

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R

1 τὸ¹ > H | σιωπῆσης H | ὦ) ὅς A¹ 6 συγκαττίεις Athan.] συγκατα-
 τάττεις HSS 9 γεγεννησθαι P²V¹P³ Athan. B 11 ἑαυτοῦ H 12 δεῖν >
 Athan. B 13 διοικούσης H | πλήρωμα + τοῦ Athan. 14 σὺ > H 15 οὐδὲ
 + ἡ P³ 16 οὐδέποτε HM²P¹P² | χαρακτῆρος(?) A¹ | εἰδοποιεῖς Athan.] ὁδο-
 ποιεῖς HSS 19 τε] δὲ Athan. | καὶ] τῇ (auf Rasur) A¹ | ἐκκλησία A¹ | δὴ οὖν ~
 A¹ 22 τῆς H | ^{κακίας}γνωμῇ H | ἡδὺ] ἡδῆ V¹ 23 εἶναι δοκεῖ] ἐδόκει Athan. B |
 πέπεικας] πεποίηκας Athan. | δὲ > M²P¹P² 24 τῆς] τοῖς M²P¹ 26 αἰσθάνης P³
 27 ἑαυτὸν A¹P³ Athan. | σοὶ] σοῦ Athan. | κατακρίνεις P³

Ὁ ἄκουε οὖν δὴ μικρὸν ὑποσχὼν τὰ ὅτα, ὃ ἀνόσιε Ἀρειε, καὶ 18
 >σύνης τὴν σεαυτοῦ ἄνοιαν. σὺ δέ, ὃ πάντων κηδεμὼν θεός, εὐμε-
 >νῆς εἶης τῷ λεγομένῳ, εἰ πίστεως ἔχοιτο. ἐγὼ γὰρ ὁ σὸς ἀνθρώπος
 ἦλως ἔχων τὴν παρὰ σοῦ προμήθειαν καὶ ἐξ Ἑλληνικῆς καὶ ἐκ Ῥω-
 5 >μαϊκῆς γραφῆς πάνν ἀρχαιοτάτης σαφῶς ἀποδείξω τὴν Ἀρείου μαρίαν
 >πρὸ τρισχιλίων πον ἐτῶν ὑπὸ τῆς Ἑρυνθραῖας προρορηθεῖσαν τε καὶ
 >προσημισθεῖσαν. ἔφη γὰρ ἐκείνη γε· >οὐαί σοι, Λιβύη, ἐν παραλίῳις 19
 >κειμένη χώροις· ἤξει γὰρ σοι καιρός, ἐν ᾧ μετὰ τῶν δῆμων καὶ τῶν
 >σαντῆς θυγατέρων δεινὸν ἀγῶνα καὶ ὤμῶν καὶ παγγάλεπον ἔπελθειν
 10 >ἀναγκασθήσῃ. ἀφ' οὗ κριτήριον μὲν εἰς ἅπαντας πίστεώς τε καὶ
 >εὐσεβείας διαδοθήσεται, σὺ δὲ πρὸς ἔσχατον ἀποκλινεῖς καταστροφῆς.
 >ὅμις γὰρ τῶν οὐρανίων ἀνθῶν τὸ δεκτῆριον ἀνασπάσαι τετολμή-
 >κατε καὶ δῆγματι σπαράξαι καὶ μέντοι σιδηροῖς ἐχράνατε τοῖς
 >ὁδοῦσι. τί δῆτα, ὃ πανοῦργε; ποῦ γῆς σαντὸν εἶναι νῦν ὁμολο- 20
 15 >γεῖς; ἐκεῖ δηλονότι· κατέχω γὰρ σου τὰ γράμματα, ἃ τῷ τῆς μαρίας
 >καλάμῳ πρὸς με διεχάραξας, ἐν οἷς φῆς πάντα τὸν Μίβυν δῆμον
 >σύμψηφον εἶναι σοι πρὸς σωτηρίαν δῆπον. εἰ δὲ οὐ φῆσεις ταυτὶ
 >οὔτως ἔχειν, μαρτύρομαι ἡδὴ τὸν θεὸν ἢ μὴν ἀρχαιοτάτον τῆς Ἑρ-
 >θραῖας πυκτίον, Ἑλληνικῇ συντεταγμένον γλώττῃ, εἰς Ἀλεξάνδρειαν
 20 >ἀποστέλλειν, ὥς ἂν θάπτον ἀπόλοιτο. εἶτα σὺ ἀναμάρτητος, ὃ 21
 >δικρανοφόρε; εἶτα οὐ σαφῶς ἀπόλωλας, ὃ ἄθλιε, τοιοῦτον δεινὸν
 >περιεστοιχισμένος; ἴσμεν, ἴσμεν σου τὸ ἐγγέγραμ· ποῖα φροντίς, ποῖόν
 >σε θράττει δέος, οὐ λέλυθεν ἡμᾶς, ὃ δύστηνε καὶ ταλαίπωρε. ὃ
 >τῆς ἀμβλύτητος τῶν σῶν φρενῶν, ὃς οὐδὲ τὴν νόσον καὶ τὴν ἀμη-
 25 >χανίαν τῆς σεαυτοῦ ψυχῆς ἀναστέλλεις· ὃ ἀνόσιε, ὃς τὴν ἀλήθειαν
 >ποικίλοις διορύττεις λόγοις, καὶ τοιοῦτος ὢν οὐκ αἰσχύνῃ ἡμᾶς ψέ-

6 vgl. Orac. Sibyll. III 323ff

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R

1 οὖν > V¹ δὲ οὖν ~ Athan. | ὃ > M²P¹P² 2 σαντοῦ M²P¹P² Athan. | viell.
 ἀπόνοιαν A¹ 4 ἦλως Athan. R | παρὰ σοῦ] παροῦσαν V¹P³ | ἐκ > HP² 6 am
 Rand γραπτὸν Ἑρυνθραίας H, Ἑρυνθραῖας P³ (die Corr. von späterer Hd.) Ἑρ-
 7 παράλοις Athan. 8 χωρίους M²P¹P² | τοῦ δῆμον Athan.
 10 ἀναγκασθεῖση V¹ | τε > H nachträglich eingefügt M² 11 δοθήσεται H
 σοι Athan. | ἀποκλινῆς P² | ἀποκλινεῖ Athan. B (R unleserlich) 12 γὰρ] δὲ P²
 οὐρανῶν P³ | ἀνθ' ὧν A¹ | ἀνασπάσαι] ἀναπαῖσαι H 14 τῶν > HM²P¹P²
 16 διαχάραξας Athan. R 18 ἢ μὴν Athan.] ἡμῶν HSS 18f Ἑρυνθραῖας P³ (spä-
 19 tere Hd.) Ἑρυνθραίας Athan. B Ἑρυνθραῖας R 20 ἀποστέλλει H | ἀπόλοιτο P³
 Athan. B, ἀπόλοιτο P² Athan. R (nur daß hier das erste λ ausradiert ist)
 21 δικρανοφόρε = *furcifer* vgl. Balfor. und E. Schwartx Gött. Nachr. 1904, 393
 22 ἴσμεν² > P²P³ 23 οὐ > Athan. 25 ἀναστέλλεις (du unterdrückst) HSS
 ἀναστένεις Athan. 26 ποικίλοις M²P¹P²

- >γων καὶ νῦν μὲν ἐλέγχων, ὥς γε οἶει, νῦν δ' αὖ πάλιν νουθετῶν,
 >ὡς πίσται καὶ λόγοις ὑπερφέρων παρ' οἷον δῆτα οἱ ἄθλιοι ἐπικου-
 >ρίαν ἑαυτοῖς πορίζεσθαι γλίσχονται· καίτοι οὐδὲ συγγίνεσθαι τῷ 22
 >τοιούτῳ ἐρχῆν, οὐδὲ ὅλως αὐτὸν προσεγγέγεσθαι, πλὴν εἰ μὴ τις
 5 >ἐν τοῖς ὑποούλοις τούτου ῥήμασι τὴν τοῦ ὀρθῶς βιοῦν ἐλπίδα τοῖς
 >μετρίοις ἀποκείσθαι οἴεται. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, πολλοῦ γε δεῖ. 23
 >τὸ δὲ ἀληθές, ὅτι τῆς ὑμετέρας ἀνοίας, ὅσοι τούτῳ συναναμίγνυσθε,
 >τίς ἄρα οἰστρος ὑμᾶς τῆς χαλεπῆς τούτου γλώττης καὶ τῆς ὀψεως
 >ἀνασχέσθαι κατηνύγκασεν;
 10 >Εἰεν· ἀλλ' ἐπ' αὐτὸν ἦδη σε βαδιοῦμαι τῷ λόγῳ, ὃ τὴν μὲν 24
 >ψυχὴν ἄφρον σου, τὴν δὲ γλώτταν στωμύλε, ἅπιστε δὲ τὰς φρένας,
 >ὁδὸς δὴ μοι τοῦ λόγου οὐκ ἀμφιλαφές τι λέγω καὶ ἱππῆλατον πεδίον,
 >ἀλλ' οὖν κύκλον γε εὐπερίγραφον, μὴ σαθρὸν μόνον, ἀλλ' ἐρρωμένον
 >τε καὶ στερεὸν τῇ φύσει, ὃ ἀνόσιε δῆτα καὶ κάκιστε καὶ κρυψίνου.
 15 >ἐξάγομαι γὰρ ταῦτα λέγειν· μᾶλλον δὲ βρόχον ἦδη σοι περιάψας καὶ
 >συμποδίσας τῷ λόγῳ εἰς μέσους σε καταστήσω, ὥς ἂν πᾶς ὁ δῆμος
 >τὴν σὴν καταμάθῃ φανulότητα. ἐπ' αὐτὸ δὲ πορεύσομαι ἦδη τὸ 25
 >πρῶγμα. νενιμμέναι δὴ πονθέν εἰσιν αἱ χεῖρες· προσίσωμεν ταῖς εὐχαῖς·
 >ἐπικάλεισαι δὴ τὸν θεόν· μᾶλλον δὲ μικρὸν ἐπισχών, εἰπέ μοι, ὃ
 20 >θερμότατέ σου, τίνα θεὸν ἐπικαλέσῃ πρὸς βοήθειαν; ἀλλὰ γὰρ ἡρε-
 >μεῖν οὐ δύναμαι. ὃ τῶν πάντων ἔχων τὸ κύρος δέσποτα, ὃ τῆς 26
 >μονήρους δυναμέως πάτερ, διὰ τοντονὶ τὸν ἀνόσιον ὀνειδέη τε καὶ
 >λύπας καὶ μέντοι καὶ τραύματα καὶ ὀδύνας ἢ σὴ ἔχει ἐκκλησία.
 >Ἀρεῖός σοι τόπον ἦδη προσαρμόζει καὶ μάλα γε εὐφυνῶς, ἐφ' οὗ
 25 >καθιζάνων οἶμαι σύνοδον ἑαυτῷ ἢ παῖδα τὸν Χριστὸν τὸν σὸν τὸν
 >ἐξ σοῦ τὸν τῆς ἡμετέρας ἐπικουρίας ἀρχηγέτην θείσεως νόμοι περι-

5 f vgl. Socr. I 9, 16 p. 64 — 18 vgl. Matth. 27, 24 — 24 ff vgl. E. Norden Agnostos Theos 23 f

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R

1 μὲν + γε M²P¹P² 2 παρ' οἷον Athan.] παρ οὗ (corr.?) A¹ περὶ οὗ
 HM²P¹P²V¹P³ (wo aber in παρ' von d. späteren Hd. corr.) 5 τούτοις M²P¹P²
 6 μετρίοις Athan. μετρίοις HSS | γε + καὶ M²P¹P² | δεῖ] δεῖ (so! viell. aus δὴ) A¹
 δοξεῖ (am Rand καὶ δεῖ) M² δὴ Athan. R 7 ἀνοίας] διανοίας M²P¹P² 8 οἰστρος]
 ἰστρος H (vgl. 50, 14) | ἡμᾶς H ὑμᾶς (aber wohl v aus η corr.) P³ > Athan. B 10 εἰεν
 > HV¹ 12 τῷ λόγῳ HM²P¹P² 13 κύκλον Athan. κύκλῳ HSS 14 καὶ¹ > V¹ |
 τῇ und καὶ² nicht zu lesen A¹ | καὶ³ > Athan. B 15 λέγων H 16 μέσον H
 18 προσίσωμεν P³ 19 δεῖ H 20 θερμότατε wohl zu erklären aus der Verschrei-
 bung calidissime statt callidissime der Vorlage; s. E. Schwartz Göttg. Nachr. 1904,
 394 21 δέσποτα τὸ κύρος ~ A¹ | ὃ² > Athan. 23 λύπας] μόλωπας Athan. B
 24 εὐφυνῶς H 25 ἦ > A¹ παῖδα nach σὸν ~ A¹ 26 τὸν > A¹ 26 f περι-
 πεποιήται Athan.

ποιεῖται καὶ ἰσχει. ἐπάκουσον, ἀντιβोलῶ σε, τῆς θαυμασίας πίστεως. 27
 >σὲ τὴν κατὰ τὸν τόπον κινεῖσθαι, δέσποτα, κίνησιν οἶεται. σὲ τῆς
 >ἀφωρισμένης καθέδρας κύκλῳ περιγράφειν τολμῇ. ποῦ γὰρ οὐκ ἔστιν
 >ἡ σὴ παρουσία; ἢ ποῦ τὴν σὴν οὐ πάντες ἐνέργειαν ἐκ τῶν ἐπὶ
 5 >πάντα σου διηκόντων νόμων αἰσθάνονται; πάντα γὰρ αὐτὸς περι-
 >εχεις, καὶ ἔξω σου οὔτε τόπον οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἐπινοῆσαι θέμις.
 >οὕτως ἡ σὴ δύναμις μετ' ἐνεργείας ἐστὶν ἀπειρος. σὺ μὲν δὴ ἐπά-
 >κουσον, ὁ θεός, ὑμεῖς δὲ πᾶς ὁ λαὸς προσέχετε τὸν νοῦν. ὁ γὰρ 28
 >ἀναίσχυντος οὗτος καὶ ἀχρεῖος, ὁ ἐπ' ἄκρον μοχθηρίας τε καὶ ἀνο-
 10 >μίας ὁμοίως ἐληλαχῶς εὐλάβειαν σκήπτεται. »ἅπαγε«, φησὶν, »οὐ
 >βούλομαι τὸν θεὸν ἐγὼ ὑβρεων πάθει δοκεῖν ἐνέχεσθαι· καὶ διὰ 29
 >τοῦτο ὑποτίθεμαι καὶ πλάττω θαυμάσιά γε τῇ πίστει, ὥς ὁ θεὸς
 >νεογενῇ καὶ νεόκτιστον οὐσίαν Χριστοῦ ποιησάμενος βοήθειαν ἑαυτῷ
 >παρεσκευάσατο, ὥς γέ μοι δοκεῖ· ὁ γὰρ ἄν, φησὶν, ἀπ' αὐτοῦ ἀφέλῃς,
 15 >τοῦτο ἔλαττον πεποίηκας«. εἶτα, ὃ λυμεὼν καὶ ὀλέθρε, σοὶ τοῦτ' 30
 >ἔστι πίστις; σὺ καθ' ὑπόθεσιν καὶ πλάσμα λαμβάνεις τὸν τὰ πλάσ-
 >ματα τῶν ἔθνων κατακρίναντα, σὺ ἐπέισακτον καλεῖς καὶ ὥσπερ ἐ-
 >καθηκόντων ὑπηρέτην τὸν ἄνεν ἐνθυμήσεως καὶ λογισμοῦ τῷ συνυπ-
 >άρχειν τῇ τοῦ πατρὸς αἰδιότητι πάντα διανέσαντα; ἐγάρμοσον νῦν,
 20 >εἰ δὴ τολμᾷς, ἐγάρμοσον, φημί, τῷ θεῷ καὶ τὸ εὐλαβεῖσθαι καὶ τὸ
 >ἐλπίζειν τὸ ἐκβησόμενον, ἔτι δὲ τὸ ἐνθυμεῖσθαι τὸ λογίζεσθαι τὸ
 >σκεπτόμενον γνώμην ἀποφαίνεσθαι καὶ διαρθροῦν καὶ ὅλως τὸ τέρ-
 >πεσθαι τὸ γελᾶν τὸ λυπεῖσθαι. τί τοίνυν φῆς, ὃ τῶν ἀθλίων 31
 >ἀθλιώτερε, ὃ τῆς κακίας αὐτόζηρμα μῆστορ; σύνες δὴ, εἰ δύνασαι,
 25 >ὥς ἐν αὐτῇ γέ σου τῇ πανουργίᾳ μοχθηρὸς ὢν ἀναλίσκη. »ὁ Χριστός«, 32
 >φησί, »δὲ ἡμᾶς πέπονθεν«. ἀλλ' ἥδη φθάσας ἔγωγε εἶπον, ὥς μορφῇ
 >σώματος ἀπεστάλη. »ναί«, φησὶν, »ἀλλὰ δέος μὴ δόξωμεν κατὰ τι
 >ἐλαττοῦν«. εἶτα, ὃ τῶν θηρίων μεσίτα, ταῦτα λέγων οὐ μαίνη καὶ
 >σαφῶς λυττᾷς; ἰδοὺ γὰρ δὴ ὁ κόσμος αὐτὸς μορφή, ἡγουν σχῆμα

16f vgl. Prov. 24,12

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R

2 τὴν] τίς Athan. | τὸν > HM²P¹P² | τῆς] τίς Athan. 4 τῆς σῆς . . . ἐνεργείας A¹ 6 ἐπινοεῖσθαι Athan. 8 δὲ > M² | ὁ³] οὐ V¹P³ 9 ἔκρων A¹ 12 πλάττων P¹ 13 νεογενῇ P² 15 ὀλέθριε V¹P³ | σοὶ corr. aus σὺ P² σὺ Athan. 16 τὸν] τὸ M² 17 ὥσπερ] ὥσπερ V¹ Athan. B, ὡς περὶ P³, ὡς ἐπὶ Athan. R 18 ἐνθυμήσεων HM²P¹P² 18f συνάρχειν A¹M²P¹P² 20 φημί > V¹ | εὐλαβεῖσθαι + καὶ τὸ φοβεῖσθαι V¹ 24 μῆστορ] νέστορ Athan. 25 ἀλίσκη M²P¹P² Athan. 26 ἀπέθανεν aber darüber mit roter Tinte πέποθεν (so!) V¹ | μορφῇ H Athan. μορφῇ d. übr. HSS 27 ἐπεστάλη P³ 28f σαφῶς καὶ M²P¹P² 29 ἰδοὺ—μορφῇ > V¹ | ἡγουν A¹ ἡτον M²P¹ Athan. R εἶτον d. übr. HSS

>τυγχάνει ὢν, καὶ οἱ ἀστέρες γε χαρακτῆρας προβέβληνται, καὶ ὅλως
 >τὸ πνεῦμα τοῦ σφαιροειδοῦς τούτου κύκλου εἶδος τῶν ὄντων τυγ-
 >χάνει ὢν καὶ ὥσπερ μόρφωμα. καὶ ὁμοῦς ὁ θεὸς πανταχοῦ πάρεστι.
 >ποῦ τοίνυν εἶδὼν ἐν τῷ θεῷ αἱ ὑβρεῖς; ἢ κατὰ τί ὁ θεὸς ἐλαττοῦ-
 5 >ται; ὃ πατροκτόνε τῆς ἐπεικειᾶς σύ, λόγισαι δὴ οὖν ἐκ σαντοῦ 33
 >τεκμαιρόμενος καὶ ἐνθυμήθητι, εἰ ἁμάρτημα εἶναι δοκεῖ, τὸ ἐν Χριστῷ
 >παρεῖναι τὸν θεόν. ἐκεῖνος μὲν οὖν κατείδε τὴν ἀτιμίαν τοῦ λόγου
 >καὶ τὴν τιμωρίαν οὐ βραδέως ἐπήγαγε. χωρὶς δὲ τούτων καθ' ἐκά-
 >στην δῆπουθεν ἡμέραν ἁμαρτήματα ἐν τῷ κόσμῳ γίνεται· καὶ ὁμοῦς
 10 >ὁ θεὸς πάρεστι καὶ τὰ τῆς δίκης οὐχ ὑστερίζει. τί οὖν παρὰ τοῦτο
 >ἐλαττοῦται εἰς τὸ μέγεθος τῆς αὐτοῦ δυνάμεως, εἰ τὰ πανταχοῦ
 >διαισθάνεται; οὐδέν, οἶμαι. ὁ μὲν γὰρ τοῦ κόσμου νοῦς διὰ τοῦ 34
 >θεοῦ· δι' αὐτοῦ πᾶσα διαμονή, δι' αὐτοῦ πᾶσα δίκη· ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ
 >πίστις ἀνάρχως ἐξ αὐτοῦ. ὅλως δὲ θεοῦ νόμος ἐστὶ Χριστός, δι'
 15 >αὐτοῦ τὸ ἄπειρον ἅμα καὶ ἀτελεῖστητον ἔχων.

>Ἀλλὰ γὰρ σὺ κατὰ σιαντὸν ἐννοῶν φαίνῃ. ὃ τῆς μανίας λίαν· 35
 >περίτρεπον νῦν εἰς τὴν σαντοῦ ἀπώλειαν τὸ τοῦ διαβόλου ξίφος.
 >ὁρᾷτε δὴ, πάντες ὁρᾷτε, ὡς γοεράς ἤδη προῖσχεται φωνὰς τῷ τοῦ
 >ἔχειος ἐνισχημένως δῆγματι, ὡς αἱ φλέβες αὐτοῦ καὶ σάρκες τῷ ἰϥ
 20 >ἐγκατεκλημμέναι, δεινῶς ἀρακινούσιν ὀδύνας, ὡς διεργύηκεν αὐτοῦ τὸ
 >σῶμα πᾶν κατισχρωθέν — αὐχμοῦ τε καὶ ῥύπου καὶ θρήνων καὶ ὠχριά-
 >σεως καὶ φρίκης καὶ μυρίων τε γέμει κακῶν καὶ δεινῶς κατέσκληκεν —
 >ὡς εἰδεχθῆς καὶ κατάρουπον τὸ τῆς κόμης δάσος, ὡς ὅλος ἡμίθυνης
 >καὶ ἐξασθενῶν ἤδη τὸ βλέμμα, ὡς ἀναιμον τὸ πρόσωπον καὶ ὑπὸ
 25 >μερίμνης ἐκτετηγός, ὡς ὁμοῦ πάντα εἰς αὐτὸν συνδραμόντα, οἷστρος
 >μανία τε καὶ ματαιότης, διὰ τὸ χρόνιον τοῦ πάθους ἄγρον τε καὶ
 >θηριώδη πεποιήσασιν. αὐτίκα οὐδὲ ἐπαισθανόμενος οὐ δὴ κακοῦ 36
 >τυγχάνει ὢν >αἰρομαι, φησὶν, >ὕψ' ἡδονῆς καὶ πηδῶ γε σκιρτῶν ὑπὸ
 >χαρᾶς καὶ πτεροῦμαι, καὶ πάλιν νεανικῶς γε λίαν >εἶεν, φησὶν,

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R

1 χαρακτῆρες Athan. B | προβέβληνται] καὶ βέβληνται H 3 ὢν P³ 5 ἐξ
 αὐτοῦ Athan. 6 ἁμάρτημα + τοῦτ' Athan. | εἶναι nachträglich eingefügt P² 8 οὐ]
 οὖν H 9 καὶ > M²P¹P² 10 παρὰ τοῦτο > HM²P¹P² 11 εἰς] εἰ Athan. | τὸ
 > M² | αὐτοῦ τῆς ∞ Athan. | εἰ > Athan. 13 am Rand οὐσι P³ 14 ὅλος Athan.
 17 περίτρεπον Athan. 18 πάντα ὁρᾷτε M²P¹P² | τῷ] τὸ M²P¹V¹P³ (wo aber
 corr. in τῷ) 19 ἔχειος P³ ὄψεως Athan. B | ἐνισχημένως H Athan. B 21 αὐχμοῦ H
 22 τε durch Rasur getilgt Athan. R 23 κόσμης M² | ὅλος A¹M² ὅλον P²
 25 μερίμνης] ῥίμνης P³ (von späterer Hd. in ῥίμνης od. ῥύμνης corr.) | πάντα εἰς
 + ἐκτετηγός· ὡς ὁμοῦ πάντα εἰς P³ | ἐαντὸν M² 25f οἷστρος μανία] οἷστρον ὃ
 μανία und am Rand von 1. Hd. ἴσως· οἷσθαι P³ 27 θηριώδη + σε V¹P³ 27 κα-
 κοῦ > H 28 γε] τε M² 29 γε λίαν > P³ | εἶεν] εἰ P²

- »ἀπολώμεθα«. τοῦτο μὲν γε καὶ ἀληθές ἐστι· σοὶ γὰρ μόνῳ ἡ κακία 37
 »τὰς παρ' ἐαυτῆς σπονδὰς διαφυλάττει, καὶ ὁ πολλῆς ἐσώνητο
 »τιμῆς, τοῦτό σοι ῥῆστα δεδορήται. φέρε δὴ νῦν εἰπέ, ποῦ τὰ σεμνὰ
 »σοῦ ἐστι παραγγέλματα; ἀπόνειψαι δὴτα τῷ Νείλῳ σαντὸν, εἰ οἶόν τε,
 5 »ὃ ἀτόπου γέμων ἀνθρώπου ἀναισθησίας· καίτοι σύ γε τὴν οἰκουμένην
 »ἅπασαν τοῖς αὐτοῦ ἀσεβήμασι διαταράττει ἐσπούδακας. ἔρα γε συν- 38
 »ιης ὡς ἅπαντα ἤδη ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος ἐγὼ ἐπίσταμαι; ἀλλὰ
 »γὰρ ἀπορῶ, πότερον μένειν ἢ ἀπιεῖναι δεῖ· οὔτε γὰρ βλέπειν εἰς τοῦτον
 »ἔτι δύναμαι, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐπαισχύνομαι, ὧς Ἄρειε. ἡμᾶς μὲν εἰς
 10 »φῶς κατέστησας, σαντὸν δὲ εἰς σκότος, ὧς ταλαίπωρε, κατέβαλες.
 »τοῦτό σοι τῶν πόνων πέφηνε τὸ τέλος.
 »Ἀλλ' ἐκέτισε πάλιν ἐπ' ἀνείμι· πλῆθος εἶναι φῆς τῶν περὶ σὲ ἄλω- 39
 »μένων. εἰκός, οἶμαι. καὶ δέχου γε τούτους, δέχου, φημί· λύκοις γὰρ
 »ἐαυτοὺς καὶ λέοντι βρωθησομένους ἐκδεδώκασι. πλὴν ἀλλὰ καὶ τού-
 15 »των ἕκαστος προσθήκη κεφαλαίων δέκα καὶ τελέσμασι τούτων πιεσθεῖς
 »αὐτίκα δὴ μάλα ἰδρώσει, ἐὰν μὴ τὴν ταχίστην ἐπὶ τὴν σωτήριον
 »δραμὸν ἐκκλησίαν τὴν τῆς ἀγάπης εἰρήνην τῷ φίλτρῳ τῆς ὁμοιοῦσας
 »ἐπανέλῃται. οὐδὲ γὰρ δὴ ὑπὸ σοῦ λοιπὸν ἐξαπατηθῆσονται ἐπὶ 40
 »πονηρῷ συνειδήσει κατεγρωσμένου, οὐδ' ἀνέξονται τέλεον ἀπολέσθαι
 20 »ταῖς μαραιῖς σου ζητήσεσιν ἐμπλακέντες. σαφὴ καὶ γνωρίμα πᾶσι
 »πρὸς γοῦν τὸν ἐξῆς χρόνον τὰ σά ἐστι σοφίσματα· καὶ μὴν οὐδὲ
 »αὐτὸς ἀνῆσθαι τι θυγήσῃ, ἀλλὰ μάτην σχηματιῇ, ἐπιεικείαν τε καὶ
 »πραότητα λόγων καθυποκρινόμενος καὶ ἀπλότητος ὡς εἰπεῖν προσ-
 »ωπεῖον ἔξωθεν περιτιθέμενος. μάταιον ἔσται σου τὸ ὅλον τέχνασμα·
 25 »αὐτίκα γὰρ σε ἡ ἀλήθεια περιστήσεται, αὐτίκα σου τὰς φλόγας ὁ
 »τῆς θείας δυνάμεως ὡς εἰπεῖν ὄμβρος ἀποσβέσει. καὶ μέντοι καὶ 41

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R

1 ἀπολώμεθα A¹HM²P¹P² 2 ἔωρεῖτο Athan. R ἔωρεῖτο B 3 δέδωκε
 Athan. 4 ἐστὶ νῦν P² 4 ἐπαγγέλματα H | Das Richtige bei Athan. Cor-
 ruptelen in a¹len Gel.-HSS: ἀπόνειψαι δὴτα τῶν ὧν ἥλως σαντὸν A¹ ἀπόνειψαι δὴ
 τὰ τῶν ὧν εἰλως σαντὸν H ἀπόνειψαι δὴ τὰ τῶν ὧν ἥλως σαντὸν V¹P³M²P¹P² | τε]
 τι H 5 γέμον P³ 6 σαντοῦ M²P¹P² 7 ἐξεπίσταμαι Athan. 8 τοῦτον]
 τοσοῦτον V¹P³ 9 ὧ > H | Ἄρειε + δὴτα Ἄρειε Athan. 11 σοι] σου Athan.
 12 ἀλώμενον Athan. 13 γε > HM²P¹P² 14 καὶ λέοντι ἐαυτοὺς ~ V¹
 15 κεφαλαίων Athan. κεφαλῶν HSS | καὶ > M² | πιεσθεῖς H 16 μάλα]
 μᾶλλον A¹ | ἰδρώσῃ H δρώσει (von späterer Hd. corr. in δώσει δίχην) P³ ἰδρώ-
 σεῖν ἔν Athan. 18 οὐδέ] οὐ V¹ Athan. B 19 κατεγρωσμένου Athan.] κατε-
 γρωσμένοι HSS 22 σχηματιῇ M²P¹P² Athan. B σχήματι ἢ A¹H σχηματιῇ V¹
 (die Correctur mit roter Tinte) σχηματεῖν (corr. in σχηματεῖν) P³ σχηματεῖ Athan. R
 22f ἐπεικεία καὶ πραότητι A¹ 26 θείας > Athan.

- τοὺς ἑταίρους καὶ ὁμογνώμονάς σου ἐνόχους ἤδη τῇ βουλῇ γενομέ-
 νους αἱ τῶν δημοσίων λειτουργημάτων καταλήφονται φροντίδες, ἐάν
 γε μὴ τὴν ταχίστην ἀποφυγόντες τὴν πρὸς σέ συνουσίαν τὴν ἀδιά-
 φθορον ἀνταλλάξονται πίστιν. σὺ δέ, ὁ σιδηρόφρων ἀνὴρ, δεῖγμά 42
 5 μοι δὸς τῆς σῆς προαιρέσεως, εἰ πάντῳ πιστεύεις, καὶ ἔρρωσαι τῷ
 βεβαίῳ τῆς πίστεως καὶ καθαρὰν ὅλως ἔχεις συνείδησιν. ἦκε πρὸς
 ἐμέ, ἦκε, φημί, πρὸς θεοῦ ἀνθρωπον· πιστεύσον, ὡς ταῖς ἐμαντοῦ
 πεύσεις διερυνήσομαί σου τὰ ἀπόρρητα τῆς καρδίας· καὶ μὲν τι
 μακρὸν ἐνεῖναι δόξῃ, τὴν θείαν ἐπιζαλεσάμενος χάριν, παραδειγμα-
 10 τὸς σε κάλλιον λάσομαι. ἐὰν δὲ ὑγιαίνων τὰ κατὰ ψυχὴν γανῆς, τὸ
 τῆς ἀληθείας φῶς ἐπιγρονὺς ἐν σοί, καὶ τῷ θεῷ χάριν εἶσομαι καὶ
 ἐμαντῷ τῆς εὐσεβείας συνησθήσομαι.
 Καὶ ἄλλῃ χειρὶ ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφνάζει, ἀγαπητοί. 43
 Διὰ Συγκλητίου καὶ Γανδεντίου μαγιστριαῶν ἐχομίσθη καὶ ταῦτα,
 15 ὅτε Πατέρως ἦν ἔπαρχος Αἰγύπτου, καὶ ἀνεγνώσθη ἐν τῷ παλατίῳ.

Anhang.

I.

Κατὰ Εὐσεβίου καὶ Θεογνίου.

- 20 » Κωνσταντῖνος Σεβαστὸς τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ Νικομηδέων.
 » Τὸν δεσπότην θεὸν δηλαδὴ καὶ σωτῆρα Χριστὸν ἀκριβῶς ἄπαν-
 » τες ἴστε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, πατέρα τε καὶ υἱὸν εἶναι. πατέρα

14f vgl. E. Schwartz Gött. Nachr. 1904, 336

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R (von Z. 19 an ist nur Athan. B verglichen)
 L = cod. Paris. Lat. 1682 s. u. (v. Z. 19 an)

1 ἐτέρους Athan. R | ἤδη Athan.] εἶναι HSS 3 ἀποφείγοντες τῆς . . .
 σπουδίας Athan. | τὴν³ > H 4 ἀνταλλάσσονται Athan. R 5 εἰ πάντῳ] εἰ
 αὐτῷ HM²P¹P² ἢ αὐτῷ V¹P³ | πάντῳ πιστεύεις καὶ > A¹ 6 nach ὅλως von
 der späteren Hd. ei eingeschoben P³ 9 δόξει Athan. R 10 τὰ > A¹ | φα-
 ρεῖς Athan. R 11 εἶσομαι] ἔσομαι P² 12 συνησθήσομαι] συνηήσομαι A¹H
 13 ἄλλῃ χειρὶ nachträglich (wohl von späterer Hd.) gestrichen P³ | ἡμᾶς H |
 διαφνάζει (so!) + ἐδελφοί Athan. 14 Γανδεντίου A¹HM²P¹P²

cod. Paris. Lat. 1682 (ed. Ed. Schwartz: Acta Conc. oec. IV 2 p. 102)

Constantinus Augustus catholicae ecclesiae Nicomedensium.

Dominum deum scilicet et salvatorem Christum suptiliter omnes cognosci-
 tis, dilecti fratres, patrem et filium esse, patrem dico sine principio sine fine

>φρημί ἀναρχον ἄνεν τέλους γονέα τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, υἱὸν δέ, τοῦτ' ἔστι
 >τὴν τοῦ πατρὸς βούλησιν, ἥτις οὐτε δι' ἐνθυμήσεώς τινος ἀνείληπται,
 >οὔτε πρὸς τὴν τῶν ἔργων αὐτοῦ τελεσιουργίαν διὰ τινος ἐξεζητη-
 >μένης οὐσίας κατελήφθη. ὃς γὰρ τοῦτο καὶ νοεῖ καὶ νοήσκει, οὗτος
 5 >ἔξει πρὸς ἅπαν τιμωρίας γένος ἀγάματον ὑπομονήν. ἀλλὰ γὰρ ὁ 2
 >τοῦ θεοῦ υἱὸς Χριστὸς ὁ τῶν ἀπάντων δημιουργὸς καὶ τῆς ἀθανα-
 >σίας αὐτῆς χορηγὸς ἐγεννήθη ὅσον πρὸς πίστιν ἀνῆκεν ἢ πεπιστευ-
 >καμεν, ἐγεννήθη — μᾶλλον δὲ προῆλθεν αὐτὸς καὶ πάντοτε ἐν τῷ
 >πατρὶ ὧν ἐπὶ τὴν τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένων διαζόσμησιν — ἐγεννήθη
 10 >τοίνυν ἀμερίστω προελεύσει· ἡ γὰρ βούλησις ὁμοῦ καὶ τῷ οἰκητηρίῳ
 >αὐτῆς ἐμπέπηγε καὶ ταῦθ' ἅπερ διαφόρου δέεται ἐπιμελείας κατὰ τὴν
 >ἐκάστον ποιότητα πράττει τε καὶ διοικεῖ. τί οὖν; ἔστι τι μεταξὺ 3
 >τοῦ θεοῦ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ; οὐδὲν δηλαδή· αὕτη γὰρ ἡ τῶν
 >πραγμάτων συμπλήρωσις αἰσθήσει παρείληφε τὸ τῆς βουλήσεως πρόσ-
 15 >ταγμα, οὐχὶ δὲ μερισθεῖσαν ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας τὴν βούλησιν
 >διέστησεν. ὁ δὲ τούτοις ἔπεται· τίς ἐστιν, ὃς τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐμοῦ
 >δεσπότου ὁπαδὸς δι' αἰδῶ μᾶλλον ἢ μωρίαν δέδιεν; ἄρ' οὖν πάσχει 4

A¹H V¹P³ M²P¹P² L Athan. B

1 ἀναρχόν φρημί ~ P² 3f ἐξεζητήμενος Athan. B 4 οὕτως H 5 ἀγάμα-
 τον H | γὰρ ὁ > H | ὁ > A¹ 7 αὐτοῦ H | πρὸς + τὴν V¹P³ Athan. B
 8 αὐτὸς + ὁ Athan. B 11 ἐαντῆς Athan. B | ἐμπέπηγε > P² | τημελείας Athan. B
 12 τι² > Athan. B 13 τοῦ² καὶ Athan. B τοῦ³ > Athan. B αὐτῇ las L 15 μερισθεῖ-
 σαν = divisam L] μερισθεῖσα HSS Athan. B 17 ὁπαδὸς Athan. B sequax L] παιδὸς HSS

generatorem saeculi ipsius; filium autem, hoc est voluntatem patris, quae nec
 per cogitationem aliquam recepta est, nec ad perfectionem operum per aliquam
 exquisitam substantiam deprehensa est. Qui enim hoc et intellegit et intelle-
 xerit, iste habebit ad omne genus poenae inlassabilem patientiam. Sed enim 2
 5 dei filius Christus opifex omnium et ipsius immortalitatis dator genitus est, quan-
 tum pertinet ad fidem cui credidimus, natus est — magis autem processit ipse, qui
 et semper in patre est ad condecorationem illorum, quae ab ipso facta sunt —
 genitus est igitur individua processione. Voluntas enim et in habitaculo suo
 simul fixa est, et ista, quae diverso indigent cultu secundum uniuscuiusque quali-
 10 tatem et agit et administrat. Quid igitur? est aliquid inter deum patrem et 3
 filium? Nihil scilicet: ipsa enim rerum plenitudo sensu accepit voluntatis prae-
 ceptum, non autem divisam ex patris substantia voluntatem separavit. Quod
 autem ista sequitur, quis est qui Christi mei domini sequax per reverentiam magis
 vel stultitiam reformidat? Igiturne patitur numen, cum venerabilis corporis 4

9 qua HS corr. Schw. 14 nomen HS corr. G. L.
 Gelasius.

τὸ θεῖον, ἐπειδὴν ἡ τοῦ σεμνοῦ σώματος οἰκησις πρὸς ἐπίγνωσιν
τῆς ἰδίας ἀγιότητος ὁρμῇ, ἣ ὑποκίπτει θίξει τὸ τοῦ σώματος ἐκκε-
χωρισμένον; ἀρ' οὐχὶ διέστηκε τοῦθ' ὅπερ ἐκ τῆς τοῦ σώματος ἀφή-
ρηται ταπεινότητος; οὐχὶ δὲ ζῶμεν, καὶ πρὸς θάνατον ἡ τῆς ψυχῆς
5 ἐνκλεια τὸ σῶμα προσκαλέσεται;

Τί τοίνυν ἐνταῦθα ἡ ἀβλαβής τε καὶ εἰλικρινῆς πίστις ἄξιον
ἀμφιβολίας κατείληφεν; ἢ οὐχ ὅρας ὅτι σεμνότατον σῶμα ὁ θεὸς
ἐτελέξατο, δι' οὗ τὰ τῆς πίστεως τεκμήρια καὶ τὰ τῆς οἰκείας ἀρε-
τῆς ὑποδείγματα ἐμφανίζειν, καὶ τὴν ἡδὴ συγκεχυμένην
10 ὀλεθρῶν πλάνη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπόλειαν ἀποσεῖσθαι, καὶ νῦν
τε θρησκείας διδόναι διδασκαλίαν καὶ τῷ τῆς ἀρετῆς ὑποδείγματι
τὰς ἀναξίας τοῦ νοῦ πράξεις καθαίρειν, ἔπειτα δὲ τὴν μὲν τοῦ θά-
νατου βάσανον ἐκλύειν, τὰ δὲ τῆς ἀθανασίας ἑπαθλα προαναφω-
νεῖν. ἀλλ' ὑμεῖς, οὓς λοιπὸν ἀδελφούς ἡ τῆς ἀγάπης κοινωνία
15 εἰκότως ἐπ' ἐμοῦ προσαγορεύεσθαι ποιεῖ, οὐκ ἀγνοεῖτέ με τὸν ὑμέ-
τερον συνθεράποντα, οὐκ ἀγνοεῖτε τὸ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὀχύ-
ρωμα, οὗ τὴν φροντίδα γνησίως ἐπανήρημαι, καὶ δι' οὗ τῶν ἡμετέρων
ἐλθρῶν οὐ μόνον τὰ ὅπλα κατεμαχεσάμεθα ἀλλὰ καὶ ζῶντας ἔτι

A¹H V¹P³ M²P¹P² L Athan. B

4 ταπεινότητος P² 8 ἐτελέξατο V¹P³ 9 ἐμφανίζειν] ἀφανίζειν P² | συ-
κεχυμένην Athan. B 10 ὀλεθρῶν HM²P¹P² | πλάνην viell. aus πλάνη
corr. A¹ | ἀποσεῖσθαι Athan. B 11 καὶ > HV¹P³ | ἀγνοίας] ἀγνοίας
P³ (Balf.) 12 δὲ] μὲν A¹HV¹P³ > M²P¹P² deinde autem L 15 προ-
αγορεύεσθαι P² 15f ἡμέτερον M² 16 τὸ wie es scheint von 2. Hd. corr. etwa
aus με A¹ | vestrae L ἡμετέρας HSS 18 ἐλθρῶν > P² | ἔτι] ἐπὶ HM²P¹P²

habitatio ad cognitionem suae sanctitatis ruit, vel tactui succidit illud, quod corpore superius est? nonne distat hoc, * corporis humilitati ablatum est? non autem vivimus, licet ad mortem animae gloria corpus advocaverit?

Quid igitur hic inlaesa et sincera fides dignum dubitatione occupavit: an
5 non vides, quod venerabilissimum corpus deus elegit, per quod fidei argumenta
et propriae virtutis exempla manifestare futurus esset, et iam confusam exitiali fol.^{2f}
errore humani generis perditionem expellere et novam religionis dare doctrinam
et castitatis exemplo indignos mentis actus expurgare, deinde autem mortis qui-
dem tormentum dissolvere, immortalitatis autem praemia pronuntiare. Sed vos
10 quos iam fratres communio caritatis merito ex me appellari facit, non ignoratis
me vestrum conservum, non ignoratis vestrae munimen salutis, cuius curam dili-
genter suscepi, et per quod inimicorum nostrorum non solum arma expugnavimus,

2 hoc (quod e) corporis humilitate Schw. (quod) Stroux

- τὴν ψυχὴν συγκατερίζαμεν πρὸς τὸ τὴν τῆς γιλανθρωπίας ἀληθῆ
 πίστιν ἐκφάναι. ἀλλ' ἐγὼ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τούτοις διὰ τὴν τῆς 7
 οἰκουμένης μάλιστα ἀνανέωσιν ἔχαιρον. καὶ γὰρ θαύματος ἦν ἄξιον
 ἀληθῶς ἔθνη τοσαῦτα εἰς ὁμόνοιαν ἐπαγαγεῖν, ἃ πρὸ βραχέος ἐλέγετο
 5 τὸν θεὸν ἀγνοεῖν. πλὴν τί ἔμελλε γινώσκειν τὰ ἔθνη ταῦτα, ἃ
 οὐδεμίαν φιλονεικίας ἐπανήρηντο φρονίδα; τί οὖν νοεῖτε, ἀδελφοὶ
 ἀγαπητοί, ὡς ὑμᾶς αὐτοὺς αἰτιῶμαι; Χριστιανοὶ ἐσμεν καὶ οἰκτρῶ
 διαθέσει διχονοοῦμεν. αὕτη ἄρα ἐστὶν ἡ ἡμετέρα πίστις, αὕτη ἡ 8
 τοῦ ἀγιωτάτου νόμου διδασκαλία; ἀλλὰ τίς ἐστὶν αἰτία, δι' ἣν ὁ τοῦ
 10 παρόντος κακοῦ ὄλεθρος ἐξεγέρηται; ὡς τῆς ἀτοπίας, ὡς μίσους
 ὑπερβολῇ πάσης ἀνακατήσεως μέγεθος ὑπερπαίονσα. τίς ἡ τοῦ
 λησθηρίου τούτου ἀναπέφνεται δεινότης, ἣ τὸν τοῦ θεοῦ υἱὸν ἀρνεί-
 ται ἐξ ἀμερίστου τοῦ πατρὸς οὐσίας προεληλυθέναι; ἄρ' οὐχὶ παν-
 15 ταχοῦ ἐστὶν ὁ θεός, καίτοι γε τούτον πάντοτε παρεῖναι ἡμῖν αἰσθα-
 νόμεθα; ἄρ' οὐχὶ διὰ τῆς τούτου δυνάμεως ἡ τῶν ὅλων συνέστηκεν
 εὐκοσμία; καίτοι γε τῆς τοῦ χωρισμοῦ διαστάσεως ἐστέρεται;

A¹H V¹P³ M²P¹P² L Athan. B

1 ψυχὴν] ἐλκτὴν M²P¹P² | συγκατερίζαμεν M²P¹ καθερίζαμεν P² Athan. B,
 πρὸς P³ | τὴν² > V¹P³, nachträgl. eingefügt H 4f ἃ—ἀγνοεῖν > V¹
 5 πλὴν τί] tamen quid L | τὰ ἔθνη > P² 6 ἐπανήρηνθαι Athan. B 7 ἡμᾶς
 P³ | οἰκτρῶ] viell. μετρία = mediocri L 9 ἐστὶν + ἡ V¹ 14f αἰσθόμεθα
 Athan. B 17f εὐκοσμία συνέστηκεν ∼ A¹

- sed etiam vivos adhuc animam inclusimus ad manifestandam veram fidem clemen- 7
 tiaē. Sed ego super istis donis propter renovationem maxime orbis terrarum
 gaudebam. Etenim dignum erat vere miraculo in concordiam tot gentes addu-
 cere, quae paulo ante ignorare deum dicebantur: tamen quid haberent istae gentes
 5 cognoscere, quae nullam certaminis curam susceperunt? Quid igitur intellegitis,
 dilecti fratres? nam vos ipsos accuso: Christiani sumus et mediocri affectu dis- S
 sentimus? Haecine est nostra fides, haec sanctissimae legis doctrina? sed quae
 causa est, propter quam praesentis mali exitium suscitatum est? O flagitium, o
 odium supra modum omnis indignationis magnitudinem superans. quae istius
 10 latrocinii atrocitas extitit, quae filium dei abnegat ex individua patris substantia
 processisse? nonne ubique est deus, cum certe istum semper nobis adesse senti-
 mus? nonne per eius virtutem omnium decoratio constat? cum certe separatione
 dissipationis careant?

2 l. bonis = ἀγαθοῖς Klosterm.(?)

6 cristiani HS

»Μὴ οὖν ὑμῖν τι πέπρακται; ὃ ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, καταμάθετε 9
 »νῦν, ἀξιῶ, τὰς βασιάνους τῆς παρουσίας ἀληθύνους. ὁμολογητὰς ὑμᾶς
 »εἶναι τούτου ἐπηγγέλλεσθε, ὃν εἶναι ἀρνείσθε, τοῦθ' ὑμᾶς τοῦ πανώ-
 »λου διδασκάλου πείθοντος. ἰκετεύω, τίς ἐστιν ὁ ταῦτα διδάξας οὕτως
 5 »ἄκακον πλήθος; Εὐσέβιος δηλαδή ὁ τῆς τυραννικῆς ὁμότητος συμ-
 »μύστης. ὅτι γὰρ πανταχοῦ τοῦ τυράννου γεγένηται προσφύλαξ,
 »πανταχόθεν ἔστι συνορᾶν. τοῦτο μὲν γὰρ αἱ τῶν ἐπισκόπων σφαγαὶ
 »διαμαρτύρονται, ἀλλὰ τῶν ἀληθῶς ἐπισκόπων, τοῦτο δὲ ἡ χαλεπω-
 »τάτη τῶν Χριστιανῶν ἐκδιώξις διαρρηδὴν βοᾷ. οὐδὲν γὰρ τῶν 10
 10 »εἰς ἐμὲ γεγενημένων ὕβρεων νῦν ἐρῶ, δι' ὧν, ὅτε μάλιστα αἱ τῶν
 »ἐναντίων μερῶν ἐπραγματεύσαντο συνδρομαί, οὗτος καὶ ὀφθαλμοῦς
 »κατασκόπους ὑπέπεμπε κατ' ἐμοῦ καὶ μόνον οὐκ ἐνόπλους τῷ τυ-
 »ράννῳ συνεισέφερεν ὑπουργίας. μηδ' ἐμέ τις οἰέσθω εἶναι πρὸς 11
 »τὴν τούτων ἀπόδειξιν ἀπαράσκευον· ἔλεγχος γὰρ ἐστιν ἀκριβής, ὅτι

4—S. 199, 16 vgl. S. 22 ff (= Gel.¹) Thdt. I 20 ff p. 66 ff

A¹H V¹P³ M²P¹P² L Gel.¹ Athan. B

1 ἡμῖν A¹HM²P¹P² Athan. | ὦ > A¹M²P¹P² Athan. 3 ἐπαγγέλλεσθε V¹P³
 ἐπηγγέλεσθε H ἐπηγγέλλεσθαι P² | τοῦθ' τοῦ καθ' HM²P¹P² | ἡμᾶς H
 3 f πανώλους A¹ 4 τίς τί P¹ | διδάξας ταῦτα ~ Athan. B 6 πρόσθεν Athan.
 B Thdt. = cliens L 7 πάντοθεν HM²P¹P² πολλαχόθεν L Athan. B Gel.¹ Thdt.
 γὰρ > Gel.¹ 9 διαρρηδὴ P³ 9 f γὰρ τῶν εἰς ἐμὲ A¹ γὰρ + περὶ Athan. B Thdt.
 γὰρ τῶν + περὶ τῶν HV¹P³ 10 ὕβρεων] παρ' αὐτοῦ Gel.¹ | ὧν corr. in ὕν A¹ |
 ὅτε Gel.¹ Athan. B Thdt. cum L] ὅτι HSS 11 μερῶν + καθ' ἡμῶν Gel.¹ | ἐπραγ-
 ματεύοντο Gel.¹ 12 ἔπεμπε Gel.¹ Athan. B Thdt. 13 λειτουργίας Athan. B
 ὑπουργίας + αὐτῷ χάριν Gel.¹

Num igitur vobis aliquid actum est? O dilecti fratres, considerate modo 9
 deprecor, tormenta praesentis doloris. confessores vos esse istius promittebatis
 quem esse denegatis, in hoc vobis doctore persuadente in omnibus perditio;
 supplico, quis est qui ista docuit ita simplicem multitudinem? Eusebius scilicet,
 5 qui tyrannicae crudelitatis conscius est: Quod enim ubique tyranni factus est
 10 cliens, ex multis est pervidere. Tam enim caedes episcoporum testantur, sed vere
 episcoporum, quam saevissima Christianorum persecutio manifeste clamat. nihil 10
 enim de factis in me iniuriis modo dicam, per quas | cum maxime adversarum fol.^{2v}
 partium festinaverunt concursiones, iste et oculos speculatores contra me sub-
 10 mittebat, et paene etiam armata tyranno ministeria conferebat. Nec me qui 11
 dam esse arbitretur ad istorum probationem inparatum. Argumentum enim sub-

4 Am Rand von späterer Hd. Tho. 1. 20. (= Theodoret I, 20) HS 7 mani-
 festa HS corr. Schw. 10 armatas (-tas unterstrichen [vom Corrector?]) HS

τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους τοὺς Εὐσεβίου παρεπομένους φανε-
 ρῶς ὑπ' ἑμοῦ συνελλῆσθαι συνέστηκεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν παρήμι, ἃ
 νῦν οὐκ ἀγανακτήσεως ἔνεκεν, ἀλλ' εἰς ἐκείνων αἰσχύνην ὑπ' ἑμοῦ
 προενήκεται. ἐκεῖνο μόνον δέδωκεν, ἐκεῖνο διαλογίζομαι, ὅτι ὑμῶν ὁρῶ
 5 πρὸς τὴν τοῦ ἐγκλήματος καλεῖσθαι κοινωνίαν. διὰ γὰρ τῆς Εὐσε-
 βίου ἀγωγῆς τε καὶ διαστροφῆς συνείδησιν τῆς ἀληθείας κερχωριμέ-
 νην ἀνελήφατε. ἀλλ' ἔστιν οὐ βραδεῖα θεραπεία, εἴγε ἐπίσκοπον 12
 πιστόν τε καὶ ἀκέραιον νῦν γοῦν λαβόντες πρὸς τὸν θεὸν ἀπίδωτε,
 ὅπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν ὑμῖν ἔστι καὶ πάλαι ἐχρῆν τῆς ὑμετέρας
 10 κρίσεως ἡρτῆσθαι, εἰ μὴ ὁ προειρημένος Εὐσέβιος ἢ δεινῇ τότε συλ-
 λαβομένων ἀντὶ ἑνταῦθα ἐληλύθει καὶ τὴν τῆς τάξεως ὀρθότητα
 ἀναίσχυντος ἢ συνεπεπράξει.

Ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ αὐτοῦ τοῦ Εὐσεβίου πρὸς τὴν ὑμέτεραν ἀγάπην 13
 ὀλίγα προσῆκε φράσαι, μέμνηται ἡ ὑμέτερα ἀνεξικακία ἐπὶ τῆς Νι-
 15 καίων πόλεως γεγενῆσθαι σύνοδον, ἣ καὶ αὐτὸς ἐγὼ πρεπόντως τῇ
 A¹H V¹P³ M²P¹P² L Gel.¹ Athan. B

1 καὶ + τοὺς Gel.¹ Athan. B Thdt. | Ἀσεβίῳ P³ | παρεπομένους Gel.¹
 2 παρήμι, ἃ] παρ' ἡμῶν Gel.¹ 3 αἰσχύνην ἐκείνων ∞ Gel.¹ | ὑπ' ἑμοῦ > Gel.¹
 5 πρὸς] περὶ M²P¹P² | καλεῖσθαι] καλουμένους A¹ 6 διαγωγῆς Gel.¹ | κερχωρι-
 μένην νῆς ἐληθείας ∞ Gel.¹ 7 ἐλήφατε Gel.¹ Thdt. 8 λαβόντες P³ | τὸν >
 Gel.¹ | ἐπίδωτε P³ 9 ἔστι + ὁ Gel.¹ | ὑμετέρας P³ 10 ὁ > P² | δεινῇ]
 δεινῶν A¹ κοινωνίᾳ P² δεινῇ P³, am Rand ἢ δεῖνα Athan. B δεινῇ + τῶν Gel.¹ τότε]
 τῶν Athan. B 10f συναγομένων Athan. B 11 ἀντὶ V¹P³ Gel.¹ Athan. B Thdt.
 αὐτῶν d. übr. HSS αὐτῷ + προαιρέσει Gel.¹ 11f vgl. das S. 23, 6f Angemerkte
 13 τοῦ > M² τοῦ αὐτοῦ ∞ Gel.¹ 14 φράσαι + μακροθύμως ἀκούσατε Gel.¹
 ἡ > V¹P³ | ὑμέτερα P³ 15 σύνοδον + ἐπισκόπων Gel.¹

tile est, quod presbiteros et diaconos, qui Eusebium adsequebantur, manifeste a
 me comprehensos esse constat. Sed ista quidem praetermitto, quae nunc non in-
 dignationis causa, sed ad illorum confusionem a me prolata sunt. Illud autem
 solum timeo, illud cogito, quod vos video ad criminis vocari communionem: nam
 5 per Eusebii conversationem et perversionem, conscientiam suscepistis a veritate
 separatam. Sed est non tardum remedium, si episcopum fidelem et integrum
 vel nunc accipientes ad deum respiciatis, quod in praesenti in vobis est, et iam 12
 pridem oportebat a vestro pendere iudicio, nisi praedictus Eusebius cum turbu-
 lenta multitudinem eorum qui eum sequebantur, huc pervenisset et ordinis recti-
 10 tudinem impudenter conturbasset.

Sed quoniam de ipso Eusebio ad vestram caritatem pauca oportet dicere,
 meminit vestra patientia in Nicaena civitate factum esse concilium, cui et ipse 13

2 comprehensos Schw. compressos HS 3 confusione HS | prolata Schw.
 probata HS 5 varietate HS corr. nach d. Griech. 8 pondere HS s. ἡρτῆσθαι
 L übersetzt etwa <δὲ> δίνῃ <τῶν> τότε συναγομένων αὐτῷ Ltz.

- >τῆς ἐμῆς συνειδήσεως λατρεῖα παρήμην. οὐδὲν ἕτερον βουλόμενος ἢ
 >ὁμόνοιαν ἅσασιν ἐργάσασθαι καὶ πρὸ πάντων ἐλέγξει τε καὶ ἀπο-
 >σείσασθαι τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὃ τὴν μὲν ἀρχὴν εἰλήφει διὰ τῆς Ἀρείου
 >τοῦ Ἀλεξανδρέως ἀπονοίας, ἰσχυροποιεῖτο δὲ παραχρῆμα διὰ τῆς
 5 >Εὐσεβίου ἀτόπου τε καὶ ὀλεθρίας σπονδῆς. ἀλλ' αὐτὸς οὗτος 14
 >Εὐσέβιος, προσφιλέστατος καὶ τιμιώτατος, μεθ' ὅσης ρομίζετε συν-
 >δρομῆς ἄτε δὴ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως αὐτῆς ἡττώμενος, μεθ' ὅσης δὲ
 >αἰσχύνῃς τῇ πανταχόθεν ἐληλεγμένη ψευδολογίᾳ συνίστατο, ὑπο-
 >πέμπτων μὲν μοι διαφόρους τοὺς ἀξιοῦντας ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐξαιτούμενος
 10 >ὁδὲ παρ' ἐμοῦ συμμαχίαν τινά, ὅπως μὴ ἐπὶ τοσοῦτῳ ἐλεγχθῆις πλημ-
 >μελήματι τῆς ὑπαρχούσης αὐτῷ τιμῆς ἐκβάλλοιτο; μάρτυς ἐστὶ μοι
 >τούτου ὁ θεὸς αὐτός, ὃς ἐμοὶ τε καὶ ὑμῖν φιλαγάθως ἐπιμένοι, ἐπεὶ καὶ ἐμὲ
 >ἐκείνος περιέτρεψε καὶ ἀπρεπῶς ἐφήρπασεν, ὃ καὶ ὑμεῖς ἐπιγνώσεσθε.
 >πάντα μὲν γὰρ ἐπράχθη τότε, καθὼς αὐτὸς ἐπόθει πᾶν ὅτι οὖν κακὸν
 15 >ἐπὶ τῆς ἐαυτοῦ διανοίας ἀποκρυπτόμενος.

Ὡλλὰ πρόωγν, ἵνα τὰ λοιπὰ τῆς τούτου σκαιότητος παρῶ, τί 15

A¹H V¹P³ M²P¹P² L Gel.¹ Athan. B

2 τε > Gel.¹ 6 ρομίζεται P³ 8 πάντοθεν HM²P¹P² | ψευδολογία +
 αὐτοῦ Gel.¹ | συνίσταται Gel.¹ 9 ὑπὲρ αὐτοῦ ἀξιοῦντας ~ Gel.¹ 10 παρ'
 ἐμοῦ > M²P¹P² 11 ἐκπέσει τιμῆς Gel.¹ 12 τούτων Gel.¹ | αὐτός > M²
 αὐτός ὁ θεός ~ Gel.¹ | ἐπιμένει (corr. aus ἐπιμένοι) M²P² | ἐπεὶ] ὅτι Gel.¹ | ἐμὲ
 + αὐτός Gel.¹ 13 ἐκείνος + Εὐσέβιος Gel.¹ | ἐφήρπασεν + ἀλλ' ἢ θεία με
 πρόνοια ἐπὶ τὴν ἀληθεστάτην αὐτῆς ὁδὸν ἐπανήγαγεν Gel.¹ | ὑμεῖς + ἐπέγωτε
 καὶ Gel.¹ 14 ἐπράχθη + παρ' αὐτοῦ τότε, Εὐσεβίου τοῦ ἀνοσίῳ λόγῳ Gel.¹
 15 αὐτοῦ Gel.¹ 16 πρόωγν] πρόωτην M²

ego decenter aderam servitute conscientiae meae; nihil alterum volens, quam
 concordiam omnibus operari et ante omnia convincere et hanc causam depellere,
 quae initium quidem ceperat per Arrii Alexandrini insolentiam: corroborata est
 autem statim per Eusebii flagitiosam et perniciosam festinationem. Sed iste

- 5 ipse Eusebius, amicissimi et carissimi, cum quanta putatis concursione (quando ab 14
 ipsa conscientia vincebatur) cum quanta autem confusione undique convictum
 falsiloquium defendebat, submittens quidem mihi diversos pro ipso supplicantes,
 postulans autem ex me aliquid auxilii, quatenus vel in tanto convictus delicto
 (non) eiciatur honore quem habebat. Testis mihi est in hoc deus ipse, qui mihi et
 10 vobis benignus permaneat, quoniam et me ille pervertit et indecenter subripuit,
 quod et vos cognoscetis. Omnia enim tunc acta sunt, sicut ipse desiderabat,
 omne quodlibet malum in sua mente abscondens.

Sed pridem, ut cetera eius pravitatis praetermittam, quid maxime cum

3 coeperat HS corr. Schw. 5 Eusebii HS 8 für quatenus schlägt quo- 15
 minus vor Klosterm. 9 (non) corr. Schw. 10 Am Rand: nota (in Abkürzung) HS
 11 cognoscetis HS corr. n. d. Griech. Schw.

ῥάλλιστα μετὰ Θεοργίου. ὃν τῆς ἀνοίας ἔχει κοινωνον. διεπραξατο.
 ἀκούσατε. παρακαλῶ. Ἀλεξανδρέας τινὰς τῆς ἡμετέρας πίστεως
 ἀναχωρήσαντας ἐνταῦθα κεκελεύειν ἀποσταλῆναι. ἐπειδὴ διὰ τῆς
 τούτων ὑπηρεσίας ὁ τῆς διχονοίας ἡγείρετο πυρρός. ἀλλ' οὗτοι 16
 5 οἱ καλοὶ τε καὶ ἀγαθοὶ ἐπίσκοποι, οὓς ἅπαξ ἡ τῆς συνόδου ἀλήθεια
 πρὸς μετάνοιαν τετηρήκει, οὐ μόνον ἐκείνους ἐπεδέξαντο καὶ παρ'
 ἑαυτοῖς ἡσθαλίσαντο. ἀλλὰ καὶ ἐκοινώνησαν αὐτοῖς τῆς τῶν τρόπων
 κακοηθείας. διὸ τοῦτο περὶ τοὺς ἀχαρίστους τούτους ἔχρινα προᾶξαι
 ἀρπαγέντας γὰρ αὐτοὺς ἐκέλευσα ὡς πορρωτάτω ἐξορισθῆναι. νῦν 17
 10 ἡμέτερόν ἐστι πρὸς τὸν θεὸν ἐκείνη τῇ πίστει βλέπειν ἢ πάν-
 τоте καὶ γεγενῆσθαι συνέστηκε καὶ εἶναι πρέπει, καὶ διαπραῖασθαι
 οὕτως, ἵνα ἐπισκόπους ἀγνοῦς τε καὶ ὀρθοδόξους καὶ φιλανθρωπούς
 ἔχοντες χαίρωμεν· εἴ τις δὲ ἢ πρὸς μνήμην τῶν λυμεῶνων ἐκείνων
 ἢ πρὸς ἔλαινον ἀπρονοήτως ἐξαφθῆναι τολμήσει, παραχρῆμα τῆς
 15 ἰδίας τόλμης διὰ τῆς τοῦ θεράποντος τοῦ θεοῦ. τοῦτ' ἐστὶν ἐμοῦ,
 ἐνεργείας ἀνασταλήσεται. ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξει. ἀγαπητοὶ ἀδελφοί.

A¹H V¹P³ M²P¹P² L Gel.¹ Athan. B

1 τῆς ἀνοίας αὐτοῦ προαιρέσεως ἔχει Gel.¹ 2 Ἀλεξανδρίας Athan. B
 4 ὁ τῆς > Gel.¹ | οὗτοι] οἱ P³ 6 ἐδέξαντο ἐκείνους Gel.¹ 8 περὶ ἀχαρίστους
 M² περὶ τοὺς ἀχωρίστους P³ 10 ἡμέτερόν P²V¹P³ 11 γεγενῆσθαι + καὶ
 V¹P³Athan. B | συνεστήκεναι V¹P³ ἐμᾶς Gel.¹ 12 ἵνα Gel.¹ L > HSS Athan. B
 Thdt. 13 ἢ > Gel.¹ Thdt. | μνήμην] λίμνη Athan. B 16 ἡμᾶς H | φυλάξει V¹
 φυλάξει P³ | ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ ~ H Gel.¹ ὁ — ἀδελφοὶ > Athan. B

Theognio, quem dementiae consortem habet. peregerit, audite supplico. Alexan-
 drinos quosdam, quia nostra fide recesserunt huc iussi transmitti, quia per istorum
 ministerium ignis discordiae surgebat. Sed isti boni et benigni episcopi, quos 16
 semel concilii veritas ad paenitentiam servavit, non solum illos susceperunt et
 5 apud se servaverunt, sed etiam consortes morum fuerunt eorum pravitatis.
 Propter quod circa istos ingratos hoc agere censui: raptos enim eos iussi quam
 longissime exterminari. Nunc vestrum est ad deum fide illa respicere, qua 17
 semper et fuisse constat et esse decet et sic peragere, ut episcopus castos et
 orthodoxos et clementes habentes gaudeamus. Si quis autem vel ad pestiferorum
 10 memoriam illorum vel ad laudem inconsulte exardere audeat, confestim a sua
 audacia per operationem servi dei, hoc est mei, compescetur: deus vos conservet,
 fratres dilectissimi.

Haec exemplaria duarum epistolarum dominus imperator Iustinianus beatis-
 simo papae Vigilio translatas de Graeco in Latino direxit die quinto Kalendarum
 15 Iuniarum sexies post consulatum Basili viri clarissimi.

4 servabit HS, aber am Rand Korrekturzeichen 7 quaj quam Schw. 11 mei
 Schw. me HS 15 d. h. 28. Mai 547 | viro HS ro vom Korrektor beanstandet

II.

»Νικητῆς Κωνσταντίνος Σεβαστὸς Θεοδότῳ·

»Ὅση τῆς θείας ὀργῆς ἡ ἰσχὺς πέφυκε, καὶ ἐξ ὧν Εὐσεβιὸς τε καὶ
 »Θεόγνιος πεπόνθασιν εὐχερὲς καὶ σὲ μαθεῖν. οἱ εἰς τὴν ἀγιωτάτην
 »παροικοῦντες θρησκείαν τὸ τοῦ σωτῆρος θεοῦ ὄνομα τῷ συστήματι
 5 »τοῦ οἰκείου ληστηρίου καὶ μετὰ τὸ τυχεῖν συγγνώμης ἐμίαναν. ὅτε
 »γὰρ μάλιστα μετὰ τὴν τῆς συνόδου ὁμογνώμονα συμφωνίαν ἐχορῆν
 »τὴν προτέρων ἐπανορθώσασθαι πλάνην, τότε τοῖς αὐτοῖς ἀποπήμα-
 »σιν ἐμμένοντες ἔαλωσαν. διὰ τοῦτο γοῦν ἡ θεία πρόνοια αὐτοὺς 2
 »τοῦ ἐαυτῆς ἀπόσωτο λαοῦ· ἐπειδὴ μηδὲ ἔφερε τὰς ἀκάκους ψυχὰς
 10 »ὀλίγων ἀπονοία φθειρομένης καθορᾶν, καὶ νῦν μὲν ἄξιαν παρ' αὐτῶν
 »ἤτησε δίκην, μείζονα δὲ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς διὰ τοῦ παντὸς αἰῶνος
 »λήψεται.

»Ὅπερ τῇ σῇ ἀγχινοίᾳ δηλωθῆναι δεῖν ἡγησάμην, ἵν' εἴ τις κακῇ 3
 »παραίνεσις τῶν τοιούτων, ὥς ἔγωγε οὐκ οἶμαι, τῇ σῇ ἐνεκαθέσθῃ
 15 »προαιρέσει, ταύτην τῆς ψυχῆς ἀφελόμενος καθαρὰν ὡς προσήκε τὴν
 »διάνοιαν, ἐλιζκινῇ τε καθοσίωσιν καὶ ἄχραντον πίστιν τῷ σωτῆρι
 »θεῷ παρασχέσθαι προθυμηθῆς. καὶ γὰρ τοῦτο προσῆκόν ἐστιν ὑπὸ
 »τούτου πράττεσθαι, ὃς δ' ἂν ἀεραίων τῶν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπά-
 »θλων ἀξιουῖσθαι βουλεῖται. ὁ θεός σε διαφνύλαξει, ἀδελφὲ ἀγαπητέ».

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B

1 θεωδῶτῳ V¹ 2 ὅσα corr. in ὅση A¹ | ἡ ἰσχὺς > A¹H | πέφυκε M²P¹
 3 καὶ aus τε corr. A | μαθί(?) A¹ 4 σωτῆρος θεοῦ A¹HV¹P³ πατρός θεοῦ
 M²P¹ θεοῦ πατρός P² 7 πλάνον P² 8 ἐμμένοντες > P² ἐμμανέντες V¹ 9 μὴ
 διέφερε(?) V¹ 10 ὀλίγων] ὀλίγον V¹P³ 11 ἔτισε (Correctur) Athan. B 13 δηλω-
 θῆναι > H | δηλωθ. + νῦν P² | ἡγησάμην δεῖν ~ P² 14 τοιούτων + παραι-
 νεις H 15 καθαρὰν] καθορᾶν Athan. B 19 βουλεῖται + καὶ ἄλλη χειρὶ Athan. B |
 σε] τε A¹ | διαφνύλαξοι V¹P³ | ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ A¹ ἀγαπητὲ ἀδελφέ ~ H

REGISTER

- I. Biblischer Index
 - 1. Altes Testament
 - 2. Neues Testament
- II. Quellen- und Parallelschriftsteller
- III. Namenregister
- IV. Wortregister

I. Biblischer Index

Die aus der Quelle übernommenen Citate sind eingeklammert.

1. Altes Testament

Genesis	
1, 3	74, 1
1, 16	74, 2—144, 33
1, 26	64, 14. 26—65, 1—66, 21. 25. 28
—82, 25—83, 4	
1, 26. 27: 67, 4. 13. 16—69, 3—85, 21—97, 16	
1, 26. 28	64, 21
1, 27	65, 7—86, 9
1, 27. 31	70, 13
18, 1 ff.	154, 24

Exodus	
3, 4	10, 19
14, 29	10, 18
15, 11	12, 8—10
15, 12	12, 5—8
19, 16	10, 19

Josua	
5, 14	10, 21
10, 11	10, 22

I Könige	
1, 24	166, 9
2, 10	4, 23

II Könige	
7, 10	166, 21

Esra	
3, 12	[36, 22

Psalmen	
7, 10	78, 17
14, 6	117, 1
17, 14	4, 24
18, 5	5, 6
26, 3	166, 17
26, 13	111, 23
32, 6	80, 16. 86, 21
32, 15	78, 17
32, 16—19	14, 21
35, 10	95, 10. 14
42, 3	108, 18
44, 1	[37, 4]
47, 2	[17, 6]
71, 18	[17, 6]
72, 23	16, 11
81, 1	55, 12 f
81, 6	55, 12
87, 5 f.	110, 16

93, 10 78, 23
 97, 1 17, 15—87, 12
 109, 3 [37, 5]
 112, 7 [17, 9]
 118, 60 62, 4
 118, 103 3, 12
 135, 4. 17. 18. 23. 24 . . [17, 16—20]
 138, 2 ff 78, 20

Proverbien

8, 21 a 72, 8—73, 23
 8, 22 73, 11—84, 1
 8, 22—25: 71, 18—72, 10—75, 16—76,
 5. 11. 21. 24
 8, 26 72, 14—73, 9—73, 12—84, 2
 18, 3 [37, 30]
 24, 5 78, 11
 24, 53 (30, 18) 78, 8
 26, 11 115, 17

Hiob

5, 9 17, 7
 9, 10 [17, 7]
 33, 4 86, 3
 38, 4 72, 18
 38, 7 73, 29
 38, 15 [17, 12]

Weisheit Salomos

1, 7 87, 27
 7, 2 100, 1
 7, 26 [37, 6]

Zacharias

14, 20 [146, 30]

Malachias

3, 6 [37, 12]. 95, 21

Jesaia

2, 3 16, 11
 9, 5 f 70, 27
 13, 11 [156, 27]
 26, 6 111, 25
 40, 23 69, 23
 41, 4 95, 19
 45, 21 95, 19
 48, 12 f 87, 1
 53, 4 18, 2
 61, 14 86, 23. 25
 65, 17 111, 17
 66, 12 94, 23

Jeremia

17, 5 61, 5
 17, 9 99, 12
 23, 24 87, 26

Baruch

3, 23 72, 21—79, 23
 3, 26. 28 84, 16
 3, 32 ff: 69, 13—72, 24. 27—73, 1. 28—
 77, 9. 12—95, 26
 3, 38: 73, 18—77, 15—96, 9—97, 6. 24—
 100, 17

Ezechiel

3, 22 87, 3

Daniel

2, 21 [17, 8]
 5, 6 (Th) 93, 11
 7, 18 111, 20

Cantica

8, 5 (Gebet Manasses) 65, 19

2. Neues Testament.**Matthäus**

1, 16 99, 6
 3, 11 109, 21. 24
 5, 4 111, 24
 6, 25 108, 26

6, 25 108, 26
 11, 27 82, 1. [186, 9]
 12, 42 79, 5
 13, 32 80, 1
 18, 17 [35, 14]

19, 6 118, 28
 24, 45 [38, 11]
 27, 24 188, 18
 28, 19 f . . . 4, 26 — 101, 21. [124, 13]

Markus

1, 4 100, 10
 2, 27 77, 22
 4, 26 f 109, 5
 5, 25 48, 28
 15, 2 165, 22

Lukas

1, 2 99, 3
 1, 52. 53 [17, 10. 12]
 2, 47 48, 21
 2, 52 100, 7
 10, 22 [186, 9]
 12, 10 2, 23
 12, 56 89, 23
 21, 8 [38, 11]
 24, 39 101, 9

Johannes

1, 1 [36, 27. 37, 8]. 60, 2
 1, 1 ff 70, 17—82, 12
 1, 3 [36, 27] 66, 14—68, 2. 11—78, 16—
 86, 18.
 1, 18 83, 9
 1, 29 110, 5
 2, 21 f 101, 5
 3, 18 [36, 29]
 4, 24 89, 15
 4, 38 108, 20
 5, 5 ff 49, 1
 5, 6. 10 87, 17 ff
 6, 9 48, 23
 6, 16 ff 49, 5
 7, 37 f 95, 3
 7, 39 95, 7
 8, 12 108, 22
 8, 42 94, 26
 10, 15 [37, 21]
 10, 30 [37, 11] 66, 21—94, 27
 11, 43 48, 26
 12, 29 101, 4
 14, 6 108, 22
 14, 9 [37, 7]

14, 10 94, 27 f
 14, 11 [37, 10]
 17, 24 76, 4

Acta

1, 3—11 101, 12 ff
 2, 5 45, 4
 2, 9 45, 6
 5, 3 f 87, 23
 9, 15 71, 12—79, 10
 22, 22 f 177, 34. 32
 23, 12 166, 15

**Paulusbriefe
Römer**

1, 3 90, 5
 3, 6 78, 13
 5, 14 100, 23
 9, 5 79, 17—99, 7
 8, 9 89, 1
 16, 17 [35, 14]

I Korinther

1, 24 [37, 8]. 80, 14
 2, 2 62, 22
 2, 10 90, 18
 3, 19 62, 16
 4, 20 62, 17
 12, 4. 6. 11 89, 3. 10. 7. 12
 12, 26 [35, 1]
 15, 23 110, 25

II Korinther

3, 17 89, 3. 10
 6, 14. 15 36, 23

Galater

1, 1 4, 11
 3, 27 109, 30
 4, 26 4, 7—53, 9

Epheser

4, 4. 3 [34, 26]
 5, 25 [181, 33]

Philipper

2, 7 83, 7
 2, 8 110, 19

2, 10	92, 14
3, 20	110, 29

Kolosser

1, 26	94, 2
2, 23	110, 9

I Timotheus

1, 7	3, 24
2, 4	152, 4
2, 15	98, 18
3, 6	112, 19
3, 16	4, 15—97, 27—98, 3
4, 1	[38, 15]
5, 19	171, 17
6, 16	65, 18
6, 19	111, 14

II Timotheus

2, 17	[38, 8]
-----------------	---------

Titus

1, 14	[38, 18]
-----------------	----------

Hebräer

1, 3	71, 10
2, 10	[37, 18]
2, 16	99, 8
4, 12 f	79, 11—90, 14
4, 15	99, 9
13, 4	118, 22
13, 8	[37, 16]

Katholische Briefe**I Petrus**

1, 19	110, 7
3, 18	101, 5

I Johannes

1, 1	16, 19
2, 23	93, 26—96, 19
5, 6. 10	87, 17

II Johannes

10	[38, 29]
--------------	----------

Ignatius Ephes. 9, 1	[36, 25]
ἐν βίβλῳ ἀναλήψεως Μωσέως	74, 10
ἐν βίβλῳ λόγων μυστικῶν Μωσέως	74, 13

II. Quellen- und Parallelschriftsteller

Des Überblickes wegen sind die Namen der unter dem Text zitierten Autoren hier zusammengestellt worden. Die Quellenübersicht für den Gelasius text findet sich am Schluß der Einleitung.

Epiphanius

Adv. omn. haereses 69, 9	184
------------------------------------	-----

Eusebius**Historia ecclesiastica**

VIII 13, 12	6
IX 9, 1	6
IX 9, 8	12
IX 9, 12	8
IX 10, 1	13
IX 10, 13	14
X 4, 8	17

X 8, 2	18
X 8, 5	18
X 8, 6	19
X 8, 14	19
X 8, 17	20
X 8, 19	20
X 9, 5	31

Oratio Constantini ad sanct. coet.

(ed. Heikel)

p. 169, 10	47
p. 187, 19. 28	46. 47

p. 192, 7 47

Vita Constantini

II 64 41
III 13 106
III 14 106
III 17 130
III 21 134
III 34 46
IV 43 178

Georgios Monachos (ed. de Boor)

II p. 505 ff. 61
II p. 507 f. 56

Philostorgius (ed. Bidez)

I 9 a 102. 103
I 9 160
III 12 56
p. 180 und XCVI 21

Rufin

Historia ecclesiastica

X 1 33
X 2 54. 56
X 3 61
X 4 56
X 5 54. 57. 102. 104. 107
X 7 145
X 8 f. 148
X 11 150
X 12 147
X 15 165
X 18 175

Socrates

I 2, 8 f. 13
I 3, 1 f. 21
I 4, 1 21
I 4, 2 31
I 4, 2-4 25
I 4, 5 31. 33
I 5, 6 34
I 6, 3 40
I 7, 1 40
I 8, 5 ff. 44
I 8, 12 45
I 8, 13 60

I 8, 17 45
I 8, 18 54
I 8, 21 106. 107
I 8, 31 54
I 8, 35-54 123
I 9, 1-14 120
I 9, 17-25 128
I 9, 30 f. 128
I 9, 32-46 130
I 9, 64 128
I 10, 1 107
I 11, 1 56. 118
I 12, 1 ff. 57
I 14, 1 160
I 14, 2 ff. 160
I 17, 8 147
I 18, 5 ff. 154
I 25 158
I 25, 1 147
I 25, 5 r. 162
I 25, 9-11 162
I 27, 1-4 163
I 27, 5 165
I 27, 6 166
I 34, 1 179
I 35, 1 182

Sozomenus

I 11, 1-5 57
I 17, 3 60
I 17, 3-5 55
I 18, 1-7 61
I 21, 5 119
I 23, 3 f. 118

Theodoret

Historia ecclesiastica

I 2, 8-10 33
I 4, 61 35
I 7, 11 f. 53
I 7, 13, f. 54
I 9 120
I 10 130
I 11, 1-2 133
I 11, 4-6 55
I 12 123
I 13, 2 106
I 13, 3 f. 134

I 14, 12	141	164, 15—165, 6 Brief Constantins an Alexander von Alexandrien
I 18, 2—4	145	179, 20—181, 34 Brief Constantins nach Tyrus
I 18, 5—7	146	183, 1—192, 15 Brief Constantins an Arius und die Arianer
I 18, 8f	147	192, 18—199, 16 Brief Constantins an die Gemeinde von Nicomedien
I 20 ff	22	200, 1—19 Brief Constantins an Theodot
I 20, 11	119	104, 21—106, 3 = 135, 20—137, 3 Bischofs- liste
I 21, 1f	169	108, 12—111, 30 Diatyposeis
I 21, 3	170	112, 1—118, 11 Nicaenische Canones
I 22, 1 ff	172	
I 24, 12f	155	
I 25, 15	172	
I 26, 5	167	
I 27	168	
I 28, 1 ff	172	
I 29, 1 ff	173	
I 29, 7	175	
I 30, 1—31, 3	175	
II 3, 1	147. 158	
II 3, 2f	159	
II 3, 6	160	

Vita Athanasii (Montfaucon)

1 p. CXXXVII b	165, 23
2 p. CXXXVIII b	163, 23
2 p. CXXXVIII d	163, 7
2 p. CXXXVIII e	166, 28
3 p. CXXXIX c	174, 24

Aus unbekannter Quelle.

Vielleicht Gelasius von Caesarea oder
Johannes (s. S. 5, 20)

I. Urkunden

46, 5—53, 29 Rede Constantins in Nicaea

2. Erzählende Abschnitte.

8, 5—12, 10
59, 23—61, 11
64, 11—101, 23 <i>Philosophendialog</i>
106, 9—26
148, 8—150, 22
155, 11—21
158, 15—160, 7
161, 26—163, 26
165, 10—22
167, 25—32
168, 30—169, 14
171, 35—172, 4
174, 24—175, 19
175, 23—34
178, 27—179, 2
182, 3—35

III. Namenregister

Ἀβραάμ: 154, 25

Ἀγάθων 1) alexandrinischer Presbyter: 39, 9

2) Presbyter der Mareotis: 40, 9

Ἀδάμ: 85, 26—86, 5. 9. 10—97, 12—98, 13

Ἀέτιος Ἀέδδης: 170, 29

Ἀθανάσιος: 1) 39, 19 Diakon unter Alexander von Alexandrien — 54, 19

Ἀ. ὁ ἀρχιδιάκονος τῆς Ἀλεξανδρείων ἐκκλησίας. — 58, 25 nimmt

an der Synode von Nicaea teil *τηνικάδε διάκονος ὢν*. — 105, 1 *σὺν Ἀ. τότε ἀρχidiaκόνῳ ὄντι* vgl. 135, 24. — 165, 15 Nachfolger des Alexander: *Ἀ. δὲ τῆς ἱερωσύνης τὴν λειτουργίαν ὑπεδέξατο*. — 165, 16 ff. seine Charakteristik. — 166, 9 mit Samuel verglichen. — 104, 16. 150, 7 u. ὁ. ὁ μέγας. — 172, 26 *τοῦ θείου Ἀ.* — 150, 4 *ἦν τότε τῆς ἐκείσε ἀρχιερωσύνης κατέχων τοὺς οἴακας*. — 180, 11 *ὁ τοῦ θείου λόγον φοιτητής*; vgl. a. 150, 4. 7; 163, 27. 30. 31; 164, 2. 4; 167 oft; 168, 14 ff.; 169, 20. 30; 170, 22; 173 oft; 174, 32; 175 ff oft; 180, 22; 182 oft.

2) alexandrinischer Diakon: 39, 16.

Ἀθηναί: 105, 26 (136, 25) vgl. *Πιστός*.

Αἰγύπτιοι 44, 15 — 56, 21 — 167, 5.

Αἰγυπτός: 36, 19 — 105, 2 (135, 25) — 113, 28 — 120, 11. 16. 19 — 121, 22 — 122, 22 — 132, 25 — 159, 31 — 175, 30 — 176, 6 — 182, 29 — 192, 15.

Αἰδέσιος: 148, 20. 24. 33 — 149, 2. 24. 36 — 150, 20.

Αἰθίοπες von Bartholomäus bekehrt: 148, 9.

Αἰλία: 178, 14 *εἰς τὴν Αἰλίαν τοῦτ' ἔστιν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα* — 114, 7. 8 — 178, 27 — 179, 23. 28.

Ἀκέσιος Bischof der Novatianer: 107, 18 ff.

Ἀλεξάνδρεια: 34, 3 — 105, 1 (135, 24) — 113, 29 — 120, 15 — 122, 17 — 150, 1 — 159, 4. 30 — 163, 8 ff — 165, 12 — 167, 35 — 168, 30 — 170, 20. 23 — 175, 5 — 176, 20 — 178, 11. 34 — 180, 11 — 182, 18 ff — 185, 7 — 187, 19.

Ἀλεξανδρεὺς: 198, 4 *Ἀρείου τοῦ Ἀλεξανδρέως* — 33, 8 *τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας* vgl. 33, 17 — 34, 14 — 54, 19 — 58, 28 — 120, 13. 19 — 122, 23 — 128, 25 — 150, 3 — 167, 5 — 168, 2. 15 — 182, 19 — 24, 3 *Ἀλεξανδρέας τινὰς τῆς ἡμετέρας πίστεως ἀναχωρήσαντας* = 199, 2 — 128, 23 *ἐπιστολῇ . . . πρὸς Ἀλεξανδρεῖς* — 180, 28 *ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέων . . . φθάσαι*.

Ἀλέξανδρος 1) der Große: 10, 26 — 103, 7 Überschr.: *ἔτους ἀπὸ Ἀλεξάνδρου*.

2) Bischof von Alexandrien: seine Charakteristik 33, 17 ff — 159, 5 *τὸν πᾶσαν Ἀλεξάνδρον* — 163, 13 *ὁ θεὸς Ἀ. ὁ τῆς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν ἐκκλησίας ἐπίσκοπος* — 165, 24 f Nachfolger des Achilles — 34, 3 ff hat Arius zum Presbyter gemacht — 34, 3 ff sein Schreiben gegen die Ketzerei des Arius — 41, 3 ff das Schreiben des Kaisers an ihn und Arius — 58, 28 wird von Athanasius nach Nicaea begleitet, vgl. 105, 1 (135, 24) — 120, 9 ff Streit mit Melitius — 164, 11 ff Schreiben des Kaisers zwecks Versöhnung Alexanders

- mit Arius — 165, 11 ff sein Tod. Berechnung der Dauer seines Episkopats — vgl. auch 159, 1. 3—163, 30—166, 1. 10—170, 20. 23.
- 3) Bischof von Konstantinopel: 44, 25 als Presbyter und Vertreter des Metrophanes in Nicaea, μετ' αὐτὸν ἐπίσκοπος τῆς αὐτῆς γερονὸς πόλεως — 54, 17 τούτοις . . . ἀντηγωνίζοντο . . . Ἀλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως τότε πρεσβύτερος ὢν, vgl. 105, 27 (136, 26) — 154, 12 wird vom Kaiser nach Spanien geschickt.
- 4) alexandrinischer Presbyter: 39, 6.
- 5) alexandrinischer Presbyter: 39, 8.
- 6) Diakon der Mareotis: 40, 14.
- Ἀμάσεια: 19, 18 τὰς γοῦν ἀμφὶ τὴν Ἀμάσειαν καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ Πόντου πόλεις . . . πιέζεσθαι προσέταξε (sc. Licinius).
- Ἀμμωνᾶς 1) Presbyter der Mareotis: 40, 6.
- 2) Presbyter der Mareotis: 40, 8.
- Ἀμμώνιος 1) alexandrinischer Diakon: 39, 15.
- 2) Diakon der Mareotis: 40, 15.
- Ἀμνντιανός alexandrinischer Diakon: 39, 21.
- Ἀμφίων Bischof von Nicomedien an Eusebs Stelle: 119, 15—160, 17 wieder von Euseb abgelöst.
- Ἀνανίας: 87, 23 Πέτρος φησὶ πρὸς Ἀνανίαν.
- Ἄννα: 166, 9 ὥς ἡ Ἄννα . . . τὸν Σαμουὴλ προσήγαγεν.
- Ἀντιόχεια: 113, 31—172, 3. 21. 33—169, 32 Aufnahme des Euseb und Theognius durch Eustathius und 170, 10 Weiterreise derselben nach Jerusalem — 172, 33 Als Ort einer Synode bezeichnet, wofür sonst Caesarea überliefert ist — 170, 5 τὴν Ἀντιόχου πόλιν — 170, 23 ἡ Ἀντιόχου — 173, 12 τὴν Ἀντιοχείων — 105, 4 (136, 3) Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης.
- Ἀπίς alexandrinischer Presbyter: 39, 12.
- Ἀπολλώνιος alexandrinischer Diakon: 39, 17.
- Ἀπολλώης Presbyter der Mareotis: 40, 2.
- Ἀραβες: 44, 14.
- Ἀραβία: 105, 14 (136, 2); vgl. Μακάριος.
- Ἀρείος: 1) 33, 15 Diakon in Alexandrien unter Achillas — 33, 20 von Alexander zum Presbyter gemacht, vgl. 34, 2 f — Urheber der kirchlichen Unruhen: 5, 11—23, 14 (198, 3) διὰ τῆς Ἀρείου τοῦ Ἀλεξανδρέως ἀπονοίας — 178, 13 αὐθέντης τῶν κακῶν — 34, 10 Streit zwischen Arius und Alexander — 40, 23 Gemeinsames Schreiben Constantins an sie — 54, 21; 58, 32 Arius vor die nicaenische Synode berufen — 59, 5 ff Bekämpfung seiner Lehre — 128, 4 ff Constantin erklärt sich in zwei Schreiben gegen Arius — 158, 13 ff

der arianische Presbyter Eutocius gewinnt Constantia für Arius, durch ihn Euseb und Theognius auch den Kaiser — 164, 15 Schreiben Constantins an Alexander in Arius' Interesse — 167, 28 Athanasius verweigert die Wiederaufnahme — 183 ff Brief Constantins gegen Arius und die Arianer. — Bezeichnungen für Arius: 16, 21 ὁ θεομάχος καὶ ἀσεβέστατος, vgl. 2, 6—162, 5 τοῦ ἀσεβοῦς Ἀ. — 140, 16 τοῦ παμμάρου Ἀ. — 186, 25 ὃ δαιμόνιε Ἀρειε (C) — 184, 14 Ἀρες Ἀρειε (C) — 185, 26 ὁ πονηρὸς . . . Ἀρειον ἡμῶν ἀνομιᾶς ἐργαστήριον κατεστήσατο (C); vgl. außerdem 93, 19. 24—102, 14 ff—103, 26—104, 9—129, 21—155, 29. 31—161, 24—174, 32 ff—178, 13 ff—182, 25—187, 1—191, 9 — Bezeichnungen für seine Lehre: 32, 23. 29 τὰ Ἀρείου — 33, 1 κατὰ τῆς ἀσεβείας Ἀρείου, vgl. 96, 14; 121, 4; 172, 9 — 120, 7; 187, 5 u. ö. τῆς Ἀρείου μαρίας — 84, 23; 96, 11 u. ö. τῆς μοχθηρίας Ἀ. — 4, 2: 143, 12; 158, 24 τῶν Ἀ. βλασφημιῶν — 84, 25; 88, 26; 93, 17 u. ö. ἀσεβεῖς Ἀ. δόξαι — 158, 18; 173, 13 Ἀ. λώβην — Seine Anhänger: 35, 20 Verzeichnis der Namen im Brief Alexanders vgl. 54, 9 ff—36, 17 οἱ περὶ Ἀρειον — 54, 8 οἵτινες τὴν τοῦ Ἀρείου δόξαν μεγαλοφυνῶς συγκροτεῖν ἐσπούδαζον, vgl. 56, 13. 18—60, 26 οἱ τῆς ἀσεβείας Ἀρείου ἀντιποιοῦμενοι — 60, 29 ff Verteidigung seiner Lehre durch von ihm gedungene „Philosophen“: τοὺς μισθωτοὺς Ἀρείου φιλοσόφους . . . οὓς συνηγόρους . . . μισθωσάμενος Ἀρειὸς σὺν αὐτοῖς ἤκεν εἰς τὴν . . . σύνοδον, vgl. 2, 25—61, 12 ff Verteidigung durch einen ungenannten Philosophen — 64, 11 ff Verteidigung durch Phaedon — 170, 30 ἄλλους ὅσους τῆς ἀσεβείας Ἀρείου εὖρον κοινωνοὺς.

2) Anhänger des Arius: 35, 21 καὶ ἕτερος Ἀρειος.

Ἀρειανικός: 167, 1 Ἀρειανικὴ αἵρεσις.

Ἀρειανοί: 119, 9—158, 14—162, 2—166, 35—169, 16—183, 1. 2 —

Ἀρειανός: 162, 2 Ἀρειανὴ αἵρεσις — 166, 33 Ἀρειανὴ δόξα.

Ἀρειομανταί: 2, 20. 23—96, 16—166, 16.

Ἀρμενία: 105, 9 (136, 8) Ἀρμενίαν μικρὰν καὶ μεγάλην.

Ἀρποκρατίων alexandrinischer Presbyter: 39, 9

Ἀρσένιος: 175, 24 πρῶτον μὲν γενόμενος Ἀθανασίου ἀναγνώστης, später Bischof der Melitianer und von diesen in eine Intrigue gegen Athanasius verwickelt, vgl. 175, 28 ff.

Ἀσία: 21, 27—44, 11. 17—105, 10 (136, 10) — 132, 25 Ἀσιανὴν τε διοίκησιν.

Ἀσκληπᾶς ὁ Γαζεύς Bischof: 175, 20.

Ἀσσύριοι: 50, 10.

Ἀφρακοί: 155, 7 τὸν ἐν Ἀφάκοις Ἀφροδίτης ναόν (Socr).

Ἀφρόδιος alexandrinischer Diakon: 39, 18.

Ἀφρικὴ: 105, 23 (136, 22) ἐπαρχίας . . . Ἀφρικᾶς — 132, 24 Ἀφρικὴν πᾶσαν.

Ἀφροδίτη: 143, 4 τῆς ἀκολάστου δαίμονος Ἀφροδίτης ἐδομήσαντο οἶκον (über dem heiligen Grab) — 155, 8 vgl. Ἀφρακοί — 184, 15 ἡ τῆς Ἀφροδίτης ὁμιλία.

Ἀχαΐα: 7, 27—105, 18 (136, 14).

Ἀχαῖοι: 44, 19.

Ἀχιλλᾶς 1) alexandrinischer Bischof: 33, 12 Nachfolger des Petrus — 165, 25 Vorgänger des Alexander.

2) Presbyter der Mareotis: 40, 9.

Ἀχιλλεύς Anhänger des Arius: 35, 20.

Βακχούριος Gewährsmann des Rufin: 154, 15 Gelasius nennt ihn als seine Quelle und erweitert die Angaben Rufins.

Βαρθολομαῖος: Bekehrer der Aethiopier.

Βαροῦχ: 69, 12; 72, 21; 73, 11 ἐν βίβλῳ Βαρούχ.

Βασιλίσκος: 3, 18 ἐπὶ ἀνταρσίας τοῦ ἀνοσίου Βασιλίσκου.

Βηρυτός einstiger Wohnsitz des Euseb von Nicomedien: 35, 9.

Βιθυνοί: 3, 16 ἐν τῇ τῶν Βιθυνῶν ἐπαρχία.

Βιζέντιος römischer Presbyter: 104, 24 (136, 23) — 44, 22.

Βίτων römischer Presbyter: 104, 24 (136, 23) — 44, 22.

Βόζκων Presbyter der Mareotis: 40, 8.

Βρεττανία: 132, 25.

Βρεττανοί: 9, 2.

Βυζάντιον: 24, 27.

Γαβριήλ: 98, 29 ὁ διακονησάμενος τῷ μυστηρίῳ ἐκείνῳ.

Γάιος 1) Anhänger des Arius: 35, 22.

2) alexandrinischer Presbyter: 39, 21.

3) Diakon der Mareotis: 40, 17.

Γαλατία: 105, 8 (136, 7).

Γαλλία: 132, 24.

Γάλλοι: 9, 16—105, 26 (136, 25) [s. Appar.]

Γαυδέντιος: 192, 14 διὰ Συγκλητίου καὶ Γαυδεντίου μαγιστριαῶν ἐχομίσθη.

Γελάσιος von Caesarea: 13, 5 Ῥουφῖνος ἤγονν Γελάσιος.

Γερμανοί: 8, 29.

Γρανικός: 10, 24 τὸν ἐπὶ Γρανικῷ πόλεμον.

Δαζία: 105, 20 (136, 19).

Δαλμάτιος Bischof von Cyzicus: 2, 11.

- Δανιήλ*: 111, 20.
Δαρδανία: 105, 21 (136, 20).
Δαρείος Gegner Alexanders des Großen: 10, 27.
Δανίδ: 74, 14—166, 17—62, 3 τὸν μέγαν προφήτην ὁμοῦ καὶ βασιλεῖα
Δ. μιμούμενοι — 87, 12; 95, 9 ὁ προφήτης — 80, 11 τοῦ ἱερο-
ψάλτου Δ. — s. a. *Κωνσταντῖνος*.
Δέκιος Kaiser: 108, 3 τὰ ἐπὶ Δεκίου κατὰ τὸν διωγμὸν γενόμενα.
Δέσιος: 103, 7 ἐν μηνὶ Δεσίῳ.
Δημήτριος Diakon der Mareotis: 40, 12.
Δίδυμος 1) Presbyter der Mareotis: 40, 7.
 2) Diakon der Mareotis: 40, 12.
 3) Diakon der Mareotis: 40, 16.
Διοκλητιανός Kaiser: 6, 10—7, 20.
Διονύσιος: 1) 174, 8 Διονύσιον τὸν ἀπὸ ὑπατικῶν. vgl. 175, 16. 18.
 2) alexandrinischer Presbyter: 39, 7.
Διόσκορος 1) alexandrinischer Presbyter: 39, 6.
 2) Presbyter der Mareotis: 40, 3.
Δρακιλιανός kaiserlicher Offizier: 144, 9.
Ἑβραῖοι: 10, 16—79, 10.
Εἰρήνη Tochter des Spyridon: 57, 23 ff.
Ἑλαμῖται: 45, 7.
Ἑλένη Mutter Constantins: 144, 30—145, 28—147, 22—159, 14.
Ἑλιοῦμ ὁ Βουξανίτης: 86, 2 ff—89, 9 f.
Ἑλλάδιος Anhänger des Arius: 35, 22.
Ἑλλάς: 105, 16 (136, 14) — 132, 25.
Ἑλληγνες: 10, 24—13, 18—111, 12 — Ἑλληνικός: 21. 16—154, 27—
 187, 4. 19.
Ἑλλήσποντος: 105, 10 (136, 10).
Ἑρμῳραία Sibylle: 187, 6. 18.
Εὔα: 85, 27—97, 12—98, 13.
Εὐδαίμων Arianer: 167, 2 gegen Athanasius gebraucht.
Εὐζώϊος Arianer: 35, 21—163, 12. 16—164, 24.
Εὐλάλιος Bischof von Antiochien: 172, 5 verdrängt Eustathius.
Εὐμενής alexandrinischer Diakon: 39, 17.
Εὐρώπη: 7, 23 f—21. 29—44, 10—105, 16 (136, 14 f).
Εὐσέβιος 1) von Caesarea 6, 11—7, 13—105, 13 (136, 1) σὲν Εὐσεβίῳ
 τῷ Παμφίλου ἐπισκόπῳ Καισαρείας — 5, 27 *Ε. ὁ θαυμάσιος ὁ*
Παμφίλου vgl. 5, 23; 16, 5; 18, 11; 32, 13—21, 11 *Ε. ὁ τοῦ παν-*
ευφήμου Παμφίλου — 31, 10 *Ε. ὁ τοῦ παμφήμου Παμφίλου* —
 7, 16 *Εὐσεβίου τοῦ πάνυ τοῦ Παμφίλου* — 16. 4 ὁ πάντα ἄριστος

ὁ Παμφίλου *E.* — 21, 24 τῆς Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου ἀληθείας συνήγοροι — Im Redekampf mit Phaëdon: 71, 23; 74, 21; 77, 29; 79, 26; 81, 13; 84, 10 — s. a. 12, 6—44, 8—45, 18—104, 16—106, 22—123, 14 Brief an seine Gemeinde — 134, 12—141, 11—142, 2 f—154, 28—170, 14, 26.

2) von Nicomedien: 54, 10 *E.* ὁ Νικομηδεύς — 104, 14; 160, 8 ὁ Νικομηδείας *E.* — 22, 5 ff *Εὐσέβιον Νικομηδέων ἐπίσκοπον* — 23, 15 unterstützt Arius vgl. 35, 8 ff — mit Theognius verbunden: 160, 8 ff—162, 24—119, 9, 18 — Anstifter alles Bösen 169, 7, 12 — vgl. a. 22, 8 ff—23, 5, 8—24, 20—38, 26—60, 27—160, 17, 21—161, 20—162 oft — 163, 15, 21, 29—164, 2—166, 29—167, 17, 26—170, 27—172, 2, 21, 29—175, 32—178, 30—179, 11, 12—182, 2, 11, 17—192, 16—196, 5—197, 1 ff—198, 5, 6—200, 2—36, 20; 163, 15 οἱ περὶ Εὐσέβιον.

3) alexandrinischer Presbyter: 39, 7.

Εὐσταθίος 1) von Antiochien: 105, 4 (136, 3) *E.* Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης — 64, 20; 65, 1 διὰ Εὐσταθίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας verteidigen die Väter die Lehre gegen Phaëdon — 169, 21 Verleumdung durch Euseb von Nicomedien, vgl. 170 ff—104, 15 καθὰ *E.* τε ὁ τῆς Ἀντιοχείων καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου Ἀθανασίος τε ὁ μέγας καὶ πάντες οἱ τὰ τῆς συνόδου συγγραψάμενοι διηγοῦνται.

2) ein Schmied: 172, 20.

Εὐσταθιανοί: 172, 13.

Εὐτόλιος arianischer Presbyter: 158, 24 gewinnt Constantia für Arius — 162, 20 gewinnt Einfluß auf Constantin.

Εὐτυχής: 3, 21 τῶν τοῦ αἰρετικοῦ Εὐτυχοῦς ὁμοφρόνων.

Εὐτύχιος Bischof von Smyrna: 105, 11 (136, 11).

Εὐφρόνιος Bischof von Antiochien: 172, 6 Nachfolger des Eulalius.

Εὐφύχιος Bischof von Tyana in Cappadocien: 170, 21—68, 7, 19; 70, 7 Gegner des Phaëdon.

Ζαχαρίας ὁ προφήτης: 146, 30.

Ἡλιοπόλις τῆς Φοινίκης: 154, 31 — *Ἡλιονπολίται* 155, 7.

Ἡπειρώται: 44, 19.

Ἡρακλῆς Presbyter der Mareotis: 40, 8.

Ἡσαΐας: 69, 23; 70, 27; 86, 23 — τοῦ Θεσπεσίου Ἡσαίου 70, 27; 71, 3.

Θαλῆς Anhänger des Arius: 35, 21.

Θεόγριος Bischof von Nicaea (die Namenform schwankt zwischen *Θεόγριος* und *Θεόγρις*; vgl. jeweils den Apparat): 24, 2 arianisch gesinnt — 54, 10 mit Euseb von Nicomedien verbunden (s. diesen!);

vgl. 60, 28—160, 8 ff—161, 20—162, 4. 24—163, 22—169, 29—172, 2—178, 7—182, 11—192, 16—199, 1—200, 3.

Θεόδοτος Bischof von Laodicaea: 170, 29—200, 1 ff Briet Constantius an ihn.

Θεοδώρητος der Kirchenhistoriker: 119, 22; 170, 14 als Quelle von Gelasius angeführt — 169, 33 Polemik gegen ihn.

Θεόδωρος Bischof von Heraclea: 54, 11—172, 31 Parteigänger des Euseb von Nicomedien, vgl. 178, 8.

Θεσσαλία: 7, 27—105, 17 (136, 16).

Θεσσαλονίκη: 25, 7—105, 15 (136, 13).

Θέων Presbyter der Mareotis: 40, 4.

Θεωνᾶς 1) Bischof von Cyzicus: 105, 10 (136, 10).

2) Bischof von Marmarice, Arianer: 35, 23—54, 13—121, 17.

Θηβαῖοι: 44, 15.

Θηβαῖς: 120, 10—176, 7.

Θραῖες: 44, 18.

Θράκη: 171, 33.

Θωμᾶς Bekehrer der Inder: 148, 10.

Ιακώβ: 16, 16—87, 1.

Ἰβηρες: 150, 24 οἱ πρὸς τῇ κατὰ Πόντον γῇ — 154, 5 ff.

Ἰγγένιος Presbyter der Mareotis: 40, 2.

Ἰεζικιήλ: 87, 2.

Ἰέραξ Diakon der Mareotis: 40, 18.

Ἰερεμίου τοῦ προφήτου: 72, 20—69, 12—73, 11—95, 25—99, 12—84, 15.

Ἰεροσόλυμα: 16, 5—105, 13 (136, 1)—143, 10 ff—144, 30—145, 12—169, 24—170, 11 ff—175, 9—174, 29—182, 24 — Ἰερουσαλήμ: 178, 25.

Ἰησοῦς Χριστός: 2, 4—4, 13—11, 5—12, 13—17, 21. 25—25, 11—34, 7—38, 19. 27—57, 10—58, 23—62, 15—64, 5. 7—63, 5—72, 4. 6—103, 10—123, 12—135, 15—145, 30—152, 23.

Ἰησοῦν υἱὸν Ναυῆ: 74, 11.

Ἰλνυρικόν (τό): 105, 17 (136, 15) — 171, 33 εἰς Ἰλνυρικὴν πόλιν.

Ἰλλύριοι: 7, 25.

Ἰνδία: 105, 3 (135, 26) — 149, 35—148, 10 ἡ μεγάλη Ἰ. — 148, 24; 150, 16 τὴν ἐνδοτάτην Ἰνδιαν.

Ἰνδοί: 148, 10—149, 6. 16. 23—150, 12. 17.

Ἰόνιον πέλαγος: 8, 1.

Ἰουδαῖοι: 59, 27—70, 28—92, 5—111, 12—123, 1—135, 5. 11—133, 3—165, 20.

Ἰούδας der Jünger: 38, 9.

Ἰουλιανός: 103, 6 ἐν ὑπατείᾳ Παυλίνου καὶ Ἰουλιανοῦ.

Ἰούλιος Anhänger des Arius: 35, 22.

Ἰουῆτος Diakon der Mareotis: 40, 11.

Ἰσραήλ: 69, 23—108, 17.

Ἰστρος der Fluß: 7, 24.

Ἰσχύρας Ankläger des Athanasius: 167, 9 ff.

Ἰταλία: 8, 14—9, 17. 23—104, 22 (135, 21) — 132, 24.

Ἰωάννης 1) ὁ εὐαγγελιστής: 70, 14—78, 16—82, 13—87, 16—100, 10.
12—36, 27—39, 1 ὁ μακάριος Ἰωάννης.

2) Bischof von Persien und Indien: 105, 6 (136, 5).

3) unbekannter Schriftsteller, Quelle des Gelasius: 5, 20 *παρὰ
.. Ἰωάννη μὲν τινι πρεσβυτέρῳ ἀνδρὶ παλαιῷ, ἄγαν γραφικῷ, ἐν
τετραδίοις παλαιοῖς λίαν.*

Ἰώβ: 72, 18—73, 29—86, 3.

Καθαροί: 114, 11. 12. 25.

Καλαβρία: 105, 20 f (136, 19 f).

Καλλίνικος Arianer: 167, 2.

Καππαδοκία: s. *Λεόντιος*.

Καρία: 105, 11 (136, 11).

Καρπώνης Anhänger des Arius: 35, 21.

Κεκιλιανός Bischof von Karthago: 105, 22 (136, 21).

Κελτοί: 7, 25.

Κίλιες: 44, 13.

Κιλικία: 105, 5 (136, 4) — 132, 26—154, 8.

Κόλλουθος alexandrinischer Presbyter: 39, 4.

Κομῶν Diakon der Mareotis: 40, 14.

Κόπρης Presbyter der Mareotis: 40, 5.

Κουρδούβη τῶν Σπανίων: 41, 1. 4—59, 25; vgl. *Όσιος*.

Κρίσπος Sohn Constantins: 21, 3. S. 26 f—31, 15.

Κυζικηνοί: 2, 12 vgl. *Δαλμάτιος*.

Κύζικος: vgl. *Θεωνᾶς*.

Κυκλάδες: 106, 3 (137, 3).

Κύρος alexandrinischer Presbyter: 39, 13.

Κωνσταντία Schwester Constantins: 13, 7 Gemahlin des Licinius vgl.
147, 19 — 158, 13 ff läßt sich durch Eutocius für Arius gewinnen
und gewinnt Constantin vgl. 161, 32 — 160, 1 stirbt.

Κωνσταντῖνος (sehr oft): 6 f Beginn seiner Regierung — 7 ff Kampf
gegen Maxentius — 10 f Kreuzesvision — 11, 11 ff Herstellung des
Labarums — 11, 20 ff Sieg am Ponte Molle — 13, 3 ff Sendung
des Licinius gegen Maximin — 13, 20 ff Sieg über Maximin —
19 ff Auseinandersetzung mit Licinius — 31 ff Alleinherrschaft Con-

stantins — 41 ff Eingreifen in den Streit zwischen Arius und Alexander — 44 f Berufung der Synode von Nicaea — 45 ff Anwesenheit in Nicaea und Eröffnungsrede — 54, 25 Vernichtung der Anklageschriften der Bischöfe — 56 f Ehrung des Paphnutius — 106, 5 ff Dankgebet nach Festsetzung des Bekenntnisses — 107, 15 ff Gespräch mit Acesius — 133 f Bewirtung der Synodalen und Ehrung der Märtyrer — 140 f Ermunterung der Bischöfe zum Kirchenbau — 147, 25 Bergung der Kreuzesreliquie — 148 ff Begünstigung der Missionstätigkeit — 154 f Die Iberer fordern einen Bischof von ihm — 155, 11 f Er läßt ein Modell für eine Kirche in Persien anfertigen — 158, 13 ff Einfluß der Constantia zugunsten der Arianer — 163, 11 ff Arius und Euzoïus in Constantinopel, Arius nach Alexandrien geschickt — 166 ff Verhandlungen mit Athanasius — 172, 33 Berufung einer Synode nach Antiochien in Syrien (?), die er 173, 10 nach Tyrus verlegt — 178, 14 ff Einweihungsfeier in Jerusalem — 179, 15 ff Versöhnung mit Athanasius. Briefe Constantins: 41 an Arius und Alexander — 128 an die Bischöfe und Laien — 128 an die Alexandriner — 130 an die in Nicaea fehlenden Bischöfe — 141 an Euseb von Caesarea — 142 an denselben — 143 an Macarius von Jerusalem — 155 an Sabores — 164 an Athanasius (Fragment) — 164 an Alexander — 168 an die Gemeinde von Alexandrien (Fragment) — 173 an die Synode von Tyrus — 179 an die von Jerusalem nach Tyrus gekommenen Bischöfe — 183 an Arius und die Arianer — 192 an die Gemeinde von Nicomedien — 200 an Theodot von Laodicea Titel und zur Charakteristik Constantins dienende Epitheta: 31, 14 *Ἀνγκυστος* — 11, 20 u. o. *τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως* — 7, 7 u. o. *τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως* — 9, 13 u. o. *ὁ πάντα πιστότατος Κ.* — 182, 31 u. o. *τοῦ πάντα ἀρίστου καὶ θεοφιλοῦς βασιλέως* — 169, 22 *ὁ φιλάγαθος βασ.* — 179, 1 *φιλόχριστος* — 175, 1 u. o. *πανεύφημος* — 179, 18 *συμπαθέστατος καὶ χρηστότατος* — 162, 13 mit David verglichen: *ὁ δὲ βασιλεὺς . . . τὴν ἀμνησίκακον καρδίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως ὁμοῦ καὶ προσφύτου Δαυὶδ κεκτημένος* — 169, 26 *τὴν τοῦ βασιλέως δανιτικὴν . . . ψυχὴν* — 192, 7 *θεοῦ ἄνθρωπον*. *Κωνσταντινούπολις*: 54, 18—154, 6. 12—161, 30—163, 12—167, 32—169, 15—170, 23—172, 2 — *ἡ ἐπώνυμος ἡμῶν πόλις*: 180, 13 vgl. 147, 31 — *τῆς δὲ νῦν βασιλευούσης πόλεως ὁ προσετώς* 44, 32 — *τὸ ἡμέτερον στρατόπεδον* u. ä.: 180, 28—181, 7—182, 28. *Κωνσταντῖος* 1) Vater Constantins: 6, 6—7, 21—145, 2.

- 2) Sohn Constantins 10, 14.
Αάζαρος: 48, 28 Auferstehungswunder.
Ααζοί Völkerschaft mit den Iberern zusammen bekehrt: 150, 25.
Ααοδίχεια: vgl. *Νορνέχιος*.
Αεόντιος Bischof von Caesarea in Cappadocien: 105, 7 (136, 6) — tritt als Redner gegen Phaëdon auf: 68, 7. 19—70, 7—87, 6—88 17—91, 2. 27—94, 9—97, 1. 10; vgl. 170, 20.
Αιβύη: 44, 11—105, 2 (135, 25)—120, 16. 20—187, 7 — *Αιβέαι*: 36, 19—44, 15—113, 28—132, 25 — *τὸν Αιβὺν δῆμον* 187, 16. 22.
Αιζιρνιος: 7, 6—13, 6—14, 5. 8—18, 13. 27—21, 13. 15—22, 9—24, 21. 26—45, 20—115, 9—147, 20—158, 22—162, 15.
Αόγγος alexandrinischer Presbyter: 39, 10.
Αουζᾶς der Evangelist: 99, 4.
Αούζιος Anhänger des Arius: 35, 22.
Αυδία: 105, 10 (136, 10).
Μακάριος 1) Bischof von Jerusalem: 105, 13 (136, 1) — tritt als Redner gegen Phaëdon auf: 97, 26—98, 23—99, 15—143, 11. 16—145, 22—146, 34—170, 19.
2) alexandrinischer Diakon: 39, 15.
3) alexandrinischer Diakon: 39, 19.
4) Presbyter unter Athanasius: 167, 14. 21—175, 12 — 176, 19.
Μακεδονία: 7, 26—105, 16 (136, 14).
Μακεδόνες: 44, 19.
Μαμβροή: 154, 24 ἐν τῇ καλουμένῃ δρυὶ τῇ Μαμβροῇ.
Μανιχαῖος: 103, 28.
Μαξέντιος: 7, 5—8, 3 ff—9, 18—11, 19. 23—12, 4—18, 7.
Μαξιμιανός: 6, 10—7, 21—56, 22.
Μαξιμῖνος ὁ Διοκλητιανοῦ παῖς: 8, 2—13, 20—14, 3—15, 19—18, 8.
Μαρεώτης: 40, 1—167, 12. 22—178, 6. 11—179, 14.
Μαρία: 3, 6 ἐκ τῆς θεοτόκου παρθένου — 4, 30 τῆς πανσέμνου καὶ ἁγίας παρθένου — 98, 30 ἡ πάναγνος καὶ καθαρὰ καὶ ἁγία παρθένος vgl. 99, 18—100, 4—178, 12 τῆς λίμνης Μαρίας.
Μαρίνος Bischof der Troas: 105, 12 (136, 12).
Μάρις Bischof von Chalcedon: 54, 11—178, 7.
Μαρκιανούπολις: vgl. *Πιστός*.
Μαρκίων: 103, 29.
Μάρκος 1) Diakon der Mareotis: 40, 13.
2) Diakon der Mareotis: 40, 18.
Ματθαῖος Bekehrer der Parther: 148, 9.

Μαυριτανία: 105, 23 (136, 22) *Μαυριτανίας ἀμφοτέρως*.

Μαῦρος Diakon der Mareotis: 40, 13.

Μελίτιος: 120, 5. 6. 9—121, 22. 25—122, 18—172, 28—175, 29. 34.

Μερόπιος: 148, 14. 23. 32 *Μερόπιον . . . τινὰ ἄνδρα Τύριον, ἐν φιλοσόφοις ἐπίσημον*.

Μεσοποταμία: 105, 5 (136, 4) — 44, 15 ἐκ *Μέσης τῶν ποταμῶν*.

Μῆδοι: 45, 6.

Μηναῖ Anhänger des Arius: 35, 22.

Μηνόφαντος arianischer Bischof von Ephesus: 54, 11.

Μητροδόωρος Philosoph: 148, 12. 15.

Μητροφάνης Bischof von Alexandrien: 44, 23.

Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος: 86, 14.

Μουλβίαν γέφυραν: 12, 3.

Μυσία: 105, 25 (136, 24).

Μωσῆς: 69, 1—74, 1 u. ὁ. — 78, 15—76, 26—155, 16 — ἐν βίβλῳ ἀναλήψεως *Μωσέως* 74, 10 — ἐν βίβλῳ λόγων μυστικῶν *Μωσέως* 74, 13.

Νάρκισσος Bischof von Neronias, Arianer: 54, 12 — ὁ *Κίλιξ* 178, 8.

Νατατιανοί: 107, 22 vgl. *Ἀχέσιος*.

Νεῖλος: 191, 4 ἀπόνειψαι δῆτα τῷ *Νεῖλῳ*.

Νεμέσιος alexandrinischer Presbyter: 39, 10.

Νερωνιάς: 54, 12 *Νάρκισσος Νερωνιάδος Κιλικίας δευτέρως, ἣν νῦν Εἰρηνούπολιν ὀνομάζομεν*.

Νίκαια oder *Νικαίων πόλις*: oft; vgl. 2, 2—4, 7—6, 4—5, 16—16, 9. 28—44, 5—58, 28—59, 22—140, 5—161, 22 usw. — 103, 8 ἐν *Νικαίᾳ μητροπόλει τῆς Βιθυνίας* — 162, 22 τὰ τῶν ἐν *Νικαίᾳ* ἁγίων πατέρων φρονεῖν.

Νικομήδεια: 167, 17 — ἐν τῇ *Νικομηδέων*: 22, 2. 5. 11. — 119, 16 — τῇ ἐκκλησίᾳ *Νικομηδέων* 35, 10—43, 14 — ἀπὸ τῆς *Νικομηδέων* 24, 26—119, 16—192, 17.

Νουμηδία: 105, 23 (136, 22).

Νουνέχιος Bischof von Laodicea: 105, 19 (136, 17).

Ὀλύμπιος alexandrinischer Presbyter: 39, 18.

Ὅσιος Bischof von Corduba: 41, 4—44, 20—59, 24 — tritt als Redner gegen Phaëdon auf: 65, 26—66, 28—104, 21 (135, 20) — 170, 22.

Ὅσιων (Soer. *Ἰσίων*) Mietling der Arianer: 167, 2.

Ὀυαλεντίνος Haeretiker: 103, 29.

Ὀυρσάκιος Arianer: 178, 9.

Παλαιστίνη: 105, 14 (136, 2) — 154, 17.

Παλαιστινοί: 44, 14.

Πάμφιλος: vgl. *Εὐσέβιος*.

Παμφυλία: 44, 18.

Πάρθοι: 45, 6—148, 9. 10.

Πατέριος ἑπαρχος Αἰγύπτου: 192, 15.

Πατρόφιλος arianischer Bischof von Scythopolis: 54, 12—170, 28—178, 30.

Πανλῆνος Consul: 103, 6.

Παῦλος 1) der Apostel: 37, 18—38, 14—71, 11—79, 10—83, 7—89, 1—94, 2—97, 27—110, 25—177, 33.

2) von Samosata: 103, 28—117, 21—166, 15 — *οἱ Πανλιاریσartes* 117, 22.

3) alexandrinischer Presbyter: 39, 13.

4) alexandrinischer Diakon: 39, 20.

5) Begleiter des Alexander von Constantinopel in Nicaea: 106, 2 (137, 2) *σὺν Παύλῳ ἔτι τότε ἀναγνώστη ὄντι*.

Παφλαγονία: 105, 9 (136, 5).

Παφνούτιος Bekenner: 56, 19. 20—118, 12. 21—119, 2.

Πεντάπολις: 105, 2 (135, 25) — 113, 28—120, 16. 20.

Πέρσαι: 44, 15—155, 14 ff — *Πέρσης* 105, 6 (136, 5).

Περσίς: 2, 3—105, 6 (136, 5) — 155, 19—157, 22.

Πέτρος 1) der Apostel: 87, 22 *ὁ μέγας . . . τῶν ἀποστόλων πρόβος* ὁ θεῖος.

2) Bischof von Alexandrien und Märtyrer: 33, 7. 12—120, 8—165, 26.

3) alexandrinischer Diakon: 39, 20.

Πρωτοῦς alexandrinischer Presbyter: 39, 11.

Πιστός 1) Bischof von Marcianopolis: 105, 25 (136, 24).

2) alexandrinischer Diakon: 39, 16.

Ποντικός: 132, 26.

Πόντος: 19, 18—44, 17—150, 24—105, 8. 9 (136, 7) *Πόντος Διοσπόντου*.

Πορφύριος: 128, 5 ὁ τῆς θεοσεβείας ἐχθρὸς — *Πορφυριανοί* 128, 11.

Προτέριος alexandrinischer Presbyter: 39, 12.

Πρωτογένης Bischof von Sardica: 85, 17—105, 20 (136, 19) — 170, 21.

Πτολαρίων Diakon der Mareotis: 40, 16.

Πνθαγόρας: 10, 30 *τὰ περὶ Πνθαγόρου τοῦ Σαμίου . . . συνταχθέντα*.

Πνθωνικός: 155, 8 *τὸν ἐν τῇ Κιλικίᾳ Πνθωνικὸν ἀπῆλασε δαίμονα*.

Ρῆνος: 7, 26—9, 14.

Ρουφῖνος der Schriftsteller: 7, 15. 18—21, 12—13, 5 *Ρ. ἡγουν Γελάσιος* — 5, 23 *Ρουφίνου πρεσβυτέρου Ρώμης*, angeblich Teilnehmer der nicaenischen Synode.

Ρωμαῖοι: 11, 24—7, 13. 22 — 2, 3—8, 7 ff—12, 5 ff—13, 1. 8—31, 17—

59, 26—79, 17—123, 1—132, 23—141, 1—148, 5 ff—149, 15, 18—154, 15—158, 3.

Ῥωμαϊκός: 187, 4.

Ῥώμη: 5, 24—8, 3—9, 23, 26—11, 22—12, 3 ff—18, 7—21, 4—44, 21 f—104, 21, 24 (135, 23)—113, 30.

Σαβέλλιος Ketzer 103, 27.

Σαβόριος (so!) König der Perser: 155, 27 ff.

Σαμαρείτις: 89, 15.

Σαμουήλ: 166, 9, 12.

Σαρακηνοί: 154, 18, vgl. Βακχούριος.

Σαραπίων Diakon der Mareotis: 40, 11.

Σαρδική: 105, 20 (136, 20) vgl. Προπογένης.

Σαρμάτης Anhänger des Arius: 35, 21.

Σαῦροι: 8, 29.

Σανρομάται: 7, 25.

Σεκοῦνδος Anhänger des Arius: 35, 23—54, 14, 121, 17 Σεκοῦνδος τὸν ἀπὸ Πτολεμαίδος.

Σέρας Diakon der Mareotis: 40, 17.

Σερήνος Presbyter der Mareotis: 40, 7.

Σίλας alexandrinischer Presbyter: 39, 8.

Σίλβεστρος römischer Bischof: 44, 21.

Σιών: 16, 15.

Σκύθης: 44, 16.

Σκυθία: 7, 24—105, 17 (136, 15).

Σμέρνη: 105, 11 (136, 11) vgl. Εὐτύχιος.

Σολομών: 71, 19—72, 17—73, 11—74, 5, 15—75, 8, 14—76, 6, 10, 20—77, 27, 30—78, 4, 8—79, 2 ff—87, 27.

Σπανία: 104, 22 (135, 20) — Σπάνοι: 9, 1, 16—41, 1—44, 20—132, 24.

Σπυρίδων Κύριος: 57, 8 ff—58, 2.

Συγκλήτιος: vgl. Γαυδέντιος.

Συρία: 105, 4 (136, 3) — Σύροι: 44, 13.

Σωκράτης der Philosoph: 10, 28.

Σωστράς Presbyter der Mareotis: 40, 4.

Τιμόθεος alexandrinischer Presbyter: 175, 12—176, 19 ff.

Τρωάς: 105, 12 (136, 12) vgl. Μαρίνος.

Τρύφων Diakon der Mareotis: 40, 15.

Τύανα: vgl. Εὐψύχιος.

Τύραννος Presbyter der Mareotis: 40, 5.

Τύρος: Synode 149, 30—150, 21—173, 10 ff—174 f—179, 10 ff—181 f—175, 14 τὴν Τυρίων κατέλαβε.

- Υμέναιος* Abtrünniger: 38, 8.
Φαίδων arianischer Philosoph: 64, 11.
Φαρισαῖοι: 89, 22.
Φιλητὸς Abtrünniger: 38, 8.
Φιλούμενος Vertrauter des Athanasius: 167, 7.
Φλάκιτος antiochenischer Bischof: 172, 8.
Φοινίκη: 105, 14 (136, 2) — *Φοίνικες*: 44, 14.
Φράγγες: 8, 29—9, 16.
Φρουμέντιος in Indien: 148 ff.
Φρυγία: 44, 17—105, 19 (136, 17).
Φωτεινός: Ketzer 103, 38.
Χαλκηδών: 25, 3.
Χρῆστος Bischof von Nicaea: 119, 16—160, 17.
Χριστιανός: 13, 9 ff—21, 16—22, 17—31, 5—38, 27—64, 7—92, 6—
 108, 24—109, 1—130, 28—155, 2 ff—157, 21. 28—195, 7—196, 9.
Χριστός: 13, 16—15, 16—140, 24—147, 28 u. ö. — 140, 9 ὁ τῆς
 ἐκκλησίας κυρίου Χρ. — 20, 10 τοὺς τοῦ Χριστοῦ θεράποντας —
 19, 6 Χρ. σωτήρ — 21, 20 τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας —
Χρυσόπολις τῆς Βιθυνῶν: 25, 2.
Ῥώων Presbyter der Mareotis: 40, 6.

IV. Wortregister

Vorbemerkung: Bibelcitate und die aus Euseb und Theodoret entlehnten Abschnitte sind für das Wortregister nicht berücksichtigt.

C = Constantinbrief.

D = Philosophendialog.

Or = Eröffnungsrede Constantins.

Ἰβνσοσος: 74, 28 D.	ἀγανάκτησις: κατὰ m. Gen. 182, 35.
ἀγιάζω: 108, 15.	ἀγάπη: 76, 3 D.
ἀγαθότης: 67, 5.	ἄγε δὴ: 184, 14 C.
ἀγαλλιῶ: 64, 10 ἀγαλλιῶντος ἐπὶ τοῖς
μεγαλείοις τοῦ θεοῦ — ἀγαλλι-
ομαι 102, 1.	ἀγέννητος: 80, 25 D; 81, 12 D.
ἄγαν: 5, 21 ἄγαν γραφικῶ — 60, 30
λογίους ἐπεράγαν — 169, 8 πολλὴν
ἄγαν — 169, 12 σοφὸς ἄγαν.	ἄγιος: 93, 13 τοῖτοις τοῖς ἁγίοις σου D.,
vgl. 80, 22 D. 100, 24—46, 5 ἁγία σὺν-
οδος Or, vgl. 84, 14 D.; 101, 26 u. ö. —
164, 19 τοῦ ἁγίου πνεύματος C; 200, 3
τὴν ἁγιωτάτην . . . θρησκείαν C —

46, 9 τοῦ ἀγιωτάτου νόμον τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας Or — 47, 10 τοῦ ἀγιωτάτου τόπου Or — 49, 21 τὸ ἀγιώτατον κατ' ἀξίαν σῶμα Or — 49, 24 περὶ τῆς ἀγιωτάτης . . . θεοῦ τάξεως Or — 50, 6 ἐκ τῆς ἀγιωτάτης οὐμιλίας Or — 50, 8 τὰς δυνάμεις τῶν ἀγιωτάτων ἀρετῶν Or — 51, 7 τοῦ ἀγιωτάτου αὐτοῦ λόγον Or — 52, 22 ἕγιον πρόσταγμα Or — 52, 29 ἄγιος . . . ὁ οἶκος Or. ἀγιότης: 67, 5 D — 53, 7 ἡ ἀγνοτάτη σύνοδος τῆς ὑμετέρας ἀγιότητος Or. ἀγιωσύνη: 161, 9. ἀγνεία: 194, 11. ἀγνοέω: 181, 14 C; 194, 15 C; 195, 5 C. ἀγνοία: 50, 18 Or — 50, 26 μετὰ τῆς ἀγνοίας τοῦ θείου Or. ἀγνός: 46, 24 ἀγνῆς καὶ εὐσεβοῦς ἐπιθυμίας Or — 47, 1 ἀγνοὺς τόπους τῆς ζωῆς Or — 48, 19 ἀγνοῦ σώματος Or — 48, 29 ἀγνὴν θεότητα Or — 51, 13 ἀγνῆς λαμπρότητος Or — 53, 7 ἀγνοτή τη σύνοδος Or — 53, 8 τῆς ἀγνῆς . . . μητροῦς (v. d. Kirche) Or. ἀγνότης: 50, 5 Or. ἀγνωσία: 52, 17 Or. ἀγοράζω: 181, 33 C. ἀγορεύω: 185, 20. ἄγιος: 49, 6 τὴν ἀγρίαν θάλατταν καταπατήσας Or — 185, 13 ἀγρίας . . . διανοίας C. ἀγριότης: 49, 12 τὴν ἀγριότητα τῶν νόμων ἐπέταξεν Or. ἀγχίνοια: 70, 10 ἐν εὐσεβείᾳ καὶ ἀγχινοίᾳ πλουτοῦντων ἀνδρῶν D — 129, 19 ἐπισκόπων ἐπὶ σωφροσύνη τε καὶ ἀγχινοίᾳ θαυμαζομένων C; 129, 27 τῇ ἀγχινοίᾳ καὶ τῇ πίστει . . . πρέπει C; 200, 13 τῇ σῇ ἀγχινοίᾳ δηλωθῆναι C. ἄγω: 47, 2 εἰς φανερόν ἄγουσα Or; 47, 15 εἰς . . . φωτὸς λαμπρότητα ἡγάγε Or — 22, 4 u. 41, 2 διὰ τιμῆς ἤγεν (= Soer.) vgl. 57, 5. ἀγωγή = διαγωγή: 154, 32. ἀγών: 66, 26 ἡ λέξις παρέχει ἀγῶνα D — 70, 5 Redekampf: ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τῶν ἀγῶνων D. ἀγωνία: 182, 1 εἰς ἀγωνίαν . . . κατέστησαν

ἰδεια: 184, 5 ἐπ' ἀδείας C; 185, 5 τὴν τοῦ εἰσδεχθῆναι ἡμᾶς ἄδειαν ἀφαιροῦνται C; 185, 8 ἄδειαν . . . δοθῆναι C. ἀδελφότης: 53, 15 τῆς ὑμετέρας ἀδελφότητος . . . τὴν εὐνοίαν Or. — 98, 10 οἱ τῆς ἐξ ἀρχῆς ἀδελφότητος ἐκπεσόντες D; 98, 13 εἰς ἀδελφότητα εἰσαχθῶμεν D. ἀδιάπτωτος: 181, 26 C. ἀδιάστροφος: 181, 9 C. ἀδίδακτος: 38, 10 οὐκ ἀδίδακτοι μεμενῆκαμεν. ἀδιστάκτως: 146, 23. ἀδόκητος: 9, 18. ἀδόκιμος: 48, 3 ἀδόκιμος τοῦ λέγειν (Conjectur) Or. ἀδυνατέω: 78, 10 D. ἀηδία: 113, 15 (Canon 5). ἀήτητος: 179, 34 C. ἀθανασία: 47, 1 ἀθανασίας καρπὸν ἀθροίζουσα Or; 53, 14 τῶν πλάνων τῆς ἀθανασίας ἤρξατο ἅπτεσθαι Or. ἀθάνατος: 46, 22 τοῦ ἀθανάτου αὐτοῦ νόμον τὴν σεμνότητα Or; 47, 15 ἀθανάτου φωτὸς λαμπρότητα; 49, 1 τὸ ἀθάνατον ἔργον Or; 52, 12 τοῦ ἀθανάτου θεοῦ Or; 52, 29 ἄγιος καὶ ἀθάνατός ἐστι τοῦ . . . θεοῦ ὁ ἀκάματος οἶκος Or. — 92, 3 ἀθάνατον πῦρ D. ἀθέατος: 97, 7 D. ἀθέμιτος: 52, 16 ἀθέμιτος κόσμος πολιτεία Or. ἄθεος: 96, 18 D. ἀθλήσις: 33, 9 τὸν τῆς ἀθλήσεως στέφανον ἀναδησαμένον vgl. 165, 27. ἀθλιος: 84, 24 ὁ ἄθλιος D; 187, 21 C — 51, 15 ἐπὶ τῆς ἀθλίας πλάνης καταπίπτοντες Or; 52, 19 ἐν ταῖς τῶν σκαιῶν ἀνθρώπων ἀθλίαις ψυχαῖς Or — 184, 4 ταῖς τῶν ἀθλίων σπονδαῖς ἐπαιρομένη C; 189, 23 ὁ τῶν ἀθλίων ἀθλιώτερος C. ἀθλιότης: 185, 26 C. ἀθλιος: 170, 18 ἔδουσι τοὺς ἄθλους. ἀθροίζω: 46, 10 (δδόν) ἡθροίσε Or; 47, 1 καρπὸν ἀθροίζουσα Or. ἀθυτος: 110, 6 ἀθύτως θυόμενον. ἀθῶος: 159, 26 ἀθῶοις αἵμασι — 180, 31 ἀθῶος . . . ἀποφανθεῖς C.

αἰδέσιμος: 175, 13.

αἰδώς: 47, 14 τοῦ αἰδίου καὶ ἀθανάτου φωτός Or — 92, 3 πῦρ . . αἰδίου D; 79, 20 αἰδώς ἐξ αἰδίου D — 184, 1 τῷ αἰδίῳ τῆς σαυτοῦ πηγῆς C — αἰδίως 46, 20 Or; 67, 22 D.

αἰδώς: 53, 13 τὸ μέτωπον τῆς οἰκείας αἰδοῦς Or — 185, 23 ἐπὶ τι προσωπεῖον αἰδοῦς C.

αἵρεσις Sekte: 103, 29.

αἵρετικός: 3, 21—165, 18 οἱ αἵρετικοὶ vgl. 1, 24.

αἶρω: 50, 19 εἰς ὕψος ἀρθέντα Or — αἶρομαι: 154, 19 νίκην ἤρατο; vgl. 14, 6 πόλεμον αἶρεται (HSS αἶρε od. αἶρεῖται) und 19, 13.

αἰσθησις: 46, 14 αἰσθησιν λαβεῖν Or — 50, 23 τὴν αἰσθησιν δέδεξαι D — 132, 2 αἰσθήσει (Thdt. ξῆσει).

αἰσθητός: 92, 29 τὰ αἰσθητά, vgl. 92, 11 D; 92, 19 αἰσθητὸν πῦρ D; 86, 20 τηλεκτίσιν τὴν τε νοητὴν καὶ αἰσθητήν D.

αἰσχυρότης: 50, 30 Or.

αἰφνίδιος: 180, 15 C.

αἰών: 47, 3 τοῦ αἰῶνος ἀεὶ τικτομένου μᾶλλον δὲ φρομένου Or — 200, 11 διὰ τοῦ παντὸς αἰῶνος C — 68, 23 οἱ αἰῶνες D, vgl. 76, 7; 81, 25; 83, 3 u. ö. D.

αἰώνιος: 52, 12 τὴν αἰώνιον . . . ἐξουσίαν Or; 53, 2 αἰώνιον φωτὸς λαμπρότητα Or — 200, 18 τῆς αἰωνίου . . . ζωῆς C.

ἄκακος: 200, 9 μηδὲ ἔφερε τὰς ἀκάκους ψυχὰς φθειρομένας καθορᾶν C.

ἀκάματος: 52, 3 ἀκάματον ἔχομεν τὴν ἀκμήν Or; 52, 30 θεοῦ ὁ ἀκάματος οἶκος Or.

ἀκατάληπτος: 80, 13 D.

ἀκαταμάχητος: 22, 7.

ἀκέραιος: 35, 7 μὴ . . . ὁπώσῃ τωνὼν ἀκραιῶν τὰς ἀκοάς (Brief Alexanders) — 47, 23 προσλαμβάνοντες ἀκέραιον πίστιν Or — 180, 18 ἀκραιῶν . . . ἐπίθλων ἀξιοῦσθαι C.

ἀκήρατος: 47, 11 Or.

ἀκίνητος: 46, 19 Or.

ἀκμάζω: 52, 5 κινεῖσθαι . . . καὶ ἀκμάζειν Or — 184, 17 εἰσεβείη προσῆν ἀκμάζειν C.

ἀκμή: 52, 1, 3 τῆς ἁρμονίας τὴν ἀκμήν Or.

ἀκοή: 96, 29 ἐπόσχετε μοι τὰς εὐαγεῖς ἑμῶν ἀκοάς D — 182, 30 φανερά . . . ταῖς εὐσεβείσιν ἀκοαῖς τοῦ . . . βασιλέως. ἀκοινώνητος: 113, 10; 116, 28 (Canon. 5. 16).

ἀκολοιούθια Zusammenhang: 5, 25—7, 15 τὴν ἀκολοιούθιαν . . . τῇ ἱστορίᾳ ἐνέθηκεν — 33, 3 ἐπὶ τὴν ἀκολοιούθιαν . . . ἔπαν ἰωμεν — 158, 11 ἐπὶ τὴν ἀκολοιούθιαν τῆς προκειμένης ἱστορίας πάλιν τὸν λόγον ἀγάγωμεν — 170, 2 τὴν ἀκολοιούθιαν συντάττω.

ἀκόλουθόν ἐστιν: 34, 28.

ἀκοντίζω: 84, 23 ἐπὶ τὸν βεθὸν τῆς μοχθηρίας Ἀρείον ἑαυτὸν ἀκοντίζεις D.

ἀκρίβεια: 83, 1 τὴν τῶν ἀποστολικῶν δογματικῶν ἀκρίβειαν D — 162, 3 τὴν τῆς ἀληθοῦς πίστεως ἀκρίβειαν — 180, 7 τὴν τῶν πεπραγμένων ἡμῶν ἀκρίβειαν . . . παραστήσητε C.

ἀκριβής: 99, 2 τὸ ἀκριβές; οἶδε D — ἀκριβῶς 185, 2 C; 192, 20 C.

ἀκρίτως: 8, 10.

ἀκρόασις: 99, 15 D; 101, 27 D.

ἀκροθίνιος: 158, 24 θῶπα ἀκροθίνιον.

ἄκτιστος: 16, 20 — ἡ σοφία od. φήσις oft i. Dial.; vgl. 66, 4; 80, 13; 89, 27.

ἄκτρος: 116, 31 (Canon 16).

ἀκρόω: 116, 19 (Canon 15).

ἄλαζονικῶς: 62, 13.

ἀλγιδόν: 196, 2 C.

ἀλεξιφάρμακος: 11, 8.

ἀλήθεια: oft; vgl. 47, 16 τῆς ἀληθείας ἀνάρμοστον Or; 47, 26 τῆς ἀληθείας ἡ πίστις Or; 51, 12 τῆς ἀληθείας ὑπόστασιν Or — 162, 8 ὁ τῆς ἀληθείας ἀληθὺς ἐχθρός.

ἀληθής: oft; 130, 2 τὴν ἀληθεστάτην ὁδὸν C — 188, 7 τὸ δὲ ἀληθές C — ἀληθῶς 16, 15. 20. 25.

ἀληθινός: 66, 10. 11 D; 79, 21 D.

ἀληθίος: 14, 13—170, 5.

ἀλλὰ: 77, 17 οὐχί . . . ἀλλ' ἢ D — 102, 28 ἀλλὰ καὶ . . . δὲ — 48, 24 ff analeptisch in längerer Periode Or.

ἐλίζομαι: m. Partic. 51, 26 Or. — 200, 8 C.

ἄλλος: 89, 17 ἄλλ' οὐκ ἄλλος καὶ ἄλλος
ἀλλὰ D — 73, 14. 77, 12 οὐκ ἄλλος
ἀλλ' ἢ D — 72, 3 πολλὰ μὲν καὶ
ἄλλα καὶ D.

ἄλλοτριος: m. Gen. 50, 28 Or — 90, 11.
13. 19 D; 94, 20 D — 180, 24 C.

ἄλλόφυλος: 154, 14—166, 12.

ἄλονργίς: 6, 9 μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῆς
βασιλικῆς ἄλονργίδος.

ἁμαρτάνω: εἰς 93, 17 D.

ἁμάρτημα: 52, 17 λογισμοῦ ἁμαρτήματος
προτέρων τεχθέντος Or.

ἁμανρώω: 52, 28 τὰς διανοίας τῶν ἁν-
θρώπων . . . ἡμαίνωσε Or.

ἁμβλύτης Stumpfsinn: 187, 24 ὦ τῆς
ἁμβλύτητος τῶν σῶν φρενῶν C.

ἁμβων: 109, 15.

ἁμείβομαι vergelte: 151, 28. 35.

ἁμέλει δέ: 79, 4 D.

ἁμεμπτος: 117, 25 (Canon 19).

ἁμετρος: 47, 28 Or; 49, 25 Or.

ἁμνησίκακος: 162, 12.

ἁμοιβή: 53, 20 εὐρήνης ἐξίαν ἁμοιβὴν . .
προσενέγκωμεν Or — 96, 31 ἵνα πλη-
ροεστάτην λήψεσθε . . . ἁμοιβὴν D.

ἁμφιβάλλω: 88, 21 D — 130, 1 C — m.
Infin. 49, 27 Or.

ἁμφιβολία: 106, 26—129, 13 C.

ἁμφίβολος: 47, 15 ἁμφίβολός τις . .
πίστις Or.

ἁμφιλαφής: 188, 12 C.

ἁμώμητος: 101, 17 πίστις D.

ἁμωμος: 181, 33 C.

ἁναπαπτίζομαι: 117, 23. 25 (Canon 19).

ἁναβλύζω: 95, 2 D.

ἁναβοάω = λέγω: 68, 20 D.

ἀνάγκη: 113, 5 διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγ-
κην (Canon 4).

ἀνάγνωσις: 182, 9.

ἀναγνώστης: 119, 1—106, 2 Παύλῳ ἔτι
τότε ἀναγνώστη ὄντι καὶ νοταρίῳ.

ἀνάγραπτος: 53, 25 τὴν διδασκαλίαν
ἀνάγραπτον ἔχοντας Or.

ἀνάγω: 48, 28 εἰς τὴν τοῦ φωτὸς λαμ-
πρότητα αὐτὸς ἀνήγαγε Or.

ἀναδέχομαι nehme auf mich: 100, 30 D.

ἀναξενύγνυμι: intr. 84, 23 D — 179, 23.

ἀνάξενξις: 161, 13.

ἀναθεματίζω: 36, 20—93, 23 D — 103,
23 u. 6.

ἀναιρέω: 69, 9 D — 184, 8 πέπτωκεν
ἀναιρούμενος C.

ἀναισχυντία: 49, 30 Or.

ἀνακαινίζω: 98, 4 D; 99, 20 D.

ἀνακαίνισις: 98, 4 D.

ἀνακινέω: 82, 29 D.

ἀνακρανγάζω: 93, 12 ἀνεκραύγασε (von
Suidas getadelte Form).

ἀνάκτισις: 76, 3 D.

ἀναλέγομαι: 5, 32.

ἀνάλεξις: 16, 6 ἀνάλεξιν ποιείσθαι.

ἀναλίσκω: 49, 2 τηχεδόνι ἀναλωθεῖς Or
— 189, 25 (f. ἀλίσκομαι).

ἀναλλοίωτος: 97, 25 D.

ἀνυλίω breche auf: 134, 26.

ἀναμύρτητος: 100, 14. 29 D.

ἐναμάχομαι: τὴν ἤτιαν 25, 9.

ἀνάμαρτος: 83, 28 ἀνέμαρτον φέγγος D.

ἀναμφίλεκτος: 85, 9 D.

ἄναδρος: 71, 25 D.

ἀνανεόδομαι: 75, 23 D — 179, 22.

ἀνανεύω: 84, 13 D — 151, 14.

ἀνανέωσις: 195, 3 C.

ἀναντιρροητος: 70, 3 D.

ἀναπαλαίω: 119, 19.

ἀναπειθω: 50, 11 Or.

ἀναπετάννυμι: 47, 11 αἱ θύραι ἀναπε-
ταμέναι Or.

ἀναπληρώω: 80, 6 ἀναπληρουμένων τῶν
νοημάτων D — 181, 7 τὴν ἐν Τέρῳ
σύνοδον . . . ἀνεπληρώσατε C.

ἀναπλήρωσις: 71, 9 ἐπὶ τῇ . . . τοῦ
τυφλοῦ ἀναπληρώσει D.

ἀναπνέω: 48, 24 ἀνέπνευσαν . . . τοσοῦτοι
δῆμοι Or.

ἀναπτύσσω: 37, 28 ἀναπτύσσοντες τὰς
θείας γραφάς (Schreiben Alexanders)
— 58, 33 τὰς προτάσεις αὐτοῦ ἀναπ-
τύσσοντες διέλκον — 96, 8 ἀναπτύξαι
τῆς γραφῆς τὴν διάνοιαν D.

ἀναριθμητος: 52, 31 ἀναριθμήτους . .
πολυπληθείας Or.

ἀνάριστος: τῆς ἀληθείας 47, 16 Or.

ἀναρχος ohne Anfang: 80, 14 D — 190,
14 ἀνάρχως C.

ἀνασπᾶω breche auf: 187, 12 τὸ δεκτῆ-
ριον ἀνασπᾶσαι C.

ἀναστῆλλω: 187, 25 τὴν νόσον καὶ τὴν
ἀμνηναν τῆς σεαντοῦ ψυχῆς ἀνα-
στῆλλεις C.

ἀνάστασις: 48, 29 Or — 101, 7 D.

ἀναστροφή: 50, 25 ἐν τῇ τοῦ κόσμου
ἀναστροφῇ Or.

ἀνατίθημι: 164, 28 τὸν νοῦν . . . ἀνέθηκα
τῷ θεῷ C.

ἀνατολή Orient: 13, 4. 20 f—173, 13.

ἀνατρέπω: 79, 5 D.

ἀναφορά: 181, 23 τὰ πρὸς ὄλεθρον . . .
ἔχοντα τὴν ἀναφοράν C.

ἀνδρῆνω: 149, 25.

ἀνεγείρω: 13, 17 ἀνεγείρων τὰς ἐκκλησίας
τοῦ θεοῦ.

ἀνέδην: 171, 12—176, 21.

ἀνέκαθεν: 4, 5—59, 14—60, 18.

ἀνεκφράστως: 66, 10; 88, 29 D.

ἀνεξερεννητος: 81, 16 D; 82, 4 D.

ἀνεξικακία: 49, 10 τὴν ἡπίαν αὐτοῦ
ἀνεξικακίαν Or; 50, 15 εἰς τὴν τοῦ σωτη-
ριώδους ἰάματος ἀνεξικακίαν ἐκέλευσεν
ἀνῆκεν Or.

ἀνεξιχνίαστος: 94, 4 D.

ἀνεπίδεκτος: 111, 2.

ἀνεπίληπτος: 115, 1 (Canon 9); 117, 25
(Canon 19).

ἀνεπλόγιστος: 98, 26 u. ὁ. D.

ἀνερεννητος: 81, 19 D.

ἀνέχομαι: 100, 14 D — m. Gen. 174,
27—188, 9 C — m. Inf. 53, 9 Or —
84, 12 D; 88, 26 D — 104, 10—162,
14—175, 11.

ἀνῆκω: 50, 15 Or — 193, 7 ὅσον ἀνῆκεν
πρὸς C.

ἀνήνυτος: 10, 24.

ἀνθῆω: 46, 28 ἀνθοῦσι στεφάνοις τετι-
μημένῃ Or — 11, 6 εἰς ἀνθρώπους
ἤνθησεν.

ἄνθος: 52, 23 ἐτίθη τῆς προσηγορίας
ταύτης τὸ ἄνθος Or. — 187, 12 τῶν
οὐρανίων ἀνθῶν τὸ δεκτῆριον C.

ἀνθενπεξάγω: 9, 23.

ἀνθρώπειος: 50, 23 Or — 47, 2 τῆς
ζωῆς τῆς ἀνθρωπείας Or — 181, 23
τοῦ ἀνθρωπείου γένους C.

ἀνθρώπινος: 49, 19 τὸ ἀνθρώπινον γένος
Or, vgl. 101, 7 D — 49, 22 τοῖς ἀνθρώ-
πinois σώμασιν Or — 50, 20 τοῖς
ἀνθρώπinois πράγμασιν Or — 80, 24;
88, 24 ἀνθρώπinois λογισμοῖς D.

ἀνθρωπόμορφος: 64, 16. 19 D; 89, 18 D.
ἀνθρωπος: 187, 3 ὁ σὸς ἀνθρωπος (Con-
stantin von sich) C, vgl. 192, 7 θεοῦ
ἀνθρωπος C — 46, 27 πίστις ἀνθρώ-
πων Or u. ἄ. oft.

ἀνθρακτεῖς: 164, 17 ὁ παμμίαρος φθόνος
ἀνοσίους ἐπερθέσεως σοφίσμασιν ἀνθ-
ρακτῆσει.

ἀνιάτος: 151, 11 ἀνιάτως εἶχε, vgl. 152, 15.

ἀνόητος: 49, 10 Or.

ἀνόλεθρος: 147, 15 εἰς τὸν ἀνόλεθρον
μετέστη βίον.

ἀνόμημα: 186, 20 C.

ἀνομία: 185, 27 C.

ἀνομος: 184, 3 C.

ἀνταρσία: 3, 18.

ἀντιβολέω: 189, 1 ἀντιβολῶ σε C.

ἀντίδοτος (ῆ): 59, 17.

ἀντίληψις: 17, 3.

ἀντιποιέομαι strebe nach: m. Gen. 60,
26—164, 33 τῆς . . . πίστεως ἀντιποιοῦ-
μένους C, vgl. 178, 31 u. 172, 10.

ἀντίρρησις: 67, 18 u. ο. D.

ἀντιτείνω leiste Widerstand: 53, 22
Or — 53, 9 viell. ἀνταθῆναι.

ἀντιτοξεῖω: 62, 8.

ἀντίτυπον: 11, 11:

ἀντίχριστος: 35, 4 ἀποστασίαν . . . πρὸς
δρομον τοῦ ἀντιχρίστου — 38, 4 ἐγγύτε-
ροι τοῦ ἀντιχρίστου γενόμενοι.

ἀντλέω schöpfe: 94, 17 D.

ἀννυνέω: 12, 12—17, 20.

ἀνυπερθέτως: 181, 7.

ἀνώμαλος: 55, 17.

ἀξιάγαστος: 56, 9—176, 25.

ἄξια Würde: κατ' ἄξιαν 48, 31; 49, 21;
50, 2 Or — 167, 19 τῇ τῆς ἐπισκοπῆς
ἰξίς τιμῆσαι.

ἀξιώχεως: 151, 31.

ἀξίωμα Würde: 175, 16.

ἀπάδω: 183, 11 οὐδὲν τῆς ἀληθείας ἄρα
ἀπῆδον C.

ἀπαθανατίζω: 110, 21—4, 20 τὸ ἡμέτερον
ἀπεθανάντισε γένος.

ἀπαντάω: 93, 3 ἀπαντήσῃ σοι D — 174,
32 ἀπαντῆσαι τῇ συνόδῳ — 175, 11

ἀπαντῆσαι ἐν τῇ συνόδῳ — 182, 24 ἀπαν-
τᾷ (= accidit?) τὰ κατὰ τὸν Ἄρχειον.

ἄπαξ: b. Partic. 15. 1 (Eus. ἔτε τις);
84, 13 D.

ἀπαξιόω: 90, 11 D; 100, 6 D.

ἀπαραιτήτος: 185, 9.

ἀπαρλείπτω: 2, 10—67, 11. 14 D.

ἀπαράλλακτος 65, 16 D; 71, 11 D.

ἀπαρσφυλάκτως: 71, 26 D.

ἀπαρτίζω: 11, 15.

ἀπάτη: 183, 4 C.

ἀπατηλός: 162, 34—169, 26.

ἀπαύγασμα: 37, 6—92, 19 u. ö. D.

ἄπειρος: 190, 15 τὸ ἄπειρον ἡμᾶ καὶ
ἀτελείητον C.

ἀπελαφρύνω: 186, 28 C.

ἀπελέγχω: 185, 10 C.

ἀπενεδομαι verstumme: ἀπηγεώθη 63,
20—93, 10 D.

ἀπέραντος: 169, 4.

ἀπερίεργος: 32, 24.

ἀπερινόητος: 66, 9 D; 90, 12; 91, 3; 93,
6; 96, 24 D.

ἀπέρχεται: 85, 2 D — 180, 5 C.

ἀπεχθῶς ἴλαν . . . ἔχοντες 166, 29.

ἀπιστία: 183, 10 ἀπιστίας . . . πίστιν C.

ἀπλότης: 67, 5 D — 103, 3—150, 30—
191, 23 C.

ἀπλός: von Gott 64, 17 D; 65, 17. 22
D; 89, 27 D; 92, 1 D — 181, 30 πρὸς
ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων C — 181 —
22 ἀπλῶς εἰπεῖν C.

ἀπλὸς: 106, 14 τὰς χεῖρας ἀπλῶσας.

ἀπό: 46, 22 τὴν ἀπὸ ψυχῆς πίστιν Or
— 53, 1 ἀπὸ τοῦ βάρους . . . ἔλενθεροῖ
Or — 51, 3 ἀπὸ τῆς . . . ψυχῆς ἐξέλ-
κειν Or — 53, 3 ἀπὸ τούτων in Folge-
dessen Or.

ἀποβαίνω: 50, 20 ἐναντίως ἂν ἀπέβη Or.

ἀποδοκιμάζω: 186, 8 C.

ἀποδύρομαι: 181, 4 C.

ἀπόθεσις Abdankung: 7, 21.

ἀποζηρῶτω καὶ ἀναθεματίζω: 38, 5.
21 (Alexander von Alex.)

ἀπόρροια: 200, 10 C.

ἀποπηδάω falle ab: 4, 1—38, 7 (Alexan-
der von Alex.)

ἀποπνίγω: 12, 4 ἀποπνίγεις ὤλετο.

ἀποπτος: 165, 28 ἐξ ἀπόπτου.

ἀπόπτωσις: 97, 13 D; 99, 20 D.

ἀπόρρητος: 3, 6—80, 24 D; 98, 25 D;
99, 19 D — 192, 8 τὰ ἀπόρρητα τῆς
καρδίας C.

ἀπορρητοτέρως: 48, 31 Or.

ἀποσβέννυμι: 191, 26 C.

ἀποσεῖω: 194, 10 C.

ἀποσιωπῶ: 185, 3 C; 186, 1 C.

ἀποσιδίζω: 184, 24 ἰὼν ἀποσιδίζοντα C.

ἀποστολικός: 150, 15 ἀποστολικὰς ἀφιέντι
ἀκτίνας — 53, 26 ἀποστολικαὶ βίβλοι

Or — 148, 8 ἀποστολικὰ κηρύγματα
— 154, 22 ἀποστολικῶ . . . πόθῳ —
vgl. a. 83, 1 D; 84, 25 D u. ö.

ἀποστρέφομαι abwende mich: m. Akk.
91, 21 D — 178, 32.

ἀποσπνάγωγος: 113, 15.

ἀποσχουρίζω: 36, 8 ἀποσχουρισμένος ἐστίν
ὁ λόγος τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας (Alexan-
der von Alex.)

ἀποτνύω: 185, 12 C.

ἀπόφασις: κατὰ 104, 5.

ἀπρίξ: 151, 16 ἀπρίξ ἔχονσαν αὐτὴν τοῦ
μὴ ἐλθεῖν ἐπιγνοῖσα.

ἀπρόσοιτος: 65, 18 φῶς ἀπρόσοιτον D.

ἄπτομαι: 8, 21 τῶν ὕπλων ἄπτεσθαι —
53, 14 τῶν πνύωνων . . . ἄπτεσθαι Or

ἀπώλεια: 194, 10 C.

ἄρα: 191, 6 ἄρα γε C — 193, 17 ἄρ’
οὐν C — 86, 8 ἄρα οὐχί D.

ἄρδην: 177, 27—181, 28 C.

ἀρέσκω: 180, 1 τὰ τῷ Θεῷ ἀρέσκειντα
C — 162, 27 τῇ . . . πίστει ἀρέσκεσθαι.

ἀρετή: 51, 29 Or — 50, 8 τὰς δυνάμεις
τῶν ἀγιοτάτων ἀρετῶν Or — 53, 13

πασῶν τῶν καλλίστων ἀρετῶν ἐξηγήνοχε
σφραγίδα Or — 67, 13 ἔχειν διὰ τῶν
ἀρετῶν D.

ἀριθμός: τὸν ἀριθμὸν als acc. graec.: 46,
19 Or; 47, 20 Or — 102, 13—48, 27

ἀριθμῷ περιλαβεῖν Or.

ἀρκέω: 48, 2. 18 Or — ἀρκέομαι m.
Dat.: 166. 27.

ἁρμόδιος: 53, 18 *πίστει ἁρμόδιον* Or.
 ἁρμόζω: 76, 10 *ἡρμωσεν ἐναρμόστως* D.
 ἁρμονία: 5, 25 *τὴν ἐκκολοῦθαι τῆς ὅλης ἁρμονίας εἶρον* — 32, 19 *τῆς τοιαύτης συλλογῆς τὴν ἁρμονίαν* — 52, 1 *ἵνα σχῶμεν τῆς ἁρμονίας τὴν ἀκμὴν* Or vgl. 52, 4 Or.
 ἄρρησις: 96, 17 D.
 ἀροτήρ: 31, 9 ὁ ἀροτήρ ὁ κάλλιστος τῆς ἐκκλησιαστικῆς γεωργίας (von Euseb).
 ἀρπάζω: 100, 23 *ἐκ τοῦ θανάτου ἁρπάσαι* D.
 ἀρραγής: 181, 34 *οἱ θεοὶ αὐτοῦ καὶ ἀρραγεῖς . . . νόμοι* C.
 ἄρρητος: 81, 26, 27 D; 80, 15 u. ὅ. D.
 ἀρτάνω: 153, 16, 20, 32 *ὀρθόν . . . ἵστημενον*.
 ἀρύομαι: 94, 15 *ἀρύσασθαι ἐκ ποταμοῦ* D.
 ἀρχάγγελος: 81, 24 D; 97, 29 D.
 ἀρχή: 72, 8 *μετὰ καὶ τῆς ἀρχῆς* D — 75, 27 *ἀπὸ τῆς ἀρχῆς* D — 81, 14; 98, 10 *ἐξ ἀρχῆς* D — 92, 2 *ἐν ἀρχῇ* D.
 ἀρχιερεὺς: 80, 22 D.
 ἀρχομαι: εἰς 162, 20.
 ἀσέβεια: 51, 15 Or — 84, 14 D; 96, 15 D u. ὅ.
 ἀσέβημα: 184, 3 C.
 ἀσεβής: 91, 6 *ἀσεβῆς Ἄρειος* D, vgl. 88, 26 D; 93, 19 D; 96, 11 D — 49, 30 *ἀσεβεῖ στόματι* Or — 50, 1 *ἀσεβοῦς φωνῆς* Or u. ὅ.
 ἀσκησις Askese: 150, 30.
 ἀσκητήριον: 119, 3 *ἐν ἀσκητηρίοις ἀναστρέφεσθαι*.
 ἀσπασμός: 162, 17.
 ἀσπίς: 184, 14 *ἀσπίδων χρεῖα* C — 25, 1 *ἐπὶ τὴν τῶν χρειτόνων ἀσπίδα προσπεφενγότων*.
 ἀσπίλος: 181, 32 von der Kirche C — 60, 20 *πίστιν φυλάζαντων ἀσπίλων*.
 ἀσπονδός: 158, 19 *ἀσπονδον . . . πόλεμον*.
 ἀστεος: 185, 22 C; 186, 20 C.
 ἀστεκτος: 65, 19 *ἀστεκτος φῦσις ἡ τῆς ἁγίας τριάδος οὐσία*.
 ἀστράπτω: 46, 9 Or.
 ἀστροειδής: 46, 18 *ἀστροειδεῖ σφραγίδι* Or.
 ἀστρον: 83, 23 D — 4^η, 12 *μέχρι τοῦ φέγγους τῶν ἀστρον* Or.

ἀσπύγκριτος: 92, 13, 29 D.
 ἀσύνθετος: 65, 17, 22 D; 82, 19; 89, 19 D; 92, 1 D u. ὅ.
 ἀσφαλίζομαι: 56, 14 *τῷ τῆς ἀληθείας ὅπλῳ ἡσφαλισμένοι*.
 ἀσχημάτιστος: 64, 17 D; 65, 22 D; 89, 19 u. ὅ. D.
 ἀσώματος: 81, 7 D; 98, 7 u. ὅ. D.
 ἄσωτία: 11, 25.
 ἀταξία: 179, 33 C.
 ἀταρήχως: 62, 2.
 ἄτε: ὡς ἄτε 148, 34—157, 23.
 ἔτμητος: 90, 9 *ἐτμήτως* D.
 ἀτόπημα: 200, 7 C.
 ἀτοπία: 195, 10 C.
 ἀτοπος: 106, 21 *οὐκ ἀτοπον δὲ ἡγοῦμαι* (Übergang z. Citat) — 185, 12 *ἀτοπε* C.
 ἄτρεπτος: 83, 11 *ἀτρέπτων ἐνώσεως* D — 88, 24 *τῶν . . . ἀτρεπτων* D — 5, 27 *ἀτρεπτί . . . διώδενσεν*.
 ἀνθάδεια: 49, 11 Or — 50, 3 (Conjectur) Or.
 ἀνθέντης: 51, 27 *θεὸς . . . πάντων ἀνθέντης* Or — 96, 17 von Arius *τῆς βλασφημίας αὐτῶν ἀνθέντη* D.
 ἀνθεντία: 69, 8 *ἀνθεντίαν προσώπων* D.
 ἀνθεντικός: 69, 10 *μαρτυρίαν ἀνθεντικὴν* D.
 ἀΐξω: 51, 21 Or — intr. 80, 25 D.
 ἀΐζησις: 100, 6 D.
 ἀύστηρός: 108, 4 *ἐκρίβειαν ἀύστηροῦ κανόνος*.
 ἀντάρξης: 88, 13 D.
 ἀντεξοῦσιος: 70, 26 D.
 ἀντεξοσιότης: 89, 10 D.
 αὐτοκρατορία: 31, 1.
 αὐτόχρομα: 183, 3 C; 189, 24 C.
 αὐχέω: 51, 26 Or.
 αὐχμός: 190, 21 C.
 ἀφαίρεσις: 115, 8 (Canon 11).
 ἀφανής: 50, 5 *ἀφανῆ κατιστήσῃ* Or.
 ἀφανίζω: 128, 14 C — 181, 28 C.
 ἄφατος: 2, 18 *τὸ ἄφατον ἐκείνο πέλαγος τῶν ἐν αὐτῇ ἐγκειμένων* — 32, 20 *ἄφατον πλοῦτον πόνου* — 178, 23 *ἀφάτου πλήθους συρρέοντος* — 140, 29 *ἄφατος . . . πυρός* — 169, 3 *ἐνφορομένην . . . ἄφατον* — 180, 21

εἰς ἄγατον οἶκτον ἐπ' αὐτῷ περιπε-
σειν C.

ἄφειδῶς: 183, 9 C.

ἄφθονία: 67, 6 D.

ἄριζις: 181, 3 C.

ἄρω: 49, 3 Or — 152, 7.

ἄφορώς: 51, 15 πρὸς τὸ δέον ἄφορῶντες
Or — 79, 26 ἀπιδὼν . . . πρὸς D.

ἄφορίζω: 184, 2 C.

ἄφορμὴ: 180, 16 ἐκπλήξεως ἄφορμῇ . . .
παρασχεῖν C — Plur. 71, 25 D; 93, 1 D.

ἄφορστος: 81, 2 D; 82, 28 D.

ἀχαίνωτος: 174, 26 τὸν τῆς εὐσεβείας
τόνον εἶχεν ἀχαίνωτον.

ἀχλὺς: 49, 25 ὥσπερ ἀχλὺ τινὶ συγκρι-
μένη Or.

ἄχραντος: 93, 14 τῆς ἀχράντου καὶ ἄχω-
ρίστου καὶ ἀκτίστου θεότητος D — 200,
16 ἄχραντον πίστιν C.

ἄχρεῖος: 189, 9 C.

ἄχρειώω: 176, 33 τὸ σεμνὸν τῆς ψυχῆς
ἠχρειώσας.

ἄχωρήτος: 98, 2 τῆς ἀχωρήτου . . . θεό-
τητος D.

ἄχωρίστος: 86, 18 D; 66, 17 D; 92, 21
u. δ. D.

βαδίζω: 119, 24 βαδιῶ δὲ ἐγὼ ἐντεῦθεν
τῷ λόγῳ ἐπὶ τὰ ἐξῆς — 188, 10 βαδι-
σῶμαι τῷ λόγῳ C.

βάδισμα: 49, 6 τὸ θεῖον αὐτοῦ καὶ σταθη-
ρὸν βάδισμα Or.

βάθρον: 129, 4 ἐκ βάθρων ἀνῆρηται C.

βαθύνς: 46, 13 τοῖς δὲ θεμελίους . . .
βαθύνς καὶ πιστῶς ἐροῦντοσθαι . . . γι-
νώσκωμεν Or — 49, 7 τῆς βαθυνότητος

θαλάττης τὴν ἐγρότητα ἐπηξε Or.

βαθύντης: 49, 8 Or.

βάλλω: 53, 23 βάλλειν ἡμᾶς ἀλλήλους Or.

βαπτίζω 71, 17; 100, 14 ἐβαπτίσθη σω-
ματικῶς (von Christus) D — 165, 32.

βάπτισμα: 100, 15 u. δ.

βάρβαρος: 181, 12 τῶν βαρβάρων αὐτῶν
τὰ πλεῖστα ξῆνη C.

βάρος: 53, 1 ἀπὸ τοῦ βάρους τούτου δι'
ἐμοῦ τοῦ αὐτοῦ θεράποντος ὁ θεὸς
δεδονώμενος ἐλεηθεροῦ Or.

βαρέις: 164, 1 βαρέως ἐνεγκών.

βασανίζω: 75, 10 D.

βάσανος: 194, 13 C; 196, 2 C.

βασιλικός 84, 11 πολλὰ διαστήκων τῆς
βασιλικῆς λεωφόρου, τοῦτ' ἐστὶ τῆς
ἀποστολικῆς πίστεως D.

βάσις Basis: 153, 15 ff τὸν κίονα οἶκ
ἐπὶ τὴν βᾶσιν ἐστῶτα.

βασκανία: 50, 27 τοῦ δὲ φθόνου καὶ τῆς
βασκανίας τὸ ἄδίκον οἶχ ὡς ἐν ὀλίγοις
μεμενῆκει, ἀλλ' οὐδεὶς ἂν εἰρέθη ταί-
της τῆς βασκανίας ἀλλότριος.

βαστάζω: 46, 21 τὸ μέτωπον . . . κίονες
. . . βαστάζουσιν Or.

βέβαιος: 94, 1 ἀληθῆ καὶ βέβαια D —
95, 24 πρὸς τὸ βεβαιότεραν τὴν σύ-
στασιν ἔχειν D — 192, 5 f τῷ βεβαίῳ
τῆς πίστεως C.

βεβαιῶω: 50, 19 εἰς ὕψος ἀρθέντα βε-
βαιώσασθαι Or — bekräftigen 77, 21
βεβαιοῖ τὰ προειρημένα (vgl. 79, 4
ἐπιβεβαιοῖ τὰ δηθέντα) ὁ κύριος D —
πίστιν . . . οἱ . . . ἅγιοι ἐπίσκοποι
ἐβεβαίωσαν — 129, 20 ἐπισκόπων . . .
μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πίστιν . . . εἶναι
βεβαιούντων C.

βεβαίωσις: 119, 10 τὴν τῆς ἀληθοῦς πί-
στεως κρατινθεῖσαν βεβαίωσιν.

βερεφίζιον: 115, 17 (Canon 12.)

βιάζομαι: 71, 20. 83, 26; 88, 8 D.

βίασις: 183, 16 βιαία τόλμα C.

βιβλίδιον: 16, 7.

βιβλος: (bei Bibelcitaten) 53, 26 εὐαγ-
γελικαὶ γὰρ βιβλοὶ καὶ ἀποστολικαὶ
Or — 69, 1 ἐν βίβλῳ κτίσεως u. ä.
69, 12—72, 20—73, 11—86, 2 D.

βιζρώσω: 191, 14 λέκοι: γὰρ ἑαυτοὺς καὶ
λέουσι βρωθησομένους ἐκδεδύνασαι C.

βίος: 74, 10 ἐξίνααι τὸν βίον D — 159,
14 τὴν . . . εἰς τὸν ἀληπτον βίον με-
τέστασαν — 160, 1 τὸν ἀνθρώπειον
ἐπεξέρχεται βίον.

βιώω: 10, 12 τὰ χρήσιμα σλλέγειν τῶν
ἐκεῖνῳ βεβιωμένων.

βλασφημέω: 66, 2; 91, 6 u. δ. 93, 25 βλ.
κατὰ D — 93, 20. 27 βλ. εἰς D — 140,

18 βλασφημιῶν, ὧν . . . βλασφημῆσεν.

βλασφημία: 64, 12 D; 96, 17 D u. δ.

βλάσφημος: 84, 25 τὸ Ἀρείου βλάσφημα
ῥήματα u. ä. o. D.

βλέμμα: 82, 19 οὐκ ὁφθαλμῶν βλέμ-
ματι D — 83, 1 τῷ τῆς διανοίας
βλέμματι D — 190, 24 ἐξασθενῶν ἡδὴ
τὸ βλέμμα C.

βλέπω: 85, 2 πρὸς ἀπὲρθεῖαν βλέπων
D — 88, 22 πρὸς τὴν ἀλήθειαν βλέπειν
D — 53, 17 εἰς μίαν ὁμόνοιαν καὶ
εἰρήνην . . . βλέψαντες Or.

βοῶν = λέγω (bes. vor Citaten): 66,
21; 70, 27; 87, 16 u. ö. D — 70, 13
τῆς γραφῆς βοῶσης D.

βοιθέω: 93, 29 D.

βουλή: vom göttlichen Willen 66,
17; 82, 21; 91, 10; 97, 22 u. ö. D —
5, 23 βουλὴν δὲ λαμβάνει (consilium
capit).

βούλησις: 82, 24 βουλῇσι πατρὸς D —
193, 2 τὴν τοῦ πατρὸς βούλησιν C —
141, 14 τῆς ἡγουσίας βουλῆσεως (überl.
βουλήδος) C — 164, 25 τὴν τοῦ βασιλι-
κοῦ προστάγματος βούλησιν C.

βοννός: 74, 28 D.

βραβεῖον: 47, 4 βραβεῖα ἐπογράφει Or —
47, 9 τῆς συνέσεως βραβεῖον Or.

βραδύνω: 182, 17.

βραχίων: 87, 4 εἴωθεν ἡ γραφὴ . . . ἡ
χεῖρα ἡ βραχίονα καλεῖν τὸ πνεῦμα τὸ
ἄγιον D.

βραχίς: 48, 27 βραχίαι τινὶ ὁράδω ἀνέ-
στασιν πεποίηκε Or — 80, 5 ἐν βραχέσι
λέξεσιν D — 79, 28 βραχυτάταις ταῖς
λέξεσι D — 16, 7 διὰ βραχέων (Be-
zeichnung der Kürzung) 49, 27 Or.

βρόχος: 188, 15 βρόχον περιένας C.

βρυγέομαι: 183, 16 C.

βυθίζω: 84, 23 D.

βυθός: 71, 24 τοὺς βυθοὺς διαυτρώσκεις
D — 84, 13 ἐκ τοῦ περιέχοντός σε τῆς
ἡσυχίας βυθοῦ D — 84, 22 ἐπὶ τὸν
βυθὸν τῆς μοχθηρίας D.

γαλακτοτροφέω: 100, 3 γαλακτοτροφού-
μεθα D.

γαληνός: 48, 20 γαληνῶν νεύματι . . .
ἔδειξε (von Christus) Or.

γαμβρός: 13, 6 γ. . . ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ.

γαμετή: 118, 16. 19. 26—152, 28 u. ö.

γάρ: 184, 6 τὶ γὰρ δὴ C — 191, 18 οὐδὲ
γὰρ δὴ C — 174, 32 ἀλλὰ γὰρ καὶ —
184, 15 ἀλλὰ γὰρ εἶθε C — 193, 5
C — 4, 29 εἰ γὰρ καὶ vgl. 84, 7; 99.
3; 91, 22 ἡ γὰρ ἂν D — 158, 6 καὶ
γὰρ καὶ — 50, 22 μᾶλλον γὰρ ἂν Or.
γε: 3, 9—189, 12 C — 85, 6. 93, 3: ὥς
γε D — 189, 14 C — 129, 31 ὅπου
γε C — 184, 14. 185, 24. 191, 5 σὺ γε
C — 185, 22 δέ γε C — 167, 19 εἴ γε —
191, 1 μὲν γε C — 151, 10 καὶ γε —
191, 5: 195, 14. 16 καίτοι γε C — 160,
2 ὅ γε μὴν.

γέλως: 63, 4 μήποτε . . . γέλως γένηται —
53, 24 ἡδονὴν καὶ γέλωτα προσεγενεῖν Or.
γέμω: 185, 25 C.

γενναῖος: 20, 15 γενναιοσύνη δὲ χειρὶ
χειραγωγῆσας (Zusatz zu Eus.) — 88,
15 λευκοτέρως δέεται φράσεως καὶ γεν-
ναιοτέρως ἢ ὑπόθεσις D.

γεννάω: 66, 9. 80. 26. 82, 1. 90, 9. 94,
11 D u. ö.

γέννημα: 70, 8 D u. ö.

γέννησις: 98, 17 D.

γεννήτωρ: 94, 12 D.

γένος: 46, 6 τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει
Or vgl. 97, 15 D — 49, 19 πᾶν τὸ
ἀνθρώπινον γένος Or vgl. 101, 7 D —
49, 29 τοιοῦτον γένος εἰσάγουσιν ἀναι-
σχυντίας Or — 50, 29 τῶν φρησκειῶν
τὰ γένη Or.

γεραίρω: 169, 2.

γερονσία: 93, 29 καθικετεῦω τὴν ἡμετέ-
ραν ἱερὰν γερονσίαν (Synode) D.

γῆινος: 51, 12 τὸ γῆινον ἐπιζητοῦσιν
Or — 51, 18 τὰς γῆϊνας (ὕλας) Or.

γι(γ)νομαι: 52, 14 πάντα τὰ γεγονότα
Or — 52, 23 γίγωρε Or — 53, 11 =
anteil werden Or — 67, 28. 80, 12
100, 5 u. ö. D — 91, 8 μὴ γίνουτο
(in Parenthese) D.

γι(γ)νώσκω: 46, 14 mit acc. c. inf. Or —
73, 26 ἐγνώσθη ἡμῖν D.

γλίζομαι: 188, 3 ἐπικουρίαν ἑαυτοῖς πορί-
ζεσθαι γλίζονται C.

γλωσσόδομον Kassetten: 167, 8.

γλωττία: 47, 27 οὔτε φωνή οὔτε γλωττία Or — 48, 2 ἡ τῆς γλώττης πορεία Or.
 γνήσιος: 81, 4 f γνήσιος ὁ πατήρ, γνήσιος ὁ υἱός D — 94, 20 γνήσιον λοιπὸν τέκνον τῆς χάριτος D — 129, 26 ἐπαυ-
 λωμεν ἐπὶ τὸ κοινωνῆν ἡμῶν σῶμα καὶ τὰ γνήσια ἡμῶν μέλη C — 181, 13, 194, 17 γνήσιως C.

γνωρίζω: 83, 14 νοσημένους καὶ γνωρίζο-
 μένης τῆς διαφορᾶς D.

γνώριμος: 191, 20 σαφῆ καὶ γνώριμα C.

γνώρισμα: 185, 17 σαφές γνώρισμα καὶ μαρτύριον C — 186, 1 πίστεως τὸ γνώρισμα C — 186, 17 γνωρίσματα ζητήσεων C.

γνώσις: 184, 2 ταῖς περὶ σεαυτοῦ γνώ-
 σεων ἀπόρρητος C.

γοερός: 190, 18 γοεράς . . . γωνάς C.

γοεῖν: 7, 20—58, 29—102, 3—129, 12 C —
 148, 25—159, 19—165, 24—200, 8 C.

γράμμα = σύγγραμμα: 5, 33—166, 25.

γραμματεῖς: 89, 22 πρὸς τοὺς γραμμα-
 τεῖς καὶ Φαρισαίους D.

γραφῆ: 74, 9, 80, 1, 83, 23 u. ὁ. ohne
 Epitheton D — 70, 2, 84, 21 u. ὁ. αἶ
 θεῖται γραφαί D — 87, 11 u. ὁ. ἐκ τῶν
 ἱερῶν D.

γραφικός: 5, 21 ἀνδρὶ παλαιῷ, ἄγαν
 γραφικῷ; = biblisch 59, 15 γραφικαῖς
 μαρτυρίαις vgl. 81, 11 D.

γράφω zeichne. male: 67, 9 οἱ τῶν
 ζωγράφων ἐπιστήμονες γράφοντες ἐν
 σάνισι D — 67, 11 τὰς εἰκόνας . . .
 γράφουσιν D.

γυμνάζω: 174, 33 γυμνασθῆναι εὐλαβε-
 τῶς τὰ . . . γινόμενα.

γυμνός: 97, 14 τοῦ θείου χρισμάτος
 ἐγυμνώθησαν D.

γυνή: 98, 15, 22 λαμβάνει σάρκα ἐκ γυναι-
 κός D.

δαίμων: 155, 8 τὸν ἐν τῇ Κιλικίᾳ Περθωνι-
 κὸν ἀπέλασε δαίμονα (sc. Constantin).

δακτολινδείκτις: 84, 15 D.

δαμάζω: 49, 11 Or.

δαῖν = δῆ ἂν 129, 4 C — 200, 18 C u. ὁ.

δάσος: 190, 23 τὸ τῆς κόμης δάσος C.

δαψιλέομαι: 49, 28 ἡ πίστις . . . τοῦ

λέγειν εὐπορίαν δαψιλέεται Or — 51,
 7 τοῦ ἁγιοπύτου αὐτοῦ λόγον δαψι-
 λέεσθαι τὴν ὁμίλιαν Or.

δαψιλής: 48, 15 δαψιλῆς εὐπορία τοῦ
 λέγειν Or — 191, 2 σπουδῆς δαψιλῶς
 κεχορήγησε C.

δείγμα: 192, 4 δεῖγμά μοι δός C.

δεινός: 53, 21 δεινὸν . . . ἂν εἴη καὶ ἄγαν
 δεινόν Or.

δεινότης: 184, 9 δεινότητι πανουργίας C.
 δεκτήριον: 187, 12 τῶν οὐρανίων ἀνθῶν
 τὸ δεκτήριον ἀνασπάσαι C.

δεκτικός: 102, 24 κακίας καὶ ἀρετῆς δεκ-
 τικὸν (von Christus).

δέλεαρ Köder: 183, 4 πρὸς ἀπάτης δέλεαρ C.

δέμω: 149, 19 οἰκὸν ἐκκλησιῶν δέμασθαι.

δέομαι: 159, 23 δέομαι σου . . . ἵνα . . .

κελεύσῃς — 51, 15 πρὸς τὸ δέον ἀγο-
 ρῶντες Or.

δέος: 189, 27 δέος μὴ C.

δεσποτεία: 88, 2 τῆς τοῦ ἁγίου πνεύμα-
 τος δεσποτείας D.

δεσπότης: 188, 21 von Gott τῶν πάντων
 ἔχων τὸ κέρος δεσποτα C.

δεῦρο: 90, 6 δεῦρο δὲ . . . λάμβανε . . .
 ἐποθήκας D — 112, 6 ἐκ τοῦ δεῦρο.

δέχομαι: 69, 10, 70, 26, 88, 2 δέχεσθαι
 μαρτυρίαν u. ἄ. 80, 23, 85, 12, 83, 1,
 91, 17 u. ὁ. D.

δή: 2, 14—6, 1—79, 28 D, 86, 23 D, 91,
 27 D — 160, 1—163, 28—188, 19 C —
 191, 16 δὴ μάλα C — 160, 2 γὰρ δὴ —
 189, 29 γὰρ δὴ C — 160, 12, 162, 9
 καὶ δὴ — 189, 7 μὲν δὴ C.

δήγμα: 190, 19 ἕχως δήγματι C.

δήθεν: 169, 23, 171, 2.

δηλαδὴ: 51, 17 Or — 166, 20—179, 33 C,
 181, 9, 27 f. C, 192, 20 C, 193, 13 C.

δηλητήριον: 183, 8 τὰ τῆς οἰκειᾶς ἱαμό-
 τητος δηλητήρια C.

δηλονότι: 70, 22 D, 77, 7 D, 81, 8 D, 94,
 24 D — 164, 25 C, 187, 15 C.

δηλός: 184, 23 C — 48, 20 δίδαγμα . . .
 δηλῶν (von Christus) Or — 49, 31 τὰ
 τῷ θεῷ νόμῳ δηλούμενα Or — bei
 Bibelcitaten 64, 16 ὡς ἡ φωνὴ δηλοῖ
 D — 85, 10 ὡς αἱ μαρτυρίαι δηλοῦσι D.

δημιών: 13, 14 τοῖς δημοθεῖσι τὰς οὐσίας αὐτῶν ἀποκαθίστασθαι.

δημιουργῶ: 66, 16 D. 80, 13 D u. o. D.

δημιουργός: von Gott 48, 9 πάντων τῶν καλλίστων δημιουργῶ Or — 67, 25 D. 68, 26 D. 69, 11 D. 86, 5, 12 D. 97, 15 D.

δῆμος Menge: 48, 24 ἀρέπνευσαν . . . τοσοῦτοι δῆμοι (Speisung der Fünftausend) Or; Heiden 49, 11 τῶν ἀνοήτων δῆμων Or — 51, 10 τῶν ἐθνῶν οἱ δῆμοι Or. 52, 31 Or.

δήποτε: 183, 15 C.

δήπον: 186, 26 C. 187, 17 C.

δήπουθεν: 190, 9 C.

δῆτα: 101, 30—149, 18—150, 7—163, 14—175, 14—188, 2, 14 C. 191, 4 C.

διό: m. Gen. örtlich 46, 27 διὰ παντός τοῦ περιβόλου Or — 49, 9 διὰ γῆς Or — instrumental 180, 9 διὰ τοῦ γράμματος . . . ἐκάλεσα C — 182, 30 διὰ γραμμῶν — 3, 1 διὰ γραμμῶν διδασκῶν — 2, 18 διὰ στόματος φέρειν — 4, 2 διὰ γλώττης προσφέρειν — 41, 2 διὰ τιμῆς ἦγεν (vgl. ἄγων) — ε. α. παρά.

διαλαμπάνω: 75, 25 D. 99, 24 D. 72, 4 D — 106, 24 διελάβετο ἐν τῷ τρίτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ.

διαβεβαίνομαι: 47, 19 Or — 162, 36—164, 34 C.

διαβλέπω: 85, 6 D.

διαβολικός: 62, 7 διαβολικῇ ἐντεχνίᾳ.

διάβολος: 33, 24—36, 15—86, 15 D — 129, 3 C — 129, 25 τοῦ διαβόλου ἀναιδής τις ἐπηρετής C — 183, 3 C — 190, 17 τὸ τοῦ διαβόλου ξίφος C.

διαγορεύω: 72, 30 D. 80, 1 D — 181, 34 οἱ θεοὶ . . . διαγορεύουσι νόμοι C.

διαγωγή: 6, 7—23, 1 (= Thdt. ἀγωγή).

διαδιδράσκω: 152, 29 θάνατον . . . διέδρα.

διαzeugny: 91, 11 τὰς τῆς ἁγίας τριάδος ἐποστάσεις οὐ διεzeugnyμένας D.

δαισθάνομαι: 190, 12 C.

διακονέομαι: 98, 30 D.

διακόνισσα: 118, 1 (Canon 19).

διακόσμησις: 193, 9 προῆλθεν . . . ἐπὶ τὴν τῶν ἐπ' αὐτοῦ γεγεννημένων διακόσμησιν C (sc. Christus).

διακρίνω: 165, 4 C.

διακνέρονται: 157, 28 ἐγγεγνημένων τὴν τοῦτων διακνέρονται, τῶν Χριστιανῶν λέγω C.

διαλῶπω: 14, 3 τῇ περὶ τὸν ἀληθῆ θεὸν ἐνσεβείᾳ διαλῶποντος.

διαλέγομαι: m. Dat. 86, 14 D. 164, 26 C — περὶ 53, 24 Or — πρὸς 74, 11, 89, 11, 22 D.

διῆλξε: Gespräch: 81, 15 D.

διαλύω: 50, 19 καθελεῖν καὶ διαλύσαι Or.

διαμαρτύρομαι: 81, 15 D.

διαμονή: 190, 13 C.

διαμφισβητέω: 1, 23.

διανάπανσις: 9, 27 ἐκ πολλῆς ἐκχειρίας καὶ διαναπάσεως ὄντες.

διαναπαύω: 134, 14.

διάνοια Vernunft: 46, 25 καθαρὰς διανοίας

πεποιθήσει Or — 47, 27 τῷ προστάγματι

τῆς διανοίας ἵπουργῆσαι Or — 48, 1

διάνοια im Gegensatz zu γλῶττα Or —

47, 24 ἡ ἐμὴ διάνοια τῶν θεῶν ἐνεργε-

τημάτων κορεσθεῖσα Or — 52, 8 τῆς

διανοίας . . . τὸν λογισμὸν Or — 52, 28

τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων Or — 80,

6 τὴν διάνοιαν τῶν πετεινῶν D — 83,

1 τῷ τῆς διανοίας βλέμματι D — 91,

28 προῦπεσθμεθὰ σου τῇ διανοίᾳ D —

99, 12 λογικῆς φρίσεως ὑπερβαίνει

διάνοιαν D — 129, 32 ταῖς διανοίαις

ἐγγεόμενον C — 200, 16 καθαρὰν . . .

τὴν διάνοιαν . . . παρασχεῖσθαι C —

Sinn, Bedeutung 65, 19 αὕτη ἐστὶν ἡ

διάνοια τοῦ 'ποιήσωμεν' D. — 96, 8

ἀναπτέξει τῆς γραφῆς τὴν διάνοιαν D.

διανοίγω: 146, 10.

διανύω: 92, 10 D. 100, 9 D.

διαπορθεμῶ bringe Botschaft: 106, 5

τὰ ἐν τῇ Νικαίᾳ . . . συνόδῳ κεκρι-

μένα διαπορθεμῶσαντες.

διαπρέπω: 170, 16 ἐπὶ τῇ ὁρθοδόξῳ δια-

πρέφαντος πίστει.

διαπτέσσω: 185, 18 C.

διαρθρόω: 183, 13 τὸ πῆλαι τῇ θείᾳ

ῥήσει διρθρωμένον C — 189, 22

γνώμην ἀποφαίνεσθαι καὶ διαρθρῶν C.

διαρρήδην: 180, 3 C.

διαρρέω schwinde hin: 190, 20 διερρέη-

ζεν αὐτοῦ τὸ σῶμα C.

διασκεδάννυμι: 180, 3 C. 181, 27 C.
 διασκέπτομαι: 25, 9—16, 18.
 διασκύλλω zerreiße: 182, 28 ὁρόντων τὰ
 . . . συμφώνως δόξαντα καὶ κριθέντα
 πάλιν διασκυλλόμενα.
 διασπᾶω: 49, 2 τῶν μελῶν αὐτοῦ χυθέν-
 των καὶ διασπασθέντων Or.
 διασπείρω: 129, 23 τὸ κακὸν C.
 διάστασις: 195, 16 C.
 διαστήκω: 84, 11 m. Gen. D.
 διαστρέφω: 179, 33 δοκεῖ ἡ ἐλθθεῖα
 διεστρέφθαι C — 182, 32 ἔγνω ὁ βα-
 σιλεὺς διεστρέφθαι τὸν Ἄρειον.
 διάστροφος: 186, 2 στόμα διάστροφον C.
 διατίθηναι: 151, 37 ὀκνηρότερον διετίθη.
 διατιρώσχω: 71, 25 s. βυθός D.
 διατρέχω: 151, 9 δέδραμε δὲ εἰς πολλοὺς
 τὸ γενόμενον.
 διατριβή: 186, 24 τῆς ἐν τοῖς ἀποτήμασι
 διατριβῆς ἀπαλλαγείς C.
 διατυπώω: 2, 8—133, 11—149, 2.
 διατύπωσις: 51, 29 Or — 52, 4 σωτηριώδει
 διατυπώσει Or — 52, 9 τῆς διατυπώσεως
 τὸν λογισμὸν σκοπῆσαι Or — 108,
 12—154, 9 εἰς τὴν τῶν . . . ἐκκλησιῶν
 . . . διατύπωσιν.
 διαφορά: 83, 14 D. 91, 15 D.
 διαφορέω: 183, 19 C.
 διαφορός: 67, 10 D.
 διαφιλέτω: 51, 8 Or — oft in Brief-
 schlüssen ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφιλᾷ.
 διαφωνέω: 102, 2 διαφωνῆσαι ταύτης τῆς
 σωτηρίου ὁμολογίας.
 διαφωνία: 129, 5 C.
 διαχαράττω: 187, 16 καλέμῳ . . . διεχέ-
 ραζας C.
 διαχειρίζομαι ich lege Hand a. mich: 58, 7
 διαχέω: 50, 30 τῶν θρησκειῶν . . . διαχυ-
 θέντων (vgl. App.) Or.
 διαχωρίζω: ἀπὸ 49, 12 Or — 92, 22, 27 D.
 δίγamos: 114, 17 διγάμοις κοινωνεῖν
 (Canon 8).
 διδάγμα: 48, 22 Or.
 διδασκαλία: 48, 24 θείων διδασκαλιῶν
 Or — 53, 25 τοῦ παναγίου πνεύματος
 τὴν διδασκαλίαν ἀνάγραπτον ἔχοντας Or
 — 82, 21 κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν
 ἱερῶν γραφῶν vgl. 96, 28 D — 194, 10

καὶ τὴν θρησκείας διδόναι διδασκαλίαν C.
 διδασκαλικός: 108, 12 Überschr. λόγος
 διδασκαλικός — 165, 34 λόγον . . .
 διδασκαλικὸν προσεγεγείν.
 διδάσκω: 48, 25 Or — 75, 8, 95, 3, 96,
 29 u. 8, D.
 διδαχή: 48, 22 Or.
 δίδωμι: 63, 3 δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ μέσον
 — 46, 23 εἰς νοῦν ἔδωκεν Or — 182,
 33 δώσοντα λόγον.
 διέπω: 8, 4, 57, 11 τὴν ἐπισκοπὴν.
 διερευνάω: 81, 15 D. 82, 4 D. 91, 23 D —
 διερευνάομαι: 80, 24 D — 5, 18—32,
 14—168, 7—171, 31—192, 8 C.
 διευκρινῆς: 91, 24 D.
 διευκρινέω: 174, 28.
 διηγέομαι: 49, 28 Or — 76, 23 D —
 διηγέσασθαι . . . διήγημα 118, 12.
 διήκω: 189, 5 C.
 δίκαιος: 86, 10 D. 93, 18 D. 100, 26 D —
 46, 22 τὴν δικαίαν πίστιν Or.
 δικαιοσύνη: 47, 12 Or. 49, 20 Or. 50, 6 Or.
 δικαίως: setze fest 117, 2; = νομίζω
 180, 8 C.
 δίκη: 157, 6 ἡ θεία δίκη C.
 δικρανοφόρος fureifer: 187, 21 C.
 διοδεύω = δέιμι: 5, 29—140, 4.
 διοικέω: 193, 12 C.
 διολισθαίνω: intr. (vgl. ὀλισθάνω), 62, 11
 διολισθαίνων . . . συγκατέπιπτεν.
 διορίζω: 186, 17 C.
 διορίτω: 187, 26 C.
 διφθέρα: 109, 17 ψάλλειν ἐν ταῖς δι-
 φθέραις.
 δίχα: m. Gen. 66, 16 D.
 διχονοέω: 195, 8 C.
 διχόνοια: 129, 4, 13 C — 181, 22 C.
 διώκω: 178, 33 τῆς συνόδου διωκθῆναι.
 δόγμα: 1, 25 ὀρθοδόξον δόγματος — 2,
 6 μοχθηρῶν καὶ ἀσεβῶν δογματῶν
 Ἀρείου — 83, 1, 84, 25 τῶν ἀποστο-
 λικῶν δογματῶν D — 91, 22 τὰ τῆς
 ἁληθείας δόγματα D.
 δογματίζω: 164, 19 C.
 δοκιμάζω: 50, 12 Or.
 δόξα: 47, 5 οὐράνιος δόξα Or — 50, 4
 τῆς θείας ταύτης εὐεργεσίας τὴν δόξαν

Or — 93, 16. 24 ἀσεβεῖς δόξαι D — 93, 13 δόξα σοι, ὁ θεός D.
δοξάζω: 17, 26—100, 16 D — 111, 1.
δοῦμα Schauspiel: 51. 14 ὦ ἀναξίον
δοῦματος Or.
δογματοπορεῖω: 162, 33—172, 1—180, 30C.
δύναμις: 46, 20 τῇ τῆς θεότητος τοῦ
ἡμετέρου σωτήρος δυνάμει Or — 50,
8 τῆς δυνάμεις τῶν ἰγνωπτῶν ἀρετῶν
Or — 52, 14 δυνάμει τοῦ θεοῦ Or —
52, 28 ἡ ὑπερβολὴ τῆς ἐναντίας δυνά-
μειος Or — 189, 7 δύναμις μετ' ἐνερ-
γείας C — 79, 27 τῆς σοφίας τὴν
δύναμιν D — 80, 5 τὴν τῶν θείων
ῥημάτων δύναμιν D.
δυναστεία: 50, 17 τὴν θείαν δυναστείαν
Or — 51, 13 δυναστείαν τῆς οὐρανίου
θεότητος Or.
δυσεπίβατος: 71, 26 D.
δίσις: 52, 27 τῆς τε ἐξῆς καὶ τῶν πρὸς
δύσιν χρηπίδων Or.
δυσμενής: 53, 23 δυσμενέσιν ἡδονὴν προ-
ξενεῖν Or.
δύσμορφος: 183, 17 C.
δύστηνος: 35, 16 τὰ τῆς αἰρέσεως αὐτῶν
δύστηνα ῥημῶτα (Br. Alexanders).
δυσσημῶν: 162, 10.
δυσχερής: 85, 18 D.
δυσωπῶν erbitte: 162, 6 τὸν βασιλέα
ἐδυσώπησε μεταδιδόναι αὐτοῖς παρηγο-
ρίας — 162, 19 δυσωποῦσι τὸν πρεσ-
βύτερον ἐκείνον — pass. fürchten 151,
17 ἥσιντος δυσωπηθεῖσα τήνταπείνωσιν.
ἐγγασμος: 103, 3 ἐγγράφως ἐκτίθενται —
114, 15 ὁμολογήσαι ἐγγράφως.
ἐγκαθέζομαι: 200, 14 ἐνεκαθέσθην C.
ἐγκαίνια: 174, 30—175, 9.
ἐγκαταλαμβάνω: 190, 20 σέρις τῶ ἱπ-
ἐγκατελημμένα C.
ἐγκλημα: 183, 18 C.
ἐγκόσμιος: 76, 14 τὰς γένεσις τῆς ἐγκοσ-
μίου D.
ἐγκρατής: 184, 7 ἐγκρατεῖς γεγόναμεν C.
ἐγκύκλιος: 31, 18 ἀρχὴν, τὴν ἀπ' ἀνίσ-
χοντος ἡλίου πᾶσαν ἐγκύκλιον.
ἐγκύπτω: m. Dat. = blicke hinein 55, 8.
ἐγκωμιάζω: 48, 16 Or.

ἐγγαράττω: 16, 7—168, 12 vgl. διαχα-
ράττω.
ἐγγείρημα: 187, 22 C.
ἐγγέλus: 62. 10 δίκην ἐγγέλus.
ἐγγρονίζω verweile: 169, 15.
ἐθνικός Heide: 180, 23 πρὸς τὸ εἰς τὸν
τῶν ὕλων θεὸν σέβας καὶ τοὺς ἐθνι-
κοὺς ἐφελκύσαι C.
ἐθνος: 49, 29 (var. ἐθνος) Or — 50, 11
Or — 51, 10 Provinz: πάντων τῶν
ἐθνῶν οἱ δῆμοι Or.
εἰ μὴ ἄρα 174, 36.
εἶδεχθής scheußlich: 190, 23 C.
εἰδοποιέω: 186, 16 (HSS ὁδοποιέω).
εἶδος: 51, 30 Or — 98, 8. 11. 14 εἶδος
ἀσώματον D.
εἰδῶλον: 151, 31 τῶν εἰδῶλων καταφρο-
νοῦντας — 155, 6 τῆς περὶ τὰ μυστήρια
εἰδῶλα δεισιδαιμονίας . . . μεταβάλλειν.
εἰκότως: 47, 24 Or — 48, 2 καὶ μάλα
εἰκότως Or.
εἰκω: 162, 24.
εἰκών: 65, 17 ἡ τοῦ θεοῦ εἰκὼν ἀπλή
καὶ ἀσύνθετος D u. ὁ. — 75, 26 bild-
lich: ἐξ εἰκόνων D — 183, 3 εἰκὼν τε
καὶ ἀνδριᾶς C.
εἰλικρινής: 76, 2 εἰλικρινῇ ἀγάπην D —
200, 16 εἰλικρινῇ καθοσώσωσιν C — 164,
28 μετὰ πίστεως εἰλικρινοῦς — 130, 5.
194, 8 εἰλικρινῇ πίστιν C.
εἰλικρινῶς: 174, 33.
εἰλίττω: 75, 27 ὡς τροχὸν εἰλιτόμενον D.
εἴπερ: oft im Dialog, vgl. 71, 17. 84, 27.
85, 6. 86, 12 D — 164, 32 C.
εἰρηνεῶν: 181, 12 τὰ πανταχοῦ εἰρηνεύε-
ται C.
εἰρήνη: 53, 16 εἰς μίαν ὁμόνοιαν καὶ
εἰρήνην τῆς καθολικῆς πίστεως βλέψαν-
τες Or — 53, 20 τῆς . . . ἐντιμοτήτης
εἰρήνης ἀξίαν ἀμοιβὴν Or — 180, 33
ἐν εἰρήνῃ C.
εἰρμός Reihe: 170, 1 τίξεις τε καὶ εἰρμῶ
(= d. Reihe nach) ἱστορήσασιν.
εἰς: 3, 11 ἡσθην εἰς τοσοῦτον — 100, 2.
4 ἦλθε εἰς τοῦτο D — 93, 12 εἰς ἑαυτὸν
ἐλθὼν D — 72, 1 φήσομεν . . . εἰς τὸ
D — 5, 14 τὴν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμέ-
νην ἐκκλησίαν — 66, 2 εἰς τὸν . . .

ἀναγορευθεὶς D — 64, 14 πρότασις
εἰς . . . D — 65, 1 ἀποκρισις εἰς . . .
D — 99, 15 εἰς ἀκρόασιν D.
εἶς: 51, 5 εἰς πάντα δυνάμενος (rhetorisch)
Or — 91, 7 ἓνα καὶ ἄλλον D.
εἰσάγω: 49, 30 Or — 65, 10 D. 98, 18 D.
εἰσδέχομαι: 185, 4 C.
εἰσέτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον 31, 5.
εἰσηγέομαι: 88, 18 D. 94, 22 D.
εἰσπηδάω: 161, 31 εἰσπηδᾶν εἰς τὰ βασι-
λεια κατεθάρρουν — 167, 23 εἰσπηδή-
σας εἰς τὸ θνῆσαστήριον.
εἰσπράττω: 93, 17 εἰσπραχθήσομαι δίκας
ἐπὲρ D.
εἶσω: 47, 11 εἶσω οἰκισθεῖσα Or — 47,
18 εἶσω τοῦ σιγῆθους Or — 52, 7 εἶσω
τῆς χώρας ταύτης . . . συνέκλεισε Or.
ἐκ: 9, 27 ἐκ . . . διαναπαύσεως ὄντες —
67, 10 ἐκ διαφόρων καὶ οὐκ ἐξ ἐνὸς
χρώματος . . . γράφουσιν D — 75, 8
διαχθεὶς ἐκ . . . τῆς σοφίας D 52, 20.
24 ἐξ . . . καιροῦ. ἐξ οὗ Or — 145, 1
ἐκ παιδόθεν.
ἐκατοστῇ: 117, 2 δαριζόντες ἐκατοστὰς
ἀπαιτοῦσιν (Canon 17).
ἐκβάλλω: 96, 18 ἐκβαλόντες τῆς θεότη-
τος D.
ἐκβασίς Ausgang (Ende): 182, 26.
ἐκβοάω: 85, 16 D — 185, 16 C.
ἐκγονός: 101, 19 εἰς ἐκγόνους D.
ἐκδίδωμι: 69, 2 συνδημιουργὸν . . .
ἐξέδωκε D — 72, 2 ἐξέδωκαν περὶ τῆς
λέξεως D — 75, 21 ἐκδιδόμενον εἶπε
D — 191, 14 ἑαυτοῖς . . . βρωθισμο-
μένους ἐκδεδώκασι C.
ἐκδικέω: 115, 2 (Canon 9).
ἐκδοσις: 72, 5. 6. D. 100, 19 D.
ἐκεῖ: 175, 5 καθεῖ.
ἐκεῖσε = ἐκεῖ: 3, 8—4, 2—5, 19—13. 9—
24, 28—140, 21—179, 13—182, 13 C —
191, 12 C. u. ὅ.
ἐκκήρυκτος: 102, 19 ἐκκηρύκτους . . .
γενέσθαι . . . τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας.
ἐκκληίω: 47, 15 Or.
ἐκκλησία: 46, 10. 53, 18 τῆς καθολικῆς
ἐκκλησίας Or — 53, 8 τὴν σωφρονεστά-
την ἐκκλησίαν Or — 101, 19 D. u. ὅ.
ἐκλήμπω: 182, 21.

ἐκοντί: 182, 12.
ἐκούσιος: 4, 18 ἐκούσιον πύθος vgl. 100
21 D — 101, 1 ἐκονσίως D.
ἐκπαιδεύω: 53, 28 Or.
ἐκπερινοστέω: 148, 13.
ἐκπίπτω: 23, 22 ὅπως μὴ . . . ἐκπέσῃ
τιμῆς C — 98, 11 οἱ τῆς ἐξ ἀρχῆς
ἀδελφότητος ἐκπεσόντες D.
ἐκπλήρωσις: 102, 4 μετὰ τὴν τῆς προσκυ-
νητῆς σκέψεως ἐκπλήρωσιν.
ἐκπορεύομαι: vom Geiste 90, 10. 95, 1
u. ὅ. ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ πατρὸς D.
ἐκστασις: 93, 10 ὡς ἐν ἐκστάσει γενό-
μενος D — 150, 29. 163, 24 εἰς ἐκστα-
σιν ἤγαγε.
ἐκτελέω: 175, 10.
ἐκτέμνω: 112, 4. 5. 8 (Canon 1).
ἐκτίκω: 190, 25 ὑπὸ μερίμνης ἐκτετηγός C.
ἐκτίθηναι: 69, 10 μαρτυρίαν ἀθηντικὴν
εἰς μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ υἱοῦ ἐκτε-
θεῖσαν D — vgl. 68, 25 D — 85, 19 τὰς
μαρτυρίας . . . ὥς οἱ πατέρες ἡμῶν
ἐξέθεντο D — 93, 31 ἀκολουθοῦντι
μύλιστα τοῖς δι' ἡμῶν . . . ἐκτεθεῖσι
καὶ ὀριζομένοις D.
ἐκφέρω: 53, 13 τὸ μέτωπον . . . ἀρετῶν
ἐξηνήρωσε σφραγίδα Or.
ἐκφωνέω: 75, 17 D. 76, 11 D. 96, 27 τὰ
παρὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος δι' ἡμῶν
ἐκφωνηθέντα D, vgl. 101, 26.
ἐκφώνησις: 1. 24.
ἐκφωτίζω: 130, 1 τὸ ἥγιον πνεῦμα . . .
τὴν θείαν βούλησιν ἐξεφώτισε.
ἐλατιώω: 189, 28 C. 190, 4. 11 C.
ἐλεῖθερός: 48, 31 παντὸς ροσῆματος
ἐλενθέραν ἔδειξε Or.
ἐλευθερώω: 51, 8 Or — 53, 2 ἀπὸ τοῦ βέ-
ρους . . . ἐλευθεροῖ Or — 83, 11 D.
ἐλλάμπω: 97, 3 D.
ἐλλείπω: 51, 14 μηδὲ ἐλλείποντες τῆς
ἀσβετίας Or.
ἐλπὶς: 49, 14 τῆς μελλοῦσης εὐδαιμονίας
τὴν ἐλπίδα . . . προσδοκῶμεν Or —
51, 19 ἐλπίδα τῆς ζωῆς ἐπαγγελλλόμε-
νοι Or.
ἐμμανῶς: 50, 3 ἐμμανῶς καὶ τολμηρῶς Or.
ἐμπήγνυμι: 67, 3 D — 193, 11 C.
ἐμπύπτω: 92, 16 τὸ ἐμπέσδον ἐπόδεγμα D.

ἐμπλέκω: 191, 20 ταῖς . . . ζητήσεσιν ἐμπλεκέντες C.
 ἐμπλεως: 88, 21 D — 96, 26 φωτὸς ἐμπλεα D.
 ἐμπνέω: von Gott 52, 6 ἐνέπνευσε καὶ θέαν τοῖς ἡμετέροισι ὀφθαλμοῖς Or — 93, 13 D — 95, 6 ὁ εὐαγγελιστὴς θεόθεν ἐμπνευσθεὶς D.
 ἐμποδόν: 51, 4 μηδενὸς φάλλον ἐμποδόν ὄντος Or.
 ἐμπροσθεν: 90, 24 τῶν . . . ἐμπροσθεν ῥηθέντων D — futurisch 70, 5 ἀποδείξω ἐν τοῖς ἐμπροσθεν τῶν ἀγώνων D.
 ἐμπρος: 31, 6 ἔμπροσθεν ἔχων πίστιν.
 ἐμφανίζω: 101, 7 D.
 ἐμψυχο: 20, 22—31, 7—162, 11.
 ἐν: 3, 14 ἐπερηγάσθην ἐν τοῖς ἀναγεγραμμένοις — 99, 21 γέγονεν ἐν τοῖς ἡμετέροισι, ἵνα ἡμᾶς ποιήσῃ ἐν τοῖς ἑαυτοῦ D.
 ἐνανθρωπείω: 63, 14.
 ἐνανθρώπησις: 99, 2, 24 D.
 ἐναντίος: 52, 27 τῆς ἐναντίας ἀντάμειψις Or — 50, 20 ἐναντίως ἂν ἀπέβῃ Or.
 ἐναργής: 3, 2 ἐναργεῖς ἐπιδείκναι — 72, 30 πρὸς ἐναργὴ ἀπόδειξιν D — 135, 7 εἰς ἐναργεστάτην ἀπόδειξιν — 88, 18 ἐναργεστάτων τῶν μαρτυριῶν vgl. 70, 26 D — 47, 28 ἡ πίστις ἐναργῶς δείκνυσιν Or.
 ἐνέρετος: 2, 7 τῇ ἐναργεῖ . . . συνόδῳ vgl. 16, 10.
 ἐναστράπτω: 93, 3 ἐναστράπτουσα . . . ἡ χάρις D.
 ἐνδύω: 52, 13 = i. e. Tempel einschließen Or.
 ἐνδοθεν: 47, 1 Or — 162, 1 ἀποκαλύπτει τὴν ἐνδοθεν ἐγκειμένην . . . αἴρεσιν.
 ἐνδοξος: 51, 11 τοῦ ἐνδοξοτάτου ὁσίου ἐπεφρονοῦντες Or — 53, 4 ἐνδόξοις ἐνεργεσίαις Or — 48, 7 ἐνδόξους ἐπαύρους . . . εἰπεῖν Or.
 ἐνέργεια: 189, 4 von Gott C — 153, 34 τὴν τοῦ σωτήρος Χριστοῦ ἐνέργειαν — vgl. 70, 11 D, 72, 27 u. ὅ. D.
 ἐνεργός: 77, 16 αἱ ἐνεργοὶ τῶν γένσεων πάροδοι D.

ἐνέχομαι: 189, 11 ὕβρεων πάθει ἐνέχουσαι C — 190, 19 ἐνεσχημέναις C.
 ἐνθεσμος: 185, 9 τὰς ἐνθέσμονας καὶ ἀπαραιτήτους θεραπείας τῷ θεῷ ἐπιτελεῖν C.
 ἐνθιμήσις: 52, 11 ταχεῖα ἐνθυμήσει καὶ ἰδεῖν καὶ συνέναι Or — 193, 2 οὐτε δι' ἐνθυμήσεώς τινος ἀνείληπται C — 74, 23, 25, 29 ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει u. ὅ. D.
 ἐνι: 150, 10, 153, 23 ὡς ἐνι μέλειτα.
 ἐνιδρύω: 185, 21 C.
 ἐνιστορέω: 3, 8 ἐνιστορήσας . . . ἐν τῇ βίβλῳ.
 ἐνοια: 47, 7 τῇ ἐνίῳν ἐνοίᾳ Or — Vorstellung 80, 10, 84, 4 u. ὅ. D.
 ἐννομος: 7, 3 πολέμῳ ἐννόμῳ (vgl. App.).
 ἐνοικέω: 49, 22 Or.
 ἐνορία: 49, 5 διὰ τε τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐνορίας διέδραμεν Or.
 ἐνοχος: 192, 1 τοὺς ἐταίρους . . . ἐνόχους ἤδη τῇ βουλῇ γενομένους C.
 ἐνσαρκος: 4, 14 μετὰ τὴν τῆς ἐνσάρκων αὐτοῦ παρουσίας οἰκονομίαν vgl. 98, 28 D, 99, 5 D.
 ἐντέτω: 106, 24, 111, 28, 30, 135, 3 ἐντάξει τῇ συγγραφῇ.
 ἐντελής: 53, 2 εἰς ἐντελῆ . . . λαμπρότητα Or — 53, 10 εἰς ἐντελὴ τὴν καθαρότητα Or — 88, 14 πρὸς ἐντελεστάτην πληροφориαν D — ἐντελῶς 48, 9 Or.
 ἐντεῦθεν: 47, 3 αὐθις ἐντεῦθεν (b. Gegenüberstellung) Or.
 ἐντιμος: 53, 19 τῆς θεόθεν ἡμῖν παρασχέσεως ἐντιμοτάτης εἰρήνης Or.
 ἐντολή: 97, 14, 100, 19 τῶν θείων ἐντολῶν D.
 ἐντόπιος = ἐγχώριος: 151, 22 θαῦμα τοῖς ἐντοπίοις παρεχομένην.
 ἐντός: 174, 34 τῆς ὁρθῆς ἐντός ὧν πίστεως.
 ἐντυγχάνω: 168, 6 ἐ. τῷ συγγράμματι vgl. 166, 24.
 ἐντυπώω: 67, 2 D, 76, 3 D.
 ἐνωμότως: 163, 19, 23 ἐνωμότως ἔλεγεν.
 ἐνωσις: 83, 11 D (viell. Citat, vgl. App.).
 ἐξάγω: 53, 2 εἰς ἐντελὴ αἰωνίου φωτὸς ἐξάξει λαμπρότητα Or — 188, 15 ἐξάγομαι . . . λέγειν C.

ἐξάδω: 186, 21 C.
 ἐξαίρετως: 49, 20 Or — 181, 26 C.
 ἐξαπάγω: 64, 16 D.
 ἐξαπατών: 184, 5 C.
 ἐξάπτωμαι: 173, 9 εἰς ὁργὴν . . . ἐξαφθείς.
 ἔξαρχος: 104, 14 τῆς ὑποουλίας ἔξαρχος.
 ἔξασθενέω: 190, 24 C.
 ἔξασκῶ: 185, 2 προσθεῖς . . . μάλα ἀκριβῶς ἐξησκημένα C.
 ἔξειμι: 74, 10 ἐξίναί τὸν βίον D.
 ἐξέλκω: 51, 3 ἐξέλκειν ἀπὸ τῆς ψυχῆς Or.
 ἐξεναντίας (adv.): 183, 16 C.
 ἐξερεῖγομαι: 183, 20 ἐξερεῖγεται ἐξώλων λόγους C.
 ἐξετάζω: 74, 18 D. 81, 26 D — 184, 6 C — 116, 5 (Canon 6).
 ἐξίσταμαι gerate in Ekstase: 153, 20 ἰδόντες . . . ἐξίστατο — 166, 1 ἐκστὰς ἐπὶ τοῖς γινομένοις.
 ἐξιστορέω: 11, 3.
 ἐξοδεῖω sterbe: 116, 2. 3. 7 (Canon 13).
 ἔξοδος: 46, 16 ἄρχι τοῦ τέλους τῆς ἐξόδου Or.
 ἐξορία: 13, 13 τοὺς ἐν ἐξορίᾳ ὄντας ἀνακαλεῖσθαι — 119, 12 ἐξορίᾳ ὑπέπεσον.
 ἐξοριστος: 47, 14 Or.
 ἐξορμῶ: intrans. 178, 14.
 ἐξονσία: 52, 12 τοῦ ἀθανάτου θεοῦ ἐξονσίαν Or.
 ἐξονσιαστής: 101, 2 ἐξονσιαστής τοῦ θανάτου (v. Christus) D.
 ἔξοχος: 47, 25 ἐξόχους ἐπαίνους Or.
 ἐξοφάινω: 171, 21 κατηγορίαν . . . ἐξύφηναν.
 ἔξωθεν: 47, 3 ἢ ἔξωθεν οὐράνιος δόξα Or.
 ἐξώλης: 183, 20 ἐξώλεις λόγους C.
 ἐπαγγελία: 22, 9.
 ἐπαγγέλλομαι: 51, 20 ἐλπίδα τῆς ζωῆς ἐπαγγελλόμενοι Or — 164, 22 φρονεῖν ἐπαγγελλόμενον C.
 ἐπάγω hinzufügen: 72, 10 λέγει . . . εἴτα ἐπάγει λέγειν u. ä. o. D.
 ἐπαδολεσχέω: 148, 31 ἐπαδολεσχούντων ἀναγνώσασιν.
 ἐπαθλον: 194, 13 τὰ τῆς ἀθανασίας ἐπαθλα C — 200, 18 τῶν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπάθλων ἀξιούσθαι C.
 ἐπαινος: 47, 5. 9. 13. 25 Or. 48, 9 Or. 49, 4 Or.

ἐπαίρω: 184, 4 σπονδαῖς ἐπαίρομένη C.
 ἐπακοῖω: m. Gen. 68, 25 D — 189, 1 C.
 ἐπάν: m. Optat. 94, 15 D.
 ἐπαναιρέομαι: 164, 30 ἐπανήρημαι φροντίδα C.
 ἐπαραλαμβάνω: 71, 5 D. 95, 23 D.
 ἐπανόληψις: 98, 5 D.
 ἐπαναπαύομαι: 111, 9.
 ἐπανίσταμαι: 159, 25.
 ἐπανορθόομαι: 200, 7 τὴν προτέραν ἐπανορθώσασθαι πλάνην C.
 ἐπάξιος: 48, 7 ἐπαίνους ἐπαξίους Or.
 ἐπαρχία: 113, 4. 12. 18. 31 (Canon 4) — 175, 17.
 ἐπανξάνω: intrans. 52, 24 ἐπὶ ἔξησεν Or.
 ἐπείγω: 46, 25 ἐπιθυμίας ἐπειγούσης Or — 180, 6 ἡπειγμένως C.
 ἐπεῖπερ: oft im Dialog vgl. 64, 24. 66, 6. 16. 80, 14. 21. 81, 24 D.
 ἐπείσταμαι: 189, 17 C.
 ἐπερωτάω: 96, 29 D, περὶ 67, 19. 84, 19 D.
 ἐπερώτησις: 66, 23 D.
 ἐπέχω: 184, 15 ἐπισχέτω γοῦν σε ἢ τῆς Ἀφροδίτης ὁμιλία C — 182, 13 ἐπέχεσθαι = zurückgehalten werden.
 ἐπί: m. Gen. temporal: 3, 5 ἐπ' ἐσχάτων — 3, 18 ἐπὶ τῆς ἀνταρσίας τοῦ ἀνοσίου Βασιλέως — 162, 5 ἐπὶ τοῦ παρόντος — 162, 15 ἐπὶ τοῦ ἀσεβοῦς Αἰκωνίου — local od. instrumental: 2, 16. 18 ἐπιμνήμης φέρειν — 184, 4 ἐπ' ἀδείας C — 185, 7 ἐπὶ τῆς αὐτῆς γνώμης ἐπιμένω C — 67, 29 ἔστι νοῆσαι καὶ ἐπὶ τοῦ θεοῦ D vgl. 67, 18. 86, 5. 91, 15. 98, 25 D 164, 34 ἐφ' ἡμῶν (bei uns) C — mit Dat.: 72, 5 ἐπ' ἄλλαις ἱστορίαις D — z. Bezeichnung d. Zwecks: 185, 14 ἐπὶ κακῷ C — m. Accus. 184, 22 ἐφ' οὗ τι προπετείας ἐληλακώς C — 86, 7 φανεροῦσθαι ἐπὶ τὸ τοῦ ἀνθρώπου πρόσωπον — 110, 1 (Diatypose 6).
 ἐπιβίωω: 165, 16.
 ἐπίγειος: 68, 24 πάντων ἐπιγείων D — 82, 22 τὴν γῆσιν τὴν τε ἐπουράνιον καὶ ἐπίγειον D.
 ἐπιγινώσκω: 166, 2.
 ἐπίγνωσις: 93, 2 D — 141, 1.

ἐπιδείκνυμι: 50, 9 Or — 85, 18 D — 181, 8 ἐπιδεικνύοντες C.

ἐπιείκεια: 163, 4 ἐπὶ τῆς προσοίσεως αὐτῷ θεοφίλῳς ἐπιεικείας.

ἐπιζητέω: 51, 12 Or — 53, 11 Or.

ἐπιχειῶ: 10, 27 πῶσα . . . ἐπεθείασαν οἱ χρησολόγοι.

ἐπιθυμέω: m. Infm. 50, 5 Or — 97, 1 ἐπιθυμητὸν ἡμῖν = ἐπιθυμοῦμεν D.

ἐπιθυμία: 46, 24 ἀγνῆς καὶ εὐσεβοῦς ἐπιθυμίας ἐπειγοίσης Or.

ἐπιχαλέομαι: 188, 19, 20 C. 192, 9 C.

ἐπίκειμαι: 47, 12 τοῦτων . . . ἐπικειμένων τοῖς προθέροις Or.

ἐπὶ κληῖς: 109, 23 διὰ τῆς ἱερᾶς ἐπικλήσεως.

ἐπικουρέω: 165, 2 ἐπικουρήσατε . . . τῇ ὁμοιοῖα C.

ἐπικουρία: 183, 14 κοιφισμοῦ τινα ἐπικουρίαν εὔρασθαι C.

ἐπιλέγω: 19, 13—84, 17 D.

ἐπιμελεία: 52, 22 μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας Or.

ἐπιμένω: 83, 26 ἐπίμενε βιαζόμενος D.

ἐπίνειος: 25, 2.

ἐπινείω: 149, 32.

ἐπινίκιος: 45, 20 ἐπιτελείσας . . . ἐπινίκιον κατὰ Αἰκιννίου ἑορτήν.

ἐπίνοια: 69, 9 D — 184, 10 C.

ἐπιξενόομαι: 149, 15.

ἐπιπληκτικός: 163, 30 γράφειν ἐπιπληκτικώτερον.

ἐπιπρίω: 183, 16 ἐπιπρίονσα τὸν ὀδόντα C.

ἐπισημαίνομαι: 2, 19.

ἐπίσημος: 51, 20 μετὰ ἐπισήμων κόσμου Or — 53, 5 ἐπισημότερος εἶναι . . . ἀέποιθα Or — 46, 8 τὴν ἐπισημοτέραν ὁδὸν (Comparativ = Superlativ) Or, vgl. 166, 26 ταῖς ἐπισημοτέροις αὐτοῦ πρόξεσιν ἀρκεσθυσόμεθα — 134, 2 τοὺς μὲν ἐπισημοτέρους ὁμοτραπέζους λαβόν.

ἐπισκιάζω: 51, 1 ὥς . . . τὸ φῶς . . . ἐπισκιασθῆναι Or — 83, 27 ἐπισκιάζειν ὥς νέφος περὶ τὸ . . . φέγγος D.

ἐπισκοπή: 120, 6 ἐπισκοπῆς χειροτονίας ἡξιωμένος.

ἐπίσκοπος: sehr oft, bes. im Dialog.

ἐπιστροφή: 115, 21. 26 (Canon 12 var. ἐπιστρέφειαν) — 163, 35 ἐξ ἐπιστροφῆς (Socr. ὑποστροφῆς) προσλαμβάνεσθαι (Socr. συλλαμβάνεσθαι).

ἐπισυνάπτω: 72, 15 ἐπισυνάψας εἶπε D.

ἐπισυρράπτω: 167, 6 δευτέραν ἐπισυρράπτουσαν (Socr. ἐπισυνάπτουσαν) διαβολήν.

ἐπισωρεύω: 71, 25 μὴ σαντῶ . . . ἀγορμᾶς ἀνάνδρους ἐπισώρευε D.

ἐπίταγμα: 8, 13.

ἐπιτειγίζω: 185, 13 C.

ἐπιτρέπομαι: m. Dat. 102, 14.

ἐπίτομος: 168, 8 ὥς ἐν ἐπιτόμῳ . . .

ἐγρόψαντο.

ἐπίτροπος: 149, 1 ἐπίτροπον καθίστα . . .

ἐπὶ τοῖς οἴκοι γονομένοις ἀναλώμασι.

ἐπιφάνεια: 72, 4 οἰκονομίαν τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου D.

ἐπιφανής: 46, 6 ἐπιφανεστάτας ὁδοὺς Or — 47, 2 ἐπιφανεῖς καθίστησιν Or.

ἐπιφημιζω: 32, 21 ἐκ τῶν ἐπιπεφημιζμένων.

ἐπιχρίω: 166, 4.

ἐπιχωριάζω: 172, 3.

ἐπολέθριος: 49, 26 ἐπολεθρίον σκυώητος ἐρμηνείαν ποιῆσθαι Or.

ἔπομαι: 193, 16 ὃ δὲ τοῖτοις ἔπεται C.

ἐπονείδιστος: 128, 7 C.

ἔπος: 2, 2 ὥς ἔπος εἰπεῖν.

ἐπουράνιος: 68. 23. 82, 22. 97, 30 D.

ἐποφθαλμιζω: 35, 9.

ἐράσμιος: 96, 27 ἐρασμίων μοι ὄντων τῶν ἱερῶν . . . λόγων D.

ἐργαλεῖον: 67, 26. 27. 29. 68 u. s. o. D.

ἐργαστήριον: 169, 14 τῆς ἡρίας . . . τοῦ . . . Ἀρειωνῶν ἐργαστηρίου ἐγράτει — 185, 27 Ἀρειων ἡμῖν ἀνομίας ἐργαστήριον κατεστήσατο C.

ἔργον: Gebäude 46, 13 ἔτι ἀρχομένον τοῦ ἔργου Or — 46, 21 τοῦτον τοῖνυν

τοῦ τηλικοῦτον ἔργον ὃ τεχνίτης Or — Werk 76, 18 ἡγεῖσθαι τῶν ἔργων

D — 47, 22 ἔργον ἱκανόν Or — 51, 16 ὄντα τοῖς ἔργοις Or — 49, 1 τὸ ἀθάνατον ἔργον Or.

ἐρεσχελών: 186, 15 διανοίᾳ τῶν ἐρεσχελοῦντων C.

ἐρεσχελία: 54, 30—175, 8—179, 34 C.
 ἔρημος: m. Gen. 83, 21 D.
 ἐρημώω: 83, 20 D.
 ἔρις: 53, 28 τὴν πολεμοποιὸν οὖν ἀπελάσαντες ἔριν Or.
 ἐρμηνεία: 49, 26 ἐρμηνείαν ποιῆσθαι Or.
 ἐρμηνεύς: 183, 3 κακὸς ἐρμηνεύς ἐκὼν τε καὶ ἀνδρούς ἐστι τοῦ διαβόλου C.
 ἐρμηνεύω: 65, 27 D. 95, 7 D.
 ἐρπετόν: 185, 19 τὴν ἰοβόλα τῶν ἐρπετῶν C.
 ἔτερος: 46, 24 οὐδὲν ἕτερον εἰ μὴ Or — 129, 30. 181, 2. 21 οὐδὲν ἕτ. . . ἡ C.
 ἑτεροοσίους: 86, 4 D.
 ἔτι: 11, 24—13, 18—176, 9 ἔτι τε (δὲ) καὶ — 119, 10 ἔτι μὴν καὶ — 33, 22 ὡς ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον.
 εὐαγγελικός: 53, 26 αἱ εὐαγγελικαὶ βίβλοι καὶ ἀποστολικαὶ Or.
 εὐαγγέλιον: 66, 14. 20 D. 79, 4 D. 89, 14. 22 u. o. D.
 εὐαγγής: 96, 29 εὐαγγεῖς ἀκοᾶς D.
 εὐαριμόστως: 76, 10 D.
 εὐδαιμονέω: 47, 27 ἡ ἐμὴ διάνοια . . . εὐδαιμονεῖν δοκεῖ Or.
 εὐδαιμονία: 47, 17 τῆς εὐδαιμονίας τὸν τίπον Or — 49, 14 τῆς μελλούσης εὐδαιμονίας τὴν ἐλπίδα . . . κατέχουμεν Or.
 εὐδοκέω: 49, 13 τὴν . . . μέγιστα τῆς αὐτοῦ θεότητος, οἷς ζῶμεν, οἷς εὐδοκοῦμεν Or.
 εὐδοξία: 3, 17 κατ' εὐδοξίαν τοῦ θεοῦ.
 εὐεργεσία: 47, 21 τὰς θείας εὐεργεσίας Or, vgl. 48, 3 Or. 50, 3. 16 Or. 53, 4 Or — 71, 7 D. 86, 25 D.
 εὐεργέτημα: 47, 24 ἡ ἐμὴ διάνοια τῶν θείων εὐεργετημάτων χορηγεῖσα Or.
 εὐήθης: 186, 20 κατάβαλε τὸ εὐήθες τοῦτο ἀνόημα C.
 εὐκλεια: 194, 4 ἡ τῆς ψυχῆς εὐκλεια C.
 εὐκκληρία: 159, 5 ζήλω τῆς παρὰ τῶν πολλῶν εὐκκληρίας — 174, 22 εὐκκληρίαν (Thdt. εὐκλειαν) . . . προξενήσητε C.
 ἐνκόλωσ: 48, 8 Or.
 ἐνκοσμία: 195, 17 ἡ τῶν ὕλων ἐνκοσμία C.
 ἐνκταῖος: 130, 5 τὴν ἐνκταίαν ἀγάπην C.
 ἐκτῆριον: 149, 19 ἐκτῆρια ποιῆν.

εὐλάβειαι Frömmigkeit: 33, 12 Ἀχιλλᾶς . . . εὐλαβεῖς ὁμοῦ καὶ σοφίαι . . . διαπρέπων — 148, 6 ἑαυτὸν δι' εὐλαβείας τῷ θεῷ ἑταπεινοῦτο (von Constantin) — 189, 10 εὐλάβειαν σκήπτεται (von Arius) C — Constantin von sich selbst: 180, 6 πρὸς τὴν ἐμὴν ἐλθεῖν εὐλάβειαν C. 180, 29 παρὰ τῆς ἐμῆς εὐλαβείας C — Scheu, Respect: 45, 24 τοσαύτη τις εὐλάβεια καὶ αἰδῶς τῶν ἀνδρῶν τὸν βασιλεῖα κατεῖχε vgl. 55, 18. 134, 14—151, 14 ἡ δὲ δεῖε καὶ εὐλαβεῖς ἀνανεύει.
 εὐλαβέομαι Gott verehren: 181, 13. 19 C — 189, 20 = s. fürchten (Gegens. ἐλπίζειν).
 εὐλαβής: 154, 15 ἀνὴρ εὐλαβέστατος.
 εὐλαβῶς: 162, 16.
 εὐλαλος: 33, 18.
 εὐλόγως: 100, 8 ἡνὰ πᾶσαν ἡλικίαν εὐλογίῃ (von Christus).
 εὐλογος: 114, 4 ψήφω εὐλόγῳ οὐσίῃ (Canon 6) — 181, 5 εὐλογον εἶναι . . . κατεφάνη C.
 εὐμαρῶς: 97, 2 D.
 εὐμένεια: von Gott 181, 20 C.
 εὐμετάδοτος: 33, 18.
 εὐνοια: 53, 16 Or.
 εὐνουχίζω: 112, 9 (Canon 1).
 εὐορκέω: 163, 22 εὐορκῶν πρὸς ἀπάτην.
 εὐπερίγραφος: 188, 13 δὸς . . . κύκλον εὐπερίγραφον C.
 εὐποία: 8, 26—46, 6 Or.
 εὐπορία: τοῦ λέγειν 48, 17 Or. 49, 28 Or.
 εὐπρέπεια: 183, 5 κάλλους αὐτῷ εὐπρέπεια προσσηχανώμενοι C.
 εὐπρόσωπος: 169, 22 ὁδὸν εὐπρόσωπον . . . ἐσοφίσατο — 185, 12 διάστασιν εὐπρόσωπον . . . ἐπιτεριχίζειν C.
 εὐρίπιστος: 8, 30.
 εὐσέβεια: 70, 10 D. 92, 17 D — 184, 17 τῇ περὶ τὸν Χριστὸν εὐσεβείᾳ C.
 εὐσεβέω: 153, 35 τοὺς εἰς αὐτὸν εὐσεβοῦντας.
 εὐσεβής: 46, 24 εὐσεβοῦς ἐπιθυμίας ἐπειγοῦσης Or — εὐσεβῶς: 80, 20. 23 D. 92, 18 D.
 εὐταξία: 120, 1 τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐ-

ταξίαν τιπώσαντες — 135, 2 τὼν τῆς . . .
 εὐταξίας κανόνων.
 εὐτελής: 152, 26 πρὸς εὐτελοῦς γυναικός.
 εὐτεχνία: 83, 27 D — 162, 34—169, 10
 εὐτενος: 167, 16 φργῇ τε εὐτόνῳ χρησέ-
 μενος.
 εὐτρεπίζω: 68, 18 D. 75, 17 D. 77, 7 D.
 εὐφημέω: 32, 5.
 εὐφραίνω: 18, 15 εὐφραينوμένης (εὐθυ-
 νομένης H) τῆς ἀρχῆς.
 εὐφυνῶς: 188, 24 καὶ μάλα γε εὐφυνῶς C.
 εὐχαριστήρια: 13, 11.
 εὐχαριστία: 49, 4 εὐχαριστίας παλαίνους
 διαχρών Or.
 εὐχερής: 200, 3 εὐχερές σε μαθεῖν C —
 142, 5 καταμαθεῖν εὐχερές (Thdt. εὐ-
 πετές).
 ἐγάμιλλος: 9, 28 ἐγάμιλλον φρόνημα.
 ἐφαρμόζω: 189, 19. 20 C.
 ἐφίστημι: 146, 16 ἐπιστήσασα τὸν νοῦν,
 vgl. νοῦς.
 ἐφόδιον: 119. 19—116, 3 τοῦ δεσποτικοῦ
 ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθαι (Canon 13).
 ἐφοδος: 152, 10 ὅπως διαφύγῃ τὴν ἐφο-
 δον — 167, 22 ἐφοδον ποιήσας τῇ
 ἐκκλησίᾳ vgl. 169, 22.
 ἐφοῦδ: 166, 11 τὸ ἱερατικὸν ἐφοῦδ περι-
 τίθῃσι.
 ἐχθρός: subst. 49, 25 Or — 129, 29 C
 = Teufel 52, 18 Or — adj. 50, 9 Or.
 ἔχρις: 190, 19 ἔχρις ἐνισχημένους δὴγματι C.
 ἔχω: prägnant 70, 25 τὸ γὰρ ἦν . . .
 τὸ προὔπαρχον οὐκ ἔχει D — 187, 3
 εἰ πίστεως ἔχοιτο.
 ἔως: 52, 26 τῆς τε ἑξῆς καὶ τῶν πρὸς
 δέσιν κορητῶν Or.
 ἔωθεν: 153, 19.
 ἔως: 52, 25 ἔως δὲ τοσούτου (adv.) Or
 — 63, 29 ἔως ὅτε.
 ἑάλῃ: 120, 11 θορύβων καὶ ἑάλῃς ἐνέ-
 πλησε — 183, 19 ἑάλαις καὶ . . . τρι-
 κυμῖαις κακῶν διαφορομένη C.
 ἑάω: 49, 13 ἑκεῖνα, οἷς ζῶμεν Or — 51,
 5 ὁ ζῶν τῆς ἀληθείας λόγος Or.
 ζητέω: 53, 29 λάβωμεν τῶν ζητουμένων
 τὴν λύσιν Or — 65, 3 D — 72, 16 D
 — 81, 13. 16. 19 D.

ζήτημα: 65, 5 ζήτημα ἐνέβαλε D.
 ζήτησις: 88. 16 D — 81, 18 f καταλείπει
 ζήτησιν D.
 ζυγομαχία: 55, 4 ἐπισκόπων τὴν πρὸς
 ἀλλήλους ζυγομαχίαν.
 ζωγράφος: 67, 9 D.
 ζωή: 47, 1 τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπείας
 Or — 51, 21 ἐλπίδα τῆς ζωῆς Or —
 94, 20 ἐκ τῆς ἀληθοῦς πηγῆς τῆς ζωῆς
 D — 95, 10 ff περὶ ταύτης τῆς πηγῆς
 τῆς ὄντως ζωῆς D — 164, 27 περὶ τοῦ
 λόγον τῆς ζωῆς C.
 ζωοποιός: 98, 20 ἄνεν τοῦ ζωοποιοῦ (so
 A¹HR ζωτικοῦ D. übr. HSS) D.
 ζωτικός: 98, 19 τὸ κατὰ φύσιν . . . ζωτικόν D.
 ἦ: 4, 11 f οὐκ — ἄλλ' ἦ.
 ἡγέομαι: τῶν ἔργων 76. 18 D.
 ἡγουν: 13, 5 ὁ γε μὴν Ρουφίνος ἡγουν
 Γελάσιος — 153, 30 σέβας ἀπενέγκοντο
 . . . ἡγουν δόξαν . . . σχῶσι — 174,
 18 τοῖς πλημμελεθῆσιν ἡγουν (Thdt.
 εἴτ' οὖν) κατὰ σφέλιμα συμβεβηκόσι
 C — 180, 2 φιλονεικίας ἡγουν μάλλον
 κακομαχίας C — 189, 29 μορφῇ . . .
 ἡγουν (var. εἴτουν) σχῆμα C.
 ἡδονή: 53, 23 Or.
 ἡλικία: 100, 5 εἰς προκοπὴν καὶ αὐξάνειν
 ἡλικίας D — 100, 8 ἵνα πᾶσαν ἡλικίαν
 ἐνλογίσῃ D.
 ἡλιος: 81, 23 D.
 ἡμέρα: 50, 13 Or — 74, 27 ἡμέρας — νκ-
 τὸς D — 76, 7 ἐκ τῆς περιόδου τῆς
 ἡμέρας καὶ τῆς νκτὸς D.
 ἡμέτερος: 169, 3 οἱ ἡμέτεροι im Gegen-
 satz zu τοῖς δεσμενῖσι.
 ἡμυθής: 190, 23 C.
 ἡμύλιος: 117, 5 ἡμυλίας ἀπαιτῶν (Ca-
 non 17).
 ἡνία: 169, 13 τὰς ἡνίας . . . ἐκράτει.
 ἡπειγμένως: 180, 6 C.
 ἡπιος: 49, 10 ἡπιάν . . . ἀνεξικακίαν Or.
 ἦτοι: 73, 11 D — 89, 25 D — 92, 19 D — 147, 33.
 θάλαττα: 49, 6 f. ἐπιβαίνων τὴν ἀγρίαν
 θάλατταν καταπατήσας ἐπέξενσε Or —
 81, 22 D.
 θαμά: 160, 5.
 θανάσιμος: 129, 6 θανάσιμα γέγραμα C.

θάνατος: 83, 11 D — 100, 23 ἐβασίλευσε ἡ γὰρ ὁ θάνατος . . . ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας D — 100, 25. 29. 101, 3 D.
θάνατος: 89, 17 τῶν θατέρων προσώπων D — 92, 20. 23 θάτερον τοῦ θατέρου D.
θαῦμα: 46, 10 παντός θαύματος μεῖζον Or — 51, 25 τὸ μέγεθος τῶν οἰκοδομάτων . . . παρέχεται τὸ θαῦμα Or.
θανυμάζω: 79, 27 τὴν δύναιμι D — 88, 20 θανυμάζομεν, πῶς D — 99, 14 θανυμάζοντος τοῦ φιλοσόφου . . . εἰς τὴν ἀκρόασιν D.
θανυστός: 46, 26 θανυστήν τινα κόσμον λαμπρότητα Or.
θανιατοργέν: 101, 10 ὁ θανιατοργένων D.
θανιατοργία: 100, 19 τάς τε τῶν σημείων . . . θανιατοργίας D.
θέα: Sehkraft: 52, 6 ἐνέπνευσε θέαν τοῖς . . . ὀφθαλμοῖς Or.
θεάομαι: 48, 30 γυναῖκα . . . θεασάμενος Or — 181, 20 τεθεάμεθα τὸν ἄνδρα C.
θεατής: 184, 12 τῆς μανίας πολέμων θεατής C.
θεατός: 97, 30 D.
τὸ θεῖον: 47, 9 ὁ πρὸς τὸ θεῖον ἔπαινος Or — 50, 26 μετὰ τῆς ἀγνοίας τοῦ θεῖου Or — 53, 27 περὶ τοῦ θεῖου φροεῖν Or — 64, 19 μὴ ἄρα ἀνθρωπομορφον τὸ θεῖον D, vgl. 89, 16 D.
θεῖος: 46, 14 θεῖω νεύματι Or — 47, 7 φόβος θεῖος Or — 47, 19 τάς θείας ἐνεργεσίας Or — 47, 24 τῶν θεῶν εἰσεργετημάτων Or — 48, 13 ὁ θεῖος λόγος τῆς ἀληθείας Or — 48, 17 ὁ θεῖος σωτὴρ ὁ ἡμέτερος Or — 48, 22 ἀπὸ θεῶν διδασκαλιῶν Or — 48, 26 τῇ τοῦτον θεῖα προνοία Or — 49, 3 θεῖω ἰάματι Or — 49, 5 τὸ θεῖον αὐτοῦ καὶ σταθιρὸν βάδισμα Or — 49, 7 τοῖς θεοῖς ἔχγουσι Or — 49, 21 τοῦ ἰδίου θεοῦ πνεύματος Or — 49, 31 τῷ θεῖω νόμῳ Or — 52, 19 ἐκ τοῦ θεοῦ νόμου Or — 50, 3 τῆς θείας ταύτης ἐνεργεσίας Or — 50, 12 θεῖον ὁρῶμεν οἰκτον Or — 50, 18 τὴν θεῖαν δυναστείαν Or — 52, 21 τὸ θεῖον καὶ ἄγιον πρόσταγμα Or — 53, 24 περὶ θεῶν πραγμά-

των Or — 67, 15 διὰ τῶν θεῶν πραγμάτων D — 68, 25 ἐκ τῶν θεῶν γραφῶν D — 80, 5 τὴν τῶν θεῶν ὁμμάτων δύναμι D — 87, 22 ὁ θεῖος Πέτρος D — 96, 26 θεῖα . . . τὰ : . . ἐκφωνηθέντα D — 97, 14 τοῦ θεοῦ χαρίσματος D — 98, 14 τὸ θεῖον εἶδος D — 129, 20 τοῦ θεοῦ νόμου C — 129, 29 θεῖαν χάριν C — 130, 1 θεῖαν βούλησιν C — 167, 27 τὸ θεῖον γράμμα für das kaiserliche Schreiben — 183, 11 τῇ θεῖᾳ ῥήσει C.
θέλησις: 129, 8 θέλησει θεοῦ C.
θέλω: 72, 7 D — 82, 3. 6 D.
θεμέλιος fundamentum: 46, 12 τοὺς θεμελίους . . . ἐρριζῶσθαι . . . γινώσκωμεν Or.
θέμις: 47, 12 Or.
θεογνωσία: 149, 23.
θεόθεν: 53, 19 τῆς . . . θεόθεν . . . εἰρήνης Or — 95, 6 θεόθεν ἐμπνευσθεὶς D.
θεολογέω: 87, 17 D — 88, 7 D — 89, 9 ἀπόδειξις θεολογοῦσα D.
θεομάχος: 64, 12 ὑπὲρ τοῦ θεομάχου Ἀρείου D, s. Ἀρείος.
θεομῆσις: 140, 7 τῶν θεομισῶν τυράννων.
θεόπνευστος: 53, 29 ἐκ τῶν θεοπνεύστων λόγων Or — 129, 16 ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς C.
θεοπρεπώς: 119, 30.
θεός: 46, 7 τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ Or. 49, 18. 50, 12 u. ὁ. τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ Or — 51, 27 ὁ πάντων δυνάστης θεός Or — 52, 12 τοῦ ἀθανάτου θεοῦ Or — 52, 14 δυνάμει τοῦ θεοῦ Or — 52, 17 τὴν τοῦ θεοῦ ἀγνωστίαν (Wortstellung!) Or — 53, 5 τοῦ ἀθανάτου καὶ τοῦ ἡμετέρου θεοῦ Or — 130, 4 τῷ παντεφύρῳ θεῷ C, vgl. auch 180, 17 C — 180, 23 τὸν τῶν ὄλων θεόν C — 187, 2 ὁ πάντων κηδεμὼν θεός C — s. a. λόγος und Χριστός.
θεοσέβεια: 128, 6 ὁ τῆς θεοσεβείας ἐχθρός C.
θεότης: 46, 20 τῇ τῆς θεότητος τοῦ ἡμετέρου σωτῆρος δυνάμει Or — 48, 21 γαλήνῃ νεύματι τῆς αὐτοῦ θεότητος Or — 48, 29 τὴν ἀγνὴν αὐτοῦ θεότητα

Or — 49, 13 Or — 50, 21 Or — 51, 14 τῆς οὐρανίου θεότητος Or — 65, 12 f μᾶς οὔσης τῆς τῶν ἀμφοτέρων προσώπων θεότητος D — 65, 16 τῆς τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ θεότητος D — 83, 15 τῆς τε θεότητος αὐτοῦ καὶ τῆς σαροῦς D — 83, 20 D — 88, 3 D — 90, 22. 26. 91, 9 μίαν θεότητα D — 99, 25 D.
 θεόφιλος: 96, 7 θεοφιλέστατε φιλόσοφε D.
 θεραπεύω heile: 10, 16 τὴν παλαιὴν ἀπιστίαν — 184, 20 τοὺς ἄλλους θεραπεύσαι C.
 θεράπων: 181, 10 τὸν τοῦ θεοῦ . . . γνησίον θεράποντα C — 53, 1 τοῦ αὐτοῦ θεράποντος Or.
 θερμός: 162, 2 θερμότητην . . . τοῦ βασιλέως ψυχὴν — 188, 20 εἰπέ μοι ὦ θερμώτατέ σν C.
 θέσις: 46, 19 ἀκινήτου τῇ θέσει τῆς πίστεως Or — 188, 26 θέσεως νόμῳ C.
 θέσισμα: 2, 4 ἐκ . . . θεσπίσματος — 53, 27 τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεσπίσματα Or.
 θεωρέω: 76, 10 D.
 θεωρία: 50, 12 Or — 74, 9 D.
 θήρατρον: 11, 32.
 θησανρός: 184, 4 τὸν τῆς παρανοίας . . . θησανρόν C.
 θλίψις Sträuben: 149, 32.
 θόρυβος: 129, 5 τοὺς θορύβους . . . ἐνίκησε ἢ λαμπρότης.
 θράττω: 187, 23 C.
 θρέμμα: 168, 33 θρέμματα = Schafe oder Herde.
 θρησκεία: 33, 26 τῇ οὐρανίῳ θρησκείῃ — 50, 28 f τῶν θρησκείων τὰ γένη Or — 200, 4 εἰς τὴν ἡγιωτέτην . . . θρησκείαν C.
 θυσιαστήριον: 149, 21 θυσιαστήρια πηγύναι.
 θώπαξ: 162, 10.
 θωπεία: 149, 23.
 θῶπ: 158, 24 θῶπα ἀκροθίνιον τοῦνομα Εὐτόκιον.
 ἵμα: 49, 3 θεῖω ἵματι Or — 50, 15 τὴν τοῦ σωτηριώδους ἵματος ἀνεξιζαζίων Or.

ἰδομαι: 184, 19 C.
 ἱατρούς: 91, 22 ὡς ἱατροὺς ἄριστος D.
 ἴδιος: 9, 21 τοῦ ἰδίου θείου πνεύματος Or — 50, 12 ἰδίῃ θεωρίᾳ Or — 50, 25 τὴν ἰδίαν λειτουργεῖ τάξιν Or — 51, 28 τῆς ἰδίας . . . ἀρετῆς Or — 95, 1 ἴδιον mit Gen. D — 98, 20 ἰδίως D — 162, 30 κατ' ἰδίαν = privatim.
 ἰδοῦ: 71, 12 D — 85, 12 D — 89, 8 D — 91, 14 D — 184, 17 ἰδοὺ δὴ πλέον αὐ C.
 ἰδρώ: 191, 16 C.
 ἱερατικός: 118, 18 ὁ ἱερατικὸς κατέλογος.
 ἱεροφάντης: 94, 2 ὁ ἱεροφάντης Παῦλος D.
 ἱερώ: οἱ ἱερωμένοι 109, 9 — 118, 16. 17. 22 — 162, 12.
 ἱθύνω: 180, 34.
 ἱκανός: 47, 22 ἔργον ἱκανόν Or.
 ἱκεσία: 93, 30 διὰ τῶν . . . ἱκεσιῶν ὑμῶν D.
 ἱκετεύω: 164, 32 C — 184, 14 C.
 ἱκέτης: 184, 17 ἱκέτης ἔρχομαι C.
 ἱλεως: 92, 9 D — 187, 4. C.
 ἵνα: 92, 23 διὰ τοῦτο . . . ἵνα D — 96, 30 mit Ind. fut. D.
 ἰοβόλος: 185, 19 τὰ ἰοβόλα . . . πέφηνεν C.
 ἰός: 184, 24 C — 190, 19 C.
 ἱππῆλατος: 188, 12 ἱππῆλατον πεδίων C.
 ἰσοδύναμος: 66, 13 D.
 ἰσόπεδος: 46, 17 ἰσόπεδος πορεία Or.
 ἰσοπροσήγορος: 79, 7 D.
 ἰσοσχέδιος: 86, 6 τὸ ἰσοσχέδιον D.
 ἱστορέω: 76, 6. 17 D — 148, 24 Ἰνδῖαν ἱστορήσεν.
 ἱστορία: 72, 5 D — 76, 9 D — 148, 13 ἱστορίας ἔνεκα — 148, 15 ἱστορίας χάριν.
 ἴστωρ: 77, 8 ἴστωρ γενόμενος D.
 ἰσχυρός: 52, 2 ἰσχυροτέτοις νεύροις Or.
 ἰσχύς: 200, 2 C.
 ἰσχύω: 100, 23 οὕτε ἑαυτοὺς . . . ἀρπάσαι ἰσχύσαμεν D.
 ἴσως: 47, 18 Or.
 ἱταμότης: 183, 8 C.
 ἴχνο: 49, 7 τοῖς θείοις ἴχνεσι Or.
 καθέ, κατέπερ: sehr oft — vgl. 66, 2. 10 D — 69, 3 D — 91, 6 D — 101, 1 D.
 καθαιρέω: 50, 19 Or — 117, 6. 27 (Canon 17, 19) — 184, 23 C.

καθάπαξ: 183, 5 C.
 καθαρός: 46, 25 καθαροῦς διανοίας πε-
 ποιήσῃ Or — 200, 15 καθαράν . . .
 διάνοιαν C — 53, 5 καθαρωτάτῃ πίστει
 Or — 192, 6 καθαράν . . . συνείδησιν
 C — 181, 9 τὸ τῆς ἡμετέρας κρίσεως
 καθαρὸν τε καὶ ἀδιάστροφον C —
 181, 31 τὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας
 καθαρὸν C.
 καθαρότης: 182, 21 — 49, 18 Or — 67, 5
 D — 53, 11 τὴν καθαρότητα τῆς κα-
 θολικῆς πίστεως Or.
 καθέδρα: 189, 3 τῆς ἀφωρισμένης καθέ-
 θρας κύκλῳ περιγράφειν C.
 καθιδρύνω: 51, 19 Or.
 καθικετεύω: 93, 28 D.
 καθίστημι: 47, 2 ἐπιφανεῖς καθίστησιν
 Or — 50, 5 ἀφανῇ καταστήσῃ Or —
 191, 10 ἡμᾶς εἰς φῶς κατέστησας,
 σκαντὸν δὲ εἰς σκότος C — 188, 16
 εἰς μέσους καταστήσω C.
 καθολικός: 46, 9 καθολικὴ ἐκκλησία Or
 u. δ. — 53, 11 τῆς καθολικῆς πίστεως
 Or u. δ. — ἐν καθολικαῖς (sc. ἐπιστο-
 λαῖς) 87, 16 D — 96, 20 D.
 καθόλον: 112, 26 — 114, 1 — 116, 6.
 καθομολογέω: 89, 20 D — 92, 2 D.
 καθοράω: 51, 11 Or.
 καθοσιόω: 49, 17 τῆς ἐμῆς καθοσιωμέ-
 νης ψυχῆς . . . τὴν καθαρότητα Or.
 καθοσιώσεις: 48, 13 Or — 49, 27 Or —
 200, 16 C.
 καθυποκρίνομαι: 191, 23 C.
 καθυποτάττω: 148, 5 — 154, 14.
 καθώς: oft — vgl. 70, 1 D — 71, 4 D
 — 72, 20 D — 16, 21.
 καινότερον (denno?): 151, 36.
 καινότης: 98, 4 D.
 καιρός: 52, 20 ἐξ ἐκείνου γὰρ καιροῦ
 Or — 67, 19 ἐπὶ τοῦ παρόντος καιροῦ
 D — 166, 9 προβάντος τοῦ καιροῦ.
 καίτοι = καίπερ: 151, 37 — vgl. γε.
 κακοδόξια: 128, 9 C — 181, 27 C.
 κακόδοξος: 88, 25 κακοδόξοις . . ἐννοίαις D.
 κακομαχία: 180, 2 C.
 κακόνοια: 49, 29 Or.
 κακοτεχνήομαι: 129, 4 κακοτεχνησάμε-
 ρος C.

κακοτροπία: 18, 10.
 κάλαμος: 184, 24 C — 187, 15 C.
 κάλλος: 183, 5 C.
 καλοκάγαθής: 162, 11 ὁ δὲ βασιλεὺς ἔμ-
 φντον ἔχων τὸ καλοκάγαθές.
 καλός: 48, 9 τῷ πάντων τῶν καλλίστων
 δημιουργῶ Or.
 καμπτήρ: 75, 27 ἐπ' αὐτὸν τὸν καμ-
 πτήρα ἐπανιών D.
 κανόν: oft, vgl. 112 ff.
 καρπός: 47, 1 ἀθανασίας καρπὸν ἀθροί-
 ζουσα Or.
 καρποφορέω: 101, 6 D.
 κατά: m. Acc. 50, 13 κατ' ἡμέραν καὶ
 κατὰ χρόνους Or — 1, 25 — 2, 1 κατὰ
 τὴν σύνοδον — 5, 26 κατὰ τὴν βίβλον
 — 67, 21 κατὰ τὸ αὐτὸ D u. ä. δ. —
 159, 29. 34 τοῦ κατὰ Ἀρειον πρεσβυ-
 τέρου, vgl. 169, 16 — 162, 20 — 44, 9
 κατὰ λέξιν = wörtlich — m. Gen. oft;
 vgl. 22, 1 — 85, 8 D — 93, 18. 25
 D — 11, 19 — 3, 2 κατὰ τῶν σοφισμά-
 των . . . ἐπιλύσεις.
 καταβολή: 75, 12 u. δ. πρὸ καταβολῆς
 κόσμου D.
 καταδουλόω: 47, 22 Or.
 καταθαρόω: 161, 31.
 κατακρίνω: 186, 27 C.
 καταλαζονέομαι: 62, 25.
 καταλαμβάνω: 52, 28 Or — erreiche:
 48, 2 τοὺς ἀνωτέρω . . τόπους κατα-
 λαμβάνει Or — 163, 26 καταλαβόντα
 . . . τὴν Ἀλεξάνδρειαν, vgl. 167, 13 —
 168, 31 — 169, 32.
 καταλείπω: 35, 9 καταλείψας — 119, 5
 καταλείψαντες.
 καταλήπτικον (τὸ): 98, 27 D.
 κατάληψις: 99, 1 D.
 κάταλσος: 152, 6 ὕλην κάταλσον καὶ
 βαθντάτην.
 καταλύνω: 53, 22 καταλυθέντων τῶν
 πολέμιων Or.
 καταμέχομαι: 194, 18 C.
 καταναγκάζω: 188, 9 C.
 καταντίνω: 48, 13 Or.
 καταξιόω: 48, 19. 30 Or — 49, 23 Or
 — 53, 16 Or.
 καταπατέω: 49, 6 Or.

καταπίπτω: 51, 16 Or — 68, 10 κατα-
πίπτεις ἐκ τῶν σεαυτοῦ λόγων D.
κατάρροπος: 190, 23 C.
καταρχή: 91, 22 ἐκ πρώτης καταρχῆς
τῶν λόγων D.
κατασκέλλω: 190, 22 κατέσκληκεν C.
κατασκεύασμα: 116, 20.
κατασκευή: 67, 25. 28 D.
καταστείλλω: 159, 25 ἵνα συμφορὰν κα-
ταστείλῃς.
καταστρέφω: 7, 8 καταστρέφει τὸν βίον,
vgl. 14, 27.
καταστροφή: 187, 11 πρὸς ἔσχατον ἀπο-
κλινεῖς καταστροφῆς C.
κατατολιμῶ: 83, 25 D.
καταφλέγω: 83, 8 D.
καταφοιτήσεις: 98, 1 D.
καταχρηστικῶς: 36, 4.
κατεπέχω: 176, 31 κατεπέχουσα viell.
volkstümlich für τῷ δακτύλῳ δεικνῖσα
(vgl. Thdt. S6, 9f).
κατενθίνω: 148, 7.
κατέχω: 49, 15 Or.
κατηγόρημα: 180, 31 C.
κατηγής: 180, 31 οὕτως τεταπεινωμένον
καὶ κατηγῇ τεθράμεθα τὸν ἄνδρα C.
κατηχέομαι: 112, 15. 18—116, 9—165, 32.
κατήχησις: 116, 10.
κατισχνόω: 190, 21 τὸ σῶμα πᾶν κατισ-
χνωθέν C.
κατέτω: 167, 20.
κέλευσις: 129, 6 κατὰ θεοῦ κέλευσιν C
— 182, 22 κατὰ τὰς βασιλικὰς κελεύσεις.
κεφαλαία Kopfsteuer: 191, 15 προσθήκη
κεφαλαίων δέκα.
κεφάλαιον: 46, 9 ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ
ἰγνωτάτου νόμου τῆς καθολικῆς ἐκ-
κλησίας Or.
κεφαλή: 128, 18 κεφαλῆς ὑποστήσεται
τιμωρίαν (capitis damnatio) C.
κηδεμών: 51, 6 τῆς ἡμετέρας σωτηρίας
κηδεμών Or.
κηλῖς: 159, 26 μὴ . . . ἀθούεις αἵμασι
κηλῖδα . . . προσάφῃς.
κήρυγμα: 183, 19 C.
κινέω: 52, 5 Or — 80, 10 D.
κίνησις: 180, 2 τὴν κατὰ τὸν τύπον ζι-
νεῖσθαι κίνησιν.

κίων: 46, 19 κίονες μόνος λαμπρότεροι Or.
κληρικὸς: 116, 32 (Canon 17).
κληρώω: 77, 16 D.
κλίμαξ: 108, 8.
κλίνω: 151, 19. 153, 14 γόνυ κλίνασα.
κοινός: 53, 9 τῆς ἀγνῆς κοινῆς τε πῶν-
των ἡμῶν μητρός (von der Kirche)
Or — 53, 18 τῷ κοινῷ τῶν πραγμά-
των συμφέρον Or — 53, 20 κοινῶς Or.
κοινωνία: 194, 14 ἀγάπης κοινωνία C.
κόλπος: 55, 8 ἐν τῷ οἰκείῳ κόλπῳ θέ-
μενος.
κομιδῇ: 48, 3 στενὸν κομιδῇ Or — 149,
4 κομιδῇ νήπιον (vgl. Eus.).
κομιτάτον: 163, 9 ἐπὶ τὸ κομιτάτον γε-
νέσθαι — 179, 15 φθάσας τὸ κομιτάτον.
κόπος Ermüdung: 166, 24 μήπως κόπον
ἐμποιήσωμεν.
κορέννμι: 47, 24 ἡ ἐμὴ διάνοια τῶν θείων
ἐνεργημάτων χορησθεῖσα Or.
κορυνταντιώ: 62, 13 κορυνταντιῶν ἀλα-
ζουινῶς . . . ἐφέρετο.
κορυφή: 46, 11. 15 Or.
κόσμος: Schmuck 46, 26 κόσμον λαμ-
πρότητα Or — 51, 20 μετὰ ἐπισήμον
κόσμον οἰκοδομοῦντες Or — Kosmos
51, 17 Or — 50, 24 Or — 52, 16 Or
— 67, 25 D — 68, 1. 14 u. 8. D.
κορυφισμός: 183, 14 κορυφισμοῦ τινα ἐπι-
κορυφίαν εἴρασθαι C.
κραδαίνω: 184, 3 τὰς γλώττας κραδαίνου-
σα C.
κρατέω: gelte 113, 12 κρατεῖτω ἡ γνώμη
vgl. 113, 27. 114, 5. 7 (Canon 5—7).
1, 24 — transit. 101, 20 πίστις, ἦντινα
. . . ἡ ἐκκλησία . . . κρατεῖ D — vgl.
3, 23 — 160, 12 — 149, 29 — 83, 10
ἐκρατήθη σαρκί D.
κρατίνω: 154, 7 τὴν ἐκέισε κρατινθεῖσαν
τοῦ Χριστοῦ πίστιν — 164, 23 ἅπερ
. . . ὠρίσθη καὶ ἐκρατίνθη C.
κορημνίζω: 72, 1 D — 81, 15 D — 84, 12 D.
κορημνός: 71, 26 κορημνὸς ἐπιβάς D.
κορηπίς: 52, 27 τῆς τε ἐφύας καὶ τῶν πρὸς
δύσιν κορηπίδων πατεψηφίσαστο Or.
κρίνω: 10, 2 οὕτω κεκριμένης τῆς μά-
χης — 78, 6 u. 8. κρίνων κατὰ πρό-
γνωσιν D.

κρίσις: 180, 27 θεία κρίσει κινήσεις C.
 κριτήριο: 187, 10 C.
 κριτής: 51, 28 Or — 93, 18 D.
 κριτικός: 76, 19 κριτική σοφία D.
 κρούω: 53, 15 (πυλῶνας) D.
 κρυπνόντες: 188, 14 C.
 κτίζω: κτιστός sehr oft im Dialog, vgl. 66,
 3. 5 — 67, 8. 12. 26 — 68, 1. 13 etc.
 κτίσις: 70, 4 D — 75, 3. 5 D — 82, 22
 D — 85, 20 D — 86, 20 D.
 κτίσμα: 67, 23 D — 68, 14 D — 70, 21
 D — 84, 25 D — 85, 4. 15 D.
 κτίστης: oft; vgl. 85, 4 κτίστης καὶ
 δημιουργός D.
 κνέω: 166, 32.
 κνριακός: 46, 11 τὸ κνριακὸν οἰκητήριον
 Or — 46, 28 τοῦ περιβόλου τοῦ κνρια-
 κοῦ Or — 47, 6 ὁ κνριακὸς οἶκος Or.
 κύριος (ὁ): 72, 4. 6. 16 D — 73, 20 D —
 77, 21 u. o. D.
 κνρίως: 73, 10 D.
 λαϊκός: 119, 1.
 λαμβάνω: 46, 15 αἰσθησιν λαβεῖν Or — 48,
 19 ἐκ παρθένου λαβεῖν Or — 52, 19 ἐκ
 τοῦ θεοῦ νόμον λαβεῖν Or — 83, 8 D —
 90, 6 λάμβανε . . . ἑποθήκας D — 96,
 30 D — 98, 15. 22 λαμβάνει σάρκα D.
 λαμπρός: 46, 19 γιόντος λαμπρότεροι Or.
 λαμπρότης: 46, 17 τῇ λαμπρότητι τοῦ φω-
 τὸς χρωμένῃ Or — 47, 17 εἰς τὴν τοῦ αἰ-
 θίου καὶ ἀθανάτου φωτὸς λαμπρότητα
 Or — 48, 30 Or — 51, 1 τὸ φῶς τῆς λαμ-
 πρότητος Or — 51, 7 Or — 51, 13 φαι-
 δρότητα ἀγνῆς λαμπρότητος Or — 51,
 17 τοῦ κόσμου τὴν λαμπρότητα Or —
 53, 2 Or — 129, 7 ἀληθείας λαμπρότης C.
 λαμπροφανής: 16, 9 ὄρος λαμπροφανές.
 λαός Volk Gottes: 200, 9 C — 86, 25 D
 — 100, 11 D.
 λατρεία: 181, 11 f διὰ τῆς ἐμῆς πρὸς
 τὸν θεὸν λατρείας C.
 λέγω: 129, 54 ἦν οὕτως εἶπω C — 191,
 23. 26 ὡς εἰπεῖν C.
 λειτουργέω: 50, 25 λειτουργεῖ τάξιν Or.
 λειτούργημα: 192, 2 C.
 λειτουργία: 165, 15.
 λεληθότως: 21, 18.

λεξίδιον Lesart: 21, 13.
 λέξις: 66, 26 οὐ μικρόν ἢ λέξις παρέχει
 ἄγῳρα D — vgl. 71, 5. 21. 72, 2. 7.
 79, 29. 80, 5 D.
 λευκός: 88, 14 λευκοτέρως φράσεως D —
 90, 27 λευκότερον (Adv) D — 94, 27
 λευκότερα (Adv) D.
 λεωφόρος: 84, 11 f τῆς βασιλικῆς λεωφό-
 ρου τοῦτ' ἔστι τῆς ἀποστολικῆς πί-
 στεως D — 180, 14 πρόσσεισιν ἐν μέσῳ
 τῆς λεωφόρου C — 5, 28 τῇ λεωφόρῳ
 τῆς ἀληθείας.
 ληστήριον: 183, 15 τί . . . ἡμᾶς τὸ λη-
 στήριον . . . τιρώσκει C — 195, 12
 ἢ τοῦ ληστήριον . . . δεινότης C —
 200, 5 τοῦ οἰκείου ληστήριον C.
 λῆψις: 148, 25 λῆψις . . . τῶν ἀγαθῶν.
 λίαν: 5, 22 παλαιότες λίαν — 60, 27
 λίαν τρυχόμενοι — 61, 14 λίαν θαυμα-
 ζόμενος — 63, 21 λίαν οἰκτροῦ φωνῇ
 — 135, 10 λίαν ἐρμόδιον — 160, 6 λίαν
 ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις — 166, 29 ἀπεχθῶς
 λίαν — 169, 34 δι' ὀλίγων λίαν — 179,
 5 λίαν πιστότατος — 185, 22 λίαν ὁσ-
 τεῖον C — 190, 29 νεανικῶς γε λίαν
 C — 190, 16 ὃ τῆς μαρίας λίαν C.
 λίβελλος: 54, 25, 30 — 55, 2. 7. 15.
 λιπαρέω: bitte 22, 9 ἑπαγγελίας λι-
 παρηθεῖς — 149, 28 βασιλέως . . . πα-
 ρακλήσει λιπαροῦντος.
 λογίζομαι: 48, 11 Or.
 λογισμός: 80, 24 D — 88, 24 D — 46,
 26 κόσμον λαμπρότητα σωτηρίου προσ-
 ἡγαγε λογισμός Or — 52, 8 τῆς δια-
 νοίας . . . τὸν λογισμὸν Or — 52, 9
 τῆς διατηρώσεως τὸν λογισμὸν Or —
 52, 17 λογισμοῦ ἁμαρτήματος Or —
 53, 10 ὁ λογισμός τῆς ἐμῆς ψυχῆς Or.
 λόγος: 6, 2 θεοῦ λόγον — 46, 5 λόγος
 προσφωνητικὸς — 48, 7. 14 Or — 49,
 16 Or — 52, 10 μήτε λόγῳ μήτε ἀρεθ-
 μῳ Or — 67, 2 D — 68, 10 D — 74, 13
 ἐν βίβλῳ λόγων μυστικῶν Μωσέως
 D — 80, 10. 16. 18. 27 D — 81, 1. 3
 οὐ λόγῳ μόνῳ . . . ἀλλὰ ἀληθῶς D
 — 83, 3. 8 — 89, 20 D — 90, 10. 97,
 6. 98, 6. 27. 99, 1. 100, 13 D — 108,
 12 λόγος διδασκαλικός — 186, 9 ἐν

τῶν ἐπερχόντι λόγῳ C — 187, 26 ποι-
κίλοις λόγοις C.
λοιπός: 46, 16 ἀπασῶν τῶν λοιπῶν
ὄλων Or — 50, 11 τὰ λοιπὰ ἔθνη Or —
50, 16 τοῖς λοιποῖς Or — 52, 10 τὰ
δὲ λοιπὰ Or — 53, 5 τὸ λοιπόν Or —
72, 16 — 85, 27 — 94, 10 λοιπόν (Adv)
D — 92, 10 τῶν λοιπῶν D — 129, 3
λοιπόν C u. ὁ.
λύκος: 191, 13 C.
λυμένος: 179, 3 — 189, 15 C.
λύσις: 53, 29 Or.
λυσιτέλεια: 48, 20 Or.
λυττάω: 189, 29 C.
λυτρόομαι: 100, 26 τῆς τοῦ θανάτου
ἐξουσίας . . . λυτρώσασθαι D.
λύω: 99, 21 τὰ λυθέντα D.
λώβη: 173, 13 τὴν Ἀρεῖαν λώβην εἰσδε-
δεγμένους.
μαθητής: 101, 21 D.
μακαριότης: 67, 6 D.
μάλα: 48, 2 καὶ μάλα εἰκότως Or — 62,
8 εὐ μάλα ὁῖστα — 185, 2. 22 C —
188, 24 καὶ μάλα γε C u. oft —
μᾶλλον: 47, 6 μᾶλλον δὲ Or — 50, 5
τί γὰρ μᾶλλον ἢ . . . Or — 50, 20 ἀλλὰ
μᾶλλον . . . ἐναντίως ἂν ἀπὸ βῆ Or —
67, 19 D — 82, 5 μᾶλλον δὲ καὶ D —
84, 24 μᾶλλον δὲ D — 193, 8 μᾶλλον
δὲ C — μέλιστα: 16, 10 — 47. 26 εἰ
καὶ τὰ μέλιστα Or — 49, 19 μέλιστα
δὲ καὶ ἐξαιρέτως Or — 51, 24 Or —
53, 10 Or — 93, 31 D — 129, 31 μέ-
λιστα ὅπου γε C — 169, 7 μέλιστα
καὶ — 150, 10 ὡς ἔτι μέλιστα vgl.
153, 23.
μανία: 49, 25 ἄμετρος τῶν ἐχθρῶν μα-
νία Or — 50, 14 πυρώδους μανίας
οἷστον (ἢ ἐλαινομένους) Or — 50, 22 ἡ
τῶν ἀνθρώπων μανία Or — 184, 12
τῶν τῆς μανίας πολέμων C.
μανικός: 192, 9 καὶ μὲν τι μανικὸν
ἐνεῖναι δόξῃ C.
μάστιγες: 71, 16 D — 83, 17. 18 D.
μαρτυρία Schriftzeugnis: 68, 21. 25 D
— 69, 10. 70, 27 D — 85, 10. 14. 18.
88, 6f D u. ὁ.

μαρτύρομαι: 89, 21 μεμαρτύρηται D.
ματαιότης: 190, 26 C.
μεγαλεῖον: 98, 21 τοῖς μεγαλείοις τοῦ
θεοῦ D.
μεγαλανχέω: 22, 2.
μεγαλειότης: 92, 9 ἡ θεία μεγαλειότης D.
μεγαλοπρέπεια: 48, 10 Or.
μεγαλοφῶς: 119, 29.
μεγαλύνω: 101, 27 D.
μέγας: 59, 29 μέγας τε καὶ πλατέως
Or — 93, 13 μέγα (Adv.) D — 46, 18
παντός θαύματος μεῖζον Or vgl. 176,
35 — 49, 20 παντός ἐπαῖνον μεῖζονα
δικαιοσύνην Or — 49, 13 τὰ μέγιστα Or.
μέγεθος: 48, 3 ἄμετρον ὄντος μεγέθους
τῶν ἐνεργειῶν Or — 48, 14. 50, 17.
51, 22 Or — 83, 20 τὸ . . . μέγεθος
(acc. graec.) D.
μειδομαι: 80, 25 μειοῦται D.
μέλλων: 49, 14 τῆς μελλούσης ἐδαιμο-
νίας τὴν ἐλπίδα Or.
μέλος Glied: 49, 2 τῶν μελῶν χυθέντων
καὶ διασπασθέντων ὄλων Or — 52, 1
τῶν πάντων μελῶν τὴν συζυγίαν συν-
έδρασε Or — 132, 8 (var. μέρος).
μεμβράνη: 2, 10 ἐν μεμβράναις.
μέντοι: 52, 29 Or — 128, 15 C — 150,
31 — 161, 26 — 162, 4 — 174, 27 — 182, 2
C — 183, 18 C — 187, 13 C — 188, 23 C.
μέριμνα: 190, 25 C.
μεσίτης: 189, 28 ὁ τῶν θηρίων μεσίτα C.
μετά: 47, 4 μετὰ τοῦ προσήκοντος ἐπαί-
νον Or — 52, 25 ἡ ὅλη μετὰ τῆς σκαι-
ότητος τῶν ἀνθρώπων προήχθη Or
— 172, 15 μετ' οὐ πολὺ.
μεταγενής: 65, 28. 66, 7. 71, 23. 75, 2.
77, 23. 92, 24. 25 D.
μεταγεννῶ: 80, 29 μεταγεγεννημένος D.
μεταλλάττω: 165, 11 μακαρίῳ τέλει μετ-
αλλάττει τὸν βίον.
μέταλλον: 56, 24 τοῖς μετάλλοις συνέ-
χεσθαι.
μετάστασις: 98, 2 D.
μετατρέπω: 18, 13.
μεταχειρίσις: 117, 4 (Canon 17) τόκους
λαμβάνων ἐκ μεταχειρίσεως.
μεταχρόνιος: 92, 25 μεταχρόνιον τοῦ
πυρός D.

μετόπωρον: 113, 25 *περὶ τὸν τοῦ μετοπόρων καιρόν.*

μετριότης: 47, 21 *τὴν ἐμὴν μετριότητα . . . θεός . . . κατεδονλώσατο* Or — 48, 11 *τῆς ἐμῆς μετριότητος τὴν καθοσίωσιν* Or.

μέτωπον: 46, 18 *τὸ μέτωπον* (sc. *τῆς κορυφῆς*) *ἀστροειδεῖ σφραγίδι κεκοσμημένον* Or — 53, 13 *τὸ μέτωπον τῆς οἰκείας αἰδοῦς* Or.

μηδεῖς: 21, 12 *μηδεμίαν μοῖραν τῶν . . . πθημάτων ἐμνημόνευσεν.*

μῆν: 58, 25 *ἀλλὰ μὴν καὶ . . . δέ* — 89, 26 D — 191, 21 *καὶ μὴν* C — 118, 28 *μὴ μὴν ἀποξενγνῆσθαι* — 57, 16 *οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ* — 56, 9, 119, 26, 158, 4 *οὐ μὴν δέ ἀλλὰ καὶ* — 2, 24 *οὐ μὴν δέ ἀλλὰ γὰρ καὶ* vgl. 5, 22, 25 — 32, 24 — 119, 26 — 168, 8.

μηνύω: 10, 5.

μήστορ: 189, 24 C.

μήτηρ: 53, 9 *von der Kirche τῆς πέντων ἡμῶν μητρός* Or.

μητροπολίτης: 114, 2 (Canon 6).

μηχανάω: 185, 14 C.

μηχανή: 11, 26 *εἰς μηχανῆς εἶδος* — 82, 23 *οὐκ ἀργάνους οὔτε μηχαναῖς* D.

μηχάνημα: 11, 30.

μαίνω: 51, 17 *τοῦ κόσμον τὴν λαμπρότητα . . . μαίνοντες* Or — 200, 5 *θεοῦ ὄνομα . . . ἐμίανεν* C.

μαυφορία: 8, 15 — 21, 30.

μαυρός: 191, 20 *ταῖς μαυραῖς σου ζητήσεσιν ἐμπλακέντες* C.

μικρομεγέθης (var. *μικρομέγεθος*): 33, 18.

μικρός: 48, 27 *μικροῦ τινι τροφῇ* Or — 49, 16 *μετ' αὐτῆς τῆς μικρᾶς τοῦ λόγου παρασκευῆς* Or — *μικρόν* (Adv.) 84, 13, 85, 5, 91, 15 D.

μικροψυχία: 113, 14, 23.

μισάγαθος: 140, 16 *ἐπὶ τοῦ μισαγάθου ἐχθροῦ δαίμονος.*

μισθοδοτέω: 22, 4.

μισόθεος: 19, 1.

μῖσος: 181, 22 C.

μημηόσνον: 165, 20 *τὸ μημηόσνον . . . περιελεῖν.*

μονήρης: 188, 22 *ὦ τῆς μονήρους δυνάμεως πάτερ* C.

μονογενής: 71, 2, 80, 26, 81, 25, 97, 30 D u. 5.

μόνως: 166, 34.

μόρφωμα: 190, 3 C.

μοχθηρία: 84, 22 *ἐπὶ τὸν βῆθὸν τῆς μοχθηρίας Ἀρείου* D — 96, 11 *τὴν ἀσεβῆ μοχθηρίαν Ἀρείου* D.

μυριάνδρος: 14, 7 *στρατόπεδον μυριάνδρον.*

μυσαρός: 182, 7.

μῦσος: 177, 10 — 182, 14 — 163, 28 *ὡς μῦσος γὰρ αὐτὸν* (sc. *Arius*) *ἐξετερέπετο* vgl. 178, 32.

μυστήριον: 93, 14, 96, 23, 98, 28, 30 D — 110, 15 *τῆς κατὰ σάρκα αὐτοῦ οἰκονομίας μυστήριον* — 181, 20 *τὰ ἔργα μυστήρια τῆς εὐμενείας* C.

μυχός: 185, 21 C.

μύω: 148, 16 *παῖδας μεμνημένους . . . εἰς . . . παιδεῖαν.*

ναί: 78, 1, 3, 4, 5, 7, 86, 1, 90, 20 D.

ναός: 51, 20 *ναοὺς . . . οἰκοδομοῦντες* Or.

νεανικός: 190, 29 *νεανικῶς γε λίαν* C.

νεαρός: 10, 15 — 118, 13.

νεογενής: 189, 13 C.

νεόκτιστος: 189, 13 C.

νεῦμα: 82, 19 D — 46, 14, 52, 25 *θεῖον νεύματι* Or — 48, 20 *γαληνῶ νεύματι* Or — 50, 21 *σιωπηρῶ νεύματι* Or — 82, 18 *νεύματι πατριζῶ* D — 154, 13 *θεοῦ νεῦμα.*

νευροκοπέω: 56, 23.

νεῦρον: 52, 2 Or.

νέφος: 74, 27 D — 83, 8, 28 D.

νεωτεροποιία: 8, 27 — 120, 14.

νηπιόθεν: 119, 2.

νηκητής: 49, 10 *νηκητής ὢν ἐν πᾶσι* Or. u. oft im Kaisertitel.

νιφάς: 61, 24 *νιφάδες* (sc. *λόγων*).

νοερός: 67, 3 *τῇ νοερά . . . οὐσίᾳ* D — 67, 12 *ἐν τῷ νοερῷ ταμίῳ τῆς ψυχῆς* D — *νοερόν* (Adv.) 67, 2, 8 D.

νοέω: 51, 24 Or — 65, 5, 23, 66, 19, 67, 1, 29 D — 73, 14 *συλλογισώμεθα . . . καὶ νοήσομεν* D — 73, 19, 75, 22, 85,

6. 86, 20 D — 8, 23. 91, 12. 15 πί-
στει νοεῖν D — 90, 23. 91, 9 νοεῖσθαι
καὶ πιστεῖσθαι D — 90, 12. 92, 11.
18. 94, 10. 11. 97, 6. 16. 98, 3 D.

νόημα: 79, 28. 80, 6. 91, 23 D.

νόθος (adj.): 160, 19.

νομεύς: (von Athanasius) 168, 32.

νομίζω: 50, 9 Or — 51, 29 Or.

νομοθετέω: 48, 11 Or.

νόμος: 46, 9 τοῦ ἀγιοτάτου νόμον τῆς
καθολικῆς ἐκκλησίας Or — 46, 23 τοῦ
ἀθανάτου αὐτοῦ νόμον . . . τὴν σε-
μνότητα . . . ἔδωκεν Or — 49, 12 τὴν
ἀγριότητα τῷ νόμῳ ἐπέταξεν Or —
49, 31 τὰ τῷ θεῷ νόμῳ δηλούμενα
Or vgl. 52, 19 Or — 181, 25 ἐν τῷ νόμῳ
τοῦ θεοῦ C.

νόσημα: 48, 31 παντὸς νοσήματος ἐλεν-
θέραν C.

νόσος: 49, 1 δι' οὗ . . . νόσον . . . ἀνα-
λωθεῖς Or.

νοτάριος: 106, 2.

νουρέχεια: 165, 16.

νοῦς: 46, 23 εἰς νοῦν ἔδωκεν Or — 64,
16. 67, 13 D — 74, 8 ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν
νοῦν τοῦ προλάματος D — 74, 18 D —
85, 2. 87, 9. 96, 7 ἐπίστησον (ἐπιστήσας,
ἐπιστῆσαι) τὸν νοῦν D vgl. 146, 16 —
88, 25. 92, 12 τὰ ἐπὲρ νοῦν D — 90,
9 D — 91, 16 τὸν νοῦν δοῦναι ἡμῖν
D — 92, 29 κατὰ νοῦν λαβὼν . . . πρὸς
τὴν αἰδίον . . . οὐσίαν D.

νιγατιζώ: 72, 17 D.

νῦν: 93, 24 νῦν καὶ πάντοτε D — 97, 2
νῦν μάλιστα D — 101, 20 καὶ ἄχρι
καὶ νῦν D — 164, 17 καὶ νῦν ἄρα —
188, 1 νῦν μὲν . . . νῦν δὲ C — 200, 10
καὶ νῦν μὲν . . . δὲ C.

νιττομαι: 153, 29 ὑπὸ τῆς πατρῴας δει-
σιναιμονίας νιττόμενοι.

ξενία: 186, 7 εἰ τὴν τοῦ σώματος ξενίαν
. . . παραλαμβάνεις C.

ξενιτεία: 149, 10.

ξένος sonderbar: 162, 28.

ξίλον: 51, 17 Or.

ὁδηγέω: 85, 3 ὁδηγήσει σε D.

ὁδός: 46, 7 πρὸς ἐπιποιάν . . . ὁδοίς Or.

ὁδοίς: 183, 17 βρονχᾶται ἐπιπρίονσα τὸν
ὁδόντα C.

ὁθύν: 72, 14 D — 88, 12 D — 181, 18
C — 182, 8.

ὁθόνη: 155, 16.

οἶαξ: 150, 5 τῆς ἀρχιερωσύνης . . . τῶς
οἶαξας.

οἶδα: 78, 8 εἰδὼς ἐν ἑαυτῷ D.

οἶκετος = Reflexivpron.: 83, 23. 89, 25 D
— 169, 5 — 169, 17 τῆς οἶκείας κακο-
τεχνίας — 172, 4 — 180, 33 — 183, 8 τῆς
οἶκείας ἱταμώτης C — 11, 32 — 12.
1—52, 3 τῆς οἶκείας ἀρμονίας Or —
53, 4 οἶκειστέρεα τιὰ προνοίας Or —
53, 13 τῆς οἶκείας αἰδοῦς Or — 55, 8
— 151, 21 πορευομένην τοῖς οἶκειοῖς
ποσὶ — vgl. 153, 22. 32. 33 u. ὅ. —
200, 5 τοῦ οἶκειον ληστηρίον C.

οἰκουμένη: 50, 7 Or — 46, 14 ὡς πᾶσαν τὴν
οἰκουμένην αἰσθησὶν τοῦτον λαβεῖν Or.

οἰκητήριον: 46, 11 τὸ νεριακὸν οἰκητή-
ριον Or — 48, 21 ἀγνοῦ σώματος οἰκητή-
ριον Or — 193, 10 ἡ γὰρ βούλησις
. . . τῷ οἰκητηρίῳ αὐτῆς ἐμπέπηγε C.

οἰκίζω: 47, 13 εἴσω οἰκισθεῖσα Or.

οἰκοδομέω: 51, 20 ναοὺς . . . οἰκοδομοῦν-
τες Or.

οἰκοδόμημα: 51, 22 Or.

οἰκονομέω: 97, 11 D — 153, 17 οἰκono-
μοῦντος τοῦ θεοῦ.

οἰκονομία: 4, 14. 18 — 72, 3 D — 83, 16.
22 D — 98, 3. 28 D — 99, 5 D — 176, 16
οἰκονομίας θεοῦ — 186, 7 οἰκονομίαν
τῶν θείων ἐνεργειῶν C.

οἰκονομικῶς: 76, 4 D — 83, 18 D.

οἶκτος: 48, 20 τοῦ παρ' αὐτοῦ οἶκτου
Or — 50, 13 θεῖον ὁρῶμεν συνεργεῖν
οἶκτον Or — 52, 13 θεοῦ ὁ ἀκάματος
οἶκτος Or — 148, 33 f εἰς οἶκτον ἐλ-
θόντες.

οἶμαι: 80, 21 D — 95, 23 D — 183, 7
C — 71, 24 ὡς οἶσθαι D.

οἶονεῖ: 183, 5 C.

οἶος: 48, 27 οἶόν τε Or — 181, 31 ὡς
οἶόν τε C.

οἶστρος: 188, 8 τίς ἤρα οἶστρος ὑμῶς . . .
κατηγάκασεν C — 190, 25 οἶστρος μα-
νία τε C — 50, 14 πυρώδους μανίας

οἷστο(φ) ἐλαννομένους> (vgl. 173, 23; Thdt.).

ὀλίγος: 46, 8 οὐχ ἥμισυ Or — 50, 27 ἐν ὀλίγοις Or — 72, 24, 87, 18. 24 καὶ μετ' ὀλίγα D.

ὀλισθάνω: 48, 14 οὐδεμία πλείη αὐτὸν ὀλισθήσει Or.

ὀλισθος: 151, 15.

ὀλόκληρος: 186, 17 ὀλόκληρον . . . τὴν αἰδιότητα C.

ὀλοφύρομαι: 180, 15 C.

ὀλως: 85, 15 D — 116, 25 — 117, 28 — 128, 15 C — 182, 15 οὐθ' ὀλως C — 184, 2 C — 186, 17 C — 188, 4 οὐδὲ ὀλως C — 189, 22 C — 190, 1 C — 190, 14 ὀλως δὲ C — 192, 6 C.

ὀυαλός: 46, 17 ὀυαλὴ πορεία C.

ὀυβρος: 191, 26 ὁ τῆς θείας δυνάμεως ὀυβρος C.

ὀυίγγοις: 56, 22.

ὀμιλία: 48, 30 Or — 50, 6 ἐκ τῆς ἔγνω-τάτης ὀμιλίας μετὰ τῆς πηγῆς τῆς δικαιοσύνης Or — 51, 7 τοῦ . . . λόγον θαυσιλεύσθαι τὴν ὀμιλίαν Or — 158, 29 ἡ περὶ Ἀρείου πρὸς αὐτὴν ὀμιλία — 184, 15 ἐπισχέτω γοῦν σε ἡ τῆς Ἀφροδίτης ὀμιλία C.

ὀμιλος: von der Synode 16, 17.

ὀμμα: 93, 2 τὸ τῆς διανοίας σου ὀμμα D — 106, 15 τὸ ὀμμα τείνας εἰς τὸν οὐρανόν.

ὀμογνώμων: 200, 6 C.

ὀμοιώω: 98, 7 D.

ὀμοίως: 159, 1 τὰ αὐτά . . . ὀμοίως.

ὀμοιώσεις: 67, 10 D — 98, 5 πρὸς ὀμοίω-σιν D — 98, 6 εἰς ὀμοίωσιν D.

ὀμολογητής: 56, 17 ὀμολογητῶν πολλὸς ἀριθμὸς — 196, 2 C.

ὀμόνοια: 53, 16 εἰς μίαν ὀμόνοιαν . . . βλέπαντες Or — 164, 29 ὀμνοίας ἐπα-ρήρημαι φροντίδα C — 165, 1 τὰ μίση τῇ ὀμνοίᾳ νικήσητε ἢν C — 165, 2 ἐπιμονήσατε . . . τῇ ὀμνοίᾳ C — 165, 5 ποιήσατέ με ἀκοῦσαι . . . τὴν ἑμῶν ὀμόνοιαν C.

ὀμοούσιος: 66, 12 D — 82, 27 D u. ὁ.

ὀμότιμος: 82, 28 D.

ὀμόφρων: 159, 3 — 158, 23 πρεσβύτερόν

τινα ὀμόφρονα τῶν τῆς Ἀρείου βλασ-φημίας κοινωνῶν.

ὀμοφωνία: 101, 24 D.

ὀμόψηφος: 42, 11 ὀμοψήφους ἀλλήλους εἶναι.

ὄντως: 50, 3 Or — 81, 1 εἰς ὄντως θεός D — 95, 10. 15 τῆς ὄντως ζωῆς D — 176, 35 ἦν ὄντως ἐκκλησίης.

ὀξυρροπος: 186, 2 C.

ὀπαδός: 193, 17 τοῦ Χριστοῦ . . . ὀπα-δός C.

ὀπότε: 48, 8 ὀπότε εἴ τις . . . λογίσαιτο.

ὀράω: 67, 20. 83, 12 τὰ ὀρώμενα D 70, 22 δημιουργός . . . ὀρωμένων καὶ νοουμένων D — 71, 26 D — 80, 4 D — 82, 23 D — 90, 4 τὴν κτίσιν . . .

τὴν τε ὀρωμένην καὶ νοουμένην D — 82, 29 D — 85, 15 τῶν ὀρατῶν καὶ ἀοράτων κτισμάτων D — 89, 10 D — 97, 29. 98, 1 D.

ὄργανον: 82, 23 D.

ὄργη: 200, 2 τῆς θείας ὄργης ἡ ἰσχὺς C.

ὀρίζω: 164, 23 C.

ὀρμάω intr.: 161, 30 — 194, 2 C.

ὀσημέρα: 162, 18 — 183, 15 C.

ὀσιον (τὸ): 51, 11 τοῦ ἐνδοξαίου ὀσίον ἐπερφορονούντες Or.

ὀσιότης: 129, 28 C.

ὀσος: 49, 27 εἰς ὅσον quatenus Or — 102, 26 οὐδὲ ὅσον ἀκοῦσαι — 130, 3 ὅσον οὐδεπώποτε C.

οὐ: 82, 23 f. οὐκ — οὔτε — οὐδὲ D — 90, 10 οὐκ ἢν οὐδὲ — οὔτε D.

οὐαί: 93, 19 οὐαὶ Ἀρείῳ D.

οὐδέ: 70, 23 οὐδέ — οὔτε — οὔτε D — 88, 11 οὐδὲ ἀκηροῖεν ποτὲ εἰ μὴ νῦν D.

οὐν: sehr oft i. Dialog z. B. 64, 15. 18. 65, 9. 22. 66, 19. 24. 68, 8. 12 D — 69, 25 τίς

οὐν — 70, 21 ὥσπερ οὐν καὶ ἔστιν — 71, 16 τάχα οὐν καὶ — 73, 19 — 74, 25 οὐν i. d. Apodosis — 77, 8. 10 —

79, 23 — 81, 3 — 86, 3. 7 — 94, 22 — 96, 7 — 97, 13 D — 187, 1 οὐν δὴ.

οὐράνιος: 47, 3 οὐράνιος δόξα Or — 51, 11 τὸ οὐράνιον . . . φῶς Or — 51, 13

τῆς οὐρανίου θεότητος Or.

οὐρανός: 49, 19 θεός, ὁ τὸν οὐρανὸν οἰκῶν Or.

οὐσία: s. oft, bes. i. Dialog — vgl. 66, 20.
67, 4. 81, 9. 87, 9. 89, 27 D.

ὀφείλω: 116, 26 — 51, 30 τὸν ὀφειλόμε-
νον τύπον Or.

ὀφθαλμός: 52, 6 Or — 82, 19 ὀφθαλ-
μῶν βλέμματι D.

ὄχλος: 184, 16. 28 C.

ὀχύρωμα: 194, 16 C.

ὄψις: 51, 23 ἄξιον τῆς ἐαυτῶν ὕψεως
παρέχεται τὸ θαῦμα Or — 180, 18
κατὰ τὴν πρώτην ὄψιν C — 162, 21
ἀξιώσαι . . . τῶν ὕψων.

παγγενῆ (adv.): 140, 13.

πάγιος: 153, 2 πάγιον γνώμην ἐνθεῖναι.

παγίς: 11, 28 παγίς πλάνης — 112, 20
εἰς παγίδα τοῦ διαβόλου (Canon 20).

πάθος: 100, 21 σωματικὸν πάθος D —
101, 12 D.

παιδοποιά: 75, 21 D.

πάλαι: 22, 5 — 87, 25 D — 183, 11 C
— 2, 8 πάλαι τε καὶ πρόπαλαι.

παλαιός: 87, 25 ἐν τῇ παλαιᾷ D.

παλαιώω: 75, 22 τῆς αὐτῆς φήσεως πα-
λαιουμένης καὶ ἀνανεουμένης ἄχρι
συντελείας D.

πάλην: 5, 11 — 71, 4. 72, 30. 73, 24. 26.
75, 21. 76, 13. 78, 23. 80, 19. 83, 4.
84, 22. 92, 25. 97, 19. 22. 98, 14. 99, 22 D.

παλινοψία: 161, 20.

παμμίαρος: 156, 18 παμμίαρος . . . πλάνη
C — 164, 17 παμμίαρος φθόνος C.

παμψηφί: 102, 20.

πανάγαθος: 93, 15 παναγέθον πατρὸς
πανάγαθος νόος D.

πανάγιος: 53, 25 τοῦ παναγίου πνεύμα-
τος Or — 65, 15 τὸ πανάγιον καὶ
ἀπαράλλακτον τῆς . . . θεότητος D.

πανηγυρικός: 128, 21 πανηγυρικώτερον
γρόνμας C.

πανοικί: 146, 13.

πανουργία: 184, 9 C — 189, 25 C.

πανοῦργος: 187, 14 C.

παντάπασι: 48, 4 Or.

παντελῶς: 96, 18 D — 98, 27 D — 181, 21 C.

πάντη: 91, 4 D — 96, 24 D — 163, 31
— 186, 23 C — 4, 8 πάντη τε καὶ
πανταχοῦ.

παντοδαπός: 183, 17 C.

παντοδύναμος: 46, 7. 47, 19. 49, 18 τοῦ
παντοδυνάμου θεοῦ Or.

παντοκράτωρ: 129, 23 παντοκράτωρ
θεός C.

πάντοτε: 93, 24 D — 193, 8 C.

παντοργός: 141, 20 τοῦ παντοργοῦ θεοῦ
(Thdt. μεγίστον).

πάντως: 72 5. 74, 20. 22. 77, 12. 89, 16 D.

πάνν: 48, 6 πάνν ἐνδόλως Or — 187, 5
γραφῆς πάνν ἀρχαιοσύνης C — 7, 16
Εὐσεβίου τοῦ πάνν.

πανώλης: 196, 3 C.

παρά: 5, 4 παρὰ τοῦ κυρίου λαβόντες —
παρὰ verbunden mit διὰ: 3, 26 — 16, 26
— 60, 19 — 96, 26 — 101, 18 — 164, 18 C.

παραβλέπω: 72, 29 D.

παραβολή: 80, 1 τῇ εὐαγγελικῇ παρα-
βολῇ D.

παράγω: 76, 14. 24 D — 88, 9 D.

παρέγγελμα: 191, 4 C.

παράδειγμα: 50, 10 τοῦ φαίλον παρα-
δείγματος Or — 192, 9 παραδείγμα-
τος κέλλιον C.

παρέδεισος: 97, 11 ἐν τῷ παραδείσῳ τῶν
προτοκτίστων ἀνθρώπων D.

παραδίδομι: 100, 18 D — 101, 19 D.

παραδοξοποιά: 58, 20.

παράδοσις: 114, 8 ἐπειδὴ συνήθεια κεκρή-
τηκε καὶ παράδοσις ἀρχαία (Canon 7).

παραίνεω: 88, 22 D.

παραίνεις: 200, 14 κακὴ παραίνεις C.

παραίτιος: 34, 9.

παρακαλέω: 91, 1 D — 97, 9 D — 165, 1 C.

παρακατατίθηναι anvertraue: 159, 36.

παρέλκισος: 162, 21. 24 — 164, 21 C.

παρέλιος: 187, 7 C.

παρήνοια: 185, 3 C.

παραπέθω: 159, 28.

παραπέμπομαι (Thdt. παρέπομαι) 22, 24.

παραπίπτω: 116, 9 10 (Canon 14).

παρασιωπῶ: 182, 29.

παρασκευή: 49, 16 Or.

παραντά = παραντίκα: 166, 28.

παραφθείρω: 5, 12.

παραχοῖμα: 128, 18 C — 164, 24 C — 165,
21 — 163, 25 ἐνθὺς καὶ παραχοῖμα.

παραχωρῶ: 81, 28 D.

παρεγγυέω: 162, 5 — 174, 31.

παρεικάζω: 79, 29 D.

παρεισδύνω: 151, 15 τὸν . . . παρεισδύνοντα ὀλισθόν.

παρεισφύρω: 5, 13.

παρέκβρασμα: 175, 2.

παρεκτικόν = παρεκτός: 171, 17 (Thdt. δίχα).

παρέλκω: 182, 12 παρέλκοντες τὸν καιρὸν C.

πέρεργον: 135, 9.

παρενθός: 167, 30.

παρέχω: 51, 9 Or — 51, 23 παρέχεται = παρέχει Or — 53, 19 τῆς παρασχεθείσης εἰρήνης Or — 68, 21 παρήσχον . . . τὰς μαρτυρίας D, vgl. 92, 17 D.

παρθένος: 48, 19 ἐκ παρθένου λαβεῖν Or — 83, 23 τεχθεὶς ἐκ παρθένου D.

παρήμι: 93, 16 D.

παρίστημι: 16, 18 — 65, 16. 67, 2. 71, 7. 74, 8. 80, 9. 88, 12. 98, 27. 31 D.

πέρροδος: 77, 16 αἱ ἐνεργοὶ τῶν γένσεων πέρροδοι D.

παροινέω: 200, 4 C.

παρορμύω: 163, 27.

παρουσία: 48, 18 Or — 97, 11 D.

παρρησία: 162, 7. 19 — 181, 2 C.

παρωθέω: 91, 22 D.

πᾶς: 46, 10 παντὸς θαύματος μεῖζον Or, vgl. 49, 20 Or — 47, 13 παντὸς ἐπαίρον ἄξιοι Or — 47, 21 πάντων πραγμάτων πατήρ Or — 48, 6 πάντων τῶν καλλίστων δημιουργῶ Or — 48, 17 πάντων πραγμάτων φύλαξ Or, vgl. 51, 5 Or. — 49, 31 τὸν θεὸν τὸν πάντα δυνάμενον Or, vgl. 52, 29 Or — 49, 24 τῆς πάντα δυνάμενης θεοῦ τέξεως Or — 51, 5 εἰς πάντα δυνάμενος Or — 51, 27 ὁ πάντων δυνάστης u. ἄ. ο. Or — 50, 18 πάντα λόγον = in jeder Hinsicht Or — ὁ πάντα ἄριστος: 16, 5 — 162, 8. vgl. 56, 15 — 106, 18 — 169, 1.

πατήρ: von Gott 47, 21 Or — 67, 22 D — 76, 4 D — 81, 1 D u. ὁ. — οἱ πατέρες 85, 19 D — 101, 25 D u. ὁ.

πατρικός: 82, 18 D.

πατροκτόνος: 190, 5 ὃ πατροκτόνε τῆς ἐπιεικείας C.

πέξενω: 49, 7 Or.

πειθαρχέω: 117, 20 (Canon 18).

πεῖρα: 57, 10 τὴν ἐκ παιδὸς ποιμενικὴν πεῖραν . . . καθιερωμένους.

πέλαγος: 49, 8 διὰ μέσον πελάγους Or. πενθέω: 82, 5 D — 180, 15 C.

πεντηχοστή: 118, 5 (Canon 20).

πεποίθησις: 46, 25 Or — 48, 5 — 51, 28 αὐτῇ τῇ πεποιθήσει τῆς ἰδίας . . . ἁρετῆς Or.

πέρας: 50, 23 οὐκ ἔχουσα πέρας Or.

περὶ: 49, 19 περὶ πάντῳ ἀνθρώπινον γένος Or — 184, 16 τῇ περὶ τὸν Χριστὸν εὐσεβείᾳ C.

περιαιρέω: 116, 15 (Canon 15) — 117, 13 (Canon 18).

περιέπτω: 188, 15 βρόχον περιέπτας C.

περιβέλλω: 180, 25 σκυφανταῖς περιέβαλλον C — 184, 22 οὐσίαν περιέβλημένος C.

περιβόλος: 46, 28 διὰ παντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ κρυακοῦ Or — 152, 35 τοῦ οἴκον (sc. Kirche) τὸν περιβόλον ἡγειραν — 171, 32 ἐξελαθῆναι τῶν ἱερῶν περιβόλων.

περιγράφω: 82, 15. 16 D — 66, 8 οὐ περιγραπτὸς τόπῳ D — 189, 3 κίχλῳ περιγράφειν C.

περιεργάζομαι: 108, 25.

περιέρχομαι: 2, 13 περιελθούσας εἰς τὸν . . . δεσπότην.

περιέχω: 84, 13 D ἐκ τοῦ περιέχοντός σε . . . βυθοῦ D — 91, 5 D — 3, 11 τοῖς τῇ βίβλῳ . . . περιεχομένοις.

περιλαμβάνω: 48, 25 ἀριθμῶ περιλαβεῖν Or — 52, 11 ἀριθμῶ περιληφθῆναι Or — 50, 4 τὴν δόξαν τὴν . . . περιληφθῆναι δυνάμενην Or — 103, 3 ἐν δλίγοις ὀψάσαι . . . περιλαβόντες.

περίοδος: 50, 7 Or — 76, 7 ἐκ τῆς περιόδου τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός D.

περιορίζω: 49, 9 διὰ μέσον πελάγους οὐδενὶ μέτρῳ βαδύτητος περιοριζόμενον Or.

περιουσία: 184, 22 C.

περιπίπτω: 150, 34 νήπιον . . . ἀσθενείᾳ

περιπεσόν — 159, 10 ἁσθενεία . . .
 περιέπεσεν — 180, 21 εἰς ἄφατον
 οἶκτον . . . περιπεσεῖν C.
 περίστασις: 34, 12 τὴν λοιμικὴν περί-
 στασιν.
 περιστοιχίζω: 187, 22 C.
 περιτιτρώσσω: 183, 17 C.
 περιχέω: 152, 7 περιεχέθῃ σκότος.
 περίχωρος (ῆ): 153, 4 τῇ περιχώρῳ πάσῃ.
 πεύσις: 58, 11 πρὸς πεύσιν τοῦ πράγμα-
 τος — 192, 8 C.
 πηγὴ: 50, 6 μετὰ τῆς πηγῆς τῆς δικαιο-
 συνῃς Or — 74, 28 προὔπαρχει (sc.
 ἄνθρωπος) . . . πηγῶν D — 94, 9 ff.
 u. oft D.
 πηγνυμι: 49, 8 τὴν ἔγροτῃτα ἔπηξε Or.
 πιέζω: 19, 19 κακοῖς πιέζεσθαι — 191,
 15 τελέσασιν . . . πιεθεῖς C.
 πιθανῶς: 71, 24 D.
 πίστις: 2, 5 ἐπὶ τῆς καθολικῆς καὶ
 ὁρθοδόξου πίστεως — 4, 5 τῆς ἁγίας
 καὶ ὁρθοδόξου πίστεως — 5, 3 τῆς
 ὁρθῆς καὶ ἀνωμήτου πίστεως — 5, 12
 τῆς ἁγίας καὶ ἀνωμήτου πίστεως —
 46, 11 τῆς πίστεως τὸν κυριακὸν
 οἰκητήριον Or — 46, 20 τῇ θέσει τῆς
 πίστεως Or — 46, 22 τὴν ἀπὸ ψυχῆς
 δικαίαν πίστιν Or — 46, 27 πίστις
 ἀνθρώπων Or — 47, 16 ἀμφιβολός τις
 τῆς ψυχῆς πίστις Or — 47, 23 προσ-
 λαμβάνοντες ἀκέραιοι πίστιν Or — 47,
 26 τῆς ἀληθείας ἡ πίστις Or — 49, 27
 Or — 51, 3 τὴν ἐμὴν πίστιν Or — 53,
 6 τῇ πρὸς αὐτὸν καθαρωτάτῃ πίστει
 Or — 53, 11. 17 τῆς καθολικῆς πίστε-
 ως Or u. ö. — 56, 16 τὴν λαμπρὰν
 καὶ ἀνώμητον πίστιν — 80, 20. 91, 14
 ἀληθῆς πίστις D — 82, 6. 8. 20. 88,
 23. 91, 12. 96, 25 πίστει (μόνη) νοεῖν
 D — 84, 12 τῆς ἀποστολικῆς πίστεως
 D — 101, 17 ἡ τῆς ἐκκλησίας ἀποστο-
 λικὴ καὶ ἀνώμητος πίστις D — 129,
 27 τῇ πίστει . . . τῇ ὑμετέρῃ πρέπει
 C — 164, 33 τῆς ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθεί-
 σης ὁρθῆς καὶ εἰς αἰὲ ζωῆς ἀποστο-
 λικῆς πίστεως C — 192, 4 ἐὰν τὴν
 ἰδιόφθορον ἀνταλλάξωται πίστιν C
 — 194, 6 ἡ ἀβλαβὴς τε καὶ εὐλαβὴς

πίστις C — 194, 8 τὰ τῆς πίστεως
 τεκμήρια C.
 πιστός: 71, 17 πιστὸς ὑπάρχεις D — 85,
 9 ἔστω . . . πιστὰ περὶ τοῦ υἱοῦ D —
 94, 29 οἱ πιστοὶ D — πιστῶς: 46, 13
 πιστῶς ἐρριζώσθαι Or — 83, 2. 88, 27
 δέχον πιστῶς D — 92, 17 τοῖς πιστῶς
 δεχομένοις D.
 πιστόω: 70, 2 πιστωθεῖς D — 91, 16
 πιστωθῆσθαι ἐπὶ πλείον D.
 πιτάκιον 102, 28.
 πλάγιος: 153, 6. 10.
 πλάνη: 48, 14 οὐδεμία πλάνη αὐτὸν ὀλισ-
 θήσει Or — 51, 15 ἐπὶ τῆς ἀθλίας
 πλάνης Or — 52, 13 πλάνης τινὸς χω-
 ρίς Or — 52, 18 ἐκ πλάνης τοῦ ἐχ-
 θροῦ Or — 129, 2 πλάνης ἀπαλλαγέν-
 τες C — 129, 28 τῆς πλάνης ἐλεγχθεί-
 σης C — 183, 6 πλάνην . . . προτεί-
 νων C — 194, 10 τὴν ᾗδῃ συγκεχυμέ-
 νην ὀλεθρίην πλάνην . . . ἀπόλειαν C
 — 200, 7 τὴν προτέραν ἐπανορθώσα-
 σθαι πλάνην C.
 πλάσις: 86, 12 D.
 πλάσμα: 189, 16 σὺ καθ' ἐπόθεσιν καὶ
 πλάσμα λαμβάνεις τὸν τὰ πλάσματα
 τῶν θυνῶν κατακρίναντα C.
 πλάστης: 183, 4 C.
 πλάττω: 183, 4 C — 185, 23 C.
 πλατὺς: 34, 18 πλατύτερον . . . ἐκτε-
 θεῖαὶ σπονδὴν — 50, 29 τῶν θρησ-
 κειῶν . . . πλατῶς . . . διαχυθέντων Or.
 πλειστάκις: 71, 14 D.
 πληθος: 184, 18 πᾶν τὸ πληθος (Ath.
 παμπληθὲς) C — 150, 19 εἰς πληθος
 ἠῤῥησαν.
 πλημύρω: 50, 8 Or.
 πλὴν: 5, 30 — 88, 9 D — 91, 5 D —
 92, 16. 30 D — 98, 22 D — 195, 5 C
 — 191, 14 πλὴν ἀλλὰ C — 114, 26
 πλὴν εἰ μὴ, vgl. 188, 4 C — 181, 15
 πλὴν ὅμως C.
 πλήρης: 96, 30 πληρεστάτην . . . ἀμει-
 βήν D.
 πληροφοροῶ: 22, 11 — 32, 27 — 97, 1
 D — 167, 33.
 πληροφορία: 88, 14 D.
 πληρόω: 99, 25 τὰ πάντα πληροῖ D —

32, 17 πληρώσας . . . εἰς χρόνον —
47, 26 ἐπαίνους πληρῶσαι Or.
πληρώμα: 186, 13 C.
πλουτέω: 70, 10 τῶν ἐν εὐσεβείᾳ καὶ
ἀγχινοῖς πλουτοῦντων ἀνδρῶν D.
πνεῦμα: 52, 5 πνεῦμα ἡμῶν . . . ἐνέπνευ-
σεν Or — ἅγιον πνεῦμα: 68, 20. 82,
25 u. ö. D — 53, 25 Or.
πνευματικός: 80, 22 παρὰ τοσαύτης . . .
πνευματικῆς χορείας D — 112, 15 τὸ
πνευματικὸν λουτρόν (Canon 2).
πνευματοφόρος: 68, 21 τίνος πνευματο-
φόρον ἔχεις τὰς ἐπογραφάς D.
ποδηγέω: 6, 1 ποδηγοῦντος τοῦ . . . θεοῦ
λόγον.
ποθεινός: 53, 3 ἀδελφοὶ ποθεινότατοι Or.
ποθέω: 85, 7 D.
πόθος: 155, 14 πόθος καὶ ζήλος.
ποίημα: 70, 8. 23 D.
ποίησις: 68, 8 D.
ποιητής: 81, 25 D.
ποικίλος: 181, 30 ποικίλως . . . βλασφη-
μίας C — 187, 26 ποικίλοις λόγοις C.
ποιότης: 193, 11 κατὰ τὴν ἐκείστου ποιό-
τητα C.
πολεμιστής: 14, 18.
πολεμοποιός: 53, 23 τὴν πολεμοποιὸν
ἀπελίσσαντες ἔριν Or.
πολιτεία: 52, 16 ἀθέμιτος κόσμον πολι-
τεία Or.
πολιτεύομαι: 3, 20 τῆς πολιτενομένης . . .
πίστεως, vgl. 4, 8 — 108, 14 πολιτεύε-
σθαι ταῖς ἐνχαῖς.
πολύνθρωπος: 5, 16 τὴν πολύνθρωπον
... συνήγαγε σύνοδον.
πολυνόταμος: 11, 5 τὴν πολυνόταμον
Χριστοῦ χάριν.
πολυπλήθεια: 52, 31 ἀναριθμήτους πολυ-
πληθείας Or.
πολυπλόκος: 62, 5 πολυπλόκους προτά-
σεις.
πολυπραγμονέω: 88, 25 D.
πολύς: 58, 2 πολὺς ἦν ἐπικείμενος αὐτῷ
ὁ ἄνθρωπος — 88, 17 πολλῆς οὐσίας
... τῆς ἀποδείξεως D — 61, 15 πολλὰ
καὶ πάμπολλα — 159, 10 μετ' οὐ πολὺ
— 89, 6 μετ' οὐ πολλὰ D — 172, 19
τὸ ὄγκον μὴ πολὺν (Thdt. πάμπαν)

εἶναι ψευδῇ — πλείων: 70, 9 διὰ πλείο-
νων ἀπεδείξαμεν D, vgl. 81, 14 D —
49, 15 τί πλέον . . . εἰ μὴ μόνον τοῦτο
Or — ἐπὶ πλείον: 83, 2 D. 91, 16 D
— πλείστος verbunden mit ὅσος sehr
oft, scheint charakteristisch für den
persönlichen Stil des Gelasius: 2, 19
— 3, 17 — 4, 8 — 5, 10. 25 — 16, 7
— 22, 1 — 32, 13 — 33, 13 — 58, 30.
33 — 60, 22 — 61, 2. 16 — 81, 10 D
— 83, 26 D — 88, 26, D — 92, 1 D
— 93, 11 D — 99, 16 D — 104, 7 —
149, 33 — 153, 23 — 158, 27 — 161,
29. 33 — 162, 16 — 164, 21 C — 168,
8 — 169, 27 (Zusatz zu Thdt.) — 170,
5. 9 — 177, 19 — ὅτι μέλιστα πλεί-
στης: 167, 34 — 168, 33 — 179, 6 —
180, 32 C — 182, 18 C.
πολύτεχνος: 180, 26 C.
πονηρός (ὁ): 186, 21 C.
πόνος: 16, 5 τῶν αὐτοῦ πόνων . . . τὴν
ἀνέλεξιν ποιούμενος — 92, 10 ὁ πόνος
ἡμῶν διανέεται D.
πορεία: 16, 8. 21, 28 πορείαν τοῦ λόγον
ποιούμενος — 46, 17 ὁμαλὴ καὶ ἐσό-
πεδος πορεία Or — 48, 3 ἡ τῆς γλώτ-
της πορεία Or — 49, 9 τὴν πορείαν
ἐποιῶσατο Or.
πορθέω: 13, 22 — 50, 24 Or.
πραγμα: 47, 21 θεὸς καὶ πάντων πραγ-
μάτων πατήρ Or — 53, 18 τῷ κοινῷ
τῶν πραγμάτων Or u. ö. — 149, 9
διὰ . . . πεῖραν πραγμάτων βιωτικῶν.
πρεπῶδες: 53, 17 Or.
πρεσβεῖον: 113, 31 τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι
(Canon 6).
πρεσβεῖον: 96, 21 D — 101, 20 D.
προαίρεσις Gesinnung: 23, 6 — 24, 2 —
115, 20 — 192, 5 C — 200, 15 C.
προανακροῖσθαι: 9, 24.
προαναφωνέω: 80, 21 D — 194, 13 C.
προαποδείκνυμι: 66, 7 D — 82, 15 D —
99, 20. 24 D — 95, 22 D.
προαποδίδωμι: 100, 1 κατὰ τὰς προαπο-
δοθείσας ἐννοίας D.
προβάλλομαι schütze vor: 3, 22 — 108,
5 — 181, 21 C — 190, 1 C.
πρόβολος: 87, 22 D.

προγενέστερος: 74, 22. 25. 26. 28 D — 76, 15. 22 D.
 προγνώσις: 75, 26 D — 78, 2. 6 D — 111, 15.
 προγνώστης: 78, 7. 79, 8 D.
 πρόγονοι: 101, 19 ἐκ προγόνων D.
 προεδρία: 120, 12.
 πρόεδρος: 184, 6 C.
 προέλενσις: 180, 16 C — 193, 10 ἀμερίσ-
 τῶ προελεύσει C.
 προεινρεπίζω: 77, 11 D.
 προέχω: 190, 18 C.
 προηγέομαι: 50, 12 προηγούμενον τοῦ
 φαῖλον παραδείγματος Or.
 προθυμέομαι: 200, 17 C.
 προθυμία: 55, 5 ἐνστάσης τῆς προθυμίας
 — 178, 28 σὺν προθυμίᾳ πολλῇ.
 προθύμω: 130, 2 C.
 πρόθυρα: 47, 10 Or.
 πρόκειμαι: 73, 1. 88, 20 τῆς προκειμέ-
 νης ὑποθέσεως D — 90, 2 ἐπὶ τὸ προ-
 κείμενον D.
 πρόκessος: 180, 13 ἀπὸ προκέssου C.
 προκηρύττω: 71, 3 D.
 προκοπή: 100, 5 D.
 προκόπτω: 162, 18.
 προκρίνω: 84, 24 D.
 προκτιζω: 66, 3 D.
 προλέγω: 46, 15 ἀπὸ τῆς κορυφῆς . . .
 τῆς προειρημένης Or — 69, 3. 74, 14.
 77, 21. 82, 19. 87, 10 D.
 προμήθεια: 187, 4 C.
 προμηθέομαι 13, 10 — 18, 1 τὴν σωτη-
 ρίαν προμηθεύμενος — 18, 5 τοῦ
 ἰδίου λαοῦ ἀεὶ προμηθεύμενος — 175,
 8 τῆς . . . ὁμοιοῦς προμηθεύμενος.
 προνοέω: 164, 34 προνοήσατε πάντων
 C — 181, 18 προνοεῖσθαι πανταχοῦ C.
 πρόνοια: 48, 24 διὰ τῆς αὐτοῦ (sc. θεοῦ)
 προνοίας Or — 48, 26 τῇ τοῦτον θείας
 προνοίᾳ Or — 53, 4 οἰκειοτέρᾳ προ-
 νοίᾳ Or — 129, 1 παρὰ τῆς θείας προ-
 νοίας C, vgl. 200, 8 C — 152, 3 κατὰ
 πρόνοιαν θεοῦ — 165, 1 ἐάν . . .
 τοῦτων ποιήσητε πρόνοιαν C — 180, 1
 τῆς θείας προνοίας ἔργον C.
 προξενέω: 53, 24 ἡδονὴν καὶ γέλωτα
 προξενεῖν Or.
 προοδοποιέω: 6, 1.

προοίμιον: 1, 25 — 48, 17 τοῖς προοι-
 μίοις τῆς αὐτοῦ παρονσίας Or.
 προοράω: 111, 22 προεωρακώς . . . τῶ
 τῆς πίστεως ὁφθαλμῷ.
 προπέτεια: 184, 22 C.
 προπετεῖομαι: 38, 25.
 προπετής: 48, 4 Or.
 πρόρριζον: 59, 6.
 πρός: 25, 7 πρὸς ὀλίγον χρόνον — ad-
 verbial = außerdem 52, 8 καὶ πρὸς:
 Or — 54, 5 τριακόσιοι καὶ πρὸς —
 129, 18 τριακοσίων . . . καὶ πρὸς C.
 προσαγορεύω: 84, 6. 95, 13 D (Gruf-
 formel): 39, 1. 2.
 προσάγω: 46, 27 Or.
 προσαναφωνέω: 70, 29 D.
 προσβλέπω: 118, 24.
 προσγίνομαι: 98, 8 D.
 προσδοκάω: 49, 15 Or.
 πρόσκειμι: 46, 25 πρόσκεισιν ὁ βουλόμενος
 Or — 47, 7 φόβος θεῶς . . . πρόσκει-
 σιν Or — 47, 12 ταῖς θύραις προσελ-
 θεῖν Or.
 προσηγορία: 52, 23 Or — 64, 18. 86, 12.
 94, 16 D.
 προσήκω: προσήκει: 200, 15. 17 C — 47, 5
 μετὰ τοῦ προσήκοντος: ἐπαῖνον Or —
 53, 22 μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας:
 Or.
 προσθήκη: 51, 22 Or — 186, 16 προσ-
 θήκης δὲ χαρακτῆρας C.
 προσίεμαι: 90, 20 D — 132, 21 C.
 προσικνέομαι: 167, 28 προσήκατο.
 προσκαλέομαι: 74, 11 D — 194, 5 C.
 προσκροῶ: 113, 19 (Canon 5) προσκε-
 κρονότε: τῶ ἐπισκόπῳ.
 προσκυνέω: 51, 19 Or — 129, 7 C.
 προσκύνῃς: 48, 12 Or — 51, 21 Or.
 προσκυνητός: 5, 3 προσκυνητὴν ὄρον
 . . . τῆς πίστεως, vgl. 16, 28 — 5, 8
 προσκυνητὴν . . . δωρεῖν.
 προσμηχανάω: 183, 5 C.
 προσπλέκω: 181, 27 C — 185, 14 C —
 186, 5 C.
 προστασία: 161, 31 πεποιθότες ταῖς
 προστασίαις.
 προστίθημι: 73, 10 προσθήσαντες D.
 πρόσταγμα: 47, 27 τῶ προστάγματι τῆς

διανοίας ὑπουργῆσαι Or — 52, 22 τὸ θεῖον καὶ ἄγιον πρόσταγμα Or, vgl. 52, 29 Or — 164, 25 τὴν τοῦ βασιλικοῦ προστάγματος βούλησιν Or.

προσάπτω: 6, 4.

προσφέρω: 53, 21 ἵνα . . . ἀξίαν ἀμοιβὴν . . . προσεγγίζωμεν Or.

προσφορά: 115, 12 (Canon 11).

προσφύλαξ: 22, 15 C (196, 6) — 24, 21.

πρόσχημα: 34, 4 προσχήματι . . . τὰ δὲ ἄλλα.

προσωπεῖον: 185, 23 C — πρόσωπον (Thdt. προσωπεῖον) 169, 33.

πρόσωπον: 86, 7 D — 89, 18 ff D — 92, 5 u. o. D — 112, 22 (Canon 2) — 113, 1 (Canon 3) — 162, 25 ὡς ἐκ προσώπων . . . λέγων.

προσωποποιέω: 77, 23 D.

πρότασις: 58, 33 — εἰς τὸ: 64, 13 D — 92, 2 D.

προτείνω: 72, 7 D.

πρότερος: 52, 18 λογισμοῦ ἁμαρτήματος προτέρου τεθνήκτος Or.

προτιμάω: 8, 11.

προτρέπω: 53, 12 Or.

προϋπάρχω: 65, 24. 27 D — 70, 25 D — 74, 26 D — 75, 1. 7 D — 91, 19 D.

προϋποτίθεμαι: 91, 28 D.

προϋφίστημι: 67, 27. 29 D.

προφανής: 83, 28 εἰς τὸ προφανές τῆς γραφῆς ἐλθέ D.

προφημίζω: 187, 7 C.

προφητεία: 84, 15 D.

προφητεύω: 83, 17 D.

προφήτης: 83, 16 D — 100, 25 D — 69, 2 Μωσῆν τὸν προφήτην D — 69, 12 Ἱερεμίον προφήτην — 95, 9 ὁ προφήτης Δαβὶδ D, vgl. 78, 19 D — 53, 27 τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεσπίσματα Or.

προφητικὸς: 95, 19 διὰ τῶν προφητικῶν λόγων D.

προφορικὸς: 90, 8. 13 D.

προχειρίζομαι: 115, 3. 4 (Canon 10).

προχρόνιος: 92, 26 D.

πρωτανεύω: 17, 5 εἰρήνην ἐπρωτάνευσε, vgl. 33, 5 — 140, 15 — 106, 18 πίστεως . ὁμοφωνίαν . ἐπρωτάνευσε — 110,

21 ἵνα . . . πρωτανεῖσθῃ ἡμῖν . . . τὴν τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν ἐλπίδα, vgl. 176, 9.

πρωί: 153, 15 ἕως πρωί.

πρωτόκτιστος: 76, 1 τοῦ πρωτοκτίστου ἀνθρώπου D, vgl. 84, 5 D, 97, 12 D.

πρωτόμαρτυς: 83, 19 μάρτυρες διὰ τὸν πρωτομάρτυρα D.

πρωτόπλαστος: 99, 20 διὰ τῶν πρωτοπλάστων D.

πρώτος: 98, 12 τῶν πρώτων ἀνθρώπων D.

πταίω: 115, 3 (Canon 10).

περώω: 93, 1 περώσας τῇ πίστει τὸ τῆς διανοίας σου ὅμμα D — 190, 29 περοῦμαι C.

πυκτίον: 187, 19 τῆς Ἐρμηνείας πυκτίον C.

πυλών: 46, 24 Or, vgl. 53, 14 Or.

πύρ: 65, 17 D — 92, 3 u. o. πῦρ ἐθάνατον καὶ ἀάδιον καὶ ἄκτιστον D.

πύργος: 169, 9 πύργος εἰσεβείας.

πυρός: 140, 29.

πυρώδης: 50, 1 πυρώδους μαρίας οὐστρε(φ) ἐλανομένους Or.

ράβδος: 48, 27 βραχίαια τινὲ ράβδον ἀνάστασιν πεποιήκε Or.

ῥημάτων: 38, 2.

ῥήσις: 66, 25. 91, 1. 97, 3. 95, 23 D. 183. 11 θεῖα ῥήσις C.

ῥιζόω: 46, 13 τοὺς δὲ θεμελίους . . . ἐρριζῶσθαι . . . γινώσκωμεν Or.

ῥιποκίνδυνος: 116, 23 ὅσοι ῥιποκινδύνως . . . ἀναχωροῦσι τῆς ἐκκλησίας (Canon 16).

ῥεπαρός: 51, 16 ῥεπαροῖς ῥεργοῖς Or.

ῥέπος: 36, 26 ῥέπον τῶν ῥημάτων — 190, 21 ῥέπον . . . γέμει C.

ῥεπώω: 35, 7.

ῥόννεμι: 49, 3 θεῖον ἵματι ῥωσθεῖς Or.

σαθρός: 185, 13 ἐνπρόσωπον ἡμῖν τὸ σαθρόν . . . ἐπιτελεῖται C — 188, 13 C.

σάκκος: 151, 8. 19 τῷ σάκκῳ . . . περιβαλοῦσα.

σανίς: 67, 10 γράφοντες ἐν σανίσι D.

σαρκόομαι: 83, 21 πρὸ τοῦ σαρκωθῆναι D — 83, 22. 98, 7. 99, 18 σαρκωθεῖς D.

σάρκωσις: 99, 1 D.
 σάρξ: 2, 14 τὸν κατὰ σάρκα πατέρα — 72, 3. 83, 10. 15. 19. 98, 15. 100, 5. 24. 101, 5 D.
 σατανᾶς: 111, 11.
 σαφηνίζω: 91, 1 D.
 σαφής: 47, 14 πράγματα σαφῇ Or — 52, 20 Or — 65, 25 D — 88, 10 σαφῇ . . . ἀπόδειξιν D — σαφέστερος 74, 7. 18. 87, 10. 88, 12. 91, 24 D — σαφέστατος 77, 20. 89, 9. 95, 3 D — σαφῶς 48, 13. 51, 24. 52, 14. 53, 27 Or — σαφέστατα 70, 15. 19 D.
 σέβας: 180, 23 C.
 σεβασμιότης: 104, 7 μετὰ πλείστης ὕψους σεβασμιότητος.
 Σεβαστός: 46, 5 Or u. oft im Kaiser-titel.
 σέβω: 22, 3.
 σεμνός: 176, 33 τὸ σεμνὸν τῆς ψυχῆς — 184, 9 σεμνὸν . . . ἡγεῖται C — 191, 3 τὰ σεμνὰ σου . . . παραγγέλματα C.
 σεμνότης: 48, 22 Or — 46, 23 τοῦ ἀθανάτου νόμον τὴν σεμνότητι Or.
 σεραφικός: 109, 12 τὸν σεραφικὸν ἐπέχειν θρόνον.
 σημασία: 64, 18 αἱ σημασίαι τῶν προσηγοριῶν D — 65, 9. 66, 24. 91, 24 D.
 σθένος: 181, 25 παντὶ σθένει . . . πειράσονται C.
 σίγγον: 11, 11.
 σιδηρόφρων: 192, 4 C.
 σιτίον Brot: 48, 25 ἐλαχίστοις σιτίοις Or.
 σιωπηρός: 50, 21 σιωπηρῶν νεύματι Or.
 σκαίος: 52, 18 ἐν ταῖς τῶν σκαιῶν ἀνθρώπων ἀθλίαις ψυχαῖς Or.
 σκαιότης: 49, 26. 52, 25 Or.
 σκέπτομαι: 189, 22 C.
 σκευωρέομαι 21, 18.
 σκήπτομαι: 189, 10 C.
 σκιμπόδιον: 49, 3 Or — 151, 17.
 σκιριάω: 190, 28 C.
 σκολέω: 48, 9. 13. 52, 10 Or.
 σοβαρῶς: 185, 1 C.
 σοφία: sehr oft im Dialog, vgl. 74, 26. 75, 1. 76, 19. 79, 27. 80, 11. 84, 8.
 σόφισμα: 164, 17 C.
 σπαράττω: 187, 13 δῆγματι σπαράξαι C.

σπινθήρ: 34, 13 ὡς ἀπὸ μικροῦ σπινθήρος μέγα πῦρ ἐξαφθῆναι.
 σπονδαζόμενον (τὸ): 171, 2 (Thdt. τὸ κατιντόμενον).
 σπονδαῖος: 185, 22 C.
 σποῦδασμα: 135, 6.
 σπονδή: 52, 3 τῆς ἡμετέρας σπονδῆς ἀκάματον . . . τὴν ἀκμὴν Or — 161, 26. 163, 15 ἐκ σπονδῆς.
 σταθιρός: 49, 6 σταθιρὸν βάδισμα Or — 152, 6 ἐν ἡμέρᾳ σταθιρᾷ.
 σταυρός: 10, 1 — 10, 4 τὸ σωτήριον τοῦ σταυροῦ σύμβολον — 11, 12 — 12, 23 σταυροῦ σημεῖον — 100, 22 τιμωρία σταυροῦ D.
 σταυρώω: 100, 23 D.
 στενός: 48, 3 εἰς στενὸν τόπον συγκλειστέον: 148, 24. [θεῖσα Or.
 στέργω: 120, 9.
 στερίσκομαι: 51, 2 Or.
 στέφανος: 46, 28 ἀνθοῦσι στεφάνοις τιμιμμένη Or.
 στεφανῶν 147, 16.
 στέφω: 47, 3 ἡ οὐράνιος δόξα ἐστεμμένη Or.
 στήθος: 47, 18 εἰς τὸ στήθος Or.
 στήλων: 152, 13 ἔκαστον . . . τὸ σκότος ἐστήλωσε — 152, 20 ἔνθα ἦσαν ἐστηλωμένοι.
 στήριγμα: 5, 33.
 στοιχέω: 148, 21 σπονδαῖς τῆς εἰρήνης . . . μὴ στοιχοῦντας.
 στόμα: 69, 12. 70, 19. 95, 25 ἐκ στόματος (vor Citaten) D.
 στρατιά: 68, 23 πασῶν στρατιῶν ἐπουρανίων D.
 στρατόπεδον kaiserlicher Hof: 180, 28 C — 181, 7 C u. ὁ.
 συνπαλεῖν: 62, 6 συνπαλεῖν δίχην.
 στωμύλος: 188, 11 C.
 σύγγραμμα: 128, 12 σύγγραμμα . . . συνεταγμένον C — 128, 16 σύγγραμμα συνταγέν C.
 συγκαταβαίνω: 99, 22 συγκαταβάς: D — 99, 23 συγκαταβῆναι D.
 συγκατεργάζω: 195, 1 C.
 συγκατινῶ: 186, 6 C.
 συγκλείω: 48, 3 Or — 52, 8 Or.

συγκροτέω: 44, 4 σύνδοτον συγκροτεῖ — 54,9 τὴν τοῦ Ἀρείου δόξαν... συγκροτεῖν — 55,1 ἐγκλημάτων συγκροτομένων.
 συγκριτέω: 85, 10 συνέκτισε τῷ θεῷ D.
 συγγέω: 49, 26 μανία ὥσπερ ἀχλύϊ τινὶ συγκεχυμένη Or — 194,9 τὴν συγκεχυμένην ὀλεθροῖφι πλάνη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπόλειαν Or.
 συγχοῖσθαι = χοῖσθαι 9, 7.
 συζήτης: 3, 17.
 συζυγία: 52, 2 τὴν συζυγίαν συνέδησεν Or.
 σκυφαντέω: 170, 15.
 σκυφάντης: 167, 33 — 171, 19.
 σκυφαντία: 171, 16 — 172, 1 μ. δ.
 συμβασιλεύω: 66, 12 D.
 σύμβιος δ und ἡ: 151, 26. 29.
 συμβουλία: 119, 4.
 συμμορία: 3,22—93,19D — 104,19. 175,34.
 συμμύστης: 24, 22.
 συμπέρασμα: 86, 6 τὸ ἰσοσχέδιον τοῦ συμπεράσματος D — 104, 5 τοῦ συμπεράσματος τῆς πραγματείας.
 συμπλήρωσις: 193, 14 C.
 συμποδίζω: 188, 16 C.
 συμπτᾶτω: 186, 28 C.
 συμφῆρον: 53, 19 Or.
 συμφορέω: 184, 2 C.
 συμφορᾶττομαι: 167, 1.
 συμφύρω: 88, 26 μηδὲ ταῖς κακοδόξοις καὶ ἀσεβέσιν ἐννοίαις Ἀρείου συμφύρεσθαι D.
 σύμφωνος: 65, 18 ἀπόκρισις σύμφωνος D.
 συνυγέννητος: 80, 27 D.
 συναΐδιος: 66, 12. 68, 25. 70, 15 συναΐδιος τῷ πατρὶ D.
 συναναμίγνυμι: 188, 7 ὅσοι... συναναμίγνυσθε C.
 συνάνκω: 66, 11. 70, 15. 94, 5 D.
 συνάπτω: 175, 4 εἰς εἰρήνην... συνάπται.
 συναρπάζομαι: 180, 26 C.
 συνασεβής: 22, 9 παρὰ τοῦ συνασεβοῦς αὐτοῦ Λικιννίου.
 συνδέω: 52, 2 Or.
 συνδημιουργός: 65, 10 πρόσωπον συνδημιουργόν D — 66, 13. 69, 2. 5. 87, 8. 90, 3 D.
 συνδιάκονος: 48, 15 τῷ ἐμετέρῳ συνδιάκονῳ Or.
 συνδιαμένω: 94, 6 D.
 Gelasius.

συνέδριον: 118, 8 τὸ ἅγιον συνέδριον — 134, 26 τὸ τῆς συνόδου συνέδριον.
 συνείσακτος: 112, 25. 27 (Canon 3).
 συνεισφέρω: 165, 3 C.
 συνέλεσις: 118, 28 — 182, 25 C.
 συνέργεια: 16, 30 συνεργεῖα τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος — 82, 24 συνεργεῖα τινὸς ἐτέρου D.
 συνεργέω: 50, 13 Or — 72, 6 D.
 σύνεσις: 47, 9 τὸ... τῆς συνέσεως βραβεῖον Or — 52, 7 σύνεσιν δέδωκε Or — 88, 21. 23 D.
 συσφίγγω: 148, 3 εὐσεβείᾳ τε καὶ πίστει συνεσφιγμένως.
 συνετῶς: 8, 28.
 συνεχής: 49, 1 συνεχεῖ καὶ μακροῦ χρόνου τηκεδόνι Or — 52, 24 γέγονε δὲ συνεχές Or.
 συνέχω (oder — ἰσχω): 153, 12 δέει πολλῶν συσχεθεῖσα.
 συνήγορος: 21, 24 ἀληθείας συνήγορος, vgl. 60, 30.
 συνήθεια: 116, 15 (Canon 15) — 117, 10 (Canon 18).
 συνήλυδες: 165, 31.
 συνθεράπτω (Constantin von sich): 164, 24. 29 C — 194, 16 C.
 συνήμι: 49, 17 ψυχῆς συνεῖναι χρόνῳ Or — 52, 11 καὶ ἰδεῖν καὶ συνιέναι Or — 67, 3. 83, 3. 75, 20 D.
 συνιστοροσήγορος: 65, 10 D.
 συνίστημι: 180, 30 f συστάς... ἐκ τῶ C.
 σύνοδος: 46, 5 πρὸς τὴν ἁγίαν σύνοδον C — 53, 7 ἡ ἀγνωστὴ σύνοδος Or — 84, 14 D — 101, 26 D u. δ.
 συνορίζω: 164, 23 C.
 σύνταγμα: 1, 23 — 128, 6 συντάγματα... συστησάμενος C — 135, 6 ἐν τρίτῳ κατατάξαι... συντάγματι.
 συντάττω: 16, 5 συντάτταχεν = συνέγραψεν.
 συντέλλω: 181, 22 τὰ πρὸς διχόνοιαν... συντείνοντα C.
 συντέλεια: 75, 23 ἄκρι συντελείας D.
 συντομία: 185, 12 C.
 συντριβών: 181, 28 C.
 συνπάρχω: 66, 7. 9. 70, 15. 82, 7. 88, 4. 94, 5 D — 184, 1 C.
 συνωμοσία: 166, 14.

σφραγίσω (Thdt. ἐφάινω): 172, 26 ἔτερον . . . δῶμα . . . σφραγίσουσιν.
 σνσκιῶζω: 153, 33 σνσκιῶζονσα . . . τὴν οἰκίαν ἐπόληψιν.
 σύστασις: 76, 7. 80, 11. 20. 88, 13. 95, 24 D.
 σύστημα Versammlung: 200, 4 C.
 σνχνός: 50, 23 ἡ μαρία ἐγένετο σνχνή Or.
 σφαιροειδής: 190, 2 C.
 σφράζω: 166, 4.
 σφραγίς: 46, 18 ἀστροειδεῖ σφραγιδι γε-
 νοσμημένον Or — 53, 14 τῶν καλλί-
 στων ἀρετῶν ἐξενήροχε σφραγιδα Or —
 166, 4 σφραγίσας τῇ ἐν Χριστῷ σφραγιδι.
 σχεδόν: 48, 3 Or, vgl. ἀδόκιμος.
 σχῆμα: 89, 26 D.
 σχηματίζω: 191, 22 C.
 σχίσμα: 129, 5 C.
 σωματικός: 98, 9. 14. 101, 22 D — σω-
 ματικῶς 100, 7. 15 D.
 σωτήρ: 46, 20 τοῦ ἡμετέρου σωτήρος
 Or — 48, 17 Or — 50, 12 τοῦ σωτή-
 ρος ἡμῶν θεοῦ Or — 76, 4. 100, 27 D
 — 200, 4. 16 C u. δ.
 σωτηρία: 92, 10. 96, 30 D — 51, 6 τῆς
 ἡμετέρας σωτηρίας κηδεμών Or.
 σωτήριος: 46, 26 σωτήριος λογισμός Or
 — 49, 24 περὶ τῆς σωτηρίου . . . τάξε-
 ως Or — 93, 1 ἀφορμὰς σωτηρίους D.
 σωτηριώδης: 49, 22 Or — 50, 15 τοῦ σω-
 τηριώδους ἰάματος Or — 52, 4 σωτη-
 ριώδει διατυπώσει Or — 52, 12 σωτηριώδη
 θεοῦ ἐξουσίαν Or — 91, 17 σωτηριώδεις
 ὑποθήκας D — 181, 33 τῷ σωτηριώ-
 δει καὶ τιμῇ αὐτοῦ αἵματι ἀγοράσας
 αὐτήν C.
 σωφρονιστήριον: 47, 8 Or.
 σόφρων: 53, 8 τὴν σωφρονεσιάτην ἐκ-
 κλησίαν Or.
 ταλαίπωρος: 183, 6 C — 187, 23 C —
 191, 10 C.
 ταλαντεύω: 182, 26 ἐπὶ ταλαντενοῦσῃ ἐκ-
 βῆσαι.
 τάλας: 93, 19 D.
 ταμεῖον: 67, 12 ἐν τῷ νοερῷ ταμεῖῳ τῆς
 ψυχῆς D.
 τάξις: 49, 25 Or — 50, 25 Or — 76, 17.
 77, 9 D.

ταπεινότης: 194, 4 C.
 ταπεινῶ: 180, 20 C — 148, 6 ἐκιντὸν . . .
 τῷ θεῷ ἐταπεινοῦτο.
 ταπεινώσις: 151, 17.
 ταραχώδης: 179, 33 ἐπὶ τινος ταραχώ-
 δους ἀταξίας C.
 τάχος: 180, 29 C — 181, 24 C τὸ τάχος
 (adv.).
 ταχύς: 11, 17 θάπτον — 11, 18 ταχύτεραν
 τὴν νίκην . . . ὑποδεξάμενος — 52, 11
 ταχεῖς ἐνθυμήσει Or — 71, 16. 79, 29
 τάχα σὺν D — 74. 8 τάχιον D — 50,
 26 ταχέως Or.
 τέκνον: 94, 21 τέκνον τῆς χάριτος D.
 τέκτων: 67, 27 D.
 τέλειος: 51, 4 δύναμις τελεία Or — 80,
 25. 86, 13. 90, 26 D — 70, 25 τελειότα-
 τα D.
 τελειῶ: 166, 5.
 τελειότης: 48, 27 Or.
 τελεσιουργέω: 52, 4 Or.
 τελεσιουργία: 47, 5 τοῦ αὐτοῦ ἔργου τὴν
 τελεσιουργίαν νοσμεῖ Or — 193, 3
 πρὸς τὴν τῶν ἔργων αὐτοῦ τελεσιουργί-
 αν C.
 τέλεσμα: 191, 15 C.
 τέλος: 8, 10 τῶν ἐν τέλει — 46, 16 ἡχοι
 τοῦ τέλους Or — 134, 7 τέλος δὲ τοῦ
 συμποσίου λαβόντος.
 τεσσαρακοστή: 113, 23 πρὸ τῆς τεσσαρα-
 κοστῆς (Canon 5).
 τετράδιον: 5, 22 ἐν τετραδίοις παλαιοῖς.
 τέχνασμα: 191, 24 C.
 τεχνίτης: 46, 21 Or.
 τέως: 66, 26 τέως τοῦτο λεκτέον D —
 151, 37 — 159, 30 — 176, 17 ἐν τῷ
 τέως — 182, 11.
 τηκεδών: 49, 1 συνεχεῖ καὶ μακροῦ νόσου
 τηκεδόνι ἀναλωθεῖς Or.
 τηλαυγής: 182, 21 τηλαυγῶς ἐξέλαμψεν.
 τηλικούτος: 46, 21 τοῦτον τοῖνον τοῦ
 τηλικούτου ἔργου Or.
 τηρικαῖτα: 185, 20 τὸ τηρικαῖτα C.
 τίκτω: 47, 3 τοῦ αἰῶνος . . . τικτομένων
 Or — 48, 8 τετέχθαι Or — 52, 18
 λογισμοῦ τεθνήκτος Or — 52, 23 ἐτέχθη
 . . . τὸ ἄνθος Or — 83, 22 D.

τιμάω schmücke: 46, 28 στεφάνοις τιμημένη Or.

τιμή: vgl. ἄγω.

τίμιος: 47, 23 Or — 47, 13 ὦ τιμώτατοι καὶ παντὸς ἐπαινὸν ἄξιον ἀδελφοί Or.

τιμωρία: 50, 2 Or — 100, 21. 27 D.

τοιγαροῦν: 18, 21 — 52, 8 f. 53, 3. 7 Or — 58, 23 — 129, 7. 23 C — 164, 30 C — 180, 5 C — 181, 11 C.

τοιγάρτοι: 183, 9 C.

τοίνυν: 46, 15. 21 Or — 48, 10 Or — 49, 18 Or — 51, 10. 24. 26 Or — 52, 4 Or — 58, 10 — 60, 8 — 67, 2. 68. 24. 70. 27. 75, 22. 80, 19. 23. 83, 3. 84, 26. 88, 1. 92, 11. 22. 99, 26 D — 104, 4. 9. — 128, 5 C — 159, 11 — 162, 34 — 165, 17 — 170, 4 — 173, 5 — 173, 23 C — 182, 28 — 183, 14 C — 186, 14 C — 189, 23 C — 190, 4 C — 193, 10 C — 194, 6 C.

τοκίζω: 116, 32 (Canon 17).

τόλμα: 82, 5 καταγελῶμένον σου τὴν τόλμαν D.

τολιμῶ: 48, 5 Or — 49, 16 Or — 53, 23 Or — 90, 19 D — 162, 14 τὰς . . . τετολιμῆνας . . . ἐπιβουλὰς — 181, 1 f τετολιμῆσθαι C.

τολμηρός: 92, 9 τολμηρὸν ποιοῦμεν D — 50, 3 τολμηρῶς Or.

τόνος: 47, 1 ἄγρους τόνους τῆς ζωῆς Or — 174, 26 τὸν τῆς εἰσεβείας τόνον.

τοπικός: 91, 12 D — 98, 2 τοπικὴν μετέστασιν D.

τόπος: 47, 10 τοῦ ἀγνωτάτου τόπον Or — 47, 13 τοῦτον τοῦ τόπον ἐκκλείεται Or — 48, 2 ἡ διάνοια . . . τοὺς ἀνωτέρω τοῦ σώματος τόπους καταλαμβάνει Or — 48, 3 εἰς στενὸν κομιδῇ τόπον συγγλεισθεῖσα Or — 160, 24 τόπον δίδομεν καθ' ἑαυτῶν.

τοῦτ' ἔστι sehr oft: vgl. 67, 8. 13. 68, 5. 70, 12. 77, 27. 80, 7. 14. 84, 8. 11. 97, 28. 98, 11 D — 102, 7 — ταῦτά ἐστιν 84, 4 D.

τρανός: 69, 9 τρανοτέραν δέχων μαρτυρίαν αὐθεντικὴν D — 89, 9 σαφειστάτη καὶ τρανοτέρα ἀπόδειξις D — 140, 24 — 151, 23 f τρανῶς.

τρανώ: 16, 28 μαρτυρίαις τρανωθεῖς. τριακοστοετής: 100, 8 ἔως τριακοστοετῶν χρόνον D.

τριάς: 4, 33 — 65, 19 ἡ τῆς ἁγίας τριάδος οὐσία D — 82, 28. 86, 13. 91, 11. 92, 5 D — 91, 13. 96, 23 τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ προσκνητῆς τριάδος D — 91, 20 ἀδιαίρετον καὶ ὁμοούσιον τριάδα D — 170, 18 ἔπερ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος.

τριετής: 100, 19 ἐπὶ τριετῇ χρόνον D.

τρικηνία: 183, 19 ζήλαις καὶ τρικηνίαις κακῶν διαφορομένη C.

τρόπαιον: 20, 23 τὸ στεργρὸν τοῦ δικαίου τρόπαιον φιланθρωπία κερασμένον.

τρόπος: 49, 15. 51, 7 ὥσπερ τινὶ τρόπῳ Or — 80, 16. 99, 24 κατὰ τὸν . . . τρόπον D — 99, 11 D.

τροφή: 48, 25 μικρῇ τινι τροφῇ Or — 100, 4 διδοὺς τροφὴν πίση σαρκί D.

τρόφιμος: 46, 7 τρέφω: δικαιοσύνη Or.

τροχός: 75, 27 ὡς τροχὸν εἰλιπτόμενον D.

τρέχω: 156, 7 σφαιροαῖς τρυχώμενα C.

τυγχάνω: 88, 15 περὶ τῶν τυχόντων D.

τίπος: 47, 18 τὸν τῆς ἐνδαιμονίας τίπον Or — 52, 1 τὸν ὀφειλόμενον τίπον Or — 94, 21 D — 117, 29 (Canon 19).

τυραννοκτόνος: 12, 2.

ἄβρις: 190, 4 C.

ἐγαίνω: 2, 20 τοῦ ἐγαίνοντος λόγον. ἐγής: 48, 30 ἐγὼ . . . ἔδειξε Or.

ἐγρά (ἡ): 81, 22 D.

ἐγρότης: 49, 8 τὴν ἐγρότητα ἔπηξε Or.

εὐθεσία: 100, 10 f εὐθεσίας δῶρον D.

ἐλν: 52, 25 ἡ ἐλν αὐτὴ . . . προήχθη, vgl. 51, 19 Or.

ἔμνησις: 46, 3 εἰς ἔμνησιν καὶ δοξολογίαν καὶ εὐχαριστίαν τοῦ . . . θεοῦ. ἐπάγω: 93, 16 D.

ἐπαντίω: 155, 21 κατὰ γνώμην αὐτῶ οὐχ ἐπήντησε — 172, 25 ἑωρακότες ὡς κατὰ γνώμην αὐτοῦ τὰ κατὰ τοῦ μεγάλου Εὐσταθίου ἐπήντησεν.

ἐπαριθμῶ: 77, 8 D.

ἐπαρχή: 81, 10 ἐξ ἐπαρχῆς τῶν λόγων D.

ἐπύχω: 16, 23 — 71, 17. 96, 24 D.

ἐπατιζός: 175, 16.
 ἐπεισέρχομαι: 165, 29 παίγων ἐπεισελ-
 θόντα: — 166, 34 τοῦ ἀνδρός . . .
 ἐπεισελθόντος τὴν ἱερωσύνην.
 ἐπεναντία: 112, 23 (Canon 2).
 ἐπεξαναχωρέω: 153, 8.
 ἐπεξέρχομαι: 57, 24 τὸν ἀνθρώπινον βίον
 ἐπεξέρχεται — 149, 4 τὸν ἀνθρώπινον
 ἐπεξελεῖν βίον.
 ἐπεξούσιος: 70, 25. 71, 4 D.
 ἐπέρ: 93, 14 ἐπὲρ . . . νοῦν D.
 ἐπεράγαν: 60, 30 φιλοσόφους τινὰς λο-
 γίους ἐπεράγαν, vgl. ἄγαν.
 ἐπερακοντίζω: 149, 13.
 ἐπεραλγέω: 168, 10 — 179, 18.
 ἐπεραναβαίνω: 147, 27.
 ἐπερασπίζω: 181, 17 C.
 ἐπερβαίνω: 99, 11 D.
 ἐπερβολή: 50, 2 ἐπερβολὴν τιμωρίας Or
 — 52, 27 ἡ ἐπερβολὴ τῆς ἐναντίας
 δυνάμεως Or — 129, 11 καθ' ἐπερβο-
 λὴν . . . χαίρων C — 195, 11 ὡ μίσους
 ἐπερβολή C.
 ἐπερέχω: 91, 5 οὐσία . . . ἐπερέχουσα
 καὶ περιέχουσα D.
 ἐπερηφανῶς: 51, 25 ὁρῶσιν ἐπερηφανῶς
 Or.
 ἐπερθεσις Verzug: 164, 17 ἐπερθέσεως
 σοφίσμασιν C.
 ἐπερκειμαι: 46, 16 ἀπὸ τῆς κορυφῆς . . .
 ἐπερκειμένης Or — 67, 18 ἐπερκείσθω
 μοι ταῦτα D.
 ἐπερλαμπρός: 49, 13 τὰ ἐπερλαμπρα . . .
 τῆς θεότητος Or.
 ἐπερπαίω: 195, 11 C.
 ἐπερτίθηναι: 130, 2 C.
 ἐπερχομαι: 187, 9 C.
 ἐπέχω: 187, 1 ἐποσχὼν τὰ ὦτα C.
 ἐπισπρέομαι: 96, 28 D.
 ἐπό: 140, 21 — 164, 18 in Verbindung
 mit δὲ: τὰ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος
 δι' ἑμῶν κεκρυμένα C, vgl. παρά.
 ἐποβάλλω: 176, 11 θανάτῳ . . . ἐποβλη-
 θῆναι.
 ἐπογογγίζω: 60, 27 — 82, 29 D — 162,
 10.
 ἐπογραφή: 68, 22 D.
 ἐπόδειγμα: 90, 7. 92, 16. 92, 21 D.

ἐποδέχομαι: 100, 29 ἐπεδέξατο εἰς τὴν
 σόρα D.
 ἐπόθεσις: 68, 21 τὰς μαρτιρίας τῶν
 ἐποθέσεων D — 88, 15. 20. 91, 25 D
 — 189, 16 καθ' ἐπόθεσιν C.
 ἐποθήκη: 90, 7 λάμβανε . . . ἐποθήκα: D
 — 91, 17 δεχόμενος σωτηριώδεις
 ἐποθήκας D.
 ἐπόκειμαι: 101, 2 ἐποκείμενος τῷ θανά-
 τῳ D.
 ἐπολαμβάνω: 78, 28. 80, 12 D — 89, 19
 μὴ ἀνθρωπομόρφον τὸ θεῖον ὑπολή-
 βωμεν D.
 ἐπομάζιος: 171, 10 ἐπομάζιον παιδίον
 (Thdt. ἐπότιθον).
 ἐπομμινήσκω: 53, 12 Or.
 ἐπομονή: 193, 5 ἀκάματον ἐπομονήν C.
 ἐποπίπτω: 115, 12 (Canon 11) — 115,
 18 (Canon 12).
 ἐποπτεύω: 98, 2 μὴ . . . ἐποπτεύσης D.
 ἐπόστασις: 51, 12 ἐπόστασιν ἀληθείας
 ἔχον Or — 86, 13 ἐν τρισὶν ἐποστάσεσι
 D — 89, 18 D — 90, 26 τῶν τριῶν
 τελείων ἐποστάσεων D — 91, 11 D —
 186, 11 ἐπόστασιν ξένην ἐποτάττειν C.
 ἐποστρώννυμι: 46, 7 ἐπιφανεστάτας
 ὁδοὺς ἢ . . . δικαιοσύνην ἐπέστρωσεν
 Or.
 ἐποστρώω: 35, 12.
 ἐποτάττω: 49, 12 τὴν ἀγριότητα τῷ
 νόμῳ ἐπέταξεν Or — 104, 3.
 ἐποτένομαι: 11, 22 κάματον τῇ πίστει δ.
 ἐπουλία: 104, 14 τῆς ἐπουλίας ἔξαρχος.
 ἐπουλος: 3, 22 ἐπούλιος — 188, 5 ἐν τοῖς
 ἐπούλοις ῥήμασι C.
 ἐπουργέω: 47, 28 τῷ προστάγματι τῆς
 διανοίας ἐπουργῆσαι Or.
 ἐπουργός: 67, 23 ἐπουργὸν γεγενῆσθαι
 D — 67, 24 ἔδετο . . . ἐπουργοῦ D.
 ἐστερίζω: 190, 10 C.
 ἐφηγέομαι: 77, 11 ἐφηγήσατο αὐτοῦ τὰς
 ἐνεργείας D.
 ἐψηλός: 48, 1 ἡ διάνοια ἐψηλὴ οὐσα Or
 — 90, 22 εἰς ἐψηλοτέραν ἔννοιάν με
 ἡγάγετε D — 93, 2 ἐπὶ τὴν ἐψηλὴν
 . . . ἐλίγνωσιν D.
 ἔψος: 50, 19 εἰς ἔψος ἀρθέντα Or.
 ἔψω: 50, 18 Or.

φαιδρός: 18, 9 φαιδρὰν καὶ βαθείαν εἰρή-
 νην.
 φαιδρότης: 51, 13 Or.
 φανερόμαι: 86, 6 D.
 φανερός: 5, 19 εἰρεῖν φανερά (nonnulla)
 τῶν ἐκείσε ἐσχευμένων (cf. Nuth de
 Marci vita Porph. p. 39) — 47, 2 εἰς
 φανερόν ἄγρουσα Or — 71, 21 περὶ
 τῆς φανεράς λέξεως D — 180, 3 φα-
 νερώς C — 182, 30 φανερά . . . κατ-
 ἔστησεν C.
 φαῖλος: 51, 4 μηδενὸς φαῖλον ἐμποδὼν
 ὄντος Or.
 φέγγος: 46, 12 μέγρι τοῦ φέγγους τῶν
 ἄστρων Or — 83, 28 τὸ τῆς γραφῆς
 . . . φέγγος D.
 φεῖδομαι: 129, 14 φεισάσθω ἡ θεία με-
 γαλειότης C.
 φεῖγω: 166, 24 ἐφηγίσασθαι φεῖγομεν.
 φθάζω: 182, 5 φθάζουσιν ἐν τῇ Τύρῳ . .
 τὴν σύνδοκον.
 φθάνω: 3, 16. 22. 2 φθάσας ἐν — 9, 5
 φθάσας . . . ἀνακάμπει — 151, 10
 ἔχοι τῆς βασιλίδος ἔφθασεν — 161, 30.
 163, 11 φθάσαντες (φθάσαι) τὴν Κων-
 σταντινούπολιν — 178, 27 φθάσαντος
 εἰς τὴν Ἀλίαν — 180, 28 φθάσαι ἐπὶ
 τὸ στρατόπεδον C — 181, 8 φθάσαι
 εἰς τὸ στρατόπεδον C.
 φθέγγομαι: 94, 20 D.
 φθείρω: 184, 5 C.
 φθόρος: 50, 27 τοῦ φθόρου . . . τὸ ἄδι-
 ζον Or — 174, 34 φθόνῳ τὴν διαίρε-
 σιν ὑπέστη.
 φθορεύς: 38, 28 φθορέας τῶν ψυχῶν
 ἀποστρέφασθαι C.
 φιλανθρωπεύομαι: 25, 6.
 φιλανθρωπία: 4, 29 — 83, 23. 99, 18.
 100, 1 D.
 φιλάνθρωπος: 162, 35 s. Constantin.
 φιλία: 165, 3 συνεισηγέγκατε τὴν τῆς φι-
 λίας καλὰ C.
 φιλόκαιρος: 8, 29.
 φιλομαθής: 5, 20 παρὰ . . . φιλομαθέσιν
 ἀνδράσιν.
 φιλονεικῶ: 82, 4 D.
 φιλονεικία: 180, 2 C.
 φίλτρον: 191, 17 φίλτρον τῆς ὁμοιοῦς C.

φλέψ: 190, 19 C.
 φοβέομαι: 49, 30 m. Infin. μὴ φοβηθῆναι
 εἰπεῖν Or.
 φόβος: 47, 7 φόβος θεῖος Or — 93, 12 D.
 φόρον forum: 147, 33 ἐν τῇ ἐπιλεγομένῃ
 ἀγορᾷ ἦτοι φόρον Κωνσταντίνου.
 φράζω: 81, 12. 94, 19 D.
 φράσις: 73, 9. 88, 15 D — 185, 12 C.
 φράττω: 9, 20 χρόαν . . . πεφραγμένην
 — 18, 6 τοῖς τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας
 καὶ πίστεως ὅλοις φράζας κατὰ τῶν
 . . . τυράνων — 22, 7 τὸν . . . πε-
 φραγμένον ἀκαταμαχῆτοις ὕλοις Κων-
 σταντίνου — 140, 11.
 φράκη: 190, 22 C.
 φρονέω: 10, 23 οἱ εἰς φρονοῦντες, vgl. 55,
 18 — 32, 28 εἰς φρονῶν, vgl. 52, 9 Or.
 — 47, 8 τοῖς εἰς φρονοῦσιν Or — 53,
 28 περὶ τοῦ θεῖου φρονεῖν Or — 93,
 25 τοῖς τῇ αὐτοῦ φρονούντας D —
 164, 21 φρονεῖν περὶ τῆς καθολικῆς
 πίστεως C.
 φροντίς: 32, 18 ἀναδεξιόμενον φροντίδα
 — 164, 30 C — 180, 4 εἰς τινὰ τῆς
 ἀληθείας . . . ἐποιήσασθε φροντίδα C
 — 186, 28 τὰς φροντίδας ἀπελαφρύ-
 νουσιν C — 187, 22 C — 194, 17 C
 — 195, 6 γιλονεικίας . . . φρον-
 τίδα C.
 φρονρέω: 47, 1 Or.
 φύλαξ: 47, 7 Or — 48, 19 ὁ θεὸς σωτήρ
 ὁ . . . φύλαξ Or — 51, 5 ὁ λόγος . .
 φύλαξ πάντων πραγμάτων Or.
 φύσις: oft, vgl. 65, 17 D — 65, 19
 ἥσπετος φύσις D — 66, 3 τῶν κτι-
 στῶν φύσεων D — 67, 3. 7. 26. 27. 75,
 21. 83, 9. 92, 18. 99, 11 D.
 φέω: 47, 4 αἰῶνος . . . φνομένον Or
 — 86, 6 D — 200, 2 ὅση . . . ἡ ἰσχὺς
 πέφινε C.
 φωλεός: 185, 21 C.
 φωνή: 47, 27 οὔτε φωνὴ οὔτε γλωττα
 τῷ προστάγματι τῆς διανοίας ὑπορ-
 γῆσαι ἀρχοῦσι Or — 50, 2 ὃ τῆς . .
 ἀσεβοῦς φωνῆς Or — 64, 16. 65, 16
 ἡ φωνή = Bibelstelle D — 66, 14. 68,
 10 λέγει ἡ θεία τῶν εὐαγγελίων
 φωνή D — 79, 7 = Wort D —

97, 26 κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ θεοσπεσίον Παύλου D.
 φωράω: 119, 11 φωραθέντες . . . ἐπέπε-
 σον — 128, 16 εἴ τις σύγγραμμα . . .
 φωραθείη κοίτης C — 129, 21 ἐφωρό-
 θη . . . ἡτημένους C.
 φῶς: 46, 17 Or (vgl. λαμπρότης) — 47,
 15 τοῦ ἡδίου καὶ ἀθανάτου φωτός
 Or — 51, 1 Or — 51, 11 τὸ οὐράνιον
 φῶς Or — 92, 4 φῶς ἀχώρητον καὶ
 ἀκατάληπτον D.
 φωτοειδῶς: 10, 4.
 χαμαιλέον: 37, 29 ὡς χαμαιλέοντες μετ-
 εβάλλοντο.
 χαρά: 190, 29 C.
 χαρακτήρ: 81, 7 D — 190, 1 C.
 χαρίζομαι: 53, 20 Or.
 χέρις: 50, 17 πρὸς χέριν ἐλθεῖν Or —
 67, 7. 93, 4. 97, 5. 98, 12 D — vgl.
 τέκνον.
 χήρισμα: 97, 14 D.
 χειμών: 179, 32 μετὰ θορόβον καὶ χει-
 μῶνος C.
 χειροήθης: 155, 24 C.
 χειροθεσία: 116, 31 (Canon 16).
 χειροτονία: 112, 11 (Canon 2) — 113, 8
 (Canon 4).
 χειρουργέω: 112, 4 (Canon 1).
 χειρουβικός: 109, 13 χειρουβικὸν θρόνον.
 χέω: 49, 2 τῶν μελῶν . . . χυθέντων
 Or — 49, 4 ἐξαριστίας ἐπαίνους δια-
 χέων Or.
 χηρεῖω: 33, 10.
 χιών: 46, 19 ζιόνες χιόνος λαμπρότεροι Or.
 χορεία: 3, 25 τῇ ἁγίᾳ χορείᾳ — 80, 22
 παρὰ . . . πνευματικῆς χορείας D.
 χορηγέω: 191, 2 τὰς σπονδὰς . . . κε-
 χορήγηκε C.
 χορηγός: 21, 3 ὁ τῶν ἀγαθῶν χορηγός
 — 193, 7 Χριστός . . . ὁ . . . τῆς ἀθα-
 νασίας αὐτῆς χορηγός C.
 χορᾶνω: 187, 13 C.
 χρεωστέω: 100, 21 κεχρεώσθητο τιμωρία
 D — 100, 27 τὰς χρεωστούμενας τι-
 μωρίας D.
 χοῦμα: 16, 24 τῆς αὐτῆς οὐσίας . . . καὶ τοῦ
 αὐτοῦ χοήματος: — 88, 3 πιστεύων, ὅτι

τῆς . . . θεότητος . . . καὶ τοῦ αὐτοῦ
 χοήματος τὸ πνεῦμα τὸ ἕγιον D.
 χορημολόγος: 10, 27.
 χορηστέομαι: 115, 10 χορηστέοσθαι εἰς
 αὐτούς (Canon 11).
 χορησός: 90, 7 χορηστὰς ἐποθήκα: D.
 χορηστότης: 67, 6 D.
 χοριστομαχέω: 37, 20 (Brief Alexanders).
 χορονίζω: 182, 12.
 χρόνος: 50, 13 κατὰ χρόνους πολλοὺς
 Or — 52, 31 τοῖς χρόνοις τοῖς παρε-
 ληλυθόσιν Or.
 χορσοκόλλητος: 11, 14 χορσοκολλήτοις
 λίθοις συναρμόσας.
 χρῶμα: 67, 11 ἐξ ἐνός χρώματος τὰς
 εἰκόνας . . . γράφουσιν D.
 χώρα Raum: 52, 7 Or.
 χωρεπίσκοπος (var. χωρεπισκοπή): 114,
 28 (Canon 8).
 χωρίζω: 84, 24 χωρισθεῖς ἐκείνων D —
 129, 25 ὧν ἡμᾶς . . . ἐπηρέτης ἐχώ-
 ρισεν C.
 χωρίς: 52, 13 πλάνης τινὸς χωρίς Or —
 180, 5 χωρίς τινος χέριτος C.
 ψάλλω: 109, 17.
 ψάλλη: 119, 1.
 ψυλός: 59, 30 οὐκ ὀνόματι ψυλῶ (Hosius).
 ψόφος: 79, 6 τῷ ψόφῳ τῆς φωνῆς ἰσο-
 προσήγχορος D.
 ψυχή: 46, 22 τὴν ἀπὸ ψυχῆς δικαίαν
 πίστιν Or — 47, 16 ἀμφέβολος . . .
 τῆς ψυχῆς πίστις Or — 49, 28 ἡ καθ-
 οσώσας τῆς ψυχῆς τῆς ἐμῆς Or —
 49, 17. 50, 24. 30. 51, 3. 52, 19. 53, 10
 Or — 67, 13 ἐν τῷ . . . ταμείῳ τῆς
 ψυχῆς D — 98, 20 D.
 ὁμός: 187, 9 ἀγῶνα καὶ ὁμὸν καὶ παγ-
 χάλεπον ἐπέλθειν C.
 ὤμος: 49, 4 τοῖς ὤμοις ἐπέθηκε Or.
 ὤς: 50, 27 οὐχ ὡς ἐν ὀλίγοις . . . ἀλλ'
 οὐδέις Or — 53, 21 ὡς ἀληθῶς Or —
 104, 8 ὡς ἤτε, vgl. 148, 34 — 188, 16
 ὡς ἂν καταμείβῃ C.
 ὠσπερεῖ: 189, 17 C.
 ὠφέλεια: 92, 16 πρὸς ὠφέλειαν τοῖς
 πιστοῦς δεχομένοις D.
 ὠχράσις: 190, 21 C.

Berichtigungen.

- 22, 19 l. *ὦν*.
24, 17 Komma nach *διαφνιάξει*.
24, 29 l. die Anmerkung in der Form: *ἐχόντων* A¹H (Mascul. d. Partic. statt Femin. wie 50, 30 und 68, 25) usw.
33 Unter den Quellen füge hinzu: 9 vgl. Thdt. I 2, S.
50, 27 Anm. l. *βασσαρία*.
54, 11 l. *Μάρις*.
65, 25 Anm. l. *τούτων*.
82, 24 l. *συνεργεία*.
102 Unter den Quellen füge hinzu: 3—17 vgl. Georg. Mon. II p. 507, 21 ff.
105 am Kopfe der Seite l. II 27, S.
106, 3 l. *Κρζιάσαν*.
128 Am Ende der Quellennachweise füge hinzu nach vor: ed. Ed. Schwartz
Acta conc. oec. IV 2 p. 101.
166, 4 l. *σφραγίδι*.

2357

THE INSTITUTE OF MEDIEVAL STUDIES
10 ELMORY PLACE
TORONTO 5, CANADA.

2357.

